

รายงานประเมินผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์
แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1
(พ.ศ. 2559 – 2564) ฉบับสมบูรณ์

โดย ทีมวิจัยประเมินผลจากคณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกรมการศาสนา
กระทรวงวัฒนธรรม
พ.ศ. 2564

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

รายงานประเมินผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์

แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 – 2564) ฉบับสมบูรณ์

302 หน้า

ISBN 978-616-543-733-2

1. แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 – 2564) :- ประเมินผล
2. ชื่อเรื่อง

**รายงานประเมินผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1
(พ.ศ. 2559 – 2564) ฉบับสมบูรณ์**

พิมพ์ครั้งแรก   กันยายน 2564

จำนวน   200 เล่ม

ผู้จัดพิมพ์เผยแพร่   กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม
เลขที่ 10 อาคารวัฒนธรรมวิศิษฏ์ ชั้น 2 ถนนเทียมร่วมมิตร
แขวงห้วยขวาง เขตห้วยขวาง
กรุงเทพมหานคร 10310
Tel. 0-2209-3732-33
Fax. 0-2202-9628
Website : www.nmpc.go.th
Email : nmpc.dra@gmail.com

พิมพ์ที่   เพชรเกษมพรีนต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด
เลขที่ 18/49 ถนนทรงพล
ตำบลลำพญา อำเภอเมือง
จังหวัดนครปฐม 73000

คำนำ

รายงานวิจัยฉบับนี้ เป็นการศึกษาโครงการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559-2564) โดยมีวัตถุประสงค์การศึกษา คือ (1) เพื่อประเมินผล และวิเคราะห์การดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (2) เพื่อรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ สภาพปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดที่มีผลกระทบต่อการทำงาน รวมทั้งถอดบทเรียน ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559-2564) และ (3) เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและกรอบแนวทางกระบวนการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ให้มีความเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพ สำหรับนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงาน และจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ.2566 – 2570) ต่อไป โดยกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ได้มอบหมายให้ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นที่ปรึกษาเพื่อทำการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทคุณธรรมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)

คณะผู้ประเมิน ขอขอบคุณผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในการให้ข้อมูลงานวิจัยฉบับนี้ อาทิ ผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ หน่วยงานที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม ที่ให้คำแนะนำ ปรับปรุง แก้ไขและช่วยเติมเต็มให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น คุณค่าและประโยชน์อันพึงเกิดจากรายงานฉบับนี้ คณะผู้ประเมินขอขอบแต่ผู้ดำเนินการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ทุกระดับและทุกภาคส่วน ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่ทำให้เกิดพลังขับเคลื่อนคุณธรรมขึ้นทุกพื้นที่ทั่วประเทศ หวังว่ารายงานฉบับนี้ จะเป็นสารสนเทศที่สำคัญในการกำหนดแนวนโยบาย ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ต่างๆ ในการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ.2566 – 2570) ต่อไป

คณะผู้ประเมิน

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary Report)

รายงานส่วนนี้เป็นบทสรุปผลการศึกษาคณาการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) มีวัตถุประสงค์คือ (1) เพื่อประเมินผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (2) เพื่อรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ สภาพปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดที่มีผลกระทบต่อการทำงาน รวมทั้งถอดบทเรียน ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) และ (3) เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และกรอบแนวทางการกระบวนการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ให้มีความเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพ สำหรับนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงานและจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 ต่อไป การศึกษาคณาครั้งนี้ใช้วิธีการแบบผสมผสานวิธี เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ด้วยการใช้แบบสอบถาม และในด้านเชิงคุณภาพใช้วิธีการการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ (on site) ผู้แทนชุมชนที่ทำงานด้านการส่งเสริมคุณธรรม รวมทั้งการจัดประชุมกลุ่มย่อยผ่านสื่อออนไลน์ (online) ร่วมกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด องค์กร ชุมชน และเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง คือ 1) ภาคเหนือ ประกอบด้วย 2 จังหวัด คือ จังหวัดเชียงราย และจังหวัดแม่ฮ่องสอน 2) ภาคกลาง ประกอบด้วย 2 จังหวัด คือ จังหวัดราชบุรี และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3) ภาคใต้ ประกอบด้วย 2 จังหวัด คือ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดนครศรีธรรมราช 4) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย 2 จังหวัด คือ จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดเลย 5) พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นการเลือกแบบเจาะจง 1 จังหวัด คือ จังหวัดสงขลา และ 6) กรุงเทพมหานคร ทั้งหมดเป็นพื้นที่ที่มีการขับเคลื่อนตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ผลการศึกษามีดังนี้

ผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์ที่ 1: ผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)

(1) ผลการศึกษิตเชิงปริมาณด้วยการวิเคราะห์ CIPP Model พบว่า ในระดับจังหวัด มีด้านบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด (Context) อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Input) อยู่ในระดับมาก มีกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Process) อยู่ในระดับมากที่สุด มีผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Output) อยู่ในระดับมากที่สุด มีผลกระทบ และการนำไปใช้ในการขยายการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Impact) อยู่ในระดับมากที่สุด ในระดับอำเภอ มีด้านบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอ (Context) อยู่ในระดับมาก มีปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Input) อยู่ในระดับมาก มีกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Process) อยู่ในระดับมาก มีผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Output) อยู่ในระดับมาก และมีผลกระทบ

และการนำไปใช้ในการขยายการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Impact) อยู่ในระดับมาก **ในระดับหน่วยงาน/องค์กร** มีปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Input) อยู่ในระดับมากที่สุด มีกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Process) อยู่ในระดับมาก มีผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงาน (Output) อยู่ในระดับมาก **ในระดับชุมชน** มีด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Input) อยู่ในระดับมาก มีกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Process) อยู่ในระดับมากที่สุด มีผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในชุมชน (Output) อยู่ในระดับมาก

(2) *ผลการศึกษาเชิงคุณภาพ* พบว่าการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ตามยุทธศาสตร์ทั้ง 4 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมในสังคมไทย ยุทธศาสตร์ที่ 2 สร้างความเข้มแข็งในระบบการบริหารจัดการด้านการส่งเสริมคุณธรรม ยุทธศาสตร์ที่ 3 สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมคุณธรรม สามารถดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์ที่ได้กำหนดไว้ ส่วนยุทธศาสตร์ที่ 4 ส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลกยังไม่สามารถดำเนินงานได้ตามที่กำหนดไว้

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2: สภาพปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดที่มีผลกระทบต่อการทำงาน รวมทั้งถอดบทเรียน ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) พบว่า

(1) *ด้านสภาพปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัด ระดับจังหวัดและระดับอำเภอ* ยังประสบปัญหาและอุปสรรคในเรื่องของปัญหาความไม่เท่าเทียมกันด้านบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรม (Context) ทั้งทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม ปัญหาด้านประสิทธิภาพของปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Input) ได้แก่ ด้านศักยภาพและการปรับเปลี่ยนของบุคลากร ข้อจำกัดด้านงบประมาณ ปัญหาการถ่ายทอดนโยบายและยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติยังไม่ทั่วถึงทุกภาคส่วน ปัญหาด้านกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Process) ให้ไปสู่กระบวนการที่มีมาตรฐาน ตัวชี้วัดที่มีปัญหาต่อการตีความเป็นรูปธรรม และปัญหาด้านผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Output/Outcome) ที่ยังมีสัดส่วนการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในบางด้านน้อย ได้แก่ วินัย สุจริต และยังไม่เป็นผลผลิตขนาดใหญ่ในภาพรวมของจังหวัดและอำเภอ รวมทั้งขาดตัวชี้วัดที่เป็นภาพขนาดใหญ่ของจังหวัดและอำเภอด้วย **ระดับองค์กร/หน่วยงาน** ยังประสบปัญหาและอุปสรรคในเรื่องของประสิทธิภาพของปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Input) ได้แก่ ปัญหาด้านความร่วมมือของผู้นำและโอกาสในการเป็นเครือข่ายคุณธรรมขององค์กร/หน่วยงาน ข้อจำกัดด้านงบประมาณ ปัญหาการถ่ายทอดนโยบายและยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติที่ยังไม่ทั่วถึง ปัญหาด้านกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Process) ให้ไปสู่กระบวนการที่มีมาตรฐานและมีคุณภาพ ปัญหาด้านระบบบริหารจัดการด้านวิชาการที่เกี่ยวกับการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม **ระดับชุมชน** ยังประสบปัญหาและอุปสรรคในเรื่องของปัญหาด้านประสิทธิภาพของปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Input) ได้แก่ ปัญหาความร่วมมือของคนในชุมชน และการดึงศักยภาพด้านทุนทางวัฒนธรรม

ความไม่เท่าเทียมด้านงบประมาณ ปัญหาการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ด้านการขยายภาคีเครือข่ายชุมชนต้นแบบ (Process)

(2) **ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้วยการวิเคราะห์ CIPP Model** พบว่า ผลการศึกษาเชิงปริมาณ **ระดับจังหวัด** ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ได้แก่ ด้านบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด (Context) ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Input) และกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Process) มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับปานกลางถึงสูงมากกับผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Output) **ในระดับอำเภอ** ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ได้แก่ ด้านบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอ (Context) ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Input) กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Process) มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูงถึงสูงมากกับผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Output) **ในระดับองค์กร/หน่วยงาน** ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ได้แก่ ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Input) กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Process) มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูงถึงสูงมากกับผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม (Output) **ในระดับชุมชน** ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ได้แก่ ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Input) กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Process) มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับปานกลางถึงสูงมากกับผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม (Output) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 **ผลการศึกษาเชิงคุณภาพ** ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของจังหวัดและอำเภอ ได้แก่ ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ บุคลากรที่มีศักยภาพ งบประมาณที่เพียงพอต่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ นโยบายและยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ที่มีมาตรฐาน (Process) **ระดับองค์กร/หน่วยงาน** ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ ศักยภาพผู้นำ ด้านการบริหารจัดการงบประมาณ ประสิทธิภาพในการถ่ายทอดนโยบายและยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ มาตรฐาน กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Process) **ระดับชุมชน** ได้แก่ ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ ทูทางสังคม (ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายและความร่วมมือของคนในชุมชน และการตั้งศักยภาพด้านทุนทางวัฒนธรรม การบริหารจัดการงบประมาณ มาตรฐานกระบวนการ หรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Process) และบริบทที่เหมาะสมในการขยายภาคีเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบ

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3: ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และกรอบแนวทาง กระบวนการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ให้มีความเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพ สำหรับนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาปรับปรุงประสิทธิภาพ การดำเนินงานและจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 ต่อไป ผลจากการศึกษาได้มีข้อเสนอ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สร้างความเชื่อมโยงในกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570) กับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 และกำหนดให้ทุกกระทรวงเป็นหน่วยหลักในการขับเคลื่อนและกำหนดให้มียุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนหรือส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม บรรลุไว้ จัดสรรงบประมาณเฉพาะกิจด้านการส่งเสริมคุณธรรมตามยุทธศาสตร์การส่งเสริมการขับเคลื่อนหรือส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมระดับกระทรวง ในการขอตั้งงบประมาณประจำปีของแต่ละกระทรวงจากสำนักงบประมาณ

2. สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมคุณธรรมในรูปแบบเครือข่ายดิจิทัล โดยมีกระทรวงวัฒนธรรมเป็นเจ้าภาพหลัก สร้างระบบติดตามประเมินผลให้ทุกภาคส่วนอย่างเป็นรูปธรรม มีฐานข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ

3. กำหนดให้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงด้านการบริหารจัดการด้านวิชาการ องค์ความรู้ การวิจัย การพัฒนามาตรฐานการส่งเสริมคุณธรรม และฐานข้อมูลสถิติ ระดับกระทรวง และภูมิภาค โดยร่วมมือกับสถาบันการศึกษาทั้งส่วนกลางและภูมิภาค

4. ปรับปรุงมาตรฐานตัวชี้วัด (Key Performance Indicator) ให้เป็นรูปธรรมทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ สามารถตรวจสอบได้ มีหน่วยงานกลางในการรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ การดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ โดยมีตัวชี้วัดกลาง และตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับบริบทในภูมิภาคหรือท้องถิ่น พัฒนาหลักเกณฑ์แบบอย่างด้านคุณธรรมในระดับนานาชาติร่วมกับประชาคมอาเซียน เชิงระบบ (Systematic model) และ ผลลัพธ์ (output) หรือใช้ตัวชี้วัดที่เป็นมาตรฐานสากลในการขับเคลื่อนและส่งเสริมให้ประสบความสำเร็จ

5. ให้ความสำคัญและส่งเสริมการวางรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษาเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากเป็นสถาบันหลักในการเสริมสร้างคุณธรรมให้กับเยาวชนรุ่นใหม่

6. สร้างความเข้มแข็งในระบบการบริหารจัดการโดยการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการ ศักยภาพทางวิชาการ และพัฒนาบุคลิกภาพผู้นำทุกระดับที่ทำหน้าที่ส่งเสริมคุณธรรม จัดให้มีระบบประเมินความคุ้มค่าของการใช้งบประมาณ บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ ทั้งแง่ของเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ

7. ส่งเสริมการนำหลักศาสนา ศาสตร์พระราชา และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เข้ามาในโครงการ/กิจกรรม ที่ขับเคลื่อนและส่งเสริมคุณธรรมด้านความพอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา อย่างต่อเนื่อง และขยายผลจากจังหวัด อำเภอ องค์กร/หน่วยงาน ชุมชนต้นแบบเพื่อขยายผลสู่จังหวัด อำเภอ องค์กร/หน่วยงาน และชุมชน

กรอบแนวทางกระบวนการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570) ให้มีความเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพ

แนวทางที่ 1 วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมไทยที่เข้มแข็ง โดยพัฒนาและปรับปรุงการวางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันครอบครัว พัฒนาและปรับปรุงการวางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันการศึกษา พัฒนาและปรับปรุงการวางระบบ

รากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันศาสนา และพัฒนาและปรับปรุงการวางระบบรากฐานการใช้สื่อมวลชนและสังคมดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมคุณธรรม เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมให้กับเยาวชนรุ่นใหม่

แนวทางที่ 2 สร้างเสริมความเข้มแข็งในระบบการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยพัฒนาระบบติดตามประเมินผลของทุกภาคส่วนทุกระดับอย่างยั่งยืน พัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการ ศักยภาพทางวิชาการ และพัฒนาบุคลิกภาพผู้นำทุกระดับที่มีบทบาทขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)

แนวทางที่ 3 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง โดยสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมคุณธรรมกับสื่อมวลชนและสังคมดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมคุณธรรมขยายการมีส่วนร่วมของเครือข่ายทุกระดับทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและเอกชน โดยมีความเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายทั้งแนวดิ่งและแนวราบ สร้างในรูปแบบเครือข่ายดิจิทัล

แนวทางที่ 4 การเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมระดับนานาชาติ โดยพัฒนาหลักเกณฑ์แบบอย่างด้านคุณธรรมในระดับนานาชาติร่วมกับประชาคมอาเซียน หรือใช้ตัวชี้วัดที่เป็นมาตรฐานสากลมาเป็นแนวทางในการพัฒนาและสนับสนุนให้ประสบความสำเร็จ ขยายเครือข่ายร่วมมือกับหน่วยงานและองค์กรของไทยที่มีการดำเนินการด้านคุณธรรมที่เป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ ในการแก้ไขปัญหาความยากจน การยกระดับคุณภาพชีวิต ปัญหายาเสพติด ได้แก่มูลนิธิพัฒนาและโครงการหลวงฯ

กระบวนการขับเคลื่อน

1. มีการพัฒนา/ปรับระบบและโครงสร้างการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570) โดยมีกระบวนการให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนอย่างมีส่วนร่วมให้มากที่สุด มีการแต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมภายใต้คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ โดยมีการพัฒนาวิสัยทัศน์ให้มีทิศทางเดียวกัน กำหนดยุทธศาสตร์ที่สามารถปฏิบัติการได้จริงและเชื่อมโยงกัน ไม่แยกส่วน มีการติดตามประเมินผลเสริมพลังอย่างต่อเนื่อง และยกระดับการส่งเสริมคุณธรรมสู่การขับเคลื่อนคุณภาพชีวิตมิติอื่น ๆ ต่อไป

2. พัฒนาระบบการเตรียมความพร้อมในการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 ให้สามารถใช้ประโยชน์จากนโยบาย/ยุทธศาสตร์/แผนการดำเนินงานต่าง ๆ ทั้งในระดับส่วนกลางและระดับภูมิภาคได้อย่างเหมาะสม ทันทการณ์ โดยแต่ละองค์กรต้องมีความชัดเจนในหลักการ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และสาระของแผน/ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570) ให้เข้าใจถูกต้องทุกระดับ โดยใช้ทีมวิชาการทั้งจากระดับส่วนกลางและการประสานงานกับสถาบันการศึกษาระดับพื้นที่ เช่น มหาวิทยาลัยให้เป็นหน่วยงานพี่เลี้ยงในการเสริมศักยภาพในการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ในระยะต่อไป

3. ผลักดันให้ทุกจังหวัดมีการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570) ในการเชื่อมโยงกับนโยบาย/ยุทธศาสตร์/แผนพัฒนาในทุกระดับ โดยมีการทบทวน ปรับปรุงตามความเห็นของประชาคมระดับพื้นที่อย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง และมีการกำหนดที่มาของงบประมาณและหน่วยงานที่รับผิดชอบในแต่ละโครงการ

อย่างชัดเจนในการจัดทำกรขับเคลื่อนคุณธรรมในระดับพื้นที่ โดยการดำเนินการตามการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 จะต้องสะท้อนให้เห็นถึงการรวมกลุ่มบริหารจัดการ เรียนรู้ร่วมกัน และสร้างจิตสำนึกร่วมกันอย่างบูรณาการในการส่งเสริมคุณธรรมให้กับประเทศไทย

4. ส่งเสริมให้มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านกระบวนการส่งเสริมคุณธรรม โดยกำหนดให้เป็นตัวชี้วัดหนึ่งในการพัฒนายุทธศาสตร์ของแต่ละจังหวัด และให้มีการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ด้านส่งเสริมคุณธรรมในรูปแบบที่หลากหลายตามบริบท ทูทางสังคม ของแต่ละภูมิภาคอย่างต่อเนื่อง

5. ให้ทุกจังหวัดสนับสนุนการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านส่งเสริมคุณธรรมเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานที่เป็นปัจจุบัน ทันสมัย และช่วยเสริมให้เกิดประสิทธิภาพต่อการส่งเสริมคุณธรรม และเกิดความต่อเนื่อง

6. ให้มี “ระบบการจัดการความรู้และเสริมศักยภาพการส่งเสริมคุณธรรม” เพื่อเป็นทางเลือกและพัฒนารูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมที่หลากหลาย เอื้อต่อการบูรณาการกับทุกภาคส่วน รวมถึงการประชาสัมพันธ์เพื่อให้เกิดแรงกระตุ้นทั้งระดับจังหวัด ภูมิภาค และระดับประเทศอย่างต่อเนื่อง เป็นปัจจุบันและทันต่อสถานการณ์

7. สนับสนุนให้มีการปรับระบบการบริหารราชการแผ่นดินทั้งในส่วนกลาง ภูมิภาค และระดับชุมชนท้องถิ่น ทั้งในเชิงโครงสร้าง ระเบียบปฏิบัติ วัฒนธรรมองค์กร ทัศนคติของผู้บริหาร และบุคลากรที่เกี่ยวข้องต่อการส่งเสริมคุณธรรมได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม รวมถึงการเสริมสร้างคุณธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันของสังคมอย่างสันติสุข

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ข
สารบัญ	๗
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์	5
ขอบเขตการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	10
กรอบแนวคิดในการวิจัย	11
ประโยชน์ของการศึกษา	11
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	12
แผนงานและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง	12
ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ.2561-2580)	12
แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ (พ.ศ.2561-2580) ประเด็นที่ 10	
การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม	21
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564)..	23
แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559-2564)	31
แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม	35
แนวคิดการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมของกระทรวงวัฒนธรรมตามแผนแม่บท	
ส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559-2564)	44
การขับเคลื่อนองค์กร ชุมชน อำเภอ และจังหวัดคุณธรรม	58
แนวคิดศาสตร์พระราชา และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	64
แนวคิดการประเมินผล CIPP Model	68
แนวคิดการถอดบทเรียนและจัดการความรู้	71
แนวคิดทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory Study)	87
แนวคิดทฤษฎีจริยธรรมทางวิชาชีพ	90
แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม	93
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	103
3 วิธีการดำเนินการวิจัย	112
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	112
วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง	113

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3	
วิธีการดำเนินการวิจัย (ต่อ)	
เครื่องมือวิจัย	115
การเก็บรวบรวมข้อมูล	120
การวิเคราะห์ข้อมูล	122
4	
ผลการศึกษา	124
ตอนที่ 1 ผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม แห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559-2564)	125
ตอนที่ 2 สภาพปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัด ที่มีผลกระทบต่อการทำงาน รวมทั้งถอดบทเรียน ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงาน ตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559-2564)	183
ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และกรอบแนวทางกระบวนการขับเคลื่อน แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ให้มีความเหมาะสมและเกิด ประสิทธิภาพ สำหรับนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาปรับปรุง ประสิทธิภาพการดำเนินงานและจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริม คุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ.2566-2570)	203
5	
สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ	224
บรรณานุกรม	262
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก ประกาศนียบัตรรับรองจริยธรรมการวิจัยในคน	267
ภาคผนวก ข แบบประเมินความสอดคล้องของแบบสอบถามโดยผู้เชี่ยวชาญ.....	270
ภาคผนวก ค รายงานทีมที่ปรึกษาโครงการประเมินผลการดำเนินงานตามแผน แม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559-2564)	301

บทที่ 1 บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ท่ามกลางสถานการณ์ของสังคมโลกที่เป็นไปอย่างรวดเร็วได้ส่งผลให้ประเทศไทย ต้องมีการเตรียมความพร้อมในหลาย ๆ ด้านเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังจะเห็นได้จากหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ที่มีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศได้มีการกำหนด แนวทางในการพัฒนาประเทศ เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ซึ่งอยู่ท่ามกลางการปรับตัวขนานใหญ่ ต้องเร่งพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนา และนวัตกรรมให้เป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาในทุกด้าน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถ ในการแข่งขันของประเทศไทยท่ามกลางการแข่งขันในโลกที่รุนแรงขึ้นมาก แต่อย่างไรก็ตามประเทศไทย ยังมีข้อจำกัดในหลาย ๆ ด้านที่ยังต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาอย่างเร่งด่วนเช่นกัน ทั้งในด้านองค์ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ สังคมขาดคุณภาพและมีความเหลื่อมล้ำเชิงสังคมที่ยังคงปรากฏอยู่ โครงสร้าง ประชากรเข้าสู่สังคมสูงวัย สัดส่วนของผู้สูงอายุไทยที่อายุ 60 ปีขึ้นไป มีมากเกินกว่าร้อยละ 10 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 จึงเป็นปีแรกที่ประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) ตามเกณฑ์ ขององค์การอนามัยโลก และคาดว่าปี พ.ศ. 2565 ค่าใช้จ่ายทางสุขภาพในกลุ่มผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้น ถึง 3.62 เท่าเมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2554 (ประเสริฐ อัสสันตชัย, 2560 : 3) ผลที่เกิดขึ้นทำให้ขาดแคลน แรงงานซึ่งเป็นหัวใจหลักของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ ในด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในประเทศเสื่อมโทรม โดยเฉพาะประเด็นสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2562 พบว่ามีจำนวน 4 ประเด็น ได้แก่ ฝุ่นละอองขนาดไม่เกิน 2.5 ไมครอน (PM 2.5) ขยะพลาสติก ขยะอิเล็กทรอนิกส์ และการกัดเซาะชายฝั่ง ซึ่งเป็นประเด็นที่มีความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และเป็นที่น่าสนใจของประชาชนและเป็นภัยคุกคามคุณภาพชีวิตของคนไทย เป็นอย่างมาก (สำนักงานนโยบายและแผนพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม, 2562 : 25 - 26) ในด้านปัญหาคอร์รัปชันพบว่า เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมาช้านานและมีแนวโน้มที่จะมีความรุนแรง มากขึ้นเรื่อยๆ และพบปัญหาดังกล่าวเกือบทุกภาคส่วน ถึงแม้รัฐบาลมีความพยายามป้องกัน และแก้ไขมาโดยตลอด แต่ดูเหมือนว่าปัญหาการคอร์รัปชันไม่ได้ถูกแก้ไขได้เท่าใดนัก ดังจะเห็นได้จาก การรายงานผลการจัดอันดับค่าดัชนีภาพลักษณ์คอร์รัปชันของประเทศไทยในอดีต ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 จนถึงปี พ.ศ. 2554 พบว่า ค่าดัชนีภาพลักษณ์คอร์รัปชันยังอยู่ในระดับต่ำนั่นคืออยู่ที่ระดับ 32 จากคะแนนเต็ม 100 คะแนนมาโดยตลอด ซึ่งเป็นเครื่องชี้วัดที่สามารถสะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทย เป็นประเทศที่มีปัญหาการคอร์รัปชันในระดับที่สูงและมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้น ซึ่งน่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง (จารุวรรณ สุขุมลพวงษ์, 2556 : 4) ปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทย ต้องเผชิญกับข้อจำกัดด้านต่าง ๆ อย่างรอบด้าน และมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ประเทศไทยจะต้อง พัฒนาปัจจัยพื้นฐานทางด้านยุทธศาสตร์ในทุกด้านในการพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนาองค์ความรู้ และพัฒนาทุนมนุษย์ที่จำเป็นต่อการพัฒนาประเทศและการแข่งขันกับนานาชาติประเทศ การปฏิรูป ให้บริหารจัดการมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และมีความรับผิดชอบต่อสังคม อีกทั้งต้องมีการดำเนินการ

ให้เป็นไปตามการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ซึ่งเป็นแนวทางหลักที่จะนำพาประเทศให้ไปถึงเป้าหมายที่ต้องการ

แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เป็นแผนแม่บทหลักของการพัฒนาประเทศให้มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน และได้กำหนดเป้าหมายอนาคตประเทศไทยในระยะ 20 ปี พร้อมทั้งประเด็นยุทธศาสตร์และแนวทางหลักที่จะขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายระยะยาวของประเทศตามที่ได้กำหนดไว้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 65 ที่กำหนดให้รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันเพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว โดยให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายว่าด้วยการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ และต่อมาได้มีการตราพระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2560 มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2560 โดยกำหนดให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อรับผิดชอบในการจัดทำร่างยุทธศาสตร์ชาติ กำหนดวิธีการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำร่างยุทธศาสตร์ชาติ ในการติดตาม การตรวจสอบ และการประเมินผล รวมทั้งกำหนดมาตรการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนทุกภาคส่วนดำเนินการให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ความสำคัญของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) นับได้ว่าเป็นยุทธศาสตร์ชาติฉบับแรกของประเทศไทย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ **“ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”** ทั้งนี้เพื่อความสุขของคนไทยทุกคน และไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ถือเป็นคติพจน์ประจำชาติว่า **“มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน”** (ราชกิจจานุเบกษา, 2561 : 8) ทุกหน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ในการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติ ซึ่งประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ ครอบคลุมมิติการพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทางทรัพยากรมนุษย์ ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ เพื่อความสมดุลระหว่างการพัฒนาความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในรูปแบบประชารัฐ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564 : 21)

คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติได้จัดทำแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) โดยคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2559 เพื่อให้ทุกหน่วยงานใช้เป็นกรอบและทิศทางดำเนินการส่งเสริมคุณธรรมของทุกหน่วยงานทุกภาคส่วน ส่งเสริมและพัฒนาคนไทยให้มีความรู้คู่คุณธรรม เกิดเป็นสังคมคุณธรรมอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยกำหนดนโยบายและกระบวนการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ให้ครอบคลุมทั่วประเทศ ผ่านกลไกคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมระดับกระทรวง ระดับจังหวัด ตลอดจนหน่วยงานภาคส่วนต่าง ๆ ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม จัดทำแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม ระยะ 5 ปี และแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมประจำปีของแต่ละกระทรวง จังหวัด และหน่วยงาน โดยบูรณาการกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมเข้ากับแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ

ขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติภายในหน่วยงานและพื้นที่ อย่างไรก็ตามหลักการพื้นฐานที่เป็นแนวปฏิบัติในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของประชาชนมุ่งให้ความสำคัญที่จะเห็น 3 สถาบันหลักของชาติ คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ มีความวัฒนาสถาพร เป็นฐานรากเชื่อมร้อยให้บ้านเมืองสมานฉันท์สู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” โดยเฉพาะปัจจุบันได้มียุทธศาสตร์สำคัญคือ “ประเทศไทย 4.0” เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วย “ปัญญา” สร้าง “ความเข้มแข็งจากภายใน” เชื่อมโยงเศรษฐกิจสู่โลกด้วยความสมดุล ด้วยการสร้างคนไทยเป็น “มนุษย์ที่สมบูรณ์” ทั้งด้านพุทธิศึกษา ศิลปศึกษา พลศึกษา และจริยศึกษา สร้างสังคมไทยเป็น “สังคมที่เกื้อกูลและแบ่งปัน” ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (กรมการศาสนา, 2561 : 2) เศรษฐกิจพอเพียงเป็นทั้งหลักคิด และแนวปฏิบัติตนของแต่ละบุคคล และองค์กรในทุกระดับ โดยคำนึงถึง 3 หลักการ ได้แก่ (1) ความพอประมาณ กับศักยภาพของตนเองและสภาวะแวดล้อมตามความเป็นจริง (2) ความมีเหตุผลบนพื้นฐานความถูกต้อง และ (3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง คือ ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิตที่ต้องประสบกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ตลอดเวลา และสิ่งที่ควรคิด พุฒ ทำ อย่างพอเพียงได้นั้น จำเป็นจะต้องใช้ความรู้ต่าง ๆ อย่างถูกหลักวิชาการ ด้วยความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวัง ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรมเป็นพื้นฐานจิตใจ และการดำเนินชีวิต นอกจากกรอบแนวคิดภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้เพิ่มอีกปัจจัย คือ ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม เพื่อให้วงการพัฒนาได้ตระหนักถึงความสำคัญ โดยเน้นการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ วัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม อย่างเป็นองค์รวม (จिरายู อิศรางกูร ณ อยุธยา และปริยานุช ธรรมปิยา, 2559 : 11-13) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ศาสตร์พระราชา วัฒนธรรม และหลักธรรมทางศาสนาได้เป็นหลักการพื้นฐานหลักของการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)

คณะที่ปรึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ว่าเป็นการขับเคลื่อนเพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยเป็นสังคมคุณธรรมที่สามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง คนไทยปฏิบัติตนตามหลักคำสอนทางศาสนาที่ตนนับถือ น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ ดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงามของไทย และอยู่ร่วมกันด้วยสันติสุขในประเทศ ประชาคมอาเซียน และประชาคมโลกอย่างยั่งยืน และได้พัฒนาโครงการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) เพื่อเป็นการเตรียมการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ.2566-2570) และนำข้อมูลมาประกอบการวิเคราะห์ ในการกำหนดตัวชี้วัดและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนแผนฉบับต่อไปให้มีความชัดเจน สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) โดยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาตามข้อกำหนดขอบเขตของงาน (Terms of Reference : TOR) เพื่อประเมินผลและวิเคราะห์การดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ เพื่อรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ สภาพปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดที่มีผลกระทบในการดำเนินงาน รวมทั้งถอดบทเรียน ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) และเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และกรอบแนวทางกระบวนการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ให้มีความเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพ

การออกแบบโครงการประเมินผล คณะผู้วิจัยพัฒนากรอบการศึกษาตามแนวทางของกระทรวงวัฒนธรรมที่ได้ดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) เป็นหลัก เพื่อให้การศึกษาเป็นไปตามวัตถุประสงค์อย่างครบถ้วน การเลือกพื้นที่ได้คำนึงถึงปรากฏการณ์ที่มีความหลากหลายของแนวปฏิบัติที่ใช้บทเรียนการขับเคลื่อนงานส่งเสริมคุณธรรมเป็นฐานภายใต้บริบทของพื้นที่ที่สะท้อนถึงความหลากหลายของภูมิภาค การปฏิสัมพันธ์ ความต่อเนื่อง และความยั่งยืน นอกจากนี้แล้วยังศึกษาภายใต้กรอบแนวคิดของการศึกษาหลัก กล่าวคือ มุ่งสะท้อนให้เห็นองค์ประกอบที่บูรณาการแนวทางการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ประกอบด้วย

1.1 ปัจจัยนำเข้า (Input) ประกอบด้วย บุคลากรที่เกี่ยวข้อง งบประมาณ เป็นต้น

1.2 กระบวนการ (Process) ประกอบด้วย ในแต่ละหน่วยงานมีแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม และแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมประจำปี มีเครือข่ายส่งเสริมคุณธรรม มีกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมอย่างต่อเนื่องในทุกภาคส่วน เกิดชุมชน องค์กร อำเภอ และจังหวัดคุณธรรม

1.3 ผลลัพธ์ (Output) ประกอบด้วย แต่ละหน่วยงานมีแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม และแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมประจำปี มีเครือข่ายส่งเสริมคุณธรรม มีกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมอย่างต่อเนื่องในทุกภาคส่วน เกิดชุมชน องค์กร อำเภอ และจังหวัดคุณธรรม

1.4 ผลกระทบ (Impact) ประกอบด้วย

(1) ระดับประชาชน ประชาชนมีพฤติกรรมถูกต้องดีงาม ด้วยหลักธรรมทางศาสนา มีความมั่นคง เข้มแข็งด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมไทย

(2) ระดับสังคม เกิดชุมชน องค์กร อำเภอ และจังหวัดคุณธรรม เป็นสังคมคุณธรรมที่ยึดมั่นในสถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ มีความเอื้ออาทร และแบ่งปัน

(3) ระดับประเทศชาติ ประเทศชาติมีความสงบสุข สมานฉันท์ มั่นคง ด้วยมิติทางศาสนาอย่างยั่งยืน เป็นแบบอย่างในการส่งเสริมคุณธรรมในประชาคมอาเซียน และประชาคมโลก

1.5 ปัจจัยแห่งความสำเร็จ จากการถอดบทเรียนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเครื่องมือและด้านอื่น ๆ ที่เป็นปัจจัยส่งผลให้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ประสบผลสำเร็จ บรรลุเป้าหมาย เป็นไปตามตัวชี้วัดแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ทั้งตัวชี้วัดระยะสั้น และระยะปานกลาง

1.6 ปัญหาและอุปสรรค หมายถึง ความขัดข้องที่เป็นสาเหตุให้ไม่บรรลุตามตัวชี้วัดและเป้าหมายของการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปเชิงทฤษฎีที่สามารถสร้างความเข้าใจต่อมิติคุณค่าของการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติทั้งหมด จะนำไปสู่การสร้างรูปแบบและพัฒนาเป็นยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนในระดับชาติต่อไป

เพื่อให้การศึกษาครั้งนี้เป็นไปตามวิธีวิทยาการวิจัยที่กำหนดไว้ตั้งแต่ต้น จึงได้ประยุกต์ใช้แนวคิดวิทยา “การประเมินผลตามแนวคิด CIPP Model” ซึ่งเป็นแนวคิดในการมุ่งสะท้อนให้เห็นองค์ประกอบที่บูรณาการแนวทางการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) แนวคิด “การสร้างทฤษฎีฐานราก” แนวคิดวิทยา “การถอดบทเรียนและจัดการความรู้” และแนวคิด “ศาสตร์พระราชากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญที่กระทรวงวัฒนธรรมร่วมกับภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนได้น้อมนำมาขับเคลื่อน

งานด้านวัฒนธรรมโดยเฉพาะมิติ “สร้างคนดีและสังคมดี” (สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม, 2562) ทั้งหมดเป็นแนวคิดตั้งต้นสู่การศึกษาองค์ประกอบในการพัฒนาการแต่ละลำดับขั้น ตามแนวทางส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งกฎระเบียบ และสภาพแวดล้อม เพื่อจัดทำเป็นเกณฑ์มาตรฐานซึ่งจะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาครั้งนี้ นอกจากนี้แล้ว การถอดบทเรียนและจัดการความรู้จะเป็นการศึกษาที่เน้นให้เห็นถึงความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นคุณค่าของการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมที่ดำรงอยู่ในวิถีของสังคมไทย รวมถึงการบริหารจัดการตามภูมิภาคที่ศึกษา รวมถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะที่จะนำไปสู่การพัฒนาเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและกรอบการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ที่มีประสิทธิภาพในระดับชาติต่อไป

2. วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ทั่วไป ประเมินผล และวิเคราะห์การดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและกระบวนการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570)

วัตถุประสงค์เฉพาะ

2.1 เพื่อประเมินผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)

2.2 เพื่อรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ สภาพปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดที่มีผลกระทบต่อการทำงาน รวมทั้งถอดบทเรียน ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)

2.3 เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และกรอบแนวทางกระบวนการขับเคลื่อน แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ให้มีความเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพ สำหรับนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงานและจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570) ต่อไป

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านการดำเนินงาน

เพื่อให้การดำเนินงานครั้งนี้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ คณะที่ปรึกษาได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาวิจัยตามข้อกำหนดและเงื่อนไขการดำเนินงาน (Terms of Reference : TOR) ซึ่งได้กำหนดขอบเขตการดำเนินงานของที่ปรึกษาไว้ ดังนี้

3.1.1 จัดทำแผนประเมินผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ โดยประกอบด้วย แผนงาน/โครงการ/กิจกรรมดำเนินงาน วงเงินงบประมาณ ระยะเวลาดำเนินงาน ผลผลิต ผลลัพธ์ ผลกระทบจากการดำเนินงาน แผนการเบิกจ่ายงบประมาณ พร้อมแสดงผลการดำเนินงานด้านอื่นในส่วนที่เกี่ยวข้อง เสนอต่อผู้ว่าจ้างเพื่อเห็นชอบก่อนดำเนินการ ทั้งนี้ ที่ปรึกษาจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายตามแผนการดำเนินงานที่เสนอ

3.1.2 ศึกษา วิเคราะห์ การดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ โดยนำข้อมูลการดำเนินงานแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ทั้ง 4 ยุทธศาสตร์ มาวิเคราะห์ความสอดคล้อง เชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) รวมทั้งศึกษาการบรรลุความสำเร็จของการดำเนินงานเป็นไปตามตัวชี้วัดยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ

3.1.3 กำหนดแนวทางและหลักเกณฑ์การติดตาม ประเมินผล และวิเคราะห์ การดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ

3.1.4 การดำเนินการตามข้อ 3.1.1-3.1.3 ให้ที่ปรึกษาเชิงยุทธศาสตร์การส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติและผู้ที่เกี่ยวข้อง เข้าร่วมประชุมเพื่อให้ความเห็นชอบทุกครั้ง ซึ่งผู้ว่าจ้างจะเป็นผู้เสนอชื่อ รวมไม่เกิน 15 คน โดยที่ปรึกษาเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการจัดประชุมดังกล่าว รวมทั้งค่าใช้จ่ายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการประชุม ตามหลักเกณฑ์และอัตราตามระเบียบที่กระทรวงการคลังกำหนด

3.1.5 จัดประชุมชี้แจงแนวทางและหลักเกณฑ์การประเมินผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ที่ผ่านความเห็นชอบจากผู้ว่าจ้าง จำนวน 1 ครั้ง โดยแบ่งเป็นเป้าหมาย ได้แก่ ผู้แทนอนุกรรมการส่งเสริมคุณธรรมระดับกระทรวง/ระดับจังหวัด/กรุงเทพมหานคร ผู้แทนองค์กรอิสระ และหน่วยงานภาคเอกชนที่ดำเนินกิจกรรมตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ เพื่อรับทราบกรอบแนวทางหลักเกณฑ์การประเมินผล รวมทั้งรวบรวมและรายงานข้อมูลของกลุ่มเป้าหมาย โดยมีข้อกำหนดและรายละเอียด ดังนี้

- 1) สถานที่จัดประชุมต้องเป็นโรงแรมระดับ 3 ดาวขึ้นไป ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร
- 2) ระยะเวลาการจัดประชุม ไม่น้อยกว่า 1 วัน
- 3) ผู้เข้าร่วมประชุม จำนวนไม่น้อยกว่า 200 คน
- 4) จัดทำเอกสารประกอบการประชุม จำนวนไม่น้อยกว่า 200 ชุด
- 5) จัดให้มีอาหารกลางวันสำหรับผู้เข้าร่วมประชุม จำนวนไม่น้อยกว่า 200 ชุด
- 6) จัดให้มีอาหารว่างและเครื่องดื่มในช่วงเช้าและช่วงบ่ายสำหรับผู้เข้าร่วมประชุมจำนวนไม่น้อยกว่า 200 ชุด ต่อมื้อ

7) รับผิดชอบต่อค่าใช้จ่ายในการดำเนินการทั้งหมดที่เกี่ยวข้องในการจัดประชุม เช่น ค่าที่พัก ค่าพาหนะ ค่าตอบแทนวิทยากรและพิธีกร เป็นต้น

3.1.6 กำหนดให้ที่ปรึกษาลงพื้นที่ประเมินผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ในระดับภูมิภาค จำนวน 10 แห่ง ใน 4 ภูมิภาค โดยที่ปรึกษาต้องจัดทำแผนปฏิบัติการลงพื้นที่และจัดกระบวนการประเมินผล ซึ่งประกอบด้วย

- 1) การเปิดเวทีประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ จำนวนไม่เกิน 10 คน ต่อครั้ง ตามรายชื่อที่ผู้ว่าจ้างเสนอในข้อ 3.4 กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ จำนวนไม่น้อยกว่า 10 คน ต่อครั้ง โดยคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติเข้าร่วมการประชุมผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ จำนวน 4 แห่ง ใน 4 ภูมิภาค และให้เปิดเวทีประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกันเองในพื้นที่ จำนวน 6 แห่ง ใน 4 ภูมิภาค โดยมีจำนวนไม่น้อยกว่า 10 คน ต่อครั้ง

2) ประชุมกลุ่มย่อยและหรือการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ ไม่น้อยกว่า 10 คน เพื่อถอดบทเรียนปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บท ส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ โดยที่ปรึกษาเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานทั้งหมด

3.1.7 จัดทำรายงานการประเมินผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บท ส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ พร้อมทั้งสรุปประมวลผลการวิเคราะห์ที่ได้จากการศึกษา ประกอบด้วย สภาพปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัด ผลกระทบ ตลอดจนผลสัมฤทธิ์การดำเนินงานและผลที่ได้จากการ ถอดบทเรียนปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ พร้อมทั้งข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และกรอบแนวทางการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริม คุณธรรมแห่งชาติ ที่มีประสิทธิภาพ สำหรับนำไปใช้เป็นข้อมูลการจัดทำแผนปฏิบัติการ ด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570)

3.1.8 จัดประชุมรายงานการประเมินผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บท ส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ที่ผ่านความเห็นชอบจากผู้ว่าจ้าง จำนวน 1 ครั้ง เพื่อนำเสนอผล การดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ รวมทั้งข้อเสนอแนะ เชิงนโยบายและกรอบแนวทางการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ที่มีประสิทธิภาพ โดยมีกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมประชุม ประมาณ 100 คน ได้แก่ คณะกรรมการ ส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ คณะอนุกรรมการในระดับนโยบาย 4 คณะ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง มีรายละเอียดดังนี้

- 1) ระยะเวลาการจัดประชุม ไม่น้อยกว่า 1 วัน
- 2) ผู้เข้าร่วมประชุม จำนวนไม่น้อยกว่า 100 คน โดยจัดการประชุม ในรูปแบบออนไลน์ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์
- 3) จัดทำเอกสารประกอบการประชุม จำนวนไม่น้อยกว่า 100 ชุด
- 4) รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำเนินการทั้งหมดที่เกี่ยวข้องในการจัดประชุม ในรูปแบบออนไลน์ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์

ทั้งนี้ ให้ที่ปรึกษาฯ ดำเนินการจัดประชุมโดยปฏิบัติตามมาตรการควบคุม และป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และผู้ว่าจ้างจะพิจารณาจ่ายเงิน ตามค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจริงเท่านั้น

3.1.9 จัดทำรายงานประเมินผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริม คุณธรรมแห่งชาติ ฉบับสมบูรณ์ จำนวนไม่น้อยกว่า 150 เล่ม โดยมีเนื้อหาประกอบด้วย

- 1) ผลการประเมินปัจจัยความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรคจากการขับเคลื่อน แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ
- 2) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและกรอบแนวทางการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริม คุณธรรมแห่งชาติ ที่เหมาะสมกับสังคมไทย
- 3) ข้อเสนอแนะในการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรม แห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570)

3.1.10 จัดทำรายงานประเมินผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริม คุณธรรมแห่งชาติ ฉบับย่อ จำนวนไม่น้อยกว่า 25 หน้า จำนวน 150 เล่ม

3.1.11 จัดทำรายงาน ตามข้อ 3.1.9 - 3.1.10 ในรูปแบบ CD หรือ DVD สกรีนปก และบรรจุของจำนวน 10 ชุด โดยบรรจุเป็นไฟล์ข้อมูลดังนี้ 1) E-book 2) ไฟล์ WORD และ 3) ไฟล์ PDF

3.1.12 จัดส่งรายงานตามข้อ 3.1.9 - 3.1.10 ทางไปรษณีย์ให้กับกลุ่มเป้าหมาย ที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ หน่วยงานละ 1 ชุด

3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

3.2.1 เป็นการประเมินผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2559 ของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ตั้งแต่ระยะแรกเริ่มจนถึงปัจจุบัน โดยรวบรวม วิเคราะห์ สภาพปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดที่มีผลกระทบต่อการทำงาน รวมทั้งถอดบทเรียนปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) โดยจะศึกษาและประเมินผลการดำเนินงานแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ตามตัวชี้วัดใน 4 ยุทธศาสตร์ โดยประเมินจาก

1) ปัจจัยนำเข้า (Input) ประกอบด้วยบุคลากรที่เกี่ยวข้อง งบประมาณ เป็นต้น
 2) กระบวนการ (Process) ประกอบด้วย การบริหารจัดการขับเคลื่อนแผนฯ
 3) ผลลัพธ์ (Output) ประกอบด้วย แต่ละหน่วยงานมีแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมประจำปี มีเครือข่ายส่งเสริมคุณธรรม มีกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมอย่างต่อเนื่องในทุกภาคส่วน เกิดชุมชน องค์กร อำเภอ และจังหวัดคุณธรรม

4) ผลกระทบ (Impact) ประกอบด้วย (1) ระดับประชาชน ประชาชนมีพฤติกรรมถูกต้องดีงามด้วยหลักธรรมทางศาสนา มีความมั่นคง เข้มแข็งด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมไทย (2) ระดับสังคม เกิดชุมชน องค์กร อำเภอ และจังหวัดคุณธรรม เป็นสังคมคุณธรรมที่ยึดมั่นในสถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ มีความเอื้ออาทร และแบ่งปัน (3) ระดับประเทศชาติ ประเทศชาติมีความสงบสุข สมานฉันท์ มั่นคงด้วยมิติทางศาสนาอย่างยั่งยืน เป็นแบบอย่างในการส่งเสริมคุณธรรมในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลก

5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ หมายถึง การถอดบทเรียนผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กับเครื่องมือ และด้านอื่น ๆ ที่เป็นปัจจัยส่งผลให้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ประสบผลสำเร็จ บรรลุเป้าหมาย เป็นไปตามตัวชี้วัดแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ทั้งตัวชี้วัดระยะสั้น และระยะปานกลาง

6) ปัญหาและอุปสรรค หมายถึง ความขัดข้องที่เป็นสาเหตุให้ไม่บรรลุตามตัวชี้วัดและเป้าหมายของแผนขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ

7) ข้อเสนอแนะ หมายถึงข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและกรอบแนวทางการกระบวนการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ที่มีประสิทธิภาพที่เกิดจากการประมวลข้อมูลในการลงพื้นที่ประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทฯ เช่น การศึกษาดูงาน การประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อยถอดบทเรียน โดยนำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและกรอบแนวทางการกระบวนการดำเนินงานมาขยายผลการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ในเชิงยุทธศาสตร์ และนำมาประกอบการพิจารณาปรับปรุง

ประสิทธิผลการดำเนินงาน รวมทั้งจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ
ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570)

3.2.2 เป็นการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและกรอบแนวทางการบูรณาการ
ขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ให้มีความเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพ
สำหรับนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบในการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ
ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570)

3.2.3 ด้านการพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการขยายผลเชิงยุทธศาสตร์
เนื้อหาส่วนนี้ จะเป็นการพัฒนาและทดสอบผ่านพื้นที่กรณีศึกษาภายใต้ระยะเวลาที่กำหนด
การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการสังเคราะห์ ผ่านข้อมูลที่ได้จากพื้นที่ศึกษา
ประกอบด้วย การศึกษาดูงาน การประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสัมภาษณ์ และการประชุม
กลุ่มย่อยถอดบทเรียน และนำเสนอประกอบการพิจารณาปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงาน
รวมทั้งจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570)

3.3 ขอบเขตด้านประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ด้วยการศึกษาครั้งนี้ เป็นการออกแบบการวิจัยในลักษณะผสมผสานทั้งการวิจัย
เชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ จึงได้กำหนดขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่างสำคัญ ดังนี้

3.3.1 ผู้ให้ข้อมูลในการประชุมชี้แจงแนวทางและหลักเกณฑ์การประเมินผล
การดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)
โดยเป็นการเลือกแบบเจาะจง และเห็นชอบจากผู้ว่าจ้าง ซึ่งผู้เข้าร่วมการประชุมสามารถที่จะสะท้อน
ให้เห็นถึงความหลากหลายของการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1
(พ.ศ. 2559 - 2564)

3.3.2 ผู้ให้ข้อมูลหลักด้านการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จำนวน 90 คน ผู้วิจัยเลือก
แบบเจาะจงตามเส้นทางจังหวัดที่เลือกเป็นตัวแทนภูมิภาค และพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
โดยเจาะจงเลือกพื้นที่จังหวัดสงขลา ซึ่งทั้งหมดได้มีการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม
แห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)

3.3.3 ผู้ให้ข้อมูลหลักด้านการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ประกอบด้วย
ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)
จำนวน 225 คน โดยเลือกแบบเจาะจง

3.3.4 ผู้ให้ข้อมูลหลักด้านแบบสอบถาม เป็นการศึกษาระดับปริมาณที่มุ่งสอบถาม
ทัศนคติต่อการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)
จำนวน 1,400 คน ทั้งนี้ จะมีการดำเนินการตามวิธีวิทยาการศึกษาตั้งแต่การเลือกกลุ่มประชากร
การพัฒนาเครื่องมือที่เหมาะสม การทดสอบความเชื่อมั่น และการวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักวิชาการ

3.4 ขอบเขตด้านสถานที่

ครอบคลุมตัวแทน 4 ภูมิภาคของประเทศไทย และพื้นที่ส่วนกลาง คือ
กรุงเทพมหานคร ตามข้อกำหนดของ TOR และวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานตามแผนแม่บท
ส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)

3.5 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลา 180 วัน ตามข้อกำหนดของ TOR และวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)

4. นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

นิยามศัพท์เพื่อใช้เป็นแนวทางการศึกษา ดังนี้

การประเมินผล หมายถึง การประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2559 ของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ตั้งแต่ระยะแรกเริ่มจนถึงปัจจุบัน โดยรวบรวม วิเคราะห์ สภาพปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดที่มีผลกระทบต่อการทำงาน รวมทั้งถอดบทเรียน ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) โดยจะศึกษาและประเมินผลการดำเนินงานแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ตามตัวชี้วัดใน 4 ยุทธศาสตร์ โดยประเมินจาก 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) ประกอบด้วย บุคลากรที่เกี่ยวข้อง งบประมาณ เป็นต้น 2) กระบวนการ (Process) ประกอบด้วย แต่ละหน่วยงานมีแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม และแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมประจำปี มีเครือข่ายส่งเสริมคุณธรรม มีกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมอย่างต่อเนื่องในทุกภาคส่วน เกิดชุมชน องค์กร อำเภอ และจังหวัดคุณธรรม 3) Output ผลผลิตการขับเคลื่อนตามแผน 4) ผลกระทบ (Impact) ประกอบด้วย (1) ระดับประชาชน ประชาชนมีพฤติกรรมถูกต้องดีงามด้วยหลักธรรมทางศาสนา มีความมั่นคง เข้มแข็งด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมไทย (2) ระดับสังคม เกิดชุมชน องค์กร อำเภอ และจังหวัดคุณธรรม เป็นสังคมคุณธรรมที่ยึดมั่นในสถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ มีความเอื้ออาทร และแบ่งปัน (3) ระดับประเทศชาติ ประเทศชาติมีความสงบสุข สมานฉันท์ มั่นคง ด้วยมิติทางศาสนาอย่างยั่งยืน เป็นแบบอย่างในการส่งเสริมคุณธรรมในประชาคมอาเซียน และประชาคมโลก

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ หมายถึง การถอดบทเรียนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเครื่องมือและด้านอื่น ๆ ที่เป็นปัจจัยส่งผลให้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ประสบผลสำเร็จบรรลุเป้าหมายเป็นไปตามตัวชี้วัดแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ทั้งตัวชี้วัดระยะสั้นและระยะปานกลาง

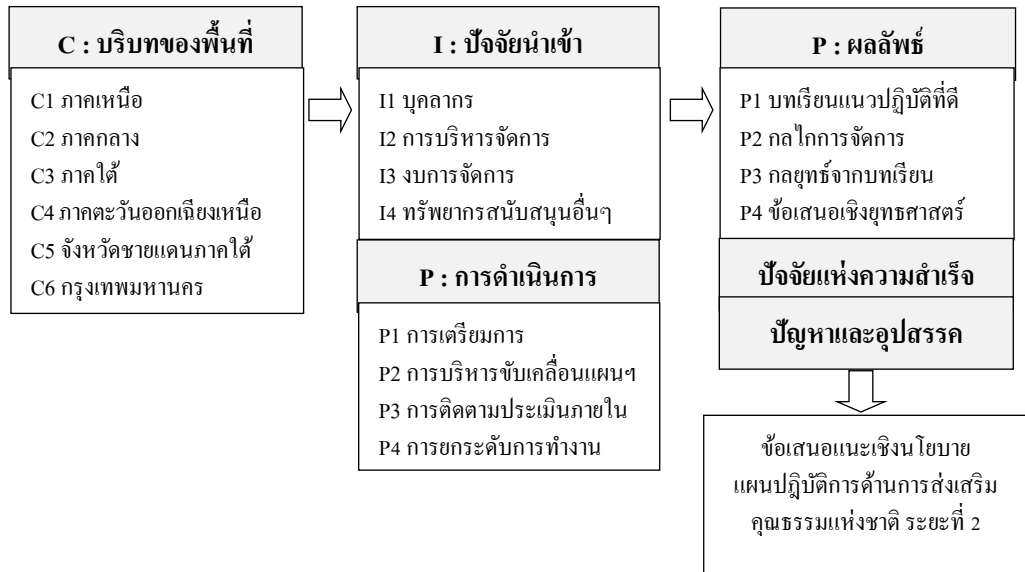
ปัญหาและอุปสรรค หมายถึง ความขัดข้องที่เป็นสาเหตุให้ไม่บรรลุตามตัวชี้วัดและเป้าหมายของการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ

ข้อเสนอแนะ หมายถึง การพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการขยายผลเชิงยุทธศาสตร์แห่งชาติฯ ที่มีประสิทธิภาพที่เกิดจากการประมวลผลข้อมูลในการลงพื้นที่ประเมินผลแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ

ภูมิภาคของประเทศ หมายถึง จังหวัดที่เป็นตัวแทนของการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ในประเทศไทย ประกอบด้วยภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเป็นการเจาะจงเลือกของคณะผู้วิจัยและคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)

แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 หมายถึง แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ที่พัฒนาขึ้นโดยคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภูมิที่ 1 แสดงกรอบความคิดในการวิจัยเชื่อมโยงขอบเขตของการดำเนินการศึกษา

6. ประโยชน์ของการศึกษา

6.1 ผลการศึกษาครั้งนี้หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติจะได้สารสนเทศและองค์ความรู้จากการประเมินผลและวิเคราะห์การดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)

6.2 นำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและกรอบแนวทางกระบวนการดำเนินงานมาขยายผลการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ในเชิงยุทธศาสตร์ และนำมาประกอบการพิจารณาปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงาน รวมทั้งจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570) ต่อไป

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื้อหาส่วนนี้เป็นกรรวบรวมและวิเคราะห์เอกสารแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นทฤษฎีและแนวคิดสำหรับการศึกษาและวิเคราะห์ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะพรรณนาและอภิปรายถึงองค์ความรู้ต่าง ๆ ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้รวบรวมครั้งนี้ เป็นแนวทางเบื้องต้นที่จะช่วยให้ผู้วิจัยได้มีแนวทางการศึกษาอย่างเป็นลำดับขั้นตอนและสามารถทำความเข้าใจได้โดยง่าย โดยมีแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แผนงานและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง
  - 1.1 ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580)
  - 1.2 แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580) ประเด็นที่ 10 การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม
  - 1.3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564)
  - 1.4 แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)
2. แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม
3. แนวคิดการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมของกระทรวงวัฒนธรรมแผนตามแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)
  4. การขับเคลื่อน องค์กร ชุมชน อำเภอ และจังหวัดคุณธรรม
  5. แนวคิดศาสตร์พระราชา และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
  6. แนวคิดการประเมินผล CIPP Model
  7. แนวคิดการถอดบทเรียนและจัดการความรู้
  8. แนวคิดทฤษฎีฐานราก
  9. แนวคิดทฤษฎีจริยธรรมทางวิชาชีพ
  10. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม
  11. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แผนงานและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง

1.1 ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580)

ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2561 ถือเป็นยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ฉบับแรกของประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งต้องนำไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ตามกรอบระยะเวลาดังกล่าว เพื่อความสุขของคนไทยทุกคน โดยยุทธศาสตร์ชาติ ประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์หลัก ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561)

1) ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญ คือ ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข เน้นการบริหารจัดการสถานะแวดล้อมของประเทศให้มีความมั่นคง ปลอดภัย เอกอกราช อธิปไตย มุ่งเน้นการพัฒนาคน เครื่องมือ เทคโนโลยีและระบบฐานข้อมูลขนาดใหญ่ให้มีความพร้อมสามารถรับมือกับภัยคุกคามและภัยพิบัติได้ทุกรูปแบบ ยุทธศาสตร์ที่ 1 มีประเด็นย่อยในการพัฒนา ดังนี้

1.1) การรักษาความสงบภายในประเทศ

1.1.1) การพัฒนาและเสริมสร้างคนในทุกภาคส่วนให้มีความเข้มแข็ง มีความพร้อมตระหนักในเรื่องความมั่นคง และมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา

1.1.2) การพัฒนาและเสริมสร้างความจงรักภักดีต่อสถาบันหลักของชาติ

1.1.3) การพัฒนาและเสริมสร้างการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่มีเสถียรภาพและมีธรรมาภิบาล เห็นแก่ประโยชน์ของประเทศชาติมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

1.1.4) การพัฒนาและเสริมสร้างกลไกที่สามารถป้องกันและขจัดสาเหตุของประเด็นปัญหาความมั่นคงที่สำคัญ

1.2) การป้องกันและแก้ไขปัญหาที่มีผลกระทบต่อความมั่นคง

1.2.1) การแก้ไขปัญหาความมั่นคงในปัจจุบัน

1.2.2) การติดตาม ฝ้าระวัง ป้องกัน และแก้ไขปัญหาที่อาจอุบัติขึ้นใหม่

1.2.3) การสร้างความปลอดภัยและความสันติสุขอย่างถาวรในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

1.2.4) การรักษาความมั่นคงและผลประโยชน์ทางทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทั้งทางบกและทางทะเล การพัฒนาศักยภาพของประเทศให้พร้อมเผชิญภัยคุกคามที่กระทบต่อความมั่นคงของชาติ

1.3) การพัฒนาศักยภาพของประเทศให้พร้อมเผชิญภัยคุกคามที่กระทบต่อความมั่นคง

1.3.1) การพัฒนาระบบงานข่าวกรองแห่งชาติแบบบูรณาการอย่างมีประสิทธิภาพ

1.3.2) การพัฒนาและพัฒนากำลังอำนาจแห่งชาติ กองทัพและหน่วยงานความมั่นคง รวมทั้งภาครัฐและภาคประชาชน ให้พร้อมป้องกันและรักษาอธิปไตยของประเทศ และเผชิญภัยคุกคามได้ทุกมิติ ทุกรูปแบบและทุกระดับ

1.3.3) การพัฒนาระบบเตรียมพร้อมแห่งชาติและการบริหารจัดการภัยคุกคามให้มีประสิทธิภาพ

1.4) การบูรณาการความร่วมมือด้านความมั่นคงกับอาเซียนและนานาชาติ รวมถึงองค์กรภาครัฐ

1.4.1) การเสริมสร้างและรักษาคุณภาพสถานะแวดล้อมระหว่างประเทศ

1.4.2) การเสริมสร้างและธำรงไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคงของภูมิภาค

1.4.3) การร่วมมือทางการพัฒนากับประเทศเพื่อนบ้าน ภูมิภาค โลก รวมถึงองค์กรภาครัฐและที่มีใช้ภาครัฐ

1.5) การพัฒนากรอบการบริหารจัดการความมั่นคงแบบองค์รวม

1.5.1) การพัฒนากรอบให้พร้อมสำหรับการติดตาม ฝ้าระวัง แจ้งเตือน ป้องกัน และแก้ไขปัญหาความมั่นคงแบบองค์รวมอย่างเป็นรูปธรรม

1.5.2) การบริหารจัดการความมั่นคงให้อื้ออำนวยต่อการพัฒนาประเทศในมิติอื่น ๆ

1.5.3) การพัฒนากลไกและองค์กรขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง

2) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน มีเป้าหมายการพัฒนาที่มุ่งเน้นการยกระดับศักยภาพของประเทศในหลากหลายมิติบนพื้นฐานแนวคิด 3 ประการ ได้แก่ (1) ต่อยอดอดีต โดยมองกลับไปที่เราทำสำเร็จ นำมาประยุกต์ผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของเศรษฐกิจและสังคมโลกสมัยใหม่ (2) ปรับปัจจุบัน เพื่อปูทางสู่อนาคต ผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศในมิติต่าง ๆ และ (3) สร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต ด้วยการเพิ่มศักยภาพของผู้ประกอบการ พัฒนาคนรุ่นใหม่รวมถึงปรับปรุงแบบธุรกิจ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาด ผสมผสานกับยุทธศาสตร์ที่รองรับอนาคต

ยุทธศาสตร์ที่ 2 มีประเด็นย่อยของการพัฒนา ดังนี้

2.1) การเกษตรสร้างมูลค่า

2.1.1) เกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่น

2.1.2) เกษตรปลอดภัย

2.1.3) เกษตรชีวภาพ

2.1.4) เกษตรแปรรูป

2.1.5) เกษตรอัจฉริยะ

2.2) อุตสาหกรรมและบริการแห่งอนาคต

2.2.1) อุตสาหกรรมชีวภาพ

2.2.2) อุตสาหกรรมและบริการการแพทย์ครบวงจร

2.2.3) อุตสาหกรรมและบริการดิจิทัล ข้อมูล และปัญญาประดิษฐ์

2.2.4) อุตสาหกรรมและบริการขนส่งและโลจิสติกส์

2.2.5) อุตสาหกรรมความมั่นคงของประเทศ

2.3) สร้างความหลากหลายด้านการท่องเที่ยว

2.3.1) ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม

2.3.2) ท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ

2.3.3) ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ความงาม และแพทย์แผนไทย

2.3.4) ท่องเที่ยวสำราญทางน้ำ

2.3.5) ท่องเที่ยวเชื่อมโยงภูมิภาค

2.4) โครงสร้างพื้นฐาน เชื่อมไทย เชื่อมโลก

2.4.1) เชื่อมโยงโครงข่ายคมนาคมไร้รอยต่อ

2.4.2) สร้างและพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ

2.4.3) เพิ่มพื้นที่และเมืองเศรษฐกิจ

2.4.4) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีสมัยใหม่

2.4.5) รักษาและเสริมสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจมหภาค

2.5) พัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานผู้ประกอบการยุคใหม่

- 2.5.1) สร้างผู้ประกอบการอัจฉริยะ
- 2.5.2) สร้างโอกาสการเข้าถึงบริการทางการเงิน
- 2.5.3) สร้างโอกาสเข้าถึงข้อมูล
- 2.5.4) ปรับบทบาทและโอกาสเข้าถึงบริการภาครัฐ

3) ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่สาม และอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น ยุทธศาสตร์ที่ 3 มีประเด็นย่อยของการพัฒนา ดังนี้

3.1) การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม

- 3.1.1) การปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมผ่านการเลี้ยงดูในครอบครัว
- 3.1.2) การบูรณาการเรื่องความซื่อสัตย์ วินัย คุณธรรม จริยธรรม ในการจัดการเรียน

การสอนในสถานศึกษา

- 3.1.3) การสร้างความเข้มแข็งในสถาบันทางศาสนา
- 3.1.4) การปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
- 3.1.5) การสร้างค่านิยมและวัฒนธรรมที่พึงประสงค์จากภาคธุรกิจ
- 3.1.6) การใช้สื่อและสื่อสารมวลชนในการปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมของคนในสังคม
- 3.1.7) การส่งเสริมให้คนไทยมีจิตสาธารณะและมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

3.2) การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต

- 3.2.1) ช่วงการตั้งครุภ/ปฐมวัย
- 3.2.2) ช่วงวัยเรียน/วัยรุ่น
- 3.2.3) ช่วงวัยแรงงาน
- 3.2.4) ช่วงวัยผู้สูงอายุ

3.3) ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21

- 3.3.1) การปรับเปลี่ยนระบบการเรียนรู้ให้เอื้อต่อการพัฒนาทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21
- 3.3.2) การเปลี่ยนโฉมบทบาทครูให้เป็นครูยุคใหม่
- 3.3.3) การเพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการในทุกระดับ ทุกประเภท
- 3.3.4) การพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 3.3.5) การสร้างความตื่นตัวให้คนไทยตระหนักถึงบทบาท ความรับผิดชอบต่อ

และการวางตำแหน่งของประเทศไทยในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ และประชาคมโลก

- 3.3.6) การวางพื้นฐานระบบรองรับการเรียนรู้โดยใช้ดิจิทัลแพลตฟอร์ม
- 3.3.7) การสร้างระบบการศึกษาเพื่อเป็นเลิศทางวิชาการระดับนานาชาติ

- 3.4) การตระหนักถึงพหุปัญญาของมนุษย์ที่หลากหลาย
- 3.4.1) การพัฒนาและส่งเสริมพหุปัญญาผ่านครอบครัว ระบบสถานศึกษา สภาพแวดล้อม รวมทั้งสื่อ
- 3.4.2) การสร้างเส้นทางอาชีพ สภาพแวดล้อมการทำงาน และระบบสนับสนุนที่เหมาะสมสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษผ่านกลไกต่าง ๆ
- 3.4.3) การดึงดูดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญต่างชาติและคนไทยที่มีความสามารถในต่างประเทศให้มาสร้างและพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมให้กับประเทศ
- 3.5) การเสริมสร้างให้คนไทยมีสุขภาวะที่ดี
- 3.5.1) การสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาวะ
- 3.5.2) การป้องกันและควบคุมปัจจัยเสี่ยงที่คุกคามสุขภาวะ
- 3.5.3) การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาวะที่ดี
- 3.5.4) การพัฒนาระบบบริการสุขภาพที่ทันสมัยสนับสนุนการสร้างสุขภาวะที่ดี
- 3.5.5) การส่งเสริมให้ชุมชนเป็นฐานในการสร้างสุขภาวะที่ดีทุกพื้นที่
- 3.6) การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์
- 3.6.1) การสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทย
- 3.6.2) การส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ครอบครัวและชุมชนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
- 3.6.3) การปลูกฝังและพัฒนาทักษะนอกห้องเรียน
- 3.6.4) การพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
- 3.7) การเสริมสร้างศักยภาพการกีฬาในการสร้างคุณค่าทางสังคมและพัฒนาประเทศ
- 3.7.1) การส่งเสริมการออกกำลังกาย และกีฬาขั้นพื้นฐานให้กลายเป็นวิถีชีวิต
- 3.7.2) การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมออกกำลังกาย กีฬา และนันทนาการ
- 3.7.3) การส่งเสริมการกีฬาเพื่อพัฒนาสู่ระดับอาชีพ
- 3.7.4) การพัฒนาบุคลากรด้านการกีฬาและนันทนาการเพื่อรองรับการเติบโตของอุตสาหกรรมกีฬา

4) ยุทธศาสตร์ชาติการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม มีเป้าหมายการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชน ท้องถิ่น มาร่วมขับเคลื่อน และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทยทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม ให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเอง โดยรัฐให้หลักประกัน การเข้าถึงบริการและสวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง ยุทธศาสตร์ที่ 4 มีประเด็นย่อยของการพัฒนา ดังนี้

- 4.1) การลดความเหลื่อมล้ำสร้างความเป็นธรรมในทุกมิติ
- 4.1.1) ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจฐานราก
- 4.1.2) ปฏิรูประบบภาษีและการคุ้มครองผู้บริโภค
- 4.1.3) กระจายการถือครองที่ดินและการเข้าถึงทรัพยากร

4.1.4) เพิ่มผลิตภาพและคุ้มครองแรงงานไทย ให้เป็นแรงงานฝีมือที่มีคุณภาพ และความริเริ่มสร้างสรรค์ มีความปลอดภัยในการทำงาน

4.1.5) สร้างหลักประกันทางสังคมที่ครอบคลุมและเหมาะสมกับคนทุกช่วงวัย ทุกเพศภาวะ และทุกกลุ่ม

4.1.6) ลงทุนทางสังคมแบบมุ่งเป้าเพื่อช่วยเหลือกลุ่มคนยากจนและกลุ่มผู้ด้อยโอกาสโดยตรง

4.1.7) สร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงบริการสาธารณสุข และการศึกษา โดยเฉพาะสำหรับผู้มีรายได้น้อยและกลุ่มผู้ด้อยโอกาส

4.1.8) สร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างทั่วถึง

4.2) การกระจายศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี

4.2.1) พัฒนาศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีในภูมิภาค

4.2.2) กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละกลุ่มจังหวัด ในมิติต่าง ๆ

4.2.3) จัดระบบเมืองที่เอื้อต่อการสร้างชีวิตและสังคมที่มีคุณภาพและปลอดภัย ให้สามารถตอบสนองต่อสังคมสูงวัยและแนวโน้มของการขยายตัวของเมืองในอนาคต

4.2.4) ปรับโครงสร้างและแก้ไขกฎหมายระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อวางระบบและกลไกการบริหารงานในระดับภาค กลุ่มจังหวัด

4.2.5) สนับสนุนการพัฒนาพื้นที่บนฐานข้อมูลความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรม

4.2.6) การพัฒนากำลังแรงงานในพื้นที่

4.3) การเสริมสร้างพลังทางสังคม

4.3.1) สร้างสังคมเข้มแข็งที่แบ่งปัน ไม่ทอดทิ้งกัน และมีคุณธรรม

4.3.2) การรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ

4.3.3) สนับสนุนความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน

4.3.4) ส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศและบทบาทของสตรีในการสร้างสรรค์สังคม

4.3.5) สนับสนุนการพัฒนาบนฐานทุนทางสังคมและวัฒนธรรม

4.3.6) สนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสร้างสรรค์เพื่อรองรับสังคมยุคดิจิทัล

4.4) การเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนา การพึ่งตนเองและจัดการตนเอง

4.4.1) ส่งเสริมการปรับพฤติกรรมในระดับครัวเรือน ให้มีขีดความสามารถในการจัดการวางแผนชีวิต สุขภาพ ครอบครัว การเงินและอาชีพ

4.4.2) เสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการพึ่งตนเองและการพึ่งพากันเอง

4.4.3) สร้างการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อสร้างประชาธิปไตยชุมชน

4.4.4) สร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญาให้กับชุมชน

5) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งในการกำหนดกลยุทธ์และแผนงานและการให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในแบบทางตรงให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยเป็นการดำเนินการบนพื้นฐาน การเติบโตร่วมกัน

ไม่ว่าจะเป็นทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิต โดยให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุล ทั้ง 3 ด้าน อันจะนำไปสู่ความยั่งยืน เพื่อคนรุ่นต่อไปอย่างแท้จริง ยุทธศาสตร์ที่ 5 มีประเด็นย่อยของการพัฒนา ดังนี้

5.1) สร้างการเติบโตอย่างยั่งยืนบนสังคมเศรษฐกิจสีเขียว

5.1.1) เพิ่มมูลค่าของเศรษฐกิจฐานชีวภาพให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน

5.1.2) อนุรักษ์และฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพในและนอกถิ่นกำเนิด

5.1.3) อนุรักษ์และฟื้นฟูแม่น้ำลำคลองและแหล่งน้ำธรรมชาติทั่วประเทศ

5.1.4) รักษาและเพิ่มพื้นที่สีเขียวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

5.1.5) ส่งเสริมการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน

5.2) สร้างการเติบโตอย่างยั่งยืนบนสังคมเศรษฐกิจภาคทะเล

5.2.1) เพิ่มมูลค่าของเศรษฐกิจฐานชีวภาพทางทะเล

5.2.2) ปรับปรุง ฟื้นฟู และสร้างใหม่ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งทั้งระบบ

5.2.3) ฟื้นฟูชายฝั่งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ชายฝั่งทะเลได้รับการป้องกันและแก้ไขทั้งระบบ และมีนโยบายการจัดการชายฝั่งแบบบูรณาการอย่างเป็นองค์รวม

5.2.4) พัฒนาและเพิ่มสัดส่วนกิจกรรมทางทะเลที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

5.3) สร้างการเติบโตอย่างยั่งยืนบนสังคมที่เป็นมิตรต่อสภาพภูมิอากาศ

5.3.1) ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก

5.3.2) มีการปรับตัวเพื่อลดความสูญเสียและเสียหายจากภัยธรรมชาติและผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

5.3.3) มุ่งเป้าสู่การลงทุนที่เป็นมิตรต่อสภาพภูมิอากาศในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของภาครัฐและเอกชน

5.3.4) พัฒนาและสร้างระบบรับมือปรับตัวต่อโรคอุบัติใหม่และโรคอุบัติซ้ำที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ

5.4) พัฒนาพื้นที่เมือง ชนบท เกษตรกรรมและอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ มุ่งเน้นความเป็นเมืองที่เติบโตอย่างต่อเนื่อง

5.4.1) จัดทำแผนผังภูมินิเวศเพื่อการพัฒนาเมือง ชนบท พื้นที่เกษตรกรรมและอุตสาหกรรม รวมถึงพื้นที่อนุรักษ์ตามศักยภาพและความเหมาะสมทางภูมินิเวศอย่างเป็นเอกภาพ

5.4.2) พัฒนาพื้นที่เมือง ชนบท เกษตรกรรม และอุตสาหกรรมเชิงนิเวศที่มีการบริหารจัดการตามแผนผังภูมินิเวศอย่างยั่งยืน

5.4.3) จัดการมลพิษที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสารเคมีในภาคเกษตรทั้งระบบให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลและค่ามาตรฐานสากล

5.4.4) ส่งเสริมรักษา อนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ มรดกทางสถาปัตยกรรม และศิลปวัฒนธรรม อัตลักษณ์ และวิถีชีวิตพื้นถิ่นบนฐานธรรมชาติและฐานวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

5.4.5) พัฒนาเครือข่ายองค์กรพัฒนาเมืองและชุมชน รวมทั้งกลุ่มอาสาสมัคร ด้วยกลไกการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในท้องถิ่น

5.4.6) เสริมสร้างระบบสาธารณสุขและอนามัยสิ่งแวดล้อม และยกระดับความสามารถในการป้องกันโรคอุบัติใหม่และอุบัติซ้ำ

5.5) พัฒนาความมั่นคงน้ำ พลังงาน การเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

5.5.1) พัฒนาการจัดการน้ำเชิงลุ่มน้ำทั้งระบบเพื่อเพิ่มความมั่นคงด้านน้ำของประเทศ

5.5.2) เพิ่มผลิตภาพของน้ำทั้งระบบในการใช้น้ำอย่างประหยัด รู้คุณค่าและสร้างมูลค่าเพิ่มจากการใช้น้ำให้ทัดเทียมกับระดับสากล

5.5.2) พัฒนาความมั่นคงพลังงานของประเทศ และส่งเสริมการใช้พลังงานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

5.5.3) เพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานโดยลดความเข้มข้นของการใช้พลังงาน

5.5.4) พัฒนาความมั่นคงด้านการเกษตรและอาหารของประเทศและชุมชน ในมิติปริมาณ คุณภาพ ราคา และการเข้าถึงอาหาร

5.6) ยกระดับกระบวนการทัศน์เพื่อกำหนดอนาคตของประเทศ

5.6.1) ส่งเสริมคุณลักษณะและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ด้านสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตที่ดีของคนไทย

5.6.2) พัฒนาเครื่องมือ กลไกและระบบยุติธรรม และระบบประชาธิปไตย สิ่งแวดล้อม

5.6.3) จัดโครงสร้างเชิงสถาบันเพื่อจัดการประเด็นร่วม ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ

5.6.4) พัฒนา และดำเนินโครงการที่ยกระดับกระบวนการทัศน์เพื่อกำหนดอนาคตประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมบนหลักของการมีส่วนร่วมและธรรมาภิบาล

6) ยุทธศาสตร์ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อปรับเปลี่ยนภาครัฐที่ยึดหลัก “ภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชนและประโยชน์ส่วนรวม” โดยภาครัฐต้องมีขนาดที่เหมาะสมกับบทบาทภารกิจ และพร้อมที่จะปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกอยู่ตลอดเวลา ยุทธศาสตร์ที่ 6 มีประเด็นย่อยของการพัฒนา ดังนี้

6.1) ภาครัฐที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง ตอบสนองความต้องการ และให้บริการอย่างสะดวก รวดเร็ว โปร่งใส

6.1.1) การให้บริการสาธารณะของภาครัฐได้มาตรฐานสากลและเป็นระดับแนวหน้าของภูมิภาค

6.1.2) ภาครัฐมีความเชื่อมโยงในการให้บริการสาธารณะต่าง ๆ ผ่านการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้

6.2) ภาครัฐบริหารงานแบบบูรณาการโดยมียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายและเชื่อมโยงการพัฒนาในทุกระดับ ทุกประเด็น ทุกภารกิจ และทุกพื้นที่

- 6.2.1) ให้อุทธศาสตร์ชาติเป็นกลไกขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ
- 6.2.2) ระบบการเงินการคลังประเทศสนับสนุนการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ
- 6.2.3) ระบบติดตามประเมินผลที่สะท้อนการบรรลุเป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติในทุกระดับ
- 6.3) ภาครัฐมีขนาดเล็กลง เหมาะสมกับภารกิจ ส่งเสริมให้ประชาชนและทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ
  - 6.3.1) ภาครัฐมีขนาดที่เหมาะสม
  - 6.3.2) ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ
  - 6.3.3) ส่งเสริมการกระจายอำนาจและสนับสนุนบทบาทชุมชนท้องถิ่นให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่มีสมรรถนะสูง ตั้งอยู่บนหลักธรรมาภิบาล
- 6.4) ภาครัฐมีความทันสมัย
  - 6.4.1) องค์กรภาครัฐมีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับบริบทการพัฒนาประเทศ
  - 6.4.2) พัฒนาและปรับระบบวิธีการปฏิบัติราชการให้ทันสมัย
- 6.5) บุคลากรภาครัฐเป็นคนดีและเก่ง ยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสำนึก มีความสามารถสูง มุ่งมั่น และมีความเป็นมืออาชีพ
  - 6.5.1) ภาครัฐมีการบริหารกำลังคนที่มีความคล่องตัว ยึดระบบคุณธรรม
  - 6.5.2) บุคลากรภาครัฐยึดค่านิยมในการทำงานเพื่อประชาชน มีคุณธรรม และมีการพัฒนาตามเส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพ
- 6.6) ภาครัฐมีความโปร่งใส ปลอดภัยและประพฤติมิชอบ
  - 6.6.1) ประชาชนและภาคีต่าง ๆ ในสังคมร่วมมือกันในการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ
  - 6.6.2) บุคลากรภาครัฐยึดมั่นในหลักคุณธรรม จริยธรรม และความซื่อสัตย์สุจริต
  - 6.6.3) การปราบปรามการทุจริตประพฤติมิชอบมีประสิทธิภาพ มีความเด็ดขาดเป็นธรรม และตรวจสอบได้
  - 6.6.4) การบริหารจัดการ การป้องกันและปราบปรามการทุจริตอย่างเป็นระบบแบบบูรณาการ
- 6.7) กฎหมายมีความสอดคล้องเหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ และมีเท่าที่จำเป็น
  - 6.7.1) ภาครัฐจัดให้มีกฎหมายที่สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลง
  - 6.7.2) มีกฎหมายเท่าที่จำเป็น
  - 6.7.3) การบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ
- 6.8) กระบวนการยุติธรรมเคารพสิทธิมนุษยชน และปฏิบัติต่อประชาชนโดยเสมอภาค
  - 6.8.1) บุคลากรและหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมเคารพและยึดมั่นในหลักประชาธิปไตย เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่พึงได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม
  - 6.8.2) ทุกหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม มีบทบาทเชิงรุกร่วมกันในทุกขั้นตอนของการค้นหาความจริง

6.8.3) หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทั้งทางแพ่ง อาญา และปกครอง มีเป้าหมายยุทธศาสตร์ร่วมกัน

6.8.4) ส่งเสริมระบบยุติธรรมทางเลือก ระบบยุติธรรมชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม

6.8.5) พัฒนามาตรการอื่นแทนโทษทางอาญา

จากประกาศยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ดังกล่าว กำหนดให้ส่วนราชการมีหน้าที่ต้องร่วมขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมายและวิสัยทัศน์ของประเทศ โดยให้มีการจัดทำแผนปฏิบัติราชการระยะ 5 ปี และแผนปฏิบัติราชการรายปี รายงานผ่านระบบติดตามประเมินผลแห่งชาติ (eMENSOCR) ทั้งนี้เป็นไปตามระเบียบว่าด้วยการติดตาม ตรวจสอบ

1.2 แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580) ประเด็นที่ 10 การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม

แผนแม่บทฯ ประเด็นที่ 10 การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม มีความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ชาติ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562)

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์

- 1) คนไทยเป็นคนดี คนเก่ง มีคุณภาพ พร้อมสำหรับวิถีชีวิตในศตวรรษที่ 21
- 2) สังคมไทยมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อและสนับสนุนต่อการพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิต

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม

- 1) สร้างสังคมเข้มแข็งที่แบ่งปัน ไม่ทอดทิ้งกัน และมีคุณธรรม
- 2) สนับสนุนการพัฒนาบนฐานทุนทางสังคมและวัฒนธรรม
- 3) เสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการพึ่งตนเองและการพึ่งพากันเอง
- 4) สร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญาให้กับชุมชน

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

ยกระดับกระบวนการทัศน์ เพื่อกำหนดอนาคตประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม บนหลักของการมีส่วนร่วม และธรรมาภิบาล

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

ภาครัฐมีความโปร่งใส ปลอดการทุจริตและประพฤติมิชอบ

การปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมเป็นรากฐานที่สำคัญต่อการเสริมสร้างและพัฒนา ศักยภาพ ทรัพยากรมนุษย์ โดยต้องสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม โดยใช้กลไกทางสังคม เช่น ครอบครัว โรงเรียน วัด ชุมชน และสื่อ ในการปลูกฝัง ค่านิยมวัฒนธรรม ความซื่อสัตย์ วินัย คุณธรรม จริยธรรม การยึดมั่นในสถาบันหลัก ความรักชาติ และความภาคภูมิใจในความเป็นชาติ และส่งเสริมให้คนไทยมีจิตสาธารณะ จิตอาสา รวมทั้งจิตสำนึก ร่วมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม โดยมีแนวทางการพัฒนา 3 แผนย่อย ดังนี้

1) แผนย่อยการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และการเสริมสร้างจิตสาธารณะ และการเป็นพลเมืองที่ดี มีแนวทางการพัฒนา ดังนี้

1.1) ปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมผ่านการเลี้ยงดูในครอบครัว ปลูกฝังค่านิยม และบรรทัดฐานวัฒนธรรมที่ดีผ่านสถาบันครอบครัว ส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมที่พัฒนาในเรื่อง คุณธรรม จริยธรรม การมัธยัสถ์ อดออม ซื่อสัตย์และดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สร้างเสริมให้สถาบันครอบครัวเข้มแข็งและอบอุ่น

1.2) บูรณาการเรื่องความซื่อสัตย์ วินัย คุณธรรม จริยธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม ในการจัดการเรียนการสอนในและนอกสถานศึกษา จัดให้มีการเรียนการสอนตามพระราชดำริ และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา จัดให้มีการเรียนรู้ทางศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ของชาติ และภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการตระหนักรู้ และการมีส่วนร่วมด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้รองรับการเปลี่ยนแปลงทั้งในประเทศและต่างประเทศ

1.3) สร้างความเข้มแข็งของสถาบันทางศาสนาเพื่อเผยแพร่หลักคำสอนที่ดี อุปถัมภ์คุ้มครองศาสนา ส่งเสริมกิจกรรมและการนำหลักธรรมทางศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน

1.4) ปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน อนุรักษ์พัฒนาและสืบสาน มรดกทางศิลปะและวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รณรงค์ ส่งเสริมความเป็นไทยในระดับท้องถิ่นและชุมชน จัดให้มีพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมของพื้นที่ ส่งเสริม ชุมชนให้เป็นฐานการสร้างวิถีชีวิตพอเพียง

1.5) การส่งเสริมให้คนไทยมีจิตสาธารณะและมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม สร้างจิตสาธารณะและจิตอาสาโดยใช้ประโยชน์จากความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การสื่อสาร เพื่อรับผิดชอบต่อส่วนรวม สร้างเสริมผู้นำการเปลี่ยนแปลง และต้นแบบที่ดี ทั้งระดับ บุคคลและองค์กร โดยการยกย่องผู้นำที่มีจิตสาธารณะและจิตอาสา และมีความรับผิดชอบต่อสังคม ส่งเสริมสนับสนุนให้มีกลไกการดำเนินงานในการสร้างเสริมการพัฒนาจิตสาธารณะและจิตอาสา เพื่อสังคมและส่วนรวม โดยส่งเสริมและสนับสนุนองค์กรสาธารณะที่ไม่หวังผลประโยชน์

2) แผนย่อยการสร้างค่านิยมและวัฒนธรรมที่พึงประสงค์จากภาคธุรกิจ มีแนวทางการพัฒนาดังนี้

2.1) เสริมสร้างและพัฒนาภาคธุรกิจ เพื่อให้ภาคธุรกิจส่งเสริมสนับสนุนและสร้างค่านิยม และวัฒนธรรมที่ดี โดยการสร้างมาตรการจูงใจให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการลงทุนพัฒนาด้านสังคม ในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ วิสาหกิจเพื่อสังคม การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อชุมชน การพัฒนาสื่อเทคโนโลยี เพื่อการเรียนรู้

2.2) ยกกระดับการบริหารจัดการ รวมถึงมาตรการของภาครัฐเพื่อให้ภาคธุรกิจ ร่วมรับผิดชอบต่อในการปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรมที่ดี อาทิ การประกวดหรือเชิดชูเกียรติ ให้กับบริษัทหรือภาคธุรกิจตัวอย่างที่มีธรรมาภิบาลและร่วมสร้างค่านิยมและวัฒนธรรมที่ดี บริษัท หรือภาคธุรกิจที่ส่งเสริมคุณค่าที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย มีจิตสาธารณะ มีจิตสำนึก ร่วมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมที่คำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงของโลก ยุคใหม่และพฤติกรรมของมนุษย์ที่เปลี่ยนไปในแต่ละช่วง

3) แผนย่อยการใช้สื่อและสื่อสารมวลชนในการปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมของคนในสังคม มีแนวทางการพัฒนาดังนี้

3.1) พัฒนาสื่อสร้างสรรค์ โดยจัดเวลาและพื้นที่ออกอากาศสื่อกระแสหลักให้แก่สื่อสร้างสรรค์ รวมทั้งการส่งเสริมการใช้สื่อออนไลน์และเครือข่ายสังคมออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ เพื่อนำเสนอตัวอย่างของการมีคุณธรรม จริยธรรม และการมีจิตอาสา จิตสาธารณะ เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ สร้างความรู้ความเข้าใจในบทบาท สิทธิ และหน้าที่การเป็นพลเมืองที่ดีให้กับประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะในกลุ่มเด็ก

3.2) พัฒนาสื่อเผยแพร่ เพื่อส่งเสริมให้สื่อและสื่อสารมวลชนปฏิบัติงานบนเสรีภาพของสื่อควบคู่ไปกับจรรยาบรรณสื่ออย่างเคร่งครัดและมีความรับผิดชอบต่อสังคม พัฒนาเนื้อหาสาระที่เป็นข้อเท็จจริงและมีคุณภาพสูง รวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันความรู้ในการเลือกรับปรับใช้สื่อหรือการรู้เท่าทันสื่อและสื่อออนไลน์แก่เด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไป ตลอดจนการเฝ้าระวังการบริโภคสื่อที่เหมาะสม

3.3) พัฒนาระบบโครงสร้างเครือข่ายด้านข้อมูลเพื่อเป็นช่องทางให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง มีคุณภาพ และเชื่อถือได้

1.3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ได้นำ “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 -11 เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง เกิดภูมิคุ้มกัน และมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม ส่งผลให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุล และยั่งยืน โดยกำหนดเป้าหมายรวมในการพัฒนาไว้ 6 เป้าหมายหลัก ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

- 1) คนไทยมีคุณลักษณะเป็นคนไทยที่สมบูรณ์
- 2) ความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้และความยากจนลดลง
- 3) ระบบเศรษฐกิจมีความเข้มแข็งและแข่งขันได้
- 4) ทุนทางธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมสามารถสนับสนุนการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงทางอาหาร พลังงาน และน้ำ
- 5) มีความมั่นคงในเอกราชและอธิปไตย สังคมปลอดภัย สามัคคี สร้างภาพลักษณ์ดี และเพิ่มความเชื่อมั่นของนานาชาติต่อประเทศไทย
- 6) มีระบบบริหารจัดการภาครัฐที่มีประสิทธิภาพ ทันสมัย โปร่งใส ตรวจสอบได้ กระจายอำนาจและมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน

เพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวจึงกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนนำไปเป็นกรอบทิศทางดำเนินงาน ประกอบด้วย 10 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

1.3.1 การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์

ทุนมนุษย์ของประเทศไทยยังมีปัญหาในด้านคุณภาพคนในแต่ละช่วงวัย โดยผลลัพธ์ทางการศึกษาของเด็กวัยเรียนค่อนข้างต่ำ การพัฒนาความรู้และทักษะของแรงงานไม่ตรงกับตลาดงาน ในขณะที่คนไทยจำนวนมากไม่น้อยยังไม่สามารถคัดกรองและเลือกรับวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม ซึ่งส่งผลต่อวิกฤตค่านิยม ทักษะคน และพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต การพัฒนาในระยะต่อไปจึงต้องให้ความสำคัญกับการวางรากฐานการพัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์ เพื่อให้คนไทย มีทัศนคติและพฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพสูง ตามมาตรฐานสากล และสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง มีสุขภาวะที่ดีขึ้น คนทุกช่วงวัย มีทักษะ ความรู้ และความสามารถเพิ่มขึ้น รวมทั้งสถาบันทางสังคมมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศเพิ่มขึ้น โดยมีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

1) ปรับเปลี่ยนค่านิยมคนไทยให้มีคุณธรรมจริยธรรม มีวินัย จิตสาธารณะ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ อาทิ ส่งเสริมให้มีกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน ที่สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ความมีระเบียบวินัย และจิตสาธารณะ

2) พัฒนาศักยภาพคนให้มีทักษะ ความรู้ และความสามารถในการดำรงชีวิต อย่างมีคุณค่า อาทิ ส่งเสริมเด็กปฐมวัยให้มีการพัฒนาทักษะทางสมองและทางสังคมที่เหมาะสม เด็กวัยเรียนและวัยรุ่นมีทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ

3) ยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต อาทิ ปรับระบบบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็กให้มีการจัดทรัพยากรร่วมกันให้มีขนาดและจำนวนที่เหมาะสม ปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และมีชีวิต

4) ลดปัจจัยเสี่ยงด้านสุขภาพและให้ทุกภาคส่วนคำนึงถึงผลกระทบต่อสุขภาพ อาทิ ส่งเสริมให้มีกิจกรรมทางสุขภาพและโภชนาการที่เหมาะสมกับวัย ปรับปรุงมาตรการทางกฎหมาย และภาษีในการควบคุมผลิตภัณฑ์ที่ส่งผลเสียต่อสุขภาพ

5) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการระบบสุขภาพภาครัฐและปรับระบบการเงิน การคลังด้านสุขภาพ อาทิ ปรับระบบบริหารจัดการทรัพยากรร่วมกันระหว่างสถานพยาบาล ทุกสังกัดในเขตพื้นที่สุขภาพ

6) พัฒนาระบบการดูแลและสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับสังคมสูงวัย อาทิ ผลักดันให้มีกฎหมายการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว

7) ผลักดันให้สถาบันทางสังคมมีส่วนร่วมพัฒนาประเทศอย่างเข้มแข็ง อาทิ กำหนดมาตรการดูแลครอบครัวที่เปราะบาง และส่งเสริมสถาบันการศึกษาให้เป็นแหล่งบริการความรู้ทางวิชาการที่ทุกคนเข้าถึงได้

1.3.2 การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

การพัฒนาในช่วงที่ผ่านมาทำให้สังคมไทยก้าวหน้าไปหลายด้าน แต่การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในสังคมไทยมีความคืบหน้าช้า ทั้งเรื่องความแตกต่างของรายได้ระหว่างกลุ่มประชากร ความแตกต่างของคุณภาพการบริการภาครัฐ รวมทั้งข้อจำกัดในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและเทคโนโลยีของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล ดังนั้น การพัฒนาในระยะต่อไป จึงจำเป็นต้องมุ่งลดปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ของกลุ่มคน

ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมที่แตกต่างกัน แก้ไขปัญหาความยากจน เพิ่มโอกาสการเข้าถึงบริการพื้นฐานทางสังคมของภาครัฐ รวมทั้งเพิ่มศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง เพื่อให้ชุมชนพึ่งพาตนเองและได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากขึ้น โดยมีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

1) การเพิ่มโอกาสให้กับกลุ่มเป้าหมายประชากรร้อยละ 40 ที่มีรายได้ต่ำสุด สามารถเข้าถึงบริการที่มีคุณภาพของรัฐและมีอาชีพ อาทิ ขยายโอกาสการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพให้แก่เด็ก และเยาวชนที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยให้การดูแลนักเรียนที่ครอบครัวยากจนตั้งแต่การสร้างรายได้ของครัวเรือน สนับสนุนค่าเดินทางไปยังสถานศึกษา ให้อุปกรณ์การศึกษาต่อระดับสูง

2) การกระจายการให้บริการภาครัฐทั้งด้านการศึกษา สาธารณสุข และสวัสดิการที่มีคุณภาพให้ครอบคลุมและทั่วถึง อาทิ บริหารจัดการการให้บริการสาธารณสุขที่มีคุณภาพให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ ผ่านการพัฒนาาระบบส่งต่อผู้ป่วยทั้งในระดับจังหวัด ภาค และระดับประเทศ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

3) เสริมสร้างศักยภาพชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการสร้างความเข้มแข็งการเงินฐานรากตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีสิทธิในการจัดการที่ดินและทรัพยากรภายในชุมชน อาทิ สนับสนุนการให้ความรู้ ในการบริหารจัดการทางการเงินแก่ชุมชนและครัวเรือน การปรับองค์กรการเงินของชุมชนให้ทำหน้าที่เป็นสถาบันการเงินในระดับหมู่บ้าน/ตำบลที่ทำหน้าที่ทั้งการให้กู้ยืมและการออม และจัดตั้งโครงข่ายการเงินฐานรากโดยมีธนาคารออมสิน และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์เป็นแม่ข่าย

1.3.3 การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน

เศรษฐกิจไทยขยายตัวต่ำกว่าศักยภาพอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาหลายปี ทั้งจากผลกระทบของเศรษฐกิจโลกซบเซาและข้อจำกัดภายในประเทศเองที่เป็นอุปสรรคต่อการเพิ่มผลิตภาพและขีดความสามารถในการแข่งขัน รวมทั้งฐานเศรษฐกิจภายในประเทศขยายตัวช้า การพัฒนาต่อจากนี้ไป จึงเน้นให้เศรษฐกิจเติบโตได้ตามศักยภาพและมีเสถียรภาพ ภาคส่งออกมีการพัฒนาจนสามารถขยายตัวและเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย ผลิตภาพการผลิตของประเทศเพิ่มขึ้น การลงทุนภาครัฐและเอกชนมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องและมาจากความร่วมมือกันมากขึ้น ประชาชนและผู้ประกอบการเข้าสู่ระบบภาษีมากขึ้น และประเทศไทยมีขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจสูงขึ้น นอกจากนี้ ยังเน้นให้เศรษฐกิจรายสาขามีการเติบโตอย่างเข้มแข็ง ภาคการเกษตรเน้นเกษตรกรรมยั่งยืนและให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น มีการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมนิเวศ การท่องเที่ยวสามารถทำรายได้และแข่งขันได้มากขึ้น วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมมีบทบาทต่อระบบเศรษฐกิจมากขึ้น ภาคการเงินมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น โดยมีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

1) การบริหารจัดการเศรษฐกิจส่วนรวม ทั้งในด้านการคลัง อาทิ เพิ่มประสิทธิภาพการจัดแผนงานโครงการ การจัดสรรงบประมาณ การบริหาร และการตรวจสอบกระบวนการงบประมาณ และด้านการเงิน อาทิ เพิ่มประสิทธิภาพของระบบการเงินและสถาบันการเงิน ทั้งในตลาดเงินและตลาดทุนให้สามารถสนับสนุนการขยายตัวทางเศรษฐกิจ

2) การเสริมสร้างและพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคการผลิตและบริการ มุ่งเน้นการสร้างเชื่อมโยงของห่วงโซ่มูลค่าระหว่างภาคเกษตร อุตสาหกรรม บริการ และการค้าการลงทุน เพื่อยกระดับศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ โดยยกระดับการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารเข้าสู่ระบบมาตรฐาน ต่อยอดความเข้มแข็งของอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพปัจจุบัน เพื่อยกระดับไปสู่อุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง วางอนาคตรากฐานการพัฒนาอุตสาหกรรมเสริมสร้างขีดความสามารถการแข่งขันในเชิงธุรกิจของภาคบริการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายและกฎระเบียบเพื่อส่งเสริมการค้าที่เป็นธรรมและอำนวยความสะดวกด้านการค้าการลงทุน

1.3.4 การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ปัจจุบันสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกำลังเป็นจุดอ่อนสำคัญต่อการรักษาฐานการผลิตและการให้บริการ รวมทั้งการดำรงชีวิตของคนไทย ซึ่งปัญหาดังกล่าวเกิดจากการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ ทรัพยากรดินเสื่อมโทรม ความหลากหลายทางชีวภาพถูกคุกคามความเสียหายในการขาดแคลนทรัพยากรน้ำในอนาคต ปัญหาสิ่งแวดล้อมเพิ่มสูงขึ้นตามการขยายตัวของเศรษฐกิจและชุมชนเมือง การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติมีความผันผวนและรุนแรงมากขึ้น และข้อตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศทวีความเข้มข้น ซึ่งจะส่งผลต่อแนวทางการพัฒนาประเทศในอนาคต

ดังนั้น การพัฒนาในระยะต่อไปจึงมุ่งเน้นการรักษาและฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างความมั่นคงด้านน้ำ และการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้มีประสิทธิภาพ การสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี ลดมลพิษ และลดผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนและระบบนิเวศ การเพิ่มประสิทธิภาพการลดก๊าซเรือนกระจก และขีดความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ และลดความสูญเสียในชีวิตและทรัพย์สินที่เกิดจากสาธารณภัย โดยมีแนวทางการพัฒนาสำคัญ ดังนี้

- 1) การรักษาฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สร้างสมดุลของการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและเป็นธรรม
- 2) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อให้เกิดความมั่นคง สมดุล และยั่งยืน
- 3) การแก้ไขปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อม
- 4) ส่งเสริมการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
- 5) สนับสนุนการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และเพิ่มขีดความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
- 6) การบริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงด้านภัยพิบัติ
- 7) การพัฒนาระบบการบริหารจัดการและกลไกแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 8) การพัฒนาความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ

1.3.5 การเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติเพื่อการพัฒนาประเทศสู่ความมั่งคั่งและยั่งยืน

กระแสโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในปัจจุบัน มีแนวโน้มส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและเสถียรภาพของประเทศไทยในหลายมิติ ทั้งภัยคุกคามภายนอก

ในเรื่องการขยายอิทธิพลและการเพิ่มบทบาทของประเทศมหาอำนาจในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก อาชญากรรมข้ามชาติและการก่อการร้าย และภัยคุกคามภายในประเทศ ได้แก่ ความเห็นต่างทางความคิดและอุดมการณ์ของคนในชาติ การสร้างสถานการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และการคุกคามทางเศรษฐกิจ โดยอาชญากรรมคอมพิวเตอร์

ดังนั้นการพัฒนาในระยะต่อไปจึงเน้นในเรื่องการปกป้องและเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ให้เป็นสถาบันหลักของประเทศ สังคมมีความสมานฉันท์ ประชาชนมีส่วนร่วมป้องกันแก้ไขปัญหาความมั่นคง ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีโอกาสในการศึกษาและการประกอบอาชีพที่สร้างรายได้เพิ่มขึ้น ประเทศไทย มีความสัมพันธ์และความร่วมมือด้านความมั่นคงกับนานาประเทศในการป้องกันภัยคุกคามในรูปแบบต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการรักษาผลประโยชน์ของชาติมีความพร้อมต่อการรับมือภัยคุกคามทั้งภัยคุกคามทางทหารและภัยคุกคามอื่น ๆ และแผนงานด้านความมั่นคงมีการบูรณาการสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

- 1) การรักษาความมั่นคงภายใน เพื่อให้เกิดความสงบในสังคมและดำรงไว้ซึ่งสถาบันหลักของชาติ
- 2) การพัฒนาเสริมสร้างศักยภาพการป้องกันประเทศเพื่อเตรียมความพร้อมในการรับมือภัยคุกคามทั้งการทหารและภัยคุกคามอื่น ๆ
- 3) การส่งเสริมความร่วมมือกับต่างประเทศด้านความมั่นคง เพื่อบูรณาการความร่วมมือกับมิตรประเทศเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคมและการป้องกันภัยคุกคามข้ามชาติ
- 4) การรักษาความมั่นคงและผลประโยชน์ของชาติทางทะเลเพื่อคงไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตยและสิทธิอธิปไตยในเขตทะเล
- 5) การบริหารจัดการความมั่นคงเพื่อการพัฒนา เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกันระหว่างแผนงานที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงการพัฒนาภายใต้การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

1.3.6 การบริหารจัดการในภาครัฐ การป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบและธรรมาภิบาลในสังคมไทย

ระบบการบริหารจัดการในภาครัฐที่ขาดประสิทธิภาพเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งการให้บริการประชาชนยังไม่ได้มาตรฐานสากล การบังคับใช้กฎหมายที่ขาดประสิทธิภาพ การบริหารจัดการและการให้บริการของท้องถิ่นขาดความโปร่งใส ระบบและกระบวนการยุติธรรมไม่สามารถอำนวยความสะดวกได้อย่างเสมอภาคและเป็นธรรม รวมทั้งการทุจริตประพฤติมิชอบในสังคมไทย

การพัฒนาในระยะต่อไปจึงต้องเร่งปฏิรูปการบริหารจัดการภาครัฐให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างจริงจัง โดยมุ่งเน้นในเรื่องการลดสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านบุคลากร และเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการให้บริการของภาครัฐ รวมทั้งประสิทธิภาพการประกอบธุรกิจของประเทศ การเพิ่มประสิทธิภาพ การบริหารจัดการที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การปรับคณะแนวดชนี การรับรู้การทุจริตให้อยู่ในระดับที่ดีขึ้น และการลดจำนวนการดำเนินคดีกับผู้มิได้กระทำความผิด โดยมีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

- 1) ปรับปรุงโครงสร้างหน่วยงาน บทบาทภารกิจ และคุณภาพบุคลากรภาครัฐ ให้มีความโปร่งใส ทันสมัย คล่องตัว มีขนาดที่เหมาะสม เกิดความคุ้มค่า
- 2) ปรับปรุงกระบวนการงบประมาณ และสร้างกลไกในการติดตามตรวจสอบ การเงินการคลังภาครัฐ เพื่อให้การจัดสรรและการใช้จ่ายมีประสิทธิภาพ
- 3) เพิ่มประสิทธิภาพและยกระดับการให้บริการสาธารณะให้ได้มาตรฐานสากล เพื่อให้ประชาชนและภาคธุรกิจได้รับบริการที่มีคุณภาพ ได้มาตรฐาน และอำนวยความสะดวก ตรงตามความต้องการ
- 4) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนได้รับการบริการอย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึง
- 5) ป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ เพื่อให้สังคมไทย มีวินัย โปร่งใส และยุติธรรม
- 6) ปฏิรูปกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมให้มีความทันสมัย เป็นธรรม และสอดคล้องกับข้อบังคับสากลหรือข้อตกลงระหว่างประเทศ

1.3.7 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์

ที่ผ่านมาการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ของประเทศประสบ ปัญหาด้านความต่อเนื่องในการดำเนินการ และปัญหาเชิงปริมาณ คุณภาพ และการบริหารจัดการ การให้บริการที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล ทำให้มีข้อจำกัดในการสนับสนุนการพัฒนาประเทศ ให้มีประสิทธิภาพ การพัฒนาในระยะต่อไปจึงมุ่งเน้นในเรื่องการลดความเข้มของการใช้พลังงาน และลดต้นทุนโลจิสติกส์ของประเทศ การพัฒนาระบบขนส่งทางรางและทางน้ำ เพิ่มปริมาณ การเดินทางด้วยระบบขนส่งสาธารณะในเขตเมือง และขยายขีดความสามารถในการรองรับปริมาณ ผู้โดยสารของท่าอากาศยานในกรุงเทพมหานครและท่าอากาศยานในภูมิภาค การเพิ่มความสามารถ ในการแข่งขันด้านโลจิสติกส์และการอำนวยความสะดวกทางการค้า การพัฒนาด้านพลังงาน เพื่อเพิ่มสัดส่วนการใช้พลังงานทดแทนต่อปริมาณการใช้พลังงานขั้นสุดท้าย และลดการพึ่งพา ก๊าซธรรมชาติในการผลิตไฟฟ้า การพัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัล และการพัฒนาด้านสาธารณสุขการ (น้ำประปา) โดยมีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

- 1) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านขนส่ง อาทิ พัฒนาระบบรถไฟ ให้เป็นโครงข่ายหลักในการเดินทางและขนส่งของประเทศ พัฒนาโครงข่ายถนน พัฒนาระบบขนส่ง ทางอากาศ และพัฒนาระบบขนส่งทางน้ำ
- 2) การสนับสนุนการพัฒนาระบบขนส่ง อาทิ การพัฒนาอุตสาหกรรมต่อเนื่อง ที่เกิดจากการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน และพัฒนาการจัดการในสาขาขนส่ง
- 3) พัฒนาระบบโลจิสติกส์ อาทิ พัฒนาและยกระดับมาตรฐานระบบการบริหาร จัดการโลจิสติกส์และโซ่อุปทานให้ได้มาตรฐานสากล และพัฒนาและยกระดับมาตรฐาน การอำนวยความสะดวกทางการค้า
- 4) พัฒนาด้านพลังงาน อาทิ จัดหาพลังงานให้เพียงพอและสร้างความมั่นคง ในการผลิตพลังงาน เพิ่มศักยภาพการบริหารจัดการ การผลิต และ การใช้พลังงานทดแทน และพลังงานสะอาด

5) พัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัล อาทิ พัฒนาและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานโทรคมนาคมของประเทศให้ทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางธุรกิจ

6) พัฒนาระบบน้ำประปา อาทิ พัฒนาระบบน้ำประปาให้ครอบคลุมและทั่วถึง และการบริหารจัดการการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพและการสร้างนวัตกรรม

1.3.8 การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม

การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา อาศัยการเพิ่มประสิทธิภาพจากปัจจัยความได้เปรียบด้านแรงงาน ทรัพยากรธรรมชาติ และการนำเข้าเทคโนโลยีสำเร็จรูปจากต่างประเทศมากกว่าการสะสมองค์ความรู้เพื่อพัฒนาเทคโนโลยีของตนเอง ทำให้ส่วนแบ่งผลประโยชน์ทางด้านเทคโนโลยีซึ่งมีมูลค่าเพิ่มสูงตกอยู่กับประเทศผู้เป็นเจ้าของเทคโนโลยี อีกทั้งการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาอย่างไม่เพียงพอที่จะขับเคลื่อนประเทศสู่สังคมนวัตกรรมได้ การพัฒนาจึงเน้นในเรื่องการเพิ่มความเข้มแข็งด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศ และการเพิ่มความสามารถในการประยุกต์ใช้วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อยกระดับความสามารถการแข่งขันของภาคการผลิตและบริการ และคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยมีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

1) เร่งส่งเสริมการลงทุนวิจัยและพัฒนาและผลักดันสู่การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ และเชิงสังคม อาทิ ลงทุนวิจัยและพัฒนาในกลุ่มเทคโนโลยีที่ประเทศไทยมีศักยภาพพัฒนาได้เอง และกลุ่มเทคโนโลยีที่นำสู่การพัฒนาแบบก้าวกระโดด ลงทุนวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางสังคมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน

2) พัฒนาผู้ประกอบการให้เป็นผู้ประกอบการทางเทคโนโลยี อาทิ ส่งเสริมผู้ประกอบการให้มีบทบาทหลักด้านนวัตกรรมเทคโนโลยีและร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนานวัตกรรม ส่งเสริมการสร้างสรรค่นวัตกรรมด้านการออกแบบและการจัดการธุรกิจที่ผสมผสานการใช้เทคโนโลยีให้แพร่หลายในกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจของไทย

3) พัฒนาสภาวะแวดล้อมของการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรมด้านบุคลากรวิจัย อาทิ การเร่งการผลิตบุคลากรสายวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีคุณภาพและสอดคล้องกับความต้องการโดยเฉพาะในสาขา STEM และพัฒนาศักยภาพนักวิจัยให้มีความรู้และความเข้าใจในเทคโนโลยี

1.3.9 การพัฒนาภาค เมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ

ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ประเทศไทยต้องใช้ประโยชน์จากศักยภาพและภูมิสังคมเฉพาะของพื้นที่ และการดำเนินยุทธศาสตร์เชิงรุกเพื่อเสริมจุดเด่นในระดับภาคและจังหวัดในการเป็นฐานการผลิตและบริการที่สำคัญ ประกอบกับการขยายตัวของประชากรในเขตเมืองจะเป็นโอกาสในการกระจายความเจริญและยกระดับรายได้ของประชาชนโดยการพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองน่าอยู่และมีศักยภาพในการรองรับการค้าการลงทุน รวมทั้งลดแรงกดดันจากการกระจุกตัวของการพัฒนาในกรุงเทพฯ และภาคกลางไปสู่ภูมิภาค นอกจากนี้ การเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนยังเป็นโอกาสในการเปิดพื้นที่เศรษฐกิจใหม่บริเวณชายแดนเชื่อมโยงการค้าการลงทุนในภูมิภาคของไทยกับประเทศเพื่อนบ้านอีกด้วย ดังนั้น การพัฒนาจึงมุ่งเน้นในเรื่องการลดช่องว่าง รายได้ระหว่างภาคและมีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมมากขึ้น การเพิ่มจำนวนเมือง

ศูนย์กลางของจังหวัดเป็นเมืองนำอยู่สำหรับคนทุกกลุ่มในสังคมพื้นที่ฐานเศรษฐกิจหลัก มีระบบการผลิตที่มีประสิทธิภาพสูงและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการเพิ่มมูลค่าการลงทุนในพื้นที่เศรษฐกิจใหม่บริเวณชายแดน โดยมีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

1) การพัฒนาภาคเพื่อสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้กระจายตัวอย่างทั่วถึง พัฒนาภาคเหนือให้เป็นฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์มูลค่าสูง พัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้หลุดพ้นจากความยากจนสู่เป้าหมายการพึ่งตนเอง พัฒนาภาคกลางเป็นฐานเศรษฐกิจชั้นนำ พัฒนาภาคใต้เป็นฐานการสร้างรายได้ที่หลากหลาย

2) การพัฒนาเมือง อาทิ พัฒนาสภาพแวดล้อมเมืองศูนย์กลางของจังหวัดให้เป็นเมืองนำอยู่ ส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองอย่างมีบูรณาการภายใต้การมีส่วนร่วมของส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม และภาคเอกชน พัฒนาระบบขนส่งสาธารณะในเขตเมือง

3) การพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจ อาทิ พัฒนาพื้นที่พื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกให้เป็นฐานการผลิตอุตสาหกรรมหลักของประเทศที่ขยายตัวอย่างมีสมดุล มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ พัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจใหม่บริเวณชายแดนเป็นประตูเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านให้เจริญเติบโตอย่างยั่งยืนและเกิดผลที่เป็นรูปธรรม

1.3.10 ความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนา

การพัฒนาความร่วมมือระหว่างประเทศของไทยในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ยึดหลักคิดเสรี เปิดเสรีและเปิดโอกาส โดยมุ่งเน้นการพัฒนาและขยายความร่วมมือ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคง และอื่น ๆ กับมิตรประเทศ และเป็นการขับเคลื่อนต่อเนื่องจากการดำเนินการภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 โดยกำหนดเป็นแนวทางการดำเนินนโยบายการค้าและการลงทุนที่เสรี เปิดกว้าง และเป็นธรรม ดำเนินยุทธศาสตร์เชิงรุกในการแสวงหาตลาดใหม่ๆ ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการไทยไปลงทุนในต่างประเทศ และส่งเสริมความร่วมมือเพื่อการพัฒนา กับประเทศในอนุภูมิภาค และภูมิภาครวมทั้งประเทศนอกภูมิภาค

ดังนั้น การพัฒนาจึงมุ่งเน้นในเรื่องการมีเครือข่ายการเชื่อมโยงตามแนวระเบียงเศรษฐกิจที่ครอบคลุมและมีการใช้ประโยชน์ได้เต็มศักยภาพ การเพิ่มระบบห่วงโซ่มูลค่าในอนุภูมิภาคและภูมิภาคอาเซียน ประเทศไทยเป็นฐานเศรษฐกิจ การค้าและการลงทุนที่สำคัญในภูมิภาคและอนุภูมิภาคอาเซียน และเอเชีย รวมทั้งมีการพัฒนาส่วนขยายจากแนวระเบียงเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคให้ครอบคลุมภูมิภาคอาเซียน เอเชียตะวันออก และเอเชียใต้ และประเทศไทยเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาที่สำคัญในทุกระดับ โดยมีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

1) ขยายความร่วมมือทางการค้าและการลงทุนกับมิตรประเทศ และแสวงหาตลาดใหม่สำหรับสินค้าและบริการของไทย

2) พัฒนาความเชื่อมโยงด้านการคมนาคมขนส่ง โลจิสติกส์ และโทรคมนาคม ในกรอบความร่วมมืออนุภูมิภาคภายใต้แผนงาน GMS ACMECS IMT-GT BIMSTEC และ JDS และภูมิภาคอาเซียนเพื่ออำนวยความสะดวกและลดต้นทุนด้านโลจิสติกส์

3) พัฒนาและส่งเสริมให้ไทยเป็นฐานของการประกอบธุรกิจ การบริการ และการลงทุนที่โดดเด่นในภูมิภาค

4) ส่งเสริมการลงทุนไทยในต่างประเทศของผู้ประกอบการไทย

- 5) เปิดประตูการค้าและพัฒนาความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในลักษณะหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ทั้งในระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาคที่มีความเสมอภาคกัน
- 6) สร้างความเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา กับประเทศในอนุภูมิภาค ภูมิภาค และนานาชาติ
- 7) เข้าร่วมเป็นภาคีความร่วมมือระหว่างประเทศโดยมีบทบาทที่สร้างสรรค์
- 8) ส่งเสริมความร่วมมือกับภูมิภาคและนานาชาติในการสร้างความมั่นคงในทุกด้านที่เกี่ยวกับเรื่องความอยู่ดีมีสุขของประชาชน
- 9) บูรณาการภารกิจด้านความร่วมมือระหว่างประเทศและด้านการต่างประเทศ
- 10) ส่งเสริมให้เกิดการปรับตัวภายในประเทศที่สำคัญ

1.4 แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)

คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) เป็นแผนแม่บทระดับชาติ เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2559 เพื่อให้ทุกหน่วยงาน นำแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) เป็นแผนแม่บท (Master Plan) เป็นกรอบและทิศทางในการปฏิบัติการในการส่งเสริมคุณธรรมของทุกหน่วยงาน โดยนำกลไกประชารัฐมาใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนแผนแม่บทฯ เพื่อวางรากฐานและส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมสร้างให้สังคมไทยเป็นสังคมคุณธรรมอย่างยั่งยืน โดยเป็นการระเบิดจากข้างในให้คนในชุมชนมีความเข้มแข็งและความพร้อมที่จะร่วมส่งเสริมดำเนินการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดสัมฤทธิ์ผล จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงานไว้ 4 ยุทธศาสตร์ ดังนี้ (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2560)

ยุทธศาสตร์ที่ 1 วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมในสังคมไทย โดยให้ความสำคัญกับการสืบสานความเป็นไทยและยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ มีภูมิคุ้มกันที่ดี เน้นในจริยธรรมสากลของความเป็นมนุษย์ เป็นคุณธรรมเชิงสัมพัทธ์ที่เป็นข้อห้ามทำและข้อควรทำ โดยยึดความถูกต้องของส่วนรวมเพื่อใช้เป็นบรรทัดฐานในการประพฤติปฏิบัติตนในการดำรงชีวิต ประกอบสัมมาอาชีพ และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ 2 สร้างความเข้มแข็งในระบบการบริหารจัดการด้านการส่งเสริมคุณธรรมให้เป็นเอกภาพ โดยให้ความสำคัญกับการสร้างและพัฒนาระบบการบริหารจัดการด้านส่งเสริมคุณธรรม ให้มีความเข้มแข็งการพัฒนาระบบบริหารจัดการการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในสังคมไทย และเสริมสร้างความเป็นเอกภาพให้แก่สังคมไทยด้วยคุณธรรม

ยุทธศาสตร์ที่ 3 สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมคุณธรรม โดยให้ความสำคัญกับการผนึกกำลังทุกภาคส่วน โดยเฉพาะในสังคมใหม่ ซึ่งเป็นสังคมยุคดิจิทัล เร็ว แรง และเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณธรรมในทุกกลุ่มเป้าหมาย ในกลุ่มเด็ก วัยรุ่น ผู้สูงอายุ ตลอดจนสร้างบุคคลต้นแบบที่เป็นแกนนำขับเคลื่อน และขยายภาคีเครือข่ายคุณธรรมในสังคมใหม่ให้เพิ่มมากขึ้น เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายในมิติของชีวิต ศาสนาและวัฒนธรรม รวมทั้งให้มีคณะกรรมการประสานความร่วมมือในการส่งเสริมคุณธรรมอย่างชัดเจนเพื่อทำหน้าที่ได้เข้มแข็ง รวดเร็วและยืดหยุ่น มุ่งสู่ผลสำเร็จเป็นสำคัญ

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลก โดยให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นแบบอย่างในการสร้างความร่วมมือด้านคุณธรรมในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลก

การขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ได้ให้ความสำคัญกับการแปลงแผนสู่การปฏิบัติในระดับต่าง ๆ ที่กระจายลงสู่พื้นที่ โดยยึดหลักการกิจและการมีส่วนร่วม เพิ่มการใช้องค์ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ เป็นเครื่องมือหลักในการขับเคลื่อนแผนแม่บทฯ ในทุกภาคส่วน ทั้งระดับประเทศ จังหวัด และพื้นที่ ใช้กลไกภาคีเครือข่ายในภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ ภาคสื่อมวลชน และภาคประชาชนอย่างบูรณาการตามยุทธศาสตร์ประชารัฐเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยมีแนวทางสำคัญ ดังนี้

1. การสร้างความรู้ความเข้าใจให้ทุกภาคส่วนตระหนักถึงความสำคัญและพร้อมเข้าร่วมในการผลักดันแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)
2. การสร้างความเชื่อมโยงในกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) และแผนระดับอื่น ๆ
3. การสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการขับเคลื่อนแผนของภาคีเครือข่ายต่าง ๆ
4. การเพิ่มความรับผิดชอบและการยอมรับบรรจุเป็นงานสำคัญร่วมขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ในระดับประเทศและระดับพื้นที่ อย่างมีประสิทธิภาพ แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)
5. การสร้างระบบติดตามประเมินผลให้ทุกภาคส่วน สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการติดตามความก้าวหน้าของแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)

การขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติสู่การปฏิบัติภายในหน่วยงานองค์กรให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล ได้กำหนดกระบวนการให้หน่วยงาน องค์กร ดำเนินงาน ดังนี้

1. คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ แต่งตั้งคณะอนุกรรมการกำกับติดตามการส่งเสริมคุณธรรมในสังคมไทย คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนแผนแม่บทฯ คณะอนุกรรมการด้านวิชาการ คณะอนุกรรมการด้านประชาสัมพันธ์ และคณะอนุกรรมการด้านการประเมินชุมชน องค์กร อำเภอ และจังหวัดคุณธรรม
2. ให้มีคณะอนุกรรมการส่งเสริมคุณธรรมในระดับกระทรวง ระดับจังหวัด และกรุงเทพมหานคร
3. ให้หน่วยงาน/องค์กรเครือข่ายต่าง ๆ ดำเนินการวิเคราะห์ บูรณาการ ปรับแผนงานโครงการประจำปีงบประมาณ 2559 - 2564 ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ
4. ให้หน่วยงานต่าง ๆ นำเสนอกรอบแผนงานการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของหน่วยงานปีงบประมาณ 2559 - 2564 ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ โดยในปีงบประมาณพ.ศ. 2559 ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้จ่ายงบประมาณรายจ่ายประจำปีที่ได้รับจัดสรรไว้แล้วหรือปรับแผนการปฏิบัติงานและแผนการใช้จ่ายงบประมาณของหน่วยงาน

แล้วแต่กรณี ส่วนค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในปีงบประมาณต่อ ๆ ไป ให้เสนอขอตั้งงบประมาณรายจ่ายประจำปีตามความจำเป็นและเหมาะสม พร้อมทั้งดำเนินการตามแผนแม่บทฯ ต่อไป

5. ให้สำนักงานงบประมาณ นำแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ไปใช้ในการพิจารณาจัดสรรงบประมาณตามแผนงานโครงการของหน่วยงานต่าง ๆ

6. ให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นำแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) กำหนดไว้ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564)

7. ให้สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ทบทวนโครงสร้างของส่วนราชการ ปรับปรุงระเบียบและกำหนดตัวชี้วัด รวมทั้งการติดตามประเมินผลการดำเนินงานภาครัฐ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและเป็นไปตามแผนแม่บทฯ

8. ให้มีการติดตามผลการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง

9. ให้คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ เป็นผู้กำกับหน่วยงานต่าง ๆ และรายงานผลต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อทราบผลการดำเนินงานในภาพรวม

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

1. ด้านความมั่นคง

- 1. ความมั่นคง
- 2. การต่างประเทศ
- 23. การวิจัยพัฒนานวัตกรรม

2. ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน

- 2. การต่างประเทศ
- 3. การเกษตร
- 4. อุตสาหกรรมและบริการแห่งอนาคต
- 5. การท่องเที่ยว
- 6. ประเด็นพื้นที่เมืองนำอยู่อัจฉริยะ
- 7. ประเด็นโครงสร้างพื้นฐานระบบโลจิสติกส์ และดิจิทัล
- 8. ประเด็นผู้ประกอบการและวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมยุคใหม่
- 9. ประเด็น เขตเศรษฐกิจพิเศษ

3. ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์

- 2. การต่างประเทศ
- 10. การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม
- 11. ประเด็นการพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต
- 12. ประเด็นการพัฒนาการเรียนรู้
- 13. ประเด็น การเสริมสร้างให้คนไทยมีสุขภาวะที่ดี
- 14. ประเด็นศักยภาพกีฬา
- 23. การวิจัยพัฒนานวัตกรรม

4. ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม

- 2. การต่างประเทศ
- 6. ประเด็นพื้นที่เมืองนำอยู่อัจฉริยะ
- 15. พลังทางสังคม
- 16. เศรษฐกิจฐานราก
- 17. ประเด็นความเสมอภาคและหลักประกันทางสังคม
- 23. การวิจัยพัฒนานวัตกรรม

5. ด้านการสร้างความเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

- 2. การต่างประเทศ
- 6. ประเด็นพื้นที่เมืองนำอยู่อัจฉริยะ
- 18. ประเด็นการเติบโตอย่างยั่งยืน
- 19. ประเด็นการบริหารจัดการน้ำทั้งระบบ
- 23. การวิจัยพัฒนานวัตกรรม

6. ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

- 2. การต่างประเทศ
- 20. ประเด็นการบริการประชาชนและประสิทธิภาพภาครัฐ
- 21. ประเด็นการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ
- 22. ประเด็นกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม
- 23. การวิจัยพัฒนานวัตกรรม

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (23 ประเด็น)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12

แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1

กลยุทธ์

ตัวชี้วัดความสำเร็จ

ยุทธศาสตร์ที่ 1 วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมในสังคมไทย

- 1. วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันครอบครัว
- 2. วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันการศึกษา
- 3. วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันศาสนา
- 4. วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันเศรษฐกิจ
- 5. วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันทางการเมืองการปกครอง (ภาคราชการและภาคการเมืองทุกระดับ)
- 6. วางระบบรากฐานการใช้วัฒนธรรมไทยเป็นฐานในการเสริมสร้างคุณธรรม
- 7. วางระบบรากฐานการใช้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมคุณธรรม
- 8. วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมในภาควิชาชีพ

ทุกหน่วยงาน/องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนมีส่วนร่วมส่งเสริม สนับสนุน และดำเนินการส่งเสริมคุณธรรมในสังคมไทยภายใต้บทบาทและหน้าที่ของหน่วยงาน

ยุทธศาสตร์ที่ 2 สร้างความเข้มแข็งในระบอบการบริหารจัดการด้านการส่งเสริมคุณธรรมให้เป็นเอกภาพ

- 1. สร้างและพัฒนาระบบบริหารจัดการงานด้านส่งเสริมคุณธรรม และเสริมสร้างความเป็นเอกภาพ แกตสถาบัน/องค์กรในสังคม
- 2. พัฒนาศักยภาพบุคลากรผู้ทำหน้าที่ในการส่งเสริมคุณธรรม
- 3. เสริมสร้างความเป็นเอกภาพด้วยคุณธรรม

- 1. มีระบบกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมและความสมานฉันท์ในมิติต่าง ๆ
- 2. มีหลักสูตรและจำนวนบุคลากรผู้ทำหน้าที่ในการส่งเสริมคุณธรรม
- 3. มีระบบบริหารจัดการทางวิชาการองค์ความรู้ในเรื่องของการส่งเสริมคุณธรรมและความสมานฉันท์ พร้อมทั้งมีการวิจัยและมีการพัฒนาศูนย์ฐานด้านการส่งเสริมคุณธรรม
- 4. ภาคราชการพลเรือนมีระบบและกลไกการสนับสนุนและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมราชการ
- 5. มีงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม
- 6. มีความสมานฉันท์ในสังคมไทยของหน่วยงาน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมคุณธรรม

- 1. สร้างและขยายเครือข่ายการขับเคลื่อนคุณธรรมในทุกภาคส่วน
- 2. พัฒนาศูนย์เครือข่ายขับเคลื่อนคุณธรรม
- 3. ส่งเสริมและสนับสนุนภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนในการดำเนินงานด้านคุณธรรม
- 4. สร้างระบบบริหารจัดการภาคีเครือข่ายและแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรม
- 5. ไขมาตรการทางด้านการเงินและการคลังในการส่งเสริมเครือข่ายคุณธรรม

- 1. จำนวนโรงเรียน ชมรม สมาคม หรือองค์กร ที่เข้าร่วมเป็นภาคีเครือข่าย
- 2. จำนวนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนานิกาย หรือเผยแพร่คุณธรรม และหน่วยเผยแพร่กิจกรรมในศาสนาอื่น
- 3. มีภาคีเครือข่ายส่งเสริมคุณธรรมดีเด่นระดับชาติ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับท้องถิ่น
- 4. มีมาตรการจูงใจทางด้านการเงินและการคลังสำหรับธุรกิจที่

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลก

- 1. เสริมสร้างความร่วมมือระหว่างประชาคมอาเซียนในด้านการอยู่ร่วมกัน อยางเอื้ออาทรแบบปัน และมีจิตสาธารณะ เพื่อโลกและประเทศชาติ
- 2. เสริมสร้างและธำรงไว้ซึ่งสันติภาพความมั่นคงและความยั่งยืนของภูมิภาคอาเซียนด้วยคุณธรรม
- 3. เสริมสร้างคุณธรรมและความร่วมมือระหว่างประชาคมอาเซียนและประชาคมโลกในการตระหนักและรักษาความสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- 1. ประชาคมอาเซียนร่วมมือกันจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรม วัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม และรักษาความสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 2. มีศูนย์เรียนรู้ทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมที่เอื้อความรัฐประชาคมอาเซียน
- 3. มีศูนย์กลางสัมพันธแห่งอาเซียน
- 4. มีมาตรการจูงใจทางด้านการเงินและการคลังสำหรับธุรกิจที่ดีในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม
- 5. มีกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมคุณธรรม

2. แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

ความหมายของคุณธรรมและจริยธรรม

ตามรูปศัพท์ คำว่า คุณธรรม มาจากคำว่า คุณ+ธรรม ซึ่งคำว่า คุณ แปลว่า ดี ประเสริฐ คุณประโยชน์ เกื้อกูล คุณงามความดี คุณค่า คุณความดี คำว่า ธรรม แปลว่า สภาพที่ทรงไว้ (ทุกสิ่งคือธรรม) คุณงามความดี ข้อปฏิบัติที่ดีงาม ความจริง คำสั่งสอนในทางศาสนา กฎ กฏเกณฑ์ ดังนั้น คำว่า คุณธรรม แปลว่า ข้อปฏิบัติดีงามที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ดังนั้น บุคคลที่ทำคุณงามความดีที่เป็นประโยชน์ให้แก่คนอื่น สังคม ประเทศชาติ บุคคลนั้นชื่อว่า ผู้มีคุณธรรม หรือคนดี นั่นเอง คำว่า คุณธรรม นี้ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Virtue แปลว่า คุณงามความดี คุณความดี ศีลธรรม ความถูกต้อง ความบริสุทธิ์ คุณสมบัติที่ดีที่น่าสรรเสริญ

คำว่า “จริยธรรม” มาจากคำว่า จริย+ธรรม คำว่า จริย แปลว่า ความประพฤติ กิริยา ที่ควรประพฤติ และคำว่า ธรรม หากแปลตามรูปศัพท์ก็แปลตามทีกล่าวไว้ข้างต้น แต่หากแปลคำว่า ธรรม ที่เชื่อมเข้ากับคำว่า จริย เป็นคำว่า จริยธรรม คำนี้ แปลว่า ข้อหรือหลักปฏิบัติที่ดีงาม ที่ควรประพฤติปฏิบัติ คำว่า จริยธรรม นี้ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Ethics แปลว่า หลักจริยธรรม หลักจรรยา โดยความหมายก็หมายถึงข้อหรือหลักปฏิบัติที่ดีงามที่ควรประพฤติปฏิบัติ นั่นเอง

ความหมายของ คำว่า คุณธรรม และ จริยธรรม ได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้ดังตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ (2561) ได้ประมวลความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรมตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า VIRTUE ซึ่ง Longman Dictionary of Contemporary English (1995) ให้นิยามไว้ 2 นัย คือ 1 หมายถึง ความดีงามของลักษณะนิสัย หรือพฤติกรรมที่เกิดจากการกระทำจนเคยชิน และ 2 หมายถึง คุณธรรมที่บุคคลได้กระทำตามความคิดและมาตรฐานของสังคมเกี่ยวกับความประพฤติและศีลธรรม นอกจากนี้คำว่า คุณธรรม ตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ยังหมายถึง สภาพคุณงามความดี ขณะที่ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2550 บัญญัติว่าคุณธรรม หมายถึง สิ่งที่มีคุณค่า มีประโยชน์เป็นความดีงาม เป็นมโนธรรมเป็นเครื่องประดับประคองใจให้เกลียดความชั่วกลัวบาป เป็นเครื่องกระตุ้นผลักดันให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบ เกิดจิตสำนึกที่มีความสงบเย็นภายใน และเป็นสิ่งที่ต้องปลูกฝังโดยเฉพาะเพื่อให้เกิดขึ้นและเหมาะสมกับความต้องการของสังคมไทย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542) นิยามคุณธรรม ว่าหมายถึงสภาพคุณงามความดี เป็นสภาพคุณงามความดีทางความประพฤติและจิตใจ และนิยาม จริยธรรม ว่าคือธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ

พระยาอนุมานราชชน (2516) อธิบายว่า จริยธรรมหมายถึงคุณค่าของความประพฤติในสังคม ที่ถือว่าถูกต้องดีหรือสิ่งที่ถือว่าผิดและชั่วไม่ควรประพฤติแล้ววางหลักเป็นมาตรฐานไว้

แสง จันทร์งาม (2531) อธิบายว่า จริยธรรม ว่าด้วยความดีความชั่ว ความถูกต้องและความผิด ความควร ความไม่ควร เกณฑ์สำหรับตัดสินคุณค่าทางจริยธรรมและการปฏิบัติเกี่ยวกับคุณค่าเหล่านี้

จำนงค์ ทองประเสริฐ (2552) ให้ความหมายจริยธรรมว่า ประกอบด้วยคำว่าจริย+ธรรม คำว่า จริย แปลว่า พึ่งประพฤติ และคำว่าธรรม มีความหมายหลายอย่าง และหมายถึง หลักการด้วย ดังนั้น จริยธรรม จึงหมายความว่า หลักที่พึ่งประพฤติปฏิบัติ หรือหลักการดำเนินชีวิตของมนุษย์

กรมการศาสนา (2551, อ้างใน สุทธิวรรณ ตันตริจนาวงศ์ และศศิกายุจน์ ทวีสุวรรณ, 2552) ให้ความหมาย คุณธรรม ว่า คือสิ่งที่มีคุณค่ามีประโยชน์เป็นความดีเป็นมโนธรรมสำนึก เกลียดความชั่วรักความดี เกิดสำนึกรับผิดชอบ สำนึกดี มีจิตใจสงบเย็น

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2555) ได้ให้ความหมายในบริบทสาขา จิตวิทยา โดยสรุปไว้ว่า คุณธรรม (Virtue) เป็นสิ่งที่ดีงาม มีประโยชน์ ตามค่านิยมของบุคคลในสังคม ในแต่ละกาลเทศะต่าง ๆ เช่น ความเอื้อเฟื้อ ความอดทน ความขยันขันแข็ง ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ การมีระเบียบวินัย เป็นต้น สิ่งที่เป็นคุณธรรมในแต่ละสังคมอาจจะแตกต่างกัน บนพื้นฐานวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ศาสนา และการศึกษาของแต่ละสังคม และคำว่า “จริยธรรม” หมายถึงระบบของการทำความดีละเว้นความชั่ว

วิทย์ วิศทเวทย์ (2526) อธิบายว่า จริยธรรม คือ ความประพฤติตามค่านิยมที่พึงประสงค์ โดยใช้วิชาจริยศาสตร์ศึกษาพฤติกรรมด้านคุณค่า สามารถวิเคราะห์ค่านิยมที่เป็นคู่กัน (Dichotomy) สามารถแยกแยะได้ว่าสิ่งใดดี ควรกระทำ และสิ่งใดควรละเว้น

บุญมี แทนแก้ว (2552) ให้ความหมายของจริยธรรมว่า ธรรมชาติหรือหลักที่บุคคล ควรประพฤติ จัดว่าเป็นคุณธรรมที่แสดงออกทางร่างกายในลักษณะที่พึงงามถูกต้อง อันเป็น สิ่ง ที่ประสงค์ของสังคม และจริยธรรมจะมีได้จำต้องอาศัยหลักคำสอนทางศาสนาอันได้แก่ ศีล (Precept) อันหมายถึง หลักหรือเกณฑ์การประพฤติปฏิบัติเพื่อตัดหรือฝึกหัดกายและวาจา ให้เรียบร้อยให้เป็นปกติ กล่าวคือจะพูดหรือทำอะไรให้เป็นไปตามปกติ อย่าให้ผิดปกติ (ผิดศีล) เช่น พูดให้ถูกต้อง พูดให้เป็นธรรม ทำให้ถูกต้อง ให้เป็นธรรม เมื่อพูดหรือการกระทำถูกต้องเป็นธรรม ย่อมมีความสุข ความสบาย เยือกเย็นไม่เดือดร้อนอันเป็นผลจากการมีความสุข สบาย เยือกเย็น ไม่เดือดร้อนดังกล่าว จึงเป็นผลของการมีศีลหรือเป็นผลแห่งการมีคุณธรรมในจิตใจ เมื่อมีคุณธรรม ในจิตใจแล้ว ก็เป็นสาเหตุให้ประพฤติจริยธรรมได้ถูกต้อง ดังนั้น คุณธรรมและศีลจึงเป็นโครงสร้าง ของจริยธรรม

ดวงเดือน พันธุนาวิน (2544) ให้ความหมายคุณธรรมว่า หมายถึง สิ่งที่บุคคลยอมรับว่า เป็นสิ่งที่ดีงาม มีประโยชน์มากและเป็นโทษน้อย คุณธรรมของแต่ละสังคมขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ศาสนา และการศึกษาของคนในแต่ละสังคม และดวงเดือน พันธุนาวิน (2550) ได้อธิบาย “จริยธรรม” ว่า หมายถึงระบบการทำความดี ละเว้นความชั่ว คำว่า “ระบบ” ซึ่งหมายถึงทั้งสาเหตุ ที่บุคคลจะกระทำหรือไม่กระทำ และผลของการกระทำนั้น ตลอดจนกระบวนการเกิด และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเหล่านี้ และอธิบายไว้ว่า จริยธรรมครอบคลุมไปถึงคุณธรรมด้วย

ทศนา แคมมณี (2546) ให้ความหมายว่า คุณธรรม คือคุณลักษณะหรือสภาวะ ในจิตใจที่ถูกต้องดีงาม เป็นนามธรรมในจิตใจ

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2542, อ้างใน สุทธิวรรณ ตันตริจนาวงศ์ และศศิกายุจน์ ทวีสุวรรณ, 2552) อธิบายจริยธรรมไว้ว่า คำว่า จริยะ หมายถึงความประพฤติหรือกิริยา

ที่ควรประพฤติ คำว่า ธรรม มีความหมายหลายอย่าง เช่น คุณความดี หลักคำสอนของศาสนา หลักปฏิบัติ ดังนั้นคำว่า จริยธรรม จึงมีความหมายตามตัวอักษรว่า หลักแห่งความประพฤติหรือหลักแห่งการประพฤติ

พระธรรมปิฎก (ประยูร ธมฺมปุตฺโต 2543, อ้างใน สุทธิธรรม ตันตริจนาวงศ์ และศศิกายจัน ทวีสุวรรณ, 2552) ได้ให้ความหมายจริยธรรมว่า คือการนำความรู้ความจริงหรือกฎของธรรมชาติมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตที่ดีงาม เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

กลุ่มยุทธศาสตร์การวิจัยและพัฒนา สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2560) ได้ให้ความหมายว่า คำว่า คุณธรรม จริยธรรม มักจะใช้ควบคู่กันเสมอ คำว่า “คุณธรรม” กับคำว่า “จริยธรรม” เป็นคำที่แยกกันมีความหมายแตกต่างกัน คำว่า “คุณธรรม” แปลว่าความดีมีประโยชน์ เป็นคำที่มีความหมายเป็นนามธรรมส่วนคำว่า “จริย” แปลว่า กิริยาที่ควรประพฤติ เป็นคำที่มีความหมายเป็นรูปธรรม ส่วนคำว่า “ธรรม” มีความหมายหลายประการ เช่น ความดี หลักคำสอนของศาสนา หลักปฏิบัติเมื่อนำคำทั้งสองมารวมกันจะได้เป็น คุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งมีผู้ให้ความหมายต่าง ๆ คำว่าคุณธรรม จริยธรรม มีความหมายใกล้เคียงกันมาก จึงมักมีผู้ใช้คำสองคำนี้ไปด้วยกันเป็นคุณธรรมและจริยธรรม แต่คำสองคำนี้มีความแตกต่างกัน แต่กล่าวโดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า คุณธรรม มีลักษณะเป็นนามธรรม (Abstract) ส่วนจริยธรรม มีลักษณะเป็นรูปธรรม (Concrete) แต่ทั้ง 2 อย่างเสริมให้มนุษย์มีคุณสมบัติที่ดีงาม สง่า มีเสน่ห์ในตัว ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นคุณสมบัติที่สัมผัสได้ทั้งสิ้น

คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (2559 - 2564) ได้ให้ความหมายของคำว่า คุณธรรม และจริยธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่มีคุณค่า มีประโยชน์ เป็นความดีงาม เป็นมโนธรรม เป็นเครื่องประดับประดาใจ ให้เกลียดความชั่วกลัวบาป ใฝ่ความดี เป็นเครื่องกระตุ้นผลักดันให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบ เกิดจิตสำนึกที่ดีมีความสงบเย็นภายใน เป็นสิ่งที่ต้องปลูกฝังโดยเฉพาะเพื่อให้เกิดขึ้นและเหมาะสมกับความต้องการในสังคมไทย จริยธรรม หมายถึง กรอบหรือแนวทางอันดีงามที่พึงปฏิบัติ ซึ่งกำหนดไว้สำหรับสังคม เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยงดงาม ความสงบร่มเย็นเป็นสุข ความรักสามัคคี ความอบอุ่น มั่นคงและปลอดภัยในการดำรงชีวิต (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2559)

จากการทบทวนความหมายของคุณธรรมจริยธรรมของนักวิชาการต่าง ๆ ดังกล่าว ผู้วิจัยมีความเห็นว่า คุณธรรม คือ มโนธรรม สภาพความดี มีประโยชน์ มีคุณค่า เป็นที่พึงประสงค์แก่ตนเอง ผู้อื่น และสังคมโดยรวม เป็นสิ่งที่ควรปลูกฝัง ส่งเสริม สนับสนุนให้ปฏิบัติให้มาก เพื่อความสงบสุข เจริญรุ่งเรืองของผู้คนและสังคม โดยในแต่ละสังคมอาจมีคุณธรรมที่สังคมนั้น ๆ ส่งเสริมปลูกฝังที่เหมือนกันหรือต่างกันขึ้นอยู่กับบริบทของสังคม เช่น สังคมไทยให้ความสำคัญคุณธรรมเรื่อง ความซื่อสัตย์ สุจริต ความกตัญญู ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ คุณธรรมนี้จัดเป็นมโนธรรม เช่น คุณธรรมเรื่องความซื่อสัตย์ที่เป็นมโนธรรม คือธรรมที่ฝังลึกในจิตใจมีความตระหนักรู้ว่าความซื่อสัตย์เป็นสิ่งมีประโยชน์ มีคุณค่า และจริยธรรม หมายถึงระบบที่กำหนดพฤติกรรมของผู้คนในสังคมว่าพฤติกรรมใดดีและไม่ดี พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ และนำไปสู่การกำหนดว่าการกระทำการปฏิบัติ พฤติกรรมใดที่ควรทำ หรือไม่ควรทำ ดังนั้นคุณธรรมและจริยธรรมจึงเป็นธรรม

ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก โดยมีรากฐานมาจากจิตใจของบุคคลที่ตระหนักรู้ว่าอะไรดีไม่ดี (มโนธรรม) แล้วนำไปสู่การปฏิบัติในสิ่งที่ดี ละเว้นสิ่งไม่ดี (จริยธรรม) เช่น พฤติกรรมการทำงานอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ มีความรับผิดชอบ ไม่คดโกง เป็นต้น เป็นจริยธรรมที่ส่งเสริมคุณธรรม เรื่องซื่อสัตย์สุจริต คนที่ปฏิบัติได้เช่นนั้นจึงเป็นคนซื่อสัตย์ สมดังทศนะของประภาศรี สีหอำไพ (2535) ที่ได้แสดงทศนะเรื่องความสัมพันธ์กันระหว่างคุณธรรมและจริยธรรมที่ว่า คุณธรรม คือ สภาพคุณงามความดีภายในตัวบุคคล ทำให้มีความสุขใจ และอีกความหมายหนึ่งคุณธรรม หมายถึง หลักธรรมจริยาที่สร้างความดีชอบชั่วดีในศีลธรรม มีคุณงามความดีภายในจิตใจอยู่ในขั้นสมบูรณ์ อันเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุขความยินดี ส่วนจริยธรรม คือ หลักความประพฤติอบรมกิริยาและปลูกฝังคุณลักษณะนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม

อย่างไรก็ตามในเรื่องของข้อคิดเห็นในเรื่อง คุณธรรมและจริยธรรมนี้เหมือนหรือต่างกันอย่างไร หรือสัมพันธ์กันอย่างไร ยังเป็นข้อถกเถียงกันในทางวิชาการตามความเข้าใจของแต่ละบุคคลแต่ละบริบท ซึ่งคณะผู้วิจัยมองว่า เป็นโอกาสดีต่อความงอกงามของคุณธรรมและจริยธรรมที่ยังได้รับความสนใจศึกษาค้นคว้าหาคำตอบกันต่อไป

ความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้ตรัสถึงความสำคัญของคุณธรรมไว้ว่า

“ถ้าคนเราคิดดี คิดถูกต้องตามหลักวิชาการและคุณธรรม คำพูดและการกระทำ ก็จะเป็นไปในทางที่ดีที่เจริญ แต่ถ้าคิดไม่ดีไม่ถูกต้อง คำพูดและการกระทำ ก็อาจก่อให้เกิดความเสียหายทั้งแก่ตนเองและส่วนรวมได้ ด้วยเหตุนี้ ก่อนที่บุคคลจะพูด จะทำอะไรใด จำเป็นต้องหยุดคิดเสียก่อนว่า กิจที่จะทำคำที่จะพูดนั้นผิดหรือถูก เป็นคุณประโยชน์หรือเป็นโทษเสียหาย เป็นสิ่งที่ควรพูดควรกระทำหรือควรงดเว้น เมื่อคิดพิจารณาได้ดังนี้ ก็จะสามารถยับยั้งคำพูดที่ไม่สมควร หยุดยั้งการกระทำที่ไม่ถูกต้อง พูดและทำสิ่งที่จะสัมฤทธิ์ผล เป็นประโยชน์และความเจริญ” พระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 9 กรกฎาคม 2540, อ้างในคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2561)

นักวิชาการหลายท่านได้เสนอความคิดเห็นไว้มากมายเกี่ยวกับความสำคัญหรือประโยชน์ของคุณธรรมและจริยธรรม ในงานวิจัยนี้จะนำเสนอทัศนะของนักวิชาการบางท่าน ดังต่อไปนี้

คุณธรรม เป็นปัจจัยสำคัญที่วัดคุณค่าความเป็นมนุษย์ เมื่อมนุษย์มีคุณธรรม ความเป็นระเบียบ ความสงบสุข ความเจริญย่อมเกิดขึ้นทั้งแก่ตัวบุคคลและสังคม ดังที่ ประเวณี พันผาสุก (2549) ได้อธิบายไว้ว่า

1. คุณธรรม เป็นเครื่องวัดคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มนุษย์จะได้รับการยกย่องเคารพนับถือก็เพราะความมีคุณธรรมประจำใจ การยกย่องเคารพนับถือบุคคลเพราะความร่ำรวยด้วยวัตถุภายนอกแม้จะได้มาโดยทุจริตย่อมนำไปสู่ความล้มเหลวของระบบการปกครองในสังคมนั้น ๆ

2. คุณธรรม เป็นเครื่องส่งเสริมบุคลิกภาพ ให้บุคคลนั้น ๆ เป็นผู้ที่มีความมั่นคงทางจิตใจ มีความกล้าหาญทางจริยธรรม นำเคารพนับถือ เช่น คนที่รักษาสัจจะย่อมเป็นที่เคารพนับถือน่าคบค้าสมาคม

3. คุณธรรม เช่น ความจริงใจ ทำให้มิตรภาพระหว่างผู้คบหามีความมั่นคงราบรื่นเป็นที่ไว้วางใจของผู้อื่น

4. คุณธรรม สร้างความสบายใจในการดำเนินชีวิตเพราะไม่ต้องหวาดระแวงในการหลงทำชั่วของตนเองหรือหลงทำชั่วต่อผู้อื่น อันจะทำให้ผู้อื่นคิดทำร้ายเบียดเบียนคืนให้รับความทุกข์ กล่าวได้ว่า คนมีคุณธรรมย่อมเป็นสุขทั้งในยามหลับและยามตื่น

5. คุณธรรม ทำให้บุคคลดำเนินชีวิตอย่างประสบความสำเร็จทั้งในหน้าที่การงาน การครองตน ครองคน ครองงาน

6. คุณธรรม เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเทศชาติมีความสงบสุข เจริญรุ่งเรือง เพราะสิ่งเหล่านี้จะเกิดได้ต้องอาศัยปัจเจกบุคคลที่มีคุณธรรม ยิ่งคนในชาติจำนวนมากเท่าใด มีคุณธรรมยิ่งจะช่วยเหลือเสริมสร้างความสงบสุข และความเจริญให้แก่ประเทศชาติโดยส่วนรวม เช่น ความสุจริต ความมุ่งมั่น ความอดทน ความเสียสละ ความสามัคคี เป็นต้น เป็นคุณธรรมส่งเสริมความสงบสุขและความเจริญของประเทศชาติ

รัตนากร วงศ์ศรี และคณะ (2550) ได้สรุป ความสำคัญของคุณธรรมว่า คุณธรรมทำให้เกิดจริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม เหมาะสม นำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง ทำให้เกิดความสุข ความภูมิใจให้กับตนเอง ทำให้เกิดสันติสุขในสังคม

วศิน อินทสระ (2541) ได้แสดงความสำคัญของจริยธรรมโดยสรุป ดังนี้

1. จริยธรรมเป็นรากฐานการพัฒนาต่าง ๆ ที่จะทำให้การพัฒนานั้น ๆ สร้างความสุข ความเจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืน เพราะหากการพัฒนาใด ๆ ไม่มีดีจริยธรรมเป็นแนวปฏิบัติ ย่อมก่อให้เกิดการแข่งขัน แย่งชิง เบียดเบียน ท้ายสุดนำมาซึ่งความทุกข์กายทุกข์ใจของผู้คน

2. มนุษย์ประกอบด้วยร่างกายและจิตใจ จิตใจมนุษย์เป็นผู้คิด ผู้สั่งกายให้กระทำ สร้างสรรค์พัฒนาสิ่งต่าง ๆ หากจิตใจได้รับการพัฒนาจริยธรรมดีแล้วย่อมมั่นใจว่าการพัฒนาต่าง ๆ ย่อมส่งผลดี ประโยชน์สุขแก่ตนเองและสังคมโดยรวมแบบยั่งยืน ดังนั้น การจะพัฒนาอะไร ต้องพัฒนาจิตใจคนก่อน ด้วยเหตุนี้ จริยธรรม จึงมีความสำคัญที่ต้องพัฒนาให้เกิดในจิตใจผู้คน เมื่อรากฐานแห่งความเป็นมนุษย์ถูกเติมเต็มในจิตใจแล้ว การพัฒนาต่าง ๆ ย่อมเจริญรุดหน้าไปด้วย และถือได้ว่าเป็นการพัฒนาที่สร้างสรรค์

3. จริยธรรมมีความจำเป็นและมีคุณค่าก่อให้เกิดประโยชน์แก่คนในสังคม เพราะจริยธรรมเป็นระบบความรู้ ความคิด การปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม แยกแยะให้รู้ดีชั่ว ผิด ถูก ควร ไม่ควร ดังนั้นการมีจริยธรรมย่อมทำให้คนในสังคม คิด พูด ทำ ในทางที่เป็นคุณประโยชน์ ต่อตนเองและส่วนรวม ความสงบสุข ความรัก ความสามัคคีย่อมเกิดขึ้นได้ง่ายและมั่นคง

4. จริยธรรม เป็นแนวทางชี้แนะพฤติกรรมมนุษย์ให้รับรู้ เข้าใจ ยอมรับความเป็นเพื่อนมนุษย์ที่มีคุณค่าและมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน และช่วยเหลือกลมให้คนเกิดความรัก ความสามัคคีต่อกัน ประพฤติปฏิบัติต่อกันด้วยความเอื้ออาทร ต่อผู้อาวุโสกว่า และมีความอ่อนโยนต่อผู้ที่ด้อยกว่าทั้งด้านอายุ ตำแหน่งหน้าที่การงาน หรือสถานภาพทางสังคม

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า คุณธรรมและจริยธรรม มีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ ทั้งในแง่คุณค่า ความเป็นมนุษย์ที่เป็นนามธรรม สำคัญทั้งในแง่ทำให้คนแต่ละคนมีความสุข ความเจริญในชีวิต

สำคัญในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในแง่ที่มนุษย์ถ้ามีคุณธรรมในการอยู่ร่วมกันย่อมมีพฤติกรรมต่อกันในทางที่ดีงาม สำคัญในแง่การสร้างสรรคความเจริญ ความสงบสุขให้แก่สังคมประเทศชาติ หรือแม่แก่ชาวโลก ดังที่เราเคยทราบในประวัติศาสตร์ต่าง ๆ ว่าศาสนาของศาสนาต่าง ๆ นักบวชในศาสนาต่าง ๆ นักปราชญ์ ผู้นำต่าง ๆ ล้วนได้รับการยอมรับนับถือเพราะท่านเหล่านั้นมีคุณธรรมสูงส่ง ที่ยอมเสียสละ มีเมตตา เห็นประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์เป็นที่หนึ่ง จึงสร้างสรรคประโยชน์สุขให้แก่มวลมนุษย์สืบต่อมายาวนานจนถึงปัจจุบัน

องค์ประกอบของคุณธรรมจริยธรรม

ดวงเดือน พันธมนาวิน (2542, อ้างในดร.ณัฐ โอบจรรยาพิทักษ์, ศิราภรณ์ ชวเลขยางกูร และพรณี วิศิษฐ์วงศ์, 2557) ได้จำแนกองค์ประกอบของคุณธรรม จริยธรรมเป็น 3 องค์ประกอบใหญ่ ๆ ดังนี้

1. องค์ประกอบทางด้านพุทธรปัญญาหรือด้านความคิด (Cognitive Component) หมายถึง องค์ประกอบที่เป็นความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมทางจริยธรรม สามารถประเมินพฤติกรรมได้ดีชั่ว ผิด ถูก ควรทำ ไม่ควรทำ (Moral Thought) มีค่านิยมทางจริยธรรม (Moral Value) มีความเชื่อทางจริยธรรม (Moral Belief) มีความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรม (Moral Cognitive) การใช้เหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning) และการตัดสินใจทางจริยธรรม (Moral Judgement)

2. องค์ประกอบทางอารมณ์ ความรู้สึก (Affective Component) หมายถึง ความรู้สึกหรือปฏิกิริยาที่มีต่อพฤติกรรมทางจริยธรรมว่า มีความพอใจชอบหรือไม่ชอบซึ่งเกิดจากการ เรียนรู้จากประสบการณ์ที่เคยปฏิบัติมาจากการพร่ำสอนของพ่อแม่ ได้แก่ เจตคติทางจริยธรรม (Moral Attitude) ความรู้สึกทางจริยธรรม (Moral Feeling) และปฏิกิริยาทางจริยธรรม (Moral Reaction)

3. องค์ประกอบทางพฤติกรรมทางจริยธรรม (Behavioral Component) หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำที่บุคคลแสดงออกต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสิ่งแวดล้อม และเป็นพฤติกรรมที่สามารถตัดสินได้ว่าดีหรือไม่ดี ถูกหรือผิด สมควรหรือไม่สมควร ได้แก่ ความประพฤติ ทางจริยธรรม (Moral Conduct) การกระทำทางจริยธรรม (Moral Act) และพฤติกรรมทางจริยธรรม (Moral Behavior)

ประภาศรี สีหอำไพ (2535, อ้างในดร.ณัฐ โอบจรรยาพิทักษ์, ศิราภรณ์ ชวเลขยางกูร และพรณี วิศิษฐ์วงศ์, 2557) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของคุณธรรมจริยธรรม ไว้ดังนี้

1. ระเบียบวินัย (Discipline) สังคมที่ผู้คนไม่มีระเบียบวินัย ไม่มีการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ สังคม ย่อมมีแต่ความวุ่นวาย เต็มดราม่า ถูกเบียดเบียน หาความสุขไม่ได้ ความมีระเบียบวินัยของคนในชาติเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติให้ทัดเทียมกับนานาประเทศ

2. สังคม (Society) เป็นการรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมอย่างมีระเบียบแบบแผน ก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมที่ดีงาม มีวัฒนธรรมอันแสดงถึงความมีระเบียบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน

3. อิสระเสรี (Autonomy) การที่บุคคลมีพัฒนาการแห่งมโนธรรมสำนึก ย่อมมีความอิสระสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข มีระเบียบวินัย และสังคมของตน เป็นค่านิยมสูงสุดที่คนได้รับ

การขัดเกลาแล้วสามารถบำเพ็ญตนตามเสรีภาพเฉพาะตนได้อย่างอิสระ สามารถปกครองตนเอง และชักนำตนเองให้อยู่ในทำนองคลองธรรม

ทฤษฎีคุณธรรมและจริยธรรม

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg's Moral Development)

ดวงเดือน พันธุนาวิน (2538) ได้กล่าวถึงทฤษฎีพัฒนาการทางคุณธรรม จริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg) ที่รู้จักกันดีในนามทฤษฎีเหตุผลทางจริยธรรม ที่ได้ศึกษาวิจัยต่อยอดมาจากแนวคิดของเพียเจต์ (Piaget) ตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก พัฒนาการทางการใช้เหตุผลเชิงคุณธรรมของมนุษย์สามารถแบ่งได้ 3 ระดับแต่ละระดับใช้วัยเป็นเกณฑ์ มนุษย์จะมีพัฒนาการทางจริยธรรมตามลำดับขั้นจากน้อยไปมากตามลำดับ ดังนี้

ระดับ 1 คือ ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (Pre-Conventional Level) (2-10ปี) หมายถึง คนที่อยู่ในระดับวัยช่วงนี้ ใช้ความต้องการของตน และการกลัวการลงโทษเป็นเกณฑ์ตัดสินว่าจะทำอะไรหรือไม่ทำ โดยในช่วงนี้มีพัฒนาการ 2 ขั้น ได้แก่ ขั้นแรก คือ กลัวถูกลงโทษทำให้ร่างกายเจ็บปวดและกลัวผู้ใหญ่ที่มีอำนาจในการลงโทษทางร่างกายให้เจ็บปวดจึงยอมทำตามคำสั่ง ขั้นสองคือ เลือกทำในสิ่งที่ชอบและพอใจ เริ่มรู้จักแลกเปลี่ยนการรับสิ่งของจากคนอื่นและการให้ตอบแทน เป็นต้น

ระดับ 2 ระดับตามกฎเกณฑ์ (Conventional Level) (10-16 ปี) ในระดับนี้ บุคคลเรียนรู้ทำตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มหรือพวกของตน และทำตามกฎหมาย คำสอนของศาสนา มีความเห็นใจผู้อื่น รู้จักแสดงบทบาทของตนได้อย่างเหมาะสมตามสังคมนั้น ๆ

ระดับ 3 คือ ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (Post Conventional Level) (16 ปีขึ้นไป) หมายถึง การตัดสินใจข้อขัดแย้งต่าง ๆ ด้วยการนำมาตรึงตรองด้วยตนเอง ตัดสินพฤติกรรมต่าง ๆ ตามความคิดและเหตุผลของตนเอง แล้วตัดสินใจไปตามที่ตนคิดว่าเหมาะสม

ในแต่ละระดับของพัฒนาการทางคุณธรรมจริยธรรมนี้ จะมีขั้นของการพัฒนาการใช้เหตุผลทางจริยธรรมของบุคคลที่แสดงถึงลำดับการพัฒนาที่ละเอียดลงไปอีก กล่าวคือ **ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (Pre-Conventional Level)** ช่วงวัย 2-10 จะมีขั้นการใช้เหตุผลทางจริยธรรม 2 ขั้น แบ่งตามอายุ คือ **ขั้นที่ 1** อายุ 2-7 ปี เป็นขั้นการหลบหลีกการถูกลงโทษ บุคคลสามารถใช้เหตุผลทางจริยธรรมที่เกิดจากความกลัวจะถูกลงโทษ **ขั้นที่ 2** ช่วงอายุ 7-10 ปี เป็นขั้นแสวงหารางวัล บุคคลจะมีความสนใจรางวัล ใช้เหตุผลทางจริยธรรมว่าจะทำอะไร ๆ อาศัยรางวัล ค่ายกย่องเป็นตัวนำทางตัดสินใจ **ระดับตามเกณฑ์ (Convention Level)** ช่วงอายุ 10-16 ปี จะมีขั้นการใช้เหตุผลทางจริยธรรม 2 ขั้น คือ **ขั้นที่ 3 (ต่อจากขั้นที่สองในระดับก่อนกฎเกณฑ์)** ช่วงอายุประมาณ 10-13 ปี เป็นขั้นทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ คนวัยนี้ใช้เหตุผลทางจริยธรรมตัดสินพฤติกรรมใด ๆ ว่าดีหรือไม่โดยถือตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ เพื่อให้ผู้อื่นพอใจและยอมรับ **ขั้นที่ 4** ช่วงอายุ 13-16 ปี เป็นขั้นทำตามหน้าที่ของสังคม ในช่วงวัยนี้ บุคคลจะใช้กฎเกณฑ์ระเบียบแบบแผนของสังคมมาเป็นกฎเกณฑ์ในการดำเนินชีวิตและจะปฏิบัติหน้าที่ตามค่านิยม และกฎเกณฑ์กลุ่มและสังคม เพื่อเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือสังคม **ระดับหลังกฎเกณฑ์ (Post-Conventional Level)** อายุ 16 ปีขึ้นไป จะมีขั้นการใช้เหตุผลทางจริยธรรม 2 ขั้น โดยพัฒนาการมาจากขั้นและระดับที่ผ่านมา ได้แก่ **ขั้นที่ 5** ช่วงอายุ 16 ปีขึ้นไป เป็นขั้นใช้สัญญาสังคม ขั้นนี้บุคคลจะใช้สัญญาทางสังคมเป็นเหตุผล

ในการตัดสินเลือกกระทำ โดยมีเหตุผลนำค่านิยมของสังคม ขึ้นนี้ยึดประโยชน์และความถูกต้อง เพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก โดยในการใช้เหตุผลส่วนตนจะต้องนำกฎเกณฑ์ของสังคม กฎหมาย ศาสนา และความคิดเห็นของบุคคลรอบด้านมาร่วมในการพิจารณาความเหมาะสมด้วยใจเป็นกลาง เข้าใจในสิทธิของตนและเคารพในสิทธิของผู้อื่น สามารถควบคุมตนเอง มีสำนึกผิด ชอบ ชั่ว ดี **ขั้นที่ 6** วัยผู้ใหญ่ เป็นขั้นใช้หลักการคุณธรรม จริยธรรมสากล ในวัยนี้ยึดหลักการและอุดมคติสากล นอกเหนือจากกฎเกณฑ์สังคมของตน มีความยืดหยุ่นทางจริยธรรมเพื่อจุดมุ่งหมายอันปลาย อันเป็นอุดมคติที่ยิ่งใหญ่ มีความรักความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ไม่ถือเชื้อชาติ เพศ หรือผิวพรรณ ยึดประโยชน์สุขของเพื่อนร่วมโลก

ตารางที่ 1 แสดงระดับพัฒนาการทางคุณธรรมจริยธรรมของโคลเบอร์ก

ระดับพัฒนาการคุณธรรม จริยธรรม	ขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม
ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (Pre-Conventional Level) อายุ 2-10 ปี	ขั้นที่ 1 ขั้นการหลบหลีกการถูกลงโทษ (อายุ 2-7ปี) ขั้นที่ 2 ขั้นแสวงหารางวัล(อายุ 7-10 ปี)
ระดับตามเกณฑ์ (Convention Level) อายุ 10-16 ปี	ขั้นที่ 3 ขั้นทำตามผู้อื่นเห็นชอบ (อายุ 10-13 ปี) ขั้นที่ 4 ขั้นทำตามหน้าที่ของสังคม (อายุ 13-16 ปี)
ระดับหลังกฎเกณฑ์ (Post-Conventional Level) อายุ 16 ปีขึ้นไป	ขั้นที่ 5 ขั้นใช้สัญญาสังคม (อายุ 16 ปีขึ้นไป) ขั้นที่ 6 ขั้นใช้หลักการคุณธรรม จริยธรรมสากล (วัยผู้ใหญ่)

ต่อมาโคลเบอร์ก (Kohlberg) พัฒนาทฤษฎีเหตุผลทางจริยธรรมที่สูงกว่าขั้นที่ 6 คือเหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นที่ 7 เรียกว่า “Ultimate Faith” เป็นขั้นที่บุคคลจะทำหรือไม่ทำอะไรโดยความเชื่อถือศรัทธาขั้นปรมาตถ์ในความเกี่ยวเนื่องของชีวิต โคลเบอร์กศึกษาวิจัยอย่างต่อเนื่อง และเสนอข้อค้นพบว่า บุคคลจะสามารถมีพัฒนาการทางจริยธรรมถึงขั้นที่ 6 เมื่อการพัฒนาความคิดสติปัญญาสมบูรณ์ซึ่งอย่างรวดเร็วที่สุดคือ อายุ 13 ปี ซึ่งยากมากและน้อยคนมากที่จะบรรลุถึงขั้นที่ 6 แม้เพียงขั้นที่ 4 ก็มีคนเพียง 25% ของมนุษย์ในโลกเท่านั้นที่สามารถบรรลุถึง (Kohlberg and Ryncacz, 1990, อ้างใน สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2555)

ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมของดวงเดือน พันธุมนาวิน

ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้ศึกษาผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนไทยทั้งเด็กและผู้ใหญ่ อายุตั้งแต่ 6-60 ปี จำนวนหลายหมื่นคนในช่วงหลายสิบปี ว่าพฤติกรรมเหล่านั้นมีสาเหตุทางจิตใจอะไรบ้าง สาเหตุพฤติกรรมของบุคคลที่พึงปรารถนาในสังคมไทยคืออะไร แล้วสังเคราะห์ผลการวิจัยจำนวนมากเหล่านั้นเสนอเป็นทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม

เผยแพร่ครั้งแรก พ.ศ. 2523 (ดวงเดือน พันธุนานาวิน, 2550) และเสนอเต็มรูปแบบในปี พ.ศ. 2531 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้สร้างมาจากบริบทสังคมไทย จึงกล่าวได้ว่า เป็นทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย ทฤษฎีนี้แสดงถึงสาเหตุสำคัญของพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง ว่าพฤติกรรมและจิตลักษณะเหล่านี้ มีสาเหตุจากอะไรบ้าง โดยได้ใช้รูปต้นไม้เป็นสื่อในการนำเสนอโดยแบ่งต้นไม้จริยธรรมออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1. ส่วนบนต้นไม้ ได้แก่ ดอกและผลของต้นไม้หมายถึงพฤติกรรมของคนที่ดี และเป็นคนเก่ง ที่มีสาเหตุมาจากการอบรมเลี้ยงดูเด็ก พฤติกรรมขยันเรียน พฤติกรรมสุขภาพ พฤติกรรมการทำงาน พฤติกรรมพลเมืองดี และพฤติกรรมพัฒนาสังคม

2. ส่วนกลางของต้นไม้ ได้แก่ ลำต้น หมายถึง เหตุปัจจัยที่จะส่งเสริมให้เป็นคนดี และคนเก่งต้องประกอบด้วย 1) เหตุผลเชิงจริยธรรม 2) มุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง 3) ความเชื่ออำนาจในตน 4) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ 5) ทศนคติ คุณธรรมและค่านิยม

3. ส่วนที่เป็นฐานสุดของต้นไม้ ได้แก่ รากต้นไม้ เหตุปัจจัยที่จะส่งเสริมให้เป็นคนดี และคนเก่งต้องประกอบด้วย ความเฉลียวฉลาด สุขภาพจิตดี และประสบการณ์สังคมสูง

ทั้ง 3 ส่วนของต้นไม้จริยธรรมมีความสัมพันธ์ สนับสนุนกันจากส่วนรากไปยังส่วนกลางคือลำต้นและส่วนบนคือดอกและผลของต้นไม้ จากเหตุปัจจัยเหล่านี้ จึงทำให้บุคคลเป็นคนดีและคนเก่ง ดังนี้

รากของต้นไม้ มีรากหลัก 3 รากสื่อถึง ลักษณะพื้นฐานของจิต 3 ประการ ได้แก่ 1) สุขภาพจิต หมายถึง บุคคลควรมีความวิตกกังวล ความตื่นเต้น ความไม่สบายใจอย่างเหมาะสมต่อสถานการณ์ที่พบเจอ 2) ความเฉลียวฉลาด (สติปัญญาดี) หมายถึง การรู้การคิดในขั้นรูปธรรมหลายด้าน และการคิดในขั้นนามธรรม และ 3) ประสบการณ์ทางสังคม หมายถึง การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเราความเอื้ออาทร เห็นอกเห็นใจ และสามารถคาดหรือทำนายความรู้สึกของบุคคลอื่น จิตลักษณะทั้ง 3 ประการนี้จะเป็นจิตลักษณะพื้นฐานของจิตลักษณะ 5 ตัวบนคือส่วนลำต้น และเป็นจิตลักษณะพื้นฐานของพฤติกรรมของบุคคลในส่วนที่เป็นดอกและผลด้วย ดังนั้น บุคคลจะต้องมีจิตลักษณะทั้ง 3 ประการนี้ในปริมาณสูงเหมาะสมตามวัย จึงจะทำให้จิตลักษณะอีก 5 ตัวบนลำต้นพัฒนาได้อย่างดีและมีพฤติกรรมที่น่าปรารถนามากด้วย (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2555)

ส่วนที่เป็นส่วนกลางคือลำต้น อันเป็นผลจากจิตลักษณะพื้นฐานที่ราก 3 ประการ ประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ประการ ได้แก่ 1) ทศนคติค่านิยม และคุณธรรม ทศนคติหมายถึงการเห็นประโยชน์และโทษของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความพอใจ ไม่พอใจต่อสิ่งนั้น และความพร้อมที่จะมีพฤติกรรมต่อสิ่งนั้น ส่วนคุณธรรม หมายถึง สิ่งที่ส่วนรวมเห็นว่าดีงาม ส่วนใหญ่แล้วมักเกี่ยวข้องกับหลักทางศาสนา เช่น ความกตัญญู ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ เป็นต้น และค่านิยม หมายถึง สิ่งที่คนส่วนใหญ่เห็นว่าสำคัญ เช่น ค่านิยมที่จะศึกษาต่อในระดับสูง ค่านิยมในการใช้สินค้าไทย ค่านิยมในด้านการรักษาสุขภาพ เป็นต้น 2) เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง เจตนาของการทำเพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัวหรือพวกพ้อง 3) ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน หมายถึง ความสามารถในการคาดการณ์ไกลว่า สิ่งที่ทำลงไปในปัจจุบันจะส่งผลอย่างไร ในปริมาณเท่าใด ต่อใคร ตลอดจน

ความสามารถในการทนต่อผลสำเร็จที่สูงงอมที่ควรมีควรได้ 4) ความเชื่ออำนาจในตน หมายถึง ความเชื่อว่าผลที่ตนกำลังได้รับอยู่ เกิดจากการกระทำของตนเอง มิใช่เกิดจากโชคเคราะห์ ความบังเอิญหรือการควบคุมของคนอื่นเป็นความรู้สึกในการทำนายได้ควบคุมได้ของบุคคล และ 5) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์หมายถึง ความมานะพยายามฝ่าฟันอุปสรรคในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยไม่ย่อท้อ จิตลักษณะทั้ง 5 ประการนี้เป็นสาเหตุของพฤติกรรมที่น่าปรารถนาที่เปรียบเสมือน ดอกและผลบนต้นไม้ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2555)

ส่วนที่เป็นดอกและผล คือ ส่วนของดอกและผล เป็นส่วนของพฤติกรรมของคนดี และคนเก่ง ซึ่งแสดงพฤติกรรมทำความดีละเว้นความชั่ว ซึ่งเป็นพฤติกรรมของคนดีและพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นพฤติกรรมของคนเก่ง พฤติกรรมของคนดีและเก่งสามารถแบ่งเป็น 2 ส่วนด้วยกัน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2548, อ้างใน สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2555) คือ

1. พฤติกรรมของคนดีประกอบด้วย 2 พฤติกรรมหลัก ได้แก่

- 1) พฤติกรรมไม่เบียดเบียนตนเอง เป็นพฤติกรรมที่ไม่ทำร้ายตนเอง เช่น พฤติกรรมการดูแลสุขภาพของตนเอง ไม่ดื่มเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ไม่ติดยาเสพติด ไม่เล่นการพนัน เป็นต้น
- 2) พฤติกรรมไม่เบียดเบียนผู้อื่น เป็นพฤติกรรมไม่ทำให้อื่นเดือดร้อน เช่น พฤติกรรมสุภาพบุรุษ ไม่ก้าวร้าว พฤติกรรมการขับขี่ยานยนต์อย่างมีมารยาท พฤติกรรมซื่อสัตย์ เป็นต้น

2. พฤติกรรมของคนเก่ง ประกอบด้วย 2 พฤติกรรมหลัก ได้แก่

- 1) พฤติกรรมรับผิดชอบ เช่น พฤติกรรมการเรียนรู้การทำงาน พฤติกรรมอบรมเลี้ยงดูเด็ก พฤติกรรมการปกครองของหัวหน้า พฤติกรรมรับผิดชอบต่อหน้าที่ และพฤติกรรมเคารพกฎหมาย เป็นต้น
- 2) พฤติกรรมพัฒนา เช่น พฤติกรรมพัฒนาตนเอง (เช่น พฤติกรรมใฝ่รู้พฤติกรรมรักการอ่าน เป็นต้น) พฤติกรรมพัฒนาผู้อื่น (เช่น พฤติกรรมการสนับสนุนให้ผู้อื่นปลอดภัยในการทำงาน พฤติกรรมการเป็นกัลยาณมิตร พฤติกรรมเพื่อนช่วยเพื่อนป้องกันโรคเอดส์ เป็นต้น) และพฤติกรรมพัฒนาสังคม (เช่น พฤติกรรมอาสา เป็นต้น) (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2555)

3. แนวคิดการขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมของกระทรวงวัฒนธรรมตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)

คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม (2559) ได้เสนอแนวคิดในการนำคุณธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาชาติตามนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการพัฒนาประเทศให้สมดุลทั้งทางวัตถุและจิตใจควบคู่กันไปให้ “คุณธรรมนำการพัฒนา” สร้าง “สังคมคุณธรรม” ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีและประเทศไทย 4.0 เพื่อให้สังคมเกิดความมั่นคง สงบสุขร่มเย็น ด้วยมิติทางศาสนา มีความมั่งคั่งด้วยการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนเทคโนโลยีนวัตกรรมความรู้ ความคิดสร้างสรรค์และทุนทางวัฒนธรรม บนฐานของการพึ่งพาตนเองพึ่งพากันเอง และรวมกลุ่มอย่างมีพลัง ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน โดยได้กำหนดแนวทางการพัฒนาในมิติคุณธรรมโดยสรุปดังต่อไปนี้

3.1 แนวคิดหลัก การพัฒนาประเทศให้มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ด้วยการพัฒนาวัตถุ และจิตใจให้สมดุล โดยการนำคุณธรรมร่วมทางศาสนาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนา คนในชาติ

3.2 จุดมุ่งหมาย 3 สถาบันหลักของชาติคือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ มีความวัฒนาสถาพร เป็นฐานรากเชื่อมร้อยให้บ้านเมืองสมานฉันท์สู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน”

3.3 วัตถุประสงค์สำคัญ เพื่อสร้างคนไทยเป็น “มนุษย์ที่สมบูรณ์” หมายถึงคนในชาติ ได้รับการพัฒนาให้เป็นคนดี คนเก่ง มีคุณธรรม จริยธรรม ความเพียร และมีจิตสำนึกคำนึงถึง ผลประโยชน์ของชาติ

3.4 แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการสร้างคนไทยเป็น “มนุษย์ที่สมบูรณ์”

การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์อาจประกอบด้วยความรู้ในข้อปฏิบัติหลัก 3 ประการ คือ การมีหลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือเป็นหลักปฏิบัติ ทุกศาสนาสอนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม ซึ่งคุณธรรมสำคัญที่ดำรงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือ (1) ไม่เอาเปรียบคนอื่น (2) ไม่ละเมิดสิทธิ ของคนอื่น (3) ไม่ก้าวร้าวไม่เสียดสีคนอื่น (4) ประกอบสัมมาชีพสร้างความเจริญให้สังคม โดยประพฤติตนตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ และการมีหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการดำรงชีวิตให้มีคุณภาพ คือ สอนให้รู้จักวางแผนชีวิตที่ถูกต้อง มีความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน รู้จักป้องกันเหตุอันไม่พึงประสงค์ที่จะเกิดขึ้น มีความรู้ควบคุมคุณธรรม รวมทั้ง การรักษาสืบสานวัฒนธรรมไทย มีความรับผิดชอบ รู้จักรักษาระเบียบวินัย รู้จักพัฒนาตนเอง มีความเอื้ออาทร รู้รักสามัคคี มีความรักในสถาบันของชาติ คือ รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2559)

3.5 คุณธรรมสำคัญที่จะได้รับการพัฒนาแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)

คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ (2561) ได้น้อมนำทฤษฎีการจัดระดับ ของคุณธรรมตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร (จากวิเคราะห์ของไกรยุทธ ธีรตยาศนันท์ อ่างถึง นงลักษณ์ วิรัชชัย, ศจีมาจ ฌ วิเชียร และพิศสมัย อรทัย, 2551) ซึ่งแบ่งระดับคุณธรรมได้ 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 คุณธรรมที่เป็นปัจจัยผลักดัน ทำหน้าที่เป็นแรงผลักดันภายใน ทำให้คน เกิดความเพียรพยายามทำในสิ่งที่มุ่งหมายไว้ให้สำเร็จประกอบด้วย วินัย อดทน ขยันเป็นคุณธรรม ที่สร้างฐานรากที่แข็งแกร่งให้คนในสังคม

กลุ่มที่ 2 คุณธรรมที่เป็นปัจจัยหล่อเลี้ยง ทำหน้าที่เป็นปัจจัยหล่อเลี้ยงสร้าง แรงผลักดันให้เกิดคุณธรรม ชุดแรก ประกอบด้วย ซื่อสัตย์ ซื่อตรง รับผิดชอบ เป็นคุณธรรมรากฐาน ของจิตใจที่ซื่อตรง

กลุ่มที่ 3 คุณธรรมที่เป็นปัจจัยเหนี่ยวรั้ง ทำหน้าที่เหนี่ยวรั้งไม่ให้คนทำในสิ่งที่ ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม ผิดหลักคุณธรรมจริยธรรม ประกอบด้วย มีสติ พอเพียง เป็นคุณธรรม ที่สร้างฐานรากความสุจริต ไม่โลภ ต้านทานความอยากได้ตามกระแสนิยม

กลุ่มที่ 4 คุณธรรมที่เป็นปัจจัยสนับสนุนทำหน้าที่สนับสนุนให้บุคคลได้เข้าไปมีส่วนร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยมุ่งหวังผลเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เกิดการเคารพและให้ความสำคัญต่อชีวิต และสิ่งแวดล้อม ผ่านหลักของความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ประกอบด้วย เมตตา กรุณา กตัญญู เสียสละ การปลุกฝังคุณธรรมกลุ่มนี้จะช่วยให้เกิดจิตอาสา และเปลี่ยนสังคมไทยเป็นสังคมคุณธรรมอย่างแท้จริง

คุณธรรมของการอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น ยกระดับจากคุณธรรมระดับบุคคลสู่การอยู่ร่วมกัน ซึ่งมีหลักการสำคัญ 2 ข้อ คือ ข้อห้ามกับข้อพึงปฏิบัติ ข้อห้าม คือ ห้ามทำ ให้ผู้อื่นและส่วนรวมมีความทุกข์ ข้อพึงปฏิบัติคือ ให้ทำ ให้ผู้อื่นและส่วนรวมมีความสุข หลักการสำคัญของคุณธรรมการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม คือ ต้องทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวมที่ใหญ่กว่าเสมอ (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2561)

ในเบื้องต้นนี้ เพื่อให้การขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) สามารถบรรลุผลอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ภายใต้ภารกิจที่เร่งด่วนนี้ คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติจึงได้กำหนดคุณธรรมที่พึงประสงค์สำหรับสังคมไทย เพื่อนำสู่ความเป็น “มนุษย์ที่สมบูรณ์” 4 ประการ คือ “พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา” (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2559) เหตุผลในการเลือกส่งเสริมคุณธรรม 4 ประการนี้ ในช่วงเริ่มต้น เนื่องมาจากคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ได้ร่วมกันพิจารณาจากสถานการณ์ด้านคุณธรรมของประเทศ ทั้งที่มาจากงานศึกษาวิจัย สำนวจความคิดเห็นของประชาชน รวมถึงการวิเคราะห์พระราชดำรัส และพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พบว่ามีคุณธรรมสำคัญ 5 ด้าน คือ “ซื่อตรง วินัย รับผิดชอบ พอเพียง และจิตอาสา” เป็นคุณธรรมรากฐานสำคัญที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่คุณธรรมอื่น ๆ ได้ครบถ้วน อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติได้พิจารณาเห็นว่าวินัยกับความรับผิดชอบต่อเป็นเรื่องเดียวกัน จึงเลือกคุณธรรม “วินัย” มาใช้ในการสื่อสาร คำว่า “ซื่อตรง” แม้จะมีความหมายที่ดีแต่อาจสื่อความหมายกับคนทั่วไปได้ยากกว่าคำว่า “สุจริต” ซึ่งเป็นคำที่สังคมไทยคุ้นเคย ดังนั้นจึงเลือกส่งเสริมด้วยคำว่า “สุจริต” และคุณธรรม “จิตอาสา” ให้หมายรวมถึงการมีจิตสาธารณะด้วย เพื่อให้การรณรงค์เข้าใจและจดจำง่าย จึงกำหนดคุณธรรม “พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา” เป็นคุณธรรมเป้าหมายที่จะปลุกฝังส่งเสริมให้คนไทยตระหนักและประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตด้วยเหตุผลดังนี้

พอเพียง เป็นศาสตร์พระราชาราชและเป็นคุณธรรมฐานรากที่จะนำไปสู่คุณธรรมอื่น ๆ

วินัย เพื่อเสริมสร้างการประพฤติปฏิบัติตนของคนไทยให้มีความเข้มแข็ง เคารพ กตีกการอยู่ร่วมกัน

สุจริต เพื่อแก้วิกฤติการทุจริตที่ต้นทาง

จิตอาสา เพื่อให้คนไทยใส่ใจสังคมและอยู่ร่วมกันอย่างปรองดอง

อย่างไรก็ตาม การเน้นคุณธรรม พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา ไม่ได้หมายความว่า จะละเลยคุณธรรมด้านอื่น ๆ แต่ยังคงสนับสนุนให้มีการส่งเสริมคุณธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละองค์กรและพื้นที่ที่แตกต่างกันด้วย (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2561)

3.6 ความหมายของคุณธรรม 4 ประการ “พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา”

3.6.1 พอเพียง หมายถึงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญา แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนให้อยู่บนทางสายกลาง กล่าวคือ มีความพอเพียง มีความพร้อมที่จะจัดการต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนการใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรมประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำต่าง ๆ และ**ความพอประมาณ**นี้ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่มากและไม่น้อยจนเกินไป ไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เช่น การผลิต และการบริโภคที่พอประมาณ **ความมีเหตุผล** หมายถึง การใช้หลักเหตุผล ในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น อย่างรอบคอบ **การมีภูมิคุ้มกันที่ดี** หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับต่อผลกระทบที่เกิดขึ้น จาก การเปลี่ยนแปลงรอบตัว ปัจจัยเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้นั้น จะต้องอาศัย**ความรู้** และ**คุณธรรม**เป็นเงื่อนไข พื้นฐาน กล่าวคือ เงื่อนไข**ความรู้** หมายถึง ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวัง ในการดำเนินชีวิตและการประกอบการงาน ส่วนเงื่อนไข **คุณธรรม** คือ การยึดถือคุณธรรมต่าง ๆ อาทิ ความซื่อสัตย์ สุจริต ความอดทน ความเพียร การมุ่งต่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง (สำนักงาน คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.), 2559) คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ (2561) ได้ให้ความหมาย พอเพียงไว้ว่า พอเพียง หมายถึง ความพอเพียงในการดำเนินชีวิตแบบทางสายกลาง มีเหตุมีผล ใช้ความรู้ในการตัดสินใจอย่างรอบคอบ มีความพอประมาณ พอดี ไม่เบียดเบียนตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม ไม่ประมาท สร้างภูมิคุ้มกันที่ดี รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง

คุณธรรม “พอเพียง” มีความสำคัญในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเหมาะสม กับสังคมไทยที่ให้ความสำคัญต่อการนับถือศาสนา ซึ่งศาสนาที่นับถือต่างมีหลักคุณธรรม ความพอเพียงเป็นแก่นสารคำสอน และสังคมไทยได้รับผลเชิงประจักษ์จากการปฏิบัติคุณธรรม ความพอเพียงตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2561) โดยที่คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ (2561) ได้วิเคราะห์ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงกัน ของคำสอนทางศาสนาต่าง ๆ กับคุณธรรม “พอเพียง” ดังนี้

ความพอเพียง สอดคล้องกับหลักธรรมในพุทธศาสนา เช่น หลักทางสายกลาง ที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” ซึ่งคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติให้คำแปลในบริบทนี้ว่า “ความพอดี” หลักคำสอน “มัตตัญญูตา” หมายถึงความพอเหมาะ และ “สุข” แปลว่า ความพอใจ ซึ่งเกิดจากรู้จักพอใจอิ่มใจกับทรัพย์ที่หามาได้โดยสุจริต (อติสุข) พอใจในการใช้จ่ายทรัพย์นั้น เลี้ยงตนและแบ่งปัน (โภคสุข) พอใจที่เป็นไทเพราะไม่มีหนี้สินล้นพ้นตัว (อนนฺสุข) และพอใจ ในการประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต (อนวัชชสุข)

ความพอเพียง สอดคล้องกับความพอเพียงตามหลักศาสนาคริสต์ คือ การดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับฐานะของตนเอง ไม่ละโมภโลภมาก อยากรได้ในสิ่งที่ไม่ใช่ของตน ดังพระวจนะของพระเยซูเจ้าที่ทรงตรัสว่า “จงระวังและรักษาตัวไว้ให้พ้นจากความโลภทุกชนิด

ชีวิตคนเราไม่ได้ขึ้นกับทรัพย์สมบัติของเขา แม้ว่าเขาจะมั่งมีมากเพียงใดก็ตาม” (ลก 12:15) นอกจากนี้ยังสอนให้ทำความดี แบ่งปันซึ่งกันและกัน สะสมความดีเป็นทรัพย์สมบัติที่จะติดตัวไป แม้เสียชีวิตก็ไม่มีใครสามารถขโมยไปได้ ดังพระวจนะในพระธรรมใหม่ที่ว่า “แต่อย่าลืมนะที่จะกระทำกิจการดี และที่จะแบ่งปันเกื้อกูลกัน เพราะเครื่องบูชาอย่างนั้นเป็นที่พอพระทัยพระเจ้า” (ฮบ 13 : 16)

ความพอเพียง สอดคล้องกับความพอเพียงตามหลักศาสนาอิสลาม คือ “พอเพียง” หมายถึง ได้เท่าที่ต้องการ หรือได้เท่าที่กะไว้ หรือเหมาะสมในระดับปานกลาง ซึ่งตรงกับหลักการของศาสนาอิสลามที่ยึดทางสายกลางเป็นหลัก ดังหลักคำสอนระบุว่า “ที่ดีที่สุดของกิจการทั้งหลาย คือ ตรงกลางของมัน” นอกจากนี้ อิสลามิกชนยังศึกษาความพอเพียงผ่านคำสอนและการปฏิบัติตนของนบีมุฮัมมัด (ช.ล.) องค์ศาสดาผู้ยิ่งใหญ่ ซึ่งมีชีวิตที่มีความสุขเยี่ยงจอมราชัน แต่กลับทิ้งทรัพย์สมบัติ และพอใจที่จะนอนบนเสื่อหยาบ ยอมหิวไม่ต่างไปจากคนจนหิว ยอมอดเพื่อให้คนที่หิวมากกว่าได้อิ่ม ท่านสมณะ ไม่ฟุ้งเฟ้อ และได้รับความเคารพนับถือจากผู้คนนับแสน ยกให้เป็นต้นแบบแห่งความพอเพียง ซึ่งต่อมากลายเป็นหลักปฏิบัติให้อิสลามิกชนทุกคนต้องเรียนรู้และปฏิบัติตาม โดยหลักนั้น หมายถึง ความสันโดษและปล่อยวาง ไม่ยึดติดกับสภาวะรอบข้าง รู้จักเสียสละ สมณะ พอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ความพอเพียงในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มีเป้าหมายสูงสุด คือ การหลุดพ้นจากกองกิเลส และกองทุกข์แต่ไม่สนับสนุนให้มนุษย์ดิ้นรนหาทางเพื่อการหลุดพ้นเพียงอย่างเดียว แต่ควรจะแสวงหาทรัพย์สมบัติ โดยมีหลักธรรมเป็นเครื่องกำกับในการอุปโภคบริโภค โดยในพระธรรมศาสตร์ได้บัญญัติไว้ว่า หลักธรรมหรือธรรมะนั้นย่อมมีลักษณะ 10 ประการ ได้แก่ 1) ความยินดี พอใจในสิ่งที่มี 2) อุดกถัน อุดทน พากเพียร เมตตา 3) ช่มจิต มีสติ ไม่หวั่นไหวตามอารมณ์ 4) ไม่ลักขโมย 5) บริสุทธิ์ทั้งกายและใจ 6) ระงับอินทรีย์ทั้ง 10 7) สติ ปัญญา ความคิด 8) รู้จักซึ้ง 9) ความเห็นสุจริต ซื่อสัตย์ เป็นที่ไว้วางใจ 10) ไมโกรธ สงบ

ความพอเพียงในศาสนาซิกข์ สอนให้มนุษย์ดำรงอยู่อย่างเรียบง่ายพอเพียง และเผื่อแผ่ โดยชาวซิกข์มีความเชื่อว่า ชาวซิกข์ทุกคนถูกปลูกฝังคุณธรรมเข้าไปในชีวิต และจิตวิญญาณตั้งแต่แรกเกิด ด้วยเหตุที่บิดามารดา และบรรพบุรุษ ดำรงชีวิตอันเต็มเปี่ยมไปด้วยคุณธรรม และความดีงามสอดคล้องต่อหลักธรรมชาติ และเน้นความเรียบง่ายตลอดมา ดังคำกล่าวที่ว่า “Simple living, High Thinking” คือ การดำรงอยู่ด้วยความเรียบง่ายแต่เต็มเปี่ยมทางความคิด วิจรรณญาณ อาหาร และอาชีพอันสุจริตโดยพึ่งตัวเอง รวมถึงยึดมั่นในคุณงามความดี ไม่เบียดเบียนทุกสรรพชีวิต และมีความสันโดษ คือ รู้จักในการประมาณตน มีความพอดีในการดำรงชีวิตของตน (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2561)

จะเห็นได้ว่า ศาสดาหรือผู้นำทางจิตวิญญาณในศาสนาต่าง ๆ ล้วนเป็นแบบอย่างแห่งความพอเพียงเพราะสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างสมบูรณ์แบบแล้วสอนชาวโลก ผู้นับถือเลื่อมใสให้เป็นคนดีหรือคนสมบูรณ์แบบตาม

3.6.2 วินัย ราชบัณฑิตยสถาน (2542) ให้ความหมายว่า วินัย หมายถึง การอยู่ในระเบียบแบบแผนและข้อบังคับ กรมการศาสนา (2551) ให้ความหมายว่า ระเบียบวินัย คือ

ข้อกำหนด กฎหมาย กฎเกณฑ์ กติกา ข้อบังคับที่มีไว้เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของคนในสังคมเพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุขเรียบร้อย

คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ (2561) ได้ให้ความหมาย “วินัย” ไว้ว่า หมายถึง การยึดมั่นและรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ทั้งวินัยต่อตนเองในการผลักดันชีวิตให้ก้าวหน้า วินัยต่อองค์กร สังคม ปฏิบัติตามจริยธรรม จรรยาบรรณ และเคารพต่อกฎหมายคุณธรรม “วินัย” มีปรากฏในคำสอนของศาสนาต่าง ๆ ดังนี้

ตามมิติทางพุทธศาสนา วินัยเป็นอุบายสำหรับสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม โดยคำว่า “วินัย” หมายถึง อุบายสำหรับฝึกหัดกายวาจาควบคุมให้บุคคลปฏิบัติตามกติกาทงสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย กติกาทงสังคมนี้หมายรวมถึงกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง กฎหมาย และข้อตกลงทางสังคมอื่น ๆ ที่สร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสามัคคีในหมู่คณะ วินัยมี 2 อย่าง คือ วินัยสำหรับบรรพชิตหรือพระสงฆ์ (อนาคาริกวินัย) และวินัยสำหรับชาวบ้าน (อาคาริกวินัย) ได้แก่ กุศลกรรมบถ 10 ซึ่งรวมศีล 5 ไว้ด้วย และ “ศีล” คือ อุบายสำหรับฝึกหัดกายวาจาให้เรียบร้อยในระดับบุคคล ถ้าเป็นอุบายฝึกหัดกายวาจาให้เรียบร้อยสำหรับหมู่คณะโดยรวมเรียกว่าวินัย นั่นคือการรักษาศีล อาศัยวิริติหรือวินัยในตนเองเป็นเครื่องกำกับ ส่วนการรักษาวินัยของหมู่คณะอาศัยมาตรการลงโทษเป็นเครื่องกำกับ ดังนั้น วินัยจึงช่วยสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม ซึ่งเปรียบเหมือนเส้นด้ายที่เรียงร้อยดอกไม้มานานาชนิดเข้าด้วยกันจนกลายเป็นพวงมาลัยที่เป็นระเบียบงดงาม เมื่อสมาชิกของหมู่คณะรักษาวินัยคือปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่งกฎหมาย และข้อตกลงทางสังคมอื่น ๆ อย่างเท่าเทียมกันเรียกว่าสี่ลสามัญญตาหรือการมีศีลเท่าเทียมกันซึ่งเป็นข้อปฏิบัติสำคัญสำหรับสร้างสามัคคีในสังคม (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2561)

มิติคำว่า “วินัย” ตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม ที่สอนว่างานต่าง ๆ ที่จะทำนั้น จะต้องมีความเหมาะสมกับตนเองและสังคม ขณะเดียวกันต้องออกห่างจากการงานที่ไม่ดี ที่สร้างความเสื่อมเสียอย่างสิ้นเชิง ส่วนการประกอบคุณงามความดีอื่น ๆ เช่น การถือศีลอด การละหมาด และสิ่งที่คล้ายคลึงกับสิ่งเหล่านี้ เป็นการแสดงให้เห็นถึงการเป็นบ่าวที่จงรักภักดี และปฏิบัติตามบัญชาของพระองค์ ขณะที่กฎเกณฑ์และคำสอนของศาสนานั้น ทำหน้าที่คอยควบคุมความประพฤติของมนุษย์ ทั้งที่เป็นหลักศรัทธา หลักปฏิบัติ และจริยธรรมในศาสนาอิสลามมีหลักที่อิสลามิกชนทุกคนต้องปฏิบัติตามอยู่ 2 หลักใหญ่ๆ คือ ฟิรดูอัยนีย์ หลักการพื้นฐานอันจำเป็นสำหรับอิสลามิกชนทุกคนจะต้องรู้ ต้องประพฤติ และฟิรดูกิฟายะฮ์ คือ หน้าที่ต่าง ๆ ทางสังคม นับตั้งแต่สังคมหน่วยเล็ก คือ ครอบครัว ไปจนถึงสังคมหน่วยใหญ่ ก็คือ ประเทศชาติ นอกจากนี้ยังมีหลักปฏิบัติอย่างหนึ่งที่เรียกว่า “ศาสนวินัย นิติศาสตร์และการพิพากษา” ซึ่งรวบรวมหลักปฏิบัติภาคบังคับ กฎบัญญัติห้ามที่ต้องละเว้น ไปจนถึงกฎบัญญัติที่ไม่ได้เจาะจง จะทำหรือละเว้นก็ไม่ถือเป็นการฝ่าฝืนศาสนวินัย ทั้งหมดนี้ล้วนหล่อหลอมให้อิสลามิกชนทุกคนรู้และเข้าใจแก่นแท้ของอิสลาม ซึ่งเป็นรากฐานแห่งสันติภาพ (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2561)

มิติคำว่า “วินัย” ตามหลักทางศาสนาคริสต์ เป็นบทบัญญัติทำให้ชีวิตเป็นปกติสุข กล่าวคือ ศาสนาคริสต์เน้นย้ำให้ชาวคริสต์หมั่นทำความดีทุกวันตลอดชีวิต ประพฤติ

ปฏิบัติตนตามบทบัญญัติของพระเจ้า เมื่อทำเช่นนั้น การจะทำกิจการใด ๆ ก็ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ บทบัญญัติที่เน้นย้ำให้ชาวคริสต์ปฏิบัติตามห้ามละเลยได้แก่ “ความยุติธรรม” “ความเมตตากรุณา” และ “ความซื่อสัตย์” ทรงตรัสว่าบทบัญญัติเหล่านั้นจำเป็นต้องปฏิบัติโดยไม่ละเว้นบทบัญญัติอื่น ๆ (มธ 23:23) (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2561)

มิตีคำว่า “วินัย” ตามหลักศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ที่เป็นกรอบการดำเนินชีวิต โดยรวมในภาพใหญ่เพื่อให้ศาสนิกชนถือปฏิบัติเป็นแนวทาง (วินัย) ให้ชีวิตดีงามมีความสุขบรรลุจุดมุ่งหมายของศาสนา หลักธรรมนั้นได้แก่ หลักอาศรม 4 โดยอิงกับช่วงอายุ คัมภีร์พระเวทบัญญัติว่า มนุษยชาติทั้งหลายควรปฏิบัติตามคติ 4 ประการ คือ ในทุกช่วง “อาศรม” ของชีวิตช่วงอาศรมของชีวิตมี 4 ช่วง (1) ศึกษากาล เรียกว่า พรหมจรยาศรม ช่วงแรกตั้งแต่เกิด-อายุ 25 ปี หมายถึงเวลาแห่งการกระทำให้ตนเอง ได้แก่ ศึกษา เล่าเรียน (2) บริวารกาล เรียกว่า คฤหัสถาศรม อายุ 25- 50 ปี ประกอบอาชีพ แต่งงาน เป็นเวลากระทำให้ครอบครัว (3) สังคมกาล เรียกว่า วานปรึสธาศรม อายุ 51-75 ปี เป็นเวลาแห่งการกระทำเพื่อสังคมและประเทศชาติ (4) วิศวกาล เรียกว่า สันยัสธาศรม เป็นช่วงอายุ 75 ปี ขึ้นไป เป็นเวลาแห่งการกระทำเพื่อมนุษยชาติทั้งปวง เป็นนักรบ (กรมการศาสนา, 2563, ออนไลน์)

มิตีคำว่า “วินัย” ตามหลักศาสนาซิกข์ กระทรวงวัฒนธรรมได้สรุปแนวคิดเรื่องวินัยในศาสนาซิกข์ไว้ดังนี้

1. วินัยทางกาย คือ การให้บริการผู้อื่นทางกายและวาจา เช่น การให้ทาน
2. วินัยทางศีลธรรม คือ การเลี้ยงชีพโดยชอบธรรม ไม่มีความเห็นแก่ตัว
3. วินัยทางจิตใจ คือ ความเชื่อมั่นในพระเจ้าองค์เดียว ซึ่งอยู่เหนือกาลเทศะ

และเทพทั้งหลาย (กระทรวงวัฒนธรรม, 2563, ออนไลน์) และหลักปฏิบัติหลักห้ามปฏิบัติทั้งหมดของศาสนาถือได้ว่าเป็นวินัยที่จะกล่อมเกลายบุคคลให้มีจิตใจดีงามมีจิตวิญญาณที่สูงขึ้น

คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ (2561) ได้ประมวลความมีวินัยของในหลวงรัชกาลที่ 9 เพื่อเป็นแบบอย่างเป็นบทเรียนแก่คนไทย ดังสรุปได้ดังนี้

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร แม้พระองค์จะเป็นพระมหากษัตริย์แต่ทรงให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามกฎระเบียบมาโดยตลอด พระชนม์ชีพ เหตุการณ์ตัวอย่างครั้งหนึ่ง พระองค์ทรงขับรถยนต์พระที่นั่งด้วยพระองค์เองตามลำพัง เมื่อมาถึงสี่แยกไฟแดงแห่งหนึ่ง ขณะที่กำลังรอสัญญาณไฟอยู่นั้นก็มีรถตำรวจซึ่งนำขบวนรถรัฐมนตรีแล่นมาจ่อท้ายและบีบแตรไล่ให้หลบ โดยหารู้ไม่ว่า รถคันนั้นเป็นรถพระที่นั่งของพระองค์ ตำรวจเดินตรงมาที่รถพระที่นั่ง เป็นจังหวะที่พระองค์ก็เสด็จลงจากรถ พอตำรวจเห็นเท่านั้น ก็ทรุดนั่งลงกับพื้นทันทีก่อนที่รัฐมนตรีจะเดินตามมาและก้มลงกราบพระองค์ด้วยอาการตัวสั่นเทา พระองค์ตรัสถามรัฐมนตรีและตำรวจติดตามว่า “พวกท่านจะรีบไปไหนหรือ? ถึงกับจะต้องฝ่าไฟแดง ข้าพเจ้ายังรอดไฟแดงได้เลย” แต่ไม่มีคำตอบใด ๆ ในวันนั้น ก่อนจะแยกย้าย ตำรวจที่นำขบวนรถรัฐมนตรีก็ได้ทูลถามพระองค์ว่า “ให้ข้าพระพุทธเจ้าขับรถนำรถพระที่นั่งของพระองค์ไปไหมพระพุทธเจ้าข้า” “เราไม่ต้องให้ท่านมานำขบวนรถเราหรอก เราขับไปเองคนเดียวได้ท่านไปนำรถของท่านรัฐมนตรีเถอะ” นั่นเป็นกระแสรับสั่งเพียงสั้น ๆ ก่อนที่พระองค์จะทรงขับรถออกไป...เรื่องนี้แสดงให้เห็นแบบอย่างที่ดี

แม้ทรงเป็นถึงพระมหากษัตริย์ แต่ก็ทรงเคารพระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัดจนเป็นที่ประจักษ์ และพระองค์ยังทรงพระราชทานพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสในโอกาสต่าง ๆ ไว้ให้พสกนิกรได้ตระหนัก และเห็นความสำคัญของการมีวินัยอีกมากมาย พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานกระบี่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าโรงเรียนนายเรือ และโรงเรียนนายเรืออากาศ ณ สวนอัมพร วันที่ 7 มิถุนายน 2543 (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2561) เช่น

“วินัยนี้เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งในส่วนบุคคลและในส่วนรวม กล่าวคือ ในส่วนบุคคล วินัยจะทำให้บุคคลสามารถใช้ความรู้ความสามารถและประพฤติดนปฏิบัติงานได้ถูกต้อง และเป็นประโยชน์ในส่วนรวม วินัยนี้นั้นจะทำให้หน่วยงาน สังคม ตลอดจนชาติบ้านเมืองมีความแข็งแกร่ง สามารถปฏิบัติการต่าง ๆ ร่วมกันได้อย่างเป็นเอกภาพ วินัยจึงเป็นปัจจัยหรือพลังอย่างสำคัญในการสร้างสรรค์ความเป็นปกติเรียบร้อยและความเจริญมั่นคงให้แก่บุคคลและส่วนรวม”

3.6.3 สุจริต หรือความซื่อสัตย์สุจริต

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2563, ออนไลน์) ได้ให้คำนิยามไว้ว่า สุจริต คือ ความประพฤติชอบ นงลักษณ์ วิรัชชัย และคณะ (2551) ให้ความหมายของคำว่าความซื่อสัตย์สุจริต ว่าหมายถึง คุณลักษณะที่แสดงถึงการยึดมั่นความจริง ความถูกต้อง ดีงาม เป็นหลักในการดำเนินชีวิตทั้งทางกาย วาจา และใจ มีความจริงใจ ไม่บิดเบือนข้อมูล รู้จักรักษาความลับ หลีกเลี่ยงการหาผลประโยชน์ทับซ้อน มีความเกรงกลัวและละอายต่อการทำชั่ว อันเป็นทุจริตทุกประเภท ธีัญญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (2547) ให้ความหมายว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การนับถือตนเอง ไม่หลอกลวงตนเอง ละอายต่อการกระทำผิด ไม่คิดคดต่อผู้อื่น ไม่ลักขโมย ประพฤติปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างตรงไปตรงมา ทั้งต่อหน้าและลับหลัง รับผิดชอบหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย รักษาภาวะเยียบของสังคมและหน่วยงาน ไม่กระทำการใด ที่ทำให้เกิดความเสื่อมเสียแก่ส่วนรวม สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2562) ให้ความหมาย ความซื่อสัตย์สุจริต ว่าหมายถึง ความประพฤติดี ความประพฤติชอบ ประพฤติตรงและการแสดงพฤติกรรมที่เป็นจริง ทั้งกาย วาจา และใจ ทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น อย่างถูกต้อง และดีงาม

สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2562) ได้กล่าวถึงความสำคัญของความซื่อสัตย์สุจริตว่า ความซื่อสัตย์สุจริต เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคมได้อย่างสันติสุข มนุษย์อยู่ร่วมกันควรมีจิตใจเกื้อกูลมีไมตรีต่อกัน ควรเป็นผู้ที่มีวินัยในการดำรงชีวิต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความสามัคคี รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับผิดชอบต่อตน ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สามารถแก้ปัญหา และขจัดความขัดแย้งได้

สุจริต หมายถึง ความซื่อตรงความซื่อสัตย์สุจริต ยึดมั่น ยืนหยัดในการรักษาความจริง ความถูกต้อง ความเป็นธรรมทั้งปวง กล่าวปฏิเสธการกระทำที่ไม่ซื่อตรง ไม่ซื่อสัตย์ของบุคคลอื่นที่จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อส่วนรวม คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ (2561) ได้วิเคราะห์ “สุจริต” ว่ามีปรากฏในคำสอนศาสนาต่าง ๆ ดังนี้

ในพุทธศาสนา สุจริต หมายถึง การดำเนินชีวิตที่ดีงามใน 3 ระดับ คือ เริ่มต้นด้วยการคิดดี (มโนสุจริต) แล้วแสดงออกเป็นการพูดดี (วจีสุจริต) และทำดี (กายสุจริต) มโนสุจริต คือ

การคิดดีด้วยจิตใจที่ไม่ตกอยู่ใต้อำนาจของความโลภ ความโกรธ ความหลง มักคิดแต่จะให้ทาน ด้วยความรักและความฉลาดรอบรู้ วจีสุจริต คือ การพูดดี คือ พูดคำสัตย์ คำประสานสามัคคี คำสุภาพและคำที่มีสาระ โดยละเว้นการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบคาย และพูดเหลวไหล เพื่อเจ้า กายสุจริต คือ การทำดีด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูล การแบ่งปันและการดูแลครอบครัว โดยละเว้นการฆ่า การเบียดเบียนผู้อื่น การลักทรัพย์ การฉ้อโกง และการประพฤตินอกใจ (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2561)

ศาสนาอิสลามกล่าวว่า สุจริต เป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของอิสลามิกชน ทุกคน ตรงกับ “อัลอามานะห์” คุณธรรมข้อหนึ่งในบรรดาคุณธรรมทั้งหลายของศาสนาอิสลาม ซึ่งถือเป็นคุณธรรมระดับสูงที่ผูกพันกับความศรัทธาดังคำกล่าวของท่านศาสนทูตมุฮัมมัด (ช.ล.) ที่ว่า “ไม่ถือว่ามีศรัทธา (ที่สมบูรณ์) สำหรับผู้ที่ไม่มีความซื่อสัตย์ และไม่ถือว่ามีศาสนา (ที่สมบูรณ์) สำหรับผู้ที่ไม่รักษาสัญญา” (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2561)

คริสต์ศาสนา ได้ให้ความสำคัญกับความสุจริตไว้ว่า ผู้ที่ดำเนินชีวิตด้วยความสุจริตแม้จะยากจนก็ดีกว่าคนที่พูดตลปตะแลง ผู้ที่ดำเนินชีวิตด้วยความสุจริตแม้จะยากจนก็ดีกว่าผู้ร่ำรวยแต่มีความประพฤติคดโกง ใครมีเพื่อนที่ซื่อสัตย์เหมือนกับได้สมบัติ เพื่อนซื่อสัตย์นั้นประเมินค่าไม่ได้ เพื่อนซื่อสัตย์เป็นเสมือนยาอายุวัฒนะ (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2561)

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มีบัญญัติเกี่ยวกับความสุจริตไว้หลายประการ ยกตัวอย่างมานวธรรม ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติของมนุษย์ต่อมนุษย์ โดยมีคติว่า หากเกิดเป็นมนุษย์จงปฏิบัติแต่ทางกุศล อาทิ คิดแต่ทรัพย์สมบัติของผู้อื่น คิดแต่ทำเสียประโยชน์ของผู้อื่น ไม่ยอมนับถือผู้ใหญ่เป็นโทษทางจิตใจ จงอย่าทำ บุคคลใดไม่ซื่อตรงต่อมิตร ไม่รู้จักบุญคุณ หักหลังผู้อื่น ต้องไปตกนรก ฯลฯ จะเห็นได้ว่าชาวฮินดูถือความสุจริตเป็นทางแห่งกุศลที่จะช่วยให้ชีวิตมนุษย์ทั้งหลายได้พบเจอแต่ความสุขและความสันติในชีวิต (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2561)

ศาสนาซิกข์มักเน้นย้ำอยู่เสมอว่า คุณค่าของการมีชีวิตทางโลกผ่านการแสดงออกด้วยการให้คุณค่ากับการทำงานหนักและความซื่อสัตย์ในการทำงาน เช่น ที่สอนว่า ช้าน้อย คือ ชำรับใช้ขององค์พระผู้เป็นเจ้าความสำเร็จของช้าน้อย คือ ชัยชนะของพระองค์ เงินทองที่หามาได้ด้วยแรงงานบริสุทธิ์เท่านั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องในศาสนา แต่ความอยากได้เงินทองที่เกินพอดีคือสิ่งต้องห้ามในศาสนา เป็นต้น (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2561)

คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ (2561) ได้ประมวลคำสอนเรื่องสุจริตของในหลวงรัชกาลที่ 9 เพื่อเป็นแบบอย่างเป็นบทเรียนแก่คนไทยในหัวข้อว่า คำพ่อสอนให้ “สุจริต” เพื่อชีวิตสันติสุข ดังสรุปได้ว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงให้ความสำคัญกับการดำรงชีวิตด้วยความสุจริต พระองค์ทรงดำรงตนด้วยความสุจริต ตลอดพระชนม์ชีพ ดังเช่นครั้งหนึ่งพระองค์ทรงลงแข่งในกีฬาเรือใบ ขณะที่ทรงเรือใบออกไปจากฝั่งได้ไม่นาน ก็ทรงแล่นกลับเข้าฝั่ง และตรัสกับผู้ที่คอยมาเฝ้าฯ ว่า “เรือแล่นไปโดนทุ่นเข้า” ตามกติกานั้นถือว่าพาวล์ ซึ่งพระองค์ทรงแข่งครัดในกติกากองเรือใบอย่างมาก แม้จะไม่มีใครเห็นการพาวล์ในครั้งนั้น แต่พระองค์ก็ไม่ยอมละเลยหรือปล่อยผ่านไป ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสุจริตและการเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ปวงชนชาวไทย นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงเผยแพร่คุณธรรมดังกล่าวมาสู่พสกนิกรของพระองค์

ผ่านพระราชดำรัสในโอกาสต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ทรงเน้นย้ำเสมอว่าความซื่อสัตย์สุจริตเป็นพื้นฐานของความดีทุกอย่าง หากฝึกฝนให้เกิดในตนเองก็ย่อมส่งผลดีต่อการพัฒนาคน สังคม รวมถึงประเทศชาติ

3.6.4 จิตอาสา

คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ (2561) ได้ให้ความหมาย จิตอาสา ว่าหมายถึง การเป็นผู้ที่ใส่ใจต่อสังคมสาธารณะและอาสาลงมือทำอย่างใดอย่างหนึ่ง อันมิใช่หน้าที่ของตน ด้วยความรักความสามัคคี เพื่อประโยชน์ของผู้อื่น ของสังคม และของประเทศชาติ โดยมีได้หวังผลตอบแทน ทำความดีเพื่อความดี เอื้ออาทรต่อคนร่วมสังคม ทำอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย และได้อธิบายที่มาของคำว่า จิตอาสา ไว้ว่า จิตอาสา (Volunteer Spirit) เป็นคำศัพท์ใหม่ที่เกิดขึ้นมาไม่นาน เป็นคำที่แยกมาจากคำว่า “อาสาสมัคร” โดยเลือกผสมคำว่า “จิต” กับ “อาสา” เข้าด้วยกัน เพราะงานอาสาสมัครเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่จะพัฒนาไปสู่การมีจิตวิวัฒน์ (New Consciousness) หรือจิตสำนึกใหม่ ดังนั้น “จิตอาสา” และ “อาสาสมัคร” จึงถูกใช้ในลักษณะที่เสมือนหนึ่งเป็นคำเดียวกัน ดังที่ปรากฏในปัจจุบัน จิต+อาสา (สมัคร) นอกจากนี้ ยังมีคำว่า “จิตสาธารณะ” (Public Mind) ซึ่งมีความหมายไปในทางที่คล้ายกับสองคำข้างต้น แต่ยกระดับความรู้สึกลงถึงการเป็นเจ้าของและใส่ใจดูแลรักษาในสิ่งของที่เป็นสาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นสาธารณสมบัติ รวมถึง สิ่งแวดล้อม เช่น ไม้ทิ้งขยะลงแม่น้ำ การประหยัดน้ำประปา ไฟฟ้า ฯลฯ อาสาสมัคร จิตอาสา จิตสาธารณะ ทั้งสามคำที่กล่าวล้วนขับเคลื่อนด้วย “จิตแห่งการให้” อันเป็นหนทางสำคัญในการทำให้ผู้คนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ (2561) ได้วิเคราะห์ลักษณะของจิตอาสาว่ามีปรากฏในหลักคำสอนทางศาสนาอยู่แล้วเช่นกัน ดังต่อไปนี้

ในพุทธศาสนา ลักษณะของจิตอาสาสอดคล้องกับหลักธรรมหลายข้อ เช่น พรหมวิหารธรรม 4 ประการคือ 1) เมตตา ความรัก ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข 2) กรุณา ความสงสาร ความปรารถนาช่วยให้คนอื่นพ้นทุกข์ 3) มุทิตา ความพลอยยินดีที่เห็นคนอื่นได้ดี มีความสุขความเจริญ 4) อุเบกขา ความเป็นกลางในอารมณ์ คือ ไม่ยินดียินร้าย ไม่ลำเอียง ความเมตตาและความกรุณาเป็นคุณธรรมพื้นฐานของจิตอาสา และนำไปสู่การปฏิบัติกิจกรรมที่แสดงออกถึงความมีจิตอาสาผ่านหลักธรรม สังคหวัตถุ 4 ประการ ได้แก่ 1) ทาน คือ การให้ แบ่งปันสิ่งที่เป็นประโยชน์ 2) ปิยวาจา คือ การพูดจาดีมีสาระมีประโยชน์ 3) อตถจริยา คือ การบำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่น และ 4) สมานัตตตา คือ การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2561)

ในศาสนาอิสลาม มีคำสอนเรื่อง “ซะกาต” คือ ทานประจำปี หมายถึง การที่ศาสนิกชนจ่ายทรัพย์สินส่วนเกินจำนวนหนึ่งให้แก่ผู้ที่มีสิทธิได้รับเมื่อครบรอบปี และหมายถึง การชักฟอก การทำให้สะอาดบริสุทธิ์ และการเจริญเติบโต กล่าวคือ ชักฟอกทรัพย์สินและจิตใจของผู้จ่ายให้มีความสะอาดบริสุทธิ์ หดจากความโลภ ตระหนี่ถี่เหนียว ซึ่งถือเป็นสิ่งสกปรกทางใจ ซะกาตเป็นหลักปฏิบัติเพื่อมนุษย และถ้าอิสลามิกชนคนใด มีทรัพย์สิน เงินทองที่เหลือในรอบปี แล้วไม่ทำการบริจาค จะถือว่าผู้นั้นทำผิดบัญญัติของอิสลาม และในบางประเทศที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำชาติยังถือเป็นการผิดกฎหมายอีกด้วย (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2561)

ในศาสนาคริสต์ มีคำสอนให้เป็นผู้ที่มีจิตใจกว้างขวาง ช่วยเหลือผู้ที่มีความลำบาก ยากจน เดือดร้อน รวมถึงให้แบ่งสมบัติส่วนหนึ่งไว้ ทำทานตามสัดส่วนที่มี มีมากให้มาก มีน้อยให้น้อย ซึ่งไม่เพียงแต่หมายถึงเงินเท่านั้น หากแต่ยังรวมถึงอาหาร เสื้อผ้า สิ่งของเหลือใช้ ดังคำสอนที่ว่า “พี่น้องทั้งหลาย จะมีประโยชน์ใดหากผู้หนึ่งอ้างว่ามีความเชื่อแต่ไม่มีการกระทำ ความเชื่อเช่นนี้จะช่วยให้เขารอดพ้นได้หรือ ถ้าพี่น้องชายหญิงคนใด ชัดสนเครื่องนุ่งห่ม และไม่มีอาหารประจำวัน แล้วท่านคนหนึ่งพูดกับเขาว่า “จงไปเป็นสุขเถิดขอให้อบอุ่นและอิ่มเถิด” แต่มิได้ให้สิ่งจำเป็นสำหรับร่างกายแก่เขา จะมีประโยชน์ใดเล่า ความเชื่อก็เช่นเดียวกันหากไม่มีการกระทำ ก็เป็นความเชื่อที่ตายแล้ว” (ยก 2:14-17) (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2561)

ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู หลักคำสอนเรื่อง “ทาน” หมายถึงการให้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนเป็นหนึ่งใน “นิยามะ” หรือข้อควรปฏิบัติของศาสนาฮินดู 10 ประการ โดยให้ถือว่าเงิน 1 ใน 10 ส่วนของรายได้ทั้งหมด เป็นเงินของพระเป็นเจ้า ชาวฮินดูควรบริจาคเงินส่วนนี้ให้แก่วัด อาศรม หรือองค์กรต่าง ๆ เพื่อพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ยังมีความเชื่อว่ามีมารดาที่หนึ่งนั่น คือ มารดา ผู้ให้กำเนิด มารดาที่นับถือยิ่งขึ้นไปอีก คือมาตุภูมิซึ่งเป็นมารดาของมนุษยชาติ ฉะนั้น ไม่ว่าจะอยู่ประเทศใด ชาวฮินดูมีหน้าที่ต้องรักชนในชาติ ทำทุกอย่างเพื่อความสุขและสันติของคนทั้งชาติ เป็นหน้าที่ของมนุษยผู้มีมนุษยธรรม หากเราคิดเห็นแก่ตัวเองเท่านั้นไม่เห็นแก่ส่วนรวมหรือประเทศชาติ เราก็จะเป็น มนุษย์ไม่ได้ (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2561)

ศาสนาซิกข์ มีหลักปฏิบัติตามคำสอนเรื่อง “การแบ่งปันรายได้ 10 เปอร์เซ็นต์” หลังจุนเจือครอบครัวแล้ว เพื่อใช้ในการบริจาคและใช้สอยเพื่อประโยชน์ของสังคม” เรียกการแบ่งปันนี้ว่า ดัสวันต์ หรือ ร้อยชักสิบ และไม่เพียงเงินเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการสละเวลา 10 เปอร์เซ็นต์ที่มีอยู่ เพื่อบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคมอีกด้วย ในพระมหาคัมภีร์ได้กล่าวเกี่ยวกับการมีจิตอาสาไว้ว่า ผู้ที่จะมีเกียรติ มีศักดิ์ศรีนั้น หาใช่ผู้ที่มีทรัพย์สมบัติหรือเงินทอง แต่คือผู้ที่จะปวารณาตนที่จะรับใช้ผู้อื่นต่างหาก (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2561)

การน้อมนำคำสอนมาปฏิบัติในเรื่องจิตอาสา นับว่าเป็นหลักคุณธรรมสำคัญประการหนึ่งที่สังคมไทยมุ่งส่งเสริมให้เกิดกับสังคมไทยเพื่อพัฒนาสังคมสู่ความยั่งยืนและเป็นสุข คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ (2561) กล่าวไว้ว่า จิตอาสาตามคำพ่อ : เรียนรู้ตามรอยพระบาท “กระป๋องคนจน” เป็นกุศโลบายที่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงฝึกให้พระราชโอรสและพระราชธิดา รู้จักวิธีการประหยัด อดออม และการเสียสละเพื่อผู้อื่น โดยพระองค์จะตั้งกระป๋องออมสินไว้กลางที่ประทับ หากพระราชโอรส และพระราชธิดาทรงนำเงินไปทำกิจกรรมแล้วมีกำไร อาทิ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร สมัยทรงพระเยาว์ พระองค์ทรงได้รับค่าขนมสัปดาห์ละครั้ง แต่แม้จะได้ค่าขนมทุกสัปดาห์ ก็ยังทรงรับจ้างเก็บผักและผลไม้ไปขาย เมื่อได้เงินมาก็นำไปซื้อเมล็ดผัก มาปลูกเพิ่ม และส่วนหนึ่งจะถูกหยอดใส่กระป๋องนี้ 10 เปอร์เซ็นต์เหมือนการเก็บภาษี พอถึงสิ้นเดือน สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี จะทรงประชุมทั้งสามพระองค์ว่า จะนำเงินก้อนนี้ไปทำประโยชน์อย่างไร หรือทำกิจกรรมเพื่อคนยากจนอย่างไร การหล่อหลอมเรื่อง “การให้” ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีได้เป็นที่ประจักษ์ของปวงชนชาวไทยตลอดระยะเวลาทรงครองสิริราชสมบัติ 70 ปี

ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระองค์ทรงเป็นผู้ให้ และแบบอย่างของการให้ ทั้งยังทรงสอนคนไทยผ่านพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส มานับครั้งไม่ถ้วน พระราชดำรัสพระราชทานแก่ประชาชนชาวไทยในโอกาสขึ้นปีใหม่ พุทธศักราช 2497 วันที่ 31 ธันวาคม 2496 (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2561) อาทิ “พระพุทธเจ้า ก็ตรัสไว้ว่า บุคคลใดประกอบความดี คุณความดีนั้นย่อมต้องสนองตอบ ข้าพเจ้าจึงขอชักชวน แต่ละท่าน ให้พยายามบำเพ็ญความดีด้วยน้ำใจอันบริสุทธิ์ แม้บางโอกาส อาจจะต้องเสียสละบ้าง ก็จงมานะอย่าท้อถอย จงสมัคสมาน สามัคคีร่วมใจกันให้มั่นคงด้วยดี ทั้งนี้เพื่อความสุขสวัสดิ ของท่าน และเพื่อความวัฒนาถาวรของประเทศชาติอันเป็นที่รักของเราทั้งหลาย” คณะกรรมการ ส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ (2559) ได้สรุปคุณธรรมไว้ ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงคุณธรรมที่พึงประสงค์สำหรับสังคมไทย

คุณธรรมที่พึงประสงค์สำหรับสังคมไทย			
พอเพียง	วินัย	สุจริต	จิตอาสา
1. มีความพอประมาณ พอควรพอดีพออยู่ พอกิน 2. ไม่โลภ ไม่เบียดเบียน ผู้อื่นสังคม และ สิ่งแวดล้อม 3. มีเหตุมีผล ใช้ความรู้รอบคอบ รอบด้าน คำนึงถึงความ เสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น 4. มีภูมิคุ้มกันที่ดี รู้เท่าทันการ เปลี่ยนแปลง 5. มีความสงบ	1. รับผิดชอบและปฏิบัติ ตนตามหน้าที่ ของพลเมืองดี 2. ปฏิบัติตนตามกติกา ขององค์กร และที่สังคม กำหนด 3. ปฏิบัติตามกฎหมาย จรรยาบรรณ ของวิชาชีพ 4. เคารพต่อกฎหมาย	1. ซื่อตรง ซื่อสัตย์ ยึดมั่น ยืนหยัดรักษา ความจริง ถูกต้อง เป็นธรรม 2. ไม่สนับสนุน ไม่ร่วมมือ ไม่ยินยอม และต่อต้านการทุจริต ด้วยความกล้าหาญ 3. ใช้ดุลยพินิจที่ถูกต้อง ในการปฏิบัติต่อบุคคล อื่นอย่างเที่ยงธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ 4. ขับเคลื่อนสังคม สู่ความดีงามและมี ธรรมาภิบาล ด้วยการพูด การกระทำ และการปฏิบัติหน้าที่	1. มีจิตใจและลงมือทำ ด้วยความรัก ความสามัคคี เพื่อประโยชน์ของผู้อื่น ของสังคมของ ประเทศชาติและ สิ่งแวดล้อม 2. ทำความดีเพื่อความดี เอื้ออาทรต่อคน/สังคม โดยมิได้หวังผลตอบแทน 3. กตัญญูรู้คุณต่อ แผ่นดินที่เกิดและ ผู้มีพระคุณ 4. ไม่นิ่งดูตายต่อการ ช่วยเหลือสังคมและผู้คน จนเป็นนิสัย

3.7 เป้าหมายของแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ

- 1) ประชาชนมีพฤติกรรมที่ถูกต้องดีงามด้วยหลักธรรมทางศาสนา มีความมั่งคั่ง
ยั่งยืนด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและวิถีวัฒนธรรมไทย
- 2) สังคมเป็นสังคมคุณธรรมที่ยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์
มีความเอื้ออาทรและแบ่งปัน ซึ่งประกอบด้วยคนมีคุณธรรม องค์กรคุณธรรม หน่วยงานคุณธรรม
และชุมชนคุณธรรม สอดคล้องกับการศึกษาการบรรลุความสำเร็จของการดำเนินงานเป็นไปตาม
ตัวชี้วัดยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ

3) ประเทศชาติมีความสุข สมานฉันท์ มั่นคงด้วยมิติทางศาสนาอย่างยั่งยืน เป็นแบบอย่างในการส่งเสริมคุณธรรมในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลก (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2559)

3.8 ตัวชี้วัดผลสำเร็จของแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ แบ่งเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ตัวชี้วัดระยะสั้น และตัวชี้วัดระยะปานกลาง ดังนี้

3.8.1 ตัวชี้วัดระยะสั้น ระยะเวลา 1 ปี 6 เดือน (เดือนเมษายน 2559 - เดือนกันยายน 2560) เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี จึงได้กำหนดตัวชี้วัดของแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติในระยะสั้น มีกรอบระยะเวลา 1 ปี 6 เดือน โดยมีตัวชี้วัด ดังนี้

(1) ทุกหน่วยงานมีแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมของหน่วยงาน
 (2) ทุกหน่วยงานมีแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมของหน่วยงาน
 (3) ทุกหน่วยงาน/องค์กรภาคีเครือข่ายส่งเสริมคุณธรรมมีความรู้ความเข้าใจในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ

(4) มีหน่วยงานและบุคลากรในภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคประชาสังคม ภาคชุมชน ภาคธุรกิจเอกชน ภาควิชาชีพ ภาควิชาการ ภาคสื่อมวลชน และภาคประชาชน ให้ความสำคัญและได้รับการอบรมและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเพิ่มมากขึ้นร้อยละ 10 ของไตรมาสที่ 2 ของปี 2560 (ตุลาคม 2559 - มีนาคม 2560) โดยเฉพาะการสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์ ซึ่งจะต้องเน้นการพัฒนาบุคลากรของรัฐเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับประชาชนทั่วไป

(5) มีหน่วยงาน องค์กรที่ส่งเสริมและกระตุ้นการจัดกิจกรรมเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์และมีประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์เพิ่มมากขึ้น ร้อยละ 10 ของไตรมาสที่ 2 ของปี 2560 (ตุลาคม 2559 - มีนาคม 2560)

(6) เกิดชุมชนคุณธรรม องค์กรคุณธรรม หรือหน่วยงานคุณธรรม จำนวน 7,000 องค์กรต้นแบบ (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2559)

3.8.2 ตัวชี้วัดระยะปานกลาง กำหนดกรอบระยะเวลา ปี 2559 - 2564

(1) ทุกหน่วยงาน/องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนมีส่วนร่วมส่งเสริม สนับสนุน และดำเนินการส่งเสริมคุณธรรมในสังคมไทย เช่น กำหนดนโยบายการส่งเสริมคุณธรรมภายในองค์กร วางแผนงาน จัดทำโครงการกิจกรรมเสริมสร้างปลูกฝังคุณธรรมและวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม ให้แก่สังคมเป็นองค์กรที่มี CSR หรือ Corporate Social Responsibility มีความรับผิดชอบต่อสังคม และสิ่งแวดล้อม ภายใต้หลักจริยธรรมและการจัดการที่ดีอยู่บนหลักพอประมาณที่ต้องไม่เบียดเบียนตนเอง และไม่เบียดเบียนสังคม มีคุณภาพตามมาตรฐาน ISO หรือ The International Organization for Standardization ที่เป็นมาตรฐานคุณธรรมที่ใช้ได้กับทุกองค์กร มีการยกย่องเชิดชูองค์กรและบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นในด้านส่งเสริมคุณธรรม โดยค้นหาคนดีและมอบรางวัลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดกระแสสังคมส่งเสริมคนดีกับทั้งเป็นการสร้างชื่อเสียงให้แก่ประเทศชาติ

(2) มีการพัฒนาระบบ กลไกการบริหารจัดการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เช่น มีระบบบริหารจัดการทางวิชาการองค์ความรู้ในเรื่องของการส่งเสริมคุณธรรม และความสมานฉันท์

พร้อมทั้งมีการวิจัยและการพัฒนามาตรฐานด้านการส่งเสริมคุณธรรม มีหลักสูตรและจำนวนบุคลากรผู้ทำหน้าที่ในการส่งเสริมคุณธรรม และมีระบบกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมและความสมานฉันท์ในมิติต่าง ๆ

(3) มีภาคีเครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมคุณธรรมในสังคมไทยเพิ่มขึ้น

(4) ประเทศไทยเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลก โดยมีการกำหนดให้มีการประเมินผลเรื่องคุณธรรมในด้านต่าง ๆ เพื่อเปรียบเทียบความมีคุณธรรมของพลเมือง (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2559)

3.9. หลักการในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ

หลักการพื้นฐานเพื่อการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) สู่การปฏิบัติ จำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อสร้างการยอมรับและการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณธรรมอย่างกว้างขวาง มุ่งให้เกิดกระบวนการบูรณาการเชื่อมโยงแผนแม่บทฯ ทั้งฉบับกับทุกภาคส่วนของสังคม พร้อมทั้งผลักดันให้คนไทยทุกภาคส่วนร่วมเสริมสร้างคุณธรรมทุกบริบทของสังคม ดังนี้

1) **ขับเคลื่อนการส่งเสริมคุณธรรมในทุกระดับ** โดยยึดแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) เป็นกรอบทิศทางในการปฏิบัติในระดับต่าง ๆ

2) **กระจายการส่งเสริมคุณธรรมลงสู่พื้นที่** โดยยึดหลักพัฒนาพื้นที่ตามภารกิจและการมีส่วนร่วม ให้กระทรวงและจังหวัดเป็นพื้นที่ในการขับเคลื่อนเชื่อมโยงจากระดับประเทศสู่ระดับพื้นที่ชุมชน

3) **ใช้องค์ความรู้และกลไกภาคีเครือข่ายเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนงาน** ทุกระดับจนถึงระดับพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น

4) **ให้ความสำคัญกับการสร้างสังคมคุณธรรมเป็นเป้าหมายหลัก** โดยยึดถือตามข้อปฏิบัติหลัก 3 ประการเป็นตัวชี้วัดผลสำเร็จ ได้แก่

(1) การยึดและปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนาของแต่ละศาสนา โดยนำหลักธรรมทางศาสนาเกี่ยวกับการสอนให้เป็นคนมีความพอเพียง วินัยสุจริต จิตอาสา มาบูรณาการกับการดำเนินชีวิต เพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องตามหลักธรรมของแต่ละศาสนา ซึ่งมุ่งสอนให้ศาสนิกชน กระทำแต่ความดีและพึงละเว้นการกระทำความชั่ว เพื่อให้เป็นคน “คิดดี พูดดี ทำดี” จนเป็นธรรมชาติหรือลักษณะนิสัยก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมและสังคม อันเป็นคุณลักษณะของความเป็น “คุณธรรมสากล” ที่ทุกศาสนาล้วนสอนให้ทุกคนเป็น “คนดี” ทั้งสิ้น

(2) การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพระราชดำริสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมาเป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นศาสตร์พระราชาสที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการวางแผนดำเนินชีวิตได้ในทุกระดับอย่างมั่นคง ตั้งแต่การประกอบกิจวัตรประจำวัน และสัมมาชีพของแต่ละ “บุคคล” ไปจนถึงการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อสร้างและพัฒนาประเทศให้ยั่งยืนบนพื้นฐานของความพอมีพอกินและการพึ่งพาตนเองด้วยการยึดหลักพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน ดำเนินชีวิตด้วยความรู้ควบคู่คุณธรรม

อันประกอบด้วย มีความอดทน อดกลั้น อดออม ดำรงไว้ซึ่งความซื่อสัตย์สุจริต โดยคำนึงถึง ความมีเหตุผลและยึดหลักทางสายกลางซึ่งจะช่วยลดความโลภและการเบียดเบียนผู้อื่น

(3) การดำรงชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมไทย มีความเอื้ออาทร มีน้ำใจ มีขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมที่งดงาม มีภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัว และทุนวัฒนธรรมอันหลากหลาย สามารถนำไปต่อยอดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์สร้างรายได้ ให้กับประเทศชาติอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้สังคมไทยดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง (คณะกรรมการส่งเสริม วัฒนธรรมแห่งชาติ, 2559)

สรุปได้ว่า คุณธรรมจริยธรรม แม้จะมีนักวิชาการให้ความหมายต่างกันไปบ้าง แต่สาระที่แท้จริงของคุณธรรมจริยธรรม คือความมีประโยชน์ ความเจริญรุ่งเรือง ความสงบสุข ที่เกิดจากคุณธรรมจริยธรรมที่ผู้คนยึดถือปฏิบัติ คุณธรรมจริยธรรมจะได้รับการศึกษา พัฒนา นำมาปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขของแต่ละสังคมแต่ละบริบทที่ต่างกันไป แต่ท้ายที่สุดแล้วคุณธรรม จริยธรรมนับว่าเป็นฐานรากของการพัฒนาคน สังคม ประเทศ และโลก ให้เจริญรุ่งเรือง เกิดสันติภาพ สงบสุข มีความยั่งยืน ดังนั้น ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) กระทรวงวัฒนธรรม โดยคณะกรรมการ ส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติจึงได้ศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์คุณธรรมสำคัญอันเป็นฐานรากของการ พัฒนาคน สังคม ประเทศ ให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองอย่างสมดุล โดยเฉพาะในแผนพัฒนาเบื้องต้นนี้ จึงได้กำหนดคุณธรรมสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา ที่วิเคราะห์สังเคราะห์ มาจากคำสอนทางศาสนาและจากพระราชดำรัสและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระ ประปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร เพื่อเป็นคุณธรรมสำหรับคนไทยที่ทุกภาคส่วน ต้องร่วมมือกันพัฒนาให้เกิดขึ้นในสังคมไทยเพื่อบรรลุสู่ความเป็นประเทศที่ มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ต่อไป

4. การขับเคลื่อนองค์กร ชุมชน อำเภอ และจังหวัดคุณธรรม

กระทรวงวัฒนธรรมเป็นหน่วยงานหลักที่มุ่งประสานภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนน้อมนำ ศาสตร์พระราชานำเป็นฐานคิดสำคัญในการขับเคลื่อนงานด้านวัฒนธรรมโดยมุ่งสร้างคนดี และสังคมดี ภายใต้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ให้ “คุณธรรมนำการพัฒนา” ทำให้ทุกคน ทุกครอบครัว ทุกชุมชน ทุกองค์กร ทุกอำเภอ ทุกจังหวัด มีคุณธรรม โดยได้มีการกำหนดการดำเนินการ (สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม, 2562 : 3) ดังนี้

1. ทุกภาคส่วนร่วมกันระดับตบแต่งงชาติ ธงสัญลักษณ์ประจำพระองค์ในองค์กร ชุมชน หน่วยงานราชการ สถานที่สำคัญของอำเภอ และจังหวัดคุณธรรม

2. ทุกภาคส่วนร่วมกันแสดงออกถึงความจงรักภักดี ด้วยการจัดกิจกรรมด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และกิจกรรมจิตอาสา “ทำความดีด้วยหัวใจ” ภายใต้หลักการไทยนิยม ยั่งยืน มีการทำสัญญาประชาคมผูกใจไทยเป็นหนึ่ง คนไทยรักกันคนไทยไม่ทิ้งกัน เมืองไทยน่าอยู่ ชุมชน อยู่ดีมีสุข ประชาธิปไตยไทยนิยม รู้เท่าทันเทคโนโลยี รู้ป้องกัน และแก้ปัญหาหาสาเหตุติด โดยจัดกิจกรรมบูรณาการความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ เช่น จัดกิจกรรมจิตอาสา ทำด้วยหัวใจ เติบโตสถาบันพระมหากษัตริย์ ส่งเสริมให้คนในองค์กร ชุมชน อำเภอ จังหวัดคุณธรรม

ปฏิบัติศาสนกิจ ยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนที่ตนนับถือ จัดตั้งกลุ่มจิตอาสาทำความสะอาดศาสนสถาน โบราณสถาน สถานที่ทำงาน สถานที่สำคัญ ที่สาธารณะอื่น ๆ และบ้านเรือนตนเอง ส่งเสริม วัฒนธรรมความพอเพียง ความมีวินัย ความสุจริต ส่งเสริมให้คนออมทรัพย์ ช่วยเหลือผู้ยากไร้ ผู้สูงอายุ ยกย่องครอบครัววิถีพอเพียง ส่งเสริมอาชีพ เพิ่มรายได้ จัดกิจกรรมส่งเสริมการตลาด ละ เลิก อบายมุข การพนัน เหล้า สิ่งเสพติด กิจกรรมจิตอาสาผู้นำเที่ยวชุมชน กิจกรรมพัฒนาศักยภาพชุมชน คุณธรรมฯ แหล่งเรียนรู้การดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ศาสตร์พระราชา ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

3. จัดทำแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมองค์กร ชุมชน อำเภอ จังหวัดคุณธรรม แบบมีส่วนร่วมให้ทุกคนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของโครงการกิจกรรมร่วมกัน โดยใช้หลัก 3 มิติ คือ หลักศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักวิถีวัฒนธรรมที่ดั่งงามของไทย และดำเนินการตามแผนปฏิบัติการที่กำหนดไว้

4. องค์กร ชุมชน อำเภอ จังหวัดคุณธรรม ร่วมกันประเมินการส่งเสริมและพัฒนา คุณธรรมตามตัวชี้วัดและเกณฑ์การประเมิน 9 ขั้นตอน ปีละไม่น้อยกว่า 2 ครั้ง เพื่อให้เกิดผลเชิงประจักษ์ ปัญหาหมดไป สิ่งดั่งงามเกิดขึ้น คนมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ดำรงชีวิต ถูกต้องดีงาม และมีความสุข

และเพื่อให้การประเมินองค์กรคุณธรรมเป็นปัจจัยสำคัญ นำไปสู่การส่งเสริม พัฒนา และยกระดับองค์กรให้ดีขึ้น ได้แบ่งการประเมินเป็น 3 ระดับการประเมินใน 4 ประเภท คือ **องค์กร ชุมชน อำเภอ และจังหวัดคุณธรรม** ในการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรม เทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม, 2562 : 17) ดังนี้

1. **องค์กรคุณธรรม** หมายถึง องค์กรหรือหน่วยงานที่ผู้นำและสมาชิกขององค์กร แสดงเจตนารมณ์ และมุ่งมั่นที่จะดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมในองค์กร ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา โดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมไทยที่ดั่งงามมาเป็นหลักในการดำรงชีวิต ตลอดจนมีส่วนร่วมรณรงค์ส่งเสริมคุณธรรม ให้กับประชาชน ชุมชน หรือเครือข่ายต่างๆ แบ่งตามพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน คือ

1.1) องค์กรที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ต่างจังหวัด อาทิ ส่วนราชการสังกัดส่วนภูมิภาคและสังกัด ส่วนกลางที่มีที่ทำการตั้งอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดที่ไม่ต่ำกว่าระดับสำนัก/กองหรือเทียบเท่า (มีผู้บริหาร ระดับอำนาจการตัดสินใจหรือเทียบเท่า) หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กร ภาคธุรกิจ องค์กรภาคเอกชน สมาคม โรงเรียน สถานีตำรวจ โรงพยาบาล โรงงาน ฯลฯ ในแต่ละจังหวัด

1.2) องค์กรที่ตั้งอยู่พื้นที่กรุงเทพมหานคร ได้แก่ ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์กรมหาชน และหน่วยงานที่มีชื่อเรียกอย่างอื่นในสังกัดกระทรวง ที่ไม่ต่ำกว่าระดับสำนัก/กอง หรือเทียบเท่า (มีผู้บริหารระดับอำนาจการตัดสินใจหรือเทียบเท่า) องค์กรอิสระ องค์กรภาคธุรกิจ องค์กรภาคเอกชน สมาคม ฯลฯ ในกรุงเทพมหานคร และส่วนราชการและหน่วยงานที่มีชื่อเรียก อย่างอื่นในสังกัดกรุงเทพมหานคร ไม่ต่ำกว่าระดับสำนัก/กองหรือเทียบเท่า (มีผู้บริหารระดับ อำนาจการตัดสินใจหรือเทียบเท่า)

องค์กรคุณธรรม มีระดับการประเมิน ดังนี้

ประเมินระดับที่ 1 องค์กรส่งเสริมคุณธรรม (ข้อ 1-3) (การประเมินกระบวนการพัฒนาองค์กร)

- 1) องค์กรมีการประกาศเจตนารมณ์ร่วมกันที่จะขับเคลื่อนหน่วยงานให้เป็นองค์กรคุณธรรม
- 2) องค์กรมีการกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย และกำหนด “ปัญหาที่อยากแก้” และ “ความดีที่อยากทำ” ที่สอดคล้องกับคุณธรรม ๔ ประการ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา
- 3) องค์กรมีการจัดทำแผนส่งเสริมคุณธรรมอย่างมีส่วนร่วมของบุคลากรในองค์กร ที่สอดคล้องกับคุณธรรมเป้าหมายที่กำหนด

ประเมินระดับที่ 2 องค์กรคุณธรรม (ข้อ 1-6) (การประเมินกระบวนการและการดำเนินงานตามแผน)

- 4) องค์กรมีผลสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมตามแผนส่งเสริมคุณธรรมที่กำหนดไว้
- 5) องค์กรมีการติดตามประเมินผลสำเร็จ เพื่อทบทวน ปรับปรุง แผนส่งเสริมคุณธรรมขององค์กรให้มีคุณภาพและบรรลุคุณธรรมเป้าหมายที่กำหนด
- 6) องค์กรมีการยกย่อง เชิดชู บุคลากรที่ทำความดีจนเป็นแบบอย่างได้ และหรือหน่วยงานที่มีโครงการดีเด่นในการส่งเสริมคุณธรรมเป้าหมายตามแผนส่งเสริมคุณธรรมที่กำหนดไว้

ประเมินระดับที่ 3 องค์กรคุณธรรมต้นแบบ (ข้อ 1-9) (การประเมินกระบวนการดำเนินงานตามแผนและพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง)

- 7) องค์กรมีผลสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมตามแผนส่งเสริมคุณธรรมที่กำหนดไว้เพิ่มมากขึ้น และพฤติกรรมของคนในองค์กรเกิดการเปลี่ยนแปลง
- 8) องค์กรมีการจัดกิจกรรม ใน 3 มิติ ได้แก่ การยึดมั่นในหลักธรรมทางศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรม ที่เพิ่มเติมจากแผนส่งเสริมคุณธรรมที่กำหนดไว้
- 9) องค์กรมีองค์ความรู้จากการดำเนินงานองค์กรคุณธรรม เพื่อเผยแพร่และสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ถ่ายทอดขยายผลไปสู่องค์กรอื่นๆ ได้

2. ชุมชนคุณธรรม หมายถึง ชุมชนที่อยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 12 หรือเป็นชุมชนที่อยู่รวมกันโดยธรรมชาติ หรือตามความสนใจเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีระบบความสัมพันธ์ที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ มีหรือไม่มีการบังคับบัญชา และอาจมีวัฒนธรรมที่เหมือนหรือแตกต่างกัน คนในชุมชนมีส่วนร่วมแสดงเจตนารมณ์ และมุ่งมั่นที่จะดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมในชุมชน ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา โดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและวิถีวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม มาเป็นหลักในการดำรงชีวิต ตลอดจนมีส่วนร่วมรณรงค์ส่งเสริมคุณธรรมให้กับประชาชน ชุมชน หรือเครือข่ายอื่น ๆ แบ่งตามพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน คือชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดทุกจังหวัด และชุมชนในกรุงเทพมหานคร

ชุมชนคุณธรรม มีระดับการประเมิน ดังนี้

ประเมินระดับที่ 1 ชุมชนส่งเสริมคุณธรรม (ข้อ 1-3) (เป็นการประเมินกระบวนการ และการดำเนินงานตามแผน)

1) ชุมชนมีผู้นำและคนในชุมชนเห็นพ้องร่วมกันประกาศเจตนารมณ์ที่จะพัฒนาชุมชน ให้เป็นชุมชนคุณธรรม

2) ชุมชนร่วมกันกำหนดเป้าหมาย “ปัญหาที่อยากแก้” และร่วมกันกำหนดเป้าหมาย “ความดีที่อยากทำ”

3) ชุมชนร่วมกันจัดทำแผนส่งเสริมคุณธรรมของชุมชนเกี่ยวกับปัญหาที่อยากแก้ และความดีที่อยากทำ ซึ่งเป็นความต้องการของคนในชุมชนเพื่อประโยชน์สุขของชุมชน (การระเบิด จากข้างใน)

ประเมินระดับที่ 2 ชุมชนคุณธรรม (ข้อ 1-6) (เป็นการประเมินกระบวนการ และการดำเนินงานตามแผน)

4) ความสำเร็จของชุมชนตามแผนส่งเสริมคุณธรรม โดยชุมชนมีการจัดกิจกรรมแก้ไข ปัญหาของชุมชน และมีการส่งเสริมการทำความดีเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และปฏิบัติตามคุณธรรม พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสาหรืออื่น ๆ ตามที่ระบุไว้ในแผนฯ จากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและได้รับการสนับสนุนทรัพยากรและหรือเงินทุนจากหน่วยงาน ภาคประชารัฐในพื้นที่

5) ชุมชนมีการติดตามประเมินผลสำเร็จ เพื่อทบทวน ปรับปรุง แผนส่งเสริมคุณธรรม ของชุมชนให้มีคุณภาพและบรรลุผล

6) ชุมชนมีการประกาศยกย่องเชิดชูบุคคลผู้ทำความดีและหรือบุคคลผู้มีคุณธรรม ในชุมชน และหรือบุคคลอื่นที่ทำความดีให้กับชุมชน

ประเมินระดับที่ 3 ชุมชนคุณธรรมต้นแบบ (ข้อ 1-9) (การประเมินกระบวนการ การดำเนินงานตามแผน และพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง)

7) ความสำเร็จของชุมชนบรรลุผลตามแผนส่งเสริมคุณธรรม โดยชุมชนมีการ จัดกิจกรรมแก้ไขปัญหาของชุมชนทำให้ปัญหาของชุมชนได้รับการแก้ไข และมีการส่งเสริม การทำความดีเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และปฏิบัติตามคุณธรรม พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสาหรืออื่น ๆ ตามที่ระบุไว้ในแผนฯ จากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและได้รับ การสนับสนุนทรัพยากร และหรือเงินทุนจากหน่วยงานภาคประชารัฐในพื้นที่ ทำให้คนในชุมชน มีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เช่น ไม่มีการทะเลาะวิวาท ไม่ลักขโมย ไม่เล่นการพนัน ไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติด มีการเก็บออมเงิน มีรายได้เพิ่ม ฯลฯ ทำให้คนในชุมชนมีความสุข

8) ชุมชนมีการกำหนดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม ใน 3 มิติ คือ การนำหลักธรรม ทางศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมที่ดีงาม มาแก้ปัญหาของชุมชน และบ่มเพาะคุณธรรมความดีที่อยากทำ

9) ชุมชนมีองค์ความรู้จากการเป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบ สามารถเป็นแหล่ง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ถ่ายทอดให้กับชุมชนอื่น ๆ เข้าศึกษาดูงานได้

3. อำเภอกุณธรรม หมายถึง ส่วนราชการระดับอำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาครัฐกิจ ภาคเอกชน ชุมชน สถาบันทางศาสนา สมาคม มูลนิธิและทุกภาคส่วน ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่ อำเภอนั้น เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงเจตนารมณ์ และมุ่งมั่นที่จะดำเนินการส่งเสริมและพัฒนา คุณธรรมในอำเภอ ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา โดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและวิถีวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม มาเป็นหลักในการดำรงชีวิต ตลอดจนมีส่วนร่วมรณรงค์ส่งเสริม คุณธรรมให้กับประชาชน ชุมชน หรือเครือข่ายอื่นๆ

อำเภอกุณธรรม มีระดับการประเมิน ดังนี้

ประเมินระดับที่ 1 อำเภอส่งเสริมคุณธรรม (ข้อ 1-3) (การประเมินกระบวนการ พัฒนาอำเภอ)

1) อำเภอมีการประชุมประกาศเจตนารมณ์ร่วมกันระหว่างนายอำเภอกับหัวหน้าส่วน ราชการ ผู้แทนหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ในพื้นที่อำเภอที่จะพัฒนาเป็นอำเภอกุณธรรม

2) อำเภอมีการกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย และกำหนด “ปัญหาที่อยากแก้” และ “ความดีที่อยากทำ” ร่วมกันในพื้นที่อำเภอ และมีการจัดทำแผนส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอ ที่สอดคล้องกับนโยบายด้านคุณธรรมของจังหวัด

3) อำเภอมีการจัดตั้งคณะกรรมการ หรือคณะทำงานในการดำเนินงานส่งเสริม คุณธรรมของอำเภอ และสอดคล้องกับนโยบายจังหวัด

ประเมินระดับที่ 2 อำเภอกุณธรรม (ข้อ 1-6) (เป็นการประเมินกระบวนการ และการดำเนินงานตามแผน)

4) อำเภอมีการดำเนินงาน/กิจกรรมตามคุณธรรมเป้าหมาย “ปัญหาที่อยากแก้” และ “ความดีที่อยากทำ” จนเกิดผลสำเร็จในการดำเนินงานตามตัวชี้วัดของแผนส่งเสริมคุณธรรม ที่กำหนดไว้

5) แผนส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอได้รับการบรรจุเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ จังหวัด และหรือหน่วยงานอื่น และเกิดการบูรณาการการทำงานจากทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐ

6) อำเภอมีการประกาศยกย่อง เชิดชู บุคคล ชุมชน องค์กรคุณธรรม ตามที่กำหนดไว้ ในแผนส่งเสริมคุณธรรม

ประเมินระดับที่ 3 อำเภอกุณธรรมต้นแบบ (ข้อ 1-9) (การประเมินกระบวนการ การดำเนินงานตามแผน และพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง)

7) อำเภอมีผลสำเร็จของการดำเนินงานตามตัวชี้วัดของแผนส่งเสริมคุณธรรม ที่กำหนดไว้เพิ่มมากขึ้น

8) อำเภอมีการจัดกิจกรรม ใน 3 มิติ ได้แก่ หลักศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรม เพิ่มเติมจากแผนส่งเสริมคุณธรรมที่กำหนดไว้

9) อำเภอมีองค์ความรู้จากกระบวนการพัฒนาอำเภอกุณธรรม องค์กรคุณธรรม และชุมชนคุณธรรม ในพื้นที่ของอำเภอที่ได้รับการพัฒนา มีผู้ที่สามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ และมีความพร้อมในการเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับอำเภออื่นได้

4. จังหวัดคุณธรรม หมายถึง จังหวัดที่ผู้ว่าราชการจังหวัด ส่วนราชการ หน่วยงาน รัฐวิสาหกิจระดับจังหวัด อำเภอทุกแห่ง องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลนคร สถาบันอุดมศึกษา สภาหอการค้า สภาอุตสาหกรรม สภาวัฒนธรรมจังหวัด เครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันทางศาสนา สมาคม มูลนิธิและทุกภาคส่วนของจังหวัด เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงเจตนารมณ์ และมุ่งมั่นที่จะดำเนินการส่งเสริมคุณธรรมในชุมชน องค์กร อำเภอและจังหวัด ให้ยึดมั่น และปฏิบัติธรรมตามหลักธรรมทางศาสนา โดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมไทยที่ดั่งาม มาเป็นหลักในการดำรงชีวิต ตลอดจนมีส่วนร่วมรณรงค์ส่งเสริมคุณธรรมให้กับประชาชน ชุมชน หรือเครือข่ายอื่น ๆ

จังหวัดคุณธรรม มีระดับการประเมิน ดังนี้

ประเมินระดับที่ 1 จังหวัดส่งเสริมคุณธรรม (ข้อ 1-3) (การประเมินกระบวนการพัฒนาจังหวัด)

1) จังหวัดมีการประกาศเจตนารมณ์ร่วมกันระหว่างผู้ว่าราชการจังหวัด กับหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน (ที่ปรากฏตามองค์ประชุมกรรมการจังหวัดของแต่ละจังหวัด) ที่จะพัฒนาเป็นจังหวัดคุณธรรม

2) จังหวัดมีการกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย และกำหนด “ปัญหาที่อยากแก้” และ “ความดีที่อยากทำ” ของจังหวัด และมีการจัดทำแผนส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด

3) จังหวัดมีการแต่งตั้งคณะทำงานในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด ที่มีส่วนร่วมจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน และมีการถ่ายทอดภารกิจด้านการส่งเสริมคุณธรรมไปในระดับอำเภอเพื่อดำเนินการตามคุณธรรมเป้าหมายของจังหวัด

ประเมินระดับที่ 2 จังหวัดคุณธรรม (ข้อ 1-6) (เป็นการประเมินกระบวนการและการดำเนินงานตามแผน)

4) จังหวัดมีการดำเนินงานตามคุณธรรมเป้าหมาย “ปัญหาที่อยากแก้” และ “ความดีที่อยากทำ” ของจังหวัดจนเกิดผลสำเร็จในการดำเนินงานตามแผนส่งเสริมคุณธรรมที่กำหนดไว้

5) แผนส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัดได้รับการบรรจุเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์จังหวัด และเกิดการบูรณาการการทำงานจากทุกภาคส่วน

6) จังหวัดมีการยกย่อง เชิดชู บุคคล ชุมชน องค์กร อำเภอคุณธรรม ตามที่กำหนดไว้ในแผนส่งเสริมคุณธรรม

ประเมินระดับที่ 3 จังหวัดคุณธรรมต้นแบบ (ข้อ 1-9) (การประเมินกระบวนการดำเนินงานตามแผน และพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง)

7) จังหวัดมีผลสำเร็จการดำเนินงานตามตัวชี้วัดของแผนส่งเสริมคุณธรรมที่กำหนดไว้เพิ่มมากขึ้น

8) จังหวัดมีการจัดกิจกรรม ใน 3 มิติ ได้แก่ หลักศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรม เพิ่มเติมจากแผนส่งเสริมคุณธรรมที่กำหนดไว้

9) จังหวัดมีองค์ความรู้ในการพัฒนาจังหวัดให้เป็นจังหวัดคุณธรรม มีวิทยากรถ่ายทอดความรู้ และมีความพร้อมในการเป็นแหล่งเรียนรู้ของจังหวัดอื่น ๆ

อาจกล่าวได้ว่า ภายใต้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ที่สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 กระทรวงวัฒนธรรมได้ใช้หลักการส่งเสริมพัฒนาองค์กร ชุมชน อำเภอ และจังหวัดโดยขับเคลื่อนผ่านมติการน้อมนำสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เป็นแกนหลักสำคัญในการพัฒนา มิติวัฒนธรรมในการเป็นฐานการพัฒนา ทำงานโดยประสานทุกภาคส่วน บูรณาการการทำงานแบบองค์รวม “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ร่วมกับ “บวร” และภาคประชาชาติในพื้นที่ และทุกคนร่วมใจ มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ โดยระเบิดจากข้างใน และแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือระดับที่ 1 ส่งเสริมคุณธรรม ระดับที่ 2 คุณธรรม และระดับที่ 3 คุณธรรมต้นแบบ เป็นทั้งหลักการขับเคลื่อนและการประเมินผลการขับเคลื่อน และแนวทางการขับเคลื่อนดังกล่าว จะเป็นฐานคิดในวิจัยครั้งนี้

5. แนวคิดศาสตร์พระราชากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

“ศาสตร์พระราชากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ดำรงแห่งชีวิตและแนวทางการดำเนินชีวิตจากพระราชจริยาวัตรตลอดพระชนม์ชีพของ ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่นอกจากจะทรงด้วยทศพิธราชธรรมแล้ว ยังทรงเป็นพระราชบิดาที่เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต และการทำงานแก่พสกนิกรของพระองค์และนานาประเทศอีกด้วย ผู้คนต่างประจักษ์ถึงพระอัจฉริยภาพของพระองค์ และมีความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นอันหาที่สุดมิได้ ซึ่งแนวคิดหรือหลักการทรงงานของในหลวงรัชกาลที่ 9 นอกจากจะเป็นหลักการดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคลเพื่อให้การดำรงชีวิตอยู่แบบสมดุล มีความสุขแล้วยังเป็นหลักสำคัญในการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีส่วนหนึ่งได้

ความสำคัญของศาสตร์พระราชากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ได้น้อมนำมาเป็นหลักการสำคัญในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ตามนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการพัฒนาประเทศให้สมดุลทั้งทางวัตถุและจิตใจควบคู่กันไปให้ “คุณธรรมนำการพัฒนา” สร้างสังคมแห่งคุณธรรมตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2561 : 3) หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงยึดหลักการดำเนินงานในลักษณะทางสายกลางที่สอดคล้องกับสิ่งที่อยู่รอบตัว และสามารถปฏิบัติได้จริง เป็นแนวทางที่มุ่งประโยชน์ต่อประชาชนอย่างสูงสุด (ธนากร สังเขป, 2556 : 57) ยืดหยุ่นและสามารถเป็นหลักการดำเนินได้ในทุกระดับ ตั้งแต่ปัจเจกบุคคล ครอบครัว องค์กร ชุมชนและสังคมในภาพรวม

หลักการทรงงานที่สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) ได้รวบรวมไว้ มีทั้งหมด 23 ประการ (อภิชัย พันธเสน, 2562 : 56-72) ดังนี้

1. **จะทำอะไรต้องศึกษาข้อมูลให้เป็นระบบ** ทรงศึกษาข้อมูลรายละเอียดอย่างเป็นระบบจากข้อมูลเบื้องต้น ทั้งเอกสาร แผนที่ สอบถามจากเจ้าหน้าที่ นักวิชาการ และราษฎรในพื้นที่ให้ได้รายละเอียดที่ถูกต้อง เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้ประโยชน์ได้จริงอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และตรงตามเป้าหมาย

2. **ระเบิดจากภายใน** จะทำการใด ๆ ต้องเริ่มจากคนที่เกี่ยวข้องเสียก่อน ต้องสร้างความเข้มแข็งจากภายในให้เกิดความเข้าใจและอยากทำ ไม่ใช่การสั่งให้ทำ คนไม่เข้าใจก็อาจจะไม่ทำ

ก็เป็นได้ ในการทำงานนั้นอาจจะต้องคุยหรือประชุมกับลูกน้อง เพื่อนร่วมงาน หรือคนในทีมเสียก่อน เพื่อให้ทราบถึงเป้าหมายและวิธีการต่อไป

3. แก้ปัญหาจากจุดเล็ก ควรมองปัญหาภาพรวมก่อนเสมอ แต่เมื่อจะลงมือแก้ปัญหา นั้น ควรมองในสิ่งที่คนมักจะมองข้าม แล้วเริ่มแก้ปัญหาจากจุดเล็ก ๆ เสียก่อน เมื่อสำเร็จแล้วจึงค่อย ๆ ขยับขยายแก้ไปเรื่อย ๆ ทีละจุด เราสามารถเอามาประยุกต์ใช้กับการทำงานได้ โดยมองไปที่เป้าหมายใหญ่ของงานแต่ละชิ้น แล้วเริ่มลงมือทำจากจุดเล็ก ๆ ก่อน ค่อย ๆ ทำ ค่อย ๆ แก้ไปที่ละจุด งานแต่ละชิ้นก็จะลุล่วงไปได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ “ถ้าปวดหัวคิดอะไรไม่ออก ก็ต้องแก้ไขการปวดหัวนี้ก่อน มันไม่ได้แก้อาการจริง แต่ต้องแก้ปัญหที่ทำให้เราปวดหัวให้ได้เสียก่อน เพื่อจะให้อยู่ในสภาพที่ดีได้...”

4. ทำตามลำดับขั้น เริ่มต้นจากการลงมือทำในสิ่งที่จำเป็นก่อน เมื่อสำเร็จแล้วก็เริ่มลงมือสิ่งที่จำเป็นลำดับต่อไป ด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง ถ้าทำตามหลักนี้ได้ งานทุกสิ่งก็จะสำเร็จได้โดยง่าย... ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงเริ่มต้นจากสิ่งที่จำเป็นที่สุดของประชาชนเสียก่อน ได้แก่ สุขภาพสาธารณสุข จากนั้นจึงเป็นเรื่องสาธารณสุข ปลอดภัยขั้นพื้นฐาน และสิ่งจำเป็นในการประกอบอาชีพ อาทิ ถนน แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การอุปโภคบริโภค เน้นการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ราษฎรสามารถนำไปปฏิบัติได้ และเกิดประโยชน์สูงสุด “การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน ใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานที่มั่นคงพร้อมพอสมควร สามารถปฏิบัติได้แล้วจึงค่อยสร้างเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป...” พระบรมราโชวาทของในหลวงรัชกาลที่ 9 เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2517

5. ภูมิสังคม ภูมิศาสตร์ สังคมศาสตร์ การพัฒนาใด ๆ ต้องคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศของบริเวณนั้นว่าเป็นอย่างไร และสังคมวิทยาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอคน ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน “การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ ในสังคมวิทยา คือนิสัยใจคอของคนเรา จะไปบังคับให้คนอื่นคิดอย่างอื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำ เข้าไปดูว่าเขาต้องการอะไรจริง ๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจ หลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง”

6. ทำงานแบบองค์รวม ใช้วิธีคิดเพื่อการทำงาน โดยวิธีคิดอย่างองค์รวม คือการมองสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดอย่างเป็นระบบครบวงจร ทุกสิ่งทุกอย่างมีมิติเชื่อมต่อกัน มองสิ่งที่เกิดขึ้นและแนวทางแก้ไขอย่างเชื่อมโยง

7. ไม่ติดตำรา เมื่อเราจะทำการใดนั้น ควรทำงานอย่างยืดหยุ่นกับสภาพและสถานการณ์นั้น ๆ ไม่ใช่การยึดติดอยู่กับแค่ในตำราวิชาการ เพราะบางทีความรู้ท่วมหัว เอาตัวไม่รอด บางครั้งเรายึดติดทฤษฎีมากจนเกินไปจนทำอะไรไม่ได้เลย สิ่งที่เราทำบางครั้งต้องโอบอ้อมต่อสภาพธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคม และจิตวิทยาด้วย

8. รู้จักประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด ในการพัฒนาและช่วยเหลือราษฎรในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงใช้หลักในการแก้ปัญหาด้วยความเรียบง่ายและประหยัด ราษฎรสามารถทำได้เองหาได้ในท้องถิ่นและประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่ในภูมิภาคนั้นมาแก้ไข ปรับปรุง โดยไม่ต้องลงทุนสูง

หรือใช้เทคโนโลยีที่ยุ่งยากมากนัก ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า “...ให้ปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก โดยปล่อยให้ขึ้นเองตามธรรมชาติจะได้ประหยัดงบประมาณ...”

9. ทำให้ง่าย ทรงคิดค้น ดัดแปลง ปรับปรุงและแก้ไขงาน การพัฒนาประเทศตามแนวพระราชดำริไปได้โดยง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อนและที่สำคัญอย่างยิ่งคือ สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนและระบบนิเวศโดยรวม “ทำให้ง่าย”

10. การมีส่วนร่วม ทรงเป็นนักประชาธิปไตย ทรงเปิดโอกาสให้สาธารณชน ประชาชนหรือเจ้าหน้าที่ทุกระดับได้มาร่วมแสดงความคิดเห็น “สำคัญที่สุดจะต้องหัดทำให้กว้างขวางหนักแน่น รู้จักรับฟังความคิดเห็น แม้กระทั่งความวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่นอย่างฉลาดนั้น แท้จริงคือการระดมสติปัญญาละประสบการณ์อันหลากหลายมาอำนวยความสะดวกการบริหารงานให้ประสบผลสำเร็จที่สมบูรณ์นั่นเอง”

11. ต้องยึดประโยชน์ส่วนรวม ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงระลึกถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า “...ใครต่อใครบอกว่า ขอให้เสียสละส่วนตัวเพื่อส่วนรวม อันนี้ฟังจนเบื่อ อาจรำคาญด้วยซ้ำว่า ใครต่อใครมาก็บอกว่าขอให้คิดถึงประโยชน์ส่วนรวม อาจมานึกในใจว่า ให้ ๆ อยู่เรื่อยแล้วส่วนตัวจะได้อะไร ขอให้คิดว่าคนที่ให้เป็นเพื่อส่วนรวมนั้นมิได้ให้ส่วนรวมแต่อย่างเดียว เป็นการให้เพื่อตัวเองสามารถที่จะมีส่วนรวมที่จะอาศัยได้...”

12. บริการที่จุดเดียว ทรงมีพระราชดำริมากกว่า 20 ปีแล้ว ให้บริหารศูนย์ศึกษาการพัฒนาหลายแห่งทั่วประเทศโดยใช้หลักการ “การบริการรวมที่จุดเดียว: One Stop Service” โดยทรงเน้นเรื่องรัฐรักสามัคคีและการร่วมมือร่วมใจกันด้วยการปรับลดช่องว่างระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

13. ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงเข้าใจถึงธรรมชาติและต้องการให้ประชาชนใกล้ชิดกับทรัพยากรธรรมชาติ ทรงมองปัญหาธรรมชาติอย่างละเอียด โดยหากเราต้องการแก้ไขธรรมชาติจะต้องใช้ธรรมชาติเข้าช่วยเหลือเราด้วย

14. ใช้ธรรมชาติมาบรรเทาธรรมชาติ ทรงนำความจริงในเรื่องธรรมชาติและกฎเกณฑ์ของธรรมชาติมาเป็นหลักการแนวทางปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาและปรับปรุงสภาพที่ไม่ปกติเข้าสู่ระบบที่ปกติ เช่น การบำบัดน้ำเน่าเสียโดยให้ผักตบชวา ซึ่งมีตามธรรมชาติให้ดูดซึมสิ่งสกปรกปนเปื้อนในน้ำ

15. ปลูกป่าในใจคน การจะทำการใดสำเร็จต้องปลูกจิตสำนึกของคนเสียก่อน ต้องให้เห็นคุณค่า เห็นประโยชน์กับสิ่งที่จะทำ.... “เจ้าหน้าที่ป่าไม้ควรจะต้องปลูกต้นไม้ลงในใจคนเสียก่อนแล้วคนเหล่านั้นก็จะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดินและจะรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง”

16. ขาดทุนคือกำไร หลักการในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่มีต่อพสกนิกรไทย “การให้” และ “การเสียสละ” เป็นการกระทำอันมีผลเป็นกำไร คือความอยู่ดีมีสุขของราษฎร

17. การพึ่งพาตนเอง การพัฒนาตามแนวพระราชดำริ เพื่อการแก้ไขปัญหาในเบื้องต้นด้วยการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เพื่อให้มีความแข็งแรงพอที่จะดำรงชีวิตได้ต่อไป แล้วขั้นต่อไปก็คือการพัฒนาให้ประชาชนสามารถอยู่ในสังคมได้ตามสภาพแวดล้อมและสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด

18. **พออยู่พอกิน** ให้ประชาชนสามารถอยู่อย่าง “พออยู่พอกิน” ให้ได้เสียก่อน แล้วจึงค่อยขยายให้มีขีดสมรรถนะที่ก้าวหน้าต่อไป

19. **เศรษฐกิจพอเพียง** เป็นปรัชญาที่อยู่ในหลวงรัชกาลที่ 9 พระราชทานพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิต ให้ดำเนินไปบน “ทางสายกลาง” เพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ซึ่งปรัชญานี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทุกระดับ

20. **ความซื่อสัตย์สุจริต จริ่งใจต่อกัน** ผู้ที่มีความสุจริตและบริสุทธิ์ใจแม้จะมีความรู้่น้อยก็ยอมทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมได้มากกว่าผู้ที่มีความรู้มากแต่ไม่มีความสุจริต ไม่มีความบริสุทธิ์ใจ

21. **ทำงานอย่างมีความสุข** ทำงานต้องมีความสุขด้วย ถ้าเราทำอย่างไม่มีความสุขเราจะแพ้ แต่ถ้าเรามีความสุขเราจะชนะ สนุกกับการทำงานเพียงเท่านั้น ถือว่าเราชนะแล้ว หรือจะทำงานโดยคำนึงถึงความสุขที่เกิดจากการได้ทำประโยชน์ให้กับผู้อื่นก็สามารถทำได้ “...ทำงานกับฉัน ฉันไม่มีอะไรจะให้ นอกจากการมีความสุขร่วมกัน ในการทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น...”

22. **ความเพียร** การเริ่มต้นทำงานหรือทำสิ่งใดนั้นอาจจะไม่ได้มีความพร้อม ต้องอาศัยความอดทนและความมุ่งมั่น ดังเช่นพระราชนิพนธ์ “พระมหาชนก” กษัตริย์ผู้เพียรพยายาม แม้จะไม่เห็นฝั่งก็จะว่ายน้ำต่อไป เพราะถ้าไม่เพียรว่ายน้ำก็จะตกเป็นอาหารปู ปลาและไม่ได้พบกับเทวดาที่ช่วยเหลือมิให้จมน้ำ

23. **รู้ รัก สามัคคี** รู้ คือ รู้ปัญหาและรู้วิธีแก้ปัญหา นั้น รัก คือ เมื่อเรารู้ถึงปัญหาและวิธีแก้แล้ว เราต้องมีความรัก ที่จะลงมือทำ ลงมือแก้ไขปัญหานั้น สามัคคี คือ การแก้ไขปัญหานั้น ไม่สามารถลงมือทำคนเดียวได้ ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจกัน

ศาสตร์พระราชาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนับว่าเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างสังคมไทยให้เกิดความดีซึ่งจะเป็นผลสืบเนื่องจากการที่ประชาชนและสังคมไทยได้ตระหนักและเล็งเห็นความสำคัญในการอุ้มชูตัวเองให้มีความพอเพียงกับตัวเอง (Self-Sufficiency) อยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน ซึ่งสร้างพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน ให้ตนเองอยู่ได้พอกินพอใช้ มิได้มุ่งหวังที่จะสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้เจริญอย่างรวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2547 อ้างถึงใน สำนักงาน กปร., 2547 : 15) นอกจากนี้แล้วบนฐานหลักคุณธรรมตามศาสตร์พระราชาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ยึดหลัก **ความพอประมาณ** คือ พอมี พอกิน สามารถอุ้มชูตัวเองได้ **ความมีเหตุผล** คือ การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอประมาณในมิติต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันพร้อมที่จะรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทั้งปัจจัยภายในและภายนอก โดยมี **ความรู้** และ **คุณธรรม** เป็นเงื่อนไขสำคัญในทางปฏิบัติ นั้น จะเป็นรากฐานสำคัญให้การสร้างสมดุลให้การดำเนินชีวิตที่ดี ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนให้กับสังคมไทยนั่นเอง

6. แนวคิดการประเมินผล CIPP Model

ความหมายและความสำคัญการประเมิน

คำว่า “การประเมินผล” ในความหมายดั้งเดิมมีความหมายครอบคลุมถึงกระบวนการที่มุ่งหาคำตอบที่ว่า “นโยบาย/แผนงาน/โครงการบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ตั้งแต่ต้นหรือไม่ และระดับใด” การประเมินผลเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อค้นหาคุณค่าของความจริงภายใต้บริบทของสังคม มีความเกี่ยวข้องกับทุกภาคส่วน และมีแนวคิดทฤษฎีที่เป็นฐานคิดเชื่อมสัมพันธ์กันกับศาสตร์หลายสาขา

ศิริชัย กาญจนรังสี (2547 : 7, 11) ได้กล่าวถึงการประเมินว่า เป็นวิธีการศึกษาความจริงในด้านคุณค่า หรือค่าของข้อเท็จจริงในแง่ต่าง ๆ ภายใต้บริบททางสังคม ต้องอาศัยปรัชญา วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ ความรอบรู้ในเนื้อหา และการใช้วิจารณญาณอันสมเหตุสมผลในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน การประเมินเป็นกระบวนการสร้างสรรค์สังคมที่สอดคล้องกับแนวทางประชาธิปไตยสำหรับการเข้าถึงคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ภายใต้บริบทนั้น ๆ ขึ้นอยู่กับระบบความเชื่อ และประสบการณ์ของนักประเมินว่าต้องใช้มาตรฐานลักษณะใดทำการตัดสินคุณค่า ซึ่งนักประเมินต่างมีลักษณะที่แตกต่างกันจากความเชื่อในวิถีอัตนัยนิยมจนถึงความเชื่อในวิธีปรนัยนิยม

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2547 : 2-3) การประเมินผลที่เป็นทางการนับว่าเป็นการวิจัยอย่างหนึ่ง เป็นกระบวนการที่เก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีวัตถุวิสัย (Objectivity) ไม่ได้ขึ้นอยู่กับ (Subjectivity) ของผู้ประเมินผลแต่เพียงอย่างเดียว

โดยทั่วไปแล้ว การประเมินโครงการ จะดำเนินการต่อเมื่อ

1. เมื่อโครงการนั้นเป็นโครงการที่สำคัญ มีค่าใช้จ่ายสูง มีผลกระทบต่อระบบการปฏิบัติการงาน และต่อประชาชนจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อโครงการนั้นยังหารูปแบบหรือแนวทางที่แน่นอนไม่ได้ หรือยังไม่แน่ใจเกี่ยวกับแนวทาง กระบวนการ ขั้นตอน หรือลักษณะต่าง ๆ ของโครงการ

2. เมื่อโครงการนั้นมีความสลับซับซ้อน ทั้งในแง่กระบวนการ ขั้นตอน ลักษณะ และองค์ประกอบของโครงการ ตลอดจนผล และผลกระทบของโครงการ ซึ่งทำให้ยากแก่การสังเกตเชิงจิตวิทยาหากไม่มีการเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์

3. เมื่อมีความต้องการหลักฐานทางข้อมูลที่ไม่มีการจัดเก็บอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ มีความเป็นวัตถุวิสัย และหลักฐานทางข้อมูลเป็นสิ่งจำเป็นในการที่จะให้ทุกคนยอมรับในความถูกต้องของข้อสรุป

4. เมื่อมีการตัดสินใจที่จะเกิดขึ้น มีความสำคัญต่อสังคม ต่อระบบงาน และเกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีค่าใช้จ่ายสูง

ทฤษฎีการประเมินจะนำไปสู่การให้คุณค่าในแง่ต่าง ๆ ดังนี้

1. เป็นศูนย์กลางของแนวคิดทางการประเมิน การประเมินนั้นควรเป็นแหล่งรวมแนวคิดหรือหลักการทางการประเมินที่พัฒนามาจากความสัมพันธ์ระหว่างข้อเท็จจริงทางการประเมิน

ที่ได้จากการสังเกต หรืออาจเป็นแนวคิดที่ได้พัฒนามาจากมโนทัศน์ใหม่ที่สมเหตุสมผล อันจะเป็นประโยชน์ต่อการประเมิน

2. อธิบายธรรมชาติของการประเมิน ควรอธิบายปรากฏการณ์ของการประเมิน ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการประเมิน บทบาทของการประเมิน ความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินกับสังคม เป็นต้น

3. แนะนำแนวทางการประเมินที่เหมาะสม ทฤษฎีการประเมินควรเสนอแนะแนวทางการประเมินที่เหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น วิธีการ รูปแบบ การกำหนดคุณค่า เป็นต้น รวมถึงการทำนายผลสำเร็จของการประเมิน

4. นำไปสู่ความรู้ใหม่ ทฤษฎีการประเมินที่ควรจัดประกายไฟที่ให้แสงสว่างอันนำไปสู่การขยายและพัฒนาความรู้ใหม่ ทฤษฎีใหม่ หรือกฎเกณฑ์ใหม่

ตัวแบบการประเมินแบบ CIPP Model

เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ (2555 : 272) กล่าวถึงที่มาของ CIPP Model ว่าย่อมาจากคำว่า “ Context-Input-Process-Product Model ” เป็นตัวแบบของการประเมินผลรวบยอดอย่างหนึ่ง que พัฒนาโดยสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) และคณะ เป้าประสงค์ของตัวแบบ CIPP Model ได้แก่ การให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจ ส่วนเป้าประสงค์รอง ต้องการให้เกิดความพร้อมรับผิดและส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจกลยุทธ์ของโครงการหรือสิ่งที่ถูกประเมิน

ตามแนวคิดประเมินแบบ CIPP Model เป็น 4 ประเภท ตามตัวอักษรภาษาอังกฤษ ตัวแรกของ “CIPP Model” ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. การประเมินสถานะแวดล้อม (Context Evaluation : C) เป็นการประเมินก่อนการดำเนินการโครงการ เพื่อพิจารณาหลักการและเหตุผลความจำเป็นเป็น que ต้องดำเนินการ ประเด็นปัญหา และความเหมาะสมของเป้าหมายโครงการ ซึ่งนำไปสู่การออกแบบโครงการ แผนงาน โดยมีวัตถุประสงค์ของการประเมิน ดังนี้

- 1.1 เพื่อให้คำนิยามบริบท/สภาพแวดล้อมที่มีความเกี่ยวข้อง
- 1.2 ระบุจำนวนกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด และการประเมินความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย
- 1.3 จัดหาโอกาสที่จะตอบสนองความต้องการ
- 1.4 วิเคราะห์/วินิจฉัย ปัญหาที่เกิดจากพื้นฐานความต้องการ
- 1.5 ตรวจสอบเป้าหมายโครงการว่าสามารถตอบสนองความต้องการจากการประเมิน

ได้หรือไม่

สำหรับวิธีการประเมิน สามารถวิเคราะห์ระบบการตรวจสอบเอกสารการวิเคราะห์ ข้อมูลขั้นที่ 2 การพิจารณา การตรวจสอบ การสัมภาษณ์ การทดสอบวินิจฉัยและการใช้ เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 1) เป้าหมายเกี่ยวกับความต้องการร่วมกันและการใช้โอกาส
- 2) การลำดับความสำคัญก่อนหลังของการจัดสรรเวลาและทรัพยากร
- 3) จุดประสงค์ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาเพื่อการเปลี่ยนแปลง
- 4) การกำหนดมาตรฐานในการตัดสินใจผลลัพธ์

2. การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation : I) เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาถึงความเป็นไปได้ของโครงการ ความเหมาะสมและความพอเพียงของทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ เช่น งบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เวลา ฯลฯ รวมทั้ง เทคโนโลยี และแผนการดำเนินงาน โดยมีวัตถุประสงค์การประเมินดังนี้

2.1 เพื่อกำหนดและประเมินศักยภาพของระบบ แผนการของโครงการ การวางรูปแบบขั้นตอนกระบวนการ

2.2 เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามกลยุทธ์ งบประมาณ และกรอบระยะเวลาที่กำหนด สำหรับวิธีการประเมิน ใช้วิธีการจัดทำรายการ วิเคราะห์ทรัพยากรบุคคล สิ่งของ แผนการแก้ไขปัญหา การจัดรูปแบบกระบวนการตามหลักความสัมพันธ์การปฏิบัติใช้จริง และทุนเศรษฐศาสตร์ โดยศึกษาจากงานวิจัยที่มีผู้ทำไว้แล้วหรือใช้วิธีการวิจัยนำร่องเชิงทดลอง (Pilot Trials) ซึ่งการประเมินนี้จะต้องมีการสำรวจสิ่งที่มีอยู่เดิมก่อนว่ามีอะไรบ้างและตัดสินใจจะใช้วิธีการใด แผนการดำเนินงานแบบไหน หรือต้องใช้ทรัพยากรจากภายนอกหรือไม่

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) เป็นการประเมินเพื่อหาข้อบกพร่องของการดำเนินโครงการ ที่จะใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนา แก้ไข ปรับปรุง ในการดำเนินการ ช่วงต่อไปให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และเป็นการตรวจสอบกิจกรรม เวลา ทรัพยากรที่ใช้ในโครงการ ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการ โดยมีการบันทึกไว้ เป็นหลักฐานทุกขั้นตอน การประเมินกระบวนการนี้จะประโยชน์อย่างมากต่อการค้นหาจุดเด่น หรือจุดแข็งและจุดด้อย ของนโยบาย/แผนงาน/โครงการซึ่งมักจะไม่สามารถศึกษา ได้ภายหลังจากสิ้นสุดโครงการแล้ว โดยมีวัตถุประสงค์การประเมิน ดังนี้

3.1 เพื่อระบุทำนายข้อบกพร่อง/ผิดพลาดในการจัดรูปแบบกระบวนการ การบรรลุเป้าหมาย

3.2 จัดหาข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจล่วงหน้าก่อนการปฏิบัติการ

3.3 เป็นการเก็บบันทึกที่รายงานและตัดสินใจกิจกรรมและขั้นตอนกระบวนการ ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

สำหรับวิธีการประเมิน จะติดตามควบคุมปัญหาอุปสรรคที่อาจจะเกิดขึ้น ในกระบวนการปฏิบัติการและเฝ้าระวังอุปสรรคที่ไม่ได้คาดไว้ รับรู้ข้อมูลเฉพาะเพื่อการตัดสินใจของโครงการ อธิบายขั้นตอนกระบวนการที่เกิดขึ้นจริงและต่อเนื่อง ดำเนินการเรื่องการปฏิสัมพันธ์ และสังเกตการณ์การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่โครงการและบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องการประเมิน กระบวนการนั้น เก็บบันทึกข้อมูลของข้อมูลขั้นตอนดำเนินการจริง และนำมาใช้แปลผลสรุปต่อไป

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation : P) เป็นการประเมินเพื่อเปรียบเทียบผลผลิตที่เกิดขึ้นกับวัตถุประสงค์ของโครงการหรือมาตรฐานที่กำหนดไว้ รวมทั้งการพิจารณาในประเด็นของการยุบ เลิก ขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการ อย่างไรก็ตาม การประเมินลักษณะนี้ มิได้ให้ความสนใจต่อเรื่องผลกระทบ (Impact) และผลลัพธ์ (Outcomes) ของนโยบาย/แผนงาน/โครงการเท่าที่ควร โดยมีวัตถุประสงค์การประเมินเพื่อเปรียบเทียบ ผลที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการ กับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ เกณฑ์มาตรฐานของโครงการที่กำหนดไว้แต่ต้น

สำหรับวิธีการประเมิน ต้องมีการกำหนดเกณฑ์ชี้วัดและวัดผลตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ตามวัตถุประสงค์เป้าหมาย เปรียบเทียบผลกับเกณฑ์มาตรฐาน แปรผลโดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นกับวัตถุประสงค์ของโครงการ/ความต้องการ/เป้าหมาย โดยพิจารณาทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ และแปลความหมายถึงเหตุของสิ่งที่เกิดขึ้น

สรุปได้ว่าแนวคิด CIPP Model เป็นแนวคิดที่สำคัญที่คณะผู้วิจัยได้นำออกแบบเพื่อประเมินผลตามตัวชี้วัดใน 4 ยุทธศาสตร์ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์โครงการ เริ่มจาก 1) สภาพแวดล้อม (Context) คือ ประกอบด้วย บุคลากรที่เกี่ยวข้อง งบประมาณ ของการดำเนินการตามแผนตั้งแต่ระดับส่วนกลาง ไปถึงระดับชุมชน 2) การประเมินปัจจัยป้อน (Input) ประกอบด้วย แต่ละหน่วยงานมีแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม และแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมประจำปี มีเครือข่ายส่งเสริมคุณธรรม มีกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมอย่างต่อเนื่องในทุกภาคส่วน เกิดชุมชนองค์กร อำเภอ และจังหวัดคุณธรรม ซึ่งทั้งหมดมีขั้นตอนการขับเคลื่อนงานของกระทรวงวัฒนธรรม และหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องอยู่แล้ว 3) การประเมินกระบวนการ (Process) เป็นกระบวนการขับเคลื่อนงานส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติผ่านโครงการและกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ และ 4) การประเมินผลผลิต (Product) เป็นการประเมินเพื่อเปรียบเทียบผลผลิตที่เกิดขึ้นกับวัตถุประสงค์ของโครงการหรือมาตรฐานที่กำหนดไว้ ตามข้อกำหนดของการศึกษาคั้งนี้

7. แนวคิดการถอดบทเรียนและจัดการความรู้

การประเมินผลเพื่อเพิ่มพลังอำนาจในการดำเนินโครงการ เป็นแนวคิดการประเมินที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Action Research) อย่างค่อนข้างมาก ดังนั้น สิ่งที่สำคัญในการประเมินผลเพื่อเพิ่มพลังอำนาจ ก็คือ การที่ผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) ทั้งหมดเข้ามามีบทบาท หรือมีส่วนร่วมตลอดระยะเวลาของการดำเนินการ เหมือนกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ นอกจากนี้แล้ว เจ้าหน้าที่โครงการ/แผนงาน หรือผู้ดำเนินการ/นักปฏิบัติ/นักพัฒนา ยังต้องเพิ่มพลังอำนาจให้กับตนเองทั้งในเชิงวิชาการ และการปฏิบัติที่เข้มแข็งมากขึ้น การวิจัยเชิงปฏิบัติการกับการประเมินเสริมพลังมีคุณลักษณะที่เหมือนกันคือการระบุดึงผลประโยชน์ต่อการปรับปรุงการทำงานของโครงการ/แผนงาน/ชุมชนไว้อย่างชัดเจน เป็นรูปธรรม มีการกำหนดระยะเวลาในการดำเนินการ และมีเป้าหมายที่ต้องการบรรลุชัดเจน นอกจากนี้แล้ว กระบวนการสะท้อนกลับ และการดำเนินการ (Reflection and Action) และทั้งสองแนวทางนี้ ใช้วิธีการในการเก็บข้อมูลที่เป็นธรรมชาติ หรือไม่สลับซับซ้อน แต่มีความเพียงพอที่จะทำให้งานบรรลุผลได้เป็นอย่างดี (อรทัย อาจอ่ำ, 2549 : 29)

อาจกล่าวได้ว่า การประเมินเสริมพลัง (Empowerment Evaluation) เป็นเครื่องมือหนึ่งที่นักวิจัยประเมินใช้ติดตามและประเมินผลการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม นักวิชาการบางท่านเรียกการประเมินผลเสริมพลังว่าเป็นนวัตกรรมการประเมินที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ อย่างมีส่วนร่วม (Participatory Learning) มิมิติของการประเมินแบบชื่นชม (Appreciative Evaluation) มุ่งเน้นผลประโยชน์แก่หุ้นส่วนทุกกระบวนการ (Utilization-Focused Evaluation)

เป็นกระบวนการเสริมพลังเพิ่มสมรรถนะ และสร้างองค์ความรู้ให้กับคนทำงานสร้างภูมิปัญญาระหว่าง การปฏิบัติแม้กิจกรรมหรือโครงการที่ดำเนินการยังไม่แล้วเสร็จ

นายแพทย์วิจารณ์ พานิช (2549) กล่าวถึงคุณลักษณะของการประเมินเสริมพลัง ว่าเป็นนวัตกรรมใหม่ของการประเมินผลเนื่องจากกิจกรรมการประเมินเสริมพลังอำนาจเป็นกิจกรรม ที่ไม่มีหลักสูตรแน่นอนตายตัว ขึ้นอยู่กับกาลเทศะและวัฒนธรรมของสังคมหรือองค์กร การประเมินผลแบบเสริมพลังอำนาจ (Empowerment Evaluation) น่าจะเป็นสิ่งเดียวกับ “การประเมินผลเชิงชื่นชม” (Appreciative Evaluation) โดยใช้หลักการของ Appreciative Inquiry มาประยุกต์ใช้

เนาวรัตน์ พลายน้อย (2549 : 59 - 60) กล่าวถึงคุณสมบัติของการประเมิน แบบเสริมพลังว่าเป็นการประเมินที่ให้ความสนใจกับการเรียนรู้ และผลประโยชน์ของผู้มีส่วนได้เสีย อีกทั้งยังคำนึงถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงในสังคมที่มีได้เปลี่ยนแปลงเชิงระนาบ (Linear) เพียงอย่างเดียว หากแต่มีความซับซ้อนมีพลวัต และมีความเป็นเครือข่ายของปฏิบัติการ ทางสังคมวิทยาแบบเดิม เป็นการประเมินที่คำนึงถึงคุณภาพการออกแบบการเรียนรู้ การมีส่วนร่วม การพัฒนาความสัมพันธ์ในเชิงแนวราบ การมีปฏิสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การพิจารณา ปรากฏการณ์แบบบูรณาการ การคำนึงถึงเรื่องโครงสร้างความสัมพันธ์ และโครงสร้างทางอำนาจ (Social Relation, Power Relation) ให้มีลักษณะแนวตั้งน้อยลง

สมพงษ์ ปันหุ่น (2548 :36) ได้กล่าวถึงการวิจัยประเมินเสริมพลังว่าจุดเริ่มต้น ของการประเมินเสริมพลังมาจากการประชุม American Evaluation Association (AEA) ในปี 1993 ซึ่ง Fetterman เจ้าของหนังสือ Speaking the Language of Power : Community, Collaboration, and Advocacy แล้วนำเสนอแนวคิดนี้ต่อที่ประชุม การประเมินแบบเสริมพลัง มีรากฐานแนวคิดมาจากศาสตร์ทางด้านจิตวิทยาสังคม (Community Psychology) ศาสตร์ทางด้าน มานุษยวิทยาปฏิบัติการ (Action Anthropology) และการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) จุดเด่นของการประเมินแนวนี้คือการให้ผู้มีส่วนได้เสียของโครงการได้เข้ามามีส่วน ร่วมในการหาแนวทางแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการวิจัย และสะท้อนกลับผลการแก้ปัญหาให้ทราบทั่วกัน เพื่อปรับปรุงแนวทางแก้ไขปัญหาให้ดียิ่งขึ้น

Fetterman, David M. (2005) ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มและเสนอแนวคิดการประเมินเสริมพลัง ขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1993 โดยประมวลจากประสบการณ์การทำงานการประเมินผลโครงการ กิจกรรม ให้ความช่วยเหลือประเทศยากจนหลาย ๆ ที่ภายใต้แนวคิดจิตวิทยาชุมชน (Community Psychology) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ได้กล่าวถึงการประเมินเสริมพลังว่าเป็นกระบวนการ เสริมพลัง เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้มีส่วนได้เสียพยายามเข้าใจในสภาพแวดล้อมรอบด้าน กระบวนการ เสริมพลังจะต้องช่วยให้ประชาชนพัฒนาทักษะที่ทำให้เขาตัดสินใจได้อย่างอิสระ การเสริมพลังระดับ บุคคล จะรวมไปถึงการเข้าไปเกี่ยวข้องกับองค์กรและชุมชน ส่วนในระดับองค์กรหมายถึงการแสดง ความเป็นผู้นำและการตัดสินใจร่วมกัน นอกจากนี้แล้ว การประเมินแบบเสริมพลังว่าเป็นการประเมิน ที่มุ่งให้ความสำคัญกับการเปิดโอกาสหรือความเป็นไปได้ที่จะขับเคลื่อนให้โครงการสามารถดำเนินการ ไปได้ตามแผนและเป้าหมายที่กำหนดเอาไว้ โดยกระบวนการต่าง ๆ ของการประเมินผลแบบเสริมพลังนี้

จะเป็นกระบวนการเพิ่มศักยภาพให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดของโครงการ โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน และการติดตามประเมินผลด้วยทีมงานผู้ดำเนินโครงการเอง

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น อาจสรุปได้ว่าการประเมินแบบเสริมพลัง มีคุณสมบัติที่ต่างการประเมิน ดังนี้ (1) การประเมินแบบเสริมพลังเป็นการประเมินที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมทุกมิติของการดำเนินโครงการ (2) การประเมินเสริมพลังเป็นนวัตกรรมการประเมินที่บูรณาการระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ ยึดหยุ่นให้ความสำคัญกับบริบท สถานการณ์ของกิจกรรม/โครงการ การติดตามและประเมินขึ้นอยู่กับข้อตกลงของกลุ่ม และผู้มีส่วนได้เสียของกลุ่ม

องค์ประกอบการประเมินเสริมพลัง

การประเมินเสริมพลังมีองค์ประกอบสำคัญ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ การฝึกอบรม (Training) การอำนวยความสะดวก (Facilitator) การให้การสนับสนุน (Advocacy) การสร้างความกระจ่าง (Illumination) และการให้ความอิสระในการกำหนดตนเอง (Liberation) มีรายละเอียด ดังนี้

1. การฝึกอบรม (Training) เป็นกระบวนการพัฒนาบุคลากรให้มีความสามารถในการประเมินด้วยตนเอง โดยใช้วิธีการให้ความรู้และการฝึกปฏิบัติด้านการประเมิน และนำการประเมินให้เป็นส่วนหนึ่งของการวางแผนงาน/โครงการ เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการมีความสามารถในการประเมิน

2. การอำนวยความสะดวก (Facilitator) บทบาทของนักประเมินตามแนวคิดของการประเมินแบบเสริมพลังอำนาจคือบทบาทในฐานะผู้ให้คำชี้แนะ (Coach) หรือผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) เพื่อสนับสนุนให้บุคลากรสามารถทำการประเมินได้ด้วยตนเอง ผู้ประเมินภายนอกจะสร้างทีมหรือกลุ่มผู้อำนวยความสะดวกที่ทำหน้าที่ในการกระตุ้น กำกับติดตาม ให้มีการปฏิบัติตามกิจกรรมการประเมิน และให้ข้อเสนอแนะเพื่อให้เกิดความมั่นใจต่อกระบวนการประเมิน

3. การให้การสนับสนุน (Advocacy) นักประเมินให้การสนับสนุนการประเมินในหลายรูปแบบ อาทิ การให้ความช่วยเหลือผ่านกระบวนการประเมิน การยอมให้ผู้มีส่วนร่วมได้ปรับเปลี่ยนทิศทางการประเมิน การเสนอแนะวิธีการแก้ไขปัญหา การกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี การเผยแพร่ผลการประเมินต่อผู้กำหนดนโยบายแต่ละระดับ จัดเตรียมให้มีการนำเสนอผลการประเมิน และการค้นหาสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจ

4. การสร้างความกระจ่าง (Illumination) เป็นการช่วยขยายมุมมองและประสบการณ์การเรียนรู้ให้ทะลุปรุโปร่ง ทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาท โครงสร้าง และการเปลี่ยนแปลงของแผนงาน/โครงการ หรือองค์กร ซึ่งมีผลในหลายระดับ เช่น ระดับกระบวนการ ระดับผลลัพธ์

5. การให้ความอิสระในการกำหนดตนเอง (Liberation) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นหลังจากการประเมินแบบเสริมพลังอำนาจ ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ แล้วทำให้บุคคลวางแผนอนาคตได้ว่าควรมีทิศทางในการพัฒนา ปรับปรุงแผนงาน/โครงการ หรือองค์กรอย่างไร โดยให้บุคคลมีอิสระ มีอำนาจในการกำหนดตนเอง ทำให้หลุดพ้นจากข้อจำกัดเดิม ๆ

หลักการพื้นฐานของการประเมินเสริมพลัง

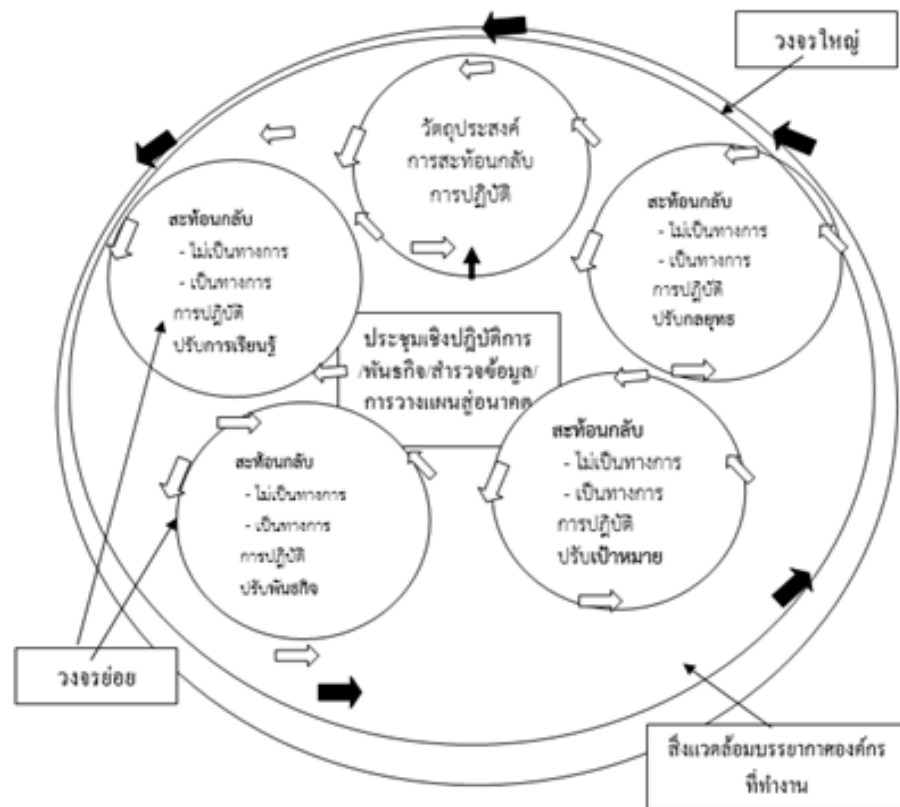
หลักการของการประเมินเสริมพลัง (เนาวรัตน์ พลายน้อย, 2549 : 64) มีดังนี้

1. เพื่อให้เกิดการพัฒนากระตือรือร้น (Improvement) เป้าหมายของการประเมินเสริมพลัง คือการพัฒนาผู้มีส่วนได้เสียในการพัฒนาโครงการ องค์กรและชุมชนและช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ทั้งหมดบรรลุผลลัพธ์โครงการตามที่คาดหวังมุ่งใช้กระบวนการประเมินพัฒนางานให้ดีขึ้นกว่าครั้งที่ผ่านมา
2. ความเป็นเจ้าของชุมชน (Community Ownership) ผู้มีส่วนได้เสียในโครงการ จะมีความรับผิดชอบต่อการดำเนินการประเมินผล และนำข้อมูลที่ค้นพบไปสู่การปฏิบัติ เป็นเจ้าของแนวคิด การบริหาร และการประเมินผล เป็นเจ้าของความรู้ข้อมูลที่เกิดขึ้น
3. การเข้าร่วม (Inclusion) ผู้มีส่วนได้เสียที่หลากหลาย เช่น ประชาชนผู้รับผิดชอบโครงการในระดับต่าง ๆ แหล่งทุน และผู้เกี่ยวข้อง แม้จะไม่ได้รับผลโดยตรง เนื่องจากอยู่ห่างจากพื้นที่โครงการก็ยังสามารถได้รับเชิญให้เข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องด้วย ผู้มีส่วนได้เสียต้องเรียนรู้
4. ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Democratic Participation) การประเมินจะให้คุณค่าหรือความหมายกับการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของทุกฝ่ายในการตัดสินใจกระบวนการที่ใช้เพื่อนำไปสู่ข้อตกลงร่วมกัน เช่น การพิจารณาอย่างไตร่ตรอง (Deliberation) การรับรู้ร่วม การสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Communicative Action) การปฏิบัติการณ์ร่วมกัน กระบวนการนี้ทำให้เกิดทักษะการวิเคราะห์และพฤติกรรมที่รับผิดชอบร่วมกัน
5. ความเป็นธรรมในสังคม (Social Justice) การประเมินผลแนวนี้มุ่งสู่การพัฒนาโครงการที่นำไปสู่การพัฒนาความเสมอภาค มุ่งให้ผู้คนได้จัดการกับปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยพัฒนาสมรรถนะของกลุ่มคนเหล่านี้ ให้ยกระดับขึ้น
6. ความรู้ท้องถิ่น (Community Knowledge) ความรู้ความเข้าใจในบริบทข้อมูล ประสบการณ์ และความรู้ของกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ ในท้องถิ่น ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการร่วมกันจะได้รับการให้คุณค่า เป็นพื้นฐานนำไปสู่การตัดสินใจ และตีผลการประเมิน และการปรับใช้นวัตกรรมใหม่ ๆ ในโครงการ
7. กลยุทธ์ที่วางอยู่บนหลักฐานข้อมูล (Evidence-Base Strategies) ให้ความสำคัญกับหลักฐานเชิงประจักษ์เรียนรู้จากกลยุทธ์ที่ประสบผลสำเร็จมาแล้วในบริบทนั้น ๆ เพื่อให้การดำเนินงานมีรากฐานมาจากประสบการณ์ที่จับต้องได้จริง แนวทางนี้จะช่วยประหยัดเวลาและทรัพยากร รวมทั้งมีความตระหนักอยู่เสมอว่า กลยุทธ์และยุทธศาสตร์ต้องเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมท้องถิ่น
8. การพัฒนาสมรรถนะ (Capacity-Buiding) ผู้มีส่วนได้เสียกับโครงการจะพัฒนาสมรรถนะจากการได้ตัดสินใจและร่วมผลักดันโครงการด้วยกัน โดยมีความเชื่อว่าผู้เกี่ยวข้องในภาคส่วนต่าง ๆ จะสามารถดำเนินการได้ หากได้รับการพัฒนาให้เรียนรู้เกี่ยวกับเครื่องมือที่ใช้ภายใต้สภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่เหมาะสม การดำเนินงานในแนวนี้จะอาศัยแนวทางการตัดสินใจบนพื้นฐานของการพัฒนาศักยภาพผู้มีส่วนได้เสียด้วย
9. องค์กรแห่งการเรียนรู้ (Organization Learning) การประเมินผลแนวทางการนี้จะช่วยให้เกิดชุมชนของการเรียนรู้ การสะท้อนกลับ เรื่องการประเมินโครงการและองค์กร จะทำให้กลุ่มสามารถสนองต่อการเปลี่ยนแปลง และการท้าทายใหม่ ๆ

10. ความรับผิดชอบ (Accountability) บุคคลและองค์กรจะต้องแสดงความรับผิดชอบต่อข้อสัญญา-ข้อผูกมัดที่ทำพันธสัญญาไว้ แหล่งทุนและฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จะมีพันธสัญญาต่อการผลักดันและส่งมอบผลลัพธ์โครงการ มีการพัฒนาการดำเนินงานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ โดยมุ่งเน้นผลด้านความยั่งยืนในระยะยาว

วงจรการประเมินผลเสริมพลัง

ผู้มีบทบาทสำคัญในกิจกรรมหรือโครงการนั้น ๆ สามารถติดตามประเมินกิจกรรม/โครงการด้วยตนเอง ทีมวิจัยหรือผู้ประเมินภายนอกเป็นผู้ให้ความสะดวก (Facilitator) หรือเป็นพี่เลี้ยง (Coach) คอยแลกเปลี่ยนมุมมองประสบการณ์ กระตุ้น ส่งเสริม การกำหนดประเด็นต่าง ๆ ไว้ล่วงหน้าเป็นสิ่งที่กำหนดไว้ตายตัวไม่ได้ในการวิจัยประเมินผลแนวนี้ (Fetterman, 1996 อ้างถึงในสมพงษ์ ปันทอง, 2548 : 39) ดังนั้น นักวิจัยหรือผู้รับผิดชอบโครงการต้องเห็นวงจรของการประเมินผล และสามารถบริหารจัดการให้ได้ตามกระบวนการ ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 แสดงวงจรการประเมินเสริมพลัง

ดังภาพประกอบวงจรรใหญ่ ประกอบด้วย ภาพของการกำหนดวัตถุประสงค์ หรือจุดเส้นฐานของการวัดสถานภาพของกิจกรรม แผนปฏิบัติงานสำหรับการสร้างจุดแข็งและปรับปรุงจุดด้อย วงจรของการแสวงหาความรู้ การสะท้อนกลับสำหรับการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้น

และกลยุทธ์ในการปฏิบัติงาน การรับประกันการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่มและของงาน กระบวนการมีลักษณะเป็นวงจรที่สะท้อนการเข้าถึงแผนปฏิบัติการและการนำไปปฏิบัติพร้อม ๆ กัน โดยการทำการสะท้อนกลับ และการประเมินอย่างต่อเนื่องในวงจรย่อย ๆ ต่างพึ่งพาซึ่งกันและกันในเชิงการพัฒนา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

วงจรที่ 1 เป็นวงจรของการประชุมเชิงปฏิบัติการและชุดของการอำนวยความสะดวกเพื่อร่วมกันกำหนดพันธกิจหรือวัตถุประสงค์ที่นำไปสู่การสะท้อนจุดยืนของกลุ่ม มีความสำคัญเท่ากับการวางแผนเพื่ออนาคตที่ได้มาจากการประเมินตนเอง นับเป็นฐานสำหรับวงจรต่อไป

วงจรที่ 2 เป็นวงจรที่ขึ้นอยู่กับแผนปฏิบัติการและการสะท้อนที่ได้มาจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ สมาชิกของกลุ่มต้องพยายามจัดการกับความยุ่งยากในการนำเป้าหมายและกลยุทธ์ไปใช้ และทราบถึงสาเหตุที่กลยุทธ์ไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้ วงจรนี้มีการเปรียบเทียบแบบไม่เป็นทางการกับขั้นเริ่มต้นของแผนสำหรับอนาคตที่ได้มาจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ และลักษณะของโครงการ

วงจรที่ 3 วงจรนี้ประกอบด้วยแผนปฏิบัติการที่ได้มาจากวงจรที่ 2 มีการเปรียบเทียบระหว่างพันธกิจ เป้าหมาย กลยุทธ์ในการปฏิบัติงาน และเอกสารที่แสดงความก้าวหน้า ในขั้นการประชุมเชิงปฏิบัติการ กับการดำเนินการในปัจจุบัน โดยมุ่งวัดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาเพื่อรับรองผลความสำเร็จ และตรวจสอบสิ่งที่ปัญหา วงจรนี้และมีความจำเป็นต่อการปรับปรุงแก้ไขเป้าหมายโครงการ

วงจรที่ 4 ในวงจรนี้ประกอบด้วยแผนปฏิบัติการขั้นสุดท้าย อาจจะดำเนินการตามวงจรที่ 3 ซ้ำอีกรอบ เพื่อให้กลุ่มสมาชิกได้แสดงความเป็นห่วงถึงสถานภาพของเป้าหมาย ในวงจรนี้มีการเปรียบเทียบอย่างเป็นทางการกับผลการประเมินที่ได้จากวงจรที่ 3 ซึ่งอาจจะเน้นเป้าหมายหรือกลยุทธ์ก็ได้ วงจรนี้ช่วยสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง สังคมและภูมิศาสตร์ ช่วยทำให้สมาชิกสามารถตรวจสอบพันธกิจที่สำคัญได้

วงจรของการประเมินแบบเสริมพลังขึ้นอยู่กับความสำเร็จ การตั้งคำถาม และแผนปฏิบัติการของวงจรถัดไปและต่อเนื่องกันไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ถ้ากระบวนการสามารถดำเนินการได้ แสดงว่ามีการตรวจสอบความถูกต้องแล้ว แต่ถ้าไม่สามารถดำเนินการได้จะต้องมีการปรับปรุงให้ดีขึ้นเพราะอาจจะทำให้อนาคตขององค์กรมีความเสี่ยงต่อความล้มเหลว วงจรของการประเมินแบบเสริมพลังอำนาจแสดงลักษณะของการทำงานตามปกติโดยทั่ว ๆ ไป กระบวนการในวงจรย่อยแต่ละวงจรแสดงถึงกระบวนการในแต่ละขั้นของการประเมินแบบเสริมพลังอำนาจ ซึ่งรายละเอียดแต่ละขั้นตอนจะนำเสนอหัวข้อต่อไป

ขั้นตอนในการประเมินผลเสริมพลัง

ความสำคัญของกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ในการประเมินเสริมพลังคือทุกมิติของกระบวนการมีการเปิดพื้นที่การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นกระบวนการที่เอื้ออำนวยให้สมาชิกและผู้มีส่วนได้เสียสามารถเข้ามาร่วมกำหนดได้ว่าหลักฐานเชิงประจักษ์หรือข้อมูลแบบไหนบ้างที่ต้องการเพื่อที่จะสามารถกำกับ ติดตาม และบันทึกได้อย่างเป็นรูปธรรม (อรัญญา อาจอ่ำ, 2549 : 36) อีกทั้งกระบวนการต่าง ๆ ยังเป็นพัฒนาการเรียนรู้ในรูปแบบชุมชน

เรียนรู้ (Group Learning) ซึ่งมีมิติของการสื่อสารสองทาง (Two-Way Communication) กล่าวคือ มีการสืบค้นหาความรู้ บทเรียน ประสบการณ์ ร่วมพัฒนาประเด็นและสังเคราะห์ข้อมูล เบื้องต้นจากกระบวนการเวที/กิจกรรมไปพร้อมๆ กัน ขั้นตอนในการประเมินผลเสริมพลัง ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน (ธีระเดช ฉายอรุณ, 2549 : 78-83) ดังนี้

1. ขั้นตอนการกำหนดพันธกิจและวิสัยทัศน์ (Developing Mission and Vision)

เป็นขั้นตอนแรกที่มีสมาชิกผู้เข้าร่วมประชุม และผู้มีส่วนได้เสียทั้งหมดจะทบทวนประเด็นต่าง ๆ ที่ครอบคลุมพันธกิจและวิสัยทัศน์ของโครงการหรือกิจกรรม กระบวนการนี้ควรจัดขึ้นแม้ว่าโครงการนั้น ๆ จะมีการกำหนดพันธกิจและวิสัยทัศน์ไว้ก่อนหน้านั้นแล้วก็ตาม เนื่องจากว่ามักพบว่า มีการกำหนดพันธกิจ และวิสัยทัศน์ขึ้นโดยขาดข้อมูล และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย ทุกฝ่ายในโครงการ กระบวนการนี้ต้องส่งเสริมให้มีความคิดแปลกใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของโครงการหรือองค์กรก็ตาม เป้าหมายของขั้นตอนนี้คือการพัฒนาไปสู่การยอมรับในพันธกิจและวิสัยทัศน์ของโครงการร่วมกัน ซึ่งถือเป็นคุณค่าของกลุ่ม และเป็นเป้าหมายระยะยาวที่ยอมรับร่วมกัน

2. ขั้นการทบทวน-ตรวจสอบทุนที่มีอยู่ (Taking Stock) ขั้นตอนนี้ประกอบด้วย

2 ขั้นตอนย่อย โดยขั้นตอนแรกเป็นการระดมสมองกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียของโครงการ พิจารณารายกิจกรรมใดบ้างที่มีความสำคัญต่อการบรรลุความสำเร็จของโครงการ (ระดมสมองให้ได้ 10-20 รายการกิจกรรม) จากนั้นใช้การลงคะแนนเสียง เพื่อคัดเลือกรายการกิจกรรมหลักที่มีความสำคัญสูงสุด 10 กิจกรรมแรก และนำ 10 กิจกรรมนั้นมาทำการประเมินต่อ

ขั้นตอนที่ 2 จัดให้ผู้มีส่วนได้เสียกับโครงการเป็นรายบุคคลจัดลำดับให้คะแนนว่า ในกิจกรรมหลัก 10 ด้านนั้น แต่ละด้านดำเนินการไปได้ดีหรือไม่ สมควรได้คะแนนเท่าใด (ใช้สเกล 1 - 10 คะแนน) โดยดำเนินการเป็นรายบุคคล ไม่ต้องอภิปราย พูดคุยกับผู้อื่น จากนั้นจัดให้มีการอภิปรายคะแนนกันในกลุ่ม ในการอภิปรายนั้นผู้มีส่วนได้เสียแต่ละคนต้องแสดงหลักฐานเชิงประจักษ์ว่า เหตุใดกิจกรรมแต่ละด้านตนจึงให้คะแนนระดับนั้น กระบวนการนี้ดำเนินการโดยใช้กระดาษฟลิปชาร์ตหรือบอร์ด อันจะทำให้ได้ข้อมูลพื้นฐาน โครงการได้ทราบจุดแข็ง-จุดอ่อนของแต่ละกิจกรรมเป็นภาพรวมของโครงการ ผู้เข้าร่วมประชุมแต่ละคนอาจเปลี่ยนแปลงระดับคะแนนของตนเองได้ หลังจากที่ได้อภิปรายกลุ่มแล้ว

3. การวางแผนสู่อนาคต (Planning for the Future)

ขั้นตอนนี้ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ขั้นแรกผู้มีส่วนได้เสียระดมสมองเกี่ยวกับเป้าหมายที่เป็นจริงของแต่ละกิจกรรมหลัก จากนั้นผู้ร่วมประชุมพัฒนาแนวทาง-ยุทธศาสตร์คร่าว ๆ ที่จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายในกิจกรรมหลักนั้น ๆ ขั้นสุดท้ายผู้เข้าร่วมประชุมระบุเกี่ยวกับหลักฐานเอกสาร ประจักษ์พยานที่ช่วยทำให้กลุ่มสามารถใช้เพื่อติดตามความก้าวหน้าโครงการเพื่อบรรลุไปสู่เป้าหมาย ขั้นตอนนี้มีความสำคัญเนื่องจากเป็นการพัฒนาและวางแผนขั้นพื้นฐานสู่การประเมินผลแบบเสริมพลังต่อไป

เมื่อดำเนินการในขั้นตอน 3 ขั้นตอนที่แล้ว จะจัดให้มีการประชุมหรือประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อวางแผนผลการประเมินในรายละเอียด โดยอาจจัดประชุมเพื่อวางแผนพัฒนา

เครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูล และวิธีการประเมินต่าง ๆ กระบวนการเช่นนี้ ทำให้การประเมินผลแบบเสริมพลังเป็นกระบวนการต่อเนื่องแบบหมุนเกลียว (Spiral) และบรรจุอยู่ในโครงการปฏิบัติการทางสังคม กระบวนการที่ดำเนินการจะนำสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เกิดการเรียนรู้ของบุคคล และองค์กร และนำสู่การเปลี่ยนแปลงที่ทุกฝ่ายต้องการเห็นร่วมกันได้ในที่สุด

กล่าวสรุปได้ว่า การประเมินเสริมพลัง วงจรของการดำเนินการวิจัยเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่นอกจะเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยและชุมชน องค์กร หรือกลุ่มเป้าหมายที่เข้าไปศึกษาแล้ว กระบวนการต่าง ๆ ยังเอื้อต่อการสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้และการดำเนินโครงการในลักษณะทุกคนมีส่วนร่วมได้และได้การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน (Win-Win Situation) การประเมินเสริมพลังจะช่วยให้การแก้ปัญหาระหว่างกระบวนการสามารถแปลให้เป็นบทเรียนและประสบการณ์ของการทำงานได้

แนวคิดเรื่องการถอดบทเรียน

การขับเคลื่อนโครงการวิจัยและพัฒนาเพื่อนำไปสู่เป้าหมายสุขภาวะตามมิติต่าง ๆ นั้น นอกจะมุ่งไปที่เป้าหมายแล้วโดยกระบวนการของการดำเนินโครงการวิจัยแนวนี้เน้นว่าให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรบุคคลขององค์กรไปด้วย มุมมองการบริหารจัดการองค์กรยุคใหม่จะให้ความสำคัญกับทรัพยากรบุคคลในฐานะทุนมนุษย์ (Human Capital) เป็นสินทรัพย์เชิงกลยุทธ์ (Strategic Assets) อันจะส่งเสริมให้ความสามารถองค์กรในทุก ๆ ระดับเข้มแข็งเพิ่มความสามารถในการได้เปรียบและขับเคลื่อนองค์กรสู่ปลายทางตามพันธกิจที่วางไว้ได้ การขับเคลื่อนกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ จึงต้องให้ความสำคัญกับ “กระบวนการ” (Process) ซึ่งจะก่อให้เกิดผลสืบเนื่องทางด้านอื่น ๆ อย่างบูรณาการไปด้วย กระบวนการที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินโครงการนั้นต้องก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (Process Learning) การเรียนรู้ที่สำคัญในโครงการพัฒนาจะมีส่วนช่วยให้อุบัติการณ์ กลุ่มคน และองค์กรมีทัศนคติและความคิดที่ถูกต้อง (Right View, Right Concept) ตัวอย่างทัศนคติที่สำคัญ เช่น การเรียนรู้ว่าความงามคือความหลากหลาย เรียนรู้ว่าคุณอย่างมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน เรียนรู้ว่าคุณอย่างมีการปรับตัวซับซ้อนและมีพลวัต เป็นต้น (เนาวรัตน์ พลายน้อย, 2546 : 2) การขับเคลื่อนงานส่งเสริมคุณธรรมต้องให้ความสำคัญสภาวะทางสังคมและสุขภาพซึ่งมีความซับซ้อนและโกลาหล (Chaos) ยากที่เราจะคาดเดาได้ถูกต้อง การที่องค์กรระบบราชการและโครงสร้างอำนาจแนวดิ่งนั้น จะไม่สามารถนำพาสุขภาวะของคนและชุมชนไปได้อย่างราบรื่น หรืออาจจะนำไปสู่ภาวะวิกฤติเหมือนที่เคยเกิดขึ้นในอดีต เราต้องสร้างทักษะการเรียนรู้ใหม่ให้เกิดขึ้นกับคนทำงาน เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์แนวราบเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ร่วมกันในลักษณะ “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” (Community Learning) โดยไม่มีเส้นแบ่งหรือช่องว่างแห่งความแตกต่างทำลายกำแพงขวางกั้น เปิดความสัมพันธ์ ถักทอเข้าหากันอย่างกลมกลืน (สุพัตรา ศรีวิณิชชากร (บรรณาธิการ), 2556 : 35) การเรียนรู้เป็นประเด็นสำคัญในการขับเคลื่อนโครงการวิจัยและพัฒนาต่าง ๆ บุคคลจะดำรงอยู่ได้ยากหากไม่มีการเรียนรู้ปรับเปลี่ยนเช่นเดียวกับองค์กรจะเปลี่ยนแปลงได้ก็ด้วยการบริหารจัดการความรู้กระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญในวงการพัฒนาขณะนี้คือการถอดบทเรียน (Lesson Learned) ซึ่งเป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับ

การปฏิบัติ การที่ปฏิบัติไปแล้วเพื่อหาแนวทางรักษาจุดแข็งของการปฏิบัติการเอาไว้ศึกษาแนวทางที่เป็นนวัตกรรมเพื่อส่งเสริมให้มีการนำแนวทางปฏิบัติที่ดีนั้นไปประยุกต์ปฏิบัติการต่อเนื่อง และหลีกเลี่ยงความผิดพลาดซ้ำรอย (เนาวรัตน์ พลายน้อย, 2546 : 3)

การถอดบทเรียน ความหมาย และการประยุกต์ใช้

เนาวรัตน์ พลายน้อย (2546 : 3) กล่าวถึงการถอดบทเรียนว่าเป็นวิวิธวิธีที่มีลักษณะเป็นระบบพอสมควรที่ดำเนินการอยู่ในบางพื้นที่ในบางโครงการเท่าที่พบมักจะใช้แนวทางการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เป็นพื้นฐานโดยการดำเนินการ เมื่อโครงการได้ดำเนินการไประยะหนึ่งแล้ว นักวิจัยจะทำหน้าที่ตั้งโจทย์หรือประเด็นที่สำคัญชวนให้มีการถกคิดอย่างเป็นระบบมากขึ้น โดยแหล่งข้อมูลมักเป็นประชาชนหรือกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ นักวิจัยจะตั้งคำถามระดมความคิดเห็นประชาชนผ่านกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จากนั้นจะมีการสรุปบทเรียนที่ได้เป็นอย่างดีเป็นระบบโดยนักวิจัยจัดรวบรวมส่งไปให้กลุ่มประชาชนผู้มีส่วนได้เสียที่เข้าร่วมประชุมตรวจสอบ แก้ไขเพิ่มเติม (อาจมากกว่า 1 ครั้ง) จนได้ข้อสรุปเป็นที่ยอมรับร่วมกัน และเรียนรู้ที่จะปฏิบัติการให้มีคุณภาพต่อเนื่องจากบทเรียนที่ได้นั้น กระบวนการถอดบทเรียนเช่นนี้เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้จากโครงการ พัฒนาอย่างมีส่วนร่วมที่นิยมปฏิบัติกันอยู่แนวทางหนึ่ง อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่ากระบวนการเช่นนี้ บางครั้งมักติดอยู่ที่ Participatory Action ไปไม่ถึง Participatory Action Research

วิรัตน์ คำศรีจันทร์ (2557 : 7-8) ได้สรุปกระบวนการถอดบทเรียนที่เชื่อมโยงกับกระบวนการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมไว้ว่า การวิจัยประเมินโดยทั่วไปแล้วมุ่งหาคำตอบเพื่อจะตอบคำถามให้ได้ว่าเกิดอะไรขึ้นเพื่อจะได้คำตอบบางอย่างสำหรับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง กระบวนการวิจัยวิจัยถอดบทเรียนจะเน้นให้คำว่าเพราะอะไร? ทำไมจึงเกิดขึ้น? เน้นหาปัจจัยของสิ่งที่เกิดขึ้นผ่านการปฏิบัติจริง (Practices) สิ่งสำคัญที่นักวิจัยถอดบทเรียนจะต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่องระหว่างขับเคลื่อนกระบวนการวิจัยคือจะต้องฝึกคำถามในสิ่งต่าง ๆ จากเดิมเพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ ต้องตั้งคำถามซ้ำๆ หยั่งลึกบนฐานข้อมูลที่เกิดขึ้นใหม่ งานวิจัยแบบถอดบทเรียนส่วนหนึ่งจะเป็นบทสังเคราะห์ที่ชี้แนะได้ว่าเรื่องนี้ภูมิปัญญาการปฏิบัติที่เกิดขึ้นคืออะไร สามารถนำเอาบทเรียนย้อนสู่วงจการทำงานและการวางให้สู่เป้าหมายได้อย่างไร เป็นรูปแบบหนึ่งของ Synthesis Evaluation

ประพนธ์ ผาสุกยี่ด (2556) กล่าวถึงการถอดบทเรียนเชื่อมโยงกับคำว่า “การเรียนรู้ว่า คำว่า “ถอดบทเรียน” กับคำว่า “การเรียนรู้” ไม่ได้แตกต่างกัน ชีวิตคือการเรียนรู้ คนเราเรียนรู้หรือถอดบทเรียนกันอยู่ตลอดเวลา ถ้าไม่มีการเรียนรู้ (ไม่ถอดบทเรียน) ชีวิตก็จะไม่ก้าวหน้า ชีวิตก็จะเป็นการพัฒนา เราคงเคยได้ยินกันมาแล้วว่า “ผู้ที่เรียนรู้ผ่านบทเรียน (ที่ผ่านมา) ของตนย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่ฉลาด แต่ผู้ที่ฉลาดยิ่งกว่าก็คือผู้ที่รู้จักเรียนรู้ผ่านบทเรียนของคนอื่นนั่นเอง” คำถามที่ว่า “ทำไมต้องถอดบทเรียน?” ความรู้ที่ได้จากการถอดบทเรียนนั้นเป็นไปได้อย่างไรทั้งสองรูปแบบคือออกมาเป็นประเด็นความรู้ที่ชัดเจน ที่เราเรียกกันว่า Explicit Knowledge หรืออาจจะออกมาเป็นกรณีศึกษา (Case) ในลักษณะของเรื่องเล่าความสำเร็จ (Success Story) หรืออาจใช้คำว่า Lessons Learned ก็ได้ สรุปว่าสิ่งที่เป็ผลพวงของการถอดบทเรียนนั้นไม่มีรูปแบบตายตัว บางทีก็ได้องค์ความรู้ออกมาในลักษณะข้อสรุป Flowchart หลักปฏิบัติ (Procedure) แนวทาง (Guideline)

หรืออะไร ๆ ก็ตามแต่ หรือบางครั้งก็ได้องค์ความรู้ที่แฝงอยู่ในรูปของกรณีศึกษา (Case Study) ก็ได้อีก ต้องเลือกรูปแบบที่เหมาะสมกับผู้ที่นำความรู้เหล่านี้ไปใช้ต่อไป

กนกภรณ์ ชูเชิด และสกรรจ์ พรหมศิริ (2548) สรุปกระบวนการถอดบทเรียนว่าเป็นวิธีการจัดการความรู้รูปแบบหนึ่งที่เน้นเสริมสร้างการเรียนรู้ในกลุ่มที่เป็นระบบเพื่อสกัดความรู้ฝังลึกในตัวคนและองค์ความรู้ของท้องถิ่นออกมาเป็นบทเรียนที่สามารถนำไปสรุปและสังเคราะห์เป็นชุดความรู้ คู่มือ สื่อรูปแบบต่าง ๆ โดยผลที่ได้จากการถอดบทเรียนนอกจากเรื่องของชุดความรู้แล้วสิ่งสำคัญที่สุด คือ ผู้ร่วมกระบวนการถอดบทเรียนจะต้องเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน อันนำมาซึ่งการปรับวิธีคิด และวิธีการทำงานที่สร้างสรรค์ และมีคุณภาพยิ่งขึ้น

การให้ความหมายดังกล่าวข้างต้นมีประเด็นที่สำคัญ ดังนี้ (1) ด้านการจัดการความรู้ กระบวนการถอดบทเรียนเป็นเทคนิคหรือเครื่องมือ (Tool & Technique) สำหรับสกัดความรู้จากประสบการณ์ของคนทำงาน (Tacit Knowledge) ออกมาเป็นความรู้ที่จับต้องได้ (Explicit Knowledge) เพื่อป้อนกลับสู่วงการทำงาน และเผยแพร่สู่สาธารณะ (2) ด้านการวิจัย การถอดบทเรียนเป็นเครื่องมือหนึ่งที่นักวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมศักยภาพนักวิจัย และตรวจสอบข้อมูลระหว่างการดำเนินการวิจัย (3) ด้านการพัฒนาองค์กร เป็นเครื่องมือหนึ่งในการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติของทีมและองค์กรเพื่อให้สามารถขับเคลื่อนงานและองค์กรให้ดียิ่ง ๆ ขึ้น

ความเชื่อมโยงของการถอดบทเรียนและการจัดการความรู้

วิรัตน์ คำศรีจันทร์ และคณะ (2557 : 18- 22) ได้สรุปการถอดบทเรียนและการจัดการความรู้ไว้ว่าการถอดบทเรียนต้องมีการบริหารจัดการและสร้างพัฒนาการต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นด้วยวิธีวิจัยและวิธีการทางความรู้ ปฏิบัติการ และมุ่งบรรลุจุดหมายทางการปฏิบัติทั้งในระดับส่วนบุคคล ระดับองค์กร ชุมชน และระดับสังคม พร้อมกับวิจัยและสร้างความรู้ เพื่อพัฒนาอย่างบูรณาการโดยมุ่งเน้นให้ผู้ปฏิบัติและชุมชนการปฏิบัติเป็นศูนย์กลาง (Community-Based Approach) ให้ความรู้ ภูมิปัญญาปฏิบัติผลของการปฏิบัติ ต่อการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นองค์รวม เสริมพลังและศักยภาพในการพัฒนาออกจากมิติด้านในของชีวิต มีภูมิปัญญาและความลุ่มลึกเกิดขึ้นบนการปฏิบัติ การทำงาน และการดำเนินชีวิต ยกระดับสุขภาวะและคุณภาพชีวิต

ตารางที่ 3 แสดงความแตกต่างของการถอดบทเรียนกับ KM

ประเด็น	การถอดบทเรียน	การจัดการความรู้ KM
คำถามหลัก	ความรู้ต่อสิ่งที่เกิดขึ้น และสิ่งที่ทำได้เป็นอย่างไร	ความรู้ที่ดีต่อสิ่งที่เกิดขึ้น สิ่งที่ได้ทำ คืออะไร
แหล่งความรู้	มาจากประสบการณ์และผู้ปฏิบัติจริงโดยผู้ปฏิบัติเป็นผู้สร้างความรู้	มาจาก Best Practice ต้องมีการเลือก และนำมาถอดบทเรียน
กระบวนการ/ทีม	วิทยากรกระบวนการ ชุมชนแนวปฏิบัติ และการสร้างทีมวิจัยขึ้นจากกลุ่ม	คุณอำนวย คุณลิขิต คุณกิจ

คุณลักษณะสำคัญที่จะเน้นในกระบวนการถอดบทเรียน

1. **ชนิดของความรู้** ทฤษฎีและความรู้ ที่อิงกับความแตกต่างหลากหลายของบริบททางสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ของปัจเจก องค์กร และชุมชนระดับต่าง ๆ ช่วยลดช่องว่างของความรู้แบบทั่วไปที่ไม่ครอบคลุมถึงความแตกต่างหลากหลายในสังคม ชุมชน และองค์กร เน้นให้ความสำคัญต่อการสะท้อน และบันทึกจดจำความรู้ในวิถีวัฒนธรรมชีวิตของชุมชนและองค์กร

2. **มิตินามีส่วนร่วม** ครอบคลุมได้ในทุกมิติของกระบวนการวิจัยและถอดบทเรียน ประกอบด้วย การเข้าถึงประเด็นความน่าสนใจ (Research Area) การตั้งคำถาม (Research Question Formulation) การพิสูจน์ด้วยการปฏิบัติและดำเนินการด้านข้อมูล (Observation and Data Manipulation) การใช้และเผยแพร่ (Result Utilization and Application)

3. **การระบุประเด็นความน่าสนใจ** (Research Area) การจะมองเห็นอะไรขึ้นกับโลกทัศน์ในการมอง ขึ้นกับวิธีคิดวิธีมอง ในการมองเห็นสิ่งเดียวกัน ในที่เดียวกัน สิ่งแวดล้อมเดียวกัน ช่องในการมองเหมือนกันทุกอย่าง แต่โลกทัศน์ต่างกัน ทำให้มองเห็นสิ่งที่ต่างกัน สองคนยลตามช่อง คนหนึ่งมองเห็นโคลนตม อีกคนตาแหลมคม ฝ้าขึ้นชมแต่ดาวพราย คนหนึ่งเงยหน้า คนหนึ่งก้มหน้า มองเห็นสิ่งต่างกันอย่างสิ้นเชิง ในเรื่องเดียวกัน สิ่งที่เราสนใจจะต่างกันแต่สิ่งเหล่านี้พัฒนาขึ้นได้ ดังนั้นงานวิจัยต่าง ๆ จึงมีวิธีการพัฒนาความสนใจได้อย่างหลากหลาย

4. **การตั้งคำถาม** (Formulating the Research Question) ตั้งคำถามโดยให้ผู้เชี่ยวชาญ ตั้งคำถามโดยชาวบ้านตั้งคำถามเพื่อให้ได้คำถามการวิจัย หรือตั้งคำถามเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ เกิดการตื่นรู้ เพื่อเห็นปัญหาด้วยปัญญา และคนมีมติการตั้งคำถามวิจัยอย่างไรบ้าง การตั้งคำถามในกระบวนการถอดบทเรียนจึงเป็นเรื่องสำคัญทั้งเพื่อการสอบค้นข้อมูลระหว่างกระบวนการถอดบทเรียน คำถามย้อนกลับที่เชื่อมกับทฤษฎีที่เป็นพื้นฐาน

5. **การพิสูจน์ด้วยการปฏิบัติและดำเนินการด้านข้อมูล** (Observation and Data Manipulation) คือการให้ได้มาซึ่งข้อมูลและจัดการกับข้อมูล เช่น การฟังอย่างเดียว หรือฟังแล้วจดบันทึก หรือฟัง จดบันทึก และถ่ายรูปด้วย หรือบันทึกเทปด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลมาแล้ว จะจัดการกระทำกับข้อมูลอย่างไร ตรวจสอบข้อมูลอย่างไร โปรแกรมคอมพิวเตอร์แปลผล เมื่อพบข้อมูลผิดพลาดลงไปเก็บใหม่ การใช้วิธีการเก็บข้อมูล ใช้ทรัพยากรต่างกันอย่างไร อยู่ระดับไหน

6. **การใช้และเผยแพร่** (Result Utilization and Application) การนำผลการวิจัยไปใช้และการนำไปสู่การปฏิบัติทางสังคม บางงานวิจัยเสร็จที่ Final Report บางงานวิจัยเสร็จที่การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานในวารสาร บางงานเสร็จที่การนำเสนอผลการวิจัย หรือนำเสนอคือข้อมูลกับชุมชน แล้วแต่ว่าจะนำข้อมูลที่ได้ไปเล่นอย่างไร

7. **โจทย์และประเด็นการถอดบทเรียน** เป็นการปรับปรุงจากบทเรียนที่ผ่านการปฏิบัติ

8. **วิธีการสังเกตและเก็บข้อมูล** กระบวนการมีส่วนร่วมบนกระบวนการปฏิบัติ ตามลำดับพัฒนาการและตามความเหมาะสมในเงื่อนไขแวดล้อมต่าง ๆ

9. **ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง** ผู้ปฏิบัติ ผู้วิจัย ผู้รู้ ผู้เรียนรู้ ผู้สร้างและใช้ความรู้ ผู้ถ่ายทอด แบ่งปัน และสร้างการเรียนรู้กับสังคม มีส่วนร่วมบนการปฏิบัติ ไม่เน้นความเป็นกลุ่มตัวแทนที่สุ่มเลือกแทนความจริงของปรากฏการณ์ทั่วไป

10. ความน่าเชื่อถือ และภาวะความจริง ตัวคนและการมีอยู่จริงของชุมชนผู้ปฏิบัติ ความจริงบนการปฏิบัติหลากหลายเงื่อนไข มีหลายชุด ยกระดับและเกิดพัฒนาการได้

11. บทบาทความสำคัญ เป็นความจริงและผลที่ก่อเกิดจากการปฏิบัติที่แก้ปัญหา และสร้างสุขภาวะการอยู่ร่วมกันได้

12. การตรวจสอบคุณภาพ ตรวจสอบจากต่างกลุ่มและต่างจุดยืน สะท้อนความเป็นจริงของสังคม

13. การนำเสนอและการเผยแพร่ เน้นวิธีการหลากหลาย พึ่งตนเอง ครอบคลุมโอกาสที่ให้ชุมชน ผู้ปฏิบัติ และคนทั่วไปเข้าถึงได้ง่าย พัฒนาค้นคว้าพร้อมไปกับเป็นแรงบันดาลใจให้แก่ผู้อื่น สร้างคน สร้างชุมชน สร้างสังคม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ขั้นตอนการถอดบทเรียน

การดำเนินการถอดบทเรียนเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่วิทยากรกระบวนการจะต้องเป็นผู้จัดกระบวนการให้ผู้เข้าร่วมถอดบทเรียนได้เกิดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการทำงานของแต่ละคน ซึ่งผลที่ได้จะนำไปสู่การร่วมค้นหาปัจจัยแห่งความสำเร็จของการทำงาน และจะเป็นประโยชน์ในการทำงานและขับเคลื่อน เพื่อสามารถนำไปใช้ มีขั้นตอนที่สำคัญ มีดังนี้

1. การสร้างบรรยากาศในการถอดบทเรียน การสร้างบรรยากาศเพื่อให้เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และถอดบทเรียน จะก่อให้เกิดบรรยากาศผ่อนคลาย มีความเป็นกันเอง ลดความเป็นทางการให้มากที่สุด จะเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของการถอดบทเรียน ซึ่งบทบาทนี้ วิทยากรกระบวนการต้องมีการเตรียมบรรยากาศสำหรับการถอดบทเรียนให้มีความสำคัญกับการจัดสถานที่ การออกแบบกลุ่มการใช้อุปกรณ์ และการกล่าวนำเพื่อให้ผู้ร่วมถอดบทเรียนได้สร้างความคุ้นเคยซึ่งกันและกัน สามารถพูดคุยกันได้อย่างทั่วถึง โดยทั่วไปแล้วการเริ่มต้นของการสร้างบรรยากาศ อาจจะใช้เกม เพลง หรือกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การทำสมาธิอย่างสั้นๆ เพื่อให้ผู้ร่วมถอดบทเรียนได้เตรียมความพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการถอดบทเรียน

2. การกำหนดกติกา จุดมุ่งหมายสำคัญของการกำหนดกติกาให้แก่ผู้ร่วมถอดบทเรียนนอกจากจะเป็นการสร้างความคุ้นเคยในเบื้องต้นแล้ว ยังเป็นการวางบทบาทและหน้าที่ให้แก่ผู้เข้าร่วมถอดบทเรียนให้รับทราบ และสามารถทำให้การดำเนินการถอดบทเรียนดำเนินไปด้วยความราบรื่น

ประเด็นสำคัญในการถอดบทเรียนประกอบด้วย

- **เป้าหมายการถอดบทเรียน** วิทยากรแจ้งวัตถุประสงค์ และเป้าหมายเพื่อให้ผู้ร่วมถอดบทเรียนได้ทบทวนประสบการณ์ และเรียนรู้ความสำเร็จจากการปฏิบัติที่ผ่านมา

- **วิธีการถอดบทเรียน** ใช้วิธีระดมความคิดเห็น เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้ได้มากที่สุด ไม่มีคำว่าผิดหรือถูก ทุกความเห็นมีความสำคัญเท่าเทียมกัน

- **การมีส่วนร่วม** ผู้ร่วมถอดบทเรียน ร่วมกันแลกเปลี่ยนและให้ข้อเสนอแนะจากเรื่องเล่าของผู้ร่วมถอดบทเรียน พร้อมทั้งเสนอแนะปัจจัยแห่งความสำเร็จ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติงานที่ดี

- **สรุปบทเรียนร่วม และตรวจสอบข้อมูล** เป็นขั้นตอนสุดท้ายก่อนการปิดเวที วิทยากรกระบวนการและผู้เข้าร่วมประชุมร่วมกันสรุป และตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้นจากการพูดคุยในเวที

- **คืนข้อมูลให้แก่เวที** วิทยากรกระบวนการจัดทำเป็นเอกสารสรุปเบื้องต้นเพื่อคืนข้อมูลแก่ผู้เข้าร่วมเวที (หากสามารถจัดการได้ทันที)

3. การนำเข้าสู่ประเด็นการถอดบทเรียน วิทยากรกระบวนการต้องเป็นผู้กระตุ้นให้ผู้ร่วมถอดบทเรียนได้ร่วมถอดบทเรียน ประเด็นคำถามเพื่อการถอดบทเรียน ตัวอย่างเช่น

- เล่าประสบการณ์และความสำเร็จจากการทำงาน
- บอกถึงความแตกต่าง การทำงานตามแผนและผลที่ได้รับจากการปฏิบัติงานจริง
- เล่าถึงปัจจัยที่ส่งผลให้การทำงานประสบความสำเร็จ
- วิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น
- ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมแก่ผู้ร่วมถอดบทเรียน

ระหว่างการถอดบทเรียน วิทยากรกระบวนการจะเป็นผู้รวบรวมข้อมูลทั้งในรูปแบบของการจดบันทึก การถ่ายภาพนิ่ง การบันทึกเสียง ตลอดจนการสังเกตบรรยากาศการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

4. การสรุปการถอดบทเรียน หลังเสร็จสิ้นการถอดบทเรียน วิทยากรกระบวนการจะต้องสรุปผลการถอดบทเรียนให้ได้รับทราบถึงข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมถอดบทเรียนได้ร่วมอธิบายเพิ่มเติมในประเด็นที่ยังขาด หรือที่ต้องการให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และวิทยากรกระบวนการจะต้องบันทึกรายละเอียดตามข้อเสนอแนะ เพื่อให้ข้อมูลมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การเขียนรายงานถอดบทเรียน

จุดมุ่งหมายของการถอดบทเรียนนอกจากก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกระบวนการถอดบทเรียนแล้ว การถ่ายทอดบทเรียนเป็นลายลักษณ์อักษร (Explicit Knowledge) เพื่อสะท้อนกลับข้อมูลให้แก่ผู้ให้ข้อมูล (Key Informant) กลุ่มเรียนรู้ที่ร่วมถอดบทเรียน หรือเพื่อเผยแพร่สู่สาธารณะ การเขียนสรุปบทเรียนมีหลายรูปแบบแต่ก็มีความมุ่งหมายเดียวกัน คือ เพื่อถ่ายทอดบทเรียนและประสบการณ์ การวิเคราะห์ การแปลความ และการตีความหมาย อาจประยุกต์ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพมาประยุกต์ใช้ ซึ่งมีประเด็นที่พึงให้ความสำคัญ และสร้างความเชื่อถือ (Credibility) ต่อองค์ความรู้ในการถอดบทเรียน

การสร้างความเชื่อถือ (Credibility) ต่อกระบวนการถอดบทเรียน (กิติพัฒน์ นนทปัทมะดูล, 2546 : 181-187) ดังนี้

1. ความใกล้ชิด และความต่อเนื่องของกระบวนการ (Prolonged eangagement)

วิทยากรกระบวนการ (Facilitator) ผู้ดำเนินการถอดบทเรียน ต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการถอดบทเรียน สร้างความไว้วางใจ เชื่อใจ ข้อมูลที่เกิดขึ้นในเวทีต้องพร้อม (จากประสบการณ์ และสถานการณ์ปัจจุบัน) การสร้างความใกล้ชิดและไว้วางใจจะต้องมีระยะเวลาของการดำเนินงานที่เหมาะสมกับการเก็บข้อมูล ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ

- บริบททางสังคมและวัฒนธรรม
- ตรวจสอบและสะท้อนกลับข้อมูลที่ได้อีกเพียงพอ ถูกต้อง
- การสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการ

2. ความต่อเนื่องของการสังเกตการณ์ (Persistent Observation) วิทยาการต้องมีความอดทนต่อการฟัง เก็บรวบรวมข้อมูลให้รอบด้าน ไม่ด่วนตัดสินใจสรุปกับข้อมูลเฉพาะหน้า ต้องให้ความสำคัญกับการบันทึก การเฝ้าสังเกตอย่างใกล้ชิด และการรวมศูนย์ความสนใจไปที่พลวัตทางกายภาพและจิตใจ วิทยาการกระบวนการจะต้องไม่ผลิผลและไม่ได้ตัดสินใจข้อมูลก่อนเวลาอันควร

3. การตรวจสอบด้วยวิธีการโยงสามเส้า (Triangulation) สำคัญของการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าคือการเปรียบเทียบมุมมองหลายๆ ด้าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ผลการวิเคราะห์ตลอดถึงผลการวิจัย หรือกระบวนการถอดบทเรียนจากเวทีเรียนรู้/เวทีเก็บข้อมูลต่าง ๆ สามารถดำเนินการได้ 4 กลวิธี ดังนี้

- แหล่งที่มาของข้อมูล (Triangulation of Data Sources) การตรวจสอบความถูกต้องโดยอาศัยข้อมูลจากหลาย ๆ แหล่ง (หลาย ๆ คน)

- วิธีการเก็บข้อมูล (Triangulation of Methods) การเปรียบเทียบวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายๆ วิธี

- ทฤษฎีการเก็บข้อมูล (Triangulation of Theories) : เปรียบเทียบวิธีการเก็บข้อมูลจากทฤษฎีหลายๆ ชุด

- มุมมองของนักวิจัย/กระบวนการ (Triangulation of Investigators/Facilitators) เปรียบเทียบมุมมองของนักวิจัยหรือกระบวนการที่ร่วมดำเนินการหลายคน

4. ร่วมสะท้อนบทเรียนอย่างมีส่วนร่วม (Peer Debriefing) วิทยาการกระบวนการต้องเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนได้เสีย และผู้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ใช้ทักษะและประสบการณ์ในการสอบทานประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นว่ามีความรอบด้าน ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ หรือไม่ การร่วมสะท้อนบทเรียนอย่างมีส่วนร่วม มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ ประกอบด้วย

- ช่วยลดอคติ (Bias) กับทีมวิทยาการกระบวนการที่ถอดบทเรียน

- ตรวจสอบสมมติฐาน (Hypothesis) หรือบทเรียนที่เกิดขึ้นว่าสมเหตุสมผลรอบด้านเพียงพอหรือไม่ และตรงตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการหรือไม่

- พัฒนาเป็นบทเรียน (Lessons Learned) และสะท้อนกลับสู่วงจรการทำงาน (Reflect Loop) ต่อไปได้

- เกิดมิติของการประเมินแบบเสริมพลัง (Empowerment Evaluation) แบบทันที และทันที

5. วิเคราะห์หาแบบแผนบนจุดยืนทางวิชาการที่แตกต่างออกไป (Negative Case Analysis) ความสำคัญของการวิเคราะห์ วิเคราะห์หาแบบแผน ความหมาย หรือข้อมูลหรือหลักฐานที่พบในการถอดบทเรียนที่แตกต่างออกไปนี้มีลักษณะเป็นกระบวนการทบทวนข้อสมมติฐานย้อนหลัง เป็นการวิเคราะห์อย่างละเอียดประณีตว่าข้อสมมติฐานชุดหนึ่งสามารถอธิบายได้กับทุกรายกรณีศึกษาโดยไม่มีข้อยกเว้น ด้วยวิธีการนี้ความเชื่อถือได้ของการวิจัยก็จะเกิดขึ้นได้

6. การตรวจสอบแหล่งอ้างอิงที่เชื่อถือได้ (Referral Adequacy) การตรวจสอบแหล่งอ้างอิงและเชื่อถือได้ เป็นการตรวจสอบความถูกต้องกับแหล่งอ้างอิงต่าง ๆ เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลความหมายเป็นไปตามกระบวนการวิจัยที่ดำเนินการมาอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะ

อย่างยิ่งการวิเคราะห์และแปลความหมายข้อมูลเชิงคุณภาพมีรายรอบหลายระดับความลึกซึ่งไม่เหมือนการวิจัยเชิงปริมาณที่ป้อนข้อมูลดิบของแบบสอบถามแต่ละชุดเข้าไปในโปรแกรมคอมพิวเตอร์แล้วสามารถประมวลผลออกมาครั้งเดียว

7. การตรวจสอบโดยผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย หรือผู้ให้ข้อมูล (Member Checking)

การตรวจสอบโดยผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย หรือผู้ให้ข้อมูล หรือผู้ถูกสัมภาษณ์ (Member Checking) เป็นกลวิธีที่มีความสำคัญที่สุดวิธีหนึ่งในการสร้างความแกร่งและความน่าเชื่อถือของผลการวิจัยโดยพื้นฐานแล้ว ผู้ให้ข้อมูลหรือผู้ถูกสัมภาษณ์ได้รับการให้คุณค่า ไม่เพียงแต่เป็นผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเท่านั้น ทว่ายังมีอำนาจอย่างเต็มที่ในการสร้างความน่าเชื่อถือของการวิจัย สัมพันธภาพระหว่างนักวิจัยกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยไม่ใช่การมองผู้มีส่วนร่วมวิจัยเป็น “ฝ่ายรองรับการกระทำของนักวิจัย” หรือเป็นเพียง “กลุ่มตัวอย่าง” อีกต่อไป ทว่ามีความสำคัญขนาดทำให้ผลการวิจัยชิ้นนั้นต้องยุติไปกลางคันก็ได้

แนวทางการถอดบทเรียนแบบศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study Approach)

แนวทางนี้เป็นหน่วยของการวิเคราะห์ หรือจุดเน้นของรายงานอาจเป็นบุคคล หน่วยงาน สถานการณ์ หรือโครงการก็ได้ องค์ประกอบของรายงานมีลักษณะเดียวกันกับแนวทางเล่าเรื่อง เพียงแต่วิธีการจัดระบบ การวิเคราะห์และผลการศึกษามองตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หรือตามคำถามวิจัย เช่นเดียวกันกับแนวทางที่ใช้กรอบเป็นแกนนำ

วีรัตน์ คำศรีจันทร์ และคณะ (2554 : 27-29) ได้กล่าวถึงแนวทางการศึกษาแบบปรากฏการณ์วิทยาว่าเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่ประมวลขึ้นจากข้อมูลการถอดบทเรียนซึ่งมีความสำคัญมากต่อการจัดการความรู้เพื่อปฏิบัติบนกระบวนการการวิจัย และการจัดการผลการวิจัย คือ องค์ความรู้ซึ่งเป็นการสื่อสารเรียนรู้ทางสังคมอยู่ในตัวเอง ซึ่งเกิดจากการประยุกต์ใช้วิธีของ ปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) ต้องครอบคลุมองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่

องค์ประกอบที่ 1 : บริบทของการถอดบทเรียน การแสดงท้องเรื่องของปรากฏการณ์หรือบริบท (Contextuality) ซึ่งมีใช่เพียงการพรรณนาแบบทั่วไป (General Descriptive) แต่เป็นการประมวลภาพของท้องเรื่อง ให้เห็นความน่าตื่นตึ่งเร้าพลังใจต่อการอยากเรียนรู้ อยากเข้าใจ ใช้ประกอบในการชั่งน้ำหนัก หรือเห็นความหมาย ตลอดจนเข้าใจสถานการณ์ของผู้อยู่ในเหตุการณ์ด้วยวิจรณ์ญาณตนเองของผู้ศึกษางานวิจัยในภายหลังได้ว่าทำไมเขาจึงเป็นอย่างนั้น ปฏิบัติอย่างนั้น หรือถ้าหากเราไม่สามารถแสดงรายละเอียดได้ ก็สามารถเห็นเงื่อนไขชีวิตสำหรับคาดการณ์ได้ เดาเหตุการณ์ได้ว่ามันควรจะเป็นไปได้ในทิศทางใด หากเป็นไปได้ ควรจะแสดงท้องเรื่องสักสองระดับคือระดับท้องถื่น และระดับสังคม **องค์ประกอบที่ 2 : ผู้กระทำหรือผู้เดินเรื่อง** การเลือกผู้กระทำทางสังคม หรือผู้เดินเรื่องปรากฏการณ์ ที่มีความหมายเชิงทฤษฎี หรือจุดยืนร่วมกันที่เราศึกษา ถ้าเป็นการสร้างความรู้เพื่อหนุนพลังปัจเจก ก็ต้องเลือกตัวแทนทางสังคมที่เป็นปัจเจกให้เป็นตัวเอกในการร้อยเรียงเรื่องราว ถ้าเลือกให้เป็นเหยื่อ และให้ตัวกระทำทางสังคม (Social Actor) ซึ่งเห็นดาชตื่นทั่วไปในสังคมเป็นตัวหลักในการสร้างปรากฏการณ์ ซ้ำซากอยู่ก็บ่อยเต็ม เราทำได้แต่ความรู้แบบนี้ มันทำให้ปัจเจก ชุมชน และชาวบ้านตั้งแต่คิดเกี่ยวกับตนเอง อาจจะดีและจำเป็นสำหรับการวิจัยอย่างอื่น แต่ถ้าหากทำวิจัยเพื่อเสริมพลังชุมชนและหนุนพลังทวิคูณของปัจเจก

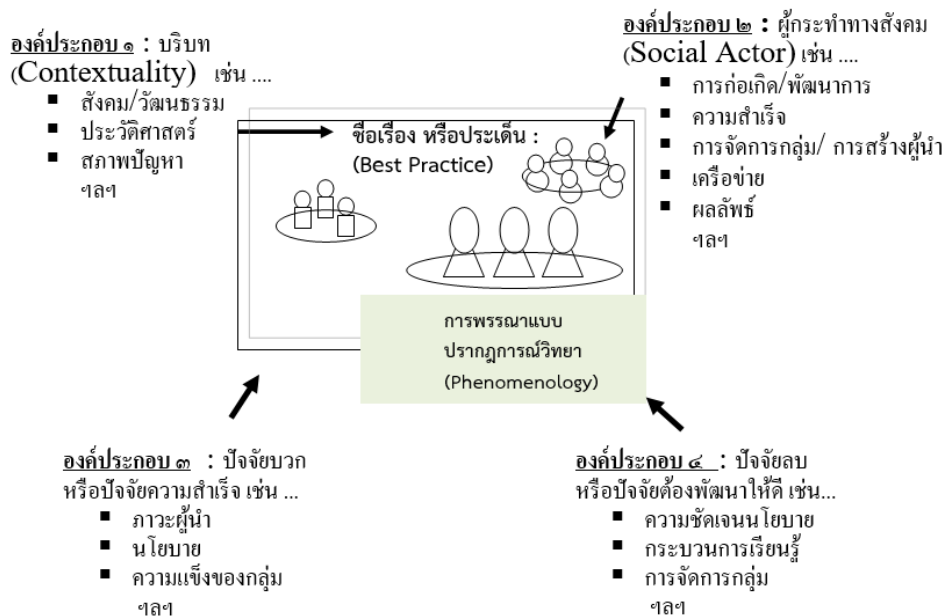

ต้องเลือกแง่มุมที่เสริมการเริ่มต้นเดินจากจุดที่เป็นศักยภาพและทุนทางสังคมของเขาประมาณนั้น เพื่อให้เห็นพลังชีวิตและพลังนำการเปลี่ยนแปลงตนเองของพระเอก หรือตัวเอกตามท้องเรื่อง ในปรากฏการณ์ที่เราศึกษา เราจำเป็นต้องสร้างปมการก่อเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อรวบรวมข้อเท็จจริงมาแสดงให้เห็นรายละเอียดแบบเป็นเรื่องเป็นราว คือ (1) ปัจจัยบวก และ (2) ปัจจัยลบ

องค์ประกอบที่ 3 : ปัจจัยบวก เป็นการศึกษาลงไปว่า การที่กลุ่มคนสามารถสร้างให้เกิดปรากฏการณ์ที่เราสนใจ หรือปรากฏการณ์ที่กำลังศึกษา รวมทั้งมีพัฒนาการและความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ดังที่แสดงออกมาให้ปรากฏแล้วนั้น มีอะไรเป็นปัจจัยเงื่อนไขที่มีนัยสำคัญต่อเรื่องราวต่าง ๆ

องค์ประกอบที่ 4 : ปัจจัยลบ เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ให้เห็นว่า ปรากฏการณ์และพัฒนาการต่าง ๆ ของกลุ่มคนที่เราศึกษา ต้องประสบกับอุปสรรคปัญหา และสิ่งกีดขวางในการก่อเกิด พัฒนาการ และเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง ทำให้ไม่สามารถดำเนินไปในทิศทางที่ต้องการ หรือที่ควรจะเป็นอย่างไรบ้าง

กล่าวได้ว่า การสรุปเป็นบทเรียนและนำไปใช้เป็นความรู้จากการปฏิบัติ สิ่งที่เป็นปัจจัยบวกจะประมวลภาพของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ว่า การเห็นสิ่งดังกล่าวจะเป็นสัญญาณที่ดีสำหรับการทำงาน และควรให้ความสำคัญ ส่วนปัจจัยลบ จะบอกแก่เราว่า สิ่งใดที่เราควรหลีกเลี่ยง หรือให้ความระมัดระวัง รวมทั้งจะทำให้สามารถเข้าใจได้ว่า สิ่งดังกล่าวเป็นธรรมชาติของปรากฏการณ์นั้น ๆ ซึ่งจะช่วยให้สามารถจัดวางการปฏิบัติได้ดีขึ้นในการปฏิบัติการต่าง ๆ ในครั้งต่อไป

แผนภาพที่ 2 แสดงการถอดบทเรียนแบบปรากฏการณ์วิทยา

กระบวนการถอดบทเรียนเป็นเครื่องมือและเทคนิค (Tools & Technique) สำหรับกระบวนการวิจัย และการจัดการความรู้ (Knowledge Management) นักวิจัยใช้กระบวนการและเครื่องมือต่าง ๆ ให้เกิดการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ (Learning Through Action) บนสมมติฐานว่าการเรียนรู้จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนวิธีคิดสู่การปฏิบัติ ซึ่งเป็นนัยยะหนึ่งของการขับเคลื่อนงานเพื่อนำสู่การสร้างรูปแบบการปฏิสัมพันธ์การเรียนรู้เชิงบวกนอกจากนี้แล้วการติดตามประเมินผลระยะที่ผ่านมานอกจากจะเป็นกระบวนการตรวจสอบ Input-Process-Output ว่าขับเคลื่อนและดำเนินการอย่างไรแล้ว กระบวนการ Lessons Learned ยังเป็นเครื่องมือในการสร้างคน สร้างความรู้ และขึ้นำการปฏิบัติสะท้อนกลับสู่วงจรการทำงานอย่างเป็นระบบ

8. แนวคิดทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory Study)

Grounded Theory มีคำที่ใช้เรียกในภาษาไทย เช่น ทฤษฎีฐานราก ทฤษฎีจากข้อมูล ทฤษฎีติดดิน ทฤษฎีติดพื้น แต่ในที่นี้ใช้คำว่าทฤษฎีฐานราก ซึ่งคำว่า ฐานราก มาจากความคิดที่ว่า ทฤษฎีจะปรากฏจากการศึกษา และมีรากฐาน มาจากข้อมูลที่เก็บมาจากภาคสนามมากกว่า จากวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

Glaser (1967) กล่าวว่า ทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory Study) เป็นการศึกษาปรากฏการณ์จากมุมมองและการให้ความหมายของคนจากปรากฏการณ์ นำข้อมูลที่ได้มาสร้างมโนทัศน์ (Concept) และหาความเชื่อมโยงจากมโนทัศน์ต่าง ๆ ให้ได้ข้อสรุปเชิงทฤษฎีสำหรับอธิบายและทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

Strauss and Corbin (Charmaz, 2000 : อ้างอิงมาจาก Strauss and Corbin, 1998) กล่าวว่า ทฤษฎีในความหมายของวิธีการวิจัยนี้ประกอบด้วยความสัมพันธ์ที่น่าจะมีหรือน่าจะเป็นระหว่างมโนทัศน์หรือชุดของมโนทัศน์ ทฤษฎีที่สร้างขึ้นมานี้จัดเป็นทฤษฎีระดับกลาง (Middle Range Theory) ซึ่งใช้อธิบายปรากฏการณ์ในขอบเขตที่จำกัด

Leedy and Ormrod (2001) กล่าวว่า ทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) คือทฤษฎีที่ได้จากการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม เป็นทฤษฎีที่มีคุณลักษณะเฉพาะที่ถูกสร้างขึ้นมาจากข้อมูลที่เป็นไปตามปรากฏการณ์จริงมากที่สุด โดยทฤษฎีนี้ ถูกค้นพบ พัฒนา และได้รับการตรวจสอบ (Verify) จากการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์นั้น ๆ อย่างเป็นระบบ ทฤษฎีจะประกอบไปด้วยชุดของมโนทัศน์ (Concept) ของปรากฏการณ์จริง มโนทัศน์จะถูกเชื่อมโยงกันในรูปของข้อเสนอที่แสดงถึงความเกี่ยวพันกันในรูปแบบต่าง ๆ คำว่าทฤษฎีในความหมายของวิธีการวิจัยนี้ค่อนข้างจะกินความกว้างคือ หมายรวมถึงมโนทัศน์ หรือกรอบแนวความคิดสำหรับการอธิบายปรากฏการณ์ที่นักวิจัยทำการศึกษา

นภาพรณ์ หะวานนท์ และคณะ (2543) อธิบายว่า ทฤษฎีฐานราก คือ ทฤษฎีที่ได้จากการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม โดยทฤษฎีจะถูกสร้าง (Construct) และได้รับการตรวจสอบ (Verify) โดยการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างเป็นระบบ

พิทักษ์ ศิริวงศ์ (2547 : 14) อธิบายทฤษฎีฐานรากไว้ว่า เป็นวิธีวิทยาแบบหนึ่งของการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีแนวความคิดหลักว่า การศึกษาเพื่อการเรียนรู้ และทำความเข้าใจ

เรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์และการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ จำเป็นที่ต้องเข้าใจ ในกระบวนการที่บุคคลได้สร้างความหมายในสิ่งต่าง ๆ ตามโลกทัศน์ของตนเอง

กัญญา โปธิวัฒน์ และ คณะ (2548) กล่าวว่า การวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก เป็นวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพแบบหนึ่งซึ่งไม่เหมือนงานวิจัยเชิงคุณภาพแบบอื่น ๆ ที่เริ่มต้น จากข้อมูลแล้วไปสู่สมมติฐาน และจบลงด้วยทฤษฎีที่เป็นคำอธิบายสำหรับปรากฏการณ์ที่ศึกษานักวิจัยจะต้องสร้างมโนทัศน์ สมมติฐานและกรอบแนวคิดสำหรับอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษา กระบวนการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลจะดำเนินไปพร้อมๆ กัน ข้อมูลที่นำมาใช้วิเคราะห์ อย่างเป็นระบบเพื่อสร้างทฤษฎีฐานรากจะต้องเป็นข้อมูลที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคมในเรื่องที่ศึกษาอย่างรอบด้าน ทฤษฎีที่สร้างขึ้นสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์ที่เฉพาะเจาะจง การวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีฐานรากจึงเป็นกระบวนการศึกษาที่มีความท้าทาย และเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการสร้างองค์ความรู้ใหม่หรือขยายองค์ความรู้เดิมที่มีอยู่ก่อนแล้ว

ลักษณะสำคัญของการสร้างทฤษฎีฐานราก

ผู้วิจัยจะต้องมีความไวเชิงทฤษฎี (Theoretical Sensitivity) ต่อการที่จะคิดและศึกษา ข้อมูลในลักษณะที่จะนำไปสู่การสร้างมโนทัศน์และทฤษฎี ซึ่งความไวต่อทฤษฎีนี้ต้องมีอยู่ทุกขั้นตอนของการวิจัย ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตัวอย่างเชิงทฤษฎี (Theoretical Sampling) การสร้างมโนทัศน์เชิงทฤษฎี (Theoretical Coding) รวมทั้งการหาข้อสรุปเชิงทฤษฎี (Theoretical Generating) ซึ่งต้องอาศัยความรู้อย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับมโนทัศน์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวาง การทบทวนองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาอาจกระทำในรูปของการศึกษากรอบความคิดในการวิจัย (Conceptualize Framework) ในเรื่องนั้น ๆ อย่างกว้างๆ ว่ามโนทัศน์และความเกี่ยวพันของมโนทัศน์ตามที่ทฤษฎีและแนวคิดต่าง ๆ ได้นำเสนอไว้เกี่ยวกับเรื่องนี้ มีอะไรบ้าง ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะทำให้ความคุ้นเคยกับองค์ความรู้ที่มีมาแต่เดิม

ผู้วิจัยจะต้องทำงานใกล้ชิดกับกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน เพราะในกระบวนการวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก จะไม่สามารถกำหนดล่วงหน้าได้ว่า จะเก็บข้อมูลจากใครหรือมีข้อมูลใดบ้างที่จำเป็นสำหรับการสร้างทฤษฎีหรือต้องการข้อมูลจำนวนมากเท่าไร

กระบวนการสร้างทฤษฎีฐานรากเน้นการเข้าถึงข้อมูล การเก็บข้อมูล การตีความข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลที่จะนำไปสู่การสร้างทฤษฎีที่เหมาะสมและต้องตรงกับปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างแท้จริง ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงด้วย

การวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีฐานรากถือว่ามโนทัศน์ สมมติฐาน และกรอบแนวคิด สำหรับอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาจะต้องมาจากข้อมูลโดยตรง ไม่ใช่สิ่งที่นักวิจัยจะหยิบยืมมาจากแหล่งอื่น เช่น จากการทบทวนวรรณกรรม แล้วมาทำการทดสอบกับข้อมูลซึ่งจะรวบรวมมาในภายหลัง

ทฤษฎีที่ได้มาด้วยวิธีวิจัยแบบทฤษฎีฐานรากถือว่าเป็นทฤษฎีที่นักวิจัยสร้างขึ้นมาจากข้อมูลโดยตรง และเป็นทฤษฎีที่มุ่งหาคำอธิบายให้แก่ปรากฏการณ์ที่นักวิจัยเลือกมาศึกษาเป็นหลัก แม้ว่าอาจจะใช้ได้กับปรากฏการณ์อื่นแต่การนำไปใช้นอกบริบทของสิ่งที่ศึกษาก็ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขว่าปรากฏการณ์นั้น ๆ จะต้องมีลักษณะคล้ายกับปรากฏการณ์ที่ถูกศึกษาเท่านั้น

ขั้นตอนสำคัญของการวิจัย

การวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีฐานรากมีลักษณะทั่วไปคล้ายกับวิธีการเชิงคุณภาพอื่น ๆ โดยเฉพาะในเรื่องการออกแบบการวิจัย ข้อมูลที่ใช้เป็นได้ทั้งข้อมูลเชิงคุณภาพและข้อมูลเชิงปริมาณ และเทคนิคในการรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนสำคัญ ๆ สรุปได้ดังนี้

ในทางปฏิบัติ นักวิจัยต้องมีคำถามสำหรับการวิจัยที่ชัดเจนก่อนว่าอยากรู้อะไร คำถามวิจัยที่ชัดเจนจะเป็นแนวทางในการออกแบบกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษาได้เหมาะสม คำถามและการออกแบบกลุ่มตัวอย่างนี้สามารถยืดหยุ่นได้ตามสมควร

นักวิจัยอาจใช้ทั้งข้อมูลเชิงคุณภาพและข้อมูลเชิงปริมาณ และอาจใช้เทคนิคทุกอย่างที่เหมาะสมและเข้าช่วยเพื่อการรวบรวมข้อมูล เช่นเดียวกันกับการวิจัยเชิงคุณภาพทั่ว ๆ ไป จึงต้องอาศัยกระบวนการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบด้วยวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ระดับลึก การจัดกลุ่มสนทนา การวิเคราะห์เอกสาร เป็นต้น

กระบวนการเก็บข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลชุดแรก ซึ่งอาจได้มากจากการสัมภาษณ์ระดับลึก ผู้วิจัยจะต้องเริ่มศึกษาข้อมูลที่ได้อีก สร้างมโนทัศน์จากข้อมูล และเชื่อมโยงมโนทัศน์ต่าง ๆ ตามที่ปรากฏในข้อมูล แล้วสร้างเป็นสมมติฐานชั่วคราว แล้วจึงตัดสินใจว่าจะนำสมมติฐานนี้ไปใช้กับข้อมูลใด การเลือกเก็บข้อมูลต่อไปจะเกิดจากข้อคำถามที่ผู้วิจัยมีต่อข้อสรุปเชิงทฤษฎีชั่วคราวที่ได้มาในตอนแรก อาศัยความไวเชิงทฤษฎีของผู้วิจัยจะช่วยให้ผู้วิจัยตัดสินใจได้ว่าควรจะไปเก็บข้อมูลใดต่อไป จากใคร ที่จะให้ข้อมูลและมโนทัศน์ที่แตกต่างไปจากที่ได้มาแล้ว (Negative Case)

การสร้างสมมติฐานชั่วคราวเป็นขั้นตอนสำคัญของการวิจัยแบบนี้ เป็นความพยายามที่จะตรวจสอบกรอบของทฤษฎีที่ได้มาว่า มีความสมบูรณ์เพียงพอหรือไม่ สมมติฐานหรือกรอบแนวคิดที่ได้ในขั้นนี้จะต้องถูกตรวจสอบกับข้อมูลชุดใหม่ ซึ่งนักวิจัยจะรวบรวมมาจากกลุ่มตัวอย่าง ที่จะเลือกมาเพื่อการตรวจสอบและปรับปรุงสมมติฐานที่ได้ในเบื้องต้นนั้น โดยเฉพาะข้อมูลที่รวบรวมมาจากกลุ่มตัวอย่างที่จะเลือกมาเพื่อการตรวจสอบและปรับปรุงสมมติฐานที่ได้ในเบื้องต้นนั้น โดยเฉพาะข้อมูลที่รวบรวมมาใหม่อาจให้มโนทัศน์ใหม่ ซึ่งอาจจะส่งผลให้ต้องปรับสมมติฐานและกรอบแนวคิดตามไปด้วย มโนทัศน์สมมติฐาน และกรอบแนวคิดที่ปรับใหม่นี้จะต้องถูกนำไปตรวจสอบกับข้อมูล ซึ่งจะต้องรวบรวมมาใหม่อีก ทำอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ จนไม่มีความจำเป็นที่จะปรับปรุงสมมติฐานและกรอบแนวคิดอีกต่อไป เรียกได้ว่าถึงจุดอิ่มตัว (Salutation) เมื่อถึงจุดอิ่มตัวแล้วหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ สมมติฐานไม่ได้ถูกท้าทายจากข้อมูลใหม่และไม่มีความจำเป็นที่จะต้องปรับอีกต่อไป นักวิจัยจึงจะหยุดการเก็บข้อมูลและเริ่มขั้นตอนต่อไปในกระบวนการวิจัยคือการหาข้อสรุปหรือคำอธิบายเชิงทฤษฎีของสิ่งที่ศึกษา (Creswell, 1998) ซึ่งอาจจะเป็นคำอธิบายหรือกรอบความคิดทางทฤษฎีและนั่นคือจุดจบของการวิจัยแบบนี้จะเห็นได้ว่า ลักษณะสำคัญของวิธีดำเนินการวิจัยนี้เรียกได้ว่า วิธีอุปนัย (Inductive Approach) คือเริ่มจากข้อมูลจากตัวอย่างที่เจาะจงเลือกมาจำนวนหนึ่งแล้วจึงวิเคราะห์หาข้อสรุปหรือคำอธิบายเชิงทฤษฎีที่มีลักษณะทั่วไปจากข้อมูลนั้น

9. แนวคิดทฤษฎีจริยธรรมทางวิชาชีพ

จริยธรรม คือ หลักการที่มนุษย์ในสังคมยึดถือปฏิบัติ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคมนั้นเอง และเมื่อนำไปใช้กับการประกอบวิชาชีพ หรือเรียกง่าย ๆ ว่าการทำงาน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของมนุษย์ ก็ย่อมหมายความว่า มนุษย์ย่อมจะต้องมีจริยธรรมในการทำงาน หรือการประกอบวิชาชีพ เพราะในการทำงาน มนุษย์ย่อมต้องมีสังคมซึ่งประกอบด้วยคนหลายคน เนื่องจากในวงการของการทำงานนั้น การทำงานคนเดียว ย่อมเป็นไปได้ยาก ดังนั้นจึงสมควรจะมีการวางกรอบให้มนุษย์ประพฤติปฏิบัติ เพื่อการทำงานร่วมกันอย่างสงบสุข

คำว่า “วิชาชีพ (Profession)” นั้น มีผู้อธิบายความหมายไว้คล้ายคลึงกัน หรือแตกต่างกันดังนี้ วิลเบอร์ต อี. มัวร์ (Wilbert E. Moore) อธิบายว่า วิชาชีพคือ การประกอบอาชีพเต็มเวลา โดยผู้ประกอบวิชาชีพ (Professional) อุทิศเวลาให้แก่อาชีพนั้น ๆ ผู้ประกอบวิชาชีพอยู่ในกลุ่มผู้ประกอบอาชีพเดียวกัน และมักมีการจัดตั้งสมาคมวิชาชีพอย่างเป็นทางการ ผู้ประกอบวิชาชีพจะต้องมีความรู้และทักษะในการประกอบวิชาชีพนั้น ๆ อันเป็นผลมาจากการที่ได้รับการฝึกอบรมหรือการศึกษาตรงตามสาขาที่ประกอบวิชาชีพ นอกจากนี้ผู้ประกอบวิชาชีพจะต้องยึดมั่นอยู่กับกฎเกณฑ์ของการประกอบวิชาชีพ ปฏิบัติงานและให้บริการด้วยจิตสำนึกในวิชาชีพ ตลอดจนมีความเป็นอิสระในการประกอบวิชาชีพ อันเนื่องมาจากการที่ผู้ประกอบวิชาชีพมีความเชี่ยวชาญในการประกอบวิชาชีพของตนในระดับสูง (Wilbert E. Moore, 1970)

ความหมายของ คำว่า “วิชาชีพ” ตามที่มัวร์ได้อธิบายไว้นี้ ค่อนข้างจะคล้ายคลึงกับความหมายที่ติน ปรัชญพฤทธิ์ได้ให้ไว้ในหนังสือชื่อ “วิชาชีพนิยมของระบบราชการ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” โดยเน้นว่า ความเป็นวิชาชีพ หรือวิชาชีพนิยม (Professionalism) นั้น หมายถึงสิ่งที่กลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งยึดถือว่า องค์ความรู้ หรือความรอบรู้เกี่ยวกับอาชีพของตนมีค่า และพยายามผลักดันให้สาธารณชนยอมรับสถานภาพอาชีพของตน (ติน ปรัชญพฤทธิ์, 2536)

อนึ่ง คำว่า “Profession” ที่แปลว่า “วิชาชีพ” นี้ได้รับการแปลความหมายในพจนานุกรม Oxford Advanced Learner's Dictionary ไว้ดังนี้ “Profession: Paid Occupation Especially One that Requires Advanced Education and Training” ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยว่า “วิชาชีพ หมายถึง อาชีพที่ได้รับค่าตอบแทน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องเป็นอาชีพที่ต้องการการศึกษาและการฝึกอบรมในระดับสูง” (Oxford Advanced Learner's Dictionary, 1989) ซึ่งก็ตรงกับที่ส.เสถบุตร ได้อธิบายคำแปลของคำว่า “Profession” ไว้ในพจนานุกรม New Modern English-Thai Dictionary ว่า คำว่า “Profession” นั้น หมายถึง “อาชีพที่ใช้การศึกษาสูง เช่น ทนายความ แพทย์ วิศวกร ครู ฯลฯ” ยังมีคำอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งล้วนมีความหมายว่า “อาชีพ” แต่ไม่ใช่วิชาชีพ ได้แก่คำว่า “Career” ซึ่งแปลว่าอาชีพ แต่ไม่ใช่วิชาชีพ คำว่า “Trade” ซึ่งหมายถึงอาชีพทั่ว ๆ ไป รวมทั้งการค้า แต่ไม่รวมการกสิกรรม และยังมีกิจกรรมอื่น ๆ ที่อาจจะเป็นอาชีพ หรือไม่เป็นอาชีพก็ได้ ดังนี้ Avocation, Calling, Employment, Occupation, Pursuit, Voaction โดยทั่ว ๆ ไปคำเหล่านี้แปลเป็นภาษาไทยว่าอาชีพทั้งสิ้น

(ส. เสถบุตร, 2536) ดังนั้น จึงขอสรุปได้ว่า คำว่า “วิชาชีพ” นั้น มีคำแปลคำเดียวในภาษาอังกฤษ คือคำว่า “Profession”

นอกจากนี้ ดิน ปรัชญพฤทธิ ยังเสนอเกณฑ์ของวิชาชีพนิยมในระดับมหภาค (ทั้งตามแนวทางประวัติศาสตร์ และแนวทางที่มีใช้ประวัติศาสตร์” และระดับจุลภาค หรือระดับบุคคล ดังต่อไปนี้

เกณฑ์ของวิชาชีพนิยมในระดับมหภาค

แนวตามประวัติศาสตร์

1. การประกอบอาชีพเต็มเวลา
2. การจัดแผนงานการศึกษาโดยสมาคมวิชาชีพ
3. การจัดตั้งสมาคมวิชาชีพ การออกกฎหมายรับรองสถานสภาพของวิชาชีพ
4. การมีจรรยาบรรณวิชาชีพ
5. การมีองค์ความรู้ที่เป็นระบบ
6. การเป็นที่ยอมรับของสังคม
7. การมีความรอบรู้ในวิชาชีพ
8. การให้บริการตามมาตรฐานวิชาชีพ
9. การมีความเป็นอิสระในวิชาชีพ

เกณฑ์ของวิชาชีพในระดับจุลภาคหรือระดับบุคคล

10. การได้รับการศึกษาตรงตามสาขาวิชาที่ประกอบอาชีพ
11. การมีผู้คอยสนับสนุนในการประกอบอาชีพ
12. การมีการวางแผนล่วงหน้าที่จะประกอบอาชีพ
13. การมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงาน
14. การมีความกระตือรือร้นในวิชาชีพ
15. การประพฤติตามจรรยาบรรณวิชาชีพ
16. การมีความจงรักภักดีและความผูกพันต่อวิชาชีพ
17. การมองเห็นอนาคตในการประกอบวิชาชีพ
18. การมีความเจริญก้าวหน้าในวิชาชีพของตน

จากเกณฑ์ที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่ามีหลายข้อที่คล้ายคลึงกับคำจำกัดความของคำว่า “วิชาชีพ” ตามที่มัวร์ได้ระบุได้ นอกจากนี้ ดิน ปรัชญพฤทธิ ได้เน้นความสำคัญของการจัดตั้งสมาคมวิชาชีพ และการออกกฎหมายรับรองสถานภาพของวิชาชีพว่าเป็นประเด็นที่สำคัญมาก เพราะสมาคมวิชาชีพจะอาศัยอำนาจตามกฎหมายของสมาคม ในการกำหนดหลักจริยธรรมของวิชาชีพนั้น ๆ ต่อไป

นักวิชาการ อีกผู้หนึ่งคือ ทาลคอตท์ พาร์สันส์ (Talcott Parson) ได้เน้นความสามารถของผู้ประกอบวิชาชีพไว้เป็นอย่างมาก ซึ่งความสามารถของผู้ประกอบวิชาชีพตามทรรศนะของพาร์สันนั้น มีลักษณะเดียวกับคุณสมบัติของ “มนุษย์สมัยใหม่ (Modern Man)” ในสังคมยุคปัจจุบันเป็นอันมาก (Talcott Parsons, 1954) กล่าวคือ “มนุษย์สมัยใหม่” จะต้องมีศรัทธา

ในวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เชื่อมั่นในความสามารถของมนุษย์ในการมีอำนาจเหนือธรรมชาติ วางแผนชีวิตไว้ล่วงหน้า ตรงเวลา สม่่าเสมอ และเป็นระเบียบเรียบร้อย ในการดำเนินชีวิตกิจการ ทั้งหลายทั้งปวงเป็นปัจเจกชนที่พึ่งตนเองได้ อ่านหนังสือพิมพ์ ชอบอยู่ในเมืองใหญ่ ใช้ความสำเร็จ ของตนเองเป็นบันไดในการเลื่อนขั้นทางสังคม และที่สำคัญคือต้องมีการศึกษาดี เพราะการศึกษานั้น เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการสร้างมนุษย์สมัยใหม่ หรือผู้ประกอบวิชาชีพ (Joseph A. Kahl, 1968)

สำหรับกรณีของประเทศไทยนั้น อาจกล่าวได้ว่าคนไทยเริ่มรู้จักคำว่า “วิชาชีพ” เป็นครั้งแรกในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และวิชาชีพแรกที่คนไทยรู้จัก ก็คือวิชาชีพข้าราชการ จะเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงปฏิรูปโครงสร้างของระบบราชการ ตลอดจน การบริหารประเทศให้ทันสมัยทัดเทียมนานาอารยประเทศ ดังที่เราทราบกันดีว่า พระองค์ทรงดำเนิน นโยบายตามพระราชบิดาของพระองค์คือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการปรับปรุง ประเทศให้เป็นสมัยใหม่ (Modernization) ตลอดระยะเวลาที่ทรงครองราชย์นั้น ตั้งแต่รัชสมัย ของพระองค์ใน พ.ศ.2411 จนถึง พ.ศ.2453 อันเป็นปีสุดท้ายแห่งรัชกาลของพระองค์

ดังนั้น คำว่า “วิชาชีพ” (Profession) จึงเริ่มใช้กันเป็นครั้งแรกในรัชกาลที่ 3 แห่ง กรุงรัตนโกสินทร์ หมายถึงวิชาชีพข้าราชการ และการประกอบวิชาชีพนั้น หมายถึง การประกอบ วิชาชีพข้าราชการนั่นเอง ส่วนสาเหตุที่ทรงปฏิรูปการปกครองประเทศ และก่อให้เกิดการมีวิชาชีพ ข้าราชการนั้น สืบเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ ดังต่อไปนี้

ปัจจัยภายใน เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์นั้น ยังทรงพระเยาว์ มีพระชนมายุเพียง 15 พรรษา อำนาจในการปกครองประเทศส่วนใหญ่ตกอยู่กับกลุ่ม ตระกูลขุนนาง ซึ่งมีสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ต้นตระกูลขุนนาง เป็นผู้ นำ บุคคลในตระกูลนี้หลายคน ดำรงตำแหน่งสำคัญๆ ในวงราชการขณะนั้นแทบทั้งสิ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงเป็นการจำเป็นอย่างยิ่งที่พระองค์จะต้องทรงดำเนินการตั้งอำนาจกลับสู่สถาบันพระมหากษัตริย์

ปัจจัยภายนอก ได้แก่ อิทธิพลของประเทศมหาอำนาจตะวันตก ซึ่งเข้ามาในประเทศไทย ก่อนสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แนวคิดตะวันตก ทั้งทางด้านการเมือง การปกครอง ตลอดจนวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีได้เข้ามามีอิทธิพลต่อสังคมไทย ในการปรับปรุง ประเทศหลายประการ อิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกเหล่านั้น มิได้จำกัดอยู่ในแวดวงชนชั้นสูง กลุ่มเดียวเท่านั้น หากแต่ได้ขยายสู่สามัญชนด้วย ทั้งนี้เนื่องจากว่าตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา มีคนไทยจำนวนหนึ่งไปศึกษาอบรม ธุงาน ในประเทศตะวันตก และได้รับอิทธิพลทางความคิด จากต่างประเทศไม่น้อย จึงหวังที่จะเห็นการเปลี่ยนแปลงของประเทศไปในแนวทางแบบตะวันตก มากยิ่งขึ้น

ยิ่งไปกว่านั้น ภัยของลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตกก็เป็นสิ่งที่ตระหนักรู้กันโดยทั่วไป ทั้งในหมู่ชนชั้นสูง และสามัญชนโดยทั่วไป ประเทศในเอเชียหลายประเทศได้ตกเป็นเมืองขึ้น ของประเทศมหาอำนาจยุโรป ได้แก่ อังกฤษ ฝรั่งเศส และฮอลันดา

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาแล้ว รัชกาลที่ 5 จึงทรงปรับปรุงประเทศให้สอดคล้องกับแนวทาง ตะวันตก และการปรับปรุงประเทศที่สำคัญคือ การปฏิรูปการปกครองและระบบราชการ ทั้งนี้โดยตรง มุ่งหวังที่จะพัฒนาวิชาชีพนิยมระบบราชการ และข้าราชการไทยให้มีความเข้มแข็ง และมีความรู้

พอที่จะต่อสู้กับศัตรูจากภายนอกประเทศได้ การปรับปรุงประเทศที่สำคัญก็คือ การปฏิรูป การปกครองและระบบราชการ ซึ่งผลสำคัญของการปฏิรูประบบราชการนี้ อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประการ ดังนี้

1. ทำให้อาชีพข้าราชการกลายเป็นวิชาชีพขึ้น ทั้งนี้ดังได้กล่าวแล้วในตอนต้นว่าวิชาชีพ คือ การประกอบอาชีพเต็มเวลา และมีค่าตอบแทนเป็นเงินเดือน ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับวิชาชีพนี้ เริ่มขึ้นในประเทศตะวันตก เมื่อมีความเปลี่ยนแปลง เศรษฐกิจจากระบบการผลิตเพื่อยังชีพ มาเป็นระบบทุนนิยม และสำหรับในประเทศไทยนั้นเมื่อเวลาผ่านไป คำว่าวิชาชีพนี้ก็ได้อาศัยขยายขอบเขต ไปผนวกวิชาชีพอื่น ๆ เข้าไว้ด้วย

2. ทำให้เกิดมีสิ่งที่เรียกว่า “จรรยาบรรณวิชาชีพ” หรือในงานวิจัยนี้จะใช้คำว่า “จริยธรรมในวิชาชีพ” ขึ้น เพื่อควบคุมความประพฤติของผู้ประกอบวิชาชีพข้าราชการขึ้น เป็นครั้งแรกในประเทศไทย เหตุที่ในงานวิจัยนี้จะใช้คำว่า “จริยธรรมในวิชาชีพ” แทนคำว่า “จรรยาบรรณวิชาชีพ” นั้น ก็ด้วยเหตุผลที่ว่า คำว่า “จรรยาบรรณ” นั้น เป็นการนำเอาคำว่า “จริย” มาผสมกับคำว่า “บรรณ” ตามความหมายแล้วน่าจะแปลว่า “หนังสือจรรยา” มิใช่หลักแห่ง ความประพฤติตามที่มีผู้นำมาใช้กับวิชาชีพต่าง ๆ ประสงค์จะให้เป็นอย่างนั้น และอันที่จริงแล้ว คำว่า “จรรยาบรรณ” เป็นคำที่เกิดภายหลังคำว่า “จริยธรรม” ซึ่งเป็นคำที่เก่ากว่า และมีความหมาย ตรงกับคำว่า “จรรยาบรรณ”

ด้วยเหตุนี้ ลักษณะความเป็นวิชาชีพนิยม (Professionalism) ของอาชีพข้าราชการ แสดงให้เห็นว่า เมื่อมีความเป็นวิชาชีพนิยมของอาชีพข้าราชการเกิดขึ้นแล้ว ก็ย่อมมีการพิจารณากันถึงเรื่องจริยธรรมในวิชาชีพข้าราชการ ซึ่งประเด็นเกี่ยวกับจริยธรรมในวิชาชีพข้าราชการ เริ่มเป็นประเด็นที่มีความสำคัญมากขึ้นตามลำดับ ทั้งนี้เพราะผู้ประกอบวิชาชีพข้าราชการนั่นเอง ที่เล็งเห็นความสำคัญของการมีจริยธรรมในการประกอบวิชาชีพของตน

10. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม

ความเป็นเอกลักษณ์ของชนชาติไทยที่สะท้อนให้เห็นความเป็นคนไทยมีรากฐาน การมีวัฒนธรรมเป็นเครื่องหล่อหลอม เป็นรูปแบบของกิจกรรมปัจเจกบุคคล ความเป็นชุมชน สังคม และเป็นชาติไทย โดยมีสถาบันหลักที่เป็นเชิงสัญลักษณ์และยึดเหนี่ยวความเป็นชาติไทยคือ **สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์** วัฒนธรรมความเป็นไทยได้ส่งผลให้กิจกรรมนั้นเด่นชัด และมีความสำคัญ รวมถึงวิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นพฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้น ด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้ชีวิตอยู่ในหมู่พวกของตน การพัฒนาประเทศให้เกิดความยั่งยืนนั้น คุณธรรมและจริยธรรม รวมถึงวัฒนธรรมจะเป็นพื้นฐานสำคัญ การมีวัฒนธรรมเป็นเครื่อง หล่อหลอมจะนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ถูกทิศทาง เมื่อเผชิญปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะคุณค่าที่อยู่ในวัฒนธรรมทั้งมิติด้านคุณธรรมและจริยธรรมจะมาช่วยแก้ปัญหา และมีความสุขได้ โดยพื้นฐานแล้วมนุษย์เป็นผู้สร้างวัฒนธรรมขึ้นมา โดยสมาชิกของสังคม ให้การยอมรับ และนำไปเป็นวิถีปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นทั้ง คุณค่าของสังคม บรรทัดฐาน และขนบธรรมเนียม ตลอดจนจนผลผลิต ผลงาน หรือภูมิปัญญาที่มนุษย์

สร้างขึ้นมา วัฒนธรรมในมิติของการสร้างคุณค่าเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงความเจริญ เป็นแบบแผนที่ดีของสังคม และสามารถถ่ายทอดให้อนุชนรุ่นหลังด้วยการสั่งสอนและเรียนรู้สืบ ๆ ต่อกันมาเป็นประเพณี (จำนง ทองประเสริฐ, 2541 : 27)

วัฒนธรรมในภูมิภาคต่าง ๆ อาจได้รับอิทธิพลจากการติดต่อกับภูมิภาคอื่น เช่น การเป็นอาณานิคม การค้าขาย การย้ายถิ่นฐาน การสื่อสารมวลชนและศาสนา อีกทั้งระบบความเชื่อไม่ว่าจะเป็นเรื่องศาสนามีบทบาทในวัฒนธรรมในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติมาโดยตลอด

ความหมายและลักษณะของวัฒนธรรม

คำว่า “วัฒนธรรม” ในภาษาไทย มาจากคำสองคำ คำว่า “วัฒน” จากคำศัพท์ “วฒน” ในภาษาสันสกฤต หมายถึงความเจริญ ส่วนคำว่า “ธรรม” มาจากคำศัพท์ “ธรม” ในภาษาสันสกฤต หมายถึงความดี เมื่อนำสองคำมารวมกันจึงได้คำว่า “วัฒนธรรม” หมายถึงความดีอันจะก่อให้เกิดความงอกงามที่เป็นระเบียบเรียบร้อย คำว่าวัฒนธรรมมีความหมายสองทางคือ **ความหมายที่หนึ่ง** วัฒนธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นเหตุให้เจริญ **ความหมายที่สอง** วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ไม่มีเองทางธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่สังคมหรือคนในสังคมนั้นมีความต้องการและจำเป็นต้องผลิตหรือสร้างให้มีขึ้น แล้วถ่ายทอดให้อนุชนรุ่นหลังด้วยการสั่งสอนและเรียนรู้สืบ ๆ ต่อกันมาเป็นประเพณี (จำนง ทองประเสริฐ, 2541 : 27-28)

อมรา พงศาพิชญ์ (2547 : 31-32) กล่าวว่า วัฒนธรรมคือระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้น และมีในระบบที่เกิดขึ้นโดยสัญชาตญาณ วัฒนธรรมจะต้องเรียนรู้ และต้องมีการถ่ายทอดวัฒนธรรม การถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เห็นได้ชัดที่สุดคือการที่พ่อแม่สอนลูกว่าอะไรควรทำ และอะไรไม่ควรทำในสังคมไทย เช่น พ่อแม่จะสอนลูกให้ไหว้ผู้ที่อาวุโสกว่า ผู้เฒ่าไม่ควรยืนค้ำศีรษะผู้ใหญ่ นอกจากนี้การที่แม่สอนให้ลูกทำอาหารไทยก็เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมไทยเหมือนกัน การสอนในลักษณะนี้เป็นการสอนถึงพฤติกรรมและเป็นการถ่ายทอดระบบสัญลักษณ์ด้วยการถ่ายทอดวัฒนธรรมคือการสอนให้คนรุ่นหลังรู้ถึงระบบสัญลักษณ์ของสังคม

กล่าวโดยสังเขป วัฒนธรรมเป็นการเรียนรู้และการถ่ายทอดมาจากการติดต่อและปฏิสัมพันธ์เชิงสังคม ซึ่งมีครอบคลุมถึงธรรมเนียมประเพณี และสถาบันทางสังคม หรือกล่าวอีกด้านหนึ่งก็เป็นแบบแผนที่เป็นแนวปฏิบัติของพฤติกรรมที่ได้มาทางสังคมและถ่ายทอดลงมาโดยอาศัยสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม มีความเป็นสากล เป็นรูปแบบเฉพาะที่ปรากฏในสังคมมนุษย์

ลักษณะของวัฒนธรรม

กล่าวโดยลักษณะของวัฒนธรรมที่ปรากฏในสังคมไทย มีลักษณะที่สำคัญ คือ

1. เป็นวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น การอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนและสังคม รวมถึงการเป็นรัฐที่มีอาณาเขตที่ชัดเจน วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือความจำเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เช่น การสร้างบ้าน การออกแบบบ้านให้สอดคล้องกับลักษณะภูมิประเทศ การสร้างระบบคอมพิวเตอร์ การสื่อสารภายในองค์กร วินัยขององค์กรเพื่อกำกับพฤติกรรมของสมาชิกในองค์กร เป็นต้น

ตามนัยของลักษณะเบื้องต้น วัฒนธรรมประกอบด้วยสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาและสามารถมองเห็นและจับต้องได้ เช่น อาคาร สถานที่ ห้องพักอาศัย เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย กล่าวโดยสรุปก็คือ

วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ จับต้องได้ สามารถสัมผัสได้ และวัฒนธรรมส่วนที่สองคือเป็นสิ่งที่มองไม่เห็น เช่น ค่านิยม ทศนคติ ความรู้ ความเชื่อ สถาบันทางสังคม และโครงสร้างทางสังคม ตลอดจนภูมิปัญญาต่าง ๆ เป็นต้น

2. วัฒนธรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ การอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นสังคม เริ่มตั้งแต่หน่วยย่อยที่สุดคือครอบครัวที่ต้องเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ปฏิสัมพันธ์กันและกันทั้งการดำเนินชีวิตประจำวัน การมีกิจกรรมเชิงสังคมทั้งโรงเรียน การทำงานในองค์กร หรือการเชื่อมโยงกับผู้คนรอบข้าง ทั้งหมดล้วนเกิดการเรียนรู้ และบ่มความเป็นตัวตน และสร้างอัตลักษณ์ให้เกิดขึ้นทั้งระดับปัจเจก ชุมชน และสังคม

วัฒนธรรมการเรียนรู้นอกจากจะเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตแล้ว ยังเป็นรูปแบบของการพัฒนาให้สมาชิกในสังคมมีการเติบโตทั้งวิถีการดำเนินชีวิต การทำงาน รวมถึงการรู้จักเอื้อเพื่อเกื้อกูลกันและกันในสังคมโดยรวมอีกด้วย

3. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมยอมรับกัน นอกจากจะเป็นสิ่งที่นับว่าเป็นคุณค่าของสังคมแล้ว ยังเป็นสิ่งที่สังคมต้องดูแลและหวงแหน ร่วมกันรักษาเอาไว้ แต่หากสิ่งที่เกิดขึ้นไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมโดยรวมแล้วสิ่งนั้นก็มิเรียกว่าเป็นวัฒนธรรม วัฒนธรรมจึงเป็นประเด็นร่วมกันทางสังคมที่สมาชิกในสังคมยอมรับ เป็นกติกากำกั้นวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม

4. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สั่งสมและถ่ายทอดให้แก่อนุชนรุ่นหลัง วัฒนธรรมเป็นทั้งสิ่งที่จับต้องได้และเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตที่เป็นนามธรรม เป็นรูปแบบของการอบรมหล่อหลอมเกลาคนในสังคม วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ และนอกจากนั้นแล้วยังสามารถที่จะถ่ายทอดสู่อนุชนรุ่นหลังได้ด้วย การส่งต่อวัฒนธรรมรุ่นสู่รุ่นจะเป็นเครื่องแสดงถึงฝีมือของวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ

5. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ความเป็นพลวัตของสิ่งรอบข้างที่ไม่สามารถดำรงอยู่ได้โดยตลอด มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เช่นเดียวกันกับวัฒนธรรมก็มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา สิ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคือการสื่อสารนวัตกรรมใหม่ๆ ที่เข้ามาอย่างก้าวกระโดด รูปแบบของการศึกษาเรียนรู้ การปฏิสัมพันธ์กับสังคมนานาชาติ การติดต่อสื่อสาร รวมถึงระบบการเมืองการปกครองก็มีส่วนสำคัญที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมได้

สรุปได้ว่าวัฒนธรรมเป็นทั้งสิ่งที่จับต้องได้และเป็นนามธรรมที่ปรากฏอยู่ในแบบแผนการดำเนินชีวิต เป็นสิ่งที่เรียนรู้กันได้ในสังคม สมาชิกในสังคมยอมรับ สามารถสืบทอดส่งต่อแบบรุ่นต่อรุ่นกันได้ และประการสำคัญคือมีการเปลี่ยนแปลงตามพลวัตของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน

องค์ประกอบของวัฒนธรรม

ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น วัฒนธรรมเป็นผลจากการที่มนุษย์ได้เข้าควบคุมธรรมชาติ และพฤติกรรมของมนุษย์ ทำให้เกิดการจัดระเบียบทางสังคม ระบบความเชื่อ ศิลปกรรม ค่านิยม และวิทยาการต่าง ๆ อาจแยก องค์ประกอบของวัฒนธรรมได้เป็น 4 ประการ

1. **องค์มติ (concept)** บรรดาความคิด ความเชื่อ ความเข้าใจ ความคิดเห็น อุดมการณ์
2. **องค์พิธีการ (usage)** หมายถึง ขนบธรรมเนียมประเพณีที่แสดงออกในรูปพิธีกรรม
3. **องค์การ (organization)** หมายถึง กลุ่มที่มีการจัดอย่างเป็นระเบียบหรือมีโครงสร้างอย่างเป็นทางการ มีการวางกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับและวัตถุประสงค์ไว้อย่างแน่นอน
4. **องค์วัตถุ (instrumental and symbolic objects)** ได้แก่ วัฒนธรรมทางวัตถุทั้งหลาย เช่น บ้าน โบสถ์ วิหาร รวมตลอดถึงเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ

ประเภทของวัฒนธรรม

1. **คติธรรม (Moral)** คือวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักในการดำรงชีวิตส่วนใหญ่เป็นเรื่องของจิตใจ และได้มาจากศาสนา ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของสังคม เช่น ความเสียสละ ความขยัน หมั่นเพียร การประหยัดต่ออม ความกตัญญู ความอดทน ทำดีได้ดี เป็นต้น
2. **นิติธรรม (Legal)** คือวัฒนธรรมทางกฎหมาย รวมทั้งระเบียบประเพณีที่ยอมรับนับถือกันว่ามีความสำคัญพอ ๆ กับกฎหมาย เพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข
3. **สหธรรม (Social)** คือวัฒนธรรมทางสังคม รวมทั้งมารยาทต่าง ๆ ที่จะติดต่อเกี่ยวข้องกับสังคม เช่น มารยาทในการรับประทานอาหาร มารยาทในการติดต่อกับบุคคลต่าง ๆ ในสังคม
4. **วัตถุธรรม (Material)** คือวัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค บ้านเรือน อาคารสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ สะพาน ถนน รถยนต์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

ลักษณะของวัฒนธรรมไทย

ลักษณะของวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมไทยมาจากแหล่งที่มาที่ต่างกันและเกิดการหล่อหลอมกันขึ้น จนเป็นวัฒนธรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ ลักษณะที่สำคัญของวัฒนธรรมไทย ดังนี้

1. **เป็นวัฒนธรรมแบบเกษตรกรรม** คนไทยมีความเกี่ยวข้องกับน้ำ ผู้คนส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ดังนั้นวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตส่วนใหญ่จึงมักเกี่ยวกับน้ำและการเกษตร เช่น ประเพณีการทำขวัญข้าว หรือประเพณีการลงแขกเกี่ยวข้าว ซึ่งพบเห็นได้ทั่วไปตามชนบท เป็นต้น
2. **เป็นวัฒนธรรมที่ยึดถือการกุศล** คนไทยนิยมทำบุญในงานเทศกาลต่าง ๆ เพื่อเป็นสิริมงคลและเพื่ออุทิศบุญกุศลให้ญาติผู้ใหญ่ที่ล่วงลับไปแล้ว ดังนั้นจึงสังเกตเห็นได้ว่างานพิธีมงคลหรืออวมงคลไทย มักจะมีการทำบุญเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของงานพิธีเหล่านั้นด้วย
3. **เป็นวัฒนธรรมที่ยึดถือเครือญาติ** สังคมไทยมีความสัมพันธ์กันโดยยึดหลักอาวุโส คนที่มีอายุน้อยกว่าจะให้ความเคารพผู้ที่มีอายุมากกว่าหรืออาวุโสกว่า เพราะถือว่าผู้อาวุโสเป็นผู้ที่สูงด้วยประสบการณ์ พบเห็นเรื่องราวในชีวิตมาก่อนผู้ที่มีอายุน้อย การเข้าหาและพูดคุยกับท่านเหล่านั้นจะทำให้ได้รับประสบการณ์ที่ดี แล้วนำมาปรับใช้ในชีวิตได้ ดังสุภาษิตของไทยประโยคหนึ่งว่า “เดินตามหลังผู้ใหญ่ สุนัขไม่กัด”
4. **เป็นวัฒนธรรมที่ยึดถือพิธีกรรม** มีขั้นตอนในการประกอบพิธีตามความเชื่อและมุ่งหวังความมีหน้ามีตาในการจัดงาน เช่น การแต่งงาน โดยส่วนใหญ่ในสังคมไทยจะมีพิธีกรรม

มากมาย ตั้งแต่การแห่ขันหมากมาสู่ขอ การรดน้ำสังข์ช่วยพรคู่บ่าวสาวและจัดงานเลี้ยงฉลองสมรส โดยเชิญญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงของเจ้าบ่าวเจ้าสาวมาร่วมเป็นเกียรติในงาน เป็นต้น

5. เป็นวัฒนธรรมที่นิยมความสนุกสนาน กิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมไทยส่วนใหญ่ จะมีการสอดแทรกความสนุกสนานไว้ด้วยเสมอ มีการร้อง รำ ทำเพลง จนเกิดเป็นเพลงฉ่อย เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นการเล่นเพื่อผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยหลังเสร็จสิ้นฤดูเก็บเกี่ยว

6. เป็นวัฒนธรรมที่มีการผสมผสาน วัฒนธรรมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้รับการผสมผสานมาจากการเผยแพร่ทางวัฒนธรรมของสังคมอื่น เช่น ศาสนาพราหมณ์เป็นที่มาของประเพณีต่าง ๆ ซึ่งได้รับการปฏิบัติสืบทอดในสังคม เช่น พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ การตั้งศาลพระภูมิ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีวัฒนธรรมตะวันตกที่กำลังเข้ามามีอิทธิพลมากในสังคมไทย เช่น ด้านเทคโนโลยี การแต่งกาย และอาหาร เป็นต้น

หน้าที่ของวัฒนธรรม

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคม ซึ่งได้สืบทอดต่อมายังชนรุ่นหลัง วัฒนธรรมจึงเปรียบเสมือนเครื่องหล่อหุ้มสังคม ทำให้สังคมดำรงอยู่ได้ เพราะฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีสังคม หรือที่ใดมีวัฒนธรรมที่นั่นก็มีสังคมที่ใดมีสังคมที่นั่นก็มีวัฒนธรรม เท่ากับเป็นของสิ่งเดียวกันที่มีสองด้านแยกกันในทางปฏิบัติไม่ได้ หน้าที่ของวัฒนธรรมที่พึงมีต่อสังคมพอสรุปได้ดังนี้

1. เป็นตัวกำหนดรูปแบบของสถาบัน เช่น รูปแบบของครอบครัวว่า ชายจะมีภรรยาได้กี่คน หรือหญิงจะมีสามีได้กี่คน เป็นต้น

2. เป็นตัวกำหนดบทบาท ความสัมพันธ์ของมนุษย์ เช่น ในสังคมไทยผู้ชายจะบวชเรียนเมื่อมีอายุครบ 20 ปี หรือการที่เด็กต้องแสดงความเคารพต่อผู้ใหญ่หรือผู้มีอายุมากกว่า เป็นต้น

3. ทำหน้าที่ควบคุมสังคม เช่น การมีประเพณีต่าง ๆ ให้ประพฤติปฏิบัติ ผู้ที่ฝ่าฝืน จะได้รับการตำหนิจากสังคม เช่น การกระทำของหญิงที่หนีตามผู้ชาย โดยไม่มีการสู่ขอตามประเพณีนั้น เป็นการสมควรที่จะได้รับการตำหนิจากสังคม เพื่อนบ้าน อาจจะไม่คบค้าสมาคมด้วย เป็นต้น

4. ทำหน้าที่เป็นเครื่องหมาย สัญลักษณ์ ที่แสดงว่าสังคมหนึ่งแตกต่างไปจากอีกสังคมหนึ่ง เช่น สังคมไทยตกทหายด้วยการไหว้ สังคมทิเบตตกทหายด้วยการแลบลิ้น สังคมตะวันตกตกทหายด้วยการจับมือ เป็นต้น

5. ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม เกิดเป็นปีกแผ่นความจงรักภักดี และอุทิศตนให้แก่สังคม ทำให้สังคมอยู่รอด

6. วัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างและหล่อหลอมบุคลิกภาพของสังคมให้กับสมาชิก ทำให้สมาชิกแต่ละคนและแต่ละสังคมได้ตระหนักถึงความหมายและวัตถุประสงค์ของการมีชีวิตของคน เช่น สังคมไทยพุทธเชื่อว่าเกิดมาแล้วต้องชดใช้กรรม ดังนั้นเมื่อเกิดปัญหาเกี่ยวกับชีวิตของคน เขาก็เชื่อว่าเป็นเรื่องของกฎแห่งกรรม

7. สร้างหรือจัดรูปแบบความประพฤติและการปฏิบัติร่วมกัน โดยบุคคลไม่จำเป็นต้องคิดหาวิธีประพฤติปฏิบัติโดยไม่จำเป็น รูปแบบความประพฤติที่สังคมเคยกระทำอย่างไร หน้าที่ของสมาชิกในสังคมก็คือ การปฏิบัติตาม

วัฒนธรรมการเปลี่ยนแปลง

โดยความเป็นพลวัตของวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ไม่ว่าจะในทางยอมรับหรือต่อต้าน ย่อมขึ้นอยู่กับรากฐานของวัฒนธรรมในสังคมนั้น ตัวอย่างเช่น ความเป็นชายและหญิงที่ต่างมีบทบาทอยู่ในหลายวัฒนธรรม เพศใดเพศหนึ่งอาจต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงซึ่งกระทบต่ออีกเพศหนึ่ง ดังเช่นที่เกิดขึ้นในวัฒนธรรมตะวันตกในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 20 (พ.ศ. 2493-2443) ซึ่งทำให้เกิดแรงผลักดันชักจูงทั้งสองทางคือการกระตุ้นให้ยอมรับสิ่งใหม่ และการอนุรักษ์ที่ต่อต้านการเปลี่ยนแปลงนั้น อิทธิพลทั้ง 3 ประการต่อไปนี้อาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการต่อต้าน ได้แก่ **แรงผลักดันในที่ทำงาน การติดต่อกันระหว่างกลุ่มสังคม และการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ** การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมีความซับซ้อนและมีผลกระทบระยะยาวมาก นักสังคมวิทยาและนักมานุษยวิทยาเชื่อว่าสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญมากในการสร้างความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การคงอยู่ของมนุษย์อาจมองได้ว่าเป็น “แง่มุมรวมที่เป็นอนเอก” (Multifaceted Whole) และเพียงด้วยจุดมองนี้เองที่จะช่วยให้เราสามารถรู้ได้ถึงถึงการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมที่เป็นจริง

ความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับทุนทางสังคม

การศึกษาและทำความเข้าใจทุนทางสังคมนั้น จำเป็นจะต้องมีความเข้าใจความเชื่อพื้นฐานบางประการเกี่ยวกับทุนทางสังคมเพราะการทำความเข้าใจดังกล่าว มีส่วนให้เราสามารถมองปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นและพิจารณาความเป็นไปดังกล่าวในมิติของการเป็นทุนทางสังคมได้ ทั้งนี้ทุนทางสังคมถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับสังคมทุกระดับ เกี่ยวกับความเชื่อพื้นฐานของทุนทางสังคมนั้น ได้มีการศึกษาไว้ดังนี้ (วรุฒิ โรมรัตน์พันธ์, 2548 : 61-63)

1. ทุนทางสังคมเป็นเสมือนกระบวนการที่มีความเป็นพลวัตของการสร้างรูปแบบทางสังคม หมายความว่ารูปแบบทางสังคมจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับกระบวนการของทุนทางสังคม
2. กระบวนการของทุนทางสังคม สามารถเกิดขึ้นได้ในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับปัจเจก ครอบครัว เครือญาติ กลุ่ม องค์กร สถาบัน ชุมชน เครือข่าย
3. กระบวนการของทุนทางสังคม มักจะได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายนอก อาทิ ปัจจัยด้านการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ข้อมูลข่าวสาร และเทคโนโลยีอยู่เสมอ ไม่มากก็น้อย
4. กระบวนการของทุนทางสังคมสามารถเริ่มต้นได้ในหลายรูปแบบ อาทิ การเริ่มต้นกระบวนการด้วยอิทธิพลของวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม และความเชื่อดั้งเดิม หรืออาจจะเริ่มต้นด้วยการเรียนรู้จากสิ่งใหม่
5. จุดเริ่มต้นของกระบวนการทุนทางสังคมจะเริ่มจากการปรับเปลี่ยนระบบคิดและวิถีปฏิบัติของปัจเจก สมาชิกกลุ่ม องค์กร สถาบัน และชุมชน ระบบคิดและวิถีปฏิบัติที่สอดคล้องกับศีลธรรมเท่านั้น จึงจะถือว่าเป็นกระบวนการของทุนทางสังคม
6. เป้าหมายสุดท้ายของกระบวนการของทุนทางสังคมจะมุ่งสู่การจัดสรรและกระจายทรัพยากรให้แก่สมาชิกในชุมชนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม กระบวนการของทุนทางสังคมจะมุ่งสร้างเสริมทรัพยากร ทุน ให้แก่ชุมชนและสังคม และมีความมุ่งหวังว่าทรัพยากรและทุนที่เป็นของชุมชน

และสังคมเหล่านี้จะช่วยให้ชุมชนและสังคมเกิดพลังที่จะขับเคลื่อนงานต่าง ๆ หรือช่วยในการแก้ไข ปัญหาที่มีอยู่ในชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ

ท่ามกลางการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการทัศน์ทางเลือกในปัจจุบัน “ทุนทางสังคม และวัฒนธรรม” ถือว่าเป็นทั้งเป้าหมายให้ดำรงอยู่กับชุมชนท้องถิ่น แต่ด้านกระบวนการพัฒนาแล้ว ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมคือฐานของการเรียนรู้และเสริมศักยภาพให้กับชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย นัยยะของการพัฒนาจึงถือเอาทุนทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่ง

กระบวนการทุนทางสังคม

วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์ (2548 : 42-44) อธิบายว่า การศึกษากระบวนการทุนทางสังคม แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1. ส่วนที่เป็นกระบวนการทุนทางสังคม ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่

1.1 ส่วนที่เป็นระบบคิด เป็นส่วนที่เป็นนามธรรมสูง ระบบคิดดังกล่าวจะมีส่วน ที่มีมาตั้งแต่เดิม ได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ที่ปัจเจกชน กลุ่ม องค์กร สถาบัน หรือชุมชนได้สืบทอดมาจากบรรพชนในอดีต นอกจากนี้ ระบบความคิด อีกส่วนหนึ่งอาจจะมาจากสิ่งที่ได้เรียนรู้ในปัจจุบัน ซึ่งรวมทั้งความเชื่อ ศรัทธา ค่านิยม หรือ ธรรมเนียมปฏิบัติแบบใหม่ สำหรับสาระหลักที่อยู่ในระบบความคิดดังกล่าว ได้แก่ ระบบที่เกิดจาก ค่านิยมที่มีการอ้ออาทรต่อกัน มีการต่างตอบแทนกัน มีความไว้วางใจระหว่างกัน และมีความ สามัคคีกัน ฯลฯ เป็นต้น

1.2 ส่วนที่เป็นวิธีปฏิบัติ เป็นส่วนที่มีความสัมพันธ์กับส่วนที่เป็นระบบคิด หมายความว่า เมื่อปัจเจก กลุ่ม องค์กร สถาบัน หรือชุมชนมีระบบคิดเกี่ยวกับค่านิยมในการช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน ระบบคิดดังกล่าวส่งผลให้สมาชิกมีความร่วมมือกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และปฏิบัติ ต่อกันด้วยความเอื้ออาทร เป็นต้น

1.3 ส่วนที่เป็นผลลัพธ์ เป็นส่วนที่เกิดจากผลของการที่สมาชิกมีระบบคิดและวิธีการ ปฏิบัติอย่างไร ซึ่งผลลัพธ์ดังกล่าวอาจอยู่ในรูปของทรัพยากรหรือเป็นทุนในรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็น ประโยชน์ต่อส่วนรวม ได้แก่ ทุนที่เป็นตัวเงิน (ทุนในรูปของกองทุนชุมชน) ทุนมนุษย์ (แรงงานที่มีการ ลงแขกเอาแรงช่วยเหลือกัน) ทุนทรัพยากรธรรมชาติ (มีป่าไม้ที่เป็นป่าของชุมชน) ทุนภูมิปัญญา (มีความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชุมชน) โดยที่ทรัพยากรหรือทุนต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นของชุมชนหรือเป็น ของสาธารณะที่สมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงและมาใช้ประโยชน์ได้

2. ส่วนที่เป็นปัจจัยแวดล้อมของกระบวนการ ได้แก่ ปัจจัยภายนอกต่าง ๆ ที่เป็นทั้ง รูปธรรม (เงินทุนจากภายนอก เครื่องมือที่ได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก บุคลากร หรือ นักวิชาการจากภายนอก) และนามธรรม (ความช่วยเหลือทางวิชาการจากภายนอก ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ต่าง ๆ จากภายนอก) รวมทั้งผลที่เกิดจากระบบเศรษฐกิจ การเมือง สังคม การปกครอง สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และเทคโนโลยีจากภายนอกที่มีผลกระทบต่อระบบคิด และวิธีปฏิบัติภายใน กลุ่ม องค์กร สถาบัน ชุมชน

การวิเคราะห์กระบวนการทุนทางสังคมจะวิเคราะห์ในหลายระดับ อาทิ ระดับปัจเจก ระดับครัวเรือน ระดับกลุ่ม องค์กร สถาบัน ชุมชน และเครือข่าย โดยพิจารณาว่า การกระจายของทรัพยากร หรือทุนประเภทต่าง ๆ ในแต่ละระดับเป็นไปในลักษณะใด มีการกระจายอย่างทั่วถึงหรือไม่ รวมทั้งการวิเคราะห์เชื่อมโยงหาความเกี่ยวพันระหว่างระดับต่าง ๆ ด้วยว่ามีความเกี่ยวพันหรือมีอิทธิพลต่อกันมากน้อยเพียงใด

การศึกษาทุนทางสังคมไม่สามารถเลือกศึกษาทุนทางสังคมเพียงแค่รูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เนื่องจากทุนทางสังคมในแต่ละรูปแบบล้วนมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กัน การเลือกศึกษาเพียงแค่บางรูปแบบอาจทำให้ข้อมูลที่ได้ไม่ครอบคลุม เนื่องจากทุกสังคมมีทั้งมิติที่เป็นรูปธรรม เช่น กองทุน กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ผู้นำ และมิติที่เป็นนามธรรม เช่น ความผูกพัน ภูมิปัญญา ฯลฯ ซึ่งบางรูปแบบไม่สามารถแยกจากกันได้โดยเด็ดขาด

สรุป ทุนทางสังคมเป็นทรัพยากรที่มีอยู่ในประวัติศาสตร์และบริบทของชุมชน และฝังอยู่ในวิถีการดำรงชีพของชุมชน ที่สามารถนำมาเชื่อมโยงเป็นปัจจัยสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนที่ดีขึ้น

ทุนวัฒนธรรม

ทุนวัฒนธรรมเป็นคำประสมระหว่างคำว่า “ทุน” กับคำว่า “วัฒนธรรม” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 คำว่า “ทุน” เป็นคำนาม หมายถึงของเดิมที่มีไว้ ลงไว้ กำหนดไว้ จัดตั้งไว้เพื่อประโยชน์ให้ออกงาม เช่น มีความรู้เป็นทุน มีเงินเป็นทุน ส่วนคำว่า “วัฒนธรรม” เป็นคำนามเช่นกัน หมายถึง สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ วิถีชีวิตของหมู่คณะ ในทางวิทยาการ หมายถึง พฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้น ต้องการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้ในหมู่พวกของตน ในพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2548 วัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน เพราะฉะนั้น ทุนวัฒนธรรมจึงหมายถึง รากเหง้าทางวัฒนธรรม หรือภูมิปัญญาสั่งสมที่สามารถนำมาใช้เป็นรากฐานในการพัฒนาวัฒนธรรมและชุมชน ดังที่ นิตินันท์ พันทวี (2544 : 44-45) อธิบายสอดคล้องกับดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ (2547 : 40-42) ว่า ทุนวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับ “คุณค่า” “ความรู้” “ภูมิปัญญา” และงานสร้างสรรค์อันเกิดจากการค้นคว้า และค้นพบโดยผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่น รวมทั้งค่านิยมและความเชื่อที่ผูกพันสังคมทำให้เกิดการจัดระเบียบของสังคม หรือสร้างกติกาที่เป็นคุณค่าต่อสังคมโดยส่วนรวม รวมถึงกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ตัวอย่างทุนวัฒนธรรมมีมากมาย เช่น ภาษางานศิลปกรรมซึ่งเป็นความภาคภูมิใจของส่วนรวม ความรู้ที่สะสมมาในอดีต (ว่าด้วยเรื่องราวต่าง ๆ เช่น การถนอมอาหาร สมุนไพร สถาปัตยกรรม เทคโนโลยีชาวบ้าน) กติกาของสังคมที่ช่วยให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และเอื้ออาทรมากกว่าการเอารัดเอาเปรียบกัน ผลงานวรรณกรรม คำบอกเล่า ดนตรี วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อเหล่านี้เป็นรูปแบบและกิจกรรมของทุนวัฒนธรรม ชนิดา เสี่ยงมไพศาลสุข (2548 : 112) กล่าวว่า ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่คุณค่าได้รับจากกระบวนการหล่อหลอมทางสังคมอันกลายเป็นคุณสมบัติติดตัวที่เอื้อให้คุณค่าสามารถนำไปเพิ่มทุน

มูลค่าของตนได้ และมักเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ เช่น ความรู้ รสนิยม กิริยา มารยาท เป็นต้น รั้งสรรค์ ธนพรพันธุ์ (2546 : 18) มองทุนวัฒนธรรมแตกต่างจากนักวิชาการท่านอื่น โดยมองทุนวัฒนธรรมในความหมายที่ส่งเสริมมูลค่าทางเศรษฐกิจ เป็นทุนที่ใช้ในการผลิตสินค้าและบริการที่มีนัยทางวัฒนธรรม ทุนวัฒนธรรมจะเติบโตได้ก็ต้องมีอุตสาหกรรมสินค้าวัฒนธรรม (Cultural Products) ซึ่งหมายถึง สินค้าและบริการที่มีวัฒนธรรมฝังตัวเป็นส่วนหนึ่งของสินค้าหรือบริการนั้น การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการฝังตัวของวัฒนธรรม (Cultural Embodiment) ในตัวสินค้าหรือบริการ หรือวัฒนธรรมที่ฝังอยู่ในตัวสินค้าหรือบริการ (Embodied Culture) จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการวิเคราะห์ รั้งสรรค์ ธนพรพันธุ์ (2546 : 35-42) ยังได้อธิบายการก่อเกิดและเติบโตของทุนวัฒนธรรมจากเหตุปัจจัย 4 ประการด้วยกัน ดังนี้

1. กระบวนการแปรวัฒนธรรมเป็นสินค้า (Commoditization of Culture) ถือได้ว่าเป็นปัจจัยปฐมฐานที่เกื้อกูลการก่อเกิด และการเติบโตของทุนทางวัฒนธรรม หากวัฒนธรรมมิได้แปรสภาพเป็นสินค้า อุตสาหกรรมสินค้าวัฒนธรรมก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ ด้วยเหตุที่ว่าวัฒนธรรมเป็นเรื่องของการดำเนินวิถีชีวิตตามปกติของมนุษย์ กระบวนการยอมรับแบบแผนการดำเนินชีวิตและพฤติกรรมแล้วนั้น วัฒนธรรมต้องแปรวัฒนธรรมเป็นสินค้า เพื่อให้เกิดความต้องการซื้อ เมื่อมีความต้องการซื้ออรรถประโยชน์เกิดแก่ผู้ซื้อ ความต้องการซื้อสินค้าวัฒนธรรมนั้นก็เกิดขึ้น

2. กระบวนการพาณิชย์านวัตกรรม (Commercialization of Culture) วัฒนธรรมจะกลายเป็นสินค้าได้ ไม่เฉพาะแต่จะต้องมีความต้องการหรืออุปสงค์ แต่ยังต้องมีตลาดขนาดใหญ่พอสมควร การผลิตสินค้าวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้นได้ ข้อสำคัญต้องเป็นการผลิตเพื่อที่จะขายไม่ใช่เพื่อเอาไว้กินใช้ กระบวนการสร้างอุปสงค์จึงต้องโยงโยยที่หยั่งรากลึกและมีฐานอันกว้างขวาง

3. กระบวนการเทคโนโลยีานวัตกรรม (Technologization of Culture) การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีก่อให้เกิดผลผลิตใหม่ ซึ่งมีผลกระทบต่อมนุษย์และสังคมในด้านต่าง ๆ กระบวนการปรับตัวทางเทคโนโลยีจึงมีผลกระทบต่อด้านวัฒนธรรมเพราะทำให้โครงสร้างความต้องการทางวัฒนธรรมเปลี่ยนไป

4. กระบวนการโทรทัศน์านวัตกรรม (Televisualization of Culture) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีคมนาคม ผนวกกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีอากาศ ก่อให้เกิดบริการโทรทัศน์ระหว่างประเทศขยายตัวอย่างรวดเร็ว นับตั้งแต่ทศวรรษ 2510 เป็นต้นมา การขยายตัวของเครือข่ายและบริการโทรทัศน์ระหว่างประเทศมีส่วนช่วยเริ่มกระบวนการโลกานวัตกรรม บทบาทและอิทธิพลของบริการโทรทัศน์มีอิทธิพลต่อการยอมรับวัฒนธรรมของชาติมหาอำนาจ

ชยอนันต์ สมุทรวณิช (2540 : 20-21) ได้วิพากษ์ทุนวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับมูลค่าทางเศรษฐกิจ โดยให้ความหมายคำว่าทุนวัฒนธรรมนั้นต้องให้น้ำหนักกับคำว่าวัฒนธรรม ว่าไม่ใช่เป็นเพียงทุนวัฒนธรรม (Social Capital) ในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเท่านั้น แต่วัฒนธรรมเป็นทุนชนิดหนึ่งแล้วก็มี Culture Stock ได้และมีการเปลี่ยนแปลงได้ น่าจะถือได้ว่าเป็นการลงทุนหรือทำให้ทุนเดิม (มรดกทางวัฒนธรรม) รักษาคุณค่าไว้ ความมั่นคงทางจิตวิญญาณ เน้นความมั่งคั่งทางวัฒนธรรม ซึ่งก็คือจุดหมายของความเป็นมนุษย์ นอกจากนั้น ชยอนันต์ สมุทรวณิช ยังมองว่าวัฒนธรรมเป็น ทุนทางสังคม ซึ่งมีมานานก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรมและไม่สูญสลายหายไป

ไม่สามารถทำลายได้ แม้จะตกอยู่ภายใต้การครอบงำของอำนาจอื่น ๆ ในช่วงที่อยู่ภายใต้อิทธิพลอื่น วัฒนธรรมเป็นฝ่ายถูกกระทำและมีบทบาทรับเป็นสำคัญ มองวัฒนธรรมในฐานะ “สินค้าทางวัฒนธรรม” เป็นการมองว่าสินค้าและบริการมีบทบาทหลัก และการมีมิติทางวัฒนธรรมเป็นบทบาทรอง เกิดกระบวนการแปรวัฒนธรรมเป็นสินค้า กระบวนการเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมเป็นฝ่ายถูกกระทำ และมีบทบาทรับเป็นสำคัญ โดยมีสินค้าและบริการเป็นตัวหลัก ทำให้วัฒนธรรมถูกกลืน และอาจสูญเสียดุลยภาพไป

สรุปได้ว่า การให้นิยามความหมายของทุนทางวัฒนธรรมนั้นขึ้นอยู่กับมุมมองของนักวิชาการแต่ละท่าน ทุนวัฒนธรรมมีความหมายทั้งในธรรมชาติของชีวิตทางสังคม วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ความรู้ ความเชื่อ คุณค่าที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทุนวัฒนธรรมที่ส่งเสริมมูลค่าทางเศรษฐกิจ ให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมสินค้าวัฒนธรรม และทุนทางวัฒนธรรมที่ส่งเสริมคุณค่าทางชีวิต สังคม และวัฒนธรรม

รูปแบบทุนวัฒนธรรม

ทุนวัฒนธรรมจะปรากฏตัวได้ใน 3 รูปแบบ Pierre Bourdieu (1997 : 46-75) คือ

1. เป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในตัวคน หรือกลุ่มคน (An Embodied State) เช่น ความคิด ความเชื่อ จินตนาการ ความคิดริเริ่ม การเชื่อถือ หรือทุนวัฒนธรรมที่อยู่ใน Habitus อยู่ในรูปของการแสดงออกทางร่างกาย และจิตใจที่คงทนถาวร มักปรากฏในรูปของวัฒนธรรม และต้องใช้ระยะเวลาในการรวมกันเป็นรูปเป็นร่าง

2. เป็นสิ่งที่มีรูปลักษณะและเป็นตัวตน (An Objectified) เช่น ภาพวาด หนังสือ เครื่องมือ (เครื่องดนตรี อุปกรณ์ และสิ่งค้นคิดต่าง ๆ) สิ่งก่อสร้างและสถานที่มรดกโลก หรือทุนที่ถูกทำให้อยู่ในรูปที่เป็นรูปธรรม ทุนวัฒนธรรมแบบนี้มีคุณสมบัติมากมาย แต่สามารถนิยามได้เพียงแค่ว่าเป็นคุณสมบัติที่มีความสัมพันธ์กับทุนวัฒนธรรมในแบบที่ประกอบกัน ทุนรูปแบบนี้ถูกทำให้เป็นวัตถุในรูปของสิ่งของ เช่น รูปภาพ งานเขียน หนังสือ พจนานุกรม อนุสาวรีย์ เครื่องมือ เครื่องจักร ฯลฯ ความเป็นทุนวัฒนธรรมดังกล่าวสามารถส่งผ่านวัตถุได้ เช่น ด้วยการสะสมภาพวาด โดยการสะสมทุน สามารถถูกส่งผ่านได้เหมือนกับทุนทางเศรษฐกิจ แต่สิ่งที่สามารถส่งผ่านได้ คือ ความเป็นเจ้าของภาพ ซึ่งคือ ความเป็นเจ้าของวิธีการบริโภคภาพเขียน

3. ความเป็นสถาบัน (An Institutionalized State) หมายถึง กติกา ความคิด ความเชื่อ การยอมรับที่หลาย ๆ คนเห็นร่วมกัน เช่น การยอมรับสถาบันวัด กษัตริย์ โรงเรียน ผู้ทรงความรู้ ฯลฯ หรือทุนที่ทำให้เป็นสถาบัน อยู่ในรูปของการทำให้เป็นวัตถุ หรือรูปธรรมที่ถูกจัดแยก เพราะอ้างอิงคุณสมบัติเริ่มต้นของทุนวัฒนธรรมและจะถูกเข้าใจว่าเป็น การรับประกันโดยแสดงออกในรูปของประกาศนียบัตร หนังสือรับรอง และการสอบ

ลักษณะของทุนทางวัฒนธรรม

รังสรรค์ ธนพรพันธุ์ (2546 : 43-45) กล่าวถึงลักษณะบางประการของทุนทางวัฒนธรรม โดยแยกลักษณะเด่นของทุนทางวัฒนธรรมออกเป็น 7 ประการด้วยกันประกอบด้วย

1. สินค้าวัฒนธรรม จะต้องมียุทธศาสตร์ กล่าวคือ ต้องมีการฝังตัวของวัฒนธรรม สินค้าวัฒนธรรม หมายถึง สินค้าและบริการที่มีนัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมในด้านใดด้านหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็น จารีต ขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบความเชื่อและศรัทธา ระบบคุณค่า บรรทัดฐานทางจริยธรรม แบบแผนการพักผ่อนหย่อนใจ การละเล่นและการกีฬา การแต่งกาย วรรณกรรมและสิ่งพิมพ์ ศิลปะ ฯลฯ
2. ทูตทางวัฒนธรรมมีชาหยิ่งทั้งในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ
3. บรรดากิจกรรมทางเศรษฐกิจที่กลุ่มทุนวัฒนธรรมหยิ่งรากลึง ส่วนใหญ่มีการกระจุกตัวของทุน (Concentration of Capital) อย่างสูง จึงมีอำนาจผูกขาดระดับหนึ่ง
4. กลุ่มทุนวัฒนธรรมมีการผนึกตัวอยู่ตลอดเวลาสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ ด้วยการควบและครอบกิจการ
5. กลุ่มทุนวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้เกิดความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การทุ่มรายจ่ายในด้านการวิจัยพัฒนา วงจรชีวิตของสินค้าบางอย่างค่อนข้างสั้น
6. กลุ่มทุนวัฒนธรรมต้องพยายามสร้างอุปสงค์ ที่มีต่อสินค้าของตนอยู่ตลอดเวลา มิฉะนั้นย่อมยากที่จะอ้างส่วนแบ่งทางการตลาดไว้ได้
7. กลุ่มทุนวัฒนธรรม แม้จะเป็นบริษัทยักษ์ใหญ่ระหว่างประเทศและเป็นหัวหอกของ กระแสโลกาภิวัตน์ แต่มักเลือกจะทำสัญญาพันธมิตรเชิงยุทธศาสตร์กับกลุ่มทุนท้องถิ่นในประเทศ โลกที่สาม เพราะต้องการหาประโยชน์จากเครือข่ายความสัมพันธ์

สรุป ทูตทางวัฒนธรรมมีบทบาทที่หลากหลาย ทุนวัฒนธรรมเป็นทั้งสินค้าที่เกี่ยวกับ วัฒนธรรมสามารถสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ มีบทบาทในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ และมีบทบาททางเทคโนโลยี ดังนั้น หากสามารถนำวัฒนธรรม ภูมิปัญญา คุณค่าที่มีอยู่ในท้องถิ่น มาส่งเสริมมูลค่าทางเศรษฐกิจจะทำให้เกิดประโยชน์อย่างมากและยังเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมของ ท้องถิ่น

11. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องคณะผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผล เชิงยุทธศาสตร์ทั้งยุทธศาสตร์ระดับประเทศ แผนงานระดับกระทรวง การดำเนินโครงการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลและขับเคลื่อนคุณธรรมและจริยธรรม ทั้งหมดเป็นแนวทางการ นำสู่การออกแบบการวิจัยที่บูรณาการวิธีวิทยาการวิจัย และเนื้อหาของงานวิจัย ดังนี้

ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2562) ได้ศึกษาโครงการ วิเคราะห์ผลสำเร็จของการดำเนินโครงการพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงของชาติในบริบท ทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นการศึกษาเชิงยุทธศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อติดตาม ผลการดำเนินงานพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงของชาติในพื้นที่ 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสกลนคร ด้านการแก้ปัญหายาเสพติด จังหวัดตากด้านการแก้ปัญหาเขตพื้นที่อนุรักษ์และแรงงานต่างด้าว จังหวัดจันทบุรีด้านการแก้ปัญหาช้างป่า และจังหวัดสงขลาด้านปัญหาโพงพางขวางทางน้ำ และการขยายผลการวิเคราะห์ความรุนแรงของสถานการณ์ความมั่นคงในพื้นที่ใกล้เคียง การถอดบทเรียนแนวทางการแก้ไขปัญหาความมั่นคงในพื้นที่ตัวอย่างซึ่งประชาชนและหน่วยงาน ในพื้นที่มีความเห็นร่วมกันว่าเป็นประเด็นปัญหาที่ต้องมีการแก้ไข และวิเคราะห์ความสำเร็จ

และข้อจำกัดของการดำเนินโครงการเพื่อพัฒนาเสริมความมั่นคงของชาติเพื่อนำมาขยายผล การขับเคลื่อนและปรับปรุงกลไกในการดำเนินงานด้านความมั่นคงในระยะต่อไป **ผลด้านการวิเคราะห์ปัญหาเชิงพื้นที่** การศึกษาพบว่า การดำเนินการแก้ไขปัญหาความมั่นคงในแต่ละพื้นที่ จะมีบริบทที่แตกต่างกัน เช่น พื้นที่ จังหวัดสกลนคร เห็นว่าปัญหายาเสพติดมีระดับความรุนแรง ระดับน้อยและปานกลางเนื่องจากปัญหาเสพติดเป็นปัญหาระยะยาวนานและเจ้าหน้าที่ รวมถึงราษฎรได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวมายาวนานส่งผลให้ปัญหาเสพติดได้ลดความรุนแรงลง แต่ปัญหาที่ชุมชนให้ความสำคัญคือประเด็นความยากจนและการกระจายรายได้มีความรุนแรง มากกว่าปัญหาอื่น ๆ พื้นที่ จังหวัดตาก พบว่าปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัญหารุนแรง แต่ในระดับชุมชนกลับเห็นว่าปัญหาเรื่องพลังงานและปัญหาโครงสร้างพื้นฐานเป็นปัญหาสำคัญ ที่รุนแรงระดับมากตามความเห็นของประชาชน และการจะทำให้ประชาชนอยู่ได้ภายใต้พื้นที่อนุรักษ์ ที่มีอยู่อย่างจำกัดก็คือการมีกิจกรรมทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถนำมาเป็นต้นแบบในการดำเนินงานโครงการแนวพระราชดำริน “คนอยู่ร่วมกับป่า” ได้อย่างแท้จริง พื้นที่ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ราษฎรเห็นว่าปัญหาช้างป่ามีเป็นปัญหาด้านความมั่นคง รุนแรงระดับมากสูงกว่าปัญหาด้านอื่น ๆ แนวทางการแก้ปัญหาควรมีการบูรณาการการทำงาน หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาแก้ปัญหาร่วมกัน และเป็นโอกาสในการพัฒนาต้นแบบของการแก้ปัญหา อย่างยั่งยืน และพื้นที่ จังหวัดสงขลา พบว่าปัญหาโพรงพางขวางทางน้ำตามมุมมองของราษฎร เป็นปัญหาที่รุนแรงน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับปัญหาอื่น ๆ แนวทางการแก้ปัญหาต้องมีการส่งเสริม อาชีพเพื่อสร้างอาชีพทดแทนรายได้จากการทยอยลดการทำประมงด้วยโพรงพางลง จะเป็นแนวทาง แก้ปัญหาที่เหมาะสมได้ **ผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงชาติระดับภาค** พบว่า พื้นที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในความมั่นคงในรูปแบบใหม่ ต้องมีความเสริมความรู้ความเข้าใจ การเสริมสร้างศักยภาพของผู้นำ กระบวนการจัดทำแผนงาน รวมถึงการบูรณาการการทำงาน ทุกภาคส่วน **ด้านการติดตามประเมินผลและคาดการณ์สถานการณ์** ควรมีการจัดทำระบบฐานข้อมูล ในรูปแบบ Big Data ที่เป็นข้อมูลปัจจุบันมีเอกภาพต่อการพัฒนาในแผนพัฒนาจังหวัด กรอบการประเมินจังหวัดตามมาตรฐานการปรับปรุงประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการของจังหวัด ในส่วนของ Agenda-Based ต้องมีตัวชี้วัดด้านความมั่นคงในแต่ละจังหวัด

กองยุทธศาสตร์และแผนงาน กระทรวงสาธารณสุข (2561) ได้มีการศึกษาการประเมิน ยุทธศาสตร์ความเป็นเลิศ 4 ด้านของกระทรวงสาธารณสุข ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ด้านส่งเสริม สุขภาพ (Promotion, Prevention and Protection Excellence) ยุทธศาสตร์ด้านบริการเป็นเลิศ (Service Excellence) ยุทธศาสตร์ด้านบุคลากรเป็นเลิศ (People Excellence) และยุทธศาสตร์ ด้านบริหารเป็นเลิศด้วยธรรมาภิบาล (Governance Excellence) ตามยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (ด้านสาธารณสุข) เข้าสู่ปีที่ 2 ปีงบประมาณ 2561 ประกอบด้วย 15 แผนงาน 45 โครงการ และ 80 ตัวชี้วัด เป็นการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานระหว่างปีงบประมาณ 2560 และ ปีงบประมาณ 2561 มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นข้อมูลไปใช้ประกอบการพิจารณากำหนดแนวทาง การแก้ไขปัญหา ปรับปรุง วิธีการดำเนินงานหรือปรับเปลี่ยนตัวชี้วัด หรือค่าเป้าหมายของแผนงาน โครงการ กิจกรรม ให้เหมาะสมกับทรัพยากรหรือบริบทด้านสาธารณสุขที่เปลี่ยนแปลงไป ผลการศึกษา**ด้านการพัฒนา**

ยุทธศาสตร์สู่ความเป็นเลิศ 4 ด้าน มีการคงไว้ 15 แผนงาน คงเหลือ 42 โครงการ 75 ตัวชี้วัด โดยมีผลการประเมิน 4 ด้าน คือ 1) ด้านเป้าหมายยุทธศาสตร์ พบว่าควรปรับเป้าหมาย และเพิ่มการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาด้านธรรมาภิบาล การบริหารจัดการภาครัฐ และกฎหมาย ในยุทธศาสตร์ที่ 4 2) ด้านแผนงานพบว่า คงไว้ 15 แผนงาน โดยมีข้อเสนอในแผนงานที่ 4 ควรระบุขอบเขตด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นภารกิจของกระทรวงสาธารณสุข 3) ด้านโครงการ พบว่า คงเหลือ 42 โครงการและยกเลิก 3 โครงการ 4) ด้านตัวชี้วัด พบว่า คงเหลือ 75 ตัวชี้วัด และยกเลิก 5 ตัวชี้วัด

ด้านข้อเสนอเพื่อการพัฒนากระบวนการรายงานการติดตามประเมินผล พบว่ากระทรวงสาธารณสุขมีระบบการรายงานการติดตามและประเมินผลประกอบด้วย 4 ระบบ ได้แก่ 1) ระบบข้อมูลเพื่อการบริหารยุทธศาสตร์ด้านสุขภาพ (SMS) ระบบคลังข้อมูลด้านการแพทย์และสุขภาพ (HDC) 3) ระบบตัวชี้วัด KPI (Health KPI) 4) ระบบรายงานของหน่วยงานผู้รับผิดชอบตัวชี้วัดจัดเก็บเอง ข้อเสนอแนะควรมีระบบการติดตามประเมินผลได้แก่ หน่วยงานควรมีผู้ดูแลระบบและติดตามการบันทึกข้อมูลเข้าระบบ และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ควรมีการเชื่อมระบบ SMS ให้เชื่อมโยงกับระบบ GFMS เพื่อให้ข้อมูลการจัดสรรและการเบิกจ่ายมีเอกภาพ ควรมีการรายงานผลระบบปิดและเปิดระบบ ควรมีการรายงานเชิงคุณภาพกับตัวชี้วัดบางตัว และควรมีการประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการใช้งานระบบ เพื่อให้มีการพัฒนาระบบอย่างต่อเนื่อง

ด้านข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาตัวชี้วัด

ในปีงบประมาณ 2562 มีข้อเสนอให้มีการกำหนดเป้าหมายความสำเร็จรายไตรมาส (Small Success) เพื่อให้ตอบสนองต่อทั้ง 4 ยุทธศาสตร์อย่างเท่าทันเวลาต่อบริบทที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ตัวชี้วัดเชิงปริมาณที่ผ่านเกณฑ์แล้วควรมีการประเมินเชิงคุณภาพตามตัวชี้วัดที่ไม่ผ่านเกณฑ์ควรมีการวิเคราะห์สาเหตุและปัญหาที่ส่งผลให้ตัวชี้วัดไม่ผ่านเกณฑ์ ควรมีมาตรการเชิงรุกเพื่อให้สามารถดำเนินงานให้พัฒนาให้ถึงเกณฑ์ ควรมีการพัฒนาการจัดเก็บข้อมูลให้มีความครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ รวมถึงวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้ผลการดำเนินงานไม่ผ่านเกณฑ์ในปีที่ผ่านมาเพื่อนำมาพัฒนาคุณภาพการดำเนินงานในปีต่อไป

ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2560) ได้ศึกษาโครงการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 12 มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาหารูปแบบ กลไก และกระบวนการทำงานร่วมกันเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลักดันการจัดทำยุทธศาสตร์ความมั่นคงในระดับพื้นที่ที่เข้ากับกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดที่สอดคล้องกับทิศทางยุทธศาสตร์ระดับชาติ ตลอดจนจัดทำกรอบการวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ด้านความมั่นคงในระดับพื้นที่ รวมทั้งเสนอแนะแนวทางการจัดทำแผนโครงการเพื่อแก้ไขหรือพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงในลักษณะการบูรณาการทั้งระหว่างส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ผลการศึกษาพบว่า **ด้านการจัดทำแผนระดับพื้นที่** การดำเนินงานระดับพื้นที่การจัดทำแผนงานด้านความมั่นคงในระดับจังหวัดไม่ได้รับความสำคัญจากผู้ปฏิบัติงานตามที่ควรจะเป็น ทั้งนี้ เนื่องจากผู้ที่เกี่ยวข้องเห็นว่าการดำเนินงานด้านความมั่นคงจะเป็นภารกิจหลักของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงมหาดไทยในเรื่องความไม่สงบภายในจังหวัด และกระทรวงกลาโหมโดยเฉพาะปัญหาความมั่นคงบริเวณชายแดน ข้อพิพาท การทำแผนจึงมีลักษณะเหมือนที่เคยทำในทุก ๆ ปี

ด้านบุคลากร เนื่องจากระดับพื้นที่มีการโยกย้ายเปลี่ยนแปลงหน้าที่อยู่เป็นประจำ ทำให้

การดำเนินงานขาดความต่อเนื่อง ประกอบกับการให้ความสำคัญในมิติของความมั่นคงของบุคลากร แต่ละคนมีความแตกต่างกัน อีกทั้งส่วนของการประเมินสถานการณ์ด้านความมั่นคงในระดับจังหวัด จะขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้รับผิดชอบเป็นหลัก **ด้านข้อเสนอเพื่อการขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ ความมั่นคง** *ประการแรก* ควรมีการบริหารจัดการองค์ความรู้ด้านความมั่นคงเพื่อให้บุคลากรที่เข้ามา ปฏิบัติงานต่อสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง และควรมีการอบรมให้ความรู้ในเรื่องของการเขียน แผนงานโครงการด้านความมั่นคงให้กับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติในการกำหนดแผนงานด้านความมั่นคง ควรมีการวิเคราะห์ระดับความรุนแรงของปัญหาโดยใช้เครื่องมือในการประเมินระดับสถานการณ์ ความรุนแรงที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้เพื่อจัดลำดับพื้นที่เร่งด่วนในการแก้ปัญหา *ประการที่สอง* การดำเนินงานแก้ปัญหาควรมีลักษณะการบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเนื่องจากผลการศึกษา พบว่าปัญหาความมั่นคงมีความสัมพันธ์กับการจัดทำแผนงานโครงการในลักษณะการแยกส่วน จะไม่สามารถแก้ปัญหาทั้งหมดได้อย่างแท้จริง

ทศพล ถาวร (2559) ได้ศึกษาด้านการประเมินการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ด้านความ ร่วมมือทางวิชาการกับมหาวิทยาลัยต่างประเทศ ของคณะรัฐศาสตร์ และคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ด้านความร่วมมือ ทางวิชาการกับมหาวิทยาลัยต่างประเทศ ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยและการนำไปสู่ ขั้นตอนการปฏิบัติ เพื่อศึกษาคุณภาพของแผนยุทธศาสตร์ด้านความร่วมมือทางวิชาการ กับมหาวิทยาลัยต่างประเทศ และเพื่อเสนอข้อเสนอแนะของแผนยุทธศาสตร์ด้านความร่วมมือ ทางวิชาการกับมหาวิทยาลัยต่างประเทศของคณะรัฐศาสตร์ และคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่าความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัย และคณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พบว่ามีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ ของมหาวิทยาลัย และการนำไปสู่ขั้นตอนการปฏิบัติทั้งสองคณะ มีการกำหนดกรอบการวิเคราะห์ 5 ประเด็น คือ การกำหนดทิศทางเป้าหมาย ความสอดคล้องและความเชื่อมโยงยุทธศาสตร์ การสื่อสารและถ่ายทอดยุทธศาสตร์ การออกแบบการจัดการเพื่อตอบรับยุทธศาสตร์ ของหน่วยงาน และการบริหารจัดการหน่วยงาน ผลการวิจัยพบว่าทั้งสองคณะมีบริบท ในการดำเนินงานที่แตกต่างกัน กล่าวคือ **ด้านการดำเนินงานของคณะรัฐศาสตร์** พบว่าในการจัดทำ แผนยุทธศาสตร์ไม่เป็นไปตามขั้นตอนการปฏิบัติ โดยนำเอาแผนปฏิบัติราชการราย 5 ปี มาเป็น แผนยุทธศาสตร์หลักของคณะ ซึ่งถือว่าการดำเนินการที่ผิดหลักการ ไม่ถูกตามหลักการจัดทำ แผนขององค์กรโดยทั่วไป ซึ่งการจัดทำแผนที่ถูกต้อง องค์กรนั้นจะต้องมีแผนยุทธศาสตร์เป็นหลัก หรือกลยุทธ์หลักขององค์กร โดยเป็นการกำหนดยุทธศาสตร์หรือการกำหนดกลยุทธ์เป็นขั้นตอนหนึ่ง เกี่ยวกับการตัดสินใจต่อการกำหนดจุดหมายปลายทางในอนาคต และเลือกเส้นทางหรือวิธีการ ที่เป็นไปได้มากที่สุด และคณะรัฐศาสตร์กลับทำแผนปฏิบัติราชการราย 5 ปี **ด้านการดำเนินงาน ของคณะเศรษฐศาสตร์** พบว่า มีการดำเนินงานที่สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ เป็นไปตามขั้นตอน การปฏิบัติ โดยมีการจัดทำแผนกลยุทธ์คณะเศรษฐศาสตร์ฉบับที่ 11 (2555-2559) อีกทั้งยังจัดทำ แผนกลยุทธ์รายปี (2557-2559) มาเป็นแผนยุทธศาสตร์หลักของคณะซึ่งถือว่าการดำเนินการ ที่ถูกหลักการจัดทำแผนขององค์กรโดยทั่วไป สอดคล้องกับแผนของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มีการดำเนินงานที่ดีตั้งแต่การกำหนดทิศทางเป้าหมาย การออกแบบการจัดการเพื่อต่อยอดศาสตร์ของหน่วยงาน การสื่อสาร และถ่ายทอดยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ ส่งผลให้ผลการดำเนินงานในส่วนของความร่วมมือทางวิชาการกับมหาวิทยาลัยต่างประเทศได้ครบถ้วน สมบูรณ์ และประสบผลสำเร็จตามแผนที่ได้ตั้งไว้

ไพรัช บวรสมพงษ์ และคณะ (2555) ได้ทำการวิจัยประเมินผลแผนยุทธศาสตร์ **ทศวรรษกำลังคนด้านสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550-2559** เป็นการดำเนินโครงการที่ได้รับมอบหมายจากสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ในฐานะหน่วยงานดูแลคณะกรรมการกำลังคนด้านสุขภาพแห่งชาติ มีวัตถุประสงค์ เพื่อสังเคราะห์ (Program Concept) ของแผนฯ ในด้านความสอดคล้อง (Relevance) สภาพปัญหาและสถานการณ์ และวิเคราะห์ลักษณะความเหมาะสมเชิงสาระของแผนฯ ตามหลักการของการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ฯ วิเคราะห์การออกแบบขับเคลื่อน (Program Structure) เช่น การแต่งตั้งคณะกรรมการ และอนุกรรมการชุดต่าง ๆ บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ ความพอเพียงของการออกแบบระบบสนับสนุน การมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กลไกการดำเนินงานของฝ่ายเลขานุการในรูปแบบพหุภาคี ฯลฯ เพื่อวิเคราะห์เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์ทศวรรษกำลังคนด้านสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 - 2559 เช่น ความสอดคล้องระหว่างหลักคิดของแผน (Program Concept) กับการบริหารจัดการ (Program Management) กับบุคลากร (Program Personnel) รวมถึงเวลาที่บุคลากรมีให้กับการดำเนินงาน (Time Allocation) และเพื่อให้ข้อเสนอต่อแนวทางการขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ทศวรรษกำลังคนด้านสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550-2559 ในช่วงเวลาที่เหลืออยู่ และข้อเสนอต่อการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ ระยะที่ 2 ผลการศึกษาพบว่า **ผลการประเมินส่วนที่ 1 ด้านบริบทและสถานการณ์กำลังคนด้านสุขภาพ** แผนมุ่งแก้ปัญหาต้นเหตุและแก้ปัญหาด้วยหลากหลายลักษณะวิธีการ มีการให้ความสำคัญกับภาคีเครือข่าย (Network, Cluster) ที่เกี่ยวข้องเพื่อทำหน้าที่ร่วมกันเชิงระบบ **ผลการประเมินส่วนที่ 2 ด้านลักษณะของแผนยุทธศาสตร์ทศวรรษกำลังคนด้านสุขภาพฯ** การกำหนดกลไกคณะกรรมการนับว่าเป็นความสำเร็จ บทบาทของคณะกรรมการกำลังคนด้านสุขภาพแห่งชาติส่งผลโดยตรงต่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ของแผนในฐานะที่เป็น Advisory Committee/Board การมีหน่วยงานหลักคือ สวรส. สช. สนย. และ สวค. ในฐานะกองเลขานุการสามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อเสริมพลัง (Synergizing) แม้ว่าคณะทำงานจะไม่ทำงานเต็มเวลา แต่มีแนวทางที่ให้ความสำคัญกับข้อมูลสารสนเทศเชิงประจักษ์และข้อมูลวิชาการ **ผลประเมินส่วนที่ 3 ด้านกลไกคณะกรรมการ** เป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์ แต่ก็มีข้อจำกัดเชิงการบริหารจัดการ เช่น การมีภารกิจที่เป็นงานประจำที่ต้องดำเนินการส่งผลให้มีปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเวลาในโครงการ (Time Allocation) คุณภาพการจัดการจึงมีข้อจำกัด ความแตกต่างวัฒนธรรมองค์กรของคณะทำงานทำให้ความมุ่งมั่น (Commitment) ยังมีต่อการทำงานยังมีข้อจำกัดเช่นกัน **ผลการประเมินส่วนที่ 4** แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือผลลัพธ์ระดับแผนทั้ง 5 ยุทธศาสตร์สามารถดำเนินการได้ทั้งหมด แต่ยังมีข้อจำกัด แต่ยังไม่มีการปฏิบัติ และผลลัพธ์ระดับกลไกการขับเคลื่อนแผน ส่วนมากเป็นการขับเคลื่อนเชิงข้อเสนอ และมอบหมายให้หน่วยงานอื่นไปสู่การปฏิบัติ การขับเคลื่อนตามบทบาทหน้าที่ส่วนกลางมีผลสู่การปฏิบัติได้เพียงบางเรื่อง

การมีกลไกการทำงานในระดับพื้นที่จะช่วยให้การดำเนินงานตามข้อเสนอของคณะกรรมการฯ เป็นผลในทางปฏิบัติและสอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่

ศุภวัตร พลายน้อย และคณะ (2553) ได้ศึกษาวิจัยประเมินผลเพื่อขับเคลื่อน **ศูนย์การเรียนรู้เชิงคุณธรรม** ดำเนินการเพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนศูนย์การเรียนรู้เชิงคุณธรรมให้เป็นไปตามพันธกิจ และยุทธศาสตร์ของศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม โครงการวิจัยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ เพื่อพัฒนาตัวชี้วัดหลัก (Key Performance Indicators) ในการประเมินศูนย์การเรียนรู้เชิงคุณธรรม และเพื่อประเมินเสริมพลัง (Empowerment Evaluation) ภาศึเครือข่ายในการขับเคลื่อนศูนย์การเรียนรู้เชิงคุณธรรม ดำเนินการวิจัยโดยการวิเคราะห์ห้องค์กรสังเคราะห์ความรู้ศูนย์การเรียนรู้เชิงคุณธรรมทั้งในและต่างประเทศ และวิเคราะห์สถานการณ์คุณธรรมในสังคมไทย เพื่อนำมาพัฒนากรอบการประเมินและตัวชี้วัด และดำเนินการประเมินตามตัวชี้วัดในกลุ่มเป้าหมายคือ “80 ศูนย์การเรียนรู้เชิงคุณธรรม” หลังจากนั้น จึงนำผลการประเมินมาสู่การประเมินเสริมพลังและถอดบทเรียน สำหรับการขับเคลื่อนงานในอนาคต จากผลการศึกษาพบว่า กรอบการประเมินและตัวชี้วัดการประเมิน จำแนกออกเป็น 2 มิติคือ 1) มิติด้านทุนและกระบวนการ มี 6 องค์ประกอบ คือ พื้นที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์การเรียนรู้ระบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้ กระบวนการจัดการความรู้ ผู้อำนวยการความสะดวกในการเรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกัน 2) มิติผลลัพธ์ มี 5 องค์ประกอบ คือ จำนวนผู้รับบริการ ความพึงพอใจของผู้มีส่วนได้เสีย การพัฒนาความรู้คุณธรรมของผู้ใช้บริการ ผลผลิตศูนย์การเรียนรู้ และการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ โดยมีตัวชี้วัดทั้งหมด 40 ตัวชี้วัด ผลการประเมิน 80 ศูนย์การเรียนรู้เชิงคุณธรรมในภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับดี เนื่องจากความเป็นต้นแบบศูนย์การเรียนรู้เชิงคุณธรรม แต่อย่างไรก็ตามผลการประเมินสะท้อนความต้องการสนับสนุนที่หลากหลายและต่อเนื่อง โดยเฉพาะการสนับสนุนทางวิชาการ

สุทธิวรรณ ตันติรจนาวงศ์ และวรรณดี แสงประทีปทอง (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการประเมินโครงการชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลดำเนินโครงการชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวร เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร และเพื่อเสนอแนวทางการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวรที่สอดคล้องกับบริบทสภาพสังคม วัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของชุมชน ผลการศึกษาพบว่า **ผลการประเมินการดำเนินโครงการชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวร** ประกอบด้วย 1) การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ ปัจจัยด้านครอบครัว/บ้าน ปัจจัยด้านวัด/ศาสนสถาน ปัจจัยด้านโรงเรียน ปัจจัยหน่วยงานภาครัฐ/ภาคเอกชน ปัจจัยด้านชุมชนปัจจัยด้านสื่อมวลชน และปัจจัยด้านความพร้อมของทรัพยากร 2) การประเมินกระบวนการ (Process) ได้แก่ การประเมินการดำเนินงานโครงการชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวร และการจัดกิจกรรมขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรม และ 3) การประเมินผลผลิตของโครงการ (Output)/ผลการดำเนินโครงการ ได้แก่ พฤติกรรมของคนในพื้นที่ชุมชนคุณธรรม และคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ชุมชนคุณธรรม **ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการขับเคลื่อนด้วยพลังบวร** พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องทุกด้านมีผลต่อการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ที่ 0.01

เรียงตามลำดับได้แก่ ปัจจัยด้านสื่อมวลชน ปัจจัยด้านความพร้อมของทรัพยากร ปัจจัยด้านโรงเรียน/หน่วยงานภาครัฐ/ภาคเอกชน ปัจจัยด้านวัด/ศาสนสถาน ปัจจัยด้านชุมชน และปัจจัยด้านบ้าน/ครอบครัว **ด้านแนวทางการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร** พบว่า แนวทางการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวให้การอบรมเลี้ยงดู ความรัก ความอบอุ่น เป็นแบบอย่างที่ดีต่อกันเพื่อให้เป็นคนดี มีคุณภาพ และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และมีการพัฒนาเศรษฐกิจโดยใช้ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น วัสดุอุปกรณ์/ปัจจัยการผลิตในท้องถิ่น เพื่อกระจายรายได้ให้ชุมชนท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนการดำเนินการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรม มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

สุทธวิพรรณ ตันตริจนาวงศ์ และคณะ (2551) ได้ศึกษารูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและบทเรียนในการส่งเสริมและปลูกฝังคุณธรรมในอดีต ศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ วิเคราะห์หาแนวทางในการส่งเสริมและปลูกฝังคุณธรรม และสร้างรูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ผลการศึกษาพบว่า **ด้านสภาพปัญหาคุณธรรมสังคมไทยที่เป็นอยู่** พบว่า คุณธรรมในสังคมไทยที่ไม่มีการประพฤติปฏิบัติอยู่ในระดับต่ำสุด 7 ลำดับ คือ ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความข่มใจ ความอดทน ความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ ความมีวินัย ความพอเพียง การมีสติ สัมปชัญญะ ตามลำดับ เมื่อจำแนกเป็นรายกลุ่มทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคเยาวชน และภาคประชาชนพบว่า คุณธรรมที่พึงประสงค์อันดับแรกคือ ความซื่อสัตย์ **ด้านปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ** พบว่า ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมให้ประสบความสำเร็จเป็นอันดับแรก คือ ปัจจัยด้านครอบครัว รองลงมาคือปัจจัยจากภาครัฐ และภาคเอกชน ปัจจัยด้านองค์กรทางศาสนา ปัจจัยด้านชุมชนและสิ่งแวดล้อม ปัจจัยจากบทบาทสื่อมวลชน ปัจจัยจากบทบาทสถาบันการศึกษา ปัจจัยจากบริบทและสิ่งแวดล้อม ปัจจัยเกี่ยวกับองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สังคม ส่วนปัจจัย/เงื่อนไขที่ทำให้การส่งเสริมคุณธรรมไม่ประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วยครอบครัวไม่เข้มแข็ง การดำเนินการไม่ต่อเนื่อง และไม่จริงจัง ขาดการติดตาม และการไม่เห็นความสำคัญของคุณธรรม **ด้านรูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ** ควรมีองค์ประกอบ คือ หลักธรรมทางศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักการจัดการศึกษา นโยบายแห่งชาติ การมีส่วนร่วมระหว่างองค์กร และวิธีดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การจัดกิจกรรม การจัดงบประมาณ การประสานงาน และการประเมินผล

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) (2550) ได้ศึกษาแนวทางปลูกจิตสำนึกคุณธรรมผ่านระบบการศึกษา : **กรณีศึกษามูลนิธิพุทธฉือจี้ ไต้หวัน** โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของสถานศึกษาต่อการพัฒนาคุณธรรมโดยเน้นกระบวนการและรูปแบบตัวอย่างความสำเร็จที่พัฒนาทั้งทางกาย จิตสำนึก และจิตวิญญาณ ในระดับประถม มัธยม และอุดมศึกษาของมูลนิธิพุทธฉือจี้ เพื่อศึกษาถึงสภาพแวดล้อมองค์ประกอบ ทั้งที่เป็นแบบอย่างตัวบุคคลและสื่อต่าง ๆ ที่เป็นสนามแม่เหล็กเหนี่ยวนำให้เกิดการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

แบบฉือจี้ ตลอดจนหลักสูตรการพัฒนาคุณภาพครู การพัฒนาผู้เรียน การมีส่วนร่วมของบุคคล แวดล้อม เช่น พ่อแม่ผู้ปกครอง อาสาสมัคร การใช้สื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุทัศน์ และทีวีกระตุ้นจิตสำนึก ของนักเรียนนักศึกษา และเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะกรอบโครงสร้างหลักสูตรและวิธีการพัฒนาครู ให้มีความสามารถพัฒนาตนเองและผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรมในสังคมต่อไป ผลการศึกษาพบว่า สถานศึกษามีบทบาทต่อการพัฒนาคุณธรรมของเด็กทั้งกาย จิตสำนึก และจิตวิญญาณ โดยนักเรียน มีความกระตือรือร้นและมีความรับผิดชอบต่อตนเอง เช่น การตื่น การกิน การนอน มีความตั้งใจ ที่จะร่วมกิจกรรมของโรงเรียน มีความเคารพต่อคน สัตว์ สิ่งของ สิ่งแวดล้อม และเรื่องราวต่าง ๆ มีจิตสำนึกในบุญคุณมากขึ้น **ด้านแนวทางการศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการปลูกฝังคุณธรรม จากกรณีศึกษาฉือจี้** พบว่ามีองค์ประกอบคือ 1) เป้าหมายการศึกษาเด่นชัด การศึกษาของฉือจี้ ในทุกระดับชั้นมีรูปแบบเดียวกัน กล่าวคือ ฝึกหัดเด็กให้มี “คุณธรรมนำความรู้” ด้วยหลักไตรสิกขา และพรหมวิหาร 4 2) หลักสูตรสถานศึกษา ใช้หลักสูตรของกระทรวงศึกษาฯ แต่เพิ่มวิชาจริยศิลป์ ศึกษา การสอนวาทะธรรม และกิจกรรมหลากหลายที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านจิตใจ 3) การสอน วาทะธรรมอย่างมีเทคนิค-กระตุ้นจิตสำนึกคุณธรรม เป็นกระบวนการปลูกจิตสำนึกคุณธรรม คือ “เข้าใจ คิด (วิปัสสนา) แสดงออก (ปัญญา) ผัสสะ (กระตุ้นจิตเมตตา) ทำทันที (กรุณา) ทำอีก (มุทิตา อุเบกขา)” 4) วิชาจริยศิลป์ศึกษา 2 คาบต่อสัปดาห์ ในการอบรมคุณธรรมความประพฤติ มารยาท วินัย และความรู้ให้แก่แก่นักเรียนผ่านศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น การชงชา การจัดดอกไม้ การเขียนพู่กันจีน มารยาทและวัฒนธรรมฉือจี้ 5) วิชาการทุกด้าน ครูสอดแทรกวาทะธรรม และการเชื่อมโยงสู่จริยธรรมในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ นักเรียนคิดเปรียบเทียบและบูรณาการความรู้ กับชีวิตจริง 6) สื่อการสอน ทั้งด้านความรู้วิชาการ และคุณธรรมมิใช่เพียงตัวหนังสือบนกระดาน 7) กระตุ้นจิตอาสา ด้วยการเป็นอาสาสมัครในโรงเรียนในรูปแบบชมรม มีกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ เช่น การคัดแยกขยะ อาสาสมัครห้องพยาบาล อาสาสมัครกิจกรรมตามความถนัดของตนเอง 8) การบำเพ็ญศาสนิกกิจนอกโรงเรียน จะมีการนำนักเรียนและผู้ปกครองออกไปบำเพ็ญสาธารณกิจ ทุกสัปดาห์ 9) การประเมินผลการศึกษา มีคะแนนความประพฤติให้ทุกคน การประเมินพัฒนาการ ผ่านสมุดสื่อใยรัก ซึ่งใช้เป็นสื่อเชื่อมโยงระหว่างเด็ก-ครู-พ่อแม่ร่วมกันติดตามพัฒนาการของเด็ก เป็นแนวทางในการกระตุ้นให้นักเรียนมีพัฒนาการด้านคุณธรรม

วิรัตน์ คำศรีจันทร์ (2554) ได้ศึกษาการพัฒนาเครือข่ายร่วมเสริมสร้างจิตสำนึก สาธารณะทางสุขภาพ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสังคมประชากรในเขตเมืองโดยผ่าน การขับเคลื่อนประชาคมวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและพัฒนาศักยภาพท้องถิ่นในการจัดการ การพัฒนาจิตสำนึกต่อส่วนรวม และการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพชุมชนบนหน่วยสังคมประชากร กลุ่มน้ำเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะของสังคมประชากรเขตเมือง พร้อมกับพัฒนาศักยภาพ และความเข้มแข็งของภาคสาธารณะในพื้นที่ ผลการศึกษาพบว่า **คุณลักษณะเด่นของเครือข่าย จัดการชุมชนแบบจิตอาสา** ประกอบด้วย 1) การทำงานส่วนรวมที่เครือข่ายจิตอาสาทำได้ดี คือ เป็นการทำงานแบบเฉพาะกิจ เป็นประเด็นร่วมของส่วนรวม การรณรงค์ให้การศึกษาเรียนรู้ การจัดการทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งต้องอาศัยความรู้ที่อยู่ในวิถีชีวิตชุมชน การจัดการ ความจำเป็นซึ่งต้องอาศัยความเอาใจใส่ดูแลใกล้ชิด และเป็นเครือข่ายความร่วมมือ และทำงาน

อาสาสมัครทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และกลวิธีและแนวทางการดำเนินการเพื่อสร้าง **เครือข่ายจิตอาสา** ประกอบด้วย 1) รูปแบบหลากหลายและสมเหตุสมผลต่อความจำเป็น เช่น การบริหารจัดการภาวะฉุกเฉิน การบริการจัดการเครือข่ายแบบอาสาสมัครโครงการ การบริหารจัดการสิ่งที่มีอยู่แล้ว เป็นต้น 2) การจัดการองค์กรแบบยืดหยุ่น ควรเป็นการจัดการที่ยืดหยุ่นไม่เป็นทางการ ลดความซับซ้อน และยืดหยุ่นต่อการปรับปรุงอยู่เสมอ ต้องเป็นความต้องการชุมชนเป็นหลัก 3) ระดมทุนและทรัพยากรที่ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้สูง เน้นทุนมนุษย์ และทุนทางสังคม ที่มีอยู่ในชุมชนเป็นตัวตั้ง 4) การบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม เน้นการปรึกษาหารือ การวางแผน ตัดสินใจและร่วมแผนโดยชุมชน ปฏิสัมพันธ์เพื่อทำงานแบบแนวราบและมีความเป็นธรรมชาติ 5) ภาวะผู้นำเป็นกลุ่ม เน้นการจัดการภาวะผู้นำ ทุกคนมีศักยภาพในการแสดงออกและใช้ความสามารถนำการจัดการเมื่อจำเป็น 6) วางอยู่บนความเชื่อถือและไว้วางใจกัน เป็นการจัดการเพื่อการอยู่ร่วมกันให้อยู่เย็นเป็นสุข และคำนึงถึงสิ่งที่ต้องดำเนินชีวิตและเป็นส่วนหนึ่งในความเป็นชุมชนเดียวกันต่อไปในอนาคต 7) สร้างคน พัฒนาพลเมือง และวัฒนธรรมประชาคม บูรณาการการสร้างคนและสร้างผู้นำในแนวทางใหม่ ๆ ให้กับชุมชน 8) บูรณาการการเรียนรู้และการจัดการภูมิปัญญา ภูมิปฏิบัติ เพื่อพัฒนาความเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ และสร้างศักยภาพการจัดการความเปลี่ยนแปลงที่เท่าทันต่อพัฒนาการของโลกรอบข้างให้สอดคล้องกับสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไป 9) สื่อสารแบบสองทางและเน้นความเป็นมนุษย์ 10) ผสมผสานเทคโนโลยีและนวัตกรรมทั้งท้องถิ่นและโลกาภิวัตน์ 11) สิ่งตอบแทนและกำลังใจทางจิตวิญญาณที่หลัง 12) มุ่งประสานความร่วมมือสหสาขาและพหุภาคี

จากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นฐานคิดสำคัญในการประเมินผลแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ทั้งหมดจะครอบคลุมถึงการประเมินวิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ วัตถุประสงค์หลัก ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์และแนวทางการดำเนินงานต่าง ๆ และจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะสะท้อนให้เห็นถึงมิติการประเมินที่ครอบคลุมมิติการประเมินประกอบด้วย 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) ประกอบด้วย บุคลากรที่เกี่ยวข้อง งบประมาณ เป็นต้น 2) กระบวนการ (Process) ประกอบด้วย การบริหารจัดการขับเคลื่อนแผนฯ 3) ผลลัพธ์ (Output) ประกอบด้วย แต่ละหน่วยงานมีแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม และแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมประจำปี มีเครือข่ายส่งเสริมคุณธรรม มีกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมอย่างต่อเนื่องในทุกภาคส่วน เกิดชุมชน องค์กร อำเภอ และจังหวัดคุณธรรม และ 4) ผลกระทบ (Impact) ประกอบด้วย ระดับประชาชน ระดับสังคม เกิดชุมชน องค์กร อำเภอ และจังหวัดคุณธรรม และระดับประเทศชาติ ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการของการศึกษาครั้งนี้

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยประเมินผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ครั้งนี้ ได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อได้เนื้อหาที่ครบถ้วนและรอบด้านที่สุด มีรายละเอียด ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ในเขตกรุงเทพมหานคร พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และทั้ง 4 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยแต่ละจังหวัด จำแนกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 4 ระดับได้แก่ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับองค์กร และระดับชุมชน

1. ระดับจังหวัด ประกอบด้วยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ได้แก่ กรุงเทพมหานคร จังหวัดเชียงราย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดอุดรธานี จังหวัดเลย จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดราชบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดสงขลา

2. ระดับอำเภอ ประกอบด้วยอำเภอที่อยู่ในพื้นที่ 10 จังหวัดกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กรุงเทพมหานคร จังหวัดเชียงราย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดอุดรธานี จังหวัดเลย จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดราชบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดสงขลา

3. ระดับองค์กร ประกอบด้วย หน่วยงาน/องค์กรภาครัฐและเอกชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ 10 จังหวัดกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กรุงเทพมหานคร จังหวัดราชบุรี จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดอุดรธานี จังหวัดเลย จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดราชบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดสงขลา

4. ระดับชุมชน ประกอบด้วย สมาชิกชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ 10 จังหวัดกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กรุงเทพมหานคร จังหวัดเชียงราย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดอุดรธานี จังหวัดเลย จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดราชบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดสงขลา

ทั้งนี้ ด้านการศึกษาในครั้งนี้อยู่ครอบคลุมพื้นที่ทั้ง 4 ภูมิภาคของประเทศไทย การศึกษาครั้งนี้ได้ใช้สูตรคอเครน (W.G. Cochran, 1953) ในการศึกษาในการคำนวณขนาดตัวอย่าง ในกรณีที่ไม่ทราบจำนวนประชากร

วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง

การสุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดขนาดตัวอย่างเพื่อศึกษา (Sample Size) ให้มีขนาดความแปรปรวนสูงสุด คือ $P = .5$ โดยยอมรับความคลาดเคลื่อนในขอบเขตร้อยละ 5 ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ดังนี้

$$\text{สูตร } n = \frac{P(1-P)Z^2}{E^2}$$

n แทนขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ
 P แทนสัดส่วนของประชากรที่ผู้วิจัยต้องการจะสุ่ม ซึ่งสามารถนำค่าสถิติในอดีตมาใช้แทนได้
 Z แทนค่าที่กำหนดจากค่าความเชื่อมั่นที่ผู้วิจัยจะต้องกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติ เช่น

Z ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 จะมีค่า 1.96 (ความเชื่อมั่น 95%)

Z ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01 จะมีค่า 2.58 (ความเชื่อมั่น 99%)

E แทนสัดส่วนของความคลาดเคลื่อนหรือค่าความคลาดเคลื่อนที่ผู้วิจัยยอมให้เกิดขึ้นได้ หรือยอมเสี่ยงในการสรุปผล ระดับความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างที่ยอมรับได้ ในงานวิจัยนี้ กำหนดความเชื่อมั่นที่ 95% (กำหนด $E = .05$)

$$\begin{aligned} \text{แทนค่า } n &= \frac{(0.5)(1-0.5)1.96^2}{0.05^2} \\ n &= 384.61 \end{aligned}$$

จากการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างข้างต้น กรณีไม่ทราบจำนวนประชากร ณ ระดับความเชื่อมั่น 95% จะได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมในแต่ละระดับเท่ากับ 385 ราย อย่างไรก็ตาม เพื่อป้องกันความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นจากการเก็บข้อมูล คณะผู้วิจัยจึงได้กำหนดขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมในแต่ละระดับเท่ากับ 400 ราย โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างดังนี้

กลุ่มตัวอย่างงานวิจัย คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานขับเคลื่อนตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) จาก 4 ภูมิภาค เลือกภูมิภาคละ 2 จังหวัด ได้แก่ 1) **พื้นที่ภาคเหนือ** จังหวัดเชียงราย และจังหวัดแม่ฮ่องสอน 2) **พื้นที่ภาคกลาง** จังหวัดราชบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3) **พื้นที่ภาคใต้** จังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดนครศรีธรรมราช 4) **พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ** จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดเลย โดยได้มีการเพิ่มพื้นที่พิเศษอีก 2 จังหวัดได้แก่ **พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้** โดยได้เจาะจงเลือกจังหวัดสงขลาเป็นตัวแทนพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และ **พื้นที่เขตกรุงเทพมหานคร** ซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศ รวมทั้งหมด 10 จังหวัด

คณะผู้วิจัยได้พิจารณากำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตามวิธีวิทยาการศึกษา ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ มีรายละเอียดดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างการวิจัยสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) จากทุกหน่วยงานในพื้นที่ที่ระบุข้างต้น

1) จังหวัด จำนวน 10 จังหวัด ดังรายละเอียดที่ระบุข้างต้น โดยมีผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ข้าราชการ พนักงาน/ลูกจ้างของรัฐ ที่ดำรงตำแหน่งผู้บริหารระดับสูง ผู้บริหารระดับกลาง หรือฝ่ายปฏิบัติการ

2) ระดับอำเภอ จำนวน 10 อำเภอ ดังรายละเอียดที่ระบุข้างต้น โดยมีผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ข้าราชการ พนักงาน/ลูกจ้างของรัฐ ที่ดำรงตำแหน่งผู้บริหารระดับสูง ผู้บริหารระดับกลาง หรือฝ่ายปฏิบัติการ

3) ระดับองค์กร ใน 10 องค์กรตามจังหวัดข้างต้น ครอบคลุมทั้งหน่วยงาน/องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่เป็นเครือข่ายในพื้นที่ โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Sampling) จำแนกเป็น องค์กรภาครัฐ และองค์กรภาคเอกชน ทั้งนี้ ในแต่ละหน่วยงานจะมีผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ข้าราชการ พนักงาน ลูกจ้างของรัฐ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ หรือพนักงาน/ลูกจ้างเอกชนที่ดำรงตำแหน่งผู้บริหาร หรือฝ่ายปฏิบัติการของแต่ละองค์กร

4) ระดับชุมชนใน 10 ชุมชน ตามจังหวัดข้างต้น โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Sampling) จำแนกชุมชนออกเป็น 2 กลุ่มตามลักษณะความหนาแน่นของประชากร และการแบ่งเขตการปกครองเป็นชุมชนเมือง และชุมชนชนบท และสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (simple random sampling) จากสมาชิกในชุมชนเป้าหมาย

2. ตัวอย่างวิจัยสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเทคนิคการเลือกตัวอย่างแบบมีเกณฑ์ (Criterion Sampling) สำหรับการคัดเลือกเก็บข้อมูลภาคสนาม คือ ต้องเป็นผู้บริหารและมีส่วนเกี่ยวข้องกับนโยบายการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ เป็นผู้มีส่วนที่รับผิดชอบโดยตรงในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) เป็นผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder) ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ทั้งนี้ การระบุกลุ่มเป้าหมายเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยจะประสานและหารือกับผู้ประสานงานในระดับจังหวัดเพื่อร่วมกันเจาะจงเลือกและเชิญเข้าร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูลเป็นรายพื้นที่ และในส่วนของกรดำเนินการลงพื้นที่ในหน่วยงานระดับต่าง ๆ ทั้ง 4 ระดับที่เป็นตัวอย่างวิจัยสำหรับการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณด้วยการแบ่งออก ดังรายละเอียด คือ

1) ตัวแทนระดับจังหวัด อำเภอ องค์กร และชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ที่ร่วมให้ข้อมูลด้านการสัมภาษณ์เชิงลึกจากทั้ง 10 จังหวัด ที่ได้ระบุข้างต้น จังหวัดละ 8-10 คน จำนวนทั้งสิ้น 90 คน

2) ตัวแทนหน่วยงานระดับจังหวัดและอำเภอที่ร่วมผู้ให้ข้อมูลหลักด้านการสนทนากลุ่ม จำนวน 225 คน ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ หรือตัวแทนของจังหวัดที่มีส่วนเกี่ยวข้องกัแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)

3) ข้อมูลและสารสนเทศที่ได้จากกรณีศึกษาเชิงพื้นที่ (Case Study) โดยเลือกแบบเจาะจงและเฉพาะจากพื้นที่กรณีศึกษาที่คณะผู้วิจัยได้เจาะจงเลือกจากพื้นที่ที่มีการขับเคลื่อน

คุณธรรมตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ต้นแบบ 4 แห่ง แบ่งตามภูมิภาคละ 1 แห่ง และพื้นที่พิเศษ 1 แห่ง รวม 5 แห่ง

เครื่องมือวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ขออนุมัติจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการวิจัยของมหาวิทยาลัยมหิดล (Mahidol University Central Institutional Review Board) เลขที่ MU-CIRB 2020/438.1712 ลงวันที่ 30 ธันวาคม 2560 โดยเครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ประกอบด้วย แบบสอบถาม (Questionnaires) แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) คำถามเพื่อถอดบทเรียนและจัดการความรู้ และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมของนักวิจัย (Participatory Observation) ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับตามข้อกำหนดของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมซึ่งเป็นผู้ว่าจ้าง (Terms of Reference : TOR) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. แบบสอบถามสำหรับการศึกษาทั้งหมด จำนวน 4 ฉบับ ได้แก่ (1) แบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ระดับจังหวัด (2) แบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ระดับอำเภอ (3) แบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ระดับองค์กร และ (4) แบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ระดับชุมชน โดยแต่ละระดับมีเนื้อหาสาระที่แตกต่างกันโดยจำแนกได้ดังนี้

(1) แบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ระดับจังหวัด ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ และแบบเติมคำตอบ และตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับบริบทจังหวัด นโยบาย และยุทธศาสตร์การส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัด การประเมินผลตัวชี้วัดความสำเร็จของกระบวนการส่งเสริมคุณธรรม การพัฒนาเพื่อยกระดับสู่การเป็นจังหวัดคุณธรรมต้นแบบ มีลักษณะเป็นมาตราประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ มีลักษณะเป็นแบบเติมคำตอบ

(2) แบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ระดับอำเภอ ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ และแบบเติมคำตอบ ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับบริบทอำเภอ นโยบาย และยุทธศาสตร์การส่งเสริมคุณธรรมระดับอำเภอ การประเมินผลตัวชี้วัดความสำเร็จของกระบวนการส่งเสริมคุณธรรม การพัฒนาเพื่อยกระดับสู่การเป็นอำเภอคุณธรรมต้นแบบ มีลักษณะเป็นมาตราประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ มีลักษณะเป็นแบบเติมคำตอบ

(3) แบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ระดับองค์กร ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ และแบบเติมคำตอบ ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในองค์กร/หน่วยงานคุณธรรม ความพร้อมขององค์กร/หน่วยงานในการเป็นองค์กร/หน่วยงาน

คุณธรรมและพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคุณธรรม มีลักษณะเป็นมาตราประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ มีลักษณะเป็นแบบเติมคำตอบ

(4) แบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ระดับชุมชน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ และแบบเติมคำตอบ ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในชุมชนคุณธรรม ความพร้อมของชุมชนในการเป็นชุมชนคุณธรรม และพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตตามหลักคุณธรรม มีลักษณะเป็นมาตราประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ มีลักษณะเป็นแบบเติมคำตอบ

2. แบบคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการถอดบทเรียนเพื่อถอดบทเรียน ซึ่งเป็นแบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกตัวแทนระดับจังหวัด อำเภอ องค์กร และชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)

โดยครอบคลุมประเด็นสำคัญ ดังนี้

(1) ปัจจัยนำเข้า (Input) ประกอบด้วย บุคลากรที่เกี่ยวข้อง งบประมาณ เป็นต้น
 (2) กระบวนการ (Process) ประกอบด้วย การบริหารจัดการขับเคลื่อนแผนฯ
 (3) ผลลัพธ์ (Output) ประกอบด้วย แต่ละหน่วยงานมีแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม และแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมประจำปี มีเครือข่ายส่งเสริมคุณธรรม มีกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมอย่างต่อเนื่องในทุกภาคส่วน เกิดชุมชน องค์กร อำเภอ และจังหวัดคุณธรรม

(4) ผลกระทบ (Impact) ประกอบด้วย ระดับที่ 1 ระดับประชาชน ประชาชนมีพฤติกรรมถูกต้องดีงามด้วยหลักธรรมทางศาสนา มีความมั่นคง เข้มแข็งด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมไทย ระดับที่ 2 ระดับสังคม เกิดชุมชน องค์กร อำเภอ และจังหวัดคุณธรรม เป็นสังคมคุณธรรมที่ยึดมั่นในสถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ มีความเอื้ออาทร และแบ่งปัน ระดับที่ 3 ระดับประเทศชาติ ประเทศชาติมีความสุข สมานฉันท์ มั่นคง ด้วยมิติทางศาสนาอย่างยั่งยืน เป็นแบบอย่างในการส่งเสริมคุณธรรมในประชาคมอาเซียน และประชาคมโลก

(5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ โดยมุ่งคำถามจากการถอดบทเรียนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเครื่องมือและด้านอื่น ๆ ที่เป็นปัจจัยส่งผลให้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ประสบผลสำเร็จบรรลุเป้าหมาย เป็นไปตามตัวชี้วัดแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ทั้งตัวชี้วัดระยะสั้นและระยะปานกลาง

(6) ปัญหาและอุปสรรค มุ่งคำถามเพื่อสะท้อนบทเรียนความขัดข้องที่เป็นสาเหตุให้ไม่บรรลุตามตัวชี้วัดและเป้าหมายของแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ

(7) ข้อเสนอแนะ มุ่งเพื่อเปิดรับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและกรอบแนวทางการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ที่มีประสิทธิภาพที่เกิดจากการประมวลข้อมูลในการลงพื้นที่ประเมินผลแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ เช่น การศึกษาดูงาน การประชุม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อยถอดบทเรียน โดยนำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและกรอบแนวทางการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ในเชิงยุทธศาสตร์ และนำมาประกอบการพิจารณาปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงาน รวมทั้งจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570)

สำหรับการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย เป็นการตรวจสอบความสอดคล้องของแบบสอบถาม โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ได้ตรวจสอบว่าเครื่องมือสามารถวัดตัวแปรที่ผู้วิจัยจะศึกษาได้จริงหรือไม่ โดยพิจารณานิยามของตัวแปร ขอบเขต และองค์ประกอบของเนื้อหาที่จะวัดด้วยการหาความสอดคล้องโดยคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับจุดประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ซึ่งอาจทำเป็นแบบประเมินข้อคำถามให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาข้อคำถามแต่ละข้อในเครื่องมือวัด โดยการศึกษาครั้งนี้ได้รับความอนุเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ เพื่อตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ กำหนดคะแนนสำหรับการพิจารณาข้อคำถามแต่ละข้อ ดังนี้

ให้ +1 ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับเนื้อหาตามจุดประสงค์ที่ต้องการวัด
 ให้ 0 ถ้าไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับเนื้อหาตามจุดประสงค์ที่ต้องการวัด
 ให้ -1 ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นไม่สอดคล้องกับเนื้อหาตามจุดประสงค์ที่ต้องการวัด

การหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือวัด โดยการพิจารณาจากค่าดัชนีความสอดคล้อง (Rovinelli, & Hambleton, 1977)

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

IOC แทน ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างคำถามกับวัตถุประสงค์
 (index of item – objective congruence)

$$\frac{\sum R}{N} \text{ แทน ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ} \\ \text{แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ}$$

เกณฑ์การคัดเลือกข้อคำถาม คือ (1) ข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.5 – 1.00 แสดงว่าข้อคำถามนั้นวัดได้ตรงตามจุดประสงค์ เป็นข้อคำถามที่นำไปใช้ได้ และ (2) ข้อคำถามที่มีค่า IOC ต่ำกว่า 0.5 แสดงว่าข้อคำถามนั้นไม่ได้วัดตรงตามจุดประสงค์ ควรพิจารณาปรับปรุงหรือตัดทิ้ง

ทั้งนี้ ผลจากการตรวจสอบความสอดคล้องของแบบสอบถามของการศึกษาครั้งนี้ พบว่าทุกข้อคำถามมีค่าเกินกว่า 0.5 จึงสามารถนำไปทำการศึกษาวิจัยต่อไปได้

ต่อมามีผู้เชี่ยวชาญได้นำแบบสอบถามที่ได้ไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มเป้าหมายที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 40 คน และนำทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ ซึ่งเป็นการวัดความสอดคล้องภายใน โดยใช้วิธีการคำนวณด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's Alpha) โดยการค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α – coefficient) มีสูตรการคำนวณดังนี้

$$\alpha = \frac{k}{k-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right]$$

- เมื่อ α = สัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของเครื่องมือวัด
 k = จำนวนข้อคำถาม
 S_t^2 = ความแปรปรวนของคะแนนเป็นรายข้อ
 $\sum S_i^2$ = ความแปรปรวนของคะแนนรวมทั้งฉบับ

เกณฑ์การพิจารณาคือ ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของเครื่องมือวัดตั้งแต่ 0.7 ขึ้นไป ถือว่า เครื่องมือวัดมีความเชื่อมั่นค่อนข้างสูง สามารถนำไปใช้เพื่อการศึกษาต่อได้ โดยผลการทดสอบค่าความเชื่อมั่น ด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา โดยผลการทดสอบพบว่า ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับองค์กร/หน่วยงาน และระดับชุมชน มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's Alpha) เกินกว่า 0.7 ซึ่งถือว่ามีค่าความเชื่อมั่นค่อนข้างสูง จากการศึกษาได้มีรายละเอียด ดังนี้

- (1) ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามที่ใช้ในเก็บข้อมูล ระดับจังหวัด มีค่าระหว่าง 0.756-0.952
  - (2) ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามที่ใช้ในเก็บข้อมูล ระดับอำเภอ มีค่าระหว่าง 0.799-0.952
  - (3) ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามที่ใช้ในเก็บข้อมูล ระดับองค์กร/หน่วยงาน มีค่าระหว่าง 0.895-0.976
  - (4) ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามที่ใช้ในเก็บข้อมูล ระดับชุมชน มีค่าระหว่าง 0.703-0.921
- ได้ผลดังตารางที่ 3.1 -3.4

ตาราง 3.1 ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามที่ใช้ในเก็บข้อมูล ระดับจังหวัด

รายการ	ค่าความเชื่อมั่น
บริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรม (Context)	0.756
ปัจจัยนำเข้า	
ปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากร	0.854
ปัจจัยนำเข้าด้านงบประมาณ	0.863
ปัจจัยนำเข้าด้านวัสดุและอุปกรณ์	0.819
ปัจจัยนำเข้าด้านนโยบายและยุทธศาสตร์	0.890
กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม	0.933
แห่งชาติฯ (Process)	
ผลิตผลและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม	0.952
แห่งชาติฯ (Output/Outcome)	
ผลกระทบและการนำไปใช้ในการขยายการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริม	0.794
คุณธรรมแห่งชาติฯ (Impact)	

ตาราง 3.2 ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามที่ใช้ในเก็บข้อมูล ระดับอำเภอ

รายการ	ค่าความเชื่อมั่น
บริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรม (Context)	0.799
ปัจจัยนำเข้า	
ปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากร	0.887
ปัจจัยนำเข้าด้านงบประมาณ	0.940
ปัจจัยนำเข้าด้านวัสดุและอุปกรณ์	0.942
ปัจจัยนำเข้าด้านนโยบายและยุทธศาสตร์	0.825
กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม แห่งชาติฯ (Process)	0.952
ผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม แห่งชาติฯ (Output/Outcome)	0.934
ผลกระทบและการนำไปใช้ในการขยายการดำเนินงานตามแผนแม่บท ส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ (Impact)	0.855

ตาราง 3.3 ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามที่ใช้ในเก็บข้อมูล ระดับองค์กร/หน่วยงาน

รายการ	ค่าความเชื่อมั่น
ปัจจัยนำเข้า	
การมีส่วนร่วมในการรับรู้กับทุกภาคส่วนทั้งภายในและภายนอกองค์กร/ หน่วยงาน	0.904
การมีส่วนร่วมด้านศาสนา	0.936
การมีส่วนร่วมด้านหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	0.918
การมีส่วนร่วมด้านการรักษาสืบสานวัฒนธรรม	0.910
ด้านการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคลากรในองค์กร/หน่วยงาน	0.950
ด้านการนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างอาชีพและรายได้	0.904
ด้านการองค์กร/หน่วยงานคุณธรรมต้นแบบ เป็นแหล่งเรียนรู้ให้องค์กร/ หน่วยงานอื่น ๆ	0.934
กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม แห่งชาติฯ (Process)	
ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “ความพอเพียง”	0.912
ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “มีวินัย”	0.939
ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “สุจริต”	0.895
ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “จิตอาสา”	0.956
ผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงาน	0.976

ตาราง 3.4 ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามที่ใช้ในเก็บข้อมูล ระดับชุมชน

รายการ	ค่าความเชื่อมั่น
ปัจจัยนำเข้า	
การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนคุณธรรมกับทุกภาคส่วนในชุมชน	0.884
การมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชนคุณธรรมกับทุกภาคส่วน	0.900
ในชุมชน	
การมีส่วนร่วมด้านศาสนา	0.900
การมีส่วนร่วมด้านหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	0.888
การมีส่วนร่วมด้านการรักษาสืบสานวัฒนธรรม	0.866
ความพร้อมด้านทุนทางสังคมและวัฒนธรรม	0.898
ความพร้อมด้านการดำเนินงานชุมชนคุณธรรม	0.876
ด้านการนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างอาชีพและรายได้	0.814
ความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมทางศาสนากับการดำเนินชีวิต	
ด้านทัศนคติ และความรู้สึกรัก	0.914
ด้านความตระหนักต่อหลักธรรมทางศาสนา	0.921
ด้านหลักธรรมทางศาสนากับการดำเนินชีวิต	0.722
กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม	
แห่งชาติฯ (Process)	
ด้านความตระหนักต่อหลักธรรมทางศาสนา	0.921
ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “ความพอเพียง”	0.858
ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “มีวินัย”	0.924
ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “สุจริต”	0.895
ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “จิตอาสา”	0.703
ผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในชุมชน	0.903

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเชิงคุณภาพ

1) การเตรียมข้อมูลเบื้องต้น ศึกษาโดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา บทความ บทวิพากษ์วิจารณ์ และรายงานการศึกษาวิจัย ทั้งในลักษณะที่เป็นรูปเล่ม ม้วนเทป วีดิโอ วีซีดี ดีวีดี ซีดีรอม และอินเทอร์เน็ต โดยการวิเคราะห์เนื้อหา และกระบวนการต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดการเกี่ยวกับการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้ครอบคลุมถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ซึ่งคณะผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์เป็นอย่างดีในการให้ข้อมูลที่เป็นเอกสารขั้นต้น และคำชี้แนะที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยจากผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ให้คำแนะนำทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อให้ข้อมูลที่ตรงกับเป้าหมายและสามารถดำเนินการได้ท่ามกลางสถานการณ์วิกฤติ นอกจากนี้แล้วยังได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

จากกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมในการให้คำปรึกษาด้านกระบวนการต่าง ๆ เพื่อให้สามารถเตรียมการข้อมูลช่วงต้นให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาคั้งนี้ และให้สอดคล้องกับกระบวนการวิจัย

2) การดำเนินการขั้นที่สอง คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์เพื่อแบบสอบถาม (Questionnaires) แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) สร้างข้อคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เสนอเครื่องมือแก่ผู้ว่าจ้างพิจารณาอนุมัติ และยื่นขอจริยธรรมการวิจัยในคน ด้านสังคมศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยมหิดล โดยได้รับอนุมัติตาม เลขที่ MU-CIRB 2020/438.1712 ลงวันที่ 30 ธันวาคม 2560 เพื่อให้เป็นไปตามวิธีวิทยาการวิจัย และเป็นที่ยอมรับ อีกทั้งยังเป็นไปเพื่อให้สอดคล้องกับตามข้อกำหนดของคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ และกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมซึ่งเป็นผู้ว่าจ้าง (Terms of Reference : TOR)

3) การดำเนินการขั้นที่สาม คณะผู้วิจัยได้ประสานงานกลุ่มเป้าหมายโดยการส่งจดหมายขอความอนุเคราะห์ ขออนุญาตสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม เพื่อนัดหมาย วัน เวลา ที่สะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพและแจ้งถึงวัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณไปพร้อม ๆ กัน โดยให้ความสำคัญกับความพร้อมของพื้นที่ในการให้ข้อมูลในการนัดหมาย

4) การดำเนินการขั้นที่สี่ เป็นการสรุปผลและรวบรวมจัดกลุ่มความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ โดยใช้แบบสรุปความคิดเห็นและข้อเสนอแนะข้อมูลต่าง ๆ ที่ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมเพื่อรายงานสังเคราะห์เชิงเนื้อหา และนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาโดยอาจจะใช้ตารางและแผนภาพประกอบ นำไปใช้สรุปผลเป็นผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)

5) การดำเนินการขั้นตอนที่ห้า เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยการตรวจสอบความแน่นอนของข้อมูล (Data Triangulation) นักวิจัยที่ลงพื้นที่ที่มีมุมมองที่ต่างกัน (Multiple Investigator Triangulation) ข้อมูลการวิเคราะห์สนาม (Multiple Analyst Triangulation) วิธีวิทยาการศึกษา (Methods Triangulation) และวิชาการแบบสหวิทยาการในการอธิบายข้อค้นพบต่าง ๆ (Interdisciplinary Triangulation) จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลนำมาประมวลผลข้อมูล และวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

การวิจัยเชิงปริมาณ

1) การเตรียมข้อมูลขั้นแรก คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรา บทความ รายงานการศึกษาวิจัย ทั้งในลักษณะที่เป็นเล่มรายงาน ม้วนเทป วิดีโอ วีซีดี ดีวีดี ซีดีรอม และอินเทอร์เน็ต โดยการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อให้ครอบคลุมถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงนำมาจัดกลุ่มข้อมูลสำหรับการสร้างแบบสอบถาม

2) การดำเนินการขั้นที่สอง คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์ เพื่อสร้างข้อคำถามการเก็บรวบรวมข้อมูล แล้วนำแบบสอบถามส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับประชากรที่มีคุณสมบัติคล้ายคลึง

กลุ่มเป้าหมาย แต่ไม่ใช่กลุ่มพื้นที่เป้าหมายที่จะดำเนินการศึกษากลุ่มละ 40 คนเพื่อหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยแบ่งออกเป็น 4 ระดับ ประกอบด้วย แบบสอบถามระดับจังหวัด ได้เก็บข้อมูลในสำนักงานจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ระดับอำเภอ ได้เก็บข้อมูลในพื้นที่อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี ระดับองค์กร ได้เก็บข้อมูลที่โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชปัว อำเภอปัว จังหวัดน่าน และระดับชุมชน ในพื้นที่ตำบลบางเตย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

3) การดำเนินการขั้นที่สาม คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจนครบตามจำนวนที่กำหนดไว้ เมื่อรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจนครบแล้ว ดำเนินการตรวจสอบข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

4) การดำเนินการขั้นที่สี่ คณะผู้วิจัยได้สรุปผล และเขียนรายงานเชิงพรรณนาในลักษณะของการใช้ตาราง และแผนภาพประกอบ เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะที่เหมาะสมกับการนำไปใช้จริง

วิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ประกอบด้วย

สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ การวิเคราะห์หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายคุณสมบัติของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ (SPSS)

ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยหาค่าเฉลี่ย (mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) แบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ใช้สูตรการคำนวณความกว้างของอันตรภาคชั้น (ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ, 2549)

$$\begin{aligned} \text{ความกว้างของอันตรภาคชั้น} &= \frac{\text{ข้อมูลที่มีค่าสูงสุด} - \text{ข้อมูลที่มีค่าต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} \\ &= \frac{5-1}{5} \\ &= 0.8 \end{aligned}$$

หลังจากการคำนวณช่วงระดับคะแนนดังกล่าวแล้ว นำค่าที่ได้จากการคำนวณมาแบ่งเป็นระดับความคิดเห็น 5 ระดับดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	4.21 - 5.00	หมายถึง	มากที่สุด
คะแนนเฉลี่ย	3.41 - 4.20	หมายถึง	มาก
คะแนนเฉลี่ย	2.61 - 3.40	หมายถึง	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	1.81 - 2.60	หมายถึง	น้อย
คะแนนเฉลี่ย	1.00 - 1.80	หมายถึง	น้อยที่สุด

สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ได้แก่ การวิเคราะห์สถิติสหสัมพันธ์ (Correlation Analysis) โดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson' Correlation) โดยมีเกณฑ์การแปลค่าดังตาราง 3.5

ตาราง 3.5 การแปลความหมายค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของ Davies (1971)

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	ระดับความสัมพันธ์
0.70-1.00	มีความสัมพันธ์กันมากที่สุด
0.50-0.69	มีความสัมพันธ์กันมาก
0.30-0.49	มีความสัมพันธ์กันปานกลาง
0.10-0.29	มีความสัมพันธ์กันน้อยหรือต่ำ
0.01-0.09	มีความสัมพันธ์กันน้อยมาก

บทที่ 4 ผลการศึกษา

ผลการศึกษาในบทที่ 4 นี้ คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์การดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) โดยมีข้อกำหนดขอบเขตของงาน (Terms of Reference : TOR) ตามที่กรมการศาสนา ในฐานะสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ได้กำหนดให้ต้องมีการประเมินผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ของหน่วยงานทุกภาคส่วน เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการวิเคราะห์ในการกำหนดตัวชี้วัดและจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570) ให้มีความชัดเจน สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตลอดจนแผนที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ คือ สังคมไทยเป็นสังคมคุณธรรม คนไทยปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนาที่ตนนับถือ น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงามของไทย และอยู่ร่วมกันด้วยสันติสุขในประเทศไทย ประชาคมอาเซียน และประชาคมโลกอย่างยั่งยืน ซึ่งขอบเขตของการประเมินผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ ดังนี้

1) เพื่อประเมินผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)

2) เพื่อรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ สภาพปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดที่มีผลกระทบต่อการทำงาน รวมทั้งถอดบทเรียน ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)

3) เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และกรอบแนวทางการกระบวนการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ให้มีความเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพ สำหรับนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงานและจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570) ต่อไป

การวิจัยเพื่อประเมินผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยนำประยุกต์ใช้แนวคิดการประเมิน CIPP Model ในการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ และสังเคราะห์ตามกระบวนการประเมิน ประกอบด้วย 1. บริบทหรือสภาวะแวดล้อม (Context) ได้แก่ ทิศทางสังคม ทิศทางวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทางกายภาพ เป็นต้น 2. ปัจจัยนำเข้า (Input) ประกอบด้วย นโยบายและยุทธศาสตร์ บุคลากรที่เกี่ยวข้อง งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนแผนฯ เป็นต้น 3. กระบวนการ (Process) ประกอบด้วย กลไกบริหารจัดการ โครงการและกิจกรรมในการขับเคลื่อนและการดำเนินการตามแผนฯ เป็นต้น 4. ผลลัพธ์ (Output) ประกอบด้วย ผลลัพธ์การดำเนินการส่งเสริมคุณธรรม 4 ประการ คือ พอเพียง วินัย สุจริต และจิตอาสา การมีแผนแม่บท

ส่งเสริมคุณธรรม การมีแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมประจำปี การมีเครือข่ายส่งเสริมคุณธรรม การเกิดชุมชน องค์กร อำเภอ และจังหวัดคุณธรรม เป็นต้น และนอกจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ การวิจัยด้วยทฤษฎีการประเมิน CIPP Model แล้ว คณะผู้ประเมินยังได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ถึง สภาพปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดที่มีผลกระทบ (Impact) ต่อการดำเนินงาน รวมทั้งปัจจัยแห่งความสำเร็จ (Key Success Factors) ของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ทั้งนี้ เพื่อนำผลการที่ได้จากการวิจัยไปสู่การจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและกรอบแนวทางการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ให้มีความเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพ สำหรับนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาปรับปรุงประสิทธิภาพ การดำเนินงานและจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570) ต่อไป การศึกษาครั้งนี้สามารถสรุปผลการวิจัยเป็น 3 ตอน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งเป็นข้อกำหนดขอบเขตงาน (Terms of Reference : TOR) ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)

ผลการศึกษาการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) จำแนกตามระดับกลุ่มตัวอย่างได้ดังต่อไปนี้

ผลการศึกษาการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ระดับจังหวัด

การวิเคราะห์เชิงปริมาณ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างระดับจังหวัด พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนมากเป็นเพศหญิง (ร้อยละ 60.3) มีอายุเฉลี่ยประมาณ 42.3 ปี ส่วนมากมีการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 54.5) ส่วนมากเป็นข้าราชการ (ร้อยละ 57.0) และส่วนมากมีตำแหน่งเป็นฝ่ายปฏิบัติการ (ร้อยละ 33.5) มีรายได้ต่อเดือนเฉลี่ยประมาณ 26,665 บาท ดังรายละเอียดในตาราง 1

ตาราง 1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างระดับจังหวัด

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	159	39.75
หญิง	241	60.25
ระดับการศึกษา		
ปริญญาตรี	218	54.50
ปริญญาโท	158	39.50
ปริญญาเอก	24	6.00
อาชีพ		
ข้าราชการ	228	57.00
พนักงาน/ลูกจ้างของรัฐ	161	40.25
อื่น ๆ	11	2.75

(n = 400)

ตาราง 1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างระดับจังหวัด (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
ตำแหน่ง		
ฝ่ายบริหารระดับสูง	59	14.75
ฝ่ายบริหารระดับกลาง	127	31.75
ฝ่ายปฏิบัติการ	134	33.50
ไม่ระบุ	80	20.00
อายุค่าเฉลี่ย	42.3 ปี	
รายได้ค่าเฉลี่ย	26,665 บาท	

การดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ตามแนวคิด CIPP Model ในระดับจังหวัด ผลการศึกษา มีดังนี้

1) **ด้านบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด (Context)** พบว่า จังหวัดมีค่าเฉลี่ยบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรม อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรกพบว่า จังหวัดมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้แก่ สถานศึกษาที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ทางการเกษตร ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ฯ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.52) รองลงมาคือ ผู้นำระดับสูงของจังหวัด มีความรู้ความสามารถ มุ่งมั่น จะผลักดันและพัฒนาจังหวัดให้มีความเจริญ ตามเป้าหมายและยุทธศาสตร์ที่วางไว้ ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.51) และประชาชนในจังหวัดของท่านมีความรัก เอื้ออาทร สามัคคีกัน และประชาชนเคารพและยอมรับในความแตกต่างระหว่างบุคคลเชื้อชาติ ศาสนาฯ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.49) เช่นเดียวกัน ดังรายละเอียดในตาราง 2

ตาราง 2 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน บริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด (Context)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
บริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด (Context)					
1	จังหวัดของท่านมีสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่น ที่ดินทำมาหากิน แหล่งน้ำ อากาศ ที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในจังหวัด	4.48	0.67	มากที่สุด	5
2	จังหวัดของท่านมีงบประมาณเพียงพอที่จะขับเคลื่อนพันธกิจต่าง ๆ เพื่อพัฒนาประชาชนในจังหวัดให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี	4.03	0.81	มาก	10
3	ประชาชนในจังหวัดเคารพและปฏิบัติตามหน้าที่พลเมืองไทย ตามสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ที่บัญญัติไว้ตามกฎหมาย	4.18	0.73	มาก	9
4	ประชาชนในจังหวัดของท่านมีความรัก เอื้ออาทร สามัคคีกัน และประชาชนเคารพและยอมรับในความแตกต่างระหว่างบุคคลเชื้อชาติ ศาสนาฯ	4.49	0.68	มากที่สุด	3
5	ประชาชนในจังหวัดมีความสำนึกถึงปัญหาส่วนรวม และสามารถรวมพลังกันในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดในจังหวัดของตน	4.24	0.77	มาก	7

ตาราง 2 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน บริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรม
ของจังหวัด (Context) (ต่อ)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
บริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด (Context)					
6	จังหวัดมีเครือข่ายและการติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่จะนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดคุณธรรมและจิตสาธารณะ	4.19	1.04	มาก	8
7	จังหวัดของท่านประสบปัญหาด้านค่านิยม จริยธรรม และพฤติกรรมของประชาชนที่ไม่เหมาะสม เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาการพนัน ปัญหาอบายมุขต่าง ๆ	3.61	1.22	มาก	11
8	จังหวัดของท่านมีประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามที่ยังเป็นอัตลักษณ์และยังรักษาสืบสานไว้ได้	4.49	0.72	มากที่สุด	4
9	ผู้นำระดับสูงของจังหวัด มีความรู้ความสามารถ มุ่งมั่น จะผลักดันและพัฒนาจังหวัดให้มีความเจริญ ตามเป้าหมายและยุทธศาสตร์ที่วางไว้	4.51	0.67	มากที่สุด	2
10	บุคลากรฝ่ายต่าง ๆ ของจังหวัด มีความรู้ความสามารถ จะผลักดันและพัฒนาจังหวัดให้มีความเจริญตามเป้าหมายและยุทธศาสตร์	4.38	0.69	มากที่สุด	6
11	จังหวัดของท่านมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้แก่ สถานศึกษาที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ทางการเกษตร หอสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ฯ	4.52	0.68	มากที่สุด	1
รวม		4.28	0.85	มากที่สุด	

2) ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) ได้แก่

ปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากร พบว่า จังหวัดมีค่าเฉลี่ยปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากร อยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.32) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรกพบว่า จังหวัดมีการแต่งตั้งคณะทำงานชุดต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมที่สามารถขับเคลื่อนแผนแม่บทจากจังหวัดสู่หน่วยงานต่าง ๆ ในจังหวัดได้อย่างครอบคลุม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.67) รองลงมาคือ เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติหน้าแผนแม่บทไปสู่โครงการ/กิจกรรม มีเพียงพอ และสามารถดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในจังหวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล สามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.31) และคณะทำงานชุดต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด มีความรู้ความเข้าใจในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติเป็นอย่างดี และสามารถนำนโยบาย เป้าหมายไปสู่การปฏิบัติได้ตามแผนที่วางไว้ในระดับจังหวัดได้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.21) เช่นเดียวกัน

ด้านปัจจัยนำเข้าด้านงบประมาณ พบว่า จังหวัดมีค่าเฉลี่ยปัจจัยนำเข้าด้านงบประมาณ อยู่ในระดับมาก (Mean = 3.91) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรกพบว่า จังหวัดมีระบบควบคุมค่าใช้จ่ายในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมเพื่อให้การดำเนินโครงการและการดำเนินกิจกรรมมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.16) รองลงมาคือ จังหวัดมีงบประมาณในการขับเคลื่อนแผนแม่บท

ส่งเสริมคุณธรรม ไปสู่โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมคุณธรรมในระดับจังหวัดได้อย่างเพียงพอ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.13) และจังหวัดมีการระดมทุนจากแหล่งทุนต่าง ๆ ได้แก่ การขอรับการบริจาค หรือการเสนอขอทุนจากองค์กรเอกชน หรือขอทุนจากหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อดำเนินการโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัด มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.87) เช่นเดียวกัน

ปัจจัยนำเข้าด้านวัสดุและอุปกรณ์ พบว่า จังหวัดมีค่าเฉลี่ยปัจจัยนำเข้าด้านวัสดุและอุปกรณ์ อยู่ในระดับมาก (Mean = 4.01) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก พบว่า หน่วยการเงินและพัสดุของจังหวัดมีความสามารถในการหาวัสดุอุปกรณ์หรือครุภัณฑ์ที่มีประสิทธิภาพและมีอายุการใช้งานเป็นระยะเวลานานเพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายของทางราชการ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.16) รองลงมาคือ จังหวัดมีการวางแผนการจัดซื้อจัดหาวัสดุอุปกรณ์หรือครุภัณฑ์ เพื่อนำมาใช้ขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมในโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการวางแผนปฏิบัติการ (Action Plan) ที่ชัดเจนไว้ล่วงหน้าประจำปีงบประมาณ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.10) และจังหวัดมีการควบคุมการจัดเก็บและคลังวัสดุ ได้แก่ การจัดเก็บ การตรวจนับ การเบิกจ่ายวัสดุอุปกรณ์หรือครุภัณฑ์ สำหรับใช้ในการจัดโครงการและกิจกรรมตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.05) เช่นเดียวกัน

ปัจจัยนำเข้าด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ พบว่า จังหวัดมีค่าเฉลี่ยปัจจัยนำเข้าด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ อยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.37) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก พบว่า จังหวัดมีการศึกษาข้อมูลข้อเท็จจริงต่าง ๆ จากบริบทพื้นที่เพื่อมาใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์ที่สามารถขับเคลื่อนโครงการและกิจกรรมที่สอดคล้องกับแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรมจนสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ได้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.53) รองลงมาคือ จังหวัดมีการทบทวนด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ระดับจังหวัด เพื่อขับเคลื่อนและพัฒนาโครงการและการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมให้มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล สามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.34) และจังหวัดมีการนำผลสำเร็จและความล้มเหลวการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ มาใช้ในการปรับปรุงยุทธศาสตร์และเป้าหมายในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมในทุก ๆ ปี มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.32) เช่นเดียวกันกับผลการวิเคราะห์ปัจจัยนำเข้าระดับจังหวัด ดังรายละเอียดในตาราง 3

ตาราง 3 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
ปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input)					
ปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากร					
1	จังหวัดของท่านมีการแต่งตั้งคณะทำงานชุดต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมที่สามารถขับเคลื่อนแผนแม่บทจากจังหวัดสู่หน่วยงานต่าง ๆ ในจังหวัดได้อย่างครอบคลุม	4.67	0.62	มากที่สุด	1
2	คณะทำงานชุดต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัดมีความรู้ความเข้าใจในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติเป็นอย่างดี และสามารถนำนโยบาย เป้าหมายไปสู่การปฏิบัติได้ตามแผนที่วางไว้ในระดับจังหวัดได้	4.21	0.65	มากที่สุด	3

ตาราง 3 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บท ส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) (ต่อ)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
ปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input)					
ปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากร					
3	อัตรากำลังคนที่ขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัดมีเพียงพอต่อการปฏิบัติงาน	4.09	0.99	มาก	4
4	เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติหน้าแผนแม่บทไปสู่โครงการ/กิจกรรม มีเพียงพอและสามารถดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในจังหวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้	4.31	0.81	มากที่สุด	2
	รวม	4.32	0.81	มากที่สุด	
ปัจจัยนำเข้าด้านงบประมาณ					
1	จังหวัดของท่านมีงบประมาณในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมไปสู่โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมคุณธรรมในระดับจังหวัดได้อย่างเพียงพอ	4.13	0.97	มาก	2
2	จังหวัดของท่านมีการจัดสรรงบประมาณในการขับเคลื่อนแผนแม่บทฯ ไปสู่โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมคุณธรรมในระดับตำบลได้อย่างเพียงพอ	3.74	1.03	มาก	4
3	จังหวัดของท่านมีกระแสเงินทุนจากแหล่งทุนต่าง ๆ ได้แก่ การขอรับบริจาค หรือการเสนอขอทุนจากองค์กรเอกชน หรือขอทุนจากหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อดำเนินการโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัด	3.87	0.94	มาก	3
4	จังหวัดของท่านมีการดำเนินการจัดหารายได้จากโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม	3.67	1.13	มาก	5
5	จังหวัดของท่านมีระบบควบคุมค่าใช้จ่ายในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมเพื่อให้เกิดการดำเนินโครงการและการดำเนินกิจกรรมมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้	4.16	0.88	มาก	1
	รวม	3.91	1.01	มาก	
ปัจจัยนำเข้าด้านวัสดุและอุปกรณ์					
1	จังหวัดของท่านมีการวางแผนการจัดซื้อจัดหาวัสดุอุปกรณ์หรือครุภัณฑ์ เพื่อนำมาใช้ขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมในโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการวางแผนปฏิบัติการ (Action Plan) ที่ชัดเจนไว้ล่วงหน้าประจำปีงบประมาณ	4.16	0.98	มาก	1
2	วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมส่วนมากเป็นวัสดุสิ้นเปลืองซึ่งต้องจัดซื้อจัดหาใหม่เป็นประจำทุกปี	3.74	0.94	มาก	4
3	หน่วยการเงินและพัสดุของจังหวัดมีความสามารถในการหาวัสดุอุปกรณ์หรือครุภัณฑ์ ที่มีประสิทธิภาพและมีอายุการใช้งานเป็นระยะเวลานาน เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายของทางราชการ	4.10	1.12	มาก	2

ตาราง 3 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บท
ส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) (ต่อ)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
ปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input)					
ปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากร					
4	เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานนำแผนแม่บทไปสู่โครงการ/กิจกรรม มีเพียงพอและสามารถ ดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในจังหวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้	4.31	0.81	มากที่สุด	2
	รวม	4.32	0.81	มากที่สุด	
ปัจจัยนำเข้าด้านงบประมาณ					
1	จังหวัดของท่านมีงบประมาณในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม ไปสู่โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมคุณธรรมในระดับจังหวัด ได้อย่างเพียงพอ	4.13	0.97	มาก	2
2	จังหวัดของท่านมีการจัดสรรงบประมาณในการขับเคลื่อนแผนแม่บทฯ ไปสู่โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมคุณธรรมในระดับตำบลได้อย่างเพียงพอ	3.74	1.03	มาก	4
3	จังหวัดของท่านมีการระดมทุนจากแหล่งทุนต่าง ๆ ได้แก่ การขอรับการบริจาค หรือการเสนอขอทุนจากองค์กรเอกชน หรือขอทุนจากหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อดำเนินการโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัด	3.87	0.94	มาก	3
4	จังหวัดของท่านมีการดำเนินการจัดหารายได้จากโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม	3.67	1.13	มาก	5
5	จังหวัดของท่านมีระบบควบคุมค่าใช้จ่ายในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริม คุณธรรมเพื่อให้การดำเนินโครงการและการดำเนินกิจกรรมมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้	4.16	0.88	มาก	1
	รวม	3.91	1.01	มาก	
ปัจจัยนำเข้าด้านวัสดุและอุปกรณ์					
1	จังหวัดของท่านมีการวางแผนการจัดซื้อจัดหาวัสดุอุปกรณ์หรือครุภัณฑ์ เพื่อนำมาใช้ขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมในโครงการและกิจกรรม ต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการวางแผนปฏิบัติการ (Action Plan) ที่ชัดเจนไว้ล่วงหน้าประจำปีงบประมาณ	4.16	0.98	มาก	1
2	วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม ส่วนมากเป็นวัสดุสิ้นเปลืองซึ่งต้องจัดซื้อจัดหาใหม่เป็นประจำทุกปี	3.74	0.94	มาก	4
3	หน่วยการเงินและพัสดุของจังหวัดมีความสามารถในการหาวัสดุอุปกรณ์ หรือครุภัณฑ์ ที่มีประสิทธิภาพและมีอายุการใช้งานเป็นระยะเวลานาน เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายของทางราชการ	4.10	1.12	มาก	2
4	จังหวัดของท่านมีการควบคุมการจัดเก็บและคลังวัสดุ ได้แก่ การจัดเก็บ การตรวจนับ การเบิกจ่ายวัสดุอุปกรณ์หรือครุภัณฑ์ สำหรับใช้ในการ จัดโครงการและกิจกรรมตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม อย่างมีประสิทธิภาพ	4.05	1.02	มาก	3
	รวม	4.01	1.03	มาก	

ตาราง 3 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บท ส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) (ต่อ)

ปัจจัยนำเข้าด้านงบประมาณ					
1	จังหวัดของท่านมีงบประมาณในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมไปสู่โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมคุณธรรมในระดับจังหวัดได้อย่างเพียงพอ	4.13	0.97	มาก	2
2	จังหวัดของท่านมีการจัดสรรงบประมาณในการขับเคลื่อนแผนแม่บทฯ ไปสู่โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมคุณธรรมในระดับตำบลได้อย่างเพียงพอ	3.74	1.03	มาก	4
3	จังหวัดของท่านมีการระดมทุนจากแหล่งทุนต่าง ๆ ได้แก่ การขอรับการบริจาคหรือการเสนอขอทุนจากองค์กรเอกชน หรือขอทุนจากหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อดำเนินการโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัด	3.87	0.94	มาก	3
4	จังหวัดของท่านมีการดำเนินการจัดหารายได้จากโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม	3.67	1.13	มาก	5
5	จังหวัดของท่านมีระบบควบคุมค่าใช้จ่ายในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมเพื่อให้การดำเนินโครงการและการดำเนินกิจกรรมมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้	4.16	0.88	มาก	1
รวม		3.91	1.01	มาก	
ปัจจัยนำเข้าด้านวัสดุและอุปกรณ์					
1	จังหวัดของท่านมีการวางแผนการจัดซื้อจัดหาวัสดุอุปกรณ์หรือครุภัณฑ์เพื่อนำมาใช้ขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมในโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการวางแผนปฏิบัติการ (Action Plan) ที่ชัดเจนไว้ล่วงหน้าประจำปีงบประมาณ	4.16	0.98	มาก	1
2	วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมส่วนมากเป็นวัสดุสิ้นเปลืองซึ่งต้องจัดซื้อจัดหาใหม่เป็นประจำทุกปี	3.74	0.94	มาก	4
3	หน่วยการเงินและพัสดุของจังหวัดมีความสามารถในการหาวัสดุอุปกรณ์หรือครุภัณฑ์ ที่มีประสิทธิภาพและมีอายุการใช้งานเป็นระยะเวลานานเพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายของทางราชการ	4.10	1.12	มาก	2
4	จังหวัดของท่านมีการควบคุมการจัดเก็บและคลังวัสดุ ได้แก่ การจัดเก็บ การตรวจนับ การเบิกจ่ายวัสดุอุปกรณ์หรือครุภัณฑ์ สำหรับใช้ในการจัดโครงการและกิจกรรมตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม อย่างมีประสิทธิภาพ	4.05	1.02	มาก	3
รวม		4.01	1.03	มาก	
ปัจจัยนำเข้าด้านนโยบายและยุทธศาสตร์					
1	จังหวัดของท่านมีการทบทวนด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ระดับจังหวัดเพื่อขับเคลื่อนและพัฒนาโครงการและการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมให้มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้	4.34	0.79	มากที่สุด	2

ตาราง 3 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บท ส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) (ต่อ)

ปัจจัยนำเข้าด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ (ต่อ)					
2	จังหวัดของท่านมีการนำผลสำเร็จและความล้มเหลวการดำเนินงานโครงการ และกิจกรรมต่าง ๆ มาใช้ในการปรับปรุงยุทธศาสตร์และเป้าหมาย ในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมในทุก ๆ ปี	4.32	0.74	มากที่สุด	3
3	จังหวัดของท่านมีการศึกษาข้อมูลข้อเท็จจริงต่าง ๆ จากบริบทพื้นที่เพื่อมาใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์ที่สามารถขับเคลื่อนโครงการและกิจกรรมที่สอดคล้องกับแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรมจนสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ได้	4.53	0.66	มากที่สุด	1
4	นโยบายและยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัดสามารถนำไปสู่กลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติที่สามารถพัฒนาคุณธรรมของคนในจังหวัดได้อย่างแท้จริง	4.29	0.63	มากที่สุด	4
รวม		4.37	0.71	มากที่สุด	
ภาพรวมปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม		4.14	0.93	มาก	

3) ด้านกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) พบว่า จังหวัดมีค่าเฉลี่ยกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทฯ อยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.38) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก พบว่า จังหวัดมีการดำเนินโครงการและกิจกรรมที่นำหลักศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและวิถีวัฒนธรรมอันดีงามมาบูรณาการการแก้ปัญหาของจังหวัด หรือสร้างความดีที่อยากทำให้คนในจังหวัดมีคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ ความพอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.59) รองลงมาคือ จังหวัดมีการแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานในการขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรม ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.52) และจังหวัดมีการดำเนินการทำข้อตกลงร่วมกันกับหัวหน้าส่วนราชการ ผู้แทนหน่วยงาน องค์กร เครือข่าย ประชากร และ มีประกาศเจตนารมณ์ที่จะพัฒนาเป็นจังหวัดส่งเสริมคุณธรรม หรือเป็นจังหวัดคุณธรรมต้นแบบ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.46) เช่นเดียวกัน ดังรายละเอียดในตาราง 4

ตาราง 4 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process)					
1	จังหวัดมีการแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานในการขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรม	4.52	0.61	มากที่สุด	2

ตาราง 4 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อน
แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) (ต่อ)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) (ต่อ)					
2	จังหวัดมีการแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัดที่มีส่วนร่วมจากเครือข่ายประชารัฐและสอดคล้องกับนโยบายของจังหวัด	4.41	0.61	มากที่สุด	6
3	จังหวัดมีดำเนินการกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย “ปัญหาที่อยากแก้ และความดีที่อยากทำร่วมกันในจังหวัด”	4.38	0.65	มากที่สุด	7
4	จังหวัดมีการทำแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัดที่สอดคล้องกับนโยบายด้านคุณธรรมของจังหวัด	4.37	0.68	มากที่สุด	8
5	จังหวัดมีการดำเนินการทำข้อตกลงร่วมกันกับหัวหน้าส่วนราชการ ผู้แทนหน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชารัฐ และมีประกาศเจตนารมณ์ที่จะพัฒนาเป็นจังหวัดส่งเสริมคุณธรรม หรือเป็นจังหวัดคุณธรรมต้นแบบ	4.46	0.57	มากที่สุด	3
6	จังหวัดมีการดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมตามเป้าหมายที่กำหนดไว้แผนปฏิบัติการประจำปีครบทุกโครงการและกิจกรรม	4.30	0.62	มากที่สุด	9
7	จังหวัดดำเนินโครงการและกิจกรรมคุณธรรมเป้าหมาย “ปัญหาที่อยากแก้ และความดีที่อยากทำร่วมกันในจังหวัด” และสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดได้ตามเป้าหมาย	4.23	0.66	มากที่สุด	12
8	จังหวัดสามารถนำแผนการส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัดเข้าบรรจุเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์จังหวัดและมีการบูรณาการการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐ	4.29	0.69	มากที่สุด	11
9	จังหวัดมีการประกาศเกียรติคุณยกย่องผู้ทำความดี บุคคล ชุมชน องค์กร คุณธรรมในจังหวัดมากขึ้น	4.44	0.70	มากที่สุด	5
10	จังหวัดมีการดำเนินโครงการและกิจกรรม “ปัญหาที่อยากแก้ และความดีที่อยากทำร่วมกันในจังหวัด” ที่ครอบคลุมคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา เพิ่มมากขึ้นทุกปี	4.45	0.66	มากที่สุด	4
11	จังหวัดมีการดำเนินโครงการและกิจกรรมที่นำหลักศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมอันดีงามมาบูรณาการการแก้ปัญหาของจังหวัด หรือสร้างความดีที่อยากทำให้คนในจังหวัดมีคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ ความพอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา	4.59	0.66	มากที่สุด	1
12	จังหวัดมีการพัฒนาระบบกลไกการบริหารจัดการการส่งเสริมและขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัดให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น	4.30	0.61	มากที่สุด	10
13	จังหวัดมีองค์ความรู้ที่ได้จากการถอดบทเรียนในการดำเนินโครงการและกิจกรรมเพื่อพัฒนาจังหวัดคุณธรรมและมีบุคลากรที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ชุมชน หน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชารัฐในจังหวัด	4.21	0.93	มากที่สุด	13
	รวม	4.38	0.67	มากที่สุด	

4) ด้านผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Output/Outcome) พบว่า จังหวัดมีค่าเฉลี่ยผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม อยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.26) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก พบว่า จังหวัดทำข้อตกลงร่วมกันกับหัวหน้าส่วนราชการ ผู้แทนหน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชารัฐในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมทุกปี มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.44) รองลงมาคือ จังหวัดมีแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัดเองและมีการกำหนดเป้าหมาย กลยุทธ์ในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมตามแผนแม่บทฯ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.32) และโครงการและกิจกรรมที่นำหลักศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมอันดีงามมาบูรณาการการแก้ปัญหาของจังหวัด หรือสร้างความคิดที่อยากทำเพิ่มมากขึ้นทุกปีอย่างต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.29) เช่นเดียวกัน ดังรายละเอียดในตาราง 5

ตาราง 5 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Output/Outcome)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
ผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Output/Outcome)					
1	จังหวัดมีแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัดเอง และมีการกำหนดเป้าหมาย กลยุทธ์ในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมตามแผนแม่บท	4.32	0.68	มากที่สุด	2
2	จังหวัดมีคณะกรรมการหรือคณะทำงานในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัดที่มีส่วนร่วมจากเครือข่ายประชารัฐที่สอดคล้องกับนโยบายของจังหวัด	4.28	0.63	มากที่สุด	4
3	จังหวัดมีการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัดและบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ตามเป้าหมายทุกโครงการและกิจกรรม	4.28	0.66	มากที่สุด	5
4	จังหวัดทำข้อตกลงร่วมกันกับหัวหน้าส่วนราชการ ผู้แทนหน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชารัฐในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมทุกปี	4.44	0.63	มากที่สุด	1
5	ปัญหาที่อยากแก้ และความคิดที่อยากทำร่วมกันในจังหวัด สามารถดำเนินการให้บรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ตามเป้าหมาย	4.20	0.70	มากที่สุด	8
6	แผนการส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัดได้รับการบรรจุเข้าเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์จังหวัดและมีการบูรณาการการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐ	4.17	0.70	มาก	9
7	จำนวนประกาศเกียรติคุณยกย่องผู้ทำความดี บุคคล ชุมชน องค์กร คุณธรรมในจังหวัดเพิ่มขึ้นทุกปีอย่างต่อเนื่อง	4.23	0.72	มากที่สุด	7
8	โครงการและกิจกรรมที่จังหวัดดำเนินการครอบคลุมคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา ครอบคลุมและเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปี	4.27	0.74	มากที่สุด	6

ตาราง 5 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Output/Outcome) (ต่อ)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
ผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Output/Outcome) (ต่อ)					
9	จำนวนระบบกลไกการบริหารจัดการการส่งเสริมและขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัดได้รับการพัฒนาเพิ่มมากขึ้นทุกปี และได้รับการแก้ไขความเสี่ยงในการจัดการความเสี่ยงได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้	4.15	0.69	มาก	10
10	โครงการและกิจกรรมที่นำหลักศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมอันดีงามมาบูรณาการการแก้ปัญหาของจังหวัดหรือสร้างความดีที่อยากทำเพิ่มมากขึ้นทุกปีอย่างต่อเนื่อง	4.29	0.67	มากที่สุด	3
	รวม	4.26	0.69	มากที่สุด	

5) ด้านผลกระทบและการนำไปใช้ในการขยายการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Impact) พบว่า จังหวัดมีค่าเฉลี่ยด้านผลกระทบและการนำไปใช้ในการขยายการดำเนินงานตามแผนแม่บทฯ อยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.35) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก พบว่า จังหวัดได้องค์ความรู้ที่ได้จากการถอดบทเรียนในการดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวสู่ชุมชน หน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชารัฐในวงกว้าง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.40) รองลงมาคือ มีเครือข่ายทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐในการสนับสนุนโครงการและกิจกรรมเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เพิ่มมากขึ้น มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.39) และบุคลากรและประชาชนทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐให้การสนับสนุนโครงการและกิจกรรมเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เพิ่มมากขึ้น มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.37) เช่นเดียวกัน ดังรายละเอียดในตาราง 6

ตาราง 6 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลกระทบและการนำไปใช้ในการขยายการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Impact)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
ผลกระทบและการนำไปใช้ในการขยายการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Impact)					
1	จังหวัดได้องค์ความรู้ที่ได้จากการถอดบทเรียนในการดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวสู่ชุมชน หน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชารัฐในวงกว้าง	4.40	0.74	มากที่สุด	1
2	มีการบูรณาการการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐในการอบรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และสร้างภูมิคุ้มกัน เพิ่มมากขึ้น	4.30	0.62	มากที่สุด	5
3	มีเครือข่ายทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐในการสนับสนุนโครงการและกิจกรรมเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เพิ่มมากขึ้น	4.39	0.58	มากที่สุด	2

ตาราง 6 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลกระทบและการนำไปใช้ในการขยายการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Impact) (ต่อ)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
ผลกระทบและการนำไปใช้ในการขยายการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Impact) (ต่อ)					
4	มีชุมชน องค์กร หน่วยงาน ในจังหวัดได้รับการพัฒนาให้เป็นชุมชน และองค์กร/หน่วยงานคุณธรรมต้นแบบเพิ่มมากขึ้น	4.35	0.62	มากที่สุด	4
5	บุคลากรและประชาชนทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐให้การสนับสนุน โครงการและกิจกรรมเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เพิ่มมากขึ้น	4.37	0.84	มากที่สุด	3
6	ประชาชนมีความพึงพอใจในชีวิต มีคุณธรรมและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น	4.29	0.85	มากที่สุด	6
	รวม	4.35	0.72	มากที่สุด	

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ระดับจังหวัด ผลการศึกษา มีดังนี้

1) **ด้านบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด (Context)** พบว่าจังหวัดต่าง ๆ มีบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรม โดยเฉพาะทุนทางสังคม ได้แก่ ทุนทางสังคมภายในและภายนอก ทุนภายในนั้นพิจารณาจากความร่วมมือกัน (Share Values) ความเกื้อกูลกัน (Reciprocity) ของประชาชนในจังหวัด และทุนทางสังคมภายนอกพิจารณาได้จากเครือข่ายองค์กร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชมรมต่าง ๆ เครือข่ายพลังบวร ซึ่งทุนทางสังคมภายในและภายนอกของจังหวัดต่าง ๆ เป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ดังตัวอย่างความคิดเห็นของวัฒนธรรมจังหวัดต่าง ๆ ดังนี้

“จังหวัดโคกสีที่ได้รับความร่วมมือจากเครือข่ายต่าง ๆ ทุกคนเห็นความสำคัญของการส่งเสริมคุณธรรมตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ขอความช่วยเหลือหรือความร่วมมือก็มีไม่ตรีตอบรับ...”

“ประชาชนในจังหวัดมีความรัก เอื้ออาทร สามัคคีกัน ประชาชนเคารพ และยอมรับความแตกต่างระหว่างเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ทำให้การทำงานง่ายขึ้น...”

ดังนั้น ความสัมพันธ์ทางสังคมหรือโครงสร้างทางสังคมในจังหวัดเป็นพลังสำคัญที่ทำให้เกิดความร่วมมือกันทุกภาคส่วนในจังหวัดเพื่อดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมให้บรรลุตามเป้าประสงค์ที่จังหวัดกำหนดไว้ นอกจากทุนทางสังคมแล้วจังหวัดต่าง ๆ ยังมีทุนทางวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด เช่น ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม ศาสนสถาน วัฒนธรรมการอยู่อาศัยและวิถีชีวิต วัฒนธรรมการทำมาหากิน วัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมศาสนา และความเชื่อ ซึ่งทุนทางวัฒนธรรมดังกล่าวยังเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าสำคัญของจังหวัด ในการพัฒนาจิตใจ และเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจ ดังที่วัฒนธรรมจังหวัดต่าง ๆ แสดงความคิดเห็นว่า

“ตามปกติแล้วจังหวัดจะมีประเพณีไหว้พระสองแผ่นดินร่วมกับพี่น้องสาธารณรัฐประชาชนลาวเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน สร้างความรักความสามัคคี ทำนุบำรุงศาสนา นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวจริงๆ แล้วเป็นประเพณีที่มีเป็นปกติอยู่แล้ว..”

“จังหวัดมีวัฒนธรรมหลากหลาย มีประเพณีและวัฒนธรรม มีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นต้นทุนที่ดี ทำให้เครือข่ายทางสังคมเราพัฒนาโครงการส่งเสริมคุณธรรมได้เยอะ...”

นอกจากนี้ในคำขวัญของจังหวัดต่าง ๆ ยังสะท้อนถึงทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ด้วย ทั้งประวัติศาสตร์ ความเชื่อทางศาสนา อัตลักษณ์ และการท่องเที่ยว ดังตัวอย่างผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มหลายๆ ท่าน ได้กล่าวถึงคำขวัญของจังหวัดซึ่งเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของจังหวัด ดังนี้

“วิถีชีวิตของคนในจังหวัด ผูกติดกับวัฒนธรรม เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิม รวมทั้งยึดมั่นในศาสนาที่สะท้อนจากความเป็นถิ่นที่อยู่ของพระอริยสงฆ์ เป็นที่นับถือของชาวพุทธทั่วไปด้วย...”

“คำขวัญจังหวัดที่ว่ากรมหลวงประจักษ์ฯ สร้างเมือง ลือเลื่องแหล่งธรรมะ อารยธรรมห้าพันปี ธานีผ้าหมี่ขิด ธรรมชาติเนรมิตทะเลบัวแดง แรงศรัทธาศรีสุทโธ.... สิ่งปรากฏอยู่ในคำขวัญแสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์และเป็นการประชาสัมพันธ์จังหวัดของเราได้เป็นอย่างดี...”

นอกจากทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นปัจจัยในการขับเคลื่อนแล้ว ผู้นำระดับสูงของจังหวัดเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่จะทำให้การดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ที่จังหวัดขับเคลื่อนอยู่ประสบความสำเร็จ ดังการสนทนากลุ่มของวัฒนธรรมจังหวัดและหัวหน้าส่วนราชการระดับจังหวัดต่าง ๆ แสดงความคิดเห็นว่า

“ผู้ว่าท่านให้ความสำคัญ ท่านได้มีนโยบายและมุ่งมั่นส่งเสริมคุณธรรมในจังหวัด และติดตามผลการดำเนินการอยู่เสมอ ทำให้ทำงานได้ง่ายขึ้น การประสานงานก็สะดวก...”

“ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานอนุกรรมการส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัด และวัฒนธรรมจังหวัดเป็นเลขานุการ ในการขับเคลื่อนกิจกรรมและการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมร่วมกับภาคีเครือข่าย จังหวัดมีการทำข้อตกลงกับเครือข่ายในการส่งเสริมให้เป็นจังหวัดคุณธรรมต้นแบบในภาคใต้...”

2) ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input)

ปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากร พบว่า จังหวัดต่าง ๆ มีการแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัดสู่หน่วยงานต่าง ๆ ในจังหวัด และมีแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด เพื่อนำนโยบายและเป้าหมายไปสู่การปฏิบัติได้ตามแผนที่วางไว้ ดังที่วัฒนธรรมจังหวัดและหัวหน้าส่วนราชการระดับจังหวัดหลายๆ ท่านได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการแต่งตั้งคณะทำงานระดับจังหวัด ดังนี้

“จังหวัดมีการแต่งตั้งคณะทำงานและกำหนดกลไกทำงานต่าง ๆ ที่ชัดเจน มีการจัดประชุม และขับเคลื่อนร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ที่มีโครงการและกิจกรรมต่างๆ อยู่แล้ว ...”

“คณะทำงานระดับจังหวัด โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัด และอนุกรรมการส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัด ซึ่งก็จะมาจากตัวแทนภาคส่วนต่างๆ ได้ให้เกียรติมาร่วมเป็นอนุกรรมการ ...”

ปัจจัยนำเข้าด้านงบประมาณ พบว่า จังหวัดต่าง ๆ มีงบประมาณที่มาจากส่วนกลางที่ได้รับการจัดสรรจากงบประมาณแผ่นดิน นอกจากนี้ยังมีงบประมาณในการขับเคลื่อนการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่มาร่วมมือเป็นเครือข่ายระดับจังหวัด และมีการระดมทุนจากแหล่งทุนต่าง ๆ ได้แก่ การขอรับการบริจาค หรือการเสนอขอทุนจากองค์กรเอกชน ส่วนในกรุงเทพมหานครมีงบประมาณดำเนินการที่มาจากส่วนกลางที่ได้รับการจัดสรรจากงบประมาณแผ่นดิน และมีงบประมาณของกรุงเทพมหานคร ดังที่วัฒนธรรมจังหวัดและหัวหน้าส่วนราชการระดับจังหวัดหลายท่านได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับงบประมาณดำเนินการต่อไปนี้

“งบประมาณมาจากส่วนกลางซึ่งเป็นงบประมาณประจำปีปกติ และมาจากกรมการศาสนา รวมทั้งศูนย์คุณธรรมด้วย ทำให้กิจกรรมต่างๆ มีความต่อเนื่อง...”

“งบประมาณการดำเนินงานของเครือข่ายส่วนมากจะมาจากงบตามพันธกิจของแต่ละส่วนงานที่เป็นภาคีเครือข่าย ปกติจะมีกิจกรรมของแต่ละหน่วยงานก็จะแชร์กัน...”

“มีงบประมาณที่มาจากส่วนกลางเป็นงบประจำปีสำหรับการดำเนินงานตามพันธกิจของหน่วยงาน มีงบประมาณภาคใต้ และงบประมาณจากภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องด้วย...”

“งบประมาณดำเนินการมาจากส่วนกลาง และมีงบประมาณของกรุงเทพมหานคร...”

ปัจจัยนำเข้าด้านวัสดุและอุปกรณ์ พบว่า จังหวัดมีปัจจัยนำเข้าด้านวัสดุและอุปกรณ์เพื่อนำมาใช้ขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ในโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ โดยใช้งบประมาณประจำปีในการจัดซื้อจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในกิจกรรมและโครงการส่งเสริมคุณธรรมที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปี (Action Plan) ดังที่วัฒนธรรมจังหวัดท่านหนึ่งกล่าวว่า

“วัสดุอุปกรณ์ก็จัดซื้อจัดหาตามโครงการส่งเสริมคุณธรรมที่วางแผนดำเนินการประจำปี และใช้ร่วมกับงบประมาณปกติประจำปีของหน่วยงานในการจัดซื้อจัดหา จะไม่มีงบเฉพาะ...”

ปัจจัยนำเข้าด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ พบว่า จังหวัดรับนโยบายและยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) โดยนำมาใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์และกลไกในการขับเคลื่อนโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมที่สอดคล้องกับแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ และมีการกำหนดตัวชี้วัดของจังหวัดในการวัดและประเมินผลสำเร็จของโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการในแต่ละปี ซึ่งโครงการและกิจกรรมนั้น ๆ ได้ถูกบรรจุไว้ในแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมประจำปีของจังหวัด ดังที่วัฒนธรรมจังหวัดและผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มได้สะท้อนความคิดเห็นว่า

“จังหวัดมีการบูรณาการแผนแม่บทฯ เข้ากับงานด้านศิลปะ วัฒนธรรมของจังหวัด โดยบรรจุในแผนปฏิบัติการฯ ประจำปี และบูรณาการแผนแม่บทฯ ผ่านไปยังองค์กรภาคีเครือข่าย ในจังหวัดด้วย...”

“จังหวัดได้เผยแพร่แผนแม่บทฯ โดยการบูรณาการเข้ากับแผนงานและบริบททางสังคมที่ภาคีเครือข่ายในแต่ละภาคส่วนยึดถือปฏิบัติอยู่...”

“มีการถ่ายทอดแผนยุทธศาสตร์จังหวัดสู่ยุทธศาสตร์ของแต่ละองค์กร...”

3) ด้านกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) พบว่า จังหวัดมีการดำเนินโครงการและกิจกรรมที่นำหลักศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมอันดีงามมาบูรณาการการแก้ปัญหา คุณธรรมและส่งเสริมคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ ความพอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา นอกจากนี้ยังบูรณาการกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัด ดังตัวอย่างความคิดเห็นของวัฒนธรรมจังหวัด และหัวหน้าส่วนราชการหลายท่านที่ได้ให้ข้อมูล ดังนี้

“จังหวัดมีการดำเนินงานตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ใช้หลักคุณธรรม 4 ประการ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานโดยมีมิติของความสุข เป็นเป้าหมาย โดยมีผู้นำเป็นตัวอย่าง และเราก็มีการประเมินและติดตาม...”

“จังหวัดมีการจัดเวทีสมัชชาคุณธรรมระดับจังหวัด เพื่อสร้างสังคมคุณธรรม จังหวัดคุณธรรม เมืองสุราษฎร์เมืองแห่งคนดี...”

“จังหวัดส่งเสริมคุณธรรม เป็นจังหวัดคุณธรรมต้นแบบระดับประเทศ ร่วมกับศูนย์คุณธรรม...”

“การส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด เราพัฒนาคุณธรรมควบคู่ไปกับคุณภาพชีวิตของประชาชน...”

“จังหวัดมีการจัดประชุมขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ โครงการกิจกรรมที่เกี่ยวข้องขององค์กร เรามี MOU ร่วมกับหน่วยงานภายนอก...”

“จังหวัดขับเคลื่อนภายใต้แผนยุทธศาสตร์จังหวัด แผนการขับเคลื่อนคุณธรรมแต่ละองค์กร เช่น ขับเคลื่อนผ่านโครงการ Happy Workplace ส่งเสริมการคัดเลือกคนดีศรีราชบุรี งานสมัชชาคุณธรรมจังหวัด การประกวดโครงการพัฒนาเครือข่ายคุณธรรม และประกาศเป็นวาระจังหวัดคุณธรรมราชบุรี เมืองแห่งความจงรักภักดี พอเพียง สามัคคี มีวินัย สุจริต จิตอาสา...”

“จังหวัดใช้หลักธรรมาภิบาล ความพอเพียง คุณธรรมตามหลักศาสนา ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ความเสียสละในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม และการมุ่งการทำงานเป็นเครือข่ายในระดับจังหวัด...”

4) ด้านผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Output/Outcome) พบว่า จังหวัดมีผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทฯ จังหวัดทำข้อตกลงร่วมกันกับหัวหน้าส่วนราชการ ผู้แทนหน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชารัฐในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมทุกปี ดังที่วัฒนธรรมจังหวัดท่านหนึ่งได้แสดงความคิดเห็นดังนี้

“เกิดคณะทำงานเป็นกลไกหลักในการประสานงาน มี MOU กับศูนย์คุณธรรมส่งเสริมให้เป็นจังหวัดคุณธรรมต้นแบบภาคใต้...”

ผลผลิตของจังหวัดทำให้เกิดแผนยุทธศาสตร์เพื่อขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด และมีการกำหนดเป้าหมาย กลยุทธ์ในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมตามแผนแม่บทฯ และโครงการและกิจกรรมที่นำหลักศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมอันดีงามมาบูรณาการการแก้ปัญหาของจังหวัด หรือสร้างคุณธรรมที่อยากทำเพิ่มมากขึ้นทุกปีอย่างต่อเนื่อง ดังที่วัฒนธรรมจังหวัดท่านหนึ่งได้แสดงความคิดเห็นว่า

“เรามียุทธศาสตร์หลักในการขับเคลื่อน มีการบูรณาการแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมที่สอดคล้องกับพันธกิจและยุทธศาสตร์องค์กร มีการมอบหมายผ่านโครงการและกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนา และมีการติดตามประเมินผลจากโครงการและกิจกรรม...”

นอกจากนี้ ยังส่งผลให้เกิดความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในจังหวัด เพื่อขับเคลื่อนส่งเสริมแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมในระดับจังหวัด การร่วมมือดังกล่าวทำให้การส่งเสริมคุณธรรมได้ขยายไปยังวงกว้างและมีผลกระทบเชิงบวกต่อประชาชนมากขึ้น ดังตัวอย่างความคิดเห็นของวัฒนธรรมจังหวัดและหัวหน้าส่วนราชการหลายท่านที่ได้แสดงความคิดเห็น ดังต่อไปนี้

“เกิดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานราชการระดับจังหวัด องค์กรภาคีเครือข่าย และชุมชน เกิดการบูรณาการร่วมกันขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัด”

“ผลสำเร็จของเราทำให้เกิดการบูรณาการส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัด เข้ากับแผนงานและบริบททางสังคมที่ภาคีเครือข่ายในแต่ละภาคส่วนยึดถือปฏิบัติ...”

“ทำให้ทุกภาคส่วนมีเป้าหมายร่วมกันในการขับเคลื่อนสังคมสู่การเป็นสังคมที่ดี และสังคมคนดีในจังหวัด...”

“คณะทำงานระดับจังหวัด มีการขับเคลื่อนงานตามพันธกิจ รวมถึงเครือข่ายการทำงานทั้งระดับจังหวัด และเครือข่ายภายนอกเพื่อขยายการส่งเสริมคุณธรรมให้ทุกภาคส่วนในจังหวัดอย่างทั่วถึง...”

“ทุกภาคส่วนในจังหวัดมีกลไกการทำงานที่ชัดเจน มีการบูรณาการร่วมกันเกิดการขับเคลื่อนที่เป็นรูปธรรม...”

5) ด้านผลกระทบและการนำไปใช้ในการขยายการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Impact) พบว่า จังหวัดได้องค์ความรู้ที่ได้จากการถอดบทเรียนในการดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด และมีการถ่ายทอด

องค์ความรู้ดังกล่าวสู่ชุมชน หน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชารัฐในวงกว้าง มีเครือข่ายทุกภาคส่วน ตามกลไกประชารัฐในการสนับสนุนโครงการและกิจกรรมเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เพิ่มมากขึ้น ซึ่งโครงการและกิจกรรมที่เนื่องมาจากแผนยุทธศาสตร์คุณธรรมของจังหวัดช่วยให้ประชาชนในจังหวัด มีคุณภาพชีวิตเพิ่มมากขึ้น ดังที่วัฒนธรรมจังหวัดและหัวหน้าส่วนราชการหลายท่านให้ความคิดเห็น ดังต่อไปนี้

“ทุกภาคส่วนมีเป้าหมายร่วมกัน สนับสนุนให้เกิดการขับเคลื่อนการส่งเสริมคุณธรรม อย่างมีเอกภาพสู่การเป็นสังคมที่ดีรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และเรายังเป็นพี่เลี้ยงให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการดำเนินการ...”

“การมีสังคมคุณธรรมระดับจังหวัด มุ่งช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มุ่งความสุข และสร้างอัตลักษณ์/ภาพลักษณ์ที่ดีให้เกิดขึ้นกับจังหวัด และสร้างความภาคภูมิใจให้กับลูกหลาน คนเชียงใหม่...”

“การขับเคลื่อนภายใต้แผนยุทธศาสตร์จังหวัดโดยบูรณาการผ่านกลไกการปกครอง ส่วนท้องถิ่น ช่วยยกระดับและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน...”

ผลการศึกษาการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ระดับอำเภอ

การวิเคราะห์เชิงปริมาณ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างระดับอำเภอ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนมากเป็นเพศหญิง (ร้อยละ 67.25) มีอายุเฉลี่ยประมาณ 37.50 ปี ส่วนมากมีการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 87.25) ส่วนมากเป็นพนักงาน/ลูกจ้างของรัฐ (ร้อยละ 48.50) และส่วนมากมีตำแหน่งเป็นฝ่ายปฏิบัติการ (ร้อยละ 65) มีรายได้ต่อเดือนเฉลี่ยประมาณ 17,473 บาท ดังรายละเอียดในตาราง 7

ตาราง 7 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างระดับอำเภอ

(n = 400)		
ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	131	32.75
หญิง	269	67.25
ระดับการศึกษา		
ปริญญาตรี	349	87.25
ปริญญาโท	38	9.5
ปริญญาเอก	13	3.25
อาชีพ		
ข้าราชการ	71	17.75
พนักงาน/ลูกจ้างของรัฐ	194	48.50
อื่น ๆ	135	33.75

ตาราง 7 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างระดับอำเภอ (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
ตำแหน่ง		
ฝ่ายบริหารระดับสูง	21	5.25
ฝ่ายบริหารระดับกลาง	59	14.75
ฝ่ายปฏิบัติการ	260	65.00
ไม่ระบุ	60	15.00
อายุค่าเฉลี่ย	37.5 ปี	
รายได้ค่าเฉลี่ย	17,473 บาท	

การดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ตามแนวคิด CIPP Model ในระดับอำเภอ ผลการศึกษา มีดังนี้

1) ด้านบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอ (Context) พบว่า อำเภอมีค่าเฉลี่ยบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรม อยู่ในระดับมาก (Mean = 3.97) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรกพบว่า อำเภอมีประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามที่ยังเป็นอัตลักษณ์และยังรักษาสืบสานไว้ได้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.27) รองลงมาคือ ผู้นำระดับสูงของอำเภอมีความรู้ความสามารถ เป็นคนดี และเสียสละที่จะผลักดันและพัฒนาอำเภอให้มีความเจริญในทุก ๆ ด้านตามเป้าหมายและยุทธศาสตร์ที่วางไว้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.11) และอำเภอมีสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่น ที่ดินทำมาหากิน แหล่งน้ำ อากาศ ที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพของคนในอำเภอ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.05) เช่นเดียวกันดังรายละเอียดในตาราง 8

ตาราง 8 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน บริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอ (Context)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
บริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอ (Context)					
1	อำเภอของท่านมีสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่น ที่ดินทำมาหากิน แหล่งน้ำ อากาศ ที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในอำเภอ	4.05	0.72	มาก	3
2	อำเภอของท่านมีงบประมาณเพียงพอที่จะขับเคลื่อนพันธกิจต่าง ๆ เพื่อพัฒนาประชาชนในอำเภอให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี	3.93	0.63	มาก	6
3	ประชาชนในอำเภอเคารพและปฏิบัติตามหน้าที่พลเมืองไทยตามสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ที่บัญญัติไว้ตามกฎหมาย	3.88	0.66	มาก	8
4	ประชาชนในอำเภอของท่านมีความรัก เอื้ออาทร สามัคคีกัน และประชาชนเคารพและยอมรับในความแตกต่างระหว่างบุคคล เชื้อชาติ ศาสนาฯ	4.01	0.68	มาก	5

ตาราง 8 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน บริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรม
ของอำเภอ (Context) (ต่อ)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
บริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอ (Context) (ต่อ)					
5	ประชาชนในอำเภอมีความสำนึกถึงปัญหาส่วนรวม และสามารถรวมพลังกันในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดในอำเภอของตน	3.89	0.75	มาก	7
6	อำเภอมีเครือข่ายและการติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่จะนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดคุณธรรมและจิตสาธารณะ	3.84	0.84	มาก	10
7	อำเภอของท่านประสบปัญหาด้านค่านิยม จริยธรรม และพฤติกรรมของประชาชนที่ไม่เหมาะสม เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาการพนัน ปัญหาอบายมุขต่าง ๆ	3.81	0.84	มาก	11
8	อำเภอของท่านมีประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามที่ยังเป็นอัตลักษณ์และยังรักษาสืบสานไว้ได้	4.27	0.75	มากที่สุด	1
9	ผู้นำระดับสูงของอำเภอ มีความรู้ความสามารถ เป็นคนดี และเสียสละที่จะผลักดันและพัฒนาอำเภอให้มีความเจริญในทุก ๆ ด้านตามเป้าหมายและยุทธศาสตร์ที่วางไว้	4.11	0.67	มาก	2
10	บุคลากรฝ่ายต่าง ๆ ของอำเภอ มีความรู้ความสามารถ เป็นคนดี และเสียสละที่จะผลักดันและพัฒนาอำเภอให้มีความเจริญในทุก ๆ ด้าน ตามเป้าหมายและยุทธศาสตร์ที่วางไว้	4.02	0.72	มาก	4
11	อำเภอของท่านมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้แก่ สถานศึกษาที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ทางการเกษตร ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ฯ	3.87	0.72	มาก	9
	รวม	3.97	0.74	มาก	

2) ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) ได้แก่

ปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากร พบว่า อำเภอมีค่าเฉลี่ยปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากรอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.75) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรกพบว่า อำเภอมีการแต่งตั้งคณะทำงานชุดต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมที่สามารถขับเคลื่อนแผนแม่บทฯ จากอำเภอสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอได้อย่างทั่วถึง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.88) รองลงมาคือ คณะทำงานชุดต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอมีความรู้ความเข้าใจในแผนแม่บทฯ เป็นอย่างดี และสามารถนำนโยบาย เป้าหมายไปสู่การปฏิบัติได้ตามแผนที่วางไว้ในระดับอำเภอได้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.85) และอัตรากำลังคนที่ขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมระดับอำเภอมีเพียงพอต่อการปฏิบัติงาน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.66) เช่นเดียวกัน

ด้านปัจจัยนำเข้าด้านงบประมาณ พบว่า อำเภอมีค่าเฉลี่ยปัจจัยนำเข้าด้านงบประมาณ อยู่ในระดับมาก (Mean = 3.59) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก พบว่า อำเภอมีงบประมาณในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมไปสู่โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ

เพื่อส่งเสริมคุณธรรมในระดับอำเภอได้อย่างเพียงพอ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.75) รองลงมาคือ อำเภอมีการจัดสรรงบประมาณในการขับเคลื่อนแผนแม่บทไปสู่โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมคุณธรรมในระดับตำบลได้อย่างเพียงพอ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.67) และอำเภอมีการระดมทุนจากแหล่งทุนต่าง ๆ ได้แก่ การขอรับการบริจาค หรือการเสนอขอทุนจากองค์กรเอกชน หรือขอทุนจากหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อดำเนินการโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมระดับอำเภอ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.56) เช่นเดียวกัน

ปัจจัยนำเข้าด้านวัสดุและอุปกรณ์ พบว่า อำเภอมีค่าเฉลี่ยปัจจัยนำเข้าด้านวัสดุและอุปกรณ์ อยู่ในระดับมาก (Mean = 3.68) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก พบว่า อำเภอมีการวางแผนการจัดซื้อจัดหาวัสดุอุปกรณ์หรือครุภัณฑ์ เพื่อนำมาใช้ขับเคลื่อนแผนแม่บทฯ ในโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการวางแผนปฏิบัติการ (Action Plan) ที่ชัดเจนไว้ล่วงหน้าประจำปีงบประมาณ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.72) รองลงมาคือ วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมส่วนมากเป็นวัสดุสิ้นเปลือง ซึ่งต้องจัดซื้อจัดหาใหม่เป็นประจำทุกปี มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.71) และหน่วยการเงินและพัสดุของอำเภอมีความสามารถในการหาวัสดุอุปกรณ์หรือครุภัณฑ์ ที่มีประสิทธิภาพและมีอายุการใช้งานเป็นระยะเวลานานเพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายของทางราชการ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.69) เช่นเดียวกัน

ปัจจัยนำเข้าด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ พบว่า อำเภอมีค่าเฉลี่ยปัจจัยนำเข้าด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ อยู่ในระดับมาก (Mean = 3.72) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก พบว่า นโยบายและยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมระดับอำเภอสามารถนำไปสู่กลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติที่สามารถพัฒนาคุณธรรมของคนในอำเภอได้อย่างแท้จริง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.83) รองลงมาคือ อำเภอมีการศึกษาข้อมูลข้อเท็จจริงต่าง ๆ รวมทั้งบริบทสภาพแวดล้อมเพื่อมาใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์ที่สามารถขับเคลื่อนโครงการและกิจกรรมที่สอดคล้องกับแผนแม่บทฯ ได้อย่างเป็นรูปธรรมจนสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ได้เพิ่มขึ้นในทุก ๆ ปี มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.78) และอำเภอมีการทบทวนด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ระดับอำเภอ เพื่อขับเคลื่อนและพัฒนาโครงการและการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมให้มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.65) เช่นเดียวกับผลการวิเคราะห์ปัจจัยนำเข้าระดับอำเภอ ดังรายละเอียดในตาราง 9

ตาราง 9 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
ปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input)					
ปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากร					
1	อำเภอของท่านมีการแต่งตั้งคณะทำงานชุดต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมที่สามารถขับเคลื่อนแผนแม่บทจากอำเภอสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอได้อย่างทั่วถึง	3.88	0.70	มาก	1

ตาราง 9 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) (ต่อ)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
ปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input)					
ปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากร (ต่อ)					
2	คณะทำงานชุดต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอมีความรู้ความเข้าใจในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติเป็นอย่างดี และสามารถนำนโยบาย เป้าหมายไปสู่การปฏิบัติได้ตามแผนที่วางไว้ในระดับอำเภอได้	3.85	0.74	มาก	2
3	อัตรากำลังคนที่ขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมระดับอำเภอมีเพียงพอต่อการปฏิบัติงาน	3.66	0.72	มาก	3
4	เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติหน้าแผนแม่บทไปสู่โครงการ/กิจกรรม มีเพียงพอ และสามารถดำเนินการส่งเสริมคุณธรรมในอำเภอได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผล สามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้	3.63	0.75	มาก	4
	รวม	3.75	0.74	มาก	
ปัจจัยนำเข้าด้านงบประมาณ					
1	อำเภอของท่านมีงบประมาณในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมไปสู่โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมคุณธรรมในระดับอำเภอได้อย่างเพียงพอ	3.75	1.04	มาก	1
2	อำเภอของท่านมีการจัดสรรงบประมาณในการขับเคลื่อนแผนแม่บทไปสู่โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมคุณธรรมในระดับตำบลได้อย่างเพียงพอ	3.67	1.03	มาก	2
3	อำเภอของท่านมีการระดมทุนจากแหล่งทุนต่าง ๆ ได้แก่ การขอรับการบริจาค หรือการเสนอขอทุนจากองค์กรเอกชน หรือขอทุนจากหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อดำเนินการโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมระดับอำเภอ	3.56	1.09	มาก	3
4	อำเภอของท่านมีการดำเนินการจัดหารายได้จากโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม	3.48	1.02	มาก	5
5	อำเภอของท่านมีระบบควบคุมค่าใช้จ่ายในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมเพื่อให้การดำเนินโครงการและการดำเนินกิจกรรมมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้	3.50	0.93	มาก	4
	รวม	3.59	1.03	มาก	
ปัจจัยนำเข้าด้านวัสดุและอุปกรณ์					
1	อำเภอของท่านมีการวางแผนการจัดซื้อจัดหาวัสดุอุปกรณ์หรือครุภัณฑ์ เพื่อนำมาใช้ขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมในโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการวางแผนปฏิบัติการ (Action Plan) ที่ชัดเจนไว้ล่วงหน้าประจำปีงบประมาณ	3.72	1.04	มาก	1
2	วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมส่วนมากเป็นวัสดุสิ้นเปลืองซึ่งต้องจัดซื้อจัดหาใหม่เป็นประจำทุกปี	3.71	0.98	มาก	2

ตาราง 9 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) (ต่อ)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
ปัจจัยนำเข้าด้านวัสดุและอุปกรณ์ (ต่อ)					
3	หน่วยการเงินและพัสดุของอำเภอมีความสามารถในการหาวัสดุอุปกรณ์หรือครุภัณฑ์ ที่มีประสิทธิภาพและมีอายุการใช้งานเป็นระยะเวลานาน เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายของทางราชการ	3.69	0.96	มาก	3
4	อำเภอของท่านมีควบคุมการจัดเก็บและคลังวัสดุ ได้แก่ การจัดเก็บ การตรวจนับ การเบิกจ่ายวัสดุอุปกรณ์หรือครุภัณฑ์ สำหรับใช้ในการจัดโครงการและกิจกรรมตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ	3.58	0.97	มาก	4
รวม		3.68	0.99	มาก	
ปัจจัยนำเข้าด้านนโยบายและยุทธศาสตร์					
1	อำเภอของท่านมีการทบทวนด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ระดับอำเภอ เพื่อขับเคลื่อนและพัฒนาโครงการและการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมให้มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้	3.65	0.95	มาก	3
2	อำเภอของท่านมีการนำผลสำเร็จและความล้มเหลวการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ มาใช้ในการปรับปรุงยุทธศาสตร์และเป้าหมายในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมในทุก ๆ ปี	3.63	0.92	มาก	4
3	อำเภอของท่านมีการศึกษาข้อมูลข้อเท็จจริงต่าง ๆ รวมทั้งบริบทสภาพแวดล้อมเพื่อมาใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์ที่สามารถขับเคลื่อนโครงการและกิจกรรมที่สอดคล้องกับแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรมจนสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ได้เพิ่มขึ้นในทุก ๆ ปี	3.78	0.91	มาก	2
4	นโยบายและยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมระดับอำเภอสามารถนำไปสู่กลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติที่สามารถพัฒนาคุณธรรมของคนในอำเภอได้อย่างแท้จริง	3.83	0.80	มาก	1
รวม		3.72	0.90	มาก	
ภาพรวมปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม		3.68	0.93	มาก	

3) กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) พบว่า อำเภอมีค่าเฉลี่ยกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม อยู่ในระดับมาก (Mean = 3.81) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก พบว่า อำเภอมีการดำเนินโครงการและกิจกรรมที่นำหลักศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมอันดีงามมาบูรณาการการแก้ปัญหาของอำเภอหรือสร้างความดีที่อยากทำให้คนในอำเภอมีคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ ความพอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.02) รองลงมาคือ อำเภอมีองค์ความรู้ที่ได้จากการถอดบทเรียนในการดำเนินโครงการและกิจกรรมเพื่อพัฒนาอำเภอคุณธรรมและมีบุคลากรที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ชุมชน หน่วยงาน องค์กร

เครือข่ายประชารัฐในอำเภอ ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.91) และอำเภอมีการดำเนินการทำข้อตกลงร่วมกันกับหัวหน้าส่วนราชการ ผู้แทนหน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชารัฐ และมีประกาศเจตนารมณ์ที่จะพัฒนาเป็นอำเภอส่งเสริมคุณธรรม หรือเป็นอำเภอคุณธรรมต้นแบบ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.88) เช่นเดียวกัน ดังรายละเอียดในตาราง 10

ตาราง 10 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) (ต่อ)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process)					
1	อำเภอมีการแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานในการขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรม	3.72	0.72	มาก	11
2	อำเภอมีการแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอที่มีส่วนร่วมจากเครือข่ายประชารัฐและสอดคล้องกับนโยบายของจังหวัด	3.71	0.75	มาก	12
3	อำเภอมีการดำเนินการกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย “ปัญหาที่อยากแก้และความดีที่อยากทำร่วมกันในอำเภอ”	3.77	0.74	มาก	8
4	อำเภอมีการทำแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอที่สอดคล้องกับนโยบายด้านคุณธรรมของจังหวัด	3.80	0.81	มาก	5
5	อำเภอมีการดำเนินการทำข้อตกลงร่วมกันกับหัวหน้าส่วนราชการ ผู้แทนหน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชารัฐ และมีประกาศเจตนารมณ์ที่จะพัฒนาเป็นอำเภอส่งเสริมคุณธรรม หรือเป็นอำเภอคุณธรรมต้นแบบ	3.87	0.74	มาก	4
6	อำเภอมีการดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมตามเป้าหมายที่กำหนดไว้แผนปฏิบัติการประจำปีครบทุกโครงการและกิจกรรม	3.79	0.69	มาก	7
7	อำเภอดำเนินโครงการและกิจกรรมคุณธรรมเป้าหมาย “ปัญหาที่อยากแก้และความดีที่อยากทำร่วมกันในอำเภอ” และสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ตามเป้าหมาย	3.76	0.78	มาก	9
8	อำเภอสามารถนำแผนการส่งเสริมคุณธรรมระดับอำเภอเข้าบรรจุเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์จังหวัดและมีการบูรณาการการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐ	3.69	0.79	มาก	13
9	อำเภอมีการประกาศเกียรติคุณยกย่องผู้ทำความดี บุคคล ชุมชน องค์กร คุณธรรมในอำเภอมากขึ้น	3.76	0.81	มาก	10
10	อำเภอมีการดำเนินโครงการและกิจกรรม “ปัญหาที่อยากแก้และความดีที่อยากทำร่วมกันในอำเภอ” ที่ครอบคลุมคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา เพิ่มมากขึ้นทุกปี	3.80	0.77	มาก	6

ตาราง 10 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อน
แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) (ต่อ)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) (ต่อ)					
11	อำเภอมีการดำเนินโครงการและกิจกรรมที่นำหลักศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมอันดีงามมาบูรณาการการแก้ปัญหาของอำเภอหรือสร้างความดีที่อยากทำให้คนในอำเภอมีคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ ความพอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา	4.02	0.68	มาก	1
12	อำเภอมีการพัฒนาระบบกลไกการบริหารจัดการการส่งเสริมและขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น	3.88	0.78	มาก	3
13	อำเภอมีองค์ความรู้ที่ได้จากการถอดบทเรียนในการดำเนินโครงการและกิจกรรมเพื่อพัฒนาอำเภอคุณธรรมและมีบุคลากรที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ชุมชน หน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชารัฐในอำเภอ	3.91	0.84	มาก	2
รวม		3.81	0.77	มาก	

4) ด้านผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Output/Outcome) พบว่า อำเภอมีค่าเฉลี่ยผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม อยู่ในระดับมาก (Mean = 3.73) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก พบว่า แผนการส่งเสริมคุณธรรมระดับอำเภอได้รับการบรรจุเข้าเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์จังหวัดและมีบูรณาการการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.77) รองลงมาคือ อำเภอทำข้อตกลงร่วมกันกับหัวหน้าส่วนราชการผู้แทนหน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชารัฐในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมทุกปี มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.77) และโครงการและกิจกรรมที่อำเภอดำเนินการครอบคลุมคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา ครอบคลุมและเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปี มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.76) เช่นเดียวกัน ดังมีรายละเอียดในตาราง 11

ตาราง 11 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Output/Outcome)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
ผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Output/Outcome)					
1	อำเภอมีแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอเองและมีการกำหนดเป้าหมาย กลยุทธ์ในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมตามแผนแม่บท	3.73	0.64	มาก	5

ตาราง 11 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Output/Outcome) (ต่อ)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
ผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Output/Outcome) (ต่อ)					
2	อำเภอมีคณะกรรมการหรือคณะทำงานในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอที่มีส่วนร่วมจากเครือข่ายประชารัฐที่สอดคล้องกับนโยบายของจังหวัด	3.71	0.75	มาก	8
3	อำเภอมีการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอและบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ตามเป้าหมายทุกโครงการและกิจกรรม	3.72	0.68	มาก	7
4	อำเภอทำข้อตกลงร่วมกันกับหัวหน้าส่วนราชการ ผู้แทนหน่วยงาน องค์กรเครือข่ายประชารัฐในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมทุกปี	3.77	0.81	มาก	1
5	ปัญหาที่อยากแก้ และความดีที่อยากทำร่วมกันในอำเภอ สามารถดำเนินการให้บรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ตามเป้าหมาย	3.73	0.75	มาก	6
6	แผนการส่งเสริมคุณธรรมระดับอำเภอได้รับการบรรจุเข้าเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์จังหวัดและมีบูรณาการการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐ	3.77	0.72	มาก	2
7	จำนวนประกาศเกียรติคุณยกย่องผู้ทำความดี บุคคล ชุมชน องค์กรคุณธรรมในอำเภอเพิ่มขึ้นทุกปีอย่างต่อเนื่อง	3.68	0.82	มาก	10
8	โครงการและกิจกรรมที่อำเภอดำเนินการครอบคลุมคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา ครอบคลุมและเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปี	3.76	0.69	มาก	3
9	จำนวนระบบกลไกการบริหารจัดการการส่งเสริมและขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอได้รับการพัฒนาเพิ่มมากขึ้นทุกปี และได้รับการแก้ไขความเสี่ยงในการจัดการความเสี่ยงได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้	3.74	0.70	มาก	4
10	โครงการและกิจกรรมที่นำหลักศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมอันดีงามมาบูรณาการการแก้ปัญหาของอำเภอหรือสร้างความดีที่อยากทำเพิ่มมากขึ้นทุกปีอย่างต่อเนื่อง	3.71	0.73	มาก	9
	รวม	3.73	0.73	มาก	

5) ด้านผลกระทบและการนำไปใช้ในการขยายการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Impact) พบว่า อำเภอมีค่าเฉลี่ยด้านผลกระทบและการนำไปใช้ในการขยายการดำเนินงานตามแผนแม่บทฯ อยู่ในระดับมาก (Mean = 3.77) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก พบว่า อำเภอได้องค์ความรู้ที่ได้จากการถอดบทเรียนในการดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอ และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวสู่ชุมชน หน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชารัฐในวงกว้าง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.87) รองลงมาคือ มีเครือข่ายทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐในการสนับสนุนโครงการและกิจกรรมเทิดทูนชาติ

ศาสนา พระมหากษัตริย์เพิ่มมากขึ้น มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.81) และมีการบูรณาการการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐในการอบรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และสร้างภูมิคุ้มกันเพิ่มมากขึ้น มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.81) เช่นเดียวกัน ดังมีรายละเอียดในตาราง 12

ตาราง 12 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลกระทบและการนำไปใช้ในการขยายการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Impact)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
ผลกระทบและการนำไปใช้ในการขยายการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Impact)					
1	อำเภอได้องค์ความรู้ที่ได้จากการถอดบทเรียนในการดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอ และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวสู่ชุมชน หน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชารัฐในวงกว้าง	3.87	0.96	มาก	1
2	มีการบูรณาการการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐในการอบรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และสร้างภูมิคุ้มกัน เพิ่มมากขึ้น	3.81	0.93	มาก	2
3	มีเครือข่ายทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐในการสนับสนุนโครงการและกิจกรรมเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เพิ่มมากขึ้น	3.81	0.91	มาก	3
4	มีชุมชน องค์กร หน่วยงาน ในอำเภอได้รับการพัฒนาให้เป็นชุมชนและองค์กร/หน่วยงานคุณธรรมต้นแบบเพิ่มมากขึ้น	3.68	0.88	มาก	6
5	บุคลากรและประชาชนทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐให้การสนับสนุนโครงการและกิจกรรมเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เพิ่มมากขึ้น	3.75	0.88	มาก	4
6	ประชาชนมีความพึงพอใจในชีวิต มีคุณธรรมและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น	3.69	1.03	มาก	5
	รวม	3.77	0.93	มาก	

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ระดับอำเภอ ผลการศึกษา มีดังนี้

1) **ด้านบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอ (Context)** พบว่า ในแต่ละอำเภอมีประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามที่ยังเป็นอัตลักษณ์และยังรักษาสืบสานส่งต่อมาจนถึงปัจจุบันเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า และนอกนี้ยังมีทุนทางสังคมที่ดี ได้แก่ ความร่วมมือของประชาชนในอำเภอ การมีโครงสร้างการบริหารจัดการตามพันธกิจแบ่งย่อยลงไปตามหน้าที่ ได้แก่ ส่วนราชการในอำเภอ ท้องที่ ท้องถิ่น ชุมชน และครอบครัว ที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมให้สามารถดำเนินไปได้ด้วย เช่น แต่ละอำเภอมีสภาพแวดล้อมทางกายภาพ คือ ที่ดินทำมาหากิน แหล่งน้ำ อากาศ ที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพของคนในอำเภอ ซึ่งทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสภาพแวดล้อมที่กล่าวมาข้างต้นเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอและจังหวัด ทำให้มีการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์จังหวัดและแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ดังที่ผู้แทนระดับอำเภอต่าง ๆ ได้แสดงความคิดเห็นต่อไปนี้

“อำเภอมีทุนทางวัฒนธรรมและมีภูมิปัญญาท้องถิ่น มีทุนทางสังคม ได้แก่ สถาบันครอบครัวที่แข็งแรง มีความสามัคคีในชุมชน และมีความเป็นพหุวัฒนธรรมที่ช่วยในการส่งเสริมคุณธรรมได้เป็นอย่างดี เป็นต้นทุนในการทำงานส่งเสริมคุณธรรม...”

“ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทุนทางสังคม ครอบครัวแข็งแรง ความสามัคคีในชุมชน เป็นพลังในการขับเคลื่อนการส่งเสริมคุณธรรมได้เป็นอย่างดี...”

“มีเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน อำเภอเราจึงมีทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเป็นเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับเพื่อนบ้านเป็นทุนช่วยขับเคลื่อนด้วย...”

“สภาพบริบททางวัฒนธรรม สภาพภูมิศาสตร์ พื้นที่ติดกับเพื่อนบ้าน พม่า ลาว มีหลายๆ กลุ่มชาติพันธุ์ วิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์ อันนี้รวมถึงเรามีพลังบวรที่เอามาร้อยเรียงเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น เป็นสิ่งสำคัญมากๆ ที่ช่วยให้เราขับเคลื่อนไปได้ดี...”

นอกจากทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมแล้ว ผู้นำระดับสูงของอำเภอ ยังเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เป็นผู้นำ และเสียสละที่จะผลักดันและพัฒนาอำเภอให้มีความเจริญในทุก ๆ ด้าน ตามเป้าหมายและยุทธศาสตร์ที่วางไว้ ดังตัวอย่างความคิดเห็นของผู้แทนระดับอำเภอท่านหนึ่งกล่าวว่า

“นายอำเภอเสียสละ ทุ่มเท และมุ่งมั่น และเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนร่วมกับหัวหน้าส่วนราชการ และเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ งานทุกอย่างไปได้ดีถ้าหัวหน้าท่านทำให้เห็น...”

2) ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input)

ปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากร พบว่า อำเภอมีการแต่งตั้งคณะทำงานชุดต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมที่สามารถขับเคลื่อนแผนแม่บทจากอำเภอ สู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอได้อย่างทั่วถึง ดังตัวอย่างความคิดเห็นของผู้แทนระดับอำเภอท่านหนึ่งกล่าวว่า

“อำเภอมีการแต่งตั้งคณะกรรมการในการขับเคลื่อน ผ่านอนุกรรมการระดับอำเภอ ที่มาจากตัวแทนหน่วยงานราชการระดับอำเภอ ท้องถิ่น และองค์กรต่าง ๆ...”

นอกจากนี้ การที่คณะทำงานชุดต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอมีความรู้ความเข้าใจในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) เป็นอย่างดี สามารถสื่อสารให้กับหน่วยงานระดับอำเภอ และเครือข่ายที่เกี่ยวข้องมีความเข้าใจ ก็เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการบูรณาการงานส่งเสริมคุณธรรมเข้ากับภารกิจหน่วยงานอื่นๆ ได้ ดังที่ผู้แทนระดับอำเภอได้ให้ข้อมูลต่อไปนี้

“ผู้นำระดับอำเภอเข้าใจ เห็นความสำคัญ เป็นแบบอย่าง และสามารถเชื่อมประสานแบบบูรณาการเข้ากับการบริหารจัดการปกติ และการเชื่อมโยงกับเครือข่ายได้...”

“ผู้บังคับบัญชาในแต่ละระดับชั้นในอำเภอมีการวางแผน และทำความเข้าใจในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมร่วมกับสภาองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่ระดับอำเภอ ท้องถิ่น และแกนนำชุมชน...”

ปัจจัยนำเข้าด้านงบประมาณ พบว่า ในการขับเคลื่อนงานส่งเสริมคุณธรรม ระดับอำเภอส่วนมากใช้งบประมาณการดำเนินงานตามพันธกิจปกติมาใช้ในการดำเนินการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม และเป็นลักษณะการบูรณาการผ่านโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีงบประมาณค่อนข้างที่จำกัด เนื่องจากไม่มีงบประมาณเฉพาะสำหรับการดำเนินการตามแผนแม่บทฯ ต้องใช้งบประมาณประจำปีที่มีอยู่ในดำเนินงานตามพันธกิจต่าง ๆ ที่ต้องดำเนินการเป็นประจำอยู่แล้ว ซึ่งการส่งเสริมคุณธรรมก็จะเอาเข้าไปสอดแทรกในงานประจำที่ทำอยู่ ดังตัวอย่างความคิดเห็นของผู้แทนระดับอำเภอท่านหนึ่งกล่าวว่า

“งบประมาณมีค่อนข้างจำกัด และเป็นงบประมาณปกติที่ใช้ดำเนินงานตามพันธกิจ ไม่มีงบประมาณโดยตรง ส่วนใหญ่เป็นการบูรณาการสอดแทรกเข้าไปในพันธกิจของแต่ละฝ่ายที่มีกิจกรรมของตนเองอยู่แล้ว วัฒนธรรมต้องประสาน...”

ปัจจัยนำเข้าด้านวัสดุและอุปกรณ์ พบว่า อำเภอมีการจัดซื้อจัดหาวัสดุอุปกรณ์หรือครุภัณฑ์เพื่อนำมาใช้ขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมในโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ของอำเภอ โดยใช้งบประมาณร่วมกับงบประมาณแผ่นดินที่ได้รับการจัดสรรประจำปี ดังตัวอย่างความคิดเห็นของผู้แทนระดับอำเภอท่านหนึ่งกล่าวว่า

“วัสดุส่วนใหญ่ที่ใช้ในการดำเนินงานเป็นวัสดุสิ้นเปลือง และใช้ร่วมกับงบประมาณประจำปีปกติ...”

ปัจจัยนำเข้าด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ พบว่า อำเภอมีการถ่ายทอดนโยบายและยุทธศาสตร์ส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด และแผนส่งเสริมคุณธรรมระดับอำเภอไปสู่การปฏิบัติร่วมกับเครือข่ายเพื่อให้ทราบและดำเนินการส่งเสริมคุณธรรมไปในทิศทางเดียวกัน ดังที่ผู้แทนระดับอำเภอต่าง ๆ ได้แสดงความคิดเห็นว่า

“อำเภอมีการเผยแพร่แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม ยุทธศาสตร์จังหวัด ยุทธศาสตร์อำเภอ เพื่อบูรณาการภาคีเครือข่ายให้มีความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน...”

“อำเภอรับสนองยุทธศาสตร์ของจังหวัด และยุทธศาสตร์ส่งเสริมคุณธรรม ซึ่งเราจะถ่ายทอดและบริหารจัดการตามศักยภาพของชุมชนและพันธกิจขององค์กรเครือข่าย...”

“ยุทธศาสตร์ของจังหวัดจะมีกลไกตามปกติ จะถูกถ่ายทอดไปยังแต่ละชุมชนที่มีความเข้มแข็งอยู่แล้ว...”

นอกจากการถ่ายทอดและมอบหมายงานยุทธศาสตร์จังหวัดและระดับอำเภอตามแผนแม่บทฯ แล้ว การนำข้อมูลบริบทมาวิเคราะห์เพื่อมาประยุกต์ใช้ในการขับเคลื่อนงานส่งเสริมคุณธรรมนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการทำงานให้สำเร็จได้ ดังตัวอย่างความคิดเห็นของผู้แทนระดับเขตในกรุงเทพมหานครท่านหนึ่งได้สะท้อนถึงการทำงานว่า

“มีการกำหนดยุทธศาสตร์ที่เชื่อมโยงยุทธศาสตร์ของจังหวัด ทูทางสังคม รวมถึง
 ทูทางวัฒนธรรมจากข้อมูลจริงบนพื้นฐานของความหลากหลายทางสังคมในเขตกรุงเทพมหานคร..”

**3) ด้านกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม
 แห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process)** พบว่า อำเภอมุ่งการดำเนินโครงการและกิจกรรม
 ที่นำหลักศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมอันดีงามมาบูรณาการการแก้ปัญหา
 ของอำเภอหรือสร้างความดีที่อยากทำให้คนในอำเภอมุ่งคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ ความพอเพียง วินัย สุจริต
 จิตอาสา ดังที่ผู้แทนระดับอำเภอต่าง ๆ ได้แสดงความคิดเห็นว่า

“เรานำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาช่วยพัฒนาความอยู่ดีกินดีของประชาชน
 และพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่...”

“มีการบูรณาการผ่านโครงการกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม 4 ประการ กับหน่วยงาน
 ต่าง ๆ ที่เป็นเครือข่าย...”

“ในการขับเคลื่อน อำเภอมุ่งการจัดกิจกรรม การประชุม และการประชาสัมพันธ์
 ด้านต่าง ๆ ในระดับอำเภอ โดยใช้กิจกรรมและแนวคิดทางศาสนาเป็นแกนในการขับเคลื่อน
 การส่งเสริมคุณธรรม...”

“อำเภอร่วมมือกับท้องที่ ท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ในการพัฒนาชุมชนต้นแบบ
 ที่ครอบคลุมทุกอำเภอ...”

“อำเภอขับเคลื่อนในเรื่องของศาสนา การจัดการองค์ความรู้ต่าง ๆ ผ่าน
 สื่อประชาสัมพันธ์ และการบริหารจัดการโครงการกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมร่วมกับชุมชน เครือข่าย
 และบวร โดยมีหน่วยงานด้านการศึกษาเป็นตัวช่วยในขับเคลื่อน...”

“อำเภอมุ่งการบูรณาการกลไกการบริหารงานต่าง ๆ เช่น การประชุม โครงการ
 อำเภอเคลื่อนที่ ในการตรวจเยี่ยมการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในระดับพื้นที่ และการประเมินผล
 ความสำเร็จของโครงการ...”

“การบริหารจัดการในระดับชุมชน เครือข่ายพลังบวร และการเชื่อมโยงสังคม
 พหุวัฒนธรรมโดยใช้กระบวนการชุมชนคุณธรรมเป็นตัวขับเคลื่อนการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม...”

**4) ด้านผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม
 แห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Output/Outcome)** พบว่า แผนการส่งเสริมคุณธรรมระดับ
 อำเภอได้รับการบรรจุเข้าเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์จังหวัดและมีบูรณาการการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วน
 ตามกลไกประชารัฐ ดังตัวอย่างความคิดเห็นของผู้แทนระดับอำเภอท่านหนึ่งกล่าวว่า

“ยุทธศาสตร์ของอำเภอถูกบรรจุไว้เป็นยุทธศาสตร์ของจังหวัด เป็นการบูรณาการทำงาน
 ด้านการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัดร่วมกันและเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในจังหวัด...”

นอกจากนี้อำเภอยังได้ทำข้อตกลงร่วมกันกับหัวหน้าส่วนราชการ ผู้แทนหน่วยงาน องค์กร
 เครือข่ายประชารัฐในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา

โดยมีการดำเนินงานและติดตามผลการดำเนินงานเป็นระยะ ดังตัวอย่างความคิดเห็นของผู้แทนระดับอำเภอท่านหนึ่งกล่าวว่า

“กลไกของอำเภอคือการประชุมประจำเดือน ซึ่งการติดตามผลการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม 4 ประการ เป็นวาระหนึ่งของการติดตามผลการดำเนินงานของอำเภอซึ่งเพิ่มมาจากวาระการติดตามผลการดำเนินงานอื่น ๆ ในอำเภอ...”

5) ด้านผลกระทบและการนำไปใช้ในการขยายการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Impact) พบว่า อำเภอได้องค์ความรู้ที่ได้จากการถอดบทเรียนในการดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอ และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวสู่หน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชาชาติ และชุมชนอื่น ๆ ในวงกว้าง ดังตัวอย่างความคิดเห็นของผู้แทนระดับอำเภอท่านหนึ่งกล่าวว่า

“การบูรณาการร่วมกันขององค์กรระดับอำเภอ องค์กรภาคีเครือข่าย ทั้งบ้าน วัด โรงเรียน หรือชุมชนในพื้นที่ในการทำโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมร่วมกัน ทำให้เกิดโครงการส่งเสริมคุณธรรมเพิ่มขึ้นและขยายไปยังพื้นที่ชุมชนต่าง ๆ กระจายทั้งอำเภอ...”

ผลกระทบและการนำไปใช้ในการขยายการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมระดับอำเภอทำให้เกิดเครือข่ายทุกภาคส่วนตามกลไกภาครัฐ และมีการบูรณาการการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนตามกลไกภาครัฐในการอบรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และสร้างภูมิคุ้มกันเพิ่มมากขึ้น ดังที่ผู้แทนระดับอำเภอต่าง ๆ ได้แสดงความคิดเห็นว่า

“มีหน่วยงานราชการระดับอำเภอ องค์กรภาคีเครือข่าย มีผู้บังคับบัญชาในแต่ละระดับชั้น สภามหาวิทยาลัย สถาบันพัฒนาชุมชน เป็นเครือข่ายการทำงานร่วมกัน...”

“การเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกจังหวัด และร่วมกับพลังบวรในการบริหารจัดการระดับชุมชนในอำเภอ...”

ผลการศึกษาการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ระดับหน่วยงาน/องค์กร

เนื่องจากหน่วยงานและองค์กรมีบริบท (Context) ด้านทุนทางสังคมและทุนวัฒนธรรมภายใต้บริบทของแต่ละพื้นที่ ดังนั้นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ จึงวิเคราะห์กระบวนการเชิงระบบ (System Approach) เป็นสำคัญ

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างระดับหน่วยงานและองค์กร พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนมากเป็นเพศชาย (ร้อยละ 59.50) มีอายุเฉลี่ยประมาณ 32.9 ปี ส่วนมากมีการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 59.23) ส่วนมากเป็นพนักงาน/ลูกจ้างเอกชน (ร้อยละ 55.13) และส่วนมากทำงานอยู่ในองค์กรและหน่วยงานภาคเอกชน (ร้อยละ 51.28) มีรายได้ต่อเดือนเฉลี่ยประมาณ 10,000-20,000 บาท (ร้อยละ 44.11) ดังรายละเอียดในตาราง 13

ตาราง 13 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างระดับหน่วยงานและองค์กร

(n = 390)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	232	59.50
หญิง	158	40.50
ระดับการศึกษา		
มัธยม	36	9.23
ปวช./ปวส.	72	18.46
ปริญญาตรี	231	59.23
ปริญญาโท	51	13.08
อาชีพ		
ข้าราชการ, พนักงาน/ลูกจ้างของรัฐ	147	37.70
พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน	215	55.13
อื่น ๆ	28	7.17
รายได้เฉลี่ย		
ต่ำกว่า 10,000 บาท	116	29.75
10,000-20,000 บาท	172	44.11
20,001-30,000 บาท	48	12.30
30,001 บาทขึ้นไป	54	13.84
องค์กร/หน่วยงาน		
ภาครัฐ	190	48.72
เอกชน	200	51.28
อายุ		
ค่าเฉลี่ย		32.9 ปี

การดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ในระดับหน่วยงาน/องค์กร ผลการศึกษา มีดังนี้

1) ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) ได้แก่

การมีส่วนร่วมในการรับรู้กับทุกภาคส่วนทั้งภายในและภายนอกองค์กร/หน่วยงาน พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.31) โดยมีประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ องค์กร/หน่วยงานมีการรับรู้และมีส่วนร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ได้แก่ ชุมชน วัด โรงเรียน องค์กรภาครัฐและเอกชน ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของท้องถิ่นในพื้นที่ที่องค์กร/หน่วยงานตั้งอยู่ โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.30) รองลงมาคือ องค์กร/หน่วยงานมีความสัมพันธ์ที่ดี และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรมประเพณี

และวัฒนธรรม กับภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น วัด โรงเรียน องค์การ ภาครัฐและเอกชน เป็นต้น มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.28) เช่นเดียวกัน

การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมตามข้อปฏิบัติหลักขององค์กร/หน่วยงาน

คุณธรรม 3 ด้าน ได้แก่ **ด้านศาสนา** พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.23) โดยมีประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ องค์กร/หน่วยงานมีสถานที่ทำกิจกรรมทางศาสนาที่เหมาะสม สะดวก และเพียงพอ โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.25) รองลงมาคือ องค์กร/หน่วยงานมีการยกย่องคนทำดีในองค์กร และส่งเสริมให้เป็นต้นแบบในการทำความดีแก่บุคลากร ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นเดียวกัน (Mean = 4.25) **ด้านหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง** พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.24) โดยมีประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ องค์กร/หน่วยงานมีการตั้งกลุ่มจิตอาสาเพื่อทำกิจกรรมคุณธรรมช่วยเหลือสังคม ได้แก่ การเก็บขยะ การปลูกป่า การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.27) รองลงมาคือ องค์กร/หน่วยงานมีสถานที่ มีห้องสมุด หรือมุมการเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในองค์กร และมีสื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถขอยืมนำไปศึกษาได้ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.24) เช่นเดียวกัน **ด้านการรักษาสืบสานวัฒนธรรม** พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.24) โดยมีประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ องค์กร/หน่วยงานจัดกิจกรรมเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เสมอ โดยเฉพาะในวันสำคัญของชาติ โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.26) รองลงมาคือ องค์กร/หน่วยงานจัดกิจกรรมการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.24) เช่นเดียวกัน

การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคลากรในองค์กร/หน่วยงาน พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.19) โดยมีประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงาน ทำให้ไม่เบียดเบียน ไม่เอาเปรียบคนอื่น ไม่ทุจริตต่อคนอื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ หรือผลตอบแทนโดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.25) รองลงมาคือ โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงานทำให้มุ่งมั่นที่จะประกอบอาชีพสุจริตเพื่อเลี้ยงตัวเอง ครอบครัว ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.23) เช่นเดียวกัน

การนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างอาชีพและรายได้ จากการศึกษาพบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.05) โดยมีประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ องค์กร/หน่วยงานมีการสนับสนุนและส่งเสริมชุมชนและท้องถิ่นสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และบริการในท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้ให้คนในชุมชน โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.11) รองลงมาคือ องค์กร/หน่วยงานมีการสนับสนุนและส่งเสริมชุมชนและท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งโดยนำทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นมาสร้างอาชีพ และรายได้ให้คนในชุมชน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.03) เช่นเดียวกัน

การเป็นองค์กร/หน่วยงานคุณธรรมต้นแบบ เป็นแหล่งเรียนรู้ในองค์กร/หน่วยงานอื่น ๆ พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.16) โดยมีประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงาน

ช่วยสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กร และบริหารงานด้วยความโปร่งใส โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.21) รองลงมาคือ องค์กร/หน่วยงานมีการสร้างวัฒนธรรมองค์กรด้านคุณธรรม และนำมาใช้ในการพัฒนาองค์กรให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.20) เช่นเดียวกันกับผลการวิเคราะห์ปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ขององค์กร/หน่วยงาน ดังรายละเอียดในตาราง 14

ตาราง 14 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการ ตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ขององค์กร/หน่วยงาน

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
ปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ขององค์กร/หน่วยงาน					
1.การมีส่วนร่วมในการรับรู้กับทุกภาคส่วนทั้งภายในและภายนอกองค์กร/หน่วยงาน					
1	ท่านและองค์กร/หน่วยงานที่ท่านสังกัดมีความสัมพันธ์ที่ดี และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรมประเพณี และวัฒนธรรม กับภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น วัด โรงเรียน องค์กรภาครัฐและเอกชน เป็นต้น	4.30	0.77	มากที่สุด	2
2	ท่านและองค์กร/หน่วยงานที่ท่านสังกัดรับรู้และมีส่วนร่วม กับภาคส่วนต่าง ๆ ได้แก่ ชุมชน วัด โรงเรียน องค์กรภาครัฐ และเอกชน ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของท้องถิ่นในพื้นที่ที่องค์กร/หน่วยงานตั้งอยู่	4.31	0.71	มากที่สุด	1
3	ท่านรับรู้และมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาให้กับองค์กร/หน่วยงานที่ท่านสังกัด	4.28	0.68	มากที่สุด	3
	รวม	4.30	0.62	มากที่สุด	
2. การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมตามข้อปฏิบัติหลักขององค์กร/หน่วยงานคุณธรรม 3 ด้าน					
2.1 ด้านศาสนา					
1	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีสถานที่ทำกิจกรรมทางศาสนาที่เหมาะสม สะดวก และเพียงพอ	4.25	0.91	มากที่สุด	1
2	องค์กร/หน่วยงานของท่านส่งเสริมให้บุคลากรไปเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาในวันสำคัญ	4.23	0.94	มากที่สุด	4
3	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการอบรม ให้ความรู้ด้านจริยธรรม คุณธรรมแก่บุคลากรเป็นประจำ	4.19	0.97	มากที่สุด	5
4	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการจัดโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรม 4 ประการ ให้บุคลากร ได้แก่ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา	4.25	1.00	มากที่สุด	3
5	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการยกย่องคนทำดีในองค์กร และส่งเสริมให้เป็นต้นแบบในการทำความดีแก่บุคลากร	4.25	0.93	มากที่สุด	2
	รวม	4.23	0.87	มากที่สุด	

ตาราง 14 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการ ตามแผน แม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ขององค์กร/หน่วยงาน (ต่อ)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
2. การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมตามข้อปฏิบัติหลักขององค์กร/หน่วยงานคุณธรรม 3 ด้าน					
2.2 ด้านหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง					
1	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีสถานที่ มีห้องสมุด หรือมุมการเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในองค์กร และมีสื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถขอยืมนำไปศึกษาได้	4.24	0.99	มากที่สุด	2
2	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการอบรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเรียนรู้ในการพึ่งพาตนเอง	4.23	0.95	มากที่สุด	4
3	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการจัดกิจกรรมเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนอกสถานที่โดยร่วมมือกับหน่วยงานและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้และวิธีปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	4.23	0.91	มากที่สุด	3
4	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการตั้งกลุ่มจิตอาสาเพื่อทำกิจกรรมคุณธรรมช่วยเหลือสังคม ได้แก่ การเก็บขยะ การปลูกป่า การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น	4.27	0.93	มากที่สุด	1
รวม		4.24	0.90	มากที่สุด	
2.3 ด้านการรักษาสืบสานวัฒนธรรม					
1	ท่านร่วมกับองค์กร/หน่วยงานของท่านจัดกิจกรรมเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เสมอ โดยเฉพาะในวันสำคัญของชาติ	4.26	0.96	มากที่สุด	1
2	ท่านร่วมกับองค์กร/หน่วยงานของท่านจัดกิจกรรมการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม	4.24	0.95	มากที่สุด	2
3	ท่านร่วมกับองค์กร/หน่วยงานของท่านร่วมงานประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่นเสมอ ๆ	4.21	1.01	มากที่สุด	3
รวม		4.24	0.92	มากที่สุด	
รวมการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมตามข้อปฏิบัติหลักขององค์กร/หน่วยงานคุณธรรม 3 ด้าน		4.24	0.87	มากที่สุด	
3. ด้านการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคลากรในองค์กร/หน่วยงาน					
1	โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงานทำให้ท่านมุ่งมั่นที่จะประกอบอาชีพสุจริตเพื่อเลี้ยงตัวเอง ครอบครัว	4.23	0.91	มากที่สุด	2
2	โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงานช่วยให้ท่านรู้จักใช้จ่ายเงินอย่างประหยัดสมควรแก่ฐานะและรายได้	4.19	0.90	มาก	4
3	โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงาน ทำให้ท่านไม่เบียดเบียน ไม่เอาเปรียบคนอื่น ไม่ทุจริตต่อคนอื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ หรือผลตอบแทน	4.25	0.93	มากที่สุด	1
4	ท่านมีความสุขและมีความพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่ปัจจุบัน ไม่โลกในสิ่งที่ไม่ควรได้	4.22	1.00	มากที่สุด	3

ตาราง 14 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการ ตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ขององค์กร/หน่วยงาน (ต่อ)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
3. ด้านการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคลากรในองค์กร/หน่วยงาน (ต่อ)					
5	โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงานของท่าน ช่วยให้ มี จำนวนผู้กระทำความผิดในองค์กร/หน่วยงานลดน้อยลง เช่น การทะเลาะวิวาท การพนัน การลักขโมย การทุจริตประพฤติมิชอบ	4.17	0.95	มาก	5
6	ข้อร้องเรียนที่มีมูลความจริงจากภายในและภายนอกองค์กร/หน่วยงานลดน้อยลงอันเนื่องมาจากโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงาน	4.17	0.88	มาก	6
7	โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงานช่วยให้ บุคลากรมีจิตสำนึกในการรักษาและสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น อันดีงามไว้ และมีความรักและหวงแหนในความเป็นไทยมากขึ้น	4.12	0.93	มาก	7
รวม		4.19	0.87	มาก	
4. ด้านการนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างอาชีพและรายได้					
1	องค์กร/หน่วยงานของท่านสนับสนุนและส่งเสริมชุมชนและท้องถิ่น ให้มีความเข้มแข็งโดยนำทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น มาสร้างอาชีพ และรายได้ให้คนในชุมชน	4.03	0.96	มาก	2
2	องค์กร/หน่วยงานของท่านสนับสนุนและส่งเสริมชุมชนและท้องถิ่น สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และการบริการในท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้ ให้คนในชุมชน	4.11	0.92	มาก	1
3	องค์กร/หน่วยงานของท่านเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชนและท้องถิ่น ในการสร้างงานในท้องถิ่น ให้โอกาสคนท้องถิ่นได้มีงานทำ มีรายได้ เลี้ยงดูครอบครัว	4.03	0.97	มาก	3
รวม		4.05	0.92	มาก	
5. ด้านการเป็นองค์กร/หน่วยงานคุณธรรมต้นแบบ เป็นแหล่งเรียนรู้ให้องค์กร/หน่วยงานอื่น ๆ					
1	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการจัดทำแผนพัฒนาองค์กรคุณธรรม และดำเนินการตามแผนโดยมีการระดมสมอง ความต้องการ ของบุคลากร และรวบรวมปัญหาที่มาจากภายใน	4.19	0.91	มาก	3
2	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการประเมินผลความสำเร็จ ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการจัดทำแผนพัฒนาองค์กรคุณธรรมต่อไป	4.13	0.93	มาก	6
3	โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงานช่วยให้ บุคลากรเคารพสิทธิ เสรีภาพ ของกันและกัน มีความสามัคคี ยอมรับ และปฏิบัติตามข้อตกลง ข้อบังคับและธรรมเนียมขององค์กร/หน่วยงาน	4.18	0.94	มาก	4
4	โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงานช่วยสร้าง ธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กร และบริหารงานด้วยความโปร่งใส	4.21	0.93	มากที่สุด	1
5	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการสร้างวัฒนธรรมองค์กรด้านคุณธรรม และนำมาใช้ในการพัฒนาองค์กรให้เกิดความยั่งยืน	4.20	1.00	มากที่สุด	2

ตาราง 14 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการ ตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ขององค์กร/หน่วยงาน (ต่อ)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
5. ด้านการเป็นองค์กร/หน่วยงานคุณธรรมต้นแบบ เป็นแหล่งเรียนรู้ให้องค์กร/หน่วยงานอื่น ๆ (ต่อ)					
6	องค์กร/หน่วยงานของท่านให้ความสำคัญกับความพึงพอใจของลูกค้า/ผู้รับบริการและมีการประเมินผลความพึงพอใจดังกล่าว เพื่อพัฒนาการบริการให้ดียิ่งขึ้น	4.16	0.97	มาก	5
7	องค์กร/หน่วยงานของท่านจัดให้มีกิจกรรมเยี่ยมเยียน แลกเปลี่ยน เรียนรู้ระหว่างองค์กรคุณธรรมต่าง ๆ เพื่อนำความรู้และประสบการณ์ มาใช้ในการพัฒนาองค์กรของตนให้ดียิ่งขึ้น	4.08	0.99	มาก	7
รวม		4.16	0.88	มาก	

2) ด้านกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process)

การประยุกต์ใช้คุณธรรม “ความพอเพียง” พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.15) โดยมีประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ องค์กร/หน่วยงานไม่เบียดเบียน ไม่เอาเปรียบคนอื่น ไม่ทุจริตต่อคนอื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ หรือผลตอบแทน โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.20) รองลงมาคือ องค์กร/หน่วยงานมุ่งมั่นที่จะประกอบอาชีพสุจริต เพื่อเลี้ยงตัวเอง ครอบครัว ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.19) **ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “มีวินัย”** พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.17) โดยมีประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ องค์กร/หน่วยงานปฏิบัติและเคารพกฎหมายบ้านเมือง และปฏิบัติตามหลักศีลธรรมทางศาสนา โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.24) รองลงมาคือ บุคลากรองค์กร/หน่วยงานปฏิบัติตามตำแหน่ง หน้าที่ การงาน ด้วยความรับผิดชอบ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.16) **ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “สุจริต”** พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.15) โดยมีประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ องค์กร/หน่วยงานประกอบอาชีพการงานด้วยความซื่อสัตย์ไม่ทำการทุจริตต่อหน้าที่ การงาน และความรับผิดชอบ โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.21) รองลงมาคือ องค์กร/หน่วยงานสอนบุคคลใกล้ชิดให้ประพฤติสุจริตและไม่ให้ทำการทุจริตต่อหน้าที่ การงาน และความรับผิดชอบเสมอ ๆ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.18) **ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “จิตอาสา”** พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.21) โดยมีประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ องค์กร/หน่วยงานยินดีให้การช่วยเหลือผู้อื่นทุกครั้งที่มีโอกาสเท่าที่จะทำได้ โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.27) รองลงมาคือ องค์กร/หน่วยงานทำงานเพื่อสาธารณะประโยชน์หรือเพื่อการกุศลเสมอ ๆ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.21) ดังรายละเอียดในตาราง 15

ตาราง 15 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อน
แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process)					
ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “ความพอเพียง”					
1	องค์กร/หน่วยงานของท่านมุ่งมั่นที่จะประกอบอาชีพสุจริต เพื่อเลี้ยงตัวเอง ครอบครัว	4.19	1.02	มาก	2
2	องค์กร/หน่วยงานของท่านใช้จ่ายเงินอย่างประหยัด สมควรแก่ฐานะและรายได้	4.13	1.02	มาก	3
3	องค์กร/หน่วยงานของท่านจะไม่เบียดเบียน ไม่เอาเปรียบคนอื่น ไม่ทุจริตต่อคนอื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ หรือผลตอบแทน	4.20	1.01	มากที่สุด	1
4	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีความพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่ปัจจุบัน ไม่โลภที่สิ่งที่ไม่ควรได้	4.08	1.08	มาก	4
รวม		4.15	0.99	มาก	
ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “มีวินัย”					
1	องค์กร/หน่วยงานของท่านปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม ด้วยความเข้าใจ	4.14	1.08	มาก	4
2	องค์กร/หน่วยงานของท่านปฏิบัติตามหน้าที่พลเมืองไทย ตามสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ที่บัญญัติไว้ตามกฎหมาย	4.13	1.04	มาก	3
3	องค์กร/หน่วยงานของท่านปฏิบัติตามตำแหน่ง หน้าที่ การงาน ด้วยความรับผิดชอบ	4.16	1.05	มาก	2
4	องค์กร/หน่วยงานของท่านปฏิบัติและเคารพกฎหมายบ้านเมือง และปฏิบัติตามหลักศีลธรรมทางศาสนา	4.24	0.96	มากที่สุด	1
รวม		4.17	0.99	มาก	
ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “จิตอาสา”					
1	องค์กร/หน่วยงานของท่านยินดีให้การช่วยเหลือผู้อื่นทุกครั้งที่มีโอกาส เเท่าที่จะทำได้	4.27	0.96	มากที่สุด	1
2	องค์กร/หน่วยงานของท่านทำงานเพื่อสาธารณะประโยชน์ หรือเพื่อการกุศลเสมอ ๆ	4.21	0.98	มากที่สุด	2
3	เมื่อองค์กร/หน่วยงานของท่านร้องขอให้ท่านช่วยในงานต่าง ๆ ท่านยินดีช่วยด้วยความเต็มใจโดยไม่คำนึงถึงค่าตอบแทนใด ๆ	4.20	1.03	มากที่สุด	3
4	องค์กร/หน่วยงานของท่านเป็นจิตอาสาในการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ เสมอ เช่น อาสาสมัครสาธารณสุข หน่วยบรรเทาสาธารณภัย อาสาสมัคร อำนวยชุมชน เป็นต้น	4.18	0.97	มาก	4
รวม		4.21	0.93	มาก	

3) ผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงาน พบว่า องค์กร/หน่วยงาน มีค่าเฉลี่ยผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม อยู่ในระดับมาก (Mean = 4.17) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก พบว่า องค์กร/หน่วยงาน มีกิจกรรมรักษาสีบสานวัฒนธรรม ได้แก่ กิจกรรมเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจนการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าร่วมกับท้องถิ่น มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.25) รองลงมา คือ องค์กร/หน่วยงาน มีการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาเผยแพร่ให้ความรู้ด้านการเกษตร ด้านการออม การรวมกลุ่มจิตอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้กับบุคลากรในองค์กร มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.24) และองค์กร/หน่วยงาน มีการประชุมเพื่อสร้างการรับรู้ปัญหาในองค์กร และบุคลากรมีการร่วมมือกันเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.23) เช่นเดียวกัน ดังรายละเอียดในตาราง 16

ตาราง 16 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงาน

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
ผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงาน					
1	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการประชุมเพื่อสร้างการรับรู้ปัญหาในองค์กร และบุคลากรมีการร่วมมือกันเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว	4.23	0.92	มากที่สุด	3
2	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด/ศาสนสถาน โรงเรียน หน่วยงานราชการและเอกชนในพื้นที่ในการแก้ปัญหาของท้องถิ่นร่วมกัน	4.22	0.93	มากที่สุด	5
3	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการจัดกิจกรรมทางศาสนา อบรมจริยธรรมให้กับประชาชนในท้องถิ่น รวมทั้งมีการยกย่องผู้ที่ทำความดีในองค์กรและในท้องถิ่นเสมอ ๆ	4.21	0.95	มากที่สุด	6
4	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาเผยแพร่ให้ความรู้ด้านการเกษตร ด้านการออม การรวมกลุ่มจิตอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้กับบุคลากรในองค์กร	4.24	0.97	มากที่สุด	2
5	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น มุมหนังสือ ห้องสมุด สื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในองค์กร	4.23	0.97	มากที่สุด	4
6	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีกิจกรรมรักษาสีบสานวัฒนธรรม ได้แก่ กิจกรรมเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจนการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าร่วมกับท้องถิ่น	4.25	0.92	มากที่สุด	1
7	โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงานของท่านช่วยให้มีจำนวนผู้กระทำผิดในองค์กรและท้องถิ่นลดน้อยลง และทำให้การร้องเรียนในองค์กรน้อยลงด้วย	4.17	0.94	มาก	7
8	โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงานของท่านช่วยให้คนในองค์กรและท้องถิ่นมีความรู้ด้านความพอเพียง การออม เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจในครัวเรือนและในท้องถิ่น	4.16	1.02	มาก	8

ตาราง 16 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริม
คุณธรรมในองค์กร/หน่วยงาน (ต่อ)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
ผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงาน (ต่อ)					
9	โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงานของท่านช่วยให้คนในองค์กรรักในความเป็นไทย และรักษาประเพณีวัฒนธรรมไทยที่ดีงามไว้	4.12	1.06	มาก	10
10	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน และทุนทางประเพณีวัฒนธรรมมาใช้ในการสร้างรายได้ให้คนในชุมชนมีรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นภารกิจหนึ่งในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม	4.06	1.02	มาก	14
11	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการทำแผนพัฒนาองค์กรคุณธรรมและดำเนินการตามแผน ซึ่งคนในองค์กรยอมรับและปฏิบัติตามตามแผนและข้อตกลงที่กำหนดไว้	4.08	1.03	มาก	13
12	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการสร้างวัฒนธรรมองค์กรคุณธรรมและบริหารงานด้วยหลักธรรมาภิบาล โปร่งใสตรวจสอบได้	4.11	1.04	มาก	11
13	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการประเมินความพึงพอใจลูกค้าและบริการเพื่อบริหารและพัฒนาองค์กรให้มีคุณธรรมและมีธรรมาภิบาลเพิ่มขึ้น	4.14	1.03	มาก	9
14	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีกิจกรรมเยี่ยมเยียน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างองค์กรคุณธรรมต่าง ๆ อยู่เสมอ	4.11	1.04	มาก	12
	รวม	4.17	0.91	มาก	

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ระดับระดับองค์กร/หน่วยงาน ผลการศึกษา มีดังนี้

1) ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input)

การมีส่วนร่วมในการรับรู้กับทุกภาคส่วนทั้งภายในและภายนอกองค์กร/หน่วยงาน พบว่า องค์กร/หน่วยงานมีส่วนร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ได้แก่ ชุมชน วัด โรงเรียน องค์กรภาครัฐและเอกชน ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของท้องถิ่นในพื้นที่ที่องค์กร/หน่วยงานตั้งอยู่ มีความสัมพันธ์ที่ดีกับภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น วัด โรงเรียน องค์กรภาครัฐและเอกชน เป็นต้น และยังพบว่าองค์กร/หน่วยงานมีการเชื่อมพันธกิจขององค์กรให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของอำเภอและจังหวัดอีกด้วย ดังที่ผู้แทนระดับองค์กร/หน่วยงานต่าง ๆ ได้แสดงความคิดเห็นว่า

“ผู้บริหาร และหุ้นส่วนออกแบบโครงการกิจกรรมต่าง ๆ ตามพันธกิจหลักขององค์กรให้สอดคล้อง โดยร่วมกับโรงเรียน มหาวิทยาลัย และองค์กรอิสระอื่น ๆ ในระดับจังหวัด เพื่อส่งเสริมคุณธรรม...”

“หน่วยงานจะมีการบูรณาการแผนส่งเสริมคุณธรรมในองค์กรให้สอดคล้องพันธกิจต่างๆ ที่มีอยู่ให้โครงการและกิจกรรมไปในทิศทางเดียวกัน...”

ปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากร พบว่า องค์กร/หน่วยงานมีผู้รับผิดชอบขับเคลื่อนคุณธรรมใน องค์กร/หน่วยงานของตน ส่วนมากจะเป็นผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งจะเป็น ผู้ที่ประสานการดำเนินงานคุณธรรมกับบุคลากรภายในองค์กร และทำหน้าที่ประสานกับชุมชน องค์กร และหน่วยงานอื่น ๆ ในอำเภอและจังหวัด เพื่อดำเนินงานด้านการส่งเสริมคุณธรรมร่วมกัน นอกจากนี้ ทุนทางสังคมภายในองค์กร ได้แก่ ความร่วมมือร่วมใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความรักความไว้วางใจ เป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมขององค์กร ดังที่ผู้แทนระดับองค์กร/หน่วยงานต่าง ๆ ได้แสดงความคิดเห็นว่า

“ผู้บริหารและบุคลากรที่รับผิดชอบจะดำเนินงานภายในองค์กรและทำงานร่วมกับ พนักงานในองค์กรภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน...”

“ความเอื้อเฟื้อของคนในองค์กร ความรับผิดชอบ ความใกล้ชิดกันระหว่างคนทำงานที่ ได้ทำงานและทำกิจกรรมร่วมกันทำให้องค์กรของเราประสบความสำเร็จ ประกอบกับ เราใช้ระบบบรรษัทภิบาลตามวิถีโตโยต้า...”

ปัจจัยนำเข้าด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ พบว่า องค์กร/หน่วยงานส่วนมากใช้ งบประมาณการดำเนินงานตามพันธกิจปกติขององค์กรมาใช้ในการดำเนินการขับเคลื่อน และดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม ซึ่งการส่งเสริมคุณธรรมก็จะเอาเข้าไปสอดแทรกในงานประจำที่ทำอยู่ ดังที่ผู้แทนระดับองค์กร/หน่วยงานต่าง ๆ ได้แสดงความคิดเห็นว่า

“งบประมาณขององค์กร และงบประมาณสนับสนุนจากเครือข่ายในด้านการ ประสานงานและจัดกิจกรรม เช่น งบประมาณจาก สสส. และศูนย์คุณธรรม...”

“เรามีกองบประมาณส่วนกลางในการดำเนินงานโครงการและกิจกรรม ที่มีอยู่แล้วตามพันธกิจขององค์กร และมีงบประมาณที่ได้จากการบริจาคและแบ่งปันของบุคลากร ในองค์กร และมีการลงแรงช่วยกันและกัน...”

การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมตามข้อปฏิบัติหลักขององค์กร/หน่วยงานคุณธรรม 3 ด้าน ได้แก่ **ด้านศาสนา** พบว่า องค์กร/หน่วยงานมีนำหลักศาสนาใช้ในการพัฒนาจิตใจของบุคลากร และนำมาประยุกต์ในการทำงานด้วย **ด้านหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง** พบว่า มีองค์กร/ หน่วยงานต่าง ๆ จำนวนมากที่นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของ องค์กร และ**ด้านการรักษาสีบสานวัฒนธรรม** พบว่า องค์กร/หน่วยงานจัดกิจกรรมเทิดทูนสถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เสมอ โดยเฉพาะในวันสำคัญของชาติ มีการจัดกิจกรรมการรักษา ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม ดังที่ผู้แทนระดับองค์กร/หน่วยงานต่าง ๆ ได้แสดงความคิดเห็นว่า

“เรามีหลักสูตรอบรมธรรมะ 1 สัปดาห์ เพื่อมุ่งให้ข้าราชการในสังกัดใช้ชีวิตและการ ทำงานโดยยึดหลักความพอเพียง มีวินัย มีจิตอาสา เช่น กิจกรรมสุขด้วยสติ การสร้างสุขด้วยสติใน องค์กร Mindfulness in Organization...”

“เราส่งเสริมให้สมาชิกขององค์กรได้นำแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และหลักคุณธรรม 4 ประการไปใช้ในการดำเนินชีวิต และตั้งอยู่บนฐานวัฒนธรรมของชาวแม่ฮ่องสอน...”

“เรานำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของบุคลากร และมีผู้นำเป็นตัวอย่าง...”

“องค์กรมีวิสัยทัศน์ในการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการขับเคลื่อนองค์กร ดังนั้น เรื่องของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงครอบคลุมการบริหารจัดการภายในอยู่ในหลายมิติ โดยเฉพาะเรื่องความดี ทางบริษัทมีการส่งเสริมให้กับพนักงานเป็นทั้งคนเก่งและคนดี...”

การเป็นองค์กร/หน่วยงานคุณธรรมต้นแบบ และเป็นแหล่งเรียนรู้ให้องค์กร/หน่วยงานอื่น ๆ พบว่า องค์กร/หน่วยงานภาครัฐมีการนำระบบธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารองค์กร และองค์กร/หน่วยภาคเอกชนมีการนำระบบธรรมาภิบาลและบรรษัทภิบาลมาบริหารงานเพื่อส่งเสริมคุณธรรมในหน่วยงานให้เกิดความยั่งยืน ดังการสนทนากลุ่มผู้แทนระดับองค์กร/หน่วยงานต่าง ๆ และแสดงความคิดเห็นว่า

“มีการบริหารองค์กรด้วยหลักธรรมาภิบาล หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขับเคลื่อนการดำเนินงานโดยมีมิติของคุณภาพชีวิตและความสุขเป็นเป้าหมาย...”

“นำระบบการบริหารบรรษัทภิบาลและหลัก 7 ประการ ตามวิถีโตโยต้ามาใช้ในการบริหารจัดการในองค์กร ระบบดังกล่าวทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในองค์กร และมีส่วนในการพัฒนาชุมชนด้วย...”

2) ด้านกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process)

การประยุกต์ใช้คุณธรรม “ความพอเพียง” พบว่า องค์กร/หน่วยงาน มีการประยุกต์หลักธรรมาภิบาลมาใช้เพื่อสร้างและส่งเสริมลักษณะนิสัยการไม่เบียดเบียน ไม่เอาเปรียบคนอื่น ไม่ทุจริตต่อคนอื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ และมุ่งมั่นที่จะประกอบอาชีพสุจริตเพื่อเลี้ยงตัวเอง และครอบครัว บนพื้นฐานของความพอเพียง ดังที่ผู้แทนระดับองค์กร/หน่วยงานต่าง ๆ ได้แสดงความคิดเห็นว่า

“มีกิจกรรมส่งเสริมแนวคิดในการดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และรู้จักแบ่งปัน เกิดการแบ่งปันซึ่งกันและกัน เช่น การทานร่วมกัน การทำกิจกรรมร่วมกันต่าง ๆ ร่วมกันโดยไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น...”

“มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านความพอเพียงผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมออมทรัพย์ภายในชุมชน เป็นต้น...”

“มีกิจกรรมส่งเสริมให้ดำเนินชีวิตได้ตามปกติ สมดุลต่อหน้าที่ การใช้ชีวิตประจำวัน เริ่มจากวินัยตน การจัดการตนเอง และใช้ทรัพยากรขององค์กรอย่างพอเพียง...”

“ให้ความรู้ด้านการจัดการ และใช้ทรัพยากรขององค์กรอย่างประหยัด เช่น การประหยัดพลังงานไฟฟ้า...”

“ส่งเสริมให้พนักงานมีเงินเก็บ ไม่มีหนี้สินเกินตัวหรือมีหนี้สินที่พอเพียง ต้องไม่กู้เงินมากกว่าทุนที่มี...”

การประยุกต์ใช้คุณธรรม “มีวินัย” พบว่า มี องค์กร/หน่วยงานมีการประยุกต์หลักธรรมมาใช้เพื่อสร้างและส่งเสริมลักษณะการปฏิบัติและเคารพกฎหมายบ้านเมือง และปฏิบัติตามหลักศีลธรรมทางศาสนา ปฏิบัติหน้าที่การทำงานด้วยความรับผิดชอบ ดังที่ผู้แทนระดับองค์กร/หน่วยงานต่าง ๆ ได้แสดงความคิดเห็นว่า

“การส่งเสริมให้บุคลากรและเครือข่าย องค์กรตระหนักถึงหน้าที่ของตนเอง เป็นอย่างดี รับผิดชอบต่อหน้าที่ และปฏิบัติงานด้วยความรับผิดชอบ...”

“ส่งเสริมให้บุคลากรตระหนักถึงวินัยและความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน เช่น การดูแลความสะอาดในหน่วยงานของตน มาทำงานตรงต่อเวลา มุ่งตอบสนองพันธกิจขององค์กร ไม่ละทิ้งหน้าที่ มีความรับผิดชอบและการพัฒนาตนเอง...”

การประยุกต์ใช้คุณธรรม “สุจริต” พบว่า องค์กร/หน่วยงานมีการประยุกต์หลักธรรมมาใช้เพื่อสร้างและส่งเสริมลักษณะการประกอบอาชีพการงานด้วยความซื่อสัตย์ ไม่ทำการทุจริตต่อหน้าที่การงาน และความรับผิดชอบ ดังที่ผู้แทนระดับองค์กร/หน่วยงานต่าง ๆ ได้แสดงความคิดเห็นว่า

“มีการทำ MOU กับ ปปช. ในเรื่องของการเป็นองค์กรคุณธรรมและความโปร่งใส ผ่านการดำเนินงานของกลุ่มชมรม STRONG...”

“ส่งเสริมและปลูกฝังค่านิยมการทำงานด้วยความซื่อสัตย์ ซื่อตรง ไม่ทำให้เกิดความเสียหายแก่ตนเอง ผู้อื่นและองค์กร...”

“ส่งเสริมการยึดหลักความซื่อสัตย์สุจริต ยึดหลักความถูกต้อง เช่น การร่วมกันแก้ไข ปัญหาการคอร์รัปชันในองค์กร...”

“พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้เรื่องกฎหมาย เข้าใจกระบวนการเบิกจ่ายหรือว่าการปฏิบัติหน้าที่ราชการให้ถูกต้อง และปฏิบัติหน้าที่ด้วยความโปร่งใส ถือเป็นประโยชน์ขององค์กรเป็นหลัก...”

“ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ไม่เบียดเบียนทรัพยากรขององค์กร...”

การประยุกต์ใช้คุณธรรม “จิตอาสา” พบว่า องค์กร/หน่วยงานมีการส่งเสริมให้บุคลากรมีจิตสาธารณะช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานในองค์กรและสังคมเท่าที่จะทำได้ นอกจากนี้ยังส่งเสริมร่วมมือกับผู้อื่นเพื่อเพื่อสาธารณะประโยชน์หรือเพื่อการกุศลเสมอ ๆ โดยเฉพาะการช่วยเหลือผู้ป่วยที่ติดเชื้อโควิดในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิดในประเทศไทย ดังที่ผู้แทนระดับองค์กร/หน่วยงานต่าง ๆ ได้แสดงความคิดเห็นว่า

“บริษัทมีกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับจิตอาสาเป็นจำนวนมาก ดังเช่น ชุมชนสัมพันธ์ หรือโครงการ CSR ทั้งภายนอกและภายใน การช่วยเหลือชุมชน เช่น กวาดลานวัด ไปเยี่ยมเยียนผู้พิการและผู้สูงอายุในชุมชน โดยร่วมมือกับ อสม. ...”

“เรามีการจัดกิจกรรมจิตอาสาเพื่อช่วยเหลือกลุ่มเปราะบาง และชุมชนชายขอบ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมิติต่าง ๆ ...”

“มีการปลูกฝังแนวคิดการมีจิตสาธารณะ จิตบริการ และความเอื้อเฟื้อต่อกัน ให้กับคนในองค์กร และส่งเสริมการร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหาขององค์กร โดยมีได้หวังสิ่งตอบแทน...”

“เข้าไปร่วมกลุ่มจิตอาสาช่วยเหลือผู้เปราะบางกับพัฒนาสังคมจังหวัด และมีกิจกรรมโครงการรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) ของท้องถิ่นที่ทำทุกปี เป็นการพัฒนาบุคลากร ให้รู้จักแบ่งปัน และเสียสละช่วยสังคม...”

“สำหรับในสถานการณ์โควิดจะมีทีมจิตอาสาออกไปเยี่ยมที่บ้าน มีการให้ยา รวมถึงการติดต่อประสานงานกับสถานพยาบาล...”

3) ด้านผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงาน พบว่า องค์กร/หน่วยงาน มีกิจกรรมรักษาสืบสานวัฒนธรรม ได้แก่ กิจกรรมเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจนการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าร่วมกับท้องถิ่น มีการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาเผยแพร่ให้ความรู้ด้านการเกษตร ด้านการออม การรวมกลุ่มจิตอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้กับบุคลากรในองค์กร การประชุมเพื่อสร้างการรับรู้ปัญหาในองค์กร และบุคลากรมีการร่วมมือกันเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว และการยกย่องคนทำดีในองค์กร และส่งเสริมให้เป็นต้นแบบในการทำความดีแก่บุคลากร ดังที่ผู้แทนระดับองค์กร/หน่วยงานต่าง ๆ ได้แสดงความคิดเห็นว่า

“มีโครงการจิตอาสากระทรวง “เราทำดี เพื่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์” บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงห่วงใยและทรงคำนึงถึงความอยู่ดีมีสุขของประชาชนเป็นสำคัญ ทรงมีพระราชปณิธานแน่วแน่ที่จะทำให้ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุขร่มเย็น รวมทั้ง สืบสาน รักษา ต่อยอด โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ด้วยมุ่งหวังให้พสกนิกรทุกหมู่เหล่า มีความสมัครสมานสามัคคีร่วมมือร่วมใจ ประกอบกิจกรรมสาธารณะ เพื่อประโยชน์สุขของชุมชนส่วนรวม โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน...”

“มีกิจกรรมการคัดเลือกบุคคลต้นแบบ การจัดอบรมพัฒนาคุณธรรม การสนับสนุนกิจกรรมเครือข่ายเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และดำรงไว้ซึ่งวิถีวัฒนธรรมไทย...”

“มีการคัดเลือกบุคคลคุณธรรมต้นแบบ ยกย่องและประชาสัมพันธ์เผยแพร่บุคคลที่เป็นแบบอย่างที่ดีในคุณธรรมด้านต่าง ๆ เช่น การใช้ชีวิตพอเพียง การออม การยึดมั่นในความสุจริต การมีจิตอาสาช่วยบุคคลที่เดือดร้อน เป็นต้น...”

“วิสัยทัศน์ของทางบริษัทได้นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการขับเคลื่อนองค์กร ดังนั้น เรื่องของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงครอบคลุมการบริหารจัดการภายในอยู่ในหลายมิติ...”

“หลังจากขับเคลื่อนคุณธรรมภายในกระทรวง บุคลากรต่างมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน เอื้อเพื่อเอื้อแก่ซึ่งกันและกัน ทำให้กระทรวงและหน่วยงานต่าง ๆ ในสังกัดเกิดความสงบสุข และตระหนักถึงคุณธรรมในจิตใจมากยิ่งขึ้น...”

ผลการศึกษาการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ระดับชุมชน

เนื่องจากชุมชนมีบริบท (Context) ด้านทุนทางสังคมและทุนวัฒนธรรม ภายใต้บริบทของจังหวัดและอำเภอ ดังนั้นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ จึงวิเคราะห์กระบวนการเชิงระบบ (System Approach) เป็นสำคัญ

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างระดับชุมชนพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนมากเป็นเพศหญิง (ร้อยละ 51.50) มีอายุเฉลี่ยประมาณ 44.1 ปี ส่วนมากมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา (ร้อยละ 34.25) ส่วนมากค้าขาย/ประกอบธุรกิจส่วนตัว/เจ้าของกิจการ (ร้อยละ 33.75) และมีรายได้ต่อเดือนเฉลี่ยประมาณ 5,001- 10,000 บาท (ร้อยละ 41.25) รายละเอียดการศึกษา ในตาราง 17

ตาราง 17 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างระดับชุมชน

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	194	48.50
หญิง	206	51.50
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	104	26.00
มัธยมศึกษา	137	34.25
ปวช./ปวส.	34	8.50
ปริญญาตรี	121	30.25
ปริญญาโท	4	1.00
อาชีพ		
ข้าราชการ, พนักงาน/ลูกจ้างของรัฐ	77	19.25
พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน	47	11.75
นักเรียน/นักศึกษา	31	7.75
ค้าขาย/ประกอบธุรกิจส่วนตัว/เจ้าของกิจการ	135	33.75
เกษตรกร	110	27.50

(n = 400)

ตาราง 17 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างระดับชุมชน (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป (ต่อ)	จำนวน	ร้อยละ
รายได้เฉลี่ย		
ต่ำกว่า 3,000 บาท	48	12.00
3,001 - 5,000 บาท	18	4.50
5,001- 10,000 บาท	165	41.25
10,000-20,000 บาท	116	29.00
20,001-30,000 บาท	49	12.25
30,001 บาทขึ้นไป	4	1.0
ไม่ระบุ	103	25.75
อายุค่าเฉลี่ย	44.1 ปี	

การดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ในระดับชุมชน ผลการศึกษา มีดังนี้

1) ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input)

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนคุณธรรมกับทุกภาคส่วนในชุมชน พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.70) โดยมีประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมด้านเกษตรแผนใหม่ กิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรมด้านประเพณีและวัฒนธรรม กับภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบล องค์กรบริหารส่วนเทศบาล วัด และโรงเรียน เป็นต้น โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.74) รองลงมาคือ มีส่วนร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบล องค์กรบริหารส่วนเทศบาล วัด และโรงเรียนในกิจกรรมการแก้ไขปัญหาด้านอบายมุขต่าง ๆ ของตำบล ได้แก่ ปัญหายาเสพติด ปัญหาการลักขโมย ปัญหาการเล่นการพนัน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.72) เช่นเดียวกัน

การมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชนคุณธรรมกับทุกภาคส่วนในชุมชน พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.71) โดยมีประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชนคุณธรรมร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ในการสร้างแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาใช้ในการสร้างอาชีพ และเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือนของตน และคนในชุมชน เช่น ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง แหล่งเรียนรู้ทางการเกษตร โฮมสเตย์ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.75) รองลงมาคือ มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชนคุณธรรมร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ในการนำทุนทางสังคมและวัฒนธรรมมาใช้ในการสร้างอาชีพ และเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือนของตน และคนในชุมชน เช่น สินค้าพื้นบ้าน สินค้าโอท็อป ตลาดนัดชุมชน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.74) เช่นเดียวกัน

การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมตามข้อปฏิบัติหลักของชุมชนคุณธรรม 3 ด้าน ได้แก่ ด้านศาสนา พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.10) โดยมีประเด็น

ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ ชุมชนส่งเสริมให้บุคลากรไปเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.19) รองลงมาคือ ชุมชนมีสถานที่ทำกิจกรรมทางศาสนาที่เหมาะสม สะดวก และเพียงพอ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.14) เช่นเดียวกัน **ด้านหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง** พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.08) โดยมีประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ ชุมชนมีการตั้งกลุ่มจิตอาสาเพื่อทำกิจกรรมคุณธรรมช่วยเหลือสังคม ได้แก่ การเก็บขยะ การปลูกป่า การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.13) รองลงมาคือ ชุมชนมีการจัดกิจกรรมเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนอกสถานที่โดยร่วมมือกับหน่วยงานและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้และวิธีปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.12) เช่นเดียวกัน **ด้านการรักษาสีบสานวัฒนธรรม** พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.28) โดยมีประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ ชุมชนร่วมงานประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นเสมอ ๆ โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.32) รองลงมาคือ ชุมชนจัดกิจกรรมการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.28) เช่นเดียวกัน

ความพร้อมของชุมชนในการเป็นชุมชนคุณธรรม 2 ด้าน ได้แก่ ความพร้อมด้านทุนทางสังคมและวัฒนธรรม พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.22) โดยมีประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ ชุมชนมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์และมีปัจจัยสนับสนุนอื่น ๆ เช่น อากาศ แหล่งน้ำ สถานที่ท่องเที่ยวที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.34) รองลงมาคือ ชุมชนมีบุคลากรที่มีศักยภาพและมีคุณค่า เช่น ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำทางศาสนา ประชาชนชาวบ้าน ผู้อาวุโสและครูบาอาจารย์ที่เป็นที่เคารพนับถือ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.28) เช่นเดียวกัน **ความพร้อมด้านการดำเนินงานชุมชนคุณธรรม** พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.11) โดยมีประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในชุมชนช่วยให้บุคลากรมีจิตสำนึกในการรักษาและสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นอันดีงามไว้ และมีความรักและหวงแหนในความเป็นไทยมากขึ้น โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในชุมชนช่วยให้บุคลากรมีจิตสำนึกในการรักษาและสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นอันดีงามไว้ และมีความรักและหวงแหนในความเป็นไทยมากขึ้น โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.18) รองลงมาคือ ชุมชนมีการดำเนินการด้านกองทุน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อช่วยเหลือและพัฒนาคนในชุมชน โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.09) เช่นเดียวกัน

ด้านการนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างอาชีพและรายได้ พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.10) โดยมีประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ ชุมชนสนับสนุนส่งเสริมและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และการบริการในท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.24) รองลงมา คือ การเข้าไปมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนและท้องถิ่นในการสร้างงานในท้องถิ่น ให้โอกาสคนท้องถิ่นได้มีงานทำ มีรายได้เลี้ยงดูครอบครัว ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.08)

ความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมทางศาสนากับการดำเนินชีวิต 3 ด้าน ได้แก่ ด้านทัศนคติ และความรู้สึก พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.18) โดยมีประเด็น

ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ กิจกรรมทางศาสนา ทำให้คนในชุมชนภูมิใจในการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมและการเป็นศาสนิกชนไทยที่ดี โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.22) รองลงมาคือ คนในชุมชนสามารถนำหลักธรรมตามศาสนาที่นับถือมาใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.22) เช่นเดียวกัน **ด้านความตระหนักต่อหลักธรรมทางศาสนา** พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.19) โดยมีประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ หลักธรรมทางศาสนาสามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้ โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.21) รองลงมาคือ หลักธรรมทางศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้เป็นคนดีในสังคม ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.18) **ด้านหลักธรรมทางศาสนากับการดำเนินชีวิต** พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.25) โดยมีประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ หลักธรรมทางศาสนาสร้างความรัก ความสมัคระหว่างสถาบันหลักของชาติ คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในหลักปกครองได้ โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.31) รองลงมาคือ สามารถนำหลักธรรมทางศาสนาใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อให้คนในสังคมไม่ประพฤตินิสัยผิดศีลธรรมสร้างความเดือดร้อนให้แก่ตัวเองและผู้อื่น ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.28) เช่นเดียวกันกับผลการวิเคราะห์ปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ของระดับชุมชน ดังรายละเอียดในตาราง 18

ตาราง 18 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input)					
1.การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนคุณธรรมกับทุกภาคส่วนในชุมชน					
1	ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมด้านเกษตรแผนใหม่ กิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรมด้านประเพณีและวัฒนธรรมกับภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนเทศบาล วัด และโรงเรียน เป็นต้น	3.74	0.73	มาก	1
2	ท่านมีส่วนร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนเทศบาล วัด และโรงเรียน ในกิจกรรมการแก้ไขปัญหาด้านอบายมุขต่าง ๆ ของตำบล ได้แก่ ปัญหายาเสพติด ปัญหาการลักขโมย ปัญหาการเล่นการพนัน	3.72	0.81	มาก	2
3	ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มพัฒนาอาชีพในชุมชน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มสาธิตการเกษตรและประมง กลุ่มศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน กลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชน เป็นต้น เพื่อแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจครัวเรือนและปัญหาเศรษฐกิจในชุมชน	3.65	0.80	มาก	3
	รวม	3.70	0.67	มาก	

ตาราง 18 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการ ตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) (ต่อ)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input)					
2.การมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชนคุณธรรมกับทุกภาคส่วนในชุมชน					
1	ท่านมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชนคุณธรรมร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ในการนำทุนทางสังคมและวัฒนธรรมมาใช้ในการสร้างอาชีพ และเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือนของตน และคนในชุมชน เช่น สิ้นค้าพื้นบ้าน สิ้นค้าโอท็อป ตลาดนัดชุมชน	3.74	0.89	มาก	2
2	ท่านมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชนคุณธรรมร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ในการสร้างแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญามาใช้ในการสร้างอาชีพ และเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือนของตน และคนในชุมชน เช่น ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง แหล่งเรียนรู้ทางการเกษตร โฮมสเตย์ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน	3.75	0.85	มาก	1
3	ท่านมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อเสนอแนะในการประชาคมของชุมชน เพื่อจัดทำแผนพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ	3.63	1.00	มาก	3
	รวม	3.71	0.81	มาก	
3. การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมตามข้อปฏิบัติหลักของชุมชนคุณธรรม 3 ด้าน					
ด้านศาสนา					
1	ชุมชนของท่านมีสถานที่ทำกิจกรรมทางศาสนาที่เหมาะสม สะดวก และเพียงพอ	4.14	0.83	มาก	2
2	ชุมชนของท่านส่งเสริมให้บุคลากรไปเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาในวันสำคัญ	4.19	0.80	มาก	1
3	ชุมชนของท่านมีการอบรม ให้ความรู้ด้านจริยธรรม คุณธรรม แก่บุคลากรเป็นประจำ	4.06	0.97	มาก	4
4	ชุมชนของท่านมีการจัดโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม เพื่อเสริมสร้างคุณธรรม 4 ประการ ให้บุคลากร ได้แก่ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา	4.02	0.86	มาก	5
5	ชุมชนของท่านมีการยกย่องคนทำดีในองค์กร และส่งเสริมให้เป็นต้นแบบในการทำความดีแก่บุคลากร	4.10	0.77	มาก	3
	รวม	4.10	0.68	มาก	
ด้านหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง					
1	ชุมชนของท่านมีสถานที่ มีห้องสมุด หรือมุมการเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในองค์กร และมีสื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถขอยืมนำไปศึกษาได้	4.05	0.89	มาก	3
2	ชุมชนของท่านมีการอบรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเรียนรู้ในการพึ่งพาตนเอง	4.03	0.85	มาก	4
3	ชุมชนของท่านมีการจัดกิจกรรมเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนอกสถานที่โดยร่วมมือกับหน่วยงานและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้และวิธีปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	4.12	0.79	มาก	2
4	ชุมชนของท่านมีการตั้งกลุ่มจิตอาสาเพื่อทำกิจกรรมคุณธรรมช่วยเหลือสังคม ได้แก่ การเก็บขยะ การปลูกป่า การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น	4.13	0.76	มาก	1
	รวม	4.08	0.68	มาก	

ตาราง 18 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการ ตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) (ต่อ)

ด้านการรักษาสีบสานวัฒนธรรม					
1	ชุมชนของท่านจัดกิจกรรมเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เสมอ โดยเฉพาะในวันสำคัญของชาติ	4.25	0.87	มากที่สุด	3
2	ชุมชนของท่านจัดกิจกรรมการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม	4.28	0.77	มากที่สุด	2
3	ชุมชนของท่านร่วมงานประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่นเสมอ ๆ	4.32	0.77	มากที่สุด	1
	รวม	4.28	0.68	มากที่สุด	
	รวมการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมตามข้อปฏิบัติหลักของชุมชน คุณธรรม 3 ด้าน	4.16	0.59	มาก	
4. ความพร้อมของชุมชนในการเป็นชุมชนคุณธรรม					
ความพร้อมด้านทุนทางสังคมและวัฒนธรรม					
1	ชุมชนของท่านมีสถานที่ทำกิจกรรมทางประเพณี กิจกรรมศิลปวัฒนธรรม และกิจกรรมทางศาสนาที่เหมาะสม สะดวก และเพียงพอ	4.24	0.82	มากที่สุด	3
2	ชุมชนของท่านมีบุคลากรที่มีศักยภาพและมีคุณค่า เช่น ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำทางศาสนา ประชาชนชาวบ้าน ผู้อาวุโสและครูบาอาจารย์ ที่เป็นที่เคารพนับถือ	4.28	0.84	มากที่สุด	2
3	ชุมชนของท่านมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์และมีปัจจัยสนับสนุนอื่น ๆ เช่น อากาศ แหล่งน้ำ สถานที่ท่องเที่ยว	4.34	0.78	มากที่สุด	1
4	ชุมชนของท่านมีวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ท้องถิ่นเป็นของตนเอง	4.02	1.30	มาก	5
5	ชุมชนของท่านมีสถานที่ที่เป็นศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ ได้แก่ เศรษฐกิจพอเพียง แหล่งเรียนรู้ทางการเกษตร พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน สถานที่สำคัญทางศาสนาและวัฒนธรรม	4.22	0.76	มากที่สุด	4
	รวม	4.22	0.70	มากที่สุด	
ความพร้อมด้านการดำเนินงานชุมชนคุณธรรม					
1	ชุมชนของท่านมีการจัดทำแผนการดำเนินงานและงบประมาณประจำปี ที่เพียงพอในการดำเนินงานด้านศาสนา การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม	3.87	0.89	มาก	11
2	ชุมชนของท่านมีการจัดทำแผนการดำเนินงานและงบประมาณประจำปี ที่เพียงพอในการดำเนินงานด้านการพัฒนาอาชีพต่าง ๆ และสร้างรายได้ให้คนในชุมชน	3.92	0.90	มาก	8
3	ชุมชนของท่านมีการดำเนินการเสริมสร้างคุณธรรมให้คนในชุมชน เช่น กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมทางประเพณีวัฒนธรรม กิจกรรมเกษตรพอเพียง กิจกรรมต่าง ๆ ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น	4.07	0.72	มาก	4
4	ชุมชนของท่านมีการดำเนินการเสริมสร้างอาชีพและรายได้ให้คนในชุมชน เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น	4.05	0.71	มาก	6
5	ชุมชนของท่านมีกิจกรรมส่งเสริมการลด ละ เลิก อบายมุขในพื้นที่	3.95	1.07	มาก	7
6	ชุมชนของท่านมีการดำเนินการช่วยเหลือ ดูแล และพัฒนากลุ่มผู้ด้อยโอกาส หรือกลุ่มเปราะบาง	3.90	0.88	มาก	10

ตาราง 18 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการ ตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) (ต่อ)

ความพร้อมด้านการดำเนินงานชุมชนคุณธรรม					
7	ชุมชนของท่านมีการดำเนินการด้านกองทุน กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อช่วยเหลือและพัฒนาคนในชุมชน	4.09	0.74	มาก	2
8	ชุมชนของท่านมีการดำเนินการด้านกลุ่มจิตอาสาในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ เช่น สาธารณสุข สาธารณประโยชน์ และช่วยคนด้อยโอกาสในชุมชน	4.09	0.75	มาก	3
9	ชุมชนของท่านมีการติดตามประเมินผลแผนและการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมตามแผนที่จัดขึ้นในชุมชนหลังสิ้นสุดการจัดกิจกรรมทุกครั้ง	3.91	0.93	มาก	9
10	ชุมชนของท่านมีการประกาศยกย่องเชิดชูบุคคลผู้ทำความดีหรือบุคคลผู้มีคุณธรรมที่ทำความดีให้กับชุมชนเสมอ ๆ	4.06	0.78	มาก	5
11	โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในชุมชนช่วยให้บุคลากรมีจิตสำนึกในการรักษาและสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นอันดีงามไว้ และมีความรักและหวงแหนในความเป็นไทยมากขึ้น	4.18	0.74	มาก	1
รวม		4.11	0.54	มาก	
รวมความพร้อมของชุมชนในการเป็นชุมชนคุณธรรม		4.11	0.56	มาก	
5. ด้านการนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างอาชีพและรายได้					
1	ชุมชนของท่านสนับสนุนและส่งเสริมการนำทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างงาน สร้างอาชีพและรายได้ให้กับคนชุมชน	4.00	0.93	มาก	3
2	ชุมชนของท่านสนับสนุนส่งเสริมและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และการบริการในท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน	4.24	0.72	มากที่สุด	1
3	ท่านเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชนและท้องถิ่นในการสร้างงานในท้องถิ่นให้โอกาสคนท้องถิ่นได้มีงานทำ มีรายได้เลี้ยงดูครอบครัว	4.08	0.84	มาก	2
รวม		4.10	0.71	มาก	
6. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมทางศาสนากับการดำเนินชีวิต					
ด้านทัศนคติ และความรู้สึก					
1	ท่านมีความสุขกับวิถีปฏิบัติตามคุณธรรมทางศาสนาในชีวิตประจำวัน	4.11	0.81	มาก	3
2	กิจกรรมทางศาสนาทำให้ท่านภูมิใจในการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและการเป็นศาสนิกชนไทยที่ดี	4.22	0.67	มากที่สุด	1
3	ท่านสามารถนำหลักธรรมตามศาสนาที่นับถือมาใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน	4.22	0.76	มากที่สุด	2
รวม		4.18	0.66	มาก	
ด้านความตระหนักต่อหลักธรรมทางศาสนา					
1	หลักธรรมทางศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้ท่านเป็นคนดีในสังคม	4.18	0.75	มาก	2
2	หลักธรรมทางศาสนาสามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้	4.21	0.72	มากที่สุด	1
3	หลักธรรมทางศาสนาทำให้เราสามารถอยู่ร่วมกันในสังคม ได้อย่างสงบสุข	4.17	0.84	มาก	3
รวม		4.19	0.70	มาก	

ตาราง 18 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการ ตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) (ต่อ)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
ด้านหลักธรรมทางศาสนากับการดำเนินชีวิต					
1	สามารถนำหลักธรรมทางศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อให้คนในสังคมไม่ประพฤติผิดศีลธรรมสร้างความเดือดร้อนให้แก่ตัวเองและผู้อื่น	4.28	0.83	มากที่สุด	2
2	สามารถนำหลักธรรมทางศาสนามาใช้ในการกำกับชีวิตด้านการประกอบอาชีพและบริหารเศรษฐกิจครัวเรือนได้ เช่น หลักการใช้จ่ายตามหลักศาสนา การประกอบอาชีพสุจริต เป็นต้น	4.15	0.93	มาก	3
3	หลักธรรมทางศาสนาสร้างความรัก ความสมดุระหว่างสถาบันหลักของชาติ คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในหลักปกครองได้	4.31	0.76	มากที่สุด	1
รวม		4.25	0.71	มากที่สุด	
รวมความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมทางศาสนากับการดำเนินชีวิต		4.21	0.60	มากที่สุด	

2) ด้านกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) พบว่า ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “ความพอเพียง” พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.44) โดยมีประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ การไม่เบียดเบียน ไม่เอาเปรียบคนอื่น ไม่ทุจริตต่อคนอื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ หรือผลตอบแทน โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.58) รองลงมาคือ การมุ่งมั่นที่จะประกอบอาชีพสุจริตเพื่อเลี้ยงตัวเอง ครอบครัว ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.52) เช่นกัน ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “มีวินัย” พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.41) โดยมีประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ การปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมด้วยความเข้าใจ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.43) รองลงมาคือ การปฏิบัติตามหน้าที่พลเมืองไทยตามสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ที่บัญญัติไว้ตามกฎหมาย โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.42) และการปฏิบัติและเคารพกฎหมายบ้านเมือง และปฏิบัติตามหลักศีลธรรมทางศาสนา ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.42) เช่นกัน ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “สุจริต” พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.25) โดยมีประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ การประกอบอาชีพการงานด้วยความซื่อสัตย์ไม่ทำการทุจริตต่อหน้าที่ การงาน และความรับผิดชอบ โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.46) รองลงมาคือ การต่อต้านและไม่ส่งเสริมการประพฤติทุจริตทุกรูปแบบของคนในสังคม ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.31) เช่นกัน ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “จิตอาสา” พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.99) โดยมีประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ เมื่อชุมชนและทางหน่วยงานราชการร้องขอให้ช่วยในงานต่าง ๆ คนในชุมชนยินดีช่วยด้วยความเต็มใจโดยไม่คำนึงถึงค่าตอบแทนใด ๆ โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.18) รองลงมาคือ ยินดีให้การช่วยเหลือผู้อื่นทุกครั้งที่มีโอกาสเท่าที่จะทำได้ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.13) เช่นกัน

ดังรายละเอียดดังตาราง 19

ตาราง 19 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านกระบวนการหรือการดำเนินงาน
ขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 -2564) (Process)					
ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “ความพอเพียง”					
1	ท่านมุ่งมั่นที่จะประกอบอาชีพสุจริตเพื่อเลี้ยงตัวเอง ครอบครัว	4.52	0.99	มากที่สุด	2
2	ท่านใช้จ่ายเงินอย่างประหยัดสมควรแก่ฐานะและรายได้	4.26	1.23	มากที่สุด	4
3	ท่านจะไม่เบียดเบียน ไม่เอาเปรียบคนอื่น ไม่ทุจริตต่อคนอื่น เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ หรือผลตอบแทน	4.58	0.74	มากที่สุด	1
4	ท่านมีความพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่ปัจจุบันไม่โลภที่สิ่งที่ไม่ควรได้	4.40	0.87	มากที่สุด	3
	รวม	4.44	0.82	มากที่สุด	
ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “มีวินัย”					
1	ท่านปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมด้วยความเข้าใจ	4.43	0.82	มากที่สุด	1
2	ท่านปฏิบัติตามหน้าที่พลเมืองไทยตามสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ที่บัญญัติไว้ตามกฎหมาย	4.42	0.78	มากที่สุด	2
3	ท่านปฏิบัติตามตำแหน่ง หน้าที่ การงาน ด้วยความรับผิดชอบ	4.36	0.91	มากที่สุด	3
4	ท่านปฏิบัติ และเคารพกฎหมายบ้านเมือง และปฏิบัติตามหลักศีลธรรมทางศาสนา	4.42	0.82	มากที่สุด	2
	รวม	4.41	0.76	มากที่สุด	
ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “สุจริต”					
1	ท่านประกอบอาชีพการงานด้วยความซื่อสัตย์ไม่ทำการทุจริต ต่อหน้าที่ การงาน และความรับผิดชอบ	4.46	0.82	มากที่สุด	1
2	ท่านต่อต้านและไม่ส่งเสริมการประพฤติทุจริตทุกรูปแบบ ของคนในสังคม	4.31	1.11	มากที่สุด	2
3	เมื่อพบการทำทุจริตท่านจะแจ้งให้ผู้มีอำนาจปราบปรามการทุจริต ทราบโดยเร็ว	3.95	1.40	มาก	4
4	ท่านสอนบุคคลใกล้ชิดให้ประพฤติสุจริตและไม่ให้ทำการทุจริต ต่อหน้าที่การงานและความรับผิดชอบเสมอ ๆ	4.27	0.94	มากที่สุด	3
	รวม	4.25	0.78	มากที่สุด	
ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “จิตอาสา”					
1	ท่านยินดีให้การช่วยเหลือผู้อื่นทุกครั้งที่มีโอกาสเท่าที่จะทำได้	4.13	0.85	มาก	2
2	ท่านทำงานเพื่อสาธารณะประโยชน์หรือเพื่อการกุศลเสมอ ๆ	3.93	1.04	มาก	3
3	เมื่อชุมชนและทางหน่วยงานราชการร้องขอให้ท่านช่วยในงานต่าง ๆ ท่านยินดีช่วยด้วยความเต็มใจโดยไม่คำนึงถึงค่าตอบแทนใด ๆ	4.18	0.85	มาก	1
4	ท่านสมัครเข้าเป็นจิตอาสาในการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ เสมอ เช่น อาสาสมัครสาธารณสุข หน่วยบรรเทาสาธารณภัย อาสาสมัคร อนามัยชุมชน เป็นต้น	3.71	1.09	มาก	4
	รวม	3.99	0.76	มาก	

3) ผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในชุมชน (Output/Outcome)

พบว่า ชุมชน มีค่าเฉลี่ยผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทฯ อยู่ในระดับมาก (Mean = 4.12) เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก พบว่า ชุมชนมีกิจกรรมรักษาสืบสานวัฒนธรรม ได้แก่ กิจกรรมเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจนการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าของชุมชน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.36) รองลงมาคือ ชุมชนมีการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาเผยแพร่ให้ความรู้ด้านการเกษตร ด้านการออม การรวมกลุ่มจิตอาสาเพื่อพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.26) และโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในชุมชนช่วยให้คนในชุมชนรักในความเป็นไทย และรักษาประเพณีไทยที่ดั้งเดิมไว้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.19) เช่นเดียวกัน ดังรายละเอียดดังตาราง 20

ตาราง 20 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในชุมชน

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
ผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในชุมชน					
1	ชุมชนของท่านมีการประชุมเพื่อสร้างการรับรู้ปัญหาในชุมชน และมีการร่วมมือกันเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน	4.10	0.86	มาก	7
2	ชุมชนของท่านมีความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด/ศาสนสถาน โรงเรียน หน่วยงานราชการและเอกชนในพื้นที่ในการแก้ปัญหาของชุมชนร่วมกัน	4.07	0.89	มาก	8
3	ชุมชนของท่านมีการจัดกิจกรรมทางศาสนา อบรมจริยธรรมให้กับประชาชนในชุมชน รวมทั้งมีการยกย่องผู้ที่ทำความดีในชุมชนเสมอ ๆ	4.05	0.93	มาก	9
4	ชุมชนของท่านมีการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาเผยแพร่ให้ความรู้ด้านการเกษตร ด้านการออม การรวมกลุ่มจิตอาสาเพื่อพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ	4.26	0.74	มากที่สุด	2
5	ชุมชนของท่านมีแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ในชุมชนที่เพียงพอต่อการความรู้เพื่อพัฒนาการเกษตร ศิลปหัตถกรรม สินค้าพื้นเมือง	4.17	0.85	มาก	4
6	ชุมชนของท่านมีกิจกรรมรักษาสืบสานวัฒนธรรม ได้แก่ กิจกรรมเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจนการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าของชุมชน	4.36	0.70	มากที่สุด	1
7	โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในชุมชนของท่านช่วยให้มีจำนวนผู้กระทำผิดในชุมชนลดน้อยลง	4.03	0.84	มาก	11
8	โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในชุมชนของท่านช่วยให้คนในชุมชนมีความรู้ด้านความพอเพียง การออม การรวมกลุ่มกัน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้านเกษตร กลุ่มสวัสดิการชุมชน เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจในครัวเรือนและชุมชน	4.17	0.77	มาก	5
9	โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในชุมชนของท่านช่วยให้คนในชุมชนรักในความเป็นไทย และรักษาประเพณีไทยที่ดั้งเดิมไว้	4.19	0.77	มาก	3

ตาราง 20 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริม
คุณธรรมในชุมชน (ต่อ)

ข้อ	ประเด็น	Mean	SD	แปลผล	ลำดับที่
ผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในชุมชน (ต่อ)					
10	ชุมชนของท่านมีการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน และทุนทางวัฒนธรรมมาใช้ ในการสร้างรายได้ให้คนในชุมชนมีรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น	4.05	0.97	มาก	10
11	ชุมชนของท่านมีการทำแผนพัฒนาชุมชนและดำเนินการตามแผน ซึ่งคนในชุมชนยอมรับและปฏิบัติตามแผนและข้อตกลงที่กำหนดไว้ ของชุมชน	4.12	0.75	มาก	6
12	ชุมชนของท่านจัดให้มีกิจกรรมเยี่ยมเยียน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่าง ชุมชนต่าง ๆ เพื่อนำความรู้และประสบการณ์มาใช้ในการพัฒนาชุมชน	3.95	0.98	มาก	12
รวม		4.12	0.63	มาก	

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม
แห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ระดับชุมชน ผลการศึกษา มีดังนี้

1) ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) ได้แก่

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนคุณธรรมกับทุกภาคส่วนในชุมชน พบว่า ชุมชน
นำโดยผู้นำมีกิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมด้านเกษตรแผนใหม่ กิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรม
ด้านประเพณีและวัฒนธรรม กับภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การ
บริหารส่วนเทศบาล วัด และโรงเรียน เป็นต้น มีส่วนร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ องค์การ
บริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนเทศบาล วัด และโรงเรียนในกิจกรรมการแก้ไขปัญหาด้าน
อบายมุขต่าง ๆ ของตำบล ได้แก่ ปัญหายาเสพติด ปัญหาการลักขโมย ปัญหาการเล่นการพนัน
ดังตัวอย่างความคิดเห็นของผู้แทนระดับชุมชนต่อไปนี้

“ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอ ประชาชนในชุมชน และ เครือข่าย “บวร” มีความร่วมมือกัน
ในการทำกิจกรรมคุณธรรมของชุมชน เช่น งานประเพณี งานบุญประจำปี และการพัฒนาอาชีพให้กับ
คนในชุมชน...”

“ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วย เป็นผู้นำร่วมกับวัด อบต. ผอ.โรงเรียน และแกนนำกลุ่มวิสาหกิจ
ชุมชนในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพื่อสร้างรายได้ และแก้ปัญหาความยากจนของคนในชุมชน...”

ปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากร พบว่า ชุมชนมีผู้รับผิดชอบขับเคลื่อนคุณธรรม ส่วนมากจะเป็น
ผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ที่ประสานการดำเนินงานคุณธรรมกับเจ้าอาวาส ผู้อำนวยการ
โรงเรียน องค์การ และหน่วยงานอื่น ๆ ในอำเภอและจังหวัด เพื่อดำเนินงานด้านการส่งเสริมคุณธรรมร่วมกัน
ซึ่งความร่วมมือพร้อมใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความรักความไว้วางใจเป็นทุนทางสังคมในการดำเนินงาน
ส่งเสริมคุณธรรมของชุมชนด้วย ดังตัวอย่างความคิดเห็นของผู้แทนระดับชุมชนต่อไปนี้

“ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นแกนนำชุมชนในการขับเคลื่อนด้วยพลังบวร ร่วมกับประชาชนในชุมชนและอำเภอ...”

“กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอเป็นผู้ริเริ่มผลักดันโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม ผ่านชุมชน และเครือข่าย บวร...”

ปัจจัยนำเข้าด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ พบว่า ชุมชนส่วนมากใช้งบประมาณการดำเนินงานขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรม จากงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจากรัฐคือ กองทุนหมู่บ้าน และจากงบประมาณสนับสนุนต่าง ๆ ได้แก่ กองทุนชุมชน งบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่มาจากรัฐและเอกชน ซึ่งการส่งเสริมคุณธรรมก็จะใช้งบประมาณที่มีอยู่ โดยนำโครงการกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมเข้าไปสอดแทรกในงานประจำที่ทำอยู่แล้วในชุมชน ดังที่ผู้แทนระดับชุมชนต่าง ๆ ได้แสดงความคิดเห็นต่อไปนี้

“เรามีกองทุนหมู่บ้าน งบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ งบประมาณจากภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ที่เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานด้านการส่งเสริมคุณธรรม...”

“มีงบประมาณจากกองทุนหมู่บ้านและกองทุนชุมชน เงินส่วนตัวของชาวบ้านร้านตลาดในชุมชน และงบประมาณหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีโครงการเข้ามาพัฒนาลงชุมชน...”

“มีงบประมาณจากภาครัฐผ่านโครงการต่าง ๆ งบประมาณจากเครือข่ายองค์กรเอกชนต่าง ๆ เช่น สสส โครงการ CSR ของเอกชน และงบบริจาคต่างประเทศบ้าง...”

การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมตามข้อปฏิบัติหลักของชุมชนคุณธรรม 3 ด้าน ได้แก่ **ด้านศาสนา** พบว่า ชุมชนส่งเสริมให้บุคลากรไปเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา **ด้านหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง** พบว่า ชุมชนมีการจัดกิจกรรมเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้และวิถีปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง **ด้านการรักษาสีบาตวัฒนธรรม** พบว่า ส่งเสริมการร่วมงานประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่นเสมอ ๆ ชุมชนจัดกิจกรรมการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม ดังตัวอย่างความคิดเห็นของผู้แทนระดับชุมชนต่อไปนี้

“ชุมชนเรามีการสร้างแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการเกษตรพอเพียง และเผยแพร่ศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้กับคนในท้องถิ่นและบุคคลภายนอก...”

“กิจกรรมการทวนความดี ฮักเลย หมู่บ้านพอเพียงมีกิจกรรมต่าง ๆ ให้ชาวบ้านได้ทำร่วมกัน เช่น การตัดบาตรร่วมกับพี่น้องสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โครงการหลวงกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวด้วย...”

“ชุมชนส่งเสริมการเป็นหมู่บ้านศีลธรรม 5 ปลูกฝังแนวคิดให้กับเยาวชนใช้พื้นที่ผ่านวัดเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรม และให้วัดเป็นศูนย์กลางการเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น ประเพณีต่าง ๆ ผ่านการทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมร่วมกับพี่น้องชาวสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวด้วย...”

ความพร้อมของชุมชนในการเป็นชุมชนคุณธรรม ได้แก่

ความพร้อมด้านทุนทางสังคมและวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนมีภูมิศาสตร์และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อต่อการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม มีบุคลากรที่มีศักยภาพและมีคุณค่า เช่น ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำทางศาสนา ประชาชนชาวบ้าน ผู้อาวุโสและครูบาอาจารย์ที่เป็นที่เคารพนับถือ ดังตัวอย่างความคิดเห็นของผู้แทนระดับชุมชนต่อไปนี้

“ชุมชนเรามีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบพุทธวัฒนธรรม มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์และพหุศาสนาที่อยู่ร่วมกันมาเป็นเวลานาน...”

“ท่านเจ้าอาวาสจะเป็นผู้นำการพัฒนาพร้อมกับผู้ใหญ่และคนในพื้นที่ เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในหมู่บ้าน ท่านให้ทำอะไรคนก็ช่วยกันทั้ง คน เงิน สิ่งของ และความร่วมมือ เช่น งานบุญประจำปี งานประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน...”

ความพร้อมด้านการดำเนินงานชุมชนคุณธรรม พบว่า มีโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในชุมชน ช่วยให้บุคลากรมีจิตสำนึกในการรักษาและสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นอันดีงามไว้ และมีความรักและหวงแหนในความเป็นไทย ซึ่งกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในชุมชนช่วยให้บุคลากรมีจิตสำนึกในการรักษาและสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นอันดีงามไว้ และมีความรักและหวงแหนในความเป็นไทยมากขึ้น ดังตัวอย่างความคิดเห็นของผู้แทนระดับชุมชนต่อไปนี้

“ความหลากหลายด้านวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ร่วมกันเป็นเวลานาน ทำให้มีประเพณีที่หลากหลายเชื่อมโยงกับประเพณีและวัฒนธรรม งานบุญทางศาสนา ช่วยส่งเสริมให้คนรักกัน มีความผูกพันกับศาสนา และศาสนาสอนให้คนมีศีลธรรม มีความเอื้อเฟื้อต่อกัน...”

ด้านการนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างอาชีพและรายได้ พบว่า ชุมชนสนับสนุนส่งเสริมและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และบริการในท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชนและท้องถิ่นในการสร้างงานสร้างอาชีพในท้องถิ่น เช่น สินค้าพื้นบ้าน สินค้าโอท็อป ตลาดนัดชุมชน ให้โอกาสคนท้องถิ่นได้มีงานทำ มีรายได้เลี้ยงดูครอบครัว ดังที่ผู้แทนระดับชุมชนให้ความคิดเห็นต่อไปนี้

“ชุมชนมีกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ เช่น ทอผ้า ปั่นดินเผา ส่งเสริมให้เยาวชนได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดการสร้างรายได้ ส่งเสริมสำนึกรักบ้านเกิด และพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน...”

“เรามีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นจุดขาย สร้างมูลค่าเพิ่มผ่านกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ เช่น การท่องเที่ยว สินค้าหัตถกรรม และมีมหาวิทยาลัยให้การสนับสนุนงานวิจัย...”

“ชุมชนเราเป็นชุมชนประวัติศาสตร์ มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน และเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับประเทศ มีรายได้จากการท่องเที่ยวมาพัฒนาคุณภาพของชีวิตของคนในชุมชน...”

ความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมทางศาสนากับการดำเนินชีวิต 3 ด้าน ได้แก่

ด้านทัศนคติ และความรู้สึก พบว่า มีกิจกรรมทางศาสนาทำให้คนในชุมชนภูมิใจในการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมและการเป็นศาสนิกชนไทยที่ดี คนในชุมชนสามารถ

นำหลักธรรมตามศาสนาที่นับถือมาใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน เช่น การใช้ศีล 5 ในการดำเนินชีวิต การลด ละ เลิก อบายมุข เป็นต้น ดังที่ผู้แทนระดับชุมชนให้ความคิดเห็นต่อไปนี้

“ชุมชนใช้หลักธรรมทางศาสนาเป็นพื้นฐาน วิถีชีวิตดั้งเดิมที่มีวัดเป็นศูนย์กลางในขับเคลื่อนงานคุณธรรมของชุมชน...”

“ชุมชนเป็นหมู่บ้านศีล 5 เป็นชุมชนปลอดเหล้า เรามีกิจกรรมงานบุญที่ปลูกฝังจิตสำนึกวิถีชีวิตท้องถิ่น วัฒนธรรมให้กับเยาวชนผ่านกิจกรรมทางศาสนา งานประเพณีต่าง ๆ...”

ด้านความตระหนักต่อหลักธรรมทางศาสนา พบว่า หลักธรรมทางศาสนาสามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้ หลักธรรมทางศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้เป็นคนดีในสังคม และ **ด้านหลักธรรมทางศาสนากับการดำเนินชีวิต** พบว่า หลักธรรมทางศาสนาสร้างความรัก สามารถนำหลักธรรมทางศาสนาใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อให้คนในสังคมไม่ประพฤติผิดศีลธรรมสร้างความเดือดร้อนให้แก่ตัวเองและผู้อื่น ดังที่ผู้แทนระดับชุมชนให้ความคิดเห็นต่อไปนี้

“เรามีแนวคิดการระเบิดจากข้างใน ใช้หลักธรรมและเศรษฐกิจพอเพียงเป็นตัวส่งเสริมคุณธรรมของชุมชนโดยมีผู้นำหมู่บ้าน และเจ้าหน้าที่ของรัฐช่วยสนับสนุน...”

“พื้นฐานวัฒนธรรมที่หลากหลายเชื้อชาติในชุมชนช่วยกลมเกลียวให้คนในชุมชนเข้าใจซึ่งกันและกัน มีศีลธรรมและความเอื้อเฟื้อจากกิจกรรมงานบุญประเพณีที่เกิดขึ้นตลอดทั้งปี...”

2) ด้านกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) พบว่า ชุมชน มีการดำเนินงาน 4 ด้านดังต่อไปนี้

ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “ความพอเพียง” พบว่า มีการส่งเสริมการไม่เบียดเบียน ไม่เอาเปรียบคนอื่น ไม่ทุจริตต่อคนอื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ ส่งเสริมการมุ่งมั่นที่จะประกอบอาชีพสุจริตเพื่อเลี้ยงตัวเอง ครอบครัว

“ส่งเสริมความพอเพียง การสร้างภูมิคุ้มกันในระดับครอบครัวและชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงโดยเฉพาะในวิถีการดำเนินชีวิตให้มีความสำคัญกับความสุขทางใจ การปลูกฝังวิถีวัฒนธรรมในความเป็นชาติพันธุ์ให้กับลูกหลาน...”

“ใช้กระบวนการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้ความรู้กับคนในชุมชน โดยร่วมมือกับพลังบวรเพื่อความอยู่ดีกินดีของคนในชุมชน...”

ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “มีวินัย” พบว่า มีการปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรมทางศาสนาในการฝึกวินัยในตนเองเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน มีวินัยในการดำเนินชีวิตที่ปราศจากอบายมุข และปฏิบัติตนตามหน้าที่พลเมืองที่ดี ดังตัวอย่างความคิดเห็นของผู้แทนระดับชุมชนต่อไปนี้

“ความดีที่อยากทำของชุมชน คือ พยายามลดปัญหายาเสพติดและอบายมุข เช่น การดื่มเหล้า สูบบุหรี่ การติดเกมในเยาวชน มีการร่วมมือกับหน่วยงานราชการและวัด ในการใช้พลังบวรเข้ามาร่วมแก้ปัญหา...”

“ชุมชนเป็นหมู่บ้านศีล 5 เป็นชุมชนปลอดเหล้า ไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติด เรามีกิจกรรมทางศาสนาที่ปลูกฝังจิตสำนึกและสร้างวินัยให้กับคนในชุมชน...”

ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “สุจริต” พบว่า ส่งเสริมการประกอบอาชีพการงานด้วยความซื่อสัตย์ไม่ทำการทุจริตต่อหน้าที่ การงาน และความรับผิดชอบ การต่อต้านและไม่ส่งเสริมการประพฤติทุจริตทุกรูปแบบของคนในสังคม ดังตัวอย่างความคิดเห็นของผู้แทนระดับชุมชนต่อไปนี้

“เราส่งเสริมให้มีกลุ่มออมทรัพย์สัจจะ กองทุนชุมชนสำหรับการส่งเสริมอาชีพสุจริต และฝึกความรับผิดชอบในการออม มีความซื่อสัตย์ด้านการเงิน...”

“มีโครงการสร้างสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงร่วมกับพัฒนาชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนประกอบอาชีพสุจริตสามารถเลี้ยงตัวเองได้ เสริมสร้างความแข็งแกร่งให้ครอบครัว ป้องกันปัญหายาเสพติด ...”

ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “จิตอาสา” พบว่า ส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีจิตอาสาร่วมมือกับทางหน่วยงานราชการและช่วยเหลือคนในชุมชน ยินดีช่วยด้วยความเต็มใจโดยไม่คำนึงถึงค่าตอบแทนใด ๆ ดังตัวอย่างความคิดเห็นของผู้แทนระดับชุมชนต่อไปนี้

“มีการส่งเสริมการพึ่งพาตนเองด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รู้จักการแบ่งปันร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชน และผู้อื่น...”

“มีการรวมกลุ่มของชุมชนในรูปแบบของสหกรณ์ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ที่มุ่งแลกเปลี่ยนความรู้ด้านต่าง ๆ และช่วยเหลือกันในด้านอาชีพ การดำรงชีวิต...”

“ในช่วงสถานการณ์โควิดระบาดชาวบ้านจะพยายามช่วยเหลือกัน แบ่งปันข้าวของให้กับคนที่ไม่มีรายได้ และร่วมมือกันจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร...”

3) ด้านผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Output/Outcome) พบว่า ชุมชนมีกิจกรรมรักษาสืบสานวัฒนธรรม ได้แก่ กิจกรรมเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจนการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าของชุมชน ชุมชนมีการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาเผยแพร่ให้ความรู้ด้านการเกษตร ด้านการออม การรวมกลุ่มจิตอาสาเพื่อพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ มีโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในชุมชนช่วยให้คนในชุมชนรักในความเป็นไทย และรักษาประเพณีไทยที่ดั้งเดิมไว้ และมีการเชิดชูผู้ที่ทำดีและเป็นแบบอย่างที่ดีของชุมชน ดังตัวอย่างความคิดเห็นของผู้แทนระดับชุมชนต่อไปนี้

“ชุมชนยึดมั่นในสถาบันพระมหากษัตริย์ มีโครงการในพระราชดำริที่พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเกษตร หัตถกรรม ปศุสัตว์ ให้ชุมชนรักและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอยู่เสมอ...”

“ชุมชนมีสหกรณ์รวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ที่มุ่งแลกเปลี่ยนความรู้และช่วยเหลือกันด้านอาชีพ มีกิจกรรมออกร้าน และงาน OTOP ต่าง ๆ ที่ภาคีเครือข่ายและหน่วยงานต่าง ๆ จัดขึ้น...”

“ชุมชนใช้หลักคุณธรรม และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดเกษตร ทฤษฎีใหม่และทฤษฎีต่าง ๆ มาช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน...”

“ชุมชนส่งเสริมภูมิปัญญาที่เป็นผลิตภัณฑ์ที่ภูมิปัญญาสร้างสรรค์โดยที่มีความพิเศษตรง ที่ว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีเรื่องราว มีความเป็นมาต่าง ๆ...”

“ชุมชนสามารถลดปัญหาเสพติด การติดเกมในเยาวชน สามารถรักษาภูมิปัญญา ท้องถิ่นด้วยความร่วมมือของคนในชุมชน...”

“การส่งเสริมกิจกรรมภายในโรงเรียน เช่นการเลี้ยงสัตว์ เลี้ยงหมู เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ และการสร้างโรงเรียนเพื่อเพาะเห็ดนางฟ้า กิจกรรมรื้อกินได้ภายในวัด หรือการคัดแยกขยะ ทำให้เกิด ฐานเรียนรู้ด้านการเกษตรและปศุสัตว์ระดับชุมชนและเป็นการยกระดับเศรษฐกิจในชุมชนด้วย...”

“การระเบิดจากภายในของชุมชน ทำให้ชุมชนเห็นศักยภาพของตนเอง มีการรวมกลุ่ม และสร้างมูลค่าเพิ่มด้านการท่องเที่ยว และมีการพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ต้นแบบของชุมชน จนได้รับรางวัลระดับจังหวัด และระดับประเทศ...”

“เยาวชน คนรุ่นใหม่เกิดการรับรู้และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นตามชาติพันธุ์ ของตน มีการผูกสัมพันธ์กับพี่น้องประเทศเพื่อนบ้านผ่านประเพณีท้องถิ่นที่ทำร่วมกัน...”

“เรามีการเชิดชูคุณความดีของบุคคลในชุมชน เพื่อให้เป็นแบบอย่างที่ดีของคน ในชุมชนต่อไป...”

ตอนที่ 2 สภาพปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดที่มีผลกระทบต่อการทำงาน รวมทั้ง ถอดบทเรียน ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บท ส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)

สภาพปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดที่มีผลกระทบในการดำเนินงาน

ผลการศึกษาดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ระดับจังหวัด และอำเภอ

ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันด้านบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรม (Context)
ผลการวิเคราะห์ พบว่า จังหวัดต่าง ๆ มีบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมในด้าน ทุนทางสังคมไม่เท่ากัน โดยเฉพาะทุนทางสังคมภายนอก พิจารณาได้จากเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) กลุ่ม ชมรมต่าง ๆ รวมทั้งเครือข่ายพลังบวร ที่ขับเคลื่อนในแต่ละ จังหวัด และการทำ (MOU) กับเครือข่ายต่าง ๆ ในการส่งเสริมให้เป็นจังหวัดคุณธรรม บางจังหวัด มีหน่วยงานราชการ มีรัฐวิสาหกิจ มีองค์กร และหน่วยงานเอกชนเป็นจำนวนมาก ทำให้มีเครือข่าย ความร่วมมือจำนวนมากตามไปด้วย เช่น จังหวัดราชบุรี มีกองทุนจากโรงไฟฟ้าราชบุรี และมี

บริษัทเอกชน โรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ รวมทั้งหน่วยราชการต่าง ๆ ดังการสนทนากลุ่มเพื่อ
ถอดบทเรียนและจัดการความรู้จากพื้นที่จังหวัดราชบุรีได้กล่าวว่า

“จังหวัดราชบุรีโชคดีที่ได้รับความร่วมมือทุกภาคส่วนเป็นจำนวนมาก เนื่องจากเรามีทั้ง
หน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชนเป็นจำนวนมากที่ให้ความร่วมมือ
เป็นเครือข่ายในการขับเคลื่อนงานส่งเสริมคุณธรรม...”

ทุนทางสังคมภายนอกดังกล่าวเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ให้
เป็นไปตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ซึ่งต่างจากจังหวัดที่มีความร่วมมือจากหน่วยงาน
ราชการ รัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชนจำนวนน้อย เครือข่ายการดำเนินงานส่วนใหญ่ก็จะเป็นหน่วยงาน
ภาครัฐในจังหวัดโดยทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาจมีองค์กรนอกภาคภาครัฐ หรือ
องค์กรเอกชน NGOs มาช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนในจังหวัด

นอกจากนี้ทุนทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันในแต่ละจังหวัดก็มีผลต่อการดำเนินการ
ส่งเสริมคุณธรรมตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติด้วย เช่น จังหวัดที่มีประวัติศาสตร์ มี
ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม มีศาสนสถาน มีวัฒนธรรมการอยู่อาศัยและวิถีชีวิต มีวัฒนธรรมการทำมา
หากิน มีวัฒนธรรมการแต่งกาย มีวัฒนธรรมทางศาสนาและความเชื่อ ทุนทางวัฒนธรรมที่มีค่าเหล่านี้
สามารถเป็นฐานในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ ยกระดับคุณภาพชีวิต และช่วยลดปัญหาความ
ยากจนให้กับประชาชนในจังหวัด มีส่วนช่วยต่อยอดผลิตภัณฑ์และสินค้าทางการเกษตร
ศิลปหัตถกรรม รวมทั้งการท่องเที่ยวด้วย ทุนทางวัฒนธรรมยังผูกติดกับวิถีชีวิตของคนในจังหวัด
โดยเฉพาะทุนทางวัฒนธรรมทางศาสนา การยึดมั่นในศาสนาจะช่วยลดอบายมุขและการกระทำผิด
ของประชาชนในจังหวัด ดังที่ผู้แทนระดับจังหวัดและอำเภอแสดงความคิดเห็นไว้ดังต่อไปนี้

“อัตลักษณ์ของจังหวัดที่สะท้อนถึงความศรัทธา การมีสังคมแบบพุทธวัฒนธรรมทำให้
เกิดทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคมที่ดี ทำให้เราขยายองค์รภาคีเครือข่าย เกิดสมาชิกคุณธรรม
และตลาดนัดความดี...”

“วิถีชีวิตของคนในจังหวัดผูกติดกับวัฒนธรรม วิถีชีวิตดั้งเดิม รวมทั้งยึดมั่นในศาสนาที่
สะท้อนจากความเป็นถิ่นที่อยู่ริยสงฆ์และที่เป็นที่นับถือของคนทั่วไปด้วย...”

อย่างไรก็ตาม สภาพบริบทของพื้นที่บางจังหวัดอาจไม่เอื้ออำนวยต่อการขับเคลื่อนงาน
ได้อย่างเต็มที่ด้วยข้อจำกัดทางสภาพภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ การติดต่อประสานงาน
การลงพื้นที่เพื่อหนุนเสริมการจัดกิจกรรมของเจ้าหน้าที่ที่เป็นไปด้วยความลำบาก และมีข้อจำกัดก็
เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การขับเคลื่อนงานไม่สามารถดำเนินการได้เต็มที่ ดังที่ผู้แทนระดับจังหวัดท่าน
หนึ่งได้สะท้อนความเห็นที่

“การดำเนินงานของเรามีอุปสรรคด้านลักษณะทางภูมิศาสตร์ การมีส่วนร่วมของ
ประชาชนและการเข้าถึงประชาชนในพื้นที่ที่เป็นไปได้ยาก การเดินทางที่ทุรกันดารอันเนื่องจาก
ลักษณะภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูง การสื่อสารไม่สะดวกเท่าที่ควร ทำให้การดำเนินงานส่งเสริมสุภาพ
ประชาชนในพื้นที่ที่เป็นไปด้วยความยากลำบาก...”

ปัญหาด้านประสิทธิภาพของปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) ผลการศึกษา พบว่า

ด้านศักยภาพและการปรับเปลี่ยนของบุคลากร การดำเนินงานด้านยุทธศาสตร์ตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมส่วนมากอยู่ในความรับผิดชอบของผู้ว่าราชการจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด และนายอำเภอ ถึงแม้จะมีอนุกรรมการฯ เพื่อขับเคลื่อนระดับจังหวัดและอำเภอรวมถึงหน่วยงานต่างๆ ที่อยู่ภายในจังหวัดและอำเภอ ดังนั้นการถ่ายทอดนโยบาย การประยุกต์ใช้ยุทธศาสตร์ของแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ที่นำไปสู่การปฏิบัติจึงขึ้นอยู่กับผู้นำในจังหวัดที่กล่าวมาข้างต้น ความรู้ความสามารถบวกทักษะการประยุกต์ใช้ยุทธศาสตร์สู่แผนการดำเนินงาน ตลอดจนการประยุกต์ใช้แผนกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ในจังหวัดต่าง ๆ จึงขึ้นกับความรู้ความสามารถของผู้นำเป็นสำคัญ จากการลงภาคสนาม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มพบว่า จังหวัดมีผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงานด้านการส่งเสริมคุณธรรมตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ที่แตกต่างกัน และมีผลสัมฤทธิ์การดำเนินงานด้านการส่งเสริมคุณธรรมในจังหวัดไม่เท่ากัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับตัวชี้วัด (KPI) ของจังหวัดว่าสอดคล้องกับแผนแม่บทฯ หรือไม่ และศักยภาพด้านบริหารจัดการ ศักยภาพด้านความรู้ความสามารถของผู้นำ นอกจากนี้แล้ว การศึกษาพบว่า การปรับเปลี่ยนโยกย้ายผู้บริหารระดับจังหวัด อำเภอ หรือเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบตามวาระการบริหารงานของกระทรวงต่าง ๆ ยังมีผลต่อความต่อเนื่องของการบริหารจัดการการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัดและอำเภออีกด้วย จากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่า การที่ผู้ว่าราชการจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด นายอำเภอต่าง ๆ รวมทั้งผู้บริหารหัวหน้าส่วนราชการจังหวัดและอำเภอ ที่มีประสิทธิภาพและมีผลสัมฤทธิ์ในการบริหารจัดการด้านการส่งเสริมคุณธรรมในระดับจังหวัดและอำเภอสูง เมื่อถูกโยกย้ายตามวาระหรือมีการสับเปลี่ยนก็จะส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องในการบริหารจัดการส่งเสริมคุณธรรมตามยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ดังที่ผู้แทนหัวหน้าส่วนงานระดับจังหวัดแสดงความคิดเห็นต่อไปนี้

“ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของผู้นำระดับจังหวัด เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด นายอำเภอ หรือ หัวหน้าส่วนราชการ ก็จะทำให้นโยบายการบริหารจัดการมีความไม่ต่อเนื่อง เพราะท่านเหล่านี้เป็นหลักในการขับเคลื่อนงานจังหวัด หากท่านที่มารับตำแหน่งใหม่ยังไม่เข้าใจก็จะส่งผลต่อการทำงานอย่างเห็นได้ชัด...”

“การสับเปลี่ยนโยกย้ายทำให้ข้าราชการใหม่ยังขาดความเข้าใจในวิถีชีวิตขนบธรรมเนียมของคนในพื้นที่ และทำให้ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมในพื้นที่...”

“ถ้าหากหัวโตะ (ผู้ว่าราชการจังหวัด) ไม่เห็นนโยบาย หรือลงมือสั่งการ งานก็ไม่เกิด เกิดประสิทธิภาพ หรือประสิทธิผลดังเช่นในปัจจุบัน...”

ข้อจำกัดด้านงบประมาณ จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่า จังหวัดและอำเภอต่าง ๆ มีข้อจำกัดด้านงบประมาณเฉพาะสำหรับการส่งเสริมคุณธรรมตามยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ที่ระบุไว้ในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ทั้งนี้เนื่องจากงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงานตาม

แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติของจังหวัดและอำเภอส่วนมากแบ่งมาจากงบประมาณแผ่นดินที่ได้รับการจัดสรรจากงบประมาณส่วนกลางเพื่อใช้ดำเนินงานในพันธกิจปกติของจังหวัดและอำเภอ ประจำปีที่มีอยู่แล้ว ไม่มีงบประมาณสำหรับการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ที่เป็นลักษณะเฉพาะ ดังนั้น โครงการและกิจกรรมด้านการส่งเสริมคุณธรรมในจังหวัดและอำเภอส่วนหนึ่งจึงถูกผนวกไว้กับการดำเนินงานปกติซึ่งมีลักษณะเป็นงานประจำที่ต้องทำอยู่แล้ว โดยแผนการส่งเสริมคุณธรรมเข้าไปในงานปกติและมีการตั้งดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการส่งเสริมคุณธรรมที่ควบคู่ไปกับงานประจำในหน่วยงาน เช่นเรื่องความพอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา

สาเหตุที่มาจากข้อจำกัดด้านงบประมาณเฉพาะในการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติในระดับจังหวัดและอำเภอมีผลทำให้การดำเนินการขับเคลื่อนส่งเสริมคุณธรรมที่เป็นโครงการระดับใหญ่และต้องขยายผลสู่วงกว้างยังเป็นไปได้ค่อนข้างลำบาก และต้องมีการขอความร่วมมือด้านงบประมาณจากเครือข่ายระดับจังหวัดและอำเภอ มีการระดมทุนจากแหล่งทุนต่าง ๆ ได้แก่ การขอรับการบริจาค หรือการเสนอขอทุนจากองค์กรเอกชน หรือบางจังหวัด เช่น กรุงเทพมหานครก็จะใช้งบประมาณจากเงินรายได้ซึ่งเป็นงบประมาณของกรุงเทพมหานครเองด้วย ดังที่ วัฒนธรรมจังหวัดและหัวหน้าส่วนราชการระดับจังหวัดหลายท่านได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับงบประมาณดำเนินการต่อไปนี้

“งบประมาณมีค่อนข้างจำกัด งบประมาณที่สามารถดำเนินการได้ที่ผ่านมา จะเป็นงบประมาณที่มาจากส่วนกลางของจังหวัดซึ่งเป็นงบประจำปีปกติ และได้รับการสนับสนุนจากกรมการศาสนา รวมทั้งศูนย์คุณธรรมด้วย...”

“งบประมาณที่ใช้ดำเนินการมาจากงบประมาณประจำปีที่ดำเนินงานตามพันธกิจปกติ และยังมีงบประมาณของกรุงเทพมหานครอีกด้วย...”

ปัญหาการถ่ายทอดนโยบายและยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ พบว่า จังหวัดและอำเภอรับนโยบายและยุทธศาสตร์จากแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติที่กระทรวงกำหนด โดยกำหนดยุทธศาสตร์และกลไกในการขับเคลื่อนโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมที่สอดคล้องกับแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัด รวมทั้งมีการกำหนดตัวชี้วัดของจังหวัดในการวัดและประเมินผลสำเร็จของโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการในระดับจังหวัดและอำเภอในแต่ละปี ซึ่งโครงการและกิจกรรมนั้น ๆ ได้ถูกบรรจุไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปีของจังหวัด อย่างไรก็ตามในการเก็บข้อมูลเชิงลึกที่ได้จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม พบว่า การถ่ายทอดนโยบายและยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติยังไม่ทั่วถึงทุกภาคส่วน และยังมีปัญหาเรื่องการตีความและนิยามเชิงปฏิบัติตัวชี้วัดที่เป็นมาตรฐานกลางในการปฏิบัติ ส่วนมากจะมีการดำเนินการตามการประยุกต์ของแต่ละจังหวัดและอำเภอเอง โดยพิจารณาจากเกณฑ์มาตรฐานภาพรวมที่กระทรวงวัฒนธรรมกำหนด ตัวชี้วัดความสำเร็จส่วนมากยังอยู่ในรูปของเชิงปริมาณซึ่งอาจไม่สามารถอธิบายความสำเร็จของการดำเนินการส่งเสริมคุณธรรมได้อย่างแท้จริง ไม่ต้องการปฏิบัติจริง และยังขาดการประเมินผลความสำเร็จเชิงคุณภาพที่ควบคู่กันไป ดังที่วัฒนธรรมจังหวัดและหัวหน้าส่วนราชการระดับจังหวัด ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการได้ว่า

“ในการถ่ายทอดนโยบายจากจังหวัดสู่การปฏิบัตินั้น ยังมีข้อจำกัด เรายังไม่ขยายผลไปยังภาคส่วนอื่น ๆ เช่น NGOs และ ภาคเอกชนอื่น ๆ ให้ทั่วถึงได้ แต่สิ่งที่เราพยายามทำ และได้ดำเนินการสำเร็จไปแล้วบางส่วนก็คือเราได้เชิญชวนภาคส่วนต่างๆ เข้ามาเป็นเครือข่ายกัน...”

“มองว่าตัวชี้วัดจากส่วนกลางยังยากต่อการประเมินให้ตรงกับบริบทของพื้นที่ และสอดคล้องกับการทำงานจริง บางครั้งการจัดทำเอกสารก็ไม่ช่วยสะท้อนถึงคุณภาพของคุณธรรมที่แท้จริง ให้ประเมินเราก็ทำได้ แต่คิดว่ายังไม่ได้ตามสภาพที่เป็นจริง ...”

“ตัวชี้วัดบางตัวไม่จำเป็นต้องมาประเมินที่ชุมชน ไม่ได้ต้องการตรงนี้ แค่เขามีความสุขและชุมชนสงบ ชาวบ้านยังเข้าวัด ปฏิบัติธรรมตามปกติแบบพร้อมกัน แค่นี้ก็พอ ตัวชี้วัดต้องให้ตรงกับความเป็นจริง...”

นอกจากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว แนวทางการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ ยุทธศาสตร์ที่ 4 ตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ด้านการส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลก ยังไม่มีความชัดเจนในเรื่องแนวทางปฏิบัติให้สามารถบรรลุตามเป้าประสงค์ของยุทธศาสตร์ได้ จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม พบว่า ส่วนมากยังไม่เข้าใจในเรื่องของเกณฑ์ชี้วัดความสำเร็จ และยังไม่สามารถวางแผนกลยุทธ์ในทางปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสำเร็จได้ และส่วนมากมีความเข้าใจว่าความร่วมมือในการส่งเสริมคุณธรรมกับประเทศในประชาคมอาเซียน ได้แก่ การร่วมมือในกิจกรรมและโครงการด้านศาสนา โครงการและกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ประเพณี และวัฒนธรรมร่วมกัน เป็นความสำเร็จของยุทธศาสตร์ที่ 4 ของแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะขาดแผนกลยุทธ์ ตัวบ่งชี้ และนิยามเชิงปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรม

ปัญหาด้านมาตรฐานกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) พบว่า จังหวัดและอำเภอมีการดำเนินโครงการและกิจกรรมที่นำหลักศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมอันดีงามมาบูรณาการการแก้ปัญหาคุณธรรมและส่งเสริมคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ ความพอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา เป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า กระบวนการและการดำเนินการต่าง ๆ ยังอยู่ในรูปของกระบวนการดำเนินงานแบบปกติ (Routine work) ยังไม่ปรากฏการบริหารจัดการที่ดีที่คุณภาพตามตัวบ่งชี้ระยะกลางที่กระทรวงกำหนดไว้ในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ในเรื่องของการจัดการที่ดีที่มีมาตรฐาน ISO หรือ (The International Organization for Standardization) ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากยังไม่มีเชื่อมโยงและบูรณาการขั้นตอนในการขอรับรองมาตรฐานระบบ ISO ทั้งในเรื่องของการเลือกมาตรฐาน ISO ที่เหมาะสมกับองค์กร การหาผู้ตรวจประเมินรับรองระบบมาตรฐานที่เหมาะสม (Certification Body : CB) เพื่อมาประยุกต์ใช้ และที่สำคัญคือการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการต่าง ๆ ทั้งในด้านบริหารและธุรการ งานคลังและพัสดุ งานบริการวิชาการ เป็นต้น เพื่อให้มีมาตรฐานในการขอรับการรับรองมาตรฐาน ซึ่งระบบที่มาตรฐานจะเป็นปัจจัยหลักสำคัญที่จะทำให้กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) เป็นไปด้วยความมีประสิทธิภาพและมีผลสัมฤทธิ์ที่ดี นอกจากนี้เรื่องของการขอรับรองมาตรฐานการบริหารจัดการแล้ว การใช้ระบบวงจรบริหารงานคุณภาพ วางแผน (Plan) - ปฏิบัติ (Do) - ตรวจสอบ (Check) - และปรับปรุง (Act) ยังไม่ปรากฏชัดเจนในการบริหารงานเพื่อดำเนินการตามยุทธศาสตร์

แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ที่ครบวงจร โดยเฉพาะด้านการตรวจสอบ (Check) ผลสำเร็จที่มีประสิทธิภาพทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ รวมทั้งด้านปรับปรุง (Act) เพื่อให้การบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ปัญหาด้านการพัฒนาระบบกลไกการบริหารจัดการเพื่อดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมจากการศึกษา พบว่า มีปัญหากระบวนการบริหารจัดการความรู้ทางวิชาการด้านการส่งเสริมคุณธรรม เช่น ฐานข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรม การพัฒนามาตรฐานตัวบ่งชี้ในการวัดและประเมินผลกระบวนการดำเนินงานยังไม่ครบวงจร ปัญหาตัวบ่งชี้ในการวัดและประเมินผลความสำเร็จในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมทุกระดับชั้น รวมทั้งหลักสูตรฝึกอบรมหรือกระบวนการสร้างความเข้าใจการบริหารจัดการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ของผู้นำทุกระดับชั้นยังมีน้อยและกระจัดกระจายไม่เป็นระบบศูนย์รวมตรงกลาง นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานในพื้นที่จังหวัดและอำเภอที่ทำงานซ้ำซ้อนกัน ดังที่ผู้แทนหัวหน้าส่วนงานระดับจังหวัดแสดงความคิดเห็นต่อไปนี้

“บางหน่วยงานมีปัญหาความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมินตนเองตามแผนแม่บทฯ จากการตีความที่ไม่ชัดเจน มีความซ้ำซ้อนของหน่วยงานในการดำเนินงาน การชี้วัดคุณธรรมในเชิงรูปธรรมยังเป็นเรื่องยาก...”

“ตัวชี้วัดจากส่วนกลางยังยากต่อการประเมินตามบริบทของพื้นที่ บางครั้งการจัดทำเอกสารก็ไม่ช่วยสะท้อนถึงคุณภาพตามแผนส่งเสริมคุณธรรมที่แท้จริง...”

ปัญหาด้านประสิทธิผลของผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Output/Outcome) พบว่า ในระดับจังหวัดและอำเภอมีผลผลิตรวมถึงการประเมินผลการดำเนินงานโดยทำข้อตกลงร่วมกันกับหัวหน้าส่วนราชการ ผู้แทนหน่วยงาน องค์กรเครือข่ายประชารัฐในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมทุกปี อย่างไรก็ตามผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม ทั้ง 4 ประการ ได้แก่ ความพอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา ยังมีความแตกต่างด้านตัวบ่งชี้ปริมาณโครงการและกิจกรรมที่ดำเนินการ และผลสำเร็จที่เกิดขึ้นจะสอดคล้องไปตามตัวบ่งชี้ปริมาณโครงการและกิจกรรมที่ดำเนินการด้วย กล่าวคือ การดำเนินการส่งเสริมคุณธรรมทั้ง 4 ประการของจังหวัดและอำเภอมีความไม่สมดุลกัน ส่วนมากมุ่งเน้นดำเนินการในเรื่องของความพอเพียงและจิตอาสา ทั้งนี้ อาจสืบเนื่องจากสามารถเชื่อมโยงกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ศาสตร์พระราชา และทฤษฎีใหม่ที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้วางรากฐานไว้ทั้งประเทศ และเป็นทุนศักยภาพที่ดีให้กับสังคมไทยมาโดยตลอด และได้ส่งผลให้เกิดความสำเร็จในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมด้านนี้ ในทุกระดับต่างๆ ได้เป็นอย่างดี โครงการและกิจกรรมด้านวินัย และสุจริตนั้น มีการดำเนินการโครงการและกิจกรรมที่เป็นภาพใหญ่และขยายในวงกว้างระดับจังหวัดและอำเภอน้อย จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า ส่วนมากจะดำเนินการส่งเสริมโดยสอดแทรกเข้าไปกับงานประจำที่บุคลากรได้ปฏิบัติ เช่น ความรับผิดชอบในงาน การตรงต่อเวลา ความสุจริตในหน้าที่การงานของตน เป็นต้น ความสำเร็จของการส่งเสริมคุณธรรม “วินัย” และ “ความสุจริต” ในภาพรวมระดับจังหวัดและอำเภอจึงเป็นสิ่งที่ท้าทายในการดำเนินงานและต้องดำเนินการให้เกิดขึ้น และตัวบ่งชี้ความสำเร็จของการดำเนินงานต้องเป็นตัวชี้วัดระดับจังหวัดและอำเภอ ทั้งในด้านสถิติเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ

ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่าจังหวัดและอำเภอยังประสบปัญหาและอุปสรรคในเรื่องของปัญหาความไม่เท่าเทียมกันด้านบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรม (Context) ทั้งทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม ปัญหาด้านประสิทธิภาพของปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) ได้แก่ ด้านศักยภาพและการเปลี่ยนแปลงของบุคลากร ข้อจำกัดด้านงบประมาณ ปัญหาการถ่ายทอดนโยบาย และยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติยังไม่ครอบคลุมทุกภาคส่วน ปัญหาด้านกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) ให้ไปสู่กระบวนการที่มีมาตรฐาน ตัวชี้วัดที่มีปัญหาต่อการตีความเป็นรูปธรรม และปัญหาด้านผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Output/Outcome) ที่ยังมีสัดส่วนการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในบางด้านน้อย ได้แก่ วินัย สุจริต และยังไม่เป็นผลผลิตขนาดใหญ่ในภาพรวมของจังหวัดและอำเภอ รวมทั้งขาดตัวชี้วัดที่เป็นภาพขนาดใหญ่ของจังหวัดและอำเภอด้วย

ผลการศึกษาการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ระดับองค์กร/หน่วยงาน

ปัญหาด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) ได้แก่

ปัญหาด้านร่วมมือของผู้นำและโอกาสในการเป็นเครือข่ายคุณธรรมขององค์กร/หน่วยงาน ผลการเก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่า ผู้รับผิดชอบขับเคลื่อนคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงานของตน ส่วนมากจะเป็นผู้บริหารระดับสูง ซึ่งจะเป็นผู้ที่กำหนดนโยบายการดำเนินงานคุณธรรมกับบุคลากรภายในองค์กร และทำหน้าที่ประสานความร่วมมือกับชุมชน องค์กร และหน่วยงานอื่น ๆ ในอำเภอและจังหวัด เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงานด้านการส่งเสริมคุณธรรมร่วมกัน ในกรณีถ้าเป็นหน่วยงานระดับกระทรวงก็จะเป็นผู้บังคับบัญชาระดับกรม กอง ต่าง ๆ ดังนั้นผู้นำระดับสูงขององค์กร/หน่วยงาน จึงมีความสำคัญในการกำหนดนโยบายขับเคลื่อนร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ถ้าผู้นำไม่ให้ความสำคัญหรือไม่ประสงค์ที่จะให้ความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ในการส่งเสริมคุณธรรมและไม่ประสงค์ที่จะเข้ามาเป็นภาคีเครือข่ายร่วมขับเคลื่อนแผนแม่บทฯ ก็จะไม่มีการดำเนินการด้านองค์กรและหน่วยงานคุณธรรมตามเป้าประสงค์ของแผนแม่บทฯ ดังตัวอย่างความคิดเห็นของผู้แทนระดับองค์กร/หน่วยงาน ต่อไปนี้

“การดำเนินงานด้านส่งเสริมคุณธรรมของกระทรวงขึ้นอยู่กับนโยบายของผู้บริหารขององค์กรนั้น ๆ ที่มุ่งมั่นในการขับเคลื่อนคุณธรรมหรือไม่...”

“ในการเข้าร่วมเป็นภาคีเครือข่าย ผู้บริหารจะดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมต่าง ๆ ให้สอดคล้องตามพันธกิจหลักขององค์กร และให้สอดคล้องกับแผนการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัดด้วย...”

ดังกล่าวมาแล้วนั้น การประสานความร่วมมือกับองค์กร/หน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน ให้เข้ามาเป็นเครือข่ายคุณธรรมจึงเป็นเรื่องสำคัญ จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่า ในบางจังหวัดและบางพื้นที่ยังมีองค์กรและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนของทุกระดับที่ยังไม่ได้เข้าร่วมเป็นภาคีเครือข่ายคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้แทนระดับจังหวัดและอำเภอท่านหนึ่งว่า

“ในการถ่ายทอดนโยบายจากจังหวัดสู่การปฏิบัติ เรายังขยายผลไปยังภาคส่วนอื่น ๆ เช่น NGOs และ ภาคเอกชนอื่น ๆ ไม่ทั่วถึง ด้วยระยะเวลาที่ค่อนข้างจำกัด เกิดสถานการณ์โควิดเข้ามาแทรก แต่ก็มีเป้าหมาย และมีแผนที่จะดำเนินการเรื่องนี้...”

ข้อจำกัดด้านงบประมาณ จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่า องค์กร/หน่วยงานส่วนมากนำงบประมาณการดำเนินงานตามพันธกิจปกติขององค์กรมาใช้ในการดำเนินการขับเคลื่อนและดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม ซึ่งการส่งเสริมคุณธรรมก็จะเอาเข้าไปสอดแทรกในงานประจำที่ทำอยู่ ในด้านงบประมาณนั้น องค์กร/หน่วยงานภาครัฐจะประสบปัญหาด้านงบประมาณในการดำเนินการมากกว่าภาคเอกชน ดังที่ผู้แทนระดับองค์กร/หน่วยงานต่าง ๆ ภาครัฐ ได้แสดงความคิดเห็นว่า

“การมีงบประมาณสำหรับดำเนินงานอย่างพอเพียงเป็นเรื่องสำคัญ เพื่อให้เกิดการดำเนินการอย่างเต็มประสิทธิภาพ แต่เรามีงบประมาณค่อนข้างจำกัด...”

“เราต้องขอของงบประมาณสนับสนุนจากเครือข่ายในด้านการประสานงาน และจัดกิจกรรม เช่น งบประมาณจากสสส. และศูนย์คุณธรรม...”

ปัญหาการถ่ายทอดนโยบายและยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ พบว่า องค์กรและหน่วยงานยังมีข้อจำกัดด้านการรับรู้และการทำความเข้าใจในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลระดับจังหวัดและอำเภอที่พบว่า การมีภาคีเครือข่ายยังไม่ทั่วถึงทุกภาคส่วน โดยเฉพาะองค์กรอิสระและภาคเอกชน การไม่ได้รับรู้ถึงแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ดังกล่าว ทำให้โอกาสการเข้ามามีส่วนร่วมเป็นเครือข่ายร่วมกับเป็นไปได้ยาก ดังนั้น การประชาสัมพันธ์ การถ่ายทอดนโยบาย การถ่ายทอดแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ จะต้องดำเนินการให้เข้าถึงหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรอิสระ และกลุ่มคนทุกระดับ และต้องให้ความสำคัญและผลตอบแทนกับองค์กรและหน่วยงานที่เข้าร่วมด้วย ดังตัวอย่างความคิดเห็นของผู้แทนระดับองค์กรและหน่วยงานต่อไปนี้

“การสร้างความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับเรื่องคุณธรรมให้ผู้คนเข้าใจในวงกว้างเป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะสร้างความรู้ความเข้าใจในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 จากนั้นสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อเชื่อมโยงสู่การปฏิบัติจริง เพื่อให้ผู้คนได้เห็นภาพและเกิดความเข้าใจจนเกิดการปฏิบัติและมีคุณธรรมที่ยั่งยืน...”

“หากภาครัฐต้องการให้มีการขับเคลื่อนคุณธรรมอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น ต้องให้ผลตอบแทนที่ผู้ประกอบการทำความดีแล้วรู้สึกได้รับความสำคัญ เชื่อแน่ว่าจะมีภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมขับเคลื่อนคุณธรรมแผ่ขยายไปในวงกว้างและมากขึ้น...”

ปัญหาด้านมาตรฐานกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) พบว่า ส่วนมากองค์กร/หน่วยงานภาครัฐที่มีการดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมส่วนมากสอดแทรกการส่งเสริมคุณธรรมเข้าไปในงานประจำ ยังไม่ปรากฏการบริหารจัดการที่ดีที่คุณภาพตามตัวบ่งชี้ระยะกลางที่กระทรวงกำหนดไว้ในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ผลการเก็บข้อมูลภาคสนามในส่วนองค์กร/หน่วยงานภาคเอกชน นอกเหนือจากการดำเนินการโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมที่สอดแทรกการส่งเสริมคุณธรรมเข้าไป

ในงานประจำแล้ว ยังขยายโครงการส่งเสริมคุณธรรม CSR ทั้งภายนอกและภายใน รวมทั้งโครงการขนาดใหญ่ระดับประเทศที่ส่งผลกระทบไปในวงกว้าง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะมีงบประมาณในดำเนินงาน ประกอบกับการได้รับการลดหย่อนด้านภาษีอันเนื่องมาจากมาตรการลดหย่อนภาษีของภาครัฐอีกด้วย นอกจากนี้ ระบบการบริหารจัดการในภาคเอกชนส่วนมากยังได้รับการรับรองเรื่องมาตรฐานการบริหารงาน และมาตรฐานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังที่ผู้แทนองค์กร/หน่วยงาน ภาคเอกชนท่านหนึ่งได้ให้ความคิดเห็นต่อไปนี้

“เรานำมาตรฐานต่าง ๆ เข้ามาใช้ในหน่วยงาน ได้แก่ มาตรฐานการบริหารคุณภาพ ISO 9002 : 1994, ISO 9001 : 2000 และ ISO 14000 ซึ่งมาตรฐานเหล่านี้เป็นสิ่งที่สามารถ สร้างความเชื่อมั่น ในกระบวนการผลิต ให้แก่ทั้ง ผู้บริโภค พนักงาน ผู้ถือหุ้น และองค์กรด้วย...”

“ตอนนี้ที่จังหวัดเริ่มทำก็คือเชิญชวนภาคีต่างๆ โดยเฉพาะภาคเอกชนสร้างมาตรฐานธุรกิจ คุณธรรม นอกจากเป็นการสร้างอัตลักษณ์ให้จังหวัดแล้วยังเป็นการต่อยอดคุณธรรมสู่มิติอื่นๆ ด้วย...”

ในส่วนระบบกลไกการบริหารจัดการวิชาการเพื่อดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมยังพบว่า มีปัญหาระบบการบริหารจัดการความรู้ทางวิชาการด้านการส่งเสริมคุณธรรม เช่น ฐานข้อมูลพื้นฐาน ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนงานส่งเสริมคุณธรรม การขาดข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม คุณธรรม การพัฒนามาตรฐานตัวบ่งชี้ในการวัด และประเมินผลกระบวนการดำเนินงาน ข้อมูลทาง วิชาการต่าง ๆ ไม่เป็นระบบศูนย์รวมตรงกลาง ทั้งในองค์กรหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

สรุปได้ว่า จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่าองค์กร/หน่วยงานยังประสบปัญหา และอุปสรรค ในเรื่องของปัญหาด้านประสิทธิภาพของปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม แห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) ได้แก่ ปัญหาด้านร่วมมือของผู้นำและโอกาสในการ เป็นเครือข่ายคุณธรรมขององค์กร/หน่วยงาน ข้อจำกัดด้านงบประมาณ ปัญหาการถ่ายทอดนโยบาย และยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติที่ยังไม่ทั่วถึง ปัญหาด้านกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บท ส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) ให้ไปสู่กระบวนการที่มีมาตรฐาน และมีคุณภาพ ปัญหาด้านระบบบริหารจัดการด้านวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม

ผลการศึกษาดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ระดับชุมชน

ปัญหาด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) ได้แก่

ปัญหาความร่วมมือของคนในชุมชน และการดึงศักยภาพด้านทุนทางวัฒนธรรม
ผลการวิเคราะห์ ชุมชนมีบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมในด้านทุนทางสังคมไม่เท่ากัน โดยเฉพาะทุนทางสังคมภายนอก พิจารณาได้จากภาคีเครือข่ายบรร ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และเครือข่ายภาครัฐ และเอกชน ทุนทางสังคมภายนอกดังกล่าวเป็น พลังสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในชุมชนร่วมกับองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น ซึ่งอาจมีองค์กรภายนอกภาครัฐพวก NGOs มาช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนด้วยใน การเก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่า ยังมีชุมชนที่ประสบปัญหาด้านความร่วมมือของประชาชนในบาง พื้นที่ ดังตัวอย่างผู้แทนชุมชนได้แสดงความคิดเห็นต่อไปนี้

“การดำเนินงานบางครั้งขาดความร่วมมือจากชาวบ้าน เนื่องจากไม่เห็นความสำคัญ โดยเฉพาะโครงการที่เกี่ยวกับการลดอบายมุข เช่น การรณรงค์เกี่ยวกับอบายมุข ต้มสุรา สูบบุหรี่ หรือเล่นการพนัน...”

“บางที่เราก็ไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน การงดเหล้าเข้าพรรษา หรือการเล่นการพนันต่าง ๆ ...”

นอกจากนี้ **ทูลทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน** กันในแต่ละชุมชนก็มีผลต่อการดำเนินการส่งเสริมคุณธรรมด้วย เช่น ชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ มีประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม มีศาสนสถาน การที่ชุมชนมีวัฒนธรรมการอยู่อาศัยและวิถีชีวิต มีวัฒนธรรมการทำมาหากิน มีวัฒนธรรมการแต่งกาย ชุมชนมีวัฒนธรรมทางศาสนาและความเชื่อ ทูลทางวัฒนธรรมที่มีค่าเหล่านี้สามารถเป็นฐานในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ ยกกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนได้ อย่างไรก็ตามยังมีบางชุมชนที่มีปัญหาด้านการตั้งศักยภาพด้านทูลทางวัฒนธรรมของชุมชนมาใช้ประโยชน์โดยเฉพาะชุมชนที่เป็นพหุวัฒนธรรม ดังตัวอย่างผู้แทนชุมชนท่านหนึ่งที่แสดงความคิดเห็นว่า

“ชุมชนมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย มีประเพณีวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่ม บางที่เราก็ไม่รู้ว่าอะไรจะเอามาเป็นจุดขายที่จะสามารถเป็นภาพรวมของชุมชนได้...”

ความไม่เท่าเทียมด้านงบประมาณ จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่า ชุมชนส่วนมากใช้งบประมาณการดำเนินงานขับเคลื่อนคุณธรรม จากงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจากรัฐ คือ กองทุนหมู่บ้าน กรณีชุมชนที่มีการช่วยเหลือจากภาคีเครือข่ายก็จะมียกงบประมาณจากการสนับสนุนต่าง ๆ ได้แก่ NGOs กองทุนชุมชน งบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่มาจากรัฐ และงบประมาณ CSR จากเอกชน ซึ่งเป็นปัจจัยในการส่งเสริมและพัฒนางานคุณธรรมในชุมชนได้ดียิ่งขึ้น จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่า บางชุมชนที่ห่างไกล เช่น ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ยังประสบปัญหาเรื่องการดำเนินงานงบประมาณในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่เนื่องจากสภาพของภูมิประเทศยากต่อการเข้าถึงของภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ก็จะใช้งบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัด เช่น กองทุนหมู่บ้าน และการบริจาคของคนในชุมชน ดังที่วัฒนธรรมจังหวัดท่านหนึ่งได้แสดงความคิดเห็นว่า

“การดำเนินงานของเรามีอุปสรรคด้านลักษณะทางภูมิศาสตร์ การเข้าถึงประชาชนในพื้นที่เป็นไปได้อย่าง การเดินทางที่ทุรกันดารอันเนื่องจากลักษณะภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูงทำให้การดำเนินงานสู่ภาคประชาชนในพื้นที่เป็นไปด้วยความยากลำบาก...”

ปัญหาการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process)

ปัญหาด้านการขยายภาคีเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบ ผลการเก็บข้อมูลภาคสนามทั้งในส่วนจังหวัดและอำเภอ พบว่า ชุมชนคุณธรรมต้นแบบในแต่ละจังหวัดยังมีน้อย บางจังหวัดมีเพียง 1-2 แห่ง การพัฒนาชุมชนต้นแบบ (Best Practice) ที่พัฒนายกระดับให้เป็นตัวอย่าง และเป็นแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ จะมีลักษณะเฉพาะเนื่องจากในชุมชนแต่ละท้องที่ แต่ละจังหวัด จะมีความแตกต่างกัน ถึงแม้จะอยู่ในจังหวัดเดียวกันก็มีความแตกต่างด้านบริบทพื้นที่ ไม่ว่าจะภูมิศาสตร์ทางกายภาพ ทูลทางสังคม ได้แก่ เครือข่ายความร่วมมือจิตอาสา พลังบวร ผู้นำตาม

ธรรมชาติ ประชาชนชาวบ้าน และทุนทางวัฒนธรรม ได้แก่ ประวัติศาสตร์ ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น วิธีการดำเนินชีวิต ทำให้มีลักษณะเฉพาะ มีอัตลักษณ์ของชุมชน ดังนั้น การขยายชุมชนต้นแบบไปยังชุมชนอื่น ๆ จึงประสบความสำเร็จได้ไม่เท่ากัน ใช้เวลาในการพัฒนาและยกระดับได้ไม่เท่ากัน การขยายชุมชนต้นแบบไปยังชุมชนอื่นให้สำเร็จในระยะเวลาอันรวดเร็ว นั้น ต้องขยายไปยังชุมชนที่อัตลักษณ์ หรือบริบทด้านสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมใกล้เคียงกับชุมชนต้นแบบ ดังที่วัฒนธรรมจังหวัดท่านหนึ่งแสดงความคิดเห็นว่า

“ชุมชนต้นแบบที่มีลักษณะเฉพาะของบริบทในพื้นที่ เช่น ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ประชากร การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ และ พลังบวร ที่มีลักษณะเฉพาะ ทำให้ขยายผลหรือนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ชุมชนอื่น ๆ ได้ยาก”

“จริงๆ แล้วสำคัญมากๆ คือการระเบิดจากภายใน นี่คือของจริง อย่างที่ในหลวงท่านบอกแล้ว ปัญหาคือถ้าชาวบ้านไม่ต้องการ ผู้นำไม่เข้มแข็งและทำต่อเนื่องจริงๆ ไม่มีทางที่จะสำเร็จได้ แต่หากผู้นำได้ด้วย ชาวบ้านเอาได้ ไปได้หมด จะต้องระเบิดจากภายในจริงๆ ....”

“ที่ทำได้ต้องบอกว่าผู้นำจริงๆ เขาเอาจริง เราก็มองว่าจะทำยังไงไหวถ้าชาวบ้านไม่เอาด้วย แต่เขาสู้ คุยทุกวัน มาประชุมก็มาแต่เช้าทำแบบนี้ซ้ำๆ ... จะทำได้ ให้คนอื่นทำได้ เป็นแบบอย่างให้คนอื่นได้ ผู้นำชุมชนต้องมาก่อน จะได้ความร่วมมือตามมา ต้องได้ใจ...”

สรุปได้ว่า จากที่กล่าวมาข้างต้นการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในชุมชนยังประสบปัญหาและอุปสรรคในเรื่องของปัญหาด้านประสิทธิภาพของปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) ได้แก่ ปัญหาความร่วมมือของคนในชุมชน และการตั้งศักยภาพด้านทุนทางวัฒนธรรม ความไม่เท่าเทียมด้านงบประมาณ ปัญหาการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมด้านการขยาย ภาศึเครือข่ายชุมชนต้นแบบ

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 คณะผู้ประเมินขอเสนอเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วยผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณและผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ

ผลการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (r) ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามแผนแม่บทฯ กับผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม มีผลการวิจัยมีดังต่อไปนี้

1) ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ระดับจังหวัด ผลการวิเคราะห์พบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ได้แก่ 1) ด้านบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด (Context) มีความสัมพันธ์

เชิงบวกระดับปานกลาง ($r = 0.48$) 2) ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) 4 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากร มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูง ($r = 0.64$) ด้านปัจจัยนำเข้าด้านงบประมาณ มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับปานกลาง ($r = 0.42$) ปัจจัยนำเข้าด้านวัสดุและอุปกรณ์ มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับปานกลาง ($r = 0.48$) ปัจจัยนำเข้าด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูง ($r = 0.57$) และกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูงมาก ($r = 0.80$) กับผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Output/Outcome) ระดับจังหวัด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ดังรายละเอียดในตาราง 21

ตาราง 21 แสดงค่าระดับสหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ กับผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Output/Outcome) ระดับจังหวัด

ปัจจัย	ค่าสหสัมพันธ์ Correlation	ระดับ ความสัมพันธ์
1) ด้านบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด (Context)	0.48*	กลาง
2) ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input)		
ปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากร	0.64*	สูง
ปัจจัยนำเข้าด้านงบประมาณ	0.42*	กลาง
ปัจจัยนำเข้าด้านวัสดุและอุปกรณ์	0.48*	กลาง
ปัจจัยนำเข้าด้านนโยบายและยุทธศาสตร์	0.57*	สูง
3) กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process)	0.80*	สูงมาก

ส่วนที่ 2 ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ระดับอำเภอ

ผลการวิเคราะห์พบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ได้แก่ 1) ด้านบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอ (Context) มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูงมาก ($r = 0.93$) 2) ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) 4 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากร มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูง ($r = 0.69$) ด้านปัจจัยนำเข้าด้านงบประมาณ มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูงมาก ($r = 0.84$) ปัจจัยนำเข้าด้านวัสดุและอุปกรณ์ มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูง ($r = 0.62$) ปัจจัยนำเข้าด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูง ($r = 0.61$) และ 3) กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูงมาก ($r = 0.79$) กับผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Output/Outcome) ระดับอำเภอ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ดังรายละเอียดในตาราง 22

ตาราง 22 แสดงค่าระดับสหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ กับผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Output/Outcome) ระดับอำเภอ

ปัจจัย	ค่าสหสัมพันธ์ Correlation	ระดับ ความสัมพันธ์
1) ด้านบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอ (Context)	0.93*	สูงมาก
2) ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input)		
ปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากร	0.69*	สูง
ปัจจัยนำเข้าด้านงบประมาณ	0.84*	สูงมาก
ปัจจัยนำเข้าด้านวัสดุและอุปกรณ์	0.62*	สูง
ปัจจัยนำเข้าด้านนโยบายและยุทธศาสตร์	0.61*	สูง
3) กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process)	0.79*	สูงมาก

3) ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ระดับองค์กร/หน่วยงาน

ผลการวิเคราะห์พบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ได้แก่ 1) ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) ได้แก่ 1.1) การมีส่วนร่วมในการรับรู้กับทุกภาคส่วนทั้งภายในและภายนอกองค์กร/หน่วยงาน มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูง ($r = 0.53$) 1.2) การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมตามข้อปฏิบัติหลักขององค์กร/หน่วยงานคุณธรรม 3 ด้าน ได้แก่ ด้านศาสนา มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูงมาก ($r = 0.87$) ด้านหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูงมาก ($r = 0.87$) ด้านการรักษาสืบสานวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูงมาก ($r = 0.84$) 1.3) ด้านการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคลากรในองค์กร/หน่วยงาน มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูงมาก ($r = 0.88$) 1.4) ด้านการนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างอาชีพและรายได้ มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูงมาก ($r = 0.82$) 1.5) ด้านการเป็นองค์กร/หน่วยงานคุณธรรมต้นแบบ เป็นแหล่งเรียนรู้ให้องค์กร/หน่วยงานอื่น ๆ มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูงมาก ($r = 0.94$) 2) กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) 4 ด้าน ได้แก่ 2.1) ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “ความพอเพียง” มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูงมาก ($r = 0.94$) 2.2) ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “มีวินัย” มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูงมาก ($r = 0.93$) 2.3) ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “สุจริต” มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูงมาก ($r = 0.89$) และ 2.4) ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “จิตอาสา” มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูงมาก ($r = 0.91$) กับผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ดังรายละเอียดในตาราง 23

ตาราง 23 แสดงค่าระดับสหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ กับผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริม
คุณธรรมในองค์กร/หน่วยงาน (Output/Outcome)

ปัจจัย	ค่าสหสัมพันธ์ Correlation	ระดับ ความสัมพันธ์
1) ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input)		
1.1) การมีส่วนร่วมในการรับรู้กับทุกภาคส่วนทั้งภายในและภายนอก	0.53*	สูง
1.2) การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมตามข้อปฏิบัติหลักขององค์กร/หน่วยงาน คุณธรรม 3 ด้าน		
-ด้านศาสนา	0.87*	สูงมาก
-ด้านหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	0.87*	สูงมาก
-ด้านการรักษาสีบสานวัฒนธรรม	0.84*	สูงมาก
1.3) ด้านการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคลากรในองค์กร/หน่วยงาน	0.88*	สูงมาก
1.4) ด้านการนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างอาชีพและรายได้	0.82*	สูงมาก
1.5) ด้านการเป็นองค์กร/หน่วยงานคุณธรรมต้นแบบ เป็นแหล่งเรียนรู้ให้องค์กร/ หน่วยงานอื่นๆ	0.94*	สูงมาก
2) กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) 4 ด้าน		
2.1) ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “ความพอเพียง”	0.94*	สูงมาก
2.2) ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “มีวินัย”	0.93*	สูงมาก
2.3) ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “สุจริต”	0.89*	สูงมาก
2.4) ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “จิตอาสา”	0.91*	สูงมาก

**4) ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริม
คุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ระดับชุมชน**

ผลการวิเคราะห์พบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ได้แก่ 1) ด้านปัจจัยนำเข้า
ในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input)
ได้แก่ 1.1) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนคุณธรรมกับทุกภาคส่วนในชุมชน มีความสัมพันธ์เชิงบวก
ระดับปานกลาง ($r = 0.32$) 1.2) ในด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชนคุณธรรมกับ
ทุกภาคส่วนในชุมชน มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับปานกลาง ($r = 0.30$) 1.3) การมีส่วนร่วมในการจัด
กิจกรรมตามข้อปฏิบัติหลักของชุมชนคุณธรรม 3 ด้าน ได้แก่ ด้านศาสนา มีความสัมพันธ์เชิงบวก
ระดับปานกลาง ($r = 0.48$) ด้านหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูง
($r = 0.56$) ด้านการรักษาสีบสานวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูง ($r = 0.64$)
1.4) ความพร้อมของชุมชนในการเป็นชุมชนคุณธรรม 2 ด้าน ได้แก่ ความพร้อมด้านทุนทางสังคม
และวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูง ($r = 0.63$) ความพร้อมด้านการดำเนินงานชุมชน
คุณธรรมมีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูง ($r = 0.68$) 1.5) ด้านการนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างอาชีพ
และรายได้ มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูง ($r = 0.60$) 1.6) ความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมทางศาสนา

กับการดำเนินชีวิต มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูง ($r = 0.65$) หลักธรรมทางศาสนากับการดำเนินชีวิต มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูง ($r = 0.65$) 2) กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) มี 4 คือการประยุกต์ใช้คุณธรรม “ความพอเพียง” มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูง ($r = 0.64$) การประยุกต์ใช้คุณธรรม “มีวินัย” มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับปานกลาง ($r = 0.51$) การประยุกต์ใช้คุณธรรม “สุจริต” มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูงมาก ($r = 0.70$) ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “จิตอาสา” มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูง ($r = 0.60$) กับผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ดังรายละเอียดในตาราง 24

ตาราง 24 แสดงค่าระดับสหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ กับผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในชุมชน (Output/Outcome)

ปัจจัย	ค่าสหสัมพันธ์ Correlation	ระดับ ความสัมพันธ์
1) ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input)		
1.1) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนคุณธรรมกับทุกภาคส่วนในชุมชน	0.32*	ปานกลาง
1.2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชนคุณธรรมกับทุกภาคส่วนในชุมชน	0.30*	ปานกลาง
1.3) การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมตามข้อปฏิบัติหลักของชุมชนคุณธรรม 3 ด้าน		
-ด้านศาสนา	0.48*	ปานกลาง
-ด้านหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	0.56*	สูง
-ด้านการรักษาสืบสานวัฒนธรรม	0.64*	สูง
1.4 ความพร้อมของชุมชนในการเป็นชุมชนคุณธรรม 2 ด้าน		
-ความพร้อมด้านทุนทางสังคมและวัฒนธรรม	0.63*	สูง
-ความพร้อมด้านการดำเนินงานชุมชนคุณธรรม	0.68*	สูง
1.5 ด้านการนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างอาชีพและรายได้	0.60*	สูง
1.6 ความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมทางศาสนากับการดำเนินชีวิต	0.65*	สูง
2) กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) 4 ด้าน		
2.1) ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “ความพอเพียง”	0.64*	สูง
2.2) ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “มีวินัย”	0.51*	ปานกลาง
2.3) ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “สุจริต”	0.70*	สูงมาก
2.4) ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “จิตอาสา”	0.60*	สูง

ส่วนที่ 2 ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม พบประเด็นปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ จำแนกตามระดับดังนี้

1) ปัจจัยแห่งความสำเร็จระดับจังหวัดและอำเภอ พบประเด็นปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จดังต่อไปนี้

ด้านบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัดและอำเภอ (Context)

พบว่า จังหวัดและอำเภอต่าง ๆ ที่มีบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรม ได้แก่ ทูทางสังคมที่ดี ได้แก่ **ความร่วมมือร่วมใจของภาคีเครือข่าย** ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กร และหน่วยงานต่าง ๆ จะทำให้ จังหวัดและอำเภอประสบความสำเร็จในการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ของจังหวัดในการขับเคลื่อน แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ดังที่ผู้แทนระดับจังหวัดและอำเภอต่าง ๆ ได้แสดงความคิดเห็น ดังต่อไปนี้

“การบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานทุกภาคส่วนทั้งในระดับจังหวัดและระดับ อำเภอ ความเข้มแข็งของชุมชน และพลังบรรจบกับคนในพื้นที่ให้ความร่วมมือก็จะทำให้เกิด ผลสำเร็จของการดำเนินส่งเสริมคุณธรรมในจังหวัด...”

“ผู้บริหาร และหัวหน้าภาคส่วนต่าง ๆ ให้ความสำคัญ มีการดีไซนงานต่าง ๆ ร่วมกัน การรับฟังทุกความเห็นตั้งแต่ฐานราก ทำให้ทุกคนรู้สึกว่าคุณมีส่วนร่วมในความสำเร็จของงาน...”

นอกจากทูทางสังคมที่เป็นความร่วมมือร่วมใจของภาคีเครือข่ายที่ร่วมขับเคลื่อน งานส่งเสริมคุณธรรมแล้ว ทูทางวัฒนธรรมนับว่าเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงาน ขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัด จังหวัดที่มีวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีลักษณะเป็น พหุวัฒนธรรม ทั้งในด้านประเพณีวัฒนธรรม ศาสนสถาน วิถีชีวิตวัฒนธรรมความเป็นอยู่วิถีวัฒนธรรม การทำมาหากินและอาชีพ วัฒนธรรมการแต่งกาย ค่านิยมและความเชื่อทางศาสนา ทุนวัฒนธรรมที่ กล่าวมาข้างต้นจะเพิ่มคุณค่าและมูลค่าของจังหวัด และเอื้ออำนวยต่อการขับเคลื่อนแผนแม่บท ส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ให้ประสบความสำเร็จได้ ดังที่ผู้แทนระดับจังหวัดและอำเภอให้ความ คิดเห็นต่อไปนี้

“อัตลักษณ์ของแต่ละจังหวัดที่สะท้อนถึงความศรัทธาในศาสนา การมีสังคม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบพหุวัฒนธรรมทำให้เกิดทุนทางวัฒนธรรม และทูทางสังคมที่ดี ทำให้เรา การขยายองค์กรภาคีเครือข่าย เกิดสมัชชาคุณธรรม และตลาดนัดความดี...”

“มีความเป็นพหุวัฒนธรรม มีประเพณีและวัฒนธรรมชาติพันธุ์ อัตลักษณ์เฉพาะทาง ชาติพันธุ์ และเครือข่ายทางสังคมทำให้จังหวัด รวมถึงองค์กรที่ทำงานด้านส่งเสริมคุณธรรมสามารถ ขยายผลการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมได้มาก...”

“ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทุนทางสังคม ครอบครัวแข็งแรง ความ สามัคคีในชุมชน เป็นพลังในการขับเคลื่อนการส่งเสริมคุณธรรมได้เป็นอย่างดี...”

“บริบททางวัฒนธรรม สภาพภูมิศาสตร์ พื้นที่เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน พม่า ลาว กลุ่มชาติพันธุ์ วิธีการดำเนินชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์ และมีพลังบรรจบที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของ ท้องถิ่นเป็นตัวขับเคลื่อนความสำเร็จ...”

ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) ผลการศึกษา มีดังนี้

ปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากรที่มีศักยภาพ พบว่า บุคลากรที่เป็นผู้นำระดับจังหวัด ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด หัวหน้าส่วนราชการจังหวัด และนายอำเภอ บุคคลเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากรหลักที่เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ การดำเนินงานด้านการส่งเสริมคุณธรรมระดับอำเภอและจังหวัดให้ประสบความสำเร็จ ดังที่ผู้แทน ระดับจังหวัดและอำเภอแสดงความคิดเห็นต่อไปนี้

“ถ้าผู้บริหารระดับสูงของจังหวัดให้ความสำคัญกับแผนการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม และมีความมุ่งมั่นส่งเสริมคุณธรรมในจังหวัด ก็จะทำให้การดำเนินงานในจังหวัดบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้...”

“การให้ความสำคัญกับคุณธรรมของผู้ว่าราชการจังหวัด และการบูรณาการร่วมกัน ระหว่างหน่วยงานทุกภาคส่วนในจังหวัดมีผลสำเร็จต่อการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในจังหวัด...”

“ท่านผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานอนุกรรมการส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัด และวัฒนธรรมจังหวัดเป็นเลขานุการ ในการขับเคลื่อนกิจกรรมและการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม ร่วมกับภาคีเครือข่าย รวมทั้งมีการทำ(MOU) กับเครือข่ายในการส่งเสริมให้เป็นจังหวัดคุณธรรม ต้นแบบในภาคใต้...”

“ผู้นำระดับอำเภอเห็นความสำคัญและเป็นแบบอย่าง และสามารถเชื่อมประสานแบบบูรณาการเข้ากับการบริหารจัดการปกติ และการเชื่อมโยงกับเครือข่ายได้...”

“ผู้บังคับบัญชาในแต่ละระดับชั้นในอำเภอมีการวางแผน และทำความเข้าใจในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมร่วมกับสภาองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่ระดับอำเภอ ท้องที่ ท้องถิ่น และแกนนำชุมชน...”

นอกจากผู้นำที่เป็นบุคคลสำคัญที่เป็น Key Person ระดับจังหวัดและอำเภอแล้ว การแต่งตั้งคณะทำงานชุดต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัดและอำเภอที่สอดคล้องกับแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ การวางแผนยุทธศาสตร์ร่วมกัน การวางแผนกลยุทธ์ และวางแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมสู่ภาคส่วนต่าง ๆ ในจังหวัดและอำเภออย่างเป็นรูปธรรมจะส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของจังหวัดและอำเภอในภาพรวม และควรมีเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่รับผิดชอบด้านคุณธรรมของจังหวัดโดยตรง ซึ่งปัจจุบัน การปฏิบัติงานด้านบริหารจัดการส่วนใหญ่อยู่ที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และใช้บุคลากรในสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเป็นผู้ดำเนินการ ดังที่ผู้แทนระดับจังหวัดและอำเภอแสดงความคิดเห็นต่อไปนี้

“จังหวัดมีการแต่งตั้งคณะทำงานและกำหนดกลไกทำงานต่าง ๆ ที่ชัดเจน มีการจัดประชุม และขับเคลื่อนงานในจังหวัดอย่างเป็นรูปธรรม...”

“อำเภอมีการแต่งตั้งคณะกรรมการในการขับเคลื่อน ผ่านอนุกรรมการระดับอำเภอ ซึ่งมาจากตัวแทนหน่วยงานราชการระดับอำเภอ ท้องถิ่น และองค์กรต่าง ๆ...”

“ควรมีผู้รับผิดชอบปฏิบัติงานโครงการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัดที่ชัดเจน ปัจจุบันมีลักษณะเป็นงานฝาก เพราะจะทำให้สามารถประสานงานการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมกับภาคีเครือข่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ...”

ปัจจัยนำเข้าด้านงบประมาณที่เพียงพอต่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ พบว่า จังหวัดและอำเภอต่าง ๆ มีงบประมาณที่มาจากส่วนกลางที่ได้รับการจัดสรรจากงบประมาณแผ่นดิน ประจำปีที่ต้องใช้ดำเนินงานตามพันธกิจปกติที่ต้องรับผิดชอบในพื้นที่ ดังนั้นงบประมาณที่ใช้ดำเนินการด้านการส่งเสริมคุณธรรมตามยุทธศาสตร์ของจังหวัดต้องดึงมาจากงบประมาณปกติ ดังนั้นจังหวัดและอำเภอใช้งบประมาณในการขับเคลื่อนการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่มาร่วมมือเป็นภาคีเครือข่ายระดับอำเภอและจังหวัด รวมทั้งมีการระดมทุนจากแหล่งทุนต่าง ๆ ได้แก่ การขอรับการบริจาค หรือการขอรับทุนสนับสนุนจากองค์กรภาคเอกชน หรือใช้งบประมาณเงินรายได้ของจังหวัดและอำเภอเอง มาใช้สนับสนุนการดำเนินการ ดังที่ผู้แทนระดับจังหวัดและอำเภอ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับงบประมาณดำเนินการต่อไปนี้

“มีงบประมาณที่มาจากส่วนกลาง งบภาคใต้ และงบจากภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง...”

“งบประมาณดำเนินการมาจากส่วนกลาง และยังมีงบประมาณของกรุงเทพมหานคร อีกด้วย...”

“งบประมาณมีค่อนข้างจำกัด และเป็นงบประมาณปกติที่ใช้ดำเนินงานตามพันธกิจ ไม่มีงบโดยตรง ส่วนใหญ่เป็นการบูรณาการสอดแทรกเข้าไปในพันธกิจของแต่ละฝ่าย ที่มีกิจกรรมของตนเองอยู่แล้ว...”

ปัจจัยนำเข้าด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม พบว่า จังหวัดรับนโยบายและยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ที่กระทรวงกำหนด โดยนำมาใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์ และกลไกในการขับเคลื่อนโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมที่สอดคล้องกับแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ โดยมีการวางแผนยุทธศาสตร์ร่วมกันระหว่างจังหวัดและอำเภอ มีการวางแผนกลยุทธ์ในการขับเคลื่อน รวมทั้งมีแผนปฏิบัติการประจำปี และมีการกำหนดตัวชี้วัดของจังหวัดร่วมกับอำเภอในการวัดและประเมินผลสำเร็จของโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการในแต่ละปี ซึ่งโครงการและกิจกรรมนั้น ๆ ได้ถูกบรรจุไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปีของจังหวัดและอำเภอ ดังที่ผู้แทนระดับจังหวัดและอำเภอแสดงความคิดเห็นต่อไปนี้

“จังหวัดได้เผยแพร่แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม โดยการบูรณาการเข้ากับแผนงานและบริบททางสังคมที่ภาคีเครือข่ายในแต่ละภาคส่วนยึดถือปฏิบัติอยู่...”

“อำเภอมีการเผยแพร่แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม ยุทธศาสตร์จังหวัด ยุทธศาสตร์อำเภอ เพื่อบูรณาการภาคีเครือข่ายให้มีความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน...”

“อำเภอรับสนองยุทธศาสตร์ของจังหวัด และยุทธศาสตร์ส่งเสริมคุณธรรม ซึ่งเราจะถ่ายทอดและบริหารจัดการตามศักยภาพของชุมชนและพันธกิจขององค์กรเครือข่าย...”

ด้านกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมที่มีมาตรฐาน (Process) พบว่า จังหวัดและอำเภอยังมีระบบในรูปของกระบวนการดำเนินงานแบบปกติ (Routine work) ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การส่งเสริมคุณธรรม คุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ ความพอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา ของจังหวัดและอำเภอ ยังไม่บรรลุเป้าประสงค์ในการบริหารจัดการที่ดีและมีคุณภาพ ตามตัวบ่งชี้ระยะกลางที่กระทรวงกำหนดไว้ในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ดังนั้นการดำเนินการให้รับการรับรองมาตรฐานการบริหารจัดการ เป็นเรื่องที่สำคัญเพราะกระบวนการบริหารจัดการที่ดีจะส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลการดำเนินการด้านการส่งเสริมคุณธรรมตามแผนแม่บทฯ นอกจากนี้ต้องพัฒนาระบบกลไกการบริหารจัดการทางวิชาการเพื่อเสริมให้การทำงานมีพื้นฐานที่ดี เช่น การจัดทำฐานข้อมูลทั้งด้านข้อมูลพื้นฐาน ข้อมูลวิจัยทางด้านส่งเสริมคุณธรรมทั้งระดับภูมิภาคและส่วนกลาง เป็นต้น

สรุปได้ว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของจังหวัดและอำเภอ ได้แก่ ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) ได้แก่ ปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากรที่มีศักยภาพ ด้านปัจจัยนำเข้าด้านงบประมาณที่เพียงพอต่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ ปัจจัยนำเข้าด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม ด้านกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมที่มีมาตรฐาน

2) ปัจจัยแห่งความสำเร็จระดับองค์กร/หน่วยงาน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพระดับองค์กร/หน่วยงาน ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม พบประเด็นดังต่อไปนี้

ปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) ผลการศึกษา มีดังนี้

ศักยภาพผู้นำขององค์กร/หน่วยงาน ผลการวิเคราะห์ พบว่า ผู้นำหรือผู้บริหารระดับสูงเป็นผู้ที่กำหนดนโยบายการดำเนินงานองค์กรคุณธรรมกับบุคลากรภายในองค์กร ผู้นำองค์กร/หน่วยงานต้องมีความรู้ความสามารถด้านการวางแผนยุทธศาสตร์ และแผนกลยุทธ์ในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมขององค์กรให้ประสบความสำเร็จ รวมทั้งทำหน้าที่ประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อดำเนินงานด้านการส่งเสริมคุณธรรมร่วมกันให้กับสังคมภายนอกด้วย ผู้นำหรือผู้บริหารองค์กรจะต้องวางแผนการดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมต่าง ๆ ให้สอดคล้องตามพันธกิจหลักขององค์กรและให้สอดคล้องกับแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ด้วย และต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนของบุคลากรใต้บังคับบัญชา สามารถจูงใจให้บุคลากรเห็นความสำคัญในการขับเคลื่อนคุณธรรมองค์กรร่วมกัน

ด้านการบริหารจัดการงบประมาณ พบว่า การบริหารงบประมาณองค์กร/หน่วยงานในการส่งเสริมคุณธรรมมีความสำคัญเนื่องจากงบประมาณที่มีอยู่จำกัดและต้องใช้ในการดำเนินงานตามพันธกิจปกติขององค์กร การบริหารงบประมาณที่มีให้เกิดประโยชน์สูงสุดจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นซึ่งอาจนำระบบ PDCA มาประยุกต์ใช้ทั้งด้านการบริหารงบประมาณ และอาจใช้หลักการประเมินแบบ Utilization Model มาประเมินประโยชน์และความคุ้มค่าของงบประมาณที่ลงทุนไปใน

การส่งเสริมคุณธรรมด้วย นอกเหนือจากการบริหารจัดการงบประมาณองค์กรที่มีอยู่แล้ว ผู้นำหรือผู้บริหารองค์กรจะต้องมีศักยภาพในการแสวงหางบประมาณสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายเพื่อใช้ในการจัดโครงการกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม โดยอาจเสนอโครงการและกิจกรรมเพื่อขอรับงบประมาณจาก สสส. และศูนย์คุณธรรม (องค์กรมหาชน) เป็นต้น

ประสิทธิภาพในการถ่ายทอดนโยบายและยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ พบว่า องค์กรและหน่วยงานต้องสร้างความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการเป็นองค์กรคุณธรรมให้กับบุคลากรภายในองค์กร รวมทั้งต้องมีศักยภาพในการถ่ายทอดนโยบาย และยุทธศาสตร์องค์กรสู่การปฏิบัติ โดยใช้การสื่อสารทั้งในแนวดิ่งและแนวราบเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้บุคลากร โดยเฉพาะสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์กรคุณธรรมเพื่อเชื่อมโยงยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมคุณธรรมขององค์กรสู่แผนการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

มาตรฐานกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) พบว่า บริหารจัดการที่ดีที่มีคุณภาพตามตัวบ่งชี้ระยะกลางที่กระทรวงกำหนดไว้ในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ยังเป็นเรื่องสำคัญที่องค์กรและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน นอกจากเรื่องของการขอรับรองมาตรฐานการบริหารจัดการแล้วยังสามารถนำระบบวงจรบริหารงานคุณภาพ (PDCA) มาใช้ในการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

สรุปได้ว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จขององค์กร/หน่วยงาน ได้แก่ ปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) ได้แก่ ศักยภาพผู้นำขององค์กร/หน่วยงาน ด้านการบริหารจัดการงบประมาณ ประสิทธิภาพในการถ่ายทอดนโยบายและยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ มาตรฐานกระบวนการหรือการดำเนินงาน

3) ปัจจัยแห่งความสำเร็จระดับชุมชน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพระดับชุมชน ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม พบประเด็นดังต่อไปนี้

ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) ผลการศึกษา มีดังนี้

ทุนทางสังคม พบว่าทุนศักยภาพของชุมชนมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมระดับชุมชน โดยเฉพาะความร่วมมือของคนในชุมชน ส่วนทุนทางสังคมภายนอก พิจารณาได้จากความร่วมมือของภาคีเครือข่าย ได้แก่ พลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) องค์กรเอกชน NGOs และเครือข่ายภาครัฐ และเอกชน ทุนทางสังคมดังกล่าวเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในชุมชนให้ประสบความสำเร็จ นอกจากทุนทางสังคมทั้งภายในภายนอกแล้ว ทุนทางวัฒนธรรมในชุมชนยังเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการต่อยอดการส่งเสริมคุณธรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอีกด้วย การค้นหาและการดึงศักยภาพด้านทุนทางวัฒนธรรมมาต่อยอดจะเป็นการสร้าง

คุณค่าทางด้านจิตใจ และการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้นได้

ด้านการบริหารจัดการงบประมาณ พบว่า ชุมชนส่วนมากใช้งบประมาณการดำเนินงานขับเคลื่อนคุณธรรมจากงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจากรัฐ เช่น กองทุนหมู่บ้าน กองทุนแม่แผ่นดิน หรือจากภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ได้แก่ NGOs และงบประมาณ CSR จากองค์กร/หน่วยงานด้านเอกชน รวมทั้งสามารถทำโครงการเสนอของงบประมาณสนับสนุนจากงบประมาณจากสสส. ศูนย์คุณธรรม อำเภอหรือจังหวัด เพื่อนำมาใช้ในการขับเคลื่อนคุณธรรมในชุมชน

บริบทที่เหมาะสมในการขยายภาคีเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบ จากการศึกษาพบว่า การขยายภาคีเครือข่ายชุมชนต้นแบบ เพื่อสร้างชุมชนต้นแบบ (Best Practice) แห่งใหม่ จะต้องพิจารณาจากบริบทที่เหมาะสม ซึ่งคล้ายคลึงชุมชนต้นแบบเดิม โดยมีบริบทด้านทุนทางสังคมและมีทุนทางวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกัน สอดรับกับหลักการชุมชนแบบเครือข่ายที่ดีที่แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ได้กำหนด ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวกับการขยายภาคีเครือข่ายชุมชนต้นแบบจะต้องพิจารณา บริบทที่เหมาะสมของชุมชนต่าง ๆ ที่จะขยายภาคีเครือข่ายชุมชนต้นแบบด้วยจึงเกิดผลสำเร็จในการขยายและสร้างชุมชนต้นแบบแห่งใหม่

สรุปว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของชุมชน ได้แก่ทุนทางสังคม ด้านการบริหารจัดการงบประมาณ บริบทที่เหมาะสมในการขยายภาคีเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และกรอบแนวทางการกระบวนการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ให้มีความเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพสำหรับนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงานและจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ.2566-2570)

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามและการประชุมรายงานการประเมินผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) วันที่ 18 สิงหาคม 2564 เพื่อระดมความคิดเชิงวิพากษ์สามารถนำไปขยายผลเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และกรอบแนวทางการกระบวนการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ให้มีความเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพและแนวทางในการจัดทำแผนแม่บทฉบับต่อไปได้ดังต่อไปนี้

3.1 สรุปสาระสำคัญของการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)

3.1.1 ด้านสภาพแวดล้อม ระดับชาติ (National Context)

สาระสำคัญ	ตัวบ่งชี้เชิงประจักษ์ 2559 - 2564
1. มติคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ 12 กรกฎาคม 2559 ให้ทุกหน่วยงานใช้เป็นกรอบและทิศทางการดำเนินการด้านการส่งเสริมคุณธรรมให้กับประชาชนในชาติ	ทุกหน่วยงาน/องค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชน ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินการส่งเสริมคุณธรรมในสังคมไทย มีแผน นโยบาย และโครงการกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม
2. ความจำเป็นต้องมีแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ เพื่อให้คนไทยมีความรู้คู่คุณธรรม เป็นสังคมคุณธรรมอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน	2. มีระบบกลไกการบริหารจัดการส่งเสริมคุณธรรม มีระบบการบริหารจัดการทางวิชาการองค์ความรู้ การวิจัย การพัฒนามาตรฐานการส่งเสริมคุณธรรม มีหลักสูตร และระบบติดตามประเมินผลการส่งเสริมคุณธรรมฯ ในมิติต่าง ๆ
3. เพื่อแก้ไขวิกฤติของชาติ อันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์และปัญหาเทคโนโลยีสารสนเทศที่บิดเบือนและเป็นข่าวสารเชิงลบส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ เชิงลบแก่สังคมไทย ได้แก่ ความแปลกแยกขัดแย้งทางความคิด ความผูกพันในครัวเรือนลดลง เยาวชนปฏิเสธวัฒนธรรมดั้งเดิม รวมทั้งเกิดวิกฤตความเสื่อมถอยด้านคุณธรรมของคนไทยลดลง คดีความ ทางกฎหมายด้านต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น	3. มีภาคีเครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมคุณธรรมในสังคมเพิ่มมากขึ้น
	4. ประเทศเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลก

ผลการดำเนินการตามตัวบ่งชี้

ด้านสภาพแวดล้อม ระดับชาติ (National Context)

จากการศึกษาพบว่าคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการในระดับนโยบายภายใต้คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ จำนวน 5 คณะ ประกอบด้วย (1) คณะอนุกรรมการกำกับติดตามการส่งเสริมคุณธรรมในสังคมไทย (2) คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (3) คณะอนุกรรมการด้านวิชาการการส่งเสริมคุณธรรมในสังคมไทย (4) คณะอนุกรรมการด้านประชาสัมพันธ์การส่งเสริมคุณธรรมในสังคมไทย และ (5) คณะอนุกรรมการด้านการประเมินชุมชน องค์กร อำเภอ และจังหวัดคุณธรรม

ส่วนในระดับปฏิบัติการมีคณะอนุกรรมการ 3 คณะ คือ (1) คณะอนุกรรมการส่งเสริมคุณธรรมระดับกระทรวง โดยมีปลัดกระทรวงเป็นประธานอนุกรรมการ และรองปลัดกระทรวงที่ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริตของกระทรวงเป็นอนุกรรมการและเลขานุการ

มีหน้าที่และอำนาจในการจัดทำ ชับเคลื่อน ติดตามรายงานผลตามแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการ ส่งเสริมคุณธรรมระดับกระทรวง เพื่อส่งเสริมให้ข้าราชการและประชาชนมีคุณธรรมภายใต้ภารกิจ และงบประมาณของหน่วยงาน (2) คณะอนุกรรมการส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัด มีผู้ว่าราชการ จังหวัดเป็นประธานอนุกรรมการ และวัฒนธรรมจังหวัดเป็นอนุกรรมการและเลขานุการ ทำหน้าที่ ชับเคลื่อน ติดตาม รายงานผลตามแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัด เพื่อส่งเสริมให้ข้าราชการและประชาชนในจังหวัดมีคุณธรรม (3) คณะอนุกรรมการส่งเสริมคุณธรรม กรุงเทพมหานคร มีปลัดกรุงเทพมหานครเป็นประธานอนุกรรมการ และสำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ ทำหน้าที่ ชับเคลื่อน ติดตาม รายงานผลตามแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมของหน่วยงานในสังกัด เพื่อส่งเสริมให้ข้าราชการ และประชาชนมีคุณธรรม และสืบเนื่องจากสภาพแวดล้อมดังกล่าวได้นำสู่การขับเคลื่อนการส่งเสริม คุณธรรมแห่งชาติในระดับต่าง ๆ ดังนี้

1. ทุกหน่วยงาน/องค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่เป็นเครือข่ายระดับจังหวัด มีแผน นโยบาย และโครงการกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม ทั้งในรูปปัจเจก และมีการประสานแผนนโยบาย และ โครงการกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม ร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เป็นภาคีเครือข่าย

2. ทุกหน่วยงาน/องค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่เป็นเครือข่ายระดับภาคและจังหวัด มีระบบกลไกการบริหารจัดการส่งเสริมคุณธรรมฯ ภายในหน่วยงานของตนในรูปแบบ Systematic Model ซึ่งยังไม่ปรากฏชัดเจนในเรื่องของระบบการบริหารจัดการทางวิชาการ องค์ความรู้ การวิจัย การพัฒนามาตรฐานการส่งเสริมคุณธรรม มีหลักสูตร และระบบติดตามประเมินผลการส่งเสริม คุณธรรมในมิติต่าง ๆ ซึ่งการประเมินผลความสำเร็จโครงการยังเป็นรูปแบบการประเมินผลการ ปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติการที่หน่วยงานวางแผนไว้ในแต่ละปี มีลักษณะเป็นปัจเจกขาดการเชื่อมโยง มิติต่าง ๆ ของภาคีเครือข่าย ทุกระดับชั้น และฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงผลการดำเนินงานของภาคี เครือข่ายที่เป็นระบบเทคโนโลยีสารสนเทศไม่ปรากฏเด่นชัด ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการทำงานพัฒนา ส่งเสริมคุณธรรมต่อเนื่องที่เป็นองค์รวมในระดับจังหวัด และอำเภอ

3. ทั้งในระดับจังหวัดและอำเภอมีภาคีเครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมคุณธรรม ในสังคมเพิ่มมากขึ้นที่มาจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และชุมชน

4. การเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลกในระดับ จังหวัดและอำเภอ ยังไม่ปรากฏเด่นชัดเรื่องการเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมในประชาคมอาเซียนและ ประชาคมโลก ส่วนมากการดำเนินงาน/โครงการ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยมีความ ร่วมมือในกิจกรรมและโครงการด้านคุณธรรมร่วมกัน เช่น งานประเพณีและวัฒนธรรมที่จังหวัดเลย จังหวัดเชียงราย จังหวัดสงขลา และจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น ซึ่งขณะนี้ยังไม่สามารถบรรลุผล ตัวชี้วัดในยุทธศาสตร์ที่ 4 ของแผนแม่บทฯ

เงื่อนไขความสำเร็จด้านสภาพแวดล้อม ระดับชาติ (National Context)

ตัวบ่งชี้ข้อที่ 1

1. ต้องมีความแข็งแกร่งในความร่วมมือของภาคีเครือข่ายที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างมีประสิทธิภาพ
2. ศักยภาพในการขับเคลื่อนแผนแม่บทฯ ของผู้นำระดับจังหวัด อำเภอ ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ หัวหน้าส่วนราชการระดับจังหวัดและอำเภอ
3. การมีทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมในระดับภูมิภาคหรือท้องถิ่น
4. การบริหารจัดการองค์ความรู้ด้านแผนและนโยบายแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ สู่การปฏิบัติได้อย่างแท้จริง

ตัวบ่งชี้ข้อที่ 2

1. ต้องมีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงด้านการวิจัย การพัฒนามาตรฐาน การส่งเสริมคุณธรรม และฐานข้อมูลสถิติ ระดับกระทรวง และภูมิภาค โดยร่วมมือกับสถาบันการศึกษาทั้งส่วนกลางและภูมิภาค
2. การมีระบบการบริหารจัดการทางวิชาการในหน่วยงาน/องค์กร ที่มีประสิทธิภาพ
3. ต้องมีหน่วยงานกลางในการรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ โดยมี KPI กลาง และ KPI ที่สอดคล้องบริบทในภูมิภาคหรือท้องถิ่น
4. ต้องพัฒนาเกณฑ์ความสำเร็จของการดำเนินการตามแผนแม่บทฯ ทุกระดับควรเป็นรูปธรรมทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ

ตัวบ่งชี้ข้อที่ 3

1. ควรกำหนดให้ผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจทุกภาคส่วนระดับจังหวัดและอำเภอ มีส่วนร่วมในการเป็นคณะอนุกรรมการฯ โดยตำแหน่งในการขับเคลื่อนระดับจังหวัดและอำเภอ ร่วมกับผู้นำองค์กร ชุมชน
2. กำหนดให้มี KPI เป็นร้อยละของการเพิ่มขึ้นของภาคีเครือข่ายที่ชัดเจนและต่อเนื่องในแต่ละปี

ตัวบ่งชี้ข้อที่ 4

1. พัฒนาหลักเกณฑ์แบบอย่างด้านคุณธรรมในระดับนานาชาติร่วมกับประชาคมอาเซียน ทั้งเชิงระบบ (Systematic Model) และผลลัพธ์ (Output)
2. สนับสนุนและกำหนดแนวทางปฏิบัติเพื่อยกระดับการรับรองมาตรฐานนานาชาติ เรื่องการดำเนินงานด้านคุณธรรมที่ชัดเจนและเป็นไปได้บริบทของพื้นที่
3. ขยายเครือข่ายร่วมมือกับหน่วยงานและองค์กรของไทยที่มีการดำเนินการด้านคุณธรรมที่เป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติในการแก้ไขปัญหาความยากจน การยกระดับคุณภาพชีวิต ปัญหายาเสพติด และเกษตรแผนใหม่ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เช่น มูลนิธิชัยพัฒนา และโครงการในพระราชดำริต่าง ๆ

ปัญหาและอุปสรรคด้านสภาพแวดล้อม ระดับชาติ (National Context)

ตัวบ่งชี้ข้อที่ 1

1. ขาดความร่วมมือของภาคีเครือข่ายที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างมีประสิทธิภาพในบางจังหวัด และผู้รับผิดชอบหลักถูกกำหนดให้เป็นวัฒนธรรมจังหวัด ซึ่งไม่สามารถขับเคลื่อนได้อย่างเป็นองค์รวม

2. การเปลี่ยนแปลงผู้นำขับเคลื่อนแผนแม่บทฯ ของผู้ในระดับจังหวัด อำเภอ ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ หัวหน้าส่วนราชการระดับจังหวัดและอำเภอ มีผลต่อความต่อเนื่องและความยั่งยืนในการปฏิบัติงาน

3. การมีทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมในระดับภูมิภาคหรือท้องถิ่นที่ไม่เท่าเทียมกัน

4. ยังไม่มีระบบการบริหารจัดการองค์ความรู้ด้านแผนและนโยบายแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ สู่การปฏิบัติที่เป็นส่วนกลางและครอบคลุมทั้งประเทศ

3.1.2 ด้านปัจจัยนำเข้า Input

สาระสำคัญ	ตัวบ่งชี้เชิงประจักษ์ 2559 - 2564
1. แผนและนโยบายภาครัฐ (แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564))	1. มีแผนยุทธศาสตร์แผนกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติการประจำปี ที่สอดคล้องกับแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ
2. คน (Man) - ผู้นำระดับจังหวัด อำเภอ ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ หัวหน้าส่วนราชการระดับจังหวัดและอำเภอ ผู้นำองค์กร/หน่วยงาน ผู้นำชุมชน - ผู้ปฏิบัติการ	2. มีความร่วมมือระหว่างผู้นำในการขับเคลื่อน - ระดับจังหวัดและอำเภอ องค์กร/หน่วยงาน และชุมชน - มีผู้ปฏิบัติงานหลักด้านการบริหารจัดการการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม
3. งบประมาณที่ใช้ในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1	3. มีงบประมาณเฉพาะกิจในการดำเนินการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามแผนแม่บท นอกเหนือจากงบประมาณประจำปี
4. โครงการและกิจกรรมในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติของจังหวัด อำเภอ หน่วยงาน/องค์กร และชุมชน	4. มีโครงการขับเคลื่อนเฉพาะกิจประเภทมุ่งเป้า เช่น การลดคดีอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาความยากจน ที่เป็นรูปธรรมเกิดผลลัพธ์เชิงประจักษ์ และโครงการขับเคลื่อนในการส่งเสริมคุณที่สอดแทรกในงานประจำ
5. ทุนทางสังคม และวัฒนธรรม ในการขับเคลื่อนการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ	5. มีทุนทางสังคม และวัฒนธรรม ในการส่งเสริมการขับเคลื่อนการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติในแต่ละพื้นที่

ผลการดำเนินการตามตัวบ่งชี้ด้านปัจจัยนำเข้า Input

1. ทุกหน่วยงานและทุกภาคส่วนรับนโยบายจากหน่วยงานต้นสังกัดโดยมีแผนยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติการประจำปี
2. ความร่วมมือระหว่างผู้นำระดับจังหวัดและอำเภอ องค์กร/หน่วยงาน และชุมชน มีลักษณะที่หลากหลาย และแตกต่างกันตามบริบทของแต่ละพื้นที่ และจำนวนของเครือข่ายขึ้นอยู่กับจำนวนหน่วยงาน องค์กรที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่ความร่วมมือเป็นมีการประเมินผลเป็นเชิงปริมาณ ในส่วนการประเมินผลความร่วมมือของเครือข่ายในเชิงคุณภาพยังไม่ปรากฏ
3. งบประมาณที่ใช้ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานส่วนมากมาจากงบประมาณปกติประจำปีตามพันธกิจของหน่วยงาน ซึ่งโครงการส่วนมากเป็นโครงการที่อยู่ในงานประจำหรือสัมพันธ์กับงานประจำที่ดำเนินการอยู่แล้ว ไม่ปรากฏงบเฉพาะกิจที่ใช้ในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมที่ชัดเจน ทั้งนี้ บางหน่วยงานได้งบเฉพาะกิจในการขับเคลื่อนในกรณีเสนอโครงการเฉพาะที่ได้รับการพิจารณาอนุมัติจากสำนักงบประมาณ เช่น งบวิจัย หรืองบประมาณในการแก้ปัญหาความยากจน ซึ่งโครงการดังกล่าวส่วนมากอยู่ในพันธกิจของหน่วยงานนั้น ๆ
4. มีการดำเนินโครงการและกิจกรรมในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด อำเภอ หน่วยงาน/องค์กร และชุมชน ส่วนมากสอดแทรกอยู่ในงานประจำ โดยกำหนดตัวชี้วัดให้สอดคล้องและนับได้ เชื่อมโยงกับแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ งานส่งเสริมคุณธรรมประเภทมุ่งเป้าหมายมีน้อย
5. แต่ละจังหวัดและอำเภอส่วนมากมีทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ในการขับเคลื่อนการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ซึ่งแตกต่างกันตามบริบทของพื้นที่

เงื่อนไขความสำเร็จด้านปัจจัยนำเข้า Input

ตัวบ่งชี้ข้อที่ 1

แผนยุทธศาสตร์ แผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการประจำปีของหน่วยงานที่เป็นภาคีเครือข่าย ต้องมีลักษณะเฉพาะสอดคล้องกับภารกิจหรือพันธกิจของหน่วยงาน และต้องมีการบูรณาการแผนการขับเคลื่อนตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ร่วมกันในระดับกระทรวง ในส่วนของการส่งเสริมคุณธรรมในงานประจำให้ถือว่าเป็นหน้าที่หลักที่ต้องปฏิบัติอยู่แล้ว

ตัวบ่งชี้ข้อที่ 2

1. ผู้นำทุกระดับเป็น Key Person ที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ความสำเร็จในการขับเคลื่อนของผู้นำขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถเฉพาะ บุคลิกภาพ และมนุษยสัมพันธ์
2. ผู้รับผิดชอบในการปฏิบัติการต้องเป็นผู้รับผิดชอบหลักด้านการบริหารจัดการการดำเนินงานตามแผนแม่บทฯ ควรแยก Function หลัก

ตัวบ่งชี้ข้อที่ 3

การจัดสรรงบประมาณในการขับเคลื่อนให้กับกระทรวง ทบวง กรม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรเป็นงบประมาณที่แยกยุทธศาสตร์งบประมาณด้านการส่งเสริมคุณธรรมเป็นการเฉพาะนอกเหนือจากงบประมาณดำเนินการปกติ

ตัวบ่งชี้ข้อที่ 4

แผนปฏิบัติการโครงการและกิจกรรม ควรแยกเป็นโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมที่อยู่ในงานประจำ และโครงการกิจกรรมมุ่งเป้าที่สามารถส่งเสริมและแก้ไขปัญหาด้านคุณธรรมโดยกำหนด KPI (Key Performance Indicator) เชิงประจักษ์ ร่วมกับการกำหนด OKR (Objective Key Result) ให้กับผู้ขับเคลื่อนทุกระดับ

ตัวบ่งชี้ข้อที่ 5

ดำเนินการบริหารจัดการทางวิชาการ ด้านทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม เพื่อหาจุดเด่นและเป็นพลังในการขับเคลื่อนการดำเนินการตามแผนแม่บทในแต่ละพื้นที่ ร่วมกับพลังบวร

ปัญหาและอุปสรรคด้านปัจจัยนำเข้า Input

ตัวบ่งชี้ข้อที่ 1

ขาดการบูรณาการแผนการขับเคลื่อนตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ร่วมกันในระดับกระทรวง และหน่วยงานองค์กรในระดับจังหวัด อำเภอ ทำให้มีการทำงานที่ทับซ้อน และสิ้นเปลืองงบประมาณ

ตัวบ่งชี้ข้อที่ 2

1. การเปลี่ยนแปลงโยกย้ายผู้นำทุกระดับส่งผลต่อการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ทั้งนี้ ความสำเร็จขึ้นอยู่กับภาวะและคุณลักษณะผู้นำมากกว่าความมั่นคงและยั่งยืนของระบบการบริหารจัดการ

2. ผู้รับผิดชอบในการปฏิบัติงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัด อำเภอ ยังทำงานหลาย Function ภารกิจในการดำเนินงานด้านคุณธรรมถือเป็น Part หนึ่งในงานประจำ ทำให้ขาดเอกภาพ และไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

ตัวบ่งชี้ข้อที่ 3

การจัดสรรงบประมาณเฉพาะกิจในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ให้กับกระทรวง ทบวง กรม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่มี ส่วนมากใช้งบประมาณประจำปีในการขับเคลื่อนซึ่งเป็นข้อจำกัดด้านงบประมาณ และต้องใช้งบประมาณตามพันธกิจประจำที่ทำอยู่

ตัวบ่งชี้ข้อที่ 4

แผนปฏิบัติการโครงการและกิจกรรม ส่งเสริมคุณธรรมส่วนมากอยู่ในงานประจำที่ปฏิบัติอยู่ตามพันธกิจของหน่วยงาน ตัวชี้วัดที่เกิดขึ้นยังไม่สะท้อนถึงคุณธรรมที่เกิดขึ้นใหม่เชิงประจักษ์อย่างแท้จริง เนื่องจากเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติอยู่แล้ว อย่างไรก็ตามควรแยกเป็น KPI ในงานประจำและตัวชี้วัดในงานใหม่ที่มุ่งเป้า

ตัวบ่งชี้ข้อที่ 5

การดำเนินการขับเคลื่อนแผนแม่บทที่เกี่ยวข้องกับทุนทางสังคมทุนทางวัฒนธรรมยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ การขยายผลต่อยอดไปยังชุมชนอื่น ๆ ยังทำได้น้อยในแต่ละจังหวัดจะมี 1-2 แห่ง ที่โดดเด่น

3.1.3 ด้านกระบวนการ Process

สาระสำคัญ	ตัวบ่งชี้เชิงประจักษ์ 2559 - 2564
1. ใช้กระบวนการการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติทุกระดับชั้น	1. มีการถ่ายทอดแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติสู่การปฏิบัติทั้งในระดับกระทรวง ทบวง กรม จังหวัด อำเภอ และชุมชน
2. การใช้งบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์	2. ความคุ้มค่าของการใช้งบประมาณ บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ ทั้งแง่ของเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เกิดประโยชน์ในระยะยาวหรือไม่
3. กระบวนการเรียนรู้และการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติโดยเชื่อมโยงกับหลักศาสนา ศาสตร์พระราชาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	3. มีกิจกรรมและโครงการขับเคลื่อนและส่งเสริมคุณธรรมโดยเชื่อมโยงกับหลักศาสนา ศาสตร์พระราชาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
4. การติดตาม การดำเนินการเพื่อประเมินตรวจสอบการดำเนินการตามแผน การปรับปรุงแผนการปฏิบัติการ	4. มีระบบติดตาม ประเมิน ตรวจสอบการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม การปรับปรุงแผนการปฏิบัติการ
5. กระบวนการเยี่ยมเยียนระหว่างภาคีเครือข่ายในการให้ความช่วยเหลือ	5. มีกระบวนการเยี่ยมเยียนระหว่างภาคีเครือข่ายในการสนับสนุนและการให้ความช่วยเหลือ

ผลการดำเนินการตามตัวบ่งชี้ด้านกระบวนการ Process

1. การถ่ายทอดแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติสู่การปฏิบัติทั้งในระดับกระทรวง ทบวง กรม จังหวัด อำเภอ และชุมชน ยังไม่ครอบคลุมทั้งประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากในระยะแรกของแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ กำหนดขอบเขตในการวางรากฐานในการพัฒนาคุณธรรมในแง่สังคมทุกภาคส่วน ทำให้การกระจายของแผนแม่บทไปสู่การปฏิบัติยังเป็นระยะเริ่มต้นและยังไม่ทั่วถึงทุกภาคส่วน

2. ในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ยังไม่มีความชัดเจนในเรื่องของการประเมินความคุ้มค่าของการใช้งบประมาณ บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ ทั้งแง่ของเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ และการวิเคราะห์ประโยชน์ที่เกิดในสังคมและประเทศชาติระยะยาวหรือไม่ ทั้งนี้ การจัดสรรงบประมาณ บุคลากร เฉพาะกิจของแผนแม่บทฯ ยังไม่เป็นรูปธรรม การใช้งบประมาณ บุคลากร รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ยังแฝงอยู่ในงบประมาณประจำปีของกระทรวง ทบวง กรม จังหวัด อำเภอ หน่วยงาน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้ไม่มีการประเมินความคุ้มค่าของการใช้งบประมาณ บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ ทั้งแง่ของเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

3. การดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) มีการเชื่อมโยงหลักศาสนา ศาสตร์พระราชา และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เข้ามาในโครงการ กิจกรรม ที่ขับเคลื่อนและส่งเสริมความพอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา โดยเฉพาะสถานการณ์การแพร่ระบาดโรคโควิด โครงการและกิจกรรมที่จัดจะเน้นความสำคัญของความพอเพียง และจิตอาสา

4. ไม่ปรากฏระบบการติดตาม การดำเนินการเพื่อประเมินตรวจสอบการดำเนินการตามแผน (Feedback Process) เพื่อปรับปรุงแผนการปฏิบัติการในแต่ละปีหรือการทบทวนแผนระยะสั้นเพื่อขับเคลื่อนหรือส่งเสริมคุณธรรมของหน่วยงานระดับต่าง ๆ

5. มีกระบวนการเยี่ยมเยียนระหว่างภาคีเครือข่ายในการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนการดำเนินการจากจังหวัด อำเภอ และวัฒนธรรมจังหวัด

เงื่อนไขความสำเร็จด้านกระบวนการ Process

ตัวบ่งชี้ข้อที่ 1

1. กำหนดให้ต้องมีแผนยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ
2. ต้องมีกรอบผู้นำระดับทุกระดับ ทั้งในระดับกระทรวง กรม จังหวัด อำเภอ หน่วยงาน/องค์กร และผู้นำชุมชนเพื่อเตรียมความพร้อมด้านองค์ความรู้ บุคลิกภาพ ทักษะการทำงานเพื่อขับเคลื่อนตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ

ตัวบ่งชี้ข้อที่ 2

ต้องมีระบบประเมินความคุ้มค่าของการใช้งบประมาณ บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ ทั้งแง่ของเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ และการวิเคราะห์ประโยชน์ที่เกิดในสังคมและประเทศชาติระยะยาว อันเนื่องมาจากแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ

ตัวบ่งชี้ข้อที่ 3

ต้องส่งเสริมการนำหลักศาสนา ศาสตร์พระราชา และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เข้ามาในโครงการ กิจกรรมที่ขับเคลื่อน และส่งเสริมคุณธรรมด้านความพอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสาอย่างต่อเนื่องและขยายผลจากจังหวัด อำเภอ องค์กร/หน่วยงาน ชุมชนต้นแบบสู่จังหวัด อำเภอ องค์กร/หน่วยงาน ชุมชน อื่น ๆ

ตัวบ่งชี้ข้อที่ 4

จัดทำระบบติดตามเพื่อประเมินตรวจสอบการดำเนินการตามแผนและประเมินผลแบบย้อนกลับ (Feedback Process) เพื่อปรับปรุงแผนการปฏิบัติการรายปี หรือการทบทวนแผนระยะสั้นเพื่อขับเคลื่อนหรือส่งเสริมคุณธรรมของหน่วยงานระดับต่าง ๆ และกำหนดผู้รับผิดชอบหลักในการติดตามผลระดับกระทรวง

ตัวบ่งชี้ข้อที่ 5

สนับสนุนให้มีกระบวนการเยี่ยมเยียนระหว่างภาคีเครือข่ายในการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนการดำเนินการ รวมทั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในรอบปีงบประมาณ

ปัญหาและอุปสรรคด้านกระบวนการ Process

ตัวบ่งชี้ข้อที่ 1

การถ่ายทอดแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติสู่การปฏิบัติทั้งในระดับกระทรวง ทบวง กรม จังหวัด อำเภอ และชุมชน ยังไม่ครอบคลุมทุกภาคส่วนทั้งประเทศ ทั้งนี้ เนื่องจากไม่ได้กำหนดให้ทุกกระทรวง ทบวง กรม กำหนดไว้ในแผนยุทธศาสตร์ของตน

ตัวบ่งชี้ข้อที่ 2

การประเมินความคุ้มค่าของการใช้งบประมาณ บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมทุกระดับ ทั้งแง่ของเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพยังไม่มี การดำเนินการ ทำให้ไม่สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลในการจัดทำยุทธศาสตร์ แผนกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตัวบ่งชี้ข้อที่ 3

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิดทำให้อุปสรรคในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ไม่บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ทุกระดับ โดยเฉพาะการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในสังคม ดังนั้น โครงการและกิจกรรมที่จัดจะต้องเป็นการฟื้นฟูสภาพสังคม และเศรษฐกิจทุกระดับ เนื่องจากมีความสัมพันธ์กับระดับคุณธรรมของคนในสังคมด้วย โดยอาจนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเข้ามาช่วยในการฟื้นฟูมากขึ้น

ตัวบ่งชี้ข้อที่ 4

การดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ที่ผ่านมาของทุกระดับ ขาดการประเมินด้วยข้อมูลย้อนกลับ (Feedback Process) ไปยังหน่วยงานต้นสังกัดทำให้ไม่สามารถปรับปรุงยุทธศาสตร์ หรือทบทวนและปรับปรุงแผนกลยุทธ์ในระหว่างระยะของแผนเพื่อให้การดำเนินการตามแผนแม่บทฯ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพได้

3.1.4 ด้านผลลัพธ์ของแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) Output

สาระสำคัญ	ตัวบ่งชี้เชิงประจักษ์ 2559 - 2564
<p>1. ระดับชาติ</p> <p>1.1 ประเทศชาติเกิดความสงบร่มเย็น สมานฉันท์ มีคุณธรรมนำการพัฒนา มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนในมิติศาสนา</p> <p>1.2 ประเทศไทยเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรม และมีบทบาทในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านคุณธรรมในประชาคมอาเซียน และประชาคมโลก</p> <p>1.3 เกิดกลไกการขับเคลื่อนเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมทั้งในระดับชาติและท้องถิ่นในแนวตั้งและแนวนราบ</p>	<p>1. ระดับชาติ</p> <p>1.1 มีความสงบ สมานฉันท์ มีคุณธรรมในการพัฒนา มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนในมิติศาสนา</p> <p>1.2 เป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมและมีบทบาทในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านคุณธรรมในประชาคมอาเซียน และประชาคมโลก</p> <p>1.3 มีกลไกการขับเคลื่อนเพื่อการส่งเสริมคุณธรรมทั้งในระดับชาติและท้องถิ่นในแนวตั้งและแนวนราบ</p>

3.1.4 ด้านผลลัพธ์ของแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) Output (ต่อ)

สาระสำคัญ	ตัวบ่งชี้เชิงประจักษ์ 2559 - 2564
<p>2.ระดับสังคม</p> <p>2.1 เกิดชุมชนคุณธรรม สังคมคุณธรรม ที่ยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเอื้ออาทรอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และสมานฉันท์ โดยมีระบบการเสริมสร้างคุณธรรมอย่างเข้มแข็ง</p> <p>2.2 ระบบการศึกษามีกิจกรรม/หลักสูตร ที่ส่งเสริมคุณธรรมที่ชัดเจน</p> <p>2.3 มีการรณรงค์ส่งเสริมคุณธรรมอย่างกว้างขวาง และต่อเนื่อง</p> <p>2.4 ทุกภาคส่วนของสังคมให้ความสำคัญต่อการเสริมสร้างคุณธรรมอย่างเป็นรูปธรรม</p> <p>2.5 เกิดชุมชนคุณธรรมและบุคคลต้นแบบคุณธรรมที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเพิ่มขึ้น</p>	<p>2.ระดับสังคม</p> <p>2.1 มีชุมชนคุณธรรม สังคมคุณธรรม ยึดมั่นในสถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และสมานฉันท์ มีระบบการเสริมสร้างคุณธรรมอย่างเข้มแข็ง</p> <p>2.2 ระบบการศึกษามีกิจกรรม/หลักสูตร ที่ส่งเสริมคุณธรรมที่ชัดเจน</p> <p>2.3 มีการรณรงค์ส่งเสริมคุณธรรมอย่างกว้างขวาง และต่อเนื่อง</p> <p>2.4 ทุกภาคส่วนของสังคมให้ความสำคัญต่อการเสริมสร้างคุณธรรมอย่างเป็นรูปธรรม</p> <p>2.5 มีชุมชนคุณธรรมและบุคคลต้นแบบคุณธรรมที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเพิ่มขึ้น</p>
<p>3. ระดับประชาชน</p> <p>มีพฤติกรรมที่ถูกต้องดีงามโดยปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตรักษาไว้ซึ่งวิถีวัฒนธรรมไทย มีความสุขอย่างมั่นคงและยั่งยืน</p>	<p>3. ระดับประชาชน</p> <p>มีพฤติกรรมที่ถูกต้องปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตรักษาไว้ซึ่งวิถีวัฒนธรรมไทย มีความสุขอย่างมั่นคงและยั่งยืน</p>

ผลการดำเนินการตามตัวบ่งชี้ด้านผลลัพธ์ของแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Output)

1. ระดับชาติ

1.1 ประเทศไทยยังคงมีความสงบและสมานฉันท์ คนในชาติส่วนมากยังปฏิบัติตนภายใต้กฎหมายที่กำหนด ดังจะเห็นได้จากสถิติของกรมราชทัณฑ์ที่จำนวนผู้ต้องขังลดลงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2561 เป็นต้นมา

1.2 การดำเนินงานขับเคลื่อนและส่งเสริมคุณธรรมได้ถูกวางระบบรากฐานในระดับกระทรวงหลัก ได้แก่ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งแต่ละกระทรวงมียุทธศาสตร์และแผนกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับการขับเคลื่อนและส่งเสริมคุณธรรมของชาติ และมีการส่งผ่านนโยบายและยุทธศาสตร์

สู่ระดับกรม กอง จังหวัด อำเภอ หน่วยงาน/องค์กร และชุมชนตามลำดับในแนวดิ่ง นอกจากนี้ยังมี การประสานภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนและส่งเสริมคุณธรรมร่วมกันอีกทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ ซึ่งมีคณะอนุกรรมการส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัด เป็นผู้ให้นโยบาย วางแผนให้การสนับสนุน การดำเนินงาน ซึ่งการทำงานร่วมกันของภาคีเครือข่ายมีลักษณะเป็นแนวราบ

1.3 ประเทศไทยมีความหลากหลายด้านศาสนาและวัฒนธรรม และมีเอกลักษณ์ที่เป็นต้นตอ คือการเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการดำเนินชีวิตของคนในชาติ พิจารณาได้จากพลังบวรในแต่ละจังหวัดที่เป็นพลังขับเคลื่อนในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้าน สังคมและเศรษฐกิจให้กับคนในชาติ

1.4 การขับเคลื่อนและการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ยังไม่มี ผลงานหรือโครงการอันเนื่องมาจากการดำเนินงานที่สามารถเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมในประชาคม อาเซียน และประชาคมโลก อย่างไรก็ตามยังมีโครงการและกิจกรรมที่ดำเนินงานตามแผนแม่บท ส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัดบางจังหวัด มีบทบาทในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านคุณธรรมใน ประชาคมอาเซียน เช่น โครงการและกิจกรรมด้านประเพณีวัฒนธรรมทางศาสนาในจังหวัดเลย จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดสงขลา จังหวัดเชียงราย ที่มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับ ประเทศเพื่อนบ้าน

2. ระดับสังคม

2.1 การขับเคลื่อนและการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ในระดับ จังหวัด ส่งผลให้เกิดชุมชนคุณธรรม สังคมคุณธรรม ที่มีระบบการเสริมสร้างคุณธรรมอย่างเข้มแข็ง จำนวนมาก ซึ่งมีความยึดมั่นในสถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ ชุมชน คุณธรรม และสังคมคุณธรรมที่เกิดขึ้นทำให้เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และ สมานฉันท์ ท่ามกลางความแตกต่างระหว่างเชื้อชาติ ศาสนา และประเพณีวัฒนธรรมที่ต่างกั น ซึ่งชุมชนคุณธรรมแบบพหุวัฒนธรรมและสังคมคุณธรรมแบบพหุวัฒนธรรม เช่น จังหวัด พระนครศรีอยุธยา จังหวัดสงขลา และจังหวัดเชียงราย เป็นต้น

2.2 ระบบการศึกษาในสถาบันการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีกิจกรรม/รายวิชาและหลักสูตรที่ส่งเสริมคุณธรรมที่ชัดเจนเป็นจำนวนมาก ซึ่งสถาบันการศึกษาเป็น ส่วนหนึ่งของพลังบวรที่มีการขับเคลื่อนและส่งเสริมคุณธรรมอย่างกว้างขวาง และต่อเนื่อง

2.3 จากการขับเคลื่อนและดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ส่งผลให้มี ชุมชนคุณธรรมและบุคคลต้นแบบคุณธรรมที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบในแต่ละกระทรวง ทบวง กรม จังหวัด อำเภอ หน่วยงาน องค์กร และชุมชนเพิ่มขึ้น

3. ระดับประชาชน

การขับเคลื่อนและการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ทำให้ประชาชน ในชุมชนมีพฤติกรรมที่ถูกต้อง ปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา ลด ละ เลิกอบายมุข และน้อมนำ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในดำรงชีวิต รวมทั้งรักษาประเพณีวัฒนธรรมไทย เห็นคุณค่าและ หวงแหนความไทยเพิ่มมากขึ้น มีความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดี จากโครงการส่งเสริมคุณธรรมที่ เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาอาชีพ รายได้ และเกษตรแผนใหม่

เงื่อนไขความสำเร็จผลลัพธ์ของแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) Output

1. ระดับชาติ

ตัวบ่งชี้ตามสาระสำคัญข้อที่ 1

คนไทยมีลักษณะนิสัยรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อันเป็นคุณสมบัติพื้นฐานที่เป็นทุนทางสังคมให้กับประเทศชาติ นอกจากนี้ยังมีความโอบอ้อมอารี มีจิตสาธารณะ เอื้อเฟื้อแบ่งปัน ดังจะเห็นได้จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด คนไทยไม่ทิ้งกัน ดังนั้น ทุนทางสังคมนี้จะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 และที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ตัวบ่งชี้ตามสาระสำคัญข้อที่ 2

การที่จะขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติในยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลกให้สำเร็จจำเป็นต้องมีการกำหนดเกณฑ์และแนวทางในการประเมิน โดยมีตัวชี้วัดที่ชัดเจน โดยอาจใช้เกณฑ์มาตรฐานสากล ที่กำหนดโดยประชาคมโลก หรือประชาคมอาเซียน และต้องมีภาคีเครือข่ายกับหน่วยงาน องค์กร อื่น ๆ ที่มีการดำเนินงานด้านคุณธรรม/ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือพันธกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่มีแนวโน้มที่จะได้รับการรับรองมาตรฐานจากนานาชาติ ทั้งนี้ต้องมีการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร และอื่น ๆ ในการขับเคลื่อนความสำเร็จด้วย

ตัวบ่งชี้ตามสาระสำคัญข้อที่ 3

กลไกการประสานภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนและส่งเสริมคุณธรรมร่วมกันต้องมีลักษณะแนวตั้งจากบนลงล่าง แนวราบ และจากล่างขึ้นบน จะทำให้การประสานการขับเคลื่อนแผนแม่บทเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการทำงานขับเคลื่อนของจังหวัด อำเภอ และชุมชน ใช้หลักการนี้

2. ระดับสังคม

เงื่อนไขความสำเร็จ

เงื่อนไขความสำเร็จอยู่ที่ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายทั้งระดับ กระทรวง ทบวง กรม จังหวัด อำเภอ หน่วยงาน/องค์กร ชุมชนที่ร่วมกันขับเคลื่อนบูรณาการการทำงานร่วมกันตามพันธกิจ และศักยภาพที่ตนถนัด ไม่ทับซ้อน การจัดสรรงบประมาณต้องมีความชัดเจนคุ้มค่าได้ผลในระยะยาว โดยใช้หลักการประเมินแบบ Utilization Model โดยดูประโยชน์ที่ชุมชนและสังคมจะได้รับเชิงประจักษ์

3. ระดับประชาชน

เงื่อนไขความสำเร็จ

การขับเคลื่อนและการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ระดับประชาชน ความสำเร็จขึ้นอยู่กับพลังขับเคลื่อนของผู้นำชุมชน พลังบวรในชุมชนสังคม และการสร้างความรู้ความเข้าใจระหว่างประชาชน กับผู้นำท้องถิ่น และผู้ปฏิบัติงานขับเคลื่อนและส่งเสริมคุณธรรมที่มาจากภาคีเครือข่ายภาคส่วนต่าง ๆ สร้างความตระหนักของการส่งเสริมคุณธรรมและผลที่จะได้จากโครงการ/กิจกรรม ส่งเสริมคุณธรรมด้านต่าง ๆ ที่เป็นส่วนตน และส่วนรวมในชุมชนหรือสังคมที่ตนเองอยู่

สรุปผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ของแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ที่ผ่านมา

ยุทธศาสตร์ 1 วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมในสังคมไทย

การขับเคลื่อนและส่งเสริมคุณธรรมมีการส่งผ่านจากแผนแม่บทฯ สู่นโยบายและยุทธศาสตร์ระดับกรม กอง จังหวัด อำเภอ หน่วยงาน/องค์กร และชุมชนตามลำดับ แนวตั้งจากบนลงล่าง แนวนราบและจากล่างขึ้นบน มีการประสานภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนและส่งเสริมคุณธรรมร่วมกันอีกทั้งในระดับกระทรวง ทบวง กรมจังหวัด อำเภอ ซึ่งมีคณะอนุกรรมการส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัด เป็นผู้ให้นโยบายวางแผน ให้การสนับสนุนการดำเนินงานในระดับจังหวัดทุกหน่วยงาน/องค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่เป็นเครือข่ายระดับจังหวัด มีแผน นโยบาย และโครงการกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม ทั้งในรูปปัจเจก และมีการประสานแผนนโยบายและโครงการกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เป็นภาคีเครือข่าย

ยุทธศาสตร์ 2 สร้างความเข้มแข็งในระบบการบริหารจัดการด้านการส่งเสริมคุณธรรมให้เป็นเอกภาพ

ทุกหน่วยงาน/องค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่เป็นเครือข่ายระดับภาคและจังหวัด มีระบบกลไกการบริหารจัดการส่งเสริมคุณธรรมฯ ภายในหน่วยงานของตน ในรูปแบบ Systematic Model ระบบการบริหารจัดการทางวิชาการองค์ความรู้ การวิจัย การพัฒนามาตรฐานการส่งเสริมคุณธรรม มีหลักสูตร ยังไม่มีเจ้าภาพหลักและฐานข้อมูลยังไม่มีบูรณาการร่วมกัน ระบบติดตามประเมินผลการส่งเสริมคุณธรรมในมิติต่าง ๆ ยังไม่เชื่อมโยงทุกภาคส่วน ซึ่งการประเมินผลความสำเร็จโครงการยังเป็นรูปแบบการประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติการที่หน่วยงานวางแผนไว้ในแต่ละปี มีลักษณะเป็นปัจเจกขาดการเชื่อมโยงมิติต่าง ๆ ของภาคีเครือข่ายทุกระดับชั้น และฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงผลการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายที่เป็นระบบเทคโนโลยีสารสนเทศไม่ปรากฏเด่นชัดงบประมาณ บุคลากร รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ที่ดำเนินการตามแผนแม่บทฯ ยังไม่มีเฉพาะกิจงบดำเนินการแฝงอยู่ในงบประมาณประจำปีของกระทรวง ทบวง กรม จังหวัด อำเภอ หน่วยงาน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้ไม่มีการประเมินความคุ้มค่าของการใช้งบประมาณ บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ ทั้งแง่ของเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ยุทธศาสตร์ 3 สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมคุณธรรม

มีภาคีเครือข่ายที่มาจากหน่วยงาน/องค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชน ระดับจังหวัด อำเภอ หน่วยงาน/องค์กร ชุมชน แต่ละหน่วยงานจะมีแผน นโยบาย และโครงการกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม ทั้งในรูปปัจเจก และมีการประสานแผนนโยบาย และโครงการกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม ร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เป็นภาคีเครือข่ายมีความร่วมมือระหว่างผู้นำระดับจังหวัดและอำเภอ องค์กร/หน่วยงาน และชุมชน มีลักษณะที่หลากหลาย และแตกต่างกันตามบริบทของแต่ละพื้นที่ และจำนวนของเครือข่ายขึ้นอยู่กับจำนวนหน่วยงาน องค์กรที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่ความร่วมมือเป็นการประเมินผลเป็นเชิงปริมาณ ในส่วนการประเมินผลความร่วมมือของเครือข่ายในเชิงคุณภาพยังไม่ปรากฏ ผู้นำทุกระดับเป็น Key Person ที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ความสำเร็จในการขับเคลื่อนของผู้นำขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถเฉพาะ บุคลิกภาพ และมนุษยสัมพันธ์

ยุทธศาสตร์ 4 ส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมในประชาคมอาเซียน และประชาคมโลก

การเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลกในระดับจังหวัด และอำเภอ ยังไม่ปรากฏเด่นชัดเรื่องการเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลก ส่วนมากเป็นการดำเนินงาน/โครงการ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยมีความร่วมมือในกิจกรรมและโครงการด้านคุณธรรมร่วมกัน เช่น งานประเพณีและวัฒนธรรมที่จังหวัดเลย จังหวัดเชียงราย จังหวัดสงขลา และจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น ซึ่งขณะนี้ ยังไม่สามารถบรรลุผลตัวชี้วัดในยุทธศาสตร์ที่ 4 ของแผนแม่บทฯ

จากเวทีการประชุมรายงานการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทฯ ผ่านระบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์ วันที่ 18 สิงหาคม 2564 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570) สามารถสรุปประเด็นสาระสำคัญ ดังนี้

ประการที่ 1 ประเทศไทยมีทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นรากฐานทางประวัติศาสตร์ สังคม สามารถนำมาเป็นทุนในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้เจริญเติบโตเป็นพลังสำคัญ ในการนำการพัฒนาประเทศให้สงบสุขและเจริญก้าวหน้าตามแบบของตนเอง ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมเหล่านั้นได้แก่ หลักธรรมคำสอนของศาสนาทุกศาสนาสอนให้คนทำความดี มีเมตตากรุณา ประเพณีวัฒนธรรมที่สอนให้คนมีความกตัญญูรู้คุณ มีความสามัคคีกลมเกลียว เคารพยำเกรงต่อ ธรรมชาติ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นทรัพยากรทำให้คนในสังคมเกิดเรียนรู้ ไม่ถือเอา วัฒนธรรมของตนเองถูกต้องเพียงฝ่ายเดียว นำไปสู่การยอมรับความแตกต่างหลากหลายและการ ประนีประนอม นอกจากนี้ สังคมไทยยังเป็นแหล่งกำเนิดของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สอน ให้คนไม่โลภมาก รู้จักแบ่งปัน ใช้ชีวิตอย่างมีเหตุผล มีความขยันหมั่นเพียร ใช้สติปัญญาความรู้ อย่างเหมาะสมเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองและสังคม การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมอย่างเป็นระบบ และมีเป้าหมาย จะทำให้ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมเหล่านี้หยั่งรากลึก ช่วยค้ำจุนสังคมไทยให้ เจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืน ทำให้คนไทยอยู่ร่วมกับประชาคมโลกอย่างสง่างามและมีความภาคภูมิใจใน ความเป็นไทย ในการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570) ควรมีการนำหลักคำสอนศาสนา ประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงามของท้องถิ่น และ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมคุณธรรมทุกระดับ ส่งเสริมให้ ประชาชนเคารพในความหลากหลาย ไม่เอาตัวเองเป็นศูนย์กลางของความถูกต้อง มีความกตัญญู เคารพยำเกรงต่อธรรมชาติ และมีความขยันหมั่นเพียร

ประการที่ 2 แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) เป็นการ ปักธงหรือสร้างหมุดหมายที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในยุคที่ คุณธรรมอยู่ใน ภาวะเสื่อมถอย ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องมีแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570) และฉบับต่อไปเพื่อบรรลุเป้าหมาย “คุณธรรมนำการพัฒนา” ภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี นอกจากนี้แล้ว แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ทำให้คุณธรรมมีที่ยืนอย่างเป็นทางการในวาทกรรมการพัฒนาประเทศ (National Developmental Discourse) ทำให้ประเด็นคุณธรรมถูกนำไปพูดถึงหรืออภิปรายถกเถียง

ในวงวิชาการ หน่วยงาน องค์กรระดับต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมตามบริบทของสังคมแต่ละแห่ง ทำให้คุณธรรมกลายเป็นประเด็นสาธารณะ (Public Issue) ความเป็นสถาบันเชิงโครงสร้าง (Functional Institution) ที่เข้มแข็ง ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณและบุคลากรสามารถทำหน้าที่เป็นพลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ ควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจสังคมของประเทศ ข้อเสนอแนะของผู้เข้าร่วมประชุมสะท้อนให้เห็นได้ว่า สังคมไทยต้องมีแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570) และระยะต่อไป เพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง ควรยกระดับเป็นแผนที่มีความสำคัญระดับชาติหรือ “วาระแห่งชาติ” โดยนายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นผู้มีระดับสูงสุดของประเทศต้องเป็นผู้สั่งการให้รัฐมนตรีและปลัดกระทรวงนำไปปฏิบัติในระดับกระทรวงเพื่อให้เกิดการตื่นตัวทุกระดับ ตั้งแต่ต้นนโยบายระดับชาติ โดยนายกรัฐมนตรี ระดับรัฐมนตรี และปลัดกระทรวง ซึ่งเป็นผู้คุมนโยบายระดับกระทรวง มาถึงเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน โดยสนับสนุนให้ออกแบบแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมที่มีความสอดคล้องกับภารกิจและลักษณะงานของแต่ละกระทรวง มีแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมทุกระดับที่มีความยืดหยุ่นสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม ทำไปเรียนรู้ไป (Learning by Doing) นอกจากนี้จะต้องจัดสรรงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอเพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประการที่ 3 นำจุดเด่นของการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม ฉบับที่ 1 แห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570) และฉบับต่อไปในอนาคตเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและความยั่งยืน ได้ให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนคุณธรรมบนฐานชีวิตจริงตามแนวทาง “ศาสตร์พระราชา” หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งถือว่าเป็นจุดเด่นที่สำคัญของแผนฉบับนี้ เพราะเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่า การปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักคุณธรรมแทรกอยู่ทุกขั้นตอน เช่น การรู้จักตนเอง การประมาณตน การมีความขยันหมั่นเพียร การใช้ชีวิตอย่างสมเหตุสมผลด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการแบ่งปัน มีตัวอย่างมากมายที่พิสูจน์ว่าองค์กรหรือปัจเจกชนที่นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติอย่างจริงจัง สามารถประสบความสำเร็จสามารถสร้างภูมิคุ้มกันและมีคุณภาพชีวิตที่ดี ผู้เข้าร่วมประชุมสะท้อนให้เห็นว่ายึดถือหลักการที่ไม่เน้นการส่งเสริมคุณธรรมแบบอบบรมสั่งสอนให้จดจำต่อไป แต่ให้ลงมือปฏิบัติเป็นชีวิตประจำวัน การใช้คำว่า “ปลูกฝังคุณธรรม” แก่ประชาชนอาจไม่ใช่คำที่เหมาะสม เพราะถือว่า คุณธรรมเป็นคุณสมบัติที่มีอยู่ในตัวมนุษย์อยู่แล้ว ไม่มีความจำเป็นที่ต้อง “ฝัง” อะไรลงไปอีก นอกจากการสร้างสิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศที่เอื้อต่อการเจริญงอกงามของคุณธรรมภายในตัวคน เช่น ผู้ใหญ่หรือผู้มีสถานะสูงกว่าประพฤติตนเป็นแบบอย่าง (Role Model) การเรียนรู้คุณธรรมด้วยการสนทนาแลกเปลี่ยน (Dialogue) การมีสัปปายะที่สงบร่มรื่นอำนวยความสะดวกในการทำจิตภาวนา (Meditation) เพื่อให้เกิดการระเบิดจากภายใน ทำให้คุณธรรมสำนึกของแต่ละคนมีความงอกงาม

ประการที่ 4 การขับเคลื่อนคุณธรรมนอกกลไกระบบราชการ ควรหลีกเลี่ยงชุดคำสั่งจากบนลงล่าง (Top Down) ด้วยชุดคำขวัญหรือคำสั่งแบบสำเร็จรูปดังที่กล่าวมาข้างต้นแต่ควรพิจารณาใช้กลยุทธ์ส่งเสริมการขับเคลื่อนคุณธรรมที่หลากหลาย ด้วยการกระจายความรับผิดชอบในการทำกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมไปยังชุมชน องค์กรเอกชนและภาคประชาสังคม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Authentic Participation) ให้คนในชุมชนและภาคประชาสังคม แสดงพลังเพื่อ

“ระเบิดจากภายใน” กล่าวคือ การใช้ความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระในการออกแบบกระบวนการสร้างเสริมคุณธรรมด้วยตนเอง มีเป้าหมายการขับเคลื่อนคุณธรรมที่หลากหลายไปตามบริบทของชุมชนและองค์กรแต่ละแห่ง ส่งเสริมให้เกิดการรวมตัวเป็นเครือข่ายแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์เพื่อพัฒนาวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์กระบวนการขับเคลื่อนคุณธรรมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570) มีข้อเสนอแนะว่าเนื่องจากกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในประเทศไทยมีการปฏิบัติอยู่แล้วโดยบุคคล ชุมชน องค์กรภาคเอกชนและภาคประชาสังคมบางแห่ง เป็นการปฏิบัติเป็นปกติก่อนที่จะมีการประกาศแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) บทบาทของกระทรวงวัฒนธรรมซึ่งมีการกิจขับเคลื่อนแผนฯ ควรเข้าไปเรียนรู้ร่วมกับชุมชน องค์กรและภาคเอกชน รวมทั้งทำการศึกษาวิจัยถอดความรู้ พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ๆ หรือนำความรู้ทางวิชาการไปช่วยยกระดับการขับเคลื่อน มีการพัฒนานวัตกรรมการออกแบบกิจกรรมการขับเคลื่อนคุณธรรมที่มีความหลากหลายและทันสมัย สอดคล้องกับบริบทความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

ประการที่ 5 ควรมีแนวทาง/วิธีการที่หลากหลายในการสอนคุณธรรมให้กับคนรุ่นใหม่ เช่น การสอนด้วยการสนทนาโต้ตอบ (Dialogue) อย่างสร้างสรรค์ เพื่อแสดงความเคารพในความเท่าเทียม การสอนด้วยการลงมือปฏิบัติจริง (Practice) เช่น การสอนแบบสะเต็มศึกษา (STEM Education) ในโรงเรียน การเรียนการสอนวิชาจิตศึกษา มุ่งให้นักเรียนรู้จักตนเอง การสอนด้วยการประพุดิตน เป็นแบบอย่างที่ดี (Role Model) เพื่อแสดงถึงความจริงใจ สอนคนอื่นอย่างไรต้องประพฤติแบบนั้น การสอนโดยการให้ข้อมูลข้อเท็จจริงอย่างรอบด้านเพื่อให้ผู้เรียนสามารถแยกแยะผิดชอบชั่วดีด้วยการใช้วิจารณญาณตนเอง และการสอนด้วยการปฏิบัติจิตภาวนา (Meditation) เพื่อฝึกจิตใจให้สงบและมองเห็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง นอกจากนี้ จะต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการเลี้ยงดูเด็ก (Child Rearing) เพราะเป็นกระบวนการเสริมสร้างคุณธรรมแบบธรรมชาติให้กับคนรุ่นใหม่ จากเวทีได้มีข้อเสนอแนะว่าควรมีการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจหรือถอดบทเรียนแนวทางการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาองค์กรหรือชุมชนต่าง ๆ ที่ประสบความสำเร็จ เพื่อให้เข้าใจและแสวงหาแนวทางเพื่อปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาต่อยอดให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ประการที่ 6 ต้องสร้างการรับรู้ (Perception) ด้วยการสื่อสารประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ให้กว้างขวางและทั่วถึงด้วยการใช้สื่อสังคมออนไลน์ และสื่อสาธารณะให้เป็นประโยชน์มากที่สุด

ประการที่ 7 กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ในฐานะฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ควรได้รับงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรม เช่น การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ เพื่อพัฒนาศักยภาพเครือข่ายการถอดบทเรียนสร้างความรู้เพื่อยกระดับการทำงานให้ต่อเนื่องและเป็นระบบอย่างครบวงจร รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการประชุมปรึกษาหารือเป็นประจำและกิจกรรมที่เครือข่ายในพื้นที่ออกแบบเองเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่

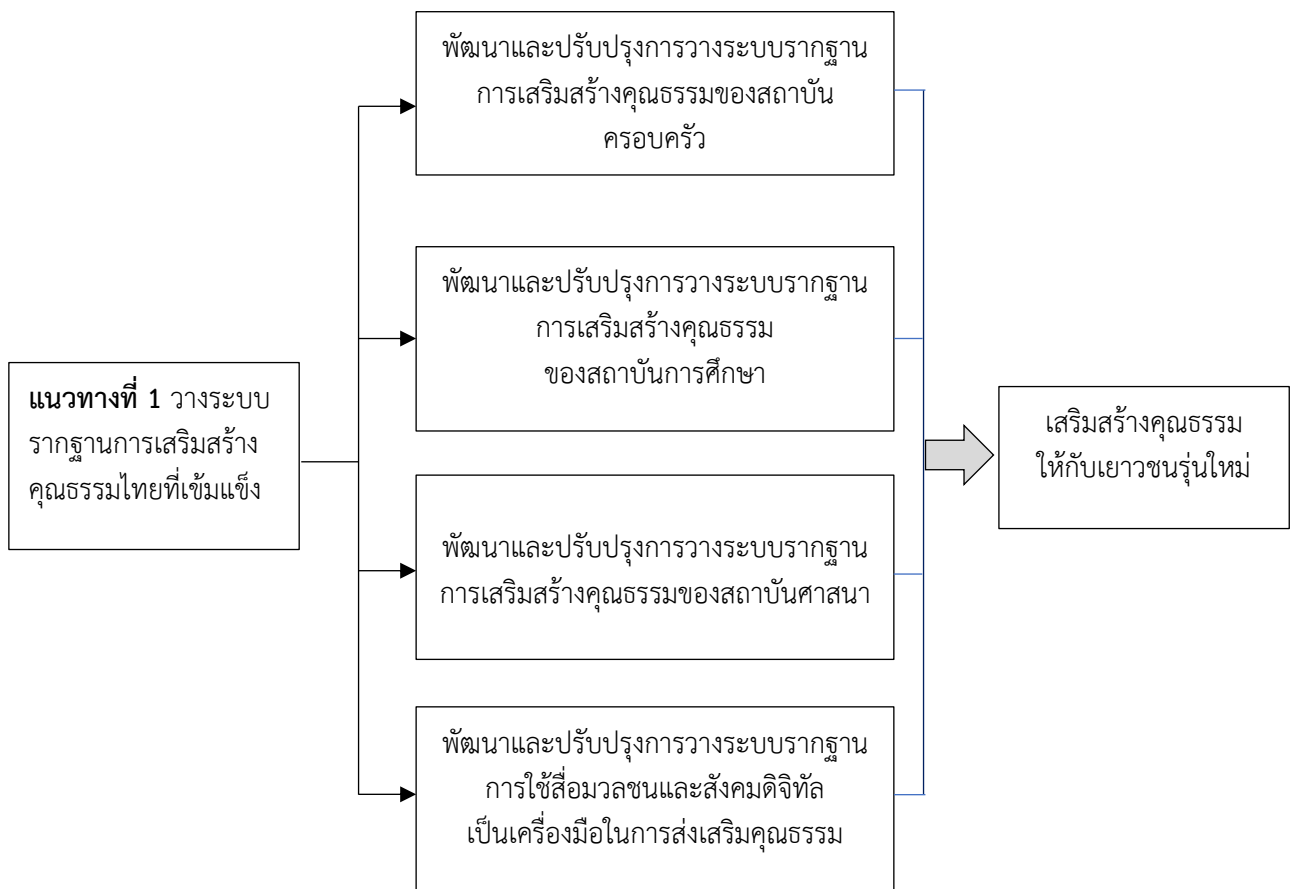
จากข้อเสนอแนะดังกล่าว คณะผู้ประเมินได้นำมาสรุปเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังรายละเอียดตามข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

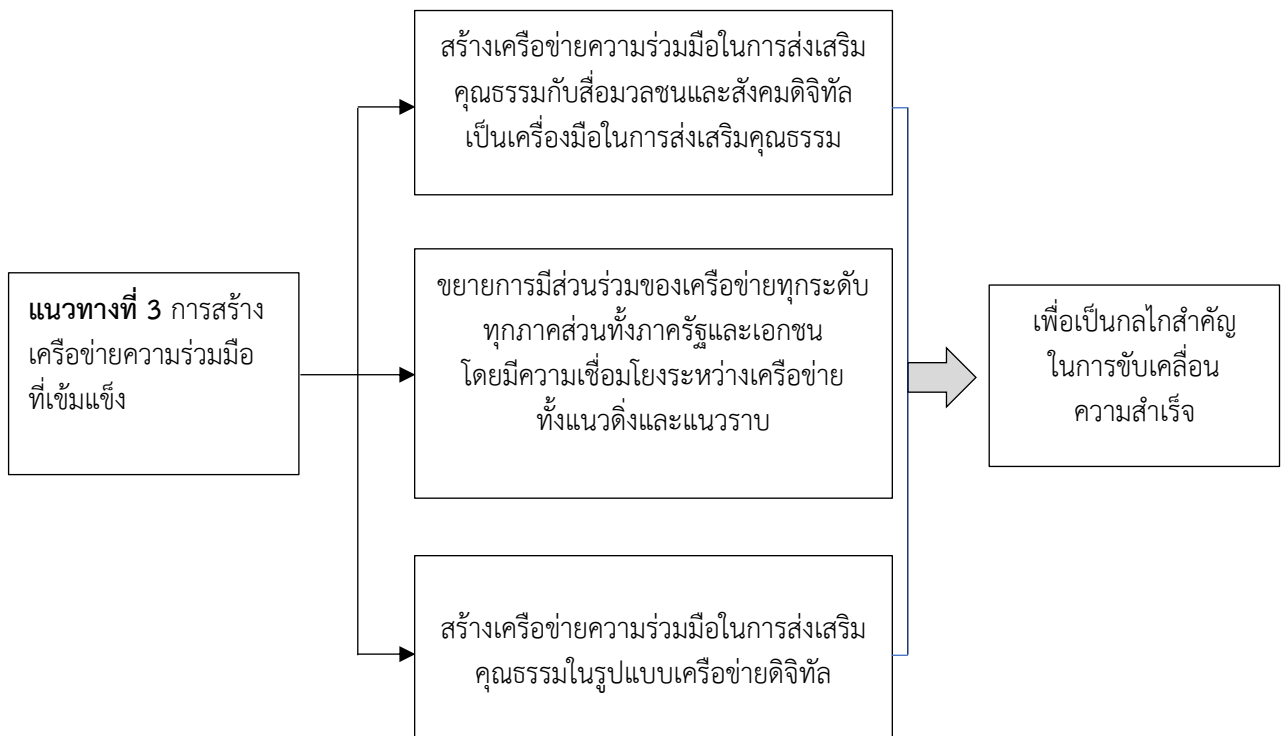
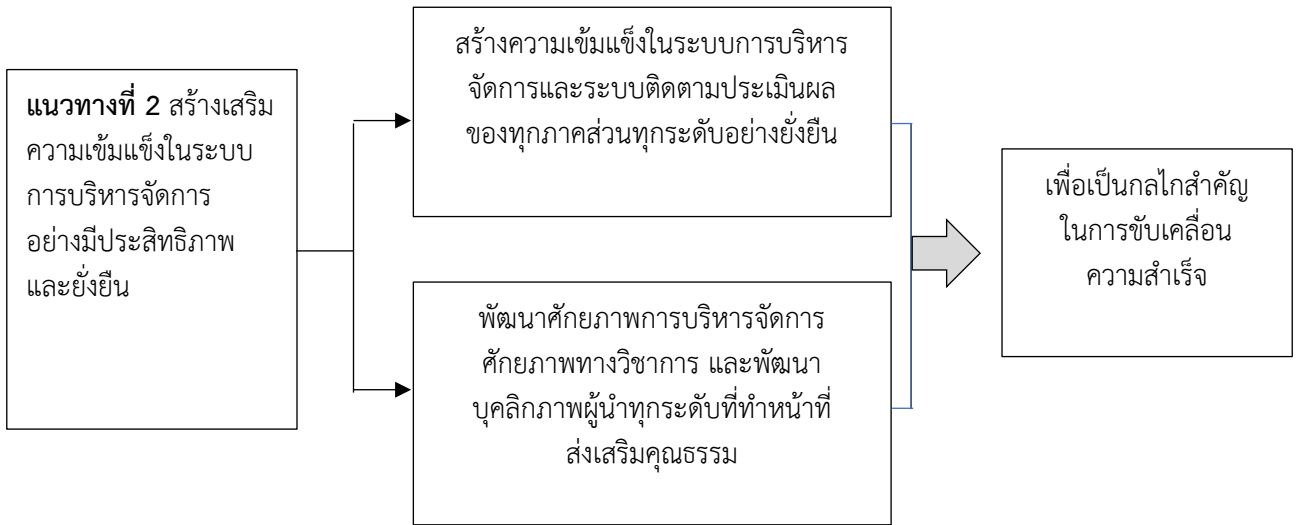
1. สร้างความเชื่อมโยงในกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (2566-2570) กับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ให้มีสอดคล้องและนำไปสู่การปฏิบัติ
2. กำหนดให้ทุกกระทรวงเป็นหน่วยหลักในการขับเคลื่อน และกำหนดให้มียุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนหรือส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมบรรจุไว้
3. จัดสรรงบประมาณเฉพาะกิจด้านการส่งเสริมคุณธรรมตามยุทธศาสตร์การส่งเสริมการขับเคลื่อนหรือส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมระดับกระทรวง ในการขอตั้งงบประมาณประจำปีของแต่ละกระทรวงจากสำนักงบประมาณ
4. สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมคุณธรรมในรูปแบบเครือข่ายดิจิทัล โดยมีกระทรวงวัฒนธรรมเป็นเจ้าภาพหลัก
5. สร้างระบบติดตามประเมินผลให้ทุกภาคส่วนอย่างเป็นรูปธรรม มีฐานข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ ผ่านการตรวจสอบจากคณะกรรมการกำกับติดตามการส่งเสริมคุณธรรมในสังคมไทย
6. กำหนดให้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงด้านการบริหารจัดการด้านวิชาการองค์ความรู้ การวิจัย การพัฒนามาตรฐานการมาตรฐาน การส่งเสริมคุณธรรม และฐานข้อมูลสถิติ ระดับกระทรวง และภูมิภาค โดยร่วมมือกับสถาบันการศึกษาทั้งส่วนกลางและภูมิภาค
7. ปรับปรุงมาตรฐานตัวชี้วัด (Key Performance Indicator) ของแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ให้เป็นรูปธรรมทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ สามารถตรวจสอบได้
8. ให้ความสำคัญและส่งเสริมการวางรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันครอบครัว และสถาบันการศึกษาเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากเป็นสถาบันหลักในการเสริมสร้างคุณธรรมให้กับเยาวชนรุ่นใหม่
9. สร้างความเข้มแข็งในระบบการบริหารจัดการโดยการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการศักยภาพทางวิชาการ และพัฒนาบุคลากรผู้นำทุกระดับที่ทำหน้าที่ส่งเสริมคุณธรรม
10. มีหน่วยงานกลางในการรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ โดยมีตัวชี้วัดกลาง และตัวชี้วัดที่สอดคล้องบริบทในภูมิภาคหรือท้องถิ่น
11. จัดให้มีระบบประเมินความคุ้มค่าของการใช้งบประมาณ บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ทั้งแง่ของเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพรายปีงบประมาณ และการวิเคราะห์ประโยชน์ที่เกิดในสังคมและประเทศชาติระยะยาวอันเนื่องมาจากแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ
12. ส่งเสริมการนำหลักศาสนา ศาสตร์พระราชา และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาในโครงการ กิจกรรมที่ขับเคลื่อน และส่งเสริมคุณธรรมด้านความพอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา อย่างต่อเนื่อง และขยายผลจากจังหวัด อำเภอ องค์กร/หน่วยงาน ชุมชนต้นแบบสู่จังหวัด อำเภอ องค์กร/หน่วยงาน ชุมชน อื่น ๆ และนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเข้ามาช่วยในการฟื้นฟูหลังสถานการณ์โควิด

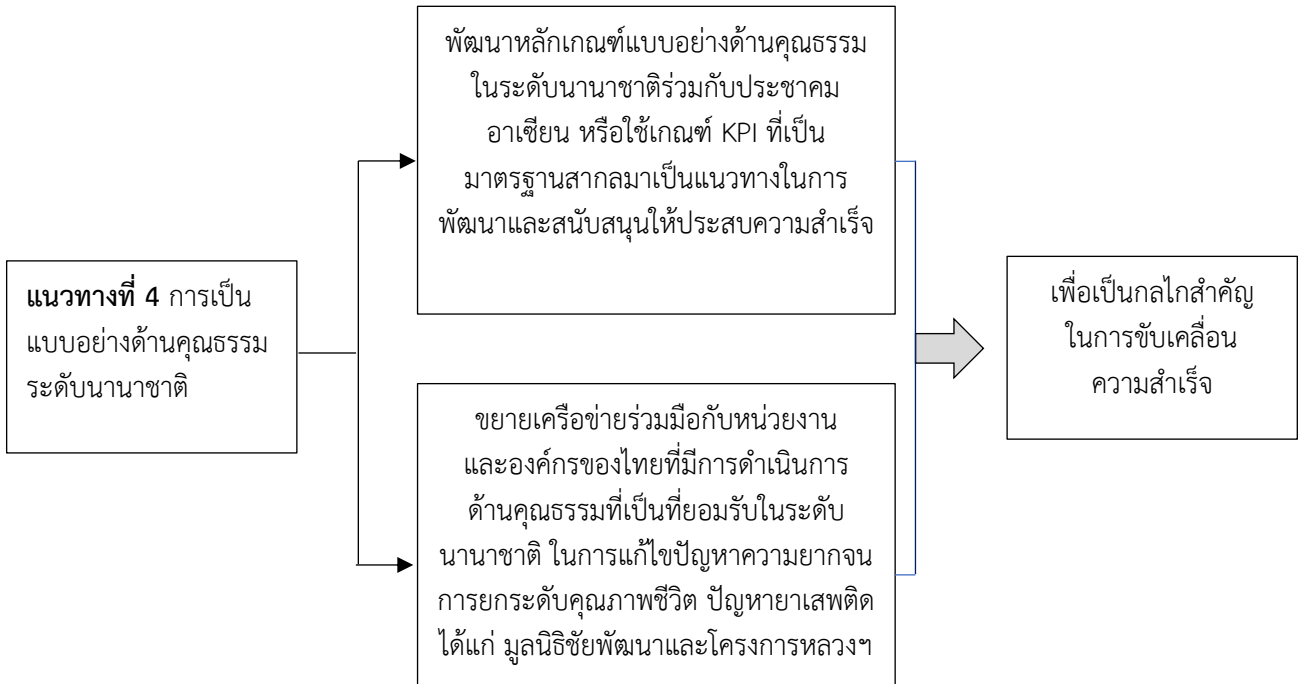
13. พัฒนาหลักเกณฑ์แบบอย่างด้านคุณธรรมในระดับนานาชาติร่วมกับประชาคมอาเซียนเชิงระบบ (Systematic Model) และผลลัพธ์ (Output) หรือใช้ตัวชี้วัดที่เป็นมาตรฐานสากลในการขับเคลื่อนและส่งเสริมให้ประสบความสำเร็จ

3.3 กรอบแนวทางในการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570)

บทที่ 5

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

ประเทศไทยได้มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชาติให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยเฉพาะองค์ประกอบคุณภาพชีวิตด้านจิตใจนับว่ามีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นเรื่องของความพึงพอใจและความสงบสุขภายในจิตใจ ซึ่งปัจจุบันกระแสโลกาภิวัตน์ กระแสวัฒนธรรมข้ามชาติ การแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจ รวมทั้งความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้ส่งผลให้การส่งสารและรับสารเป็นไปอย่างรวดเร็วพร้อมแดน ตลอดจนการขาดความเข้มงวดทางจรรยาบรรณในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเชิงลบของสื่อมวลชน มีผลทำให้วิถีชีวิตของประชาชนปรับเปลี่ยนไป ทั้งเรื่องของแบบแผนการดำเนินชีวิต ความผูกพันในสังคม พฤติกรรมค่านิยมที่ให้ความสำคัญในเรื่องวัตถุนิยม กอปรกับสถาบันครอบครัวมีบทบาทน้อยลงในการขัดเกลาบุตรหลาน เยาวชนปฏิเสธวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง ก่อให้เกิดวิกฤตด้านคุณธรรมและจริยธรรมของคนไทย ดังจะเห็นได้จากสถิติกระทำความผิดทางกฎหมายที่เพิ่มขึ้น จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น คณะรัฐมนตรีในสมัยรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา จึงได้มีมติเห็นชอบแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2559 เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาวิกฤติของชาติ และเพื่อให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่จะให้สังคมไทยเกิดความมั่นคงสงบสุขร่มเย็นด้วยมิติทางศาสนา รวมทั้งระบบเศรษฐกิจเกิดความมั่นคงเข้มแข็งบนวิถีสันติธรรมไทยและภูมิปัญญาของท้องถิ่น ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน โดยแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) มียุทธศาสตร์ 4 ด้าน คือ

1. วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมในสังคมไทย
2. สร้างความเข้มแข็งในระบบการบริหารจัดการด้านการส่งเสริมคุณธรรมให้เป็นเอกภาพ
3. สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมคุณธรรม
4. ส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลก

แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ได้สิ้นสุดลงในปี พ.ศ. 2564 กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม จึงได้มอบหมายให้คณะศิลปศาสตรมหาวิทาลัยมหิดล เป็นที่ปรึกษาเพื่อทำการประเมินผล โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1) เพื่อประเมินผลและวิเคราะห์การดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)

2) เพื่อรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ สภาพปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดที่มีผลกระทบในการดำเนินงาน รวมทั้งถอดบทเรียน ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)

3) เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และกรอบแนวทางกระบวนการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ให้มีความเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพ สำหรับนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบในการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 ต่อไป

วิธีการดำเนินการวิจัย

การประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) นี้ คณะผู้ประเมินได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ ประกอบด้วย 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทฯ ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) และสภาพปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดที่มีผลกระทบในการดำเนินงาน แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยในข้อที่ 1 และ 2

ในขั้นตอนนี้คณะผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างภาคสนาม ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม เก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวกับการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ในภาคต่าง ๆ จำนวน 10 จังหวัด ประกอบด้วย 1) **ภาคเหนือ** ประกอบด้วย 2 จังหวัด คือ จังหวัดเชียงราย และจังหวัดแม่ฮ่องสอน 2) **ภาคกลาง** ประกอบด้วย 2 จังหวัด คือ จังหวัดราชบุรี และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3) **ภาคใต้** ประกอบด้วย 2 จังหวัด คือ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดนครศรีธรรมราช 4) **ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ** ประกอบด้วย 2 จังหวัด คือ จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดเลย 5) **พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้** โดยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 1 จังหวัด คือ จังหวัดสงขลา ทั้งนี้ ได้ยึดตามมติที่ประชุมของผู้ทรงคุณวุฒิ และที่มิวิจัยร่วมระบุพื้นที่ และ 6) **กรุงเทพมหานคร** ทั้งหมดเป็นพื้นที่ที่มีการขับเคลื่อนตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) การศึกษาครั้งนี้ แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มชุมชน 2) กลุ่มหน่วยงานและองค์กร 3) กลุ่มอำเภอ และ 4) กลุ่มจังหวัด ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

2) การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม โดยการการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวกับการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) จำนวน 10 จังหวัด ประกอบด้วย 1) **ภาคเหนือ** ประกอบด้วย 2 จังหวัด คือ จังหวัดเชียงราย และจังหวัดแม่ฮ่องสอน 2) **ภาคกลาง** ประกอบด้วย 2 จังหวัด คือ จังหวัดราชบุรี และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3) **ภาคใต้** ประกอบด้วย 2 จังหวัด คือ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดนครศรีธรรมราช 4) **ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ** ประกอบด้วย 2 จังหวัด คือ จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดเลย 5) **พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้** โดยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 1 จังหวัด คือจังหวัดสงขลา ทั้งนี้ ได้ยึดตามมติที่ประชุมของผู้ทรงคุณวุฒิ และที่มิวิจัยร่วมระบุพื้นที่ และ 6) **กรุงเทพมหานคร**

ระยะที่ 2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และกรอบแนวทางการบูรณาการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ให้มีความเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพ สำหรับนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบในการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ.2566 - 2570) ต่อไป

คณะผู้ประเมินได้นำเสนอผลการวิจัยที่ได้จากการศึกษาในระยะที่ 1 ต่อเวทีประชุมระดมความคิดเชิงวิพากษ์ในการรายงานผลการประเมินการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) เมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2564 เวลา 8.30-16.30 น. ผ่านระบบการประชุมออนไลน์โปรแกรมซูม (Zoom Meeting) เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวกับการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) เพื่อเติมเต็มผลการวิจัยที่ได้ในระยะที่ 1 มีผู้เข้าร่วมประชุม รวมทั้งสิ้น หลังจากการประชุมคณะผู้ประเมินได้นำความคิดเห็นและข้อเสนอแนะมาเป็นข้อมูลประกอบแนวทางการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ให้มีความเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพ สำหรับนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบในการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ.2566 - 2570) ต่อไป

ผลการศึกษา

จากการดำเนินการวิจัย สามารถสรุปผลการวิจัยเป็น 3 ตอน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

ตอนที่ 1 สรุปผลการวิจัยการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)

ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณระดับจังหวัดตามทฤษฎี CIPP Model

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างระดับจังหวัด พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนมากเป็นเพศหญิง (ร้อยละ 60.3) มีอายุเฉลี่ย 42.3 ปี มีการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 54.5) เป็นข้าราชการ (ร้อยละ 57.0) มีตำแหน่งเป็นฝ่ายปฏิบัติการ (ร้อยละ 33.5) และมีรายได้ต่อเดือนเฉลี่ยประมาณ 26,665 บาท

1. ด้านบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด (Context) พบว่า

มีค่าเฉลี่ยบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับ พบว่า จังหวัดมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย มีสถานศึกษาที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ทางการเกษตร ห้างสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ฯ รองลงมาคือ ผู้นำระดับสูงของจังหวัด มีความรู้ความสามารถ มุ่งมั่น จะผลักดันและพัฒนาจังหวัดให้มีความเจริญตามเป้าหมาย และยุทธศาสตร์ที่วางไว้ และประชาชนในจังหวัดมีความรัก เอื้ออาทร สามัคคีกัน และประชาชนเคารพและยอมรับในความแตกต่างระหว่างบุคคลเชื้อชาติ ศาสนาฯ

2. ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input)

2.1 ปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากร พบว่า มีค่าเฉลี่ยปัจจัยนำเข้าอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก พบว่า จังหวัดมีการแต่งตั้งคณะทำงานชุดต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัดสู่หน่วยงานต่าง ๆ ในจังหวัดได้อย่างครอบคลุม รองลงมาคือ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติในการนำแผนฯ ไปสู่โครงการ/กิจกรรมมีเพียงพอและสามารถดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในจังหวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ และคณะทำงานชุดต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการ

ส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัดมีความรู้ความเข้าใจในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) เป็นอย่างดี และสามารถนำนโยบาย เป้าหมาย ไปสู่การปฏิบัติได้ตามแผนที่วางไว้ในระดับจังหวัดได้

2.2 ปัจจัยนำเข้าด้านงบประมาณ พบว่า มีค่าเฉลี่ยปัจจัยนำเข้าอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก พบว่า จังหวัดมีระบบควบคุมค่าใช้จ่ายในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) เพื่อให้การดำเนินโครงการและกิจกรรมมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ รองลงมาคือ จังหวัดมีงบประมาณในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ไปสู่โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมคุณธรรมในระดับจังหวัดได้อย่างเพียงพอ และจังหวัดมีการระดมทุนจากแหล่งทุนต่าง ๆ ได้แก่ การขอรับการบริจาค หรือการเสนอขอทุนจากองค์กรเอกชน หรือขอทุนจากหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อดำเนินการโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัด

2.3 ปัจจัยนำเข้าด้านวัสดุและอุปกรณ์ พบว่า มีค่าเฉลี่ยปัจจัยนำเข้าอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก พบว่า หน่วยการเงินและพัสดุของจังหวัดมีความสามารถในการหาวัสดุอุปกรณ์หรือครุภัณฑ์ที่มีประสิทธิภาพและมีอายุการใช้งานเป็นระยะเวลานาน เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายของทางราชการ รองลงมาคือ จังหวัดมีการวางแผนการจัดซื้อจัดหาวัสดุอุปกรณ์หรือครุภัณฑ์เพื่อนำมาใช้ขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ในโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการวางแผนปฏิบัติการ (Action Plan) ที่ชัดเจนไว้ล่วงหน้าประจำปีงบประมาณ และจังหวัดมีการควบคุมการจัดเก็บและคลังวัสดุ ได้แก่ การจัดเก็บ การตรวจนับ การเบิกจ่ายวัสดุอุปกรณ์หรือครุภัณฑ์สำหรับใช้ในการจัดโครงการและกิจกรรมตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) อย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 ปัจจัยนำเข้าด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ พบว่า มีค่าเฉลี่ยปัจจัยนำเข้าอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก พบว่า จังหวัดมีการศึกษาข้อมูลข้อเท็จจริงต่าง ๆ จากบริบทพื้นที่ เพื่อมาใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์ที่สามารถขับเคลื่อนโครงการและกิจกรรมที่สอดคล้องกับแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ได้อย่างเป็นรูปธรรมจนสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ได้ รองลงมาคือ จังหวัดมีการทบทวนด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ระดับจังหวัด เพื่อขับเคลื่อนและพัฒนาโครงการและการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมให้มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ และจังหวัดมีการปรับปรุงยุทธศาสตร์และเป้าหมายในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ในทุก ๆ ปี

3. ด้านกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) พบว่า มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก พบว่า จังหวัดมีการดำเนินโครงการและกิจกรรมที่นำหลักศาสนาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมอันดีงาม มาบูรณาการการแก้ปัญหาของจังหวัดหรือสร้างความดีที่อยากทำให้คนในจังหวัดมีคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา รองลงมาคือ จังหวัดมีการแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานในการขับเคลื่อนแผนแม่บท

และแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด และจังหวัดมีการทำข้อตกลงร่วมกันกับหัวหน้าส่วนราชการ ผู้แทนหน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชาชาติ และมีประกาศเจตนารมณ์ที่จะพัฒนาเป็นจังหวัดส่งเสริมคุณธรรม หรือเป็นจังหวัดคุณธรรมต้นแบบ

4. ด้านผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Output/Outcome) พบว่า มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก พบว่า จังหวัดทำข้อตกลงร่วมกันกับหัวหน้าส่วนราชการ ผู้แทนหน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชาชาติ ในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมทุกปี รองลงมาคือ จังหวัดมีแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติของจังหวัดเอง และมีการกำหนดเป้าหมาย กลยุทธ์ ในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมตามแผนแม่บทฯ และโครงการและกิจกรรมที่นำหลักศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมอันดีงามมาบูรณาการการแก้ปัญหาของจังหวัด หรือสร้างเสริมความดีที่อยากทำเพิ่มมากขึ้นทุกปีอย่างต่อเนื่อง

5. ด้านผลกระทบและการนำไปใช้ในการขยายการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Impact) พบว่า มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก พบว่า จังหวัดได้องค์ความรู้ที่ได้จากการถอดบทเรียนในการดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวสู่ชุมชน หน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชาชาติ ในวงกว้าง รองลงมาคือ มีเครือข่ายทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐในการสนับสนุนโครงการและกิจกรรมเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์เพิ่มมากขึ้น และบุคลากรและประชาชนทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐให้การสนับสนุนโครงการและกิจกรรมเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์เพิ่มมากขึ้น

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ระดับจังหวัด ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม พบประเด็นดังต่อไปนี้

1. ด้านบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด (Context) พบว่า จังหวัดต่าง ๆ มีบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรม โดยเฉพาะทุนทางสังคม ได้แก่ ทุนทางสังคม ภายในและภายนอก ทุนภายในนั้นพิจารณาจากค่านิยมร่วม (Shared values) ความเกื้อกูลกัน (Reciprocity) ของประชาชนในจังหวัด และทุนทางสังคมภายนอกพิจารณาได้จากเครือข่ายองค์กร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชมรมต่าง ๆ เครือข่ายพลังบวร และยังมีทุนทางวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด เช่น ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม ศาสนสถาน วัฒนธรรมการอยู่อาศัย และวิถีชีวิต วัฒนธรรมการทำมาหากิน วัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมศาสนาและความเชื่อ ซึ่งทุนทางวัฒนธรรมดังกล่าวยังเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและมูลค่าของจังหวัด ในการพัฒนาจิตใจและเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจ

2. ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) ได้แก่

2.1 ปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากร พบว่า จังหวัดต่าง ๆ มีการแต่งตั้งคณะทำงาน ชุดต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัดสู่หน่วยงานต่าง ๆ

ในจังหวัด และมีแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด เพื่อนำนโยบายและเป้าหมายไปสู่การปฏิบัติได้ตามแผนที่วางไว้

2.2 ปัจจัยนำเข้าด้านงบประมาณ พบว่า จังหวัดต่าง ๆ มีงบประมาณที่ได้รับจัดสรรจากงบประมาณแผ่นดิน นอกจากนี้ยังมีงบประมาณในการขับเคลื่อนการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่มาร่วมมือเป็นเครือข่ายระดับจังหวัด และมีการระดมทุนจากแหล่งทุนต่าง ๆ ได้แก่ การขอรับการบริจาค หรือการเสนอขอทุนจากองค์กรเอกชน ส่วนในกรุงเทพมหานคร มีงบประมาณดำเนินการที่มาจากส่วนกลางที่ได้รับการจัดสรรจากงบประมาณแผ่นดิน และมีงบประมาณที่มาจากเงินรายได้ของกรุงเทพมหานครเองด้วย

2.3 ปัจจัยนำเข้าด้านวัสดุและอุปกรณ์ พบว่า จังหวัดมีปัจจัยนำเข้าด้านวัสดุและอุปกรณ์เพื่อนำมาใช้ขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ในโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ โดยใช้งบประมาณประจำปีในการจัดซื้อจัดหาในกิจกรรมและโครงการส่งเสริมคุณธรรมที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปี (Action Plan)

2.4 ปัจจัยนำเข้าด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ พบว่า จังหวัดรับนโยบายและยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ที่กระทรวงกำหนด มาใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์และกลไกในการขับเคลื่อนโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด และมีการกำหนดตัวชี้วัดของจังหวัดในการวัดและประเมินผลสำเร็จของโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการในแต่ละปี ซึ่งโครงการและกิจกรรมนั้น ๆ ได้ถูกบรรจุไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปีของจังหวัด

3. ด้านกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) พบว่า จังหวัดมีการดำเนินโครงการและกิจกรรมที่นำหลักศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมอันดีงามมาบูรณาการการแก้ปัญหาคุณธรรมและส่งเสริมคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา และยังมีบูรณาการการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดอีกด้วย

4. ด้านผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Output/Outcome) พบว่า จังหวัดทำข้อตกลงร่วมกันกับหัวหน้าส่วนราชการ ผู้แทนหน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชารัฐในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมทุกปี จังหวัดมีแผนยุทธศาสตร์เพื่อขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัดเอง และมีการกำหนดเป้าหมาย กลยุทธ์ในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมตามแผนแม่บทฯ และโครงการและกิจกรรมที่นำหลักศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมอันดีงามมาบูรณาการการแก้ปัญหาของจังหวัดหรือสร้างความดีที่อยากทำเพิ่มมากขึ้นทุกปีอย่างต่อเนื่อง

5. ด้านผลกระทบและการนำไปใช้ในการขยายการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Impact) พบว่า จากการถอดบทเรียนในการดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวสู่ชุมชน หน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชารัฐในวงกว้าง มีเครือข่ายทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐในการสนับสนุนโครงการและกิจกรรมเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์เพิ่มมากขึ้น

ซึ่งโครงการและกิจกรรมที่เนื่องมาจากแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดช่วยให้ประชาชนในจังหวัดมีคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มมากขึ้น

ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณระดับอำเภอ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างระดับอำเภอ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนมากเป็นเพศหญิง (ร้อยละ 67.25) มีอายุเฉลี่ยประมาณ 37.50 ปี มีการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 87.25) สเป็นพนักงาน/ลูกจ้างของรัฐ (ร้อยละ 48.50) มีตำแหน่งเป็นฝ่ายปฏิบัติการ (ร้อยละ 65) และมีรายได้ต่อเดือนเฉลี่ยประมาณ 17,473 บาท

การดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ตามระบบ CIPP Model ในระดับอำเภอ ผลการวิเคราะห์ พบรายละเอียดประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ด้านบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอ (Context) พบว่ามีค่าเฉลี่ยบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก พบว่า อำเภอมีประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามที่ยังเป็นอัตลักษณ์และยังรักษาสืบสานไว้ได้ รองลงมาคือ ผู้นำระดับสูงของอำเภอมีความรู้ความสามารถ เป็นคนดี และเสียสละที่จะผลักดันและพัฒนาอำเภอให้มีความเจริญในทุก ๆ ด้าน ตามเป้าหมายและยุทธศาสตร์ที่วางไว้ และอำเภอมีสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่น ที่ดินทำมาหากิน แหล่งน้ำ อากาศ ที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในอำเภอ

2. ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input)

2.1 ปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากร พบว่า มีค่าเฉลี่ยปัจจัยนำเข้าอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก พบว่า อำเภอมีการแต่งตั้งคณะทำงานชุดต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอที่สามารถขับเคลื่อนแผนแม่บทฯ จากอำเภอสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอได้อย่างทั่วถึง รองลงมาคือ คณะทำงานชุดต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอมีความรู้ความเข้าใจในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ เป็นอย่างดี และสามารถนโยบายนโยบาย ไปสู่การปฏิบัติได้ตามแผนที่วางไว้ในระดับอำเภอได้ และอัตรากำลังคนที่ขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมระดับอำเภอมีเพียงพอต่อการปฏิบัติงาน

2.2 ปัจจัยนำเข้าด้านงบประมาณ พบว่า มีค่าเฉลี่ยปัจจัยนำเข้าอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก พบว่า มีงบประมาณในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ไปสู่โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมคุณธรรมได้อย่างเพียงพอ รองลงมาคือ อำเภอมีการจัดสรรงบประมาณในการขับเคลื่อนแผนแม่บทฯ ไปสู่โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมคุณธรรมในระดับตำบลได้อย่างเพียงพอ และอำเภอมีการระดมทุนจากแหล่งทุนต่าง ๆ ได้แก่ การขอรับการบริจาค หรือการเสนอขอทุนจากองค์กรเอกชน หรือขอทุนจากหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อดำเนินการโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมระดับอำเภอ

2.3 ปัจจัยนำเข้าด้านวัสดุและอุปกรณ์ พบว่า มีค่าเฉลี่ยปัจจัยนำเข้าอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก พบว่า มีการวางแผนการจัดซื้อจัดหาวัสดุอุปกรณ์หรือครุภัณฑ์ เพื่อนำมาใช้ขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) อย่างมีประสิทธิภาพ

โดยมีการวางแผนปฏิบัติการ (Action Plan) ที่ชัดเจนไว้ล่วงหน้าประจำปีงบประมาณ รองลงมาคือ วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมส่วนมากเป็นวัสดุสิ้นเปลือง ซึ่งต้องจัดซื้อจัดหาใหม่เป็นประจำทุกปี และหน่วยการเงินและพัสดุของอำเภอมีความสามารถในการหาวัสดุอุปกรณ์หรือครุภัณฑ์ที่มีประสิทธิภาพและมีอายุการใช้งานเป็นระยะเวลาอันยาวนานเพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายของทางราชการ

2.4 ปัจจัยนำเข้าด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ พบว่า มีค่าเฉลี่ยปัจจัยนำเข้า อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก พบว่า อำเภอสามารถนำนโยบายและยุทธศาสตร์ไปสู่ กลยุทธ์การปฏิบัติที่สามารถพัฒนาคุณธรรมของคนในอำเภอได้อย่างแท้จริง รองลงมาคือ อำเภอมีการศึกษาข้อมูลข้อเท็จจริงต่าง ๆ รวมทั้งบริบทสภาพแวดล้อม เพื่อมาใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์ที่สามารถขับเคลื่อนโครงการและกิจกรรมที่สอดคล้องกับแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ได้อย่างเป็นรูปธรรมจนสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ได้เพิ่มขึ้น ในทุกๆ ปี และอำเภอมีการทบทวนด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ เพื่อขับเคลื่อนและพัฒนาโครงการ และกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมให้มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้

3. ด้านกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) พบว่า มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก พบว่า อำเภอมีการดำเนินโครงการและกิจกรรมที่นำหลักศาสนา หลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมอันดีงาม มาบูรณาการการแก้ปัญหาของอำเภอหรือสร้างความดี ที่อยากทำให้คนในอำเภอมีคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา รองลงมาคือ อำเภอมีองค์ความรู้จากการถอดบทเรียนในการดำเนินโครงการและกิจกรรมเพื่อพัฒนาอำเภอคุณธรรม และมีบุคลากรที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ชุมชน หน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชารัฐในอำเภอ และอำเภอมีการทำข้อตกลงร่วมกันกับหัวหน้าส่วนราชการ ผู้แทนหน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชารัฐ และมีประกาศเจตนารมณ์ที่จะพัฒนาเป็นอำเภอส่งเสริมคุณธรรม หรือเป็นอำเภอคุณธรรมต้นแบบ

4. ด้านผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Output/Outcome) พบว่า มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก พบว่า แผนการส่งเสริมคุณธรรมระดับอำเภอได้รับการบรรจุเข้าเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์จังหวัด และมีการบูรณาการการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐ รองลงมาคือ อำเภอทำข้อตกลงร่วมกันกับหัวหน้าส่วนราชการ ผู้แทนหน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชารัฐ ในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมทุกปี และโครงการและกิจกรรมที่อำเภอดำเนินการครอบคลุม คุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี

5. ด้านผลกระทบและการนำไปใช้ในการขยายการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Impact) พบว่า มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก พบว่า อำเภอได้องค์ความรู้ที่ได้จากการถอดบทเรียนในการดำเนินโครงการ และกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอ และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวสู่ชุมชน หน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชารัฐในวงกว้าง รองลงมาคือ มีเครือข่ายทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐในการ สนับสนุนโครงการและกิจกรรมเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์เพิ่มมากขึ้น

และมีการบูรณาการการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐในการอบรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และสร้างภูมิคุ้มกัน เพิ่มมากขึ้น

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพระดับอำเภอ

การดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ระดับอำเภอ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม พบประเด็นดังต่อไปนี้

1. **ด้านบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอ (Context)** พบว่ามีประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามที่ยังเป็นอัตลักษณ์และยังรักษาสืบสานไว้ได้ เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า และนอกจากนี้ยังมีทุนทางสังคม ได้แก่ ความร่วมมือของประชาชนในอำเภอ อำเภอมีสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่น ที่ดินทำมาหากิน แหล่งน้ำ อากาศ ที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ซึ่งทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสภาพแวดล้อมที่กล่าวมาข้างต้นเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอและจังหวัด ทำให้มีการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์จังหวัดและแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)

2. **ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input)** ได้แก่

2.1 **ปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากร** พบว่า มีการแต่งตั้งคณะทำงานชุดต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมที่สามารถขับเคลื่อนแผนแม่บทฯ จากอำเภอสู่อำเภอปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอได้อย่างทั่วถึง

2.2 **ปัจจัยนำเข้าด้านงบประมาณ** พบว่า ส่วนมากใช้งบประมาณการดำเนินงานตามพันธกิจปกติมาใช้ในการดำเนินการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ซึ่งมีงบประมาณค่อนข้างจำกัด เนื่องจากไม่มีงบประมาณเฉพาะสำหรับการดำเนินการตามแผนแม่บทฯ และต้องใช้งบประมาณประจำปีที่มีอยู่ในดำเนินงานตามพันธกิจต่าง ๆ ที่ต้องดำเนินการเป็นประจำอยู่แล้ว

2.3 **ปัจจัยนำเข้าด้านวัสดุและอุปกรณ์** พบว่า มีการจัดซื้อจัดหาวัสดุอุปกรณ์หรือครุภัณฑ์ เพื่อนำมาใช้ขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ในโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ของอำเภอ โดยใช้งบประมาณร่วมกับงบประมาณแผ่นดินที่ได้รับการจัดสรรประจำปี

2.4 **ปัจจัยนำเข้าด้านนโยบายและยุทธศาสตร์** พบว่า มีการถ่ายทอดนโยบายและยุทธศาสตร์ส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด และแผนส่งเสริมคุณธรรมระดับอำเภอไปสู่การปฏิบัติร่วมกับเครือข่ายเพื่อให้ทราบและดำเนินการส่งเสริมคุณธรรมไปในทิศทางเดียวกัน

3. **ด้านกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process)** พบว่า มีการดำเนินโครงการและกิจกรรมที่นำหลักศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมอันดีงามมาบูรณาการการแก้ปัญหาของอำเภอหรือสร้างความดีที่อยากทำให้คนในอำเภอมีคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา

4. **ด้านผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Output/Outcome)** พบว่า แผนส่งเสริมคุณธรรม

ระดับอำเภอได้รับการบรรจุเข้าเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์จังหวัด และมีการบูรณาการการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐ นอกจากนี้ อำเภอยังได้ทำข้อตกลงร่วมกันกับหัวหน้าส่วนราชการ ผู้แทนหน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชารัฐในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา โดยมีการดำเนินงานและติดตามผลการดำเนินงานเป็นระยะ

5. ด้านผลกระทบและการนำไปใช้ในการขยายการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Impact) พบว่า อำเภอได้องค์ความรู้ที่ได้จากการถอดบทเรียนในการดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอ และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวสู่หน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชารัฐ และชุมชนอื่น ๆ ในวงกว้าง และมีการบูรณาการการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐในการอบรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และสร้างภูมิคุ้มกันเพิ่มมากขึ้น

ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณระดับหน่วยงาน/องค์กร

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างระดับหน่วยงานและองค์กร พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนมากเป็นเพศชาย (ร้อยละ 59.50) มีอายุเฉลี่ยประมาณ 32.9 ปี มีการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 59.23) เป็นพนักงาน/ลูกจ้างเอกชน (ร้อยละ 55.13) ทำงานอยู่ในองค์กรและหน่วยงานภาคเอกชน (ร้อยละ 51.28) และมีรายได้ต่อเดือนเฉลี่ยประมาณ 10,000-20,000 บาท (ร้อยละ 44.11)

1. ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) ได้แก่

1.1 การมีส่วนร่วมในการรับรู้กับทุกภาคส่วนทั้งภายในและภายนอกองค์กร/หน่วยงาน พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ มีการรับรู้และมีส่วนร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ได้แก่ ชุมชน วัด โรงเรียน องค์กรภาครัฐและเอกชน ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของท้องถิ่นในพื้นที่ที่องค์กร/หน่วยงานตั้งอยู่ รองลงมาคือ องค์กร/หน่วยงาน มีความสัมพันธ์ที่ดีและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรมประเพณี และวัฒนธรรม กับภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น วัด โรงเรียน องค์กรภาครัฐและเอกชน

1.2 การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมตามข้อปฏิบัติหลักขององค์กร/หน่วยงานคุณธรรม 3 ด้าน ได้แก่ **ด้านศาสนา** พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมากที่สุด **ด้านหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง** พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก **ด้านการรักษาสีบสานวัฒนธรรม** พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมากที่สุด

1.3 การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคลากรในองค์กร/หน่วยงาน พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงาน ทำให้ไม่เบียดเบียน ไม่เอาเปรียบคนอื่น ไม่ทุจริตต่อคนอื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์หรือผลตอบแทน รองลงมาคือ โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงาน ทำให้มุ่งมั่นที่จะประกอบอาชีพสุจริตเพื่อเลี้ยงตัวเอง ครอบครัว

1.4 การนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างอาชีพและรายได้ พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ มีการสนับสนุนและส่งเสริมชุมชน และท้องถิ่นสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และบริการในท้องถิ่น เพื่อสร้างรายได้ให้คนในชุมชน รองลงมา

คือ องค์กร/หน่วยงานมีการสนับสนุนและส่งเสริมชุมชนและท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง โดยนำทุนทางสังคม และวัฒนธรรมในท้องถิ่นมาสร้างอาชีพและรายได้ให้คนในชุมชน

1.5 การเป็นองค์กร/หน่วยงานคุณธรรมต้นแบบ เป็นแหล่งเรียนรู้ให้องค์กร/หน่วยงานอื่น ๆ พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ โครงการ และกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงาน ช่วยสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กร และบริหารงานด้วยความโปร่งใส รองลงมาคือ มีการสร้างวัฒนธรรมองค์กรด้านคุณธรรมและนำมาใช้ในการพัฒนาองค์กรให้เกิดความยั่งยืน

2. ด้านกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) พบว่า องค์กร/หน่วยงาน มีการดำเนินงาน 4 ด้าน ดังต่อไปนี้ (1) ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “พอเพียง” พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก (2) ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “วินัย” พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก (3) ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “สุจริต” พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก และ (4) ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “จิตอาสา” พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมากที่สุด

3. ด้านผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงาน พบว่า องค์กร/หน่วยงาน มีค่าเฉลี่ยผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก พบว่า มีกิจกรรมรักษาสืบสานวัฒนธรรม ได้แก่ กิจกรรมเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ตลอดจนการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วัฒนธรรม ที่ทรงคุณค่าร่วมกับท้องถิ่น รองลงมาคือ องค์กร/หน่วยงานมีการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาเผยแพร่ให้ความรู้ด้านการเกษตร ด้านการออม การรวมกลุ่มจิตอาสา เพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้กับบุคลากรในองค์กร และองค์กร/หน่วยงานมีการประชุมเพื่อสร้างการรับรู้ ปัญหาในองค์กร และบุคลากรมีการร่วมมือกันเพื่อแก้ปัญหา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ระดับระดับองค์กร/หน่วยงาน พบประเด็นดังต่อไปนี้

1. ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input)

1.1 การมีส่วนร่วมในการรับรู้กับทุกภาคส่วนทั้งภายในและภายนอกองค์กร/หน่วยงาน พบว่า มีส่วนร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ได้แก่ ชุมชน วัด โรงเรียน องค์กรภาครัฐและเอกชน ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของท้องถิ่นในพื้นที่ที่องค์กร/หน่วยงานตั้งอยู่ มีความสัมพันธ์ที่ดีกับภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น วัด โรงเรียน องค์กรภาครัฐและเอกชน เป็นต้น และยังพบว่า องค์กร/หน่วยงานมีการเชื่อมพันธกิจขององค์กรให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของอำเภอและจังหวัดอีกด้วย

1.2 ปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากร พบว่า มีผู้รับผิดชอบการขับเคลื่อนคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงานของตน ส่วนมากจะเป็นผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งจะเป็นผู้ที่ประสานการดำเนินงานคุณธรรมกับบุคลากรภายในองค์กร และทำหน้าที่ประสานกับชุมชน องค์กร และหน่วยงานอื่น ๆ ในอำเภอและจังหวัด เพื่อดำเนินงานด้านการส่งเสริมคุณธรรมร่วมกัน นอกจากนี้

ทุนทางสังคมภายในองค์กร ได้แก่ ความร่วมมือร่วมใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความรักความไว้วางใจ เป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมขององค์กรด้วย

1.3 ปัจจัยนำเข้าด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ พบว่า ส่วนมาก ใช้งบประมาณการดำเนินงานตามพันธกิจปกติขององค์กรมาใช้ในการดำเนินการขับเคลื่อน และดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม ซึ่งเป็นสอดแทรกการส่งเสริมคุณธรรมเข้าไปในงานประจำ

1.4 การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมตามข้อปฏิบัติหลักขององค์กร/หน่วยงานคุณธรรม 3 ด้าน ได้แก่ (1) **ด้านศาสนา** พบว่า มีการนำหลักศาสนามาใช้ในการพัฒนาจิตใจ ของบุคลากรและนำมาประยุกต์ในการทำงานด้วย (2) **ด้านหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง** พบว่า มีองค์กร/หน่วยงานต่าง ๆ จำนวนมากที่นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กร และ (3) **ด้านการรักษาสีบสานวัฒนธรรม** พบว่า องค์กร/หน่วยงานจัดกิจกรรมเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์เสมอ โดยเฉพาะในวันสำคัญของชาติ มีการจัดกิจกรรมการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม

1.5 องค์กร/หน่วยงานคุณธรรมต้นแบบ เป็นแหล่งเรียนรู้ให้องค์กร/หน่วยงานอื่น ๆ พบว่า มีการนำระบบธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารองค์กร และองค์กร/หน่วยงานภาคเอกชนมีการนำระบบธรรมาภิบาลและบรรษัทภิบาลมาบริหารงานเพื่อสร้างเสริมคุณธรรมในหน่วยงานให้เกิดความยั่งยืน

2. ด้านกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) พบว่า องค์กร/หน่วยงาน มีการดำเนินงาน 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

2.1 ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “พอเพียง” พบว่า มีการประยุกต์หลักธรรมมาใช้เพื่อสร้างและส่งเสริมลักษณะนิสัยการไม่เบียดเบียน ไม่เอาเปรียบคนอื่น ไม่ทุจริตต่อคนอื่น เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ และมุ่งมั่นที่จะประกอบอาชีพสุจริตเพื่อเลี้ยงตัวเองและครอบครัว บนพื้นฐานของความพอเพียง

2.2 ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “วินัย” พบว่า มีการประยุกต์หลักธรรมมาใช้เพื่อสร้างและส่งเสริมลักษณะการปฏิบัติและเคารพกฎหมายบ้านเมือง และปฏิบัติตามหลักศีลธรรมทางศาสนา ปฏิบัติหน้าที่การงานด้วยความรับผิดชอบ

2.3 ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “สุจริต” พบว่า มีการประยุกต์หลักธรรมมาใช้เพื่อสร้างและส่งเสริมลักษณะการประกอบอาชีพการงานด้วยความซื่อสัตย์ไม่ทำการทุจริตต่อหน้าที่การงาน และความรับผิดชอบ

2.4 ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “จิตอาสา” พบว่า มีการส่งเสริมให้บุคลากรมีจิตสาธารณะช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานในองค์กรและสังคมเท่าที่จะทำได้ นอกจากนี้ยังส่งเสริมความร่วมมือกับผู้อื่นเพื่อสาธารณะประโยชน์หรือเพื่อการกุศลเสมอๆ โดยเฉพาะการช่วยเหลือผู้ป่วยที่ติดเชื้อโควิดในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโควิด 2019 ในประเทศ

3. ด้านผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงาน พบว่า มีกิจกรรมรักษาสีบสานวัฒนธรรม ได้แก่ กิจกรรมเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ตลอดจนการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าร่วมกับท้องถิ่น มีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาเผยแพร่ให้ความรู้ด้านการเกษตร ด้านการออม การรวมกลุ่มจิตอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้กับบุคลากรในองค์กร การประชุมเพื่อสร้างการรับรู้

ปัญหาในองค์กร และบุคลากรมีการร่วมมือกันเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว และการยกย่องคนทำดีในองค์กร และส่งเสริมให้เป็นต้นแบบในการทำความคิด

ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณระดับชุมชน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างระดับหน่วยงานและองค์กร พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนมากเป็นเพศหญิง (ร้อยละ 51.50) มีอายุเฉลี่ยประมาณ 44.1 ปี มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา (ร้อยละ 34.25) มีอาชีพค้าขาย/ประกอบธุรกิจส่วนตัว/เจ้าของกิจการ (ร้อยละ 33.75) และมีรายได้ต่อเดือนเฉลี่ยประมาณ 5,001 - 10,000 บาท

1. ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) ได้แก่

1.1 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนคุณธรรมกับทุกภาคส่วนในชุมชน พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมด้านการเกษตรแผนใหม่ กิจกรรมด้านเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรมด้านประเพณี และวัฒนธรรมกับภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนเทศบาล วัด และโรงเรียน เป็นต้น รองลงมาคือ มีส่วนร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนเทศบาล วัด และโรงเรียนในกิจกรรมการแก้ไขปัญหา ด้านอบายมุขต่าง ๆ ของตำบล ได้แก่ ปัญหายาเสพติด ปัญหาการลักขโมย ปัญหาการเล่นการพนัน

1.2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชนคุณธรรมกับทุกภาคส่วนในชุมชน พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชนคุณธรรมร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ในการสร้างแหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาใช้ในการสร้างอาชีพ และเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือนของตนและคนในชุมชน เช่น ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง แหล่งเรียนรู้ทางการเกษตร โฮมสเตย์ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน รองลงมาคือ มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชนคุณธรรมร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ในการนำทุนทางสังคม และวัฒนธรรมมาใช้ในการสร้างอาชีพ และเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือนของตนและคนในชุมชน เช่น สินค้าพื้นบ้าน สินค้า OTOP ตลาดนัดชุมชน เป็นต้น

1.3 การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมตามข้อปฏิบัติหลักของชุมชนคุณธรรม 3 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านศาสนา พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก (2) ด้านหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก และ (3) ด้านการรักษาสืบสานวัฒนธรรม พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมากที่สุด

1.4 ความพร้อมของชุมชนในการเป็นชุมชนคุณธรรม 2 ด้าน ได้แก่ ความพร้อมด้านทุนทางสังคมและวัฒนธรรม พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก ความพร้อมด้านการดำเนินงานชุมชนคุณธรรม พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก

1.5 การนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างอาชีพและรายได้ พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยสูงสุดสองลำดับแรก คือ ชุมชนสนับสนุนส่งเสริมและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ และการบริการในท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน รองลงมาคือ การเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชนและท้องถิ่นในการสร้างงานในท้องถิ่น ให้โอกาสคนท้องถิ่นได้มีงานทำ มีรายได้เลี้ยงดูครอบครัว

1.6 ความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมทางศาสนากับการดำเนินชีวิต 3 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านทัศนคติและความรู้สึก พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก (2) ด้านความตระหนักต่อหลักธรรมทางศาสนา พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก และ (3) ด้านหลักธรรมทางศาสนากับการดำเนินชีวิต พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมากที่สุด

2. ด้านกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) พบว่า ชุมชน มีการดำเนินงาน 4 ด้านดังต่อไปนี้ (1) ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “พอเพียง” พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมากที่สุด (2) ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “วินัย” พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมากที่สุด (3) ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “สุจริต” พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมากที่สุด และ (4) ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “จิตอาสา” พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก

3. ด้านผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในชุมชน (Output/Outcome) พบว่า ชุมชนมีค่าเฉลี่ยผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยสูงสุดสามลำดับแรก พบว่า ชุมชนมีกิจกรรมรักษาสืบสานวัฒนธรรม ได้แก่ กิจกรรมเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ตลอดจนการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าของชุมชน รองลงมาคือ ชุมชนมีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาเผยแพร่ให้ความรู้ด้านการเกษตร ด้านการออม การรวมกลุ่มจิตอาสาเพื่อพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ และมีโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในชุมชน ช่วยให้คนในชุมชนรักในความเป็นไทย และรักษาประเพณีไทยที่ดีงามไว้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ระดับชุมชน ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม (Focus Group) พบประเด็นดังต่อไปนี้

1. ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) ได้แก่

1.1 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนคุณธรรมกับทุกภาคส่วนในชุมชน พบว่า ชุมชนนำโดยผู้นำมีกิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมด้านเกษตรแผนใหม่ กิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรมด้านประเพณีและวัฒนธรรม กับภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนเทศบาล วัด และโรงเรียน เป็นต้น มีส่วนร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ในกิจกรรมการแก้ไขปัญหาด้านอบายมุขต่าง ๆ ของตำบล ได้แก่ ปัญหายาเสพติด ปัญหาการลักขโมย การเล่นเกมพนัน

1.2 ปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากร พบว่า ผู้รับผิดชอบการขับเคลื่อนคุณธรรมส่วนมากจะเป็นผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ที่ประสานการดำเนินงานคุณธรรมกับเจ้าอาวาส ผู้อำนวยการโรงเรียน องค์กร และหน่วยงานอื่น ๆ ในอำเภอและจังหวัด เพื่อดำเนินงานด้านการส่งเสริมคุณธรรมร่วมกัน ซึ่งความร่วมมือร่วมใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความรัก ความไว้วางใจ จะเป็นทุนทางสังคมในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมของชุมชนด้วย

1.3 ปัจจัยนำเข้าด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ พบว่า ส่วนมากใช้งบประมาณการดำเนินงานขับเคลื่อนคุณธรรม จากงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจากรัฐคือกองทุนหมู่บ้าน และจากงบประมาณสนับสนุนต่าง ๆ ได้แก่ กองทุนชุมชน งบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่มาจากรัฐและเอกชน ซึ่งการส่งเสริมคุณธรรมก็จะใช้งบประมาณที่มีอยู่ โดยนำโครงการกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมเข้าไปสอดแทรกในงานประจำที่ทำอยู่แล้วในชุมชน

1.4 การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมตามข้อปฏิบัติหลักของชุมชนคุณธรรม 3 ด้าน ได้แก่ (1) **ด้านศาสนา** พบว่า ส่งเสริมให้บุคลากรไปเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาในวันสำคัญต่าง ๆ (2) **ด้านหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง** พบว่า ชุมชนมีการจัดกิจกรรมเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อถ่ายทอดความรู้และวิธีปฏิบัติ และ (3) **ด้านการรักษาสืบสานวัฒนธรรม** พบว่า ชุมชนส่งเสริมการเข้าร่วมงานประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นจัดกิจกรรมที่เป็นการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม

1.5 ความพร้อมของชุมชนในการเป็นชุมชนคุณธรรม 2 ด้าน ได้แก่ **ความพร้อมด้านทุนทางสังคมและวัฒนธรรม** พบว่า ชุมชนมีภูมิศาสตร์และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อต่อการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม มีบุคลากรที่มีศักยภาพและมีคุณค่า เช่น ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำทางศาสนา ประชาชนชาวบ้าน ผู้อาวุโส และครูบาอาจารย์ที่เป็นที่เคารพนับถือ และ **ความพร้อมด้านการดำเนินงานชุมชนคุณธรรม** พบว่า มีโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในชุมชน ช่วยให้บุคลากรมีจิตสำนึกในการรักษาและสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นอันดีงามไว้ และมีความรักและหวงแหนในความเป็นไทยมากขึ้น

1.6 ด้านการนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างอาชีพและรายได้ พบว่า มีการสนับสนุนส่งเสริม และสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และบริการในท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชนและท้องถิ่นในการสร้างงานสร้างอาชีพในท้องถิ่น เช่น สินค้าพื้นบ้าน สินค้า OTOP ตลาดนัดชุมชน ให้โอกาสคนท้องถิ่นได้มีงานทำ มีรายได้เลี้ยงดูครอบครัว

1.7 ความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมทางศาสนากับการดำเนินชีวิต 3 ด้าน คือ (1) **ด้านทัศนคติและความรู้สึก** พบว่า มีกิจกรรมทางศาสนาทำให้คนในชุมชนภูมิใจในการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมและการเป็นศาสนิกชนไทยที่ดี คนในชุมชนสามารถนำหลักธรรมตามศาสนาที่นับถือมาใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน เช่น การนำศีล 5 มาใช้ในการดำเนินชีวิต การลดละเลิกอบายมุข เป็นต้น (2) **ด้านความตระหนักต่อหลักธรรมทางศาสนา** พบว่า หลักธรรมทางศาสนาสามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้ หลักธรรมทางศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้เป็นคนดีในสังคม และ (3) **ด้านหลักธรรมทางศาสนากับการดำเนินชีวิต** พบว่า สามารถนำหลักธรรมทางศาสนาใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อให้คนในสังคมไม่ประพฤติดีศีลธรรมสร้างความเดือดร้อนให้แก่ตัวเองและผู้อื่น

2. ด้านกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) พบว่า มีการดำเนินงาน 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

2.1 การประยุกต์ใช้คุณธรรม “พอเพียง” พบว่า มีการส่งเสริมการไม่เบียดเบียน ไม่เอาเปรียบคนอื่น ไม่ทุจริตต่อคนอื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ ส่งเสริมการมุ่งมั่นที่จะประกอบอาชีพสุจริตเพื่อเลี้ยงตัวเอง ครอบครัว

2.2 การประยุกต์ใช้คุณธรรม “วินัย” พบว่า มีการปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรมทางศาสนาในการฝึกวินัยในตนเองเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน มีวินัยในการดำเนินชีวิตที่ปราศจากอบายมุข และปฏิบัติตนตามหน้าที่พลเมืองที่ดี

2.3 การประยุกต์ใช้คุณธรรม “สุจริต” พบว่า ส่งเสริมการประกอบอาชีพการงานด้วยความซื่อสัตย์ไม่ทำการทุจริตต่อหน้าที่การงานและความรับผิดชอบ การต่อต้านและไม่ส่งเสริมการประพฤติทุจริตทุกรูปแบบของคนในสังคม

2.4 การประยุกต์ใช้คุณธรรม “จิตอาสา” พบว่า ส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีจิตอาสา ร่วมมือกับทางหน่วยงานราชการและช่วยเหลือคนในชุมชนยินดีช่วยด้วยความเต็มใจโดยไม่คำนึงถึงค่าตอบแทนใด ๆ

3. ด้านผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Output/Outcome) พบว่า มีกิจกรรมรักษาสืบสานวัฒนธรรม ได้แก่ กิจกรรมเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ตลอดจนการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าของชุมชน มีการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาเผยแพร่ให้ความรู้ด้านการเกษตร ด้านการออม การรวมกลุ่มจิตอาสาเพื่อพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ มีโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในชุมชนช่วยให้คนในชุมชนรักในความเป็นไทย และรักษาประเพณีไทยที่ดั้งเดิมไว้ และมีการเชิดชูผู้ทำดีและเป็นแบบอย่างที่ดีของชุมชน

ตอนที่ 2 สรุปผลการวิจัยสภาพปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดที่มีผลกระทบในการดำเนินงาน และปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)

สภาพปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดที่มีผลกระทบในการดำเนินงาน

1. ระดับจังหวัด และอำเภอ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพระดับจังหวัดและอำเภอ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม พบประเด็นดังต่อไปนี้

ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันด้านบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรม (Context)
ผลการวิเคราะห์ พบว่า จังหวัดต่าง ๆ มีบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมในด้านทุนทางสังคมไม่เท่ากัน โดยเฉพาะทุนทางสังคมภายนอก พิจารณาได้จากเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ชมรมต่าง ๆ รวมทั้งเครือข่ายพลังบวร การทำ MOU กับเครือข่ายต่าง ๆ บางจังหวัดมีหน่วยงานราชการ มีรัฐวิสาหกิจ มีองค์กร และหน่วยงานเอกชนเป็นจำนวนมาก ทำให้มีเครือข่ายความร่วมมือจำนวนมากตามไปด้วย ซึ่งต่างจากจังหวัดที่มีหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชนจำนวนน้อย เครือข่ายการดำเนินงานส่วนใหญ่ก็จะเป็นหน่วยงานภาครัฐในจังหวัด โดยทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาจมีองค์กรภายนอกภาครัฐ (NGOs) มาช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนในจังหวัดบ้าง เช่น จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นต้น นอกจากนี้ทุนทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันในแต่ละจังหวัด ก็มีผลต่อการดำเนินการส่งเสริมคุณธรรมตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ด้วย เช่น จังหวัดที่มีประวัติศาสตร์ มีประเพณี วัฒนธรรมดั้งเดิม มีศาสนสถาน มีวัฒนธรรมการอยู่อาศัยและวิถีชีวิต มีวัฒนธรรมการทำมาหากิน

มีวัฒนธรรมการแต่งกาย มีวัฒนธรรมทางศาสนาและความเชื่อ ทุนทางวัฒนธรรมที่มีค่าเหล่านี้สามารถเป็นฐานในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ ยกกระดับคุณภาพชีวิต และช่วยลดปัญหาความยากจนให้กับประชาชนในจังหวัด มีส่วนช่วยต่อยอดผลิตภัณฑ์และสินค้าทางการเกษตร ศิลปหัตถกรรม รวมทั้งการท่องเที่ยว และทุนทางวัฒนธรรมยังผูกติดกับวิถีชีวิตของคนในจังหวัด โดยเฉพาะทุนทางวัฒนธรรมทางศาสนา ซึ่งการยึดมั่นในศาสนาจะช่วยลดอบายมุขและการกระทำผิดของประชาชนในจังหวัด

ปัญหาด้านประสิทธิภาพของปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) ได้แก่

ปัญหาด้านศักยภาพและการเปลี่ยนแปลงของบุคลากร พบว่า การดำเนินงานด้านยุทธศาสตร์ตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ส่วนมากอยู่ในความรับผิดชอบของผู้ว่าราชการจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด และนายอำเภอ ถึงแม้จะมีคณะอนุกรรมการเพื่อขับเคลื่อนระดับจังหวัดและอำเภอก็ตาม ดังนั้น การถ่ายทอดนโยบายสู่แผนการดำเนินงานของจังหวัด ตลอดจนถึงแผนกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ในจังหวัดต่าง ๆ รวมทั้งผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานด้านการส่งเสริมคุณธรรมในแต่ละจังหวัด จึงขึ้นอยู่กับศักยภาพด้านการบริหารจัดการของผู้ว่าราชการจังหวัดตั้งที่กล่าวมาข้างต้น นอกจากนี้ จากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่า การปรับเปลี่ยนโยกย้ายผู้บริหารระดับจังหวัดและอำเภอตามวาระการบริหารงานของกระทรวงต่าง ๆ ยังมีผลต่อความต่อเนื่องของการบริหารจัดการงานส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัดและอำเภออีกด้วย

ปัญหาด้านงบประมาณ พบว่า มีข้อจำกัดด้านงบประมาณเฉพาะสำหรับการส่งเสริมคุณธรรมตามยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ที่ระบุไว้ในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ทั้งนี้ เนื่องจากงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ของจังหวัดและอำเภอส่วนมากแบ่งมาจากงบประมาณแผ่นดินที่ได้รับการจัดสรรจากงบประมาณส่วนกลาง เพื่อใช้ดำเนินงานในภารกิจปกติของจังหวัดและอำเภอประจำปีที่มีอยู่แล้ว ไม่มีงบประมาณสำหรับการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ที่เป็นลักษณะงบเฉพาะ ดังนั้น โครงการและกิจกรรมด้านการส่งเสริมคุณธรรมในจังหวัดและอำเภอส่วนหนึ่งจึงถูกผนวกไว้กับการดำเนินงานปกติซึ่งมีลักษณะเป็นงานประจำที่ต้องทำอยู่แล้ว โดยผลจากการส่งเสริมคุณธรรมเข้าไปในงานปกติ และมีการตั้งดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการส่งเสริมคุณธรรมที่ควบคู่ไปกับงานประจำในหน่วยงาน เช่น เรื่องความพอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา ซึ่งข้อจำกัดด้านงบประมาณดังกล่าวนี้มีผลทำให้การดำเนินการขับเคลื่อนส่งเสริมคุณธรรมที่เป็นโครงการระดับใหญ่และต้องขยายไปในวงกว้างทำได้ยาก และต้องมีการขอความร่วมมือด้านงบประมาณจากเครือข่ายระดับจังหวัดและอำเภอ มีการระดมทุนจากแหล่งทุนต่าง ๆ ได้แก่ การขอรับการบริจาค หรือการเสนอขอทุนจากองค์กรเอกชน หรือบางพื้นที่เช่นกรุงเทพมหานคร ก็จะใช้งบประมาณจากเงินรายได้ซึ่งเป็นงบประมาณของกรุงเทพมหานครเองด้วย

ปัญหาด้านการถ่ายทอดนโยบายและยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ พบว่าการถ่ายทอดนโยบายและยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติยังไม่ทั่วถึงทุกภาคส่วน และยังมีปัญหาเรื่องการตีความและนิยามเชิงปฏิบัติ ตัวชี้วัดที่เป็นมาตรฐานกลางในการปฏิบัติ ส่วนมากจะมีการดำเนินการตามการประยุกต์ของแต่ละจังหวัดและอำเภอเอง โดยพิจารณาจากเกณฑ์มาตรฐานภาพรวมที่กระทรวงวัฒนธรรมกำหนด ตัวชี้วัดความสำเร็จส่วนมากยังอยู่ในรูปของเชิงปริมาณ ซึ่งอาจไม่สามารถอธิบายความสำเร็จของการดำเนินการส่งเสริมคุณธรรมได้อย่างแท้จริง และยังขาดการประเมินผลความสำเร็จเชิงคุณภาพที่ควบคู่กันไป แนวทางการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ยุทธศาสตร์ที่ 4 ตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ด้านการส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลก ยังไม่มีความชัดเจนในเรื่องแนวทางปฏิบัติให้สามารถบรรลุตามเป้าประสงค์ของยุทธศาสตร์ได้ ส่วนมากยังไม่เข้าใจในเรื่องของเกณฑ์ชี้วัดความสำเร็จ และยังไม่สามารถวางแผนกลยุทธ์ในทางปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสำเร็จได้ และส่วนมากมีความเข้าใจว่าความร่วมมือในการส่งเสริมคุณธรรมกับประเทศในประชาคมอาเซียน ได้แก่ การร่วมมือในกิจกรรมและโครงการด้านศาสนา โครงการและกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมร่วมกันเป็นความสำเร็จของยุทธศาสตร์ที่ 4 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะขาดแผนกลยุทธ์ตัวบ่งชี้และนิยามเชิงปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรม

ปัญหาด้านมาตรฐานกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) พบว่า นำหลักศาสนาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมอันดีงามมาบูรณาการการแก้ปัญหาคุณธรรมและส่งเสริมคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา เป็นจำนวนมาก กระบวนการและการดำเนินการต่าง ๆ ยังอยู่ในรูปของกระบวนการดำเนินงานแบบปกติ (Routine work) ยังไม่ปรากฏการบริหารจัดการที่ดีที่มีคุณภาพตามตัวบ่งชี้ระยะกลางที่กระทรวงกำหนดไว้ในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ในเรื่องของการจัดการที่ดีที่มีมาตรฐาน ISO หรือ The International Organization for Standardization) นอกจากเรื่องการบริหารจัดการมาตรฐานการบริหารจัดการแล้ว การใช้ระบบวงจรบริหารงานคุณภาพ เพื่อให้การบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น มีปัญหากระบวนการบริหารจัดการความรู้ทางวิชาการด้านการส่งเสริมคุณธรรม เช่น ฐานข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรม การพัฒนามาตรฐานตัวบ่งชี้ในการวัดและประเมินผลความสำเร็จในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมทุกระดับชั้น รวมทั้งหลักสูตรฝึกอบรมด้านการบริหารจัดการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ของผู้นำทุกระดับชั้นยังมีน้อยและกระจัดกระจายไม่เป็นระบบ ศูนย์รวมตรงกลาง นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานในพื้นที่ จังหวัดและอำเภอที่ทำงานซ้ำซ้อนกัน

ปัญหาด้านประสิทธิผลของผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Output/Outcome) พบว่า จังหวัดและอำเภอทำข้อตกลงร่วมกันกับหัวหน้าส่วนราชการ ผู้แทนหน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชารัฐทุกปี ผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม ทั้ง 4 ประการ ได้แก่ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา ยังมีความแตกต่างกันด้านตัวบ่งชี้ปริมาณโครงการและกิจกรรมที่ดำเนินการ มีความไม่สมดุลกัน ส่วนมากมุ่งเน้นการดำเนินการในเรื่องของความพอเพียงและจิตอาสา ทั้งนี้ เนื่องจากสามารถเชื่อมโยงกับหลักปรัชญา

ของเศรษฐกิจพอเพียง ศาสตร์พระราชา และทฤษฎีใหม่ที่อยู่ในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้วางรากฐานไว้ทั้งประเทศ ซึ่งมีผลให้เกิดความสำเร็จในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมด้านนี้เป็นอย่างดี ส่วนโครงการและกิจกรรมด้านวินัยและสุจริต มีการดำเนินโครงการและกิจกรรมที่เป็นภาพใหญ่ และขยายในวงกว้างระดับจังหวัดและอำเภอด้วย ส่วนมากจะดำเนินการส่งเสริมโดยสอดแทรกเข้าไปกับงานประจำที่บุคลากรได้ปฏิบัติ เช่น ความรับผิดชอบในงาน การตรงต่อเวลา ความสุจริตในหน้าที่ เป็นต้น

2. ระดับองค์กร/หน่วยงาน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพระดับองค์กร/หน่วยงาน ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม พบประเด็นดังต่อไปนี้

ปัญหาด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ (Input) ได้แก่

ปัญหาด้านร่วมมือของผู้นำและโอกาสในการเป็นเครือข่ายคุณธรรมขององค์กร/หน่วยงาน พบว่า ผู้รับผิดชอบขับเคลื่อนคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงานของตน ส่วนมากจะเป็นผู้บริหารระดับสูง ซึ่งจะเป็นผู้ที่กำหนดนโยบายการดำเนินงานคุณธรรมกับบุคลากรภายในองค์กร และทำหน้าที่ประสานความร่วมมือกับชุมชน องค์กร และหน่วยงานอื่น ๆ ในอำเภอและจังหวัด เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงานด้านการส่งเสริมคุณธรรมร่วมกัน ในกรณีถ้าเป็นหน่วยงานระดับกระทรวงก็จะเป็นผู้บังคับบัญชาาระดับกรม กอง ต่าง ๆ ดังนั้น ผู้นำระดับสูงขององค์กร/หน่วยงาน จึงมีความสำคัญในการกำหนดนโยบายขับเคลื่อนร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ถ้าผู้นำไม่ให้ความสำคัญหรือไม่ประสงค์ที่จะให้ความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ในการส่งเสริมคุณธรรม และไม่ประสงค์ที่จะเข้ามาเป็นภาคีเครือข่ายร่วมขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ก็จะไม่มีการดำเนินการด้านองค์กรและหน่วยงานคุณธรรมตามเป้าประสงค์ของแผนแม่บท

ข้อจำกัดด้านงบประมาณ พบว่า องค์กร/หน่วยงานส่วนมากนำงบประมาณการดำเนินงานตามภารกิจปกติขององค์กรมาใช้ในการดำเนินการขับเคลื่อนและดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม ซึ่งการส่งเสริมคุณธรรมก็จะเอาเข้าไปสอดแทรกในงานประจำที่ทำอยู่ ในด้านงบประมาณนั้น องค์กร/หน่วยงานภาครัฐจะประสบปัญหาด้านงบประมาณในการดำเนินการมากกว่าภาคเอกชน

ปัญหาการถ่ายทอดนโยบายและยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ พบว่า องค์กรและหน่วยงานยังมีข้อจำกัดด้านการรับรู้และการทำความเข้าใจในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ซึ่งสอดรับกับข้อมูลระดับจังหวัดและอำเภอที่พบว่า การมีภาคีเครือข่ายยังไม่ทั่วถึงทุกภาคส่วน โดยเฉพาะองค์กรอิสระและภาคเอกชน ทำให้โอกาสการเข้าร่วมมือเป็นเครือข่ายร่วมกับเป็นไปได้ยาก ดังนั้น การประชาสัมพันธ์ การถ่ายทอดนโยบาย การถ่ายทอดแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) จะต้องดำเนินการให้เข้าถึงหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรอิสระ และกลุ่มคนทุกระดับ และต้องให้ความสำคัญและผลตอบแทนกับองค์กรและหน่วยงานที่เข้าร่วมด้วย เช่น รางวัลหรือการลดหย่อนภาษี เป็นต้น

ปัญหาด้านมาตรฐานกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) พบว่า ส่วนมากองค์กร/หน่วยงานภาครัฐที่มีการดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมส่วนมากสอดแทรกการส่งเสริม

คุณธรรมเข้าไปในงานประจำ ยังไม่ปรากฏการบริหารจัดการที่ดีที่มีคุณภาพตามตัวบ่งชี้ระยะกลาง ที่กระทรวงกำหนดไว้ในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ในเรื่องของการจัดการที่ดีที่มี นอกจากเรื่องของการขอรับรองมาตรฐานการบริหารจัดการแล้ว การใช้ระบบวงจรบริหารงานคุณภาพ โดยเฉพาะด้านการตรวจสอบ (Check) ผลสำเร็จที่ประสิทธิภาพทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ รวมทั้งด้านปรับปรุง (Act) เพื่อให้การบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

3. ระดับชุมชน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพระดับชุมชน ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม พบประเด็นดังต่อไปนี้

ปัญหาด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) ได้แก่

ปัญหาความร่วมมือของคนในชุมชน และการดัดศักยภาพด้านทุนทางวัฒนธรรม
 ผลการวิเคราะห์ พบว่า ชุมชนมีบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมในด้านทุนทางสังคมไม่เท่ากัน โดยเฉพาะทุนทางสังคมภายนอก พิจารณาได้จากภาคีเครือข่ายบวร ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และเครือข่ายภาครัฐและเอกชน ทุนทางสังคมภายนอกดังกล่าวเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในชุมชนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ **ทุนทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันในแต่ละชุมชนก็มีผลต่อการดำเนินการส่งเสริมคุณธรรมด้วย** เช่น ชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ มีประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม มีศาสนสถาน มีวัฒนธรรมการอยู่อาศัยและวิถีชีวิต มีวัฒนธรรมการทำมาหากิน มีวัฒนธรรมการแต่งกาย มีวัฒนธรรมทางศาสนาและความเชื่อ ทุนทางวัฒนธรรมที่มีค่าเหล่านี้สามารถเป็นฐานในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ ยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนได้ อย่างไรก็ตาม ยังมีบางชุมชนที่มีปัญหาด้านการดัดศักยภาพด้านทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนมาใช้ประโยชน์โดยเฉพาะชุมชนที่เป็นพหุวัฒนธรรม

ความไม่เท่าเทียมด้านงบประมาณ พบว่า ชุมชนส่วนมากใช้งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจากรัฐ คือ กองทุนหมู่บ้าน กรณีชุมชนที่มีการช่วยเหลือจากภาคีเครือข่าย ก็จะมีงบประมาณจากการสนับสนุนต่าง ๆ ได้แก่ NGOs กองทุนชุมชน งบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่มาจากรัฐ และงบประมาณ CSR จากเอกชน ซึ่งเป็นปัจจัยในการส่งเสริมและพัฒนางานคุณธรรมในชุมชนได้ดียิ่งขึ้น บางชุมชนที่ห่างไกล เช่น จังหวัดแม่ฮ่องสอน ยังประสบปัญหาเรื่องการดำเนินงานงบประมาณในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม และการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ เนื่องจากสภาพของภูมิประเทศยากต่อการเข้าถึงของภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ก็จะใช้งบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัด เช่น กองทุนหมู่บ้าน การบริจาคของคนในชุมชน เป็นต้น

ปัญหาการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process)

ปัญหาด้านการขยายภาคีเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบ พบว่า ชุมชนคุณธรรมต้นแบบในแต่ละจังหวัดยังมีน้อย บางจังหวัดมีเพียง 1-2 แห่ง การพัฒนาชุมชนต้นแบบ (Best Practice) ที่พัฒนายกระดับให้เป็นตัวอย่างและเป็นแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ จะมีลักษณะเฉพาะเนื่องจากในชุมชนแต่ละท้องที่ แต่ละจังหวัด จะมีความแตกต่างกัน ถึงแม้จะอยู่ในจังหวัดเดียวกัน

ก็มีความแตกต่างด้านบริบทพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นภูมิศาสตร์ทางกายภาพ ทุนทางสังคม ได้แก่ เครือข่ายความร่วมมือ พลังบวร ผู้นำ ประชาชนชาวบ้านฯ และทุนทางวัฒนธรรม ได้แก่ ประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม วิธีการดำเนินชีวิต ฯลฯ ทำให้มีลักษณะเฉพาะ มีอัตลักษณ์ของชุมชน ดังนั้น การขยายชุมชนต้นแบบไปยังชุมชนอื่น ๆ จึงประสบความสำเร็จได้ไม่เท่ากัน และต้องขยายไปยังชุมชนที่มีอัตลักษณ์หรือบริบทด้านสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่ใกล้เคียงกับชุมชนต้นแบบ

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559 - 2564)

คณะผู้ประเมินขอเสนอผลการวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) แบ่งเป็น 2 ตอน ประกอบด้วยผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ และผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559 - 2564) ด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ

ผลการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (r) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) กับผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม มีผลการวิจัยดังนี้

1.1 ระดับจังหวัด ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ได้แก่ 1) ด้านบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด (Context) 2) ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) และ 3) กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับปานกลางถึงสูงมากกับผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Output/Outcome)

1.2 ระดับอำเภอ ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ได้แก่ 1) ด้านบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอ (Context) 2) ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) และ 3) กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูงถึงสูงมากกับผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Output/Outcome)

1.3 ระดับองค์กร/หน่วยงาน ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ได้แก่ 1) ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) 2) กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “พอเพียง” ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “วินัย” ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “สุจริต” และด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “จิตอาสา” มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูงถึงสูงมากกับผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงาน

1.4 ระดับชุมชน ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ได้แก่ 1) ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input)

2) กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) มี 4 ด้านประกอบด้วย ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “พอเพียง” ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “วินัย” ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “สุจริต” และด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “จิตอาสา” มีความสัมพันธ์เชิงบวกกระชับปานกลางถึงสูงมากกับผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในชุมชน

2. ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม พบประเด็นปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ จำแนกตามระดับดังนี้

2.1 ปัจจัยแห่งความสำเร็จระดับจังหวัดและอำเภอ

ด้านบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัดและอำเภอ (Context) พบว่า จังหวัดและอำเภอต่าง ๆ ที่มีบริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรม คือทุนทางสังคมที่ดี ได้แก่ **ความร่วมมือร่วมใจของภาคีเครือข่าย** ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กร และหน่วยงานต่าง ๆ จังหวัดที่มีวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีลักษณะเป็นพหุวัฒนธรรม ทั้งในด้านประเพณีวัฒนธรรม ศาสนสถาน วิถีชีวิตวัฒนธรรมความเป็นอยู่ วิถีวัฒนธรรมการทำมาหากินและอาชีพ วัฒนธรรมการแต่งกาย ค่านิยมและความเชื่อทางศาสนา ทุนวัฒนธรรมที่กล่าวมาข้างต้นจะเพิ่มคุณค่าและมูลค่าของจังหวัด และเอื้ออำนวยต่อการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ให้ประสบความสำเร็จได้

ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) ประกอบด้วย

1) **ปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากรที่มีศักยภาพ** พบว่า ผู้ว่าราชการจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด หัวหน้าส่วนราชการจังหวัด และนายอำเภอ เป็นปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากรหลักที่เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การดำเนินงานด้านการส่งเสริมคุณธรรม การแต่งตั้งคณะทำงานชุดต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัดและอำเภอที่สอดคล้องกับแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) การวางแผนยุทธศาสตร์ร่วมกัน การวางแผนกลยุทธ์และวางแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมสู่ภาคส่วนต่าง ๆ ในจังหวัด และอำเภออย่างเป็นรูปธรรมจะส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงาน

2) **ปัจจัยนำเข้าด้านงบประมาณที่เพียงพอต่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์** พบว่า จังหวัดและอำเภอต่าง ๆ มีงบประมาณที่ใช้ดำเนินการด้านการส่งเสริมคุณธรรมตามยุทธศาสตร์ของจังหวัดที่ต้องดึงมาจากงบประมาณปกติ มีการระดมและใช้งบประมาณในการขับเคลื่อนการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เป็นภาคีเครือข่าย รวมทั้งมีการระดมทุนจากแหล่งทุนต่าง ๆ ได้แก่ การขอรับการบริจาค หรือการขอรับทุนสนับสนุนจากองค์กรภาคเอกชน หรือใช้งบประมาณเงินรายได้ของจังหวัดและอำเภอมาใช้สนับสนุนการดำเนินการ

3) **ปัจจัยนำเข้าด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม** พบว่า จังหวัดรับนโยบายและยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ที่กระทรวงกำหนด โดยนำมาใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์และกลไกในการ

ขับเคลื่อนโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม มีการวางแผนยุทธศาสตร์ร่วมกันระหว่างจังหวัดและอำเภอ มีการวางแผนกลยุทธ์ในการขับเคลื่อน รวมทั้งมีแผนปฏิบัติการประจำปี และมีการกำหนดตัวชี้วัดของจังหวัดร่วมกับอำเภอในการวัดและประเมินผลสำเร็จของโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการในแต่ละปี ซึ่งโครงการและกิจกรรมนั้น ๆ ได้ถูกบรรจุไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปีของจังหวัดและอำเภอ

ด้านกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ที่มีมาตรฐาน (Process) พบว่า จังหวัดและอำเภอยังมีระบบของกระบวนการดำเนินงานแบบปกติ สามารถบูรณาการการขับเคลื่อนงานเข้าสู่วงจรการทำงานตามโครงสร้างปกติได้

2.2 ปัจจัยแห่งความสำเร็จระดับองค์กร/หน่วยงาน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพระดับองค์กร/หน่วยงาน ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม พบประเด็นดังต่อไปนี้

ปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input) ได้แก่

1) **ศักยภาพผู้นำขององค์กร/หน่วยงาน** พบว่า ผู้นำหรือผู้บริหารระดับสูง เป็นผู้ที่กำหนดนโยบายการดำเนินงานองค์กรคุณธรรมกับบุคลากรภายในองค์กร ผู้นำต้องมีความรู้ความสามารถด้านการวางแผนยุทธศาสตร์และแผนกลยุทธ์ ให้สอดคล้องตามภารกิจหลักขององค์กรและให้สอดคล้องกับแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ด้วย รวมถึงต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนของบุคลากรใต้บังคับบัญชา สามารถจูงใจให้บุคลากรเห็นความสำคัญในการขับเคลื่อนคุณธรรมองค์กรร่วมกัน

2) **ด้านการบริหารจัดการงบประมาณ** ผลการวิเคราะห์พบว่า การบริหารงบประมาณองค์กร/หน่วยงานในการส่งเสริมคุณธรรมมีความสำคัญ เนื่องจากงบประมาณที่มีอยู่จำกัดและต้องใช้ในการดำเนินงานตามภารกิจปกติขององค์กร การบริหารงบประมาณที่มีให้เกิดประโยชน์สูงสุดจึงเรื่องที่เป็นเรื่องจำเป็นซึ่งอาจนำระบบ PDCA และอาจใช้หลักการประเมินแบบ Utilization Model มาประเมินประโยชน์และความคุ้มค่าของงบประมาณที่ลงทุนไปในการส่งเสริมคุณธรรมด้วย

3) **ประสิทธิภาพในการถ่ายทอดนโยบายและยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ** พบว่า องค์กรและหน่วยงานต้องสร้างความรู้ ต้องมีศักยภาพในการถ่ายทอดนโยบายและยุทธศาสตร์องค์กรสู่การปฏิบัติ โดยใช้การสื่อสารทั้งในแนวดิ่งและแนวราบเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้บุคลากรโดยเฉพาะสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์กรคุณธรรมเพื่อเชื่อมโยงยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมคุณธรรมขององค์กรสู่แผนการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

มาตรฐานกระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Process) พบว่า เรื่องสำคัญที่องค์กรและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนต้องพยายามได้ให้มาตรฐาน ISO ที่มีความหลากหลาย ให้มีการบูรณาการเข้ากับการส่งเสริมคุณธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถสร้างความเชื่อมั่นในองค์กรแก่สาธารณชน

ยังสามารถนำระบบวงจรบริหารงานคุณภาพ PDCA กับบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมคุณธรรม หรือใช้ในการปรับพฤติกรรมด้านคุณธรรมของบุคลากรในองค์กร/หน่วยงานด้วย

2.3 ปัจจัยแห่งความสำเร็จระดับชุมชน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพระดับชุมชน ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม พบประเด็นดังต่อไปนี้

ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (Input)

ทุนทางสังคม (ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายและความร่วมมือของคนในชุมชน และการตั้งศักยภาพด้านทุนทางวัฒนธรรม) ทุนทางสังคมภายในและภายนอกมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมระดับชุมชน โดยเฉพาะความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน นอกจากนี้ ทุนทางวัฒนธรรมในชุมชนยังเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการต่อยอดการส่งเสริมคุณธรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอีกด้วย ยกย่องและยกย่องศักยภาพด้านทุนทางวัฒนธรรมมาต่อยอดจะเป็นการสร้างคุณค่าทางด้านจิตใจ และการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้นได้

ด้านการบริหารจัดการงบประมาณ ผลการวิเคราะห์พบว่า ส่วนมากใช้งบประมาณการดำเนินงานขับเคลื่อนคุณธรรมจากงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจากรัฐคือ กองทุนหมู่บ้าน กรณีที่ชุมชนมีงบประมาณไม่เพียงพอ ผู้นำชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนคุณธรรมในชุมชน อาจขอสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ได้แก่ NGOs และงบประมาณ CSR จากองค์กร/หน่วยงานด้านเอกชน รวมทั้งสามารถทำโครงการเสนอของบประมาณจาก สสส. ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) อำเภอ หรือจังหวัด เพื่อนำมาใช้ในการขับเคลื่อนคุณธรรมในชุมชน และอาจใช้หลักการประเมินแบบ Utilization Model มาประเมินประโยชน์และความคุ้มค่าของงบประมาณที่ลงทุนไปในการส่งเสริมคุณธรรมด้วย

บริบทที่เหมาะสมในการขยายภาคีเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบ ผลการวิเคราะห์ พบว่า การขยายภาคีเครือข่ายชุมชนต้นแบบ เพื่อสร้างชุมชนต้นแบบ (Best Practice) แห่งใหม่ จะต้องพิจารณาจากบริบทที่เหมาะสม ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับชุมชนต้นแบบเดิม โดยมีบริบทด้านทุนทางสังคมและมีทุนทางวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกัน สอดรับกับหลักการชุมชนแบบเครือข่ายที่แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ได้กำหนด ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการขยายภาคีเครือข่ายชุมชนต้นแบบจะต้องพิจารณาบริบทที่เหมาะสมของชุมชนต่าง ๆ ที่จะขยายภาคีเครือข่ายชุมชนต้นแบบด้วย จึงเกิดผลสำเร็จในการขยายและสร้างชุมชนต้นแบบแห่งใหม่

สรุปและอภิปรายผล

ยุทธศาสตร์ 1 วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมในสังคมไทย

การขับเคลื่อนและส่งเสริมคุณธรรมดำเนินการส่งผ่านแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) สู่นโยบายและยุทธศาสตร์ระดับกรม กอง จังหวัด อำเภอ

หน่วยงาน/องค์กร และชุมชน ตามลำดับ มีลักษณะการถ่ายทอดและสั่งการในแนวตั้ง (จากบนลงล่าง และจากล่างขึ้นบน) และแนวนราบ คือ มีการประสานภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อน และส่งเสริมคุณธรรมร่วมกัน อีกทั้งในระดับกระทรวง กรม จังหวัด อำเภอ ซึ่งมีคณะกรรมการระดับ กระทรวงและระดับจังหวัดเป็นผู้ให้นโยบาย วางแผน ให้การสนับสนุนการดำเนินงาน ของทุกหน่วยงาน/องค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่เป็นเครือข่ายระดับจังหวัด มีแผน นโยบาย และโครงการ/กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม ทั้งในรูปปัจเจก และมีการประสานแผนนโยบาย และโครงการ/ กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เป็นภาคีเครือข่าย

ยุทธศาสตร์ 2 สร้างความเข้มแข็งในระบบการบริหารจัดการด้านการส่งเสริมคุณธรรมให้เป็นเอกภาพ

ทุกหน่วยงาน/องค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชนที่เป็นเครือข่ายระดับภาคและจังหวัด มีระบบกลไกการบริหารจัดการส่งเสริมคุณธรรมภายในหน่วยงานของตน ในรูปแบบ Systematic model ระบบการบริหารจัดการทางวิชาการ องค์ความรู้ การวิจัย การพัฒนามาตรฐานการส่งเสริมคุณธรรม มีหลักสูตร แต่ยังไม่มีความชัดเจน และฐานข้อมูลยังไม่มีบูรณาการร่วมกัน ระบบติดตาม ประเมินผลการส่งเสริมคุณธรรมในมิติต่าง ๆ ยังไม่เชื่อมโยงทุกภาคส่วน ซึ่งการประเมินผล ความสำเร็จโครงการยังเป็นรูปแบบการประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติการที่หน่วยงาน วางแผนไว้ในแต่ละปี มีลักษณะเป็นปัจเจก ขาดการเชื่อมโยงมิติต่าง ๆ ของภาคีเครือข่ายทุกระดับชั้น และขาดฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงผลการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายที่เป็นระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ข้อมูลงบประมาณ บุคลากร รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการดำเนินการยังไม่มีเฉพาะกิจ งบประมาณ แฝงอยู่ในงบประมาณประจำปีของกระทรวง กรม จังหวัด อำเภอ หน่วยงาน และองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น ทำให้ไม่มีการประเมินความคุ้มค่าของการใช้งบประมาณ บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ ทั้งในแง่ของเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ยุทธศาสตร์ 3 สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมคุณธรรม

มีภาคีเครือข่ายที่มาจากชุมชน หน่วยงาน/องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนในระดับจังหวัด และอำเภอ ซึ่งแต่ละหน่วยงานจะมีแผนงาน นโยบาย และโครงการกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม ทั้งในรูปปัจเจก และมีการประสานแผนนโยบายและโครงการ/กิจกรรม ร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนที่เป็นภาคีเครือข่าย มีความร่วมมือระหว่างผู้นำระดับจังหวัดและอำเภอ องค์กร/หน่วยงาน และชุมชน มีลักษณะที่หลากหลายและแตกต่างกันตามบริบทของแต่ละพื้นที่ และจำนวน ของเครือข่ายขึ้นอยู่กับจำนวนหน่วยงาน องค์กรที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่ มีการประเมินผลความร่วมมือ เป็นเชิงปริมาณ ผู้นำทุกระดับเป็นผู้สำคัญ (Key Person) ที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริม คุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ความสำเร็จในการขับเคลื่อนขึ้นอยู่กับความรู้ ความสามารถเฉพาะตัว บุคลิกภาพ และมนุษยสัมพันธ์ของผู้นำ

ยุทธศาสตร์ 4 ส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมในประชาคมอาเซียน และประชาคมโลก

ยังไม่ปรากฏเด่นชัดเรื่องการเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมในประชาคมอาเซียน และประชาคมโลก สิ่งที่ปรากฏโดยส่วนมากเป็นการดำเนินงาน/โครงการเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง ประเทศ โดยมีความร่วมมือในกิจกรรมและโครงการด้านคุณธรรมร่วมกัน เช่น งานประเพณี

และวัฒนธรรมที่จังหวัดเลย จังหวัดเชียงราย จังหวัดสงขลา และจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่ายังไม่สามารถบรรลุผลตัวชี้วัดในยุทธศาสตร์ที่ 4 ของแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ได้

เงื่อนไขความสำเร็จ

1. ระดับชาติ

ด้านสถาบันหลักของสังคมไทย : ทูตทางสังคม

คนไทยมีลักษณะนิสัยรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อันเป็นคุณสมบัติพื้นฐานที่เป็นทูตทางสังคมให้กับประเทศชาติ นอกจากนี้ยังมีความโอบอ้อมอารี มีจิตสาธารณะ เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน ดังจะเห็นได้จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่เกิดภาพการช่วยเหลือกันของคนไทยทั่วประเทศ ดังนั้น ทูตทางสังคมนี้จะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การขับเคลื่อนแผนแม่บทคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) และแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570) ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตประสบผลสำเร็จ สอดคล้องกับ จำนงค์ ทองประเสริฐ (2541 : 27) ที่กล่าวว่า ความเป็นเอกลักษณ์ของชนชาติไทยที่สะท้อนให้เห็นความเป็นคนไทย มีรากฐานการมีวัฒนธรรมเป็นเครื่องหล่อหลอม เป็นรูปแบบของกิจกรรมปัจเจกบุคคล ความเป็นชุมชน สังคม และเป็นชาติไทย โดยมีสถาบันหลักที่เป็นเชิงสัญลักษณ์และยึดเหนี่ยวความเป็นชาติไทยคือ สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ วัฒนธรรม ความเป็นไทยได้ส่งผลให้กิจกรรมนั้นเด่นชัดและมีความสำคัญ รวมถึงวิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นพฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้น ด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และทำให้การพัฒนาประเทศเกิดความยั่งยืน

ด้านระบบการบริหารจัดการ

กลไกการประสานภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนและส่งเสริมคุณธรรมร่วมกัน ต้องมีลักษณะแนวตั้งจากบนลงล่าง (Top-down Approach) แนวนราบ (Horizontal) และจากล่างขึ้นบน (Bottom-up processing) จะทำให้การประสานการขับเคลื่อนแผนแม่บทเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ อาจนำระบบกระบวนการบริหารของกุลลิคและเออร์วิกค์ (Gulick L. & Urwick J., 1973 : 18 -19) ที่เรียกกันย่อ ๆ ว่า POSDCoRB Model มาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานของจังหวัด อำเภอ องค์กร และการดำเนินงานด้านบริหารจัดการของภาคีเครือข่าย ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการดังต่อไปนี้ 1) การวางแผน (P=Planning) หมายถึง การจัดวางโครงการและแผนปฏิบัติ 2) การจัดการองค์การ (O=Organizing) หมายถึง การจัดหน่วยงาน กำหนด โครงสร้างของหน่วยงาน การจัดสายงานตำแหน่งต่าง ๆ กำหนดอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจน 3) การจัดหาบุคคล (S=Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคล เป็นการบริหารงาน ทางด้านบุคคล อันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนาบุคลากร การสร้าง บรรยากาศการทำงานที่ดี ประเมินผลการทำงาน 4) การอำนวยการ (D =Directing) หมายถึง การตัดสินใจ การวินิจฉัยสั่งการ หน่วยงาน ให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน 5) การประสานงาน (Co =Coordinating) หมายถึง การประสานงานกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของหน่วยงาน ให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน 6) การรายงาน (R =Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ผู้บริหารและสมาชิก

ของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงานว่าก้าวหน้าเพียงใด 7) การงบประมาณ (B =Budgeting) หมายถึง การงบประมาณ การจัดทำ งบประมาณบัญชีการเงิน การควบคุม และการตรวจสอบด้านการเงิน ซึ่งกระบวนการบริหารดังกล่าวมีความครอบคลุมการบริหารจัดการทั้งระบบ

ด้านระบบประเมินที่มีประสิทธิภาพ

จากผลการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ทำให้ทราบว่า องค์ประกอบของระบบในการดำเนินการส่งเสริมคุณธรรมทุกระดับมีความสำคัญต่อความสำเร็จ ซึ่งองค์ประกอบสำคัญของระบบ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (Input) และกระบวนการบริหารจัดการ (Process) ที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จของผลผลิต นอกจากนี้ บริบทสภาพแวดล้อมยังมีส่วนสำคัญที่จะเอื้ออำนวยให้ปัจจัยนำเข้า (Input) และกระบวนการบริหารจัดการ (Process) มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะบริบทด้านทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และกายภาพในจังหวัดต่าง ๆ จะช่วยต่อยอดให้การดำเนินการยกระดับคุณธรรมและคุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้นด้วย นอกจากนี้ทุนทางสังคม และทุนทางวัฒนธรรมแล้ว ระบบการบริหารจัดการก็มีความสำคัญที่จะขับเคลื่อนให้การส่งเสริมคุณธรรมประสบความสำเร็จด้วย อย่างไรก็ตาม ระบบประเมินและวิเคราะห์เชิงระบบจะช่วยให้การตัดสินใจในการดำเนินการมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สามารถวิเคราะห์ปัญหาการดำเนินงาน ระบุจุดมุ่งหมาย การวัดความสำเร็จได้อย่างชัดเจน เป็นการศึกษาข้อจำกัดของทรัพยากรที่มีอยู่ ช่วยให้การพิจารณาทางเลือกในการดำเนินงานเป็นไปอย่างเหมาะสม และมีการประเมินผลได้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ตลอดจนเกิดผลย้อนกลับเพื่อนำไปทบทวนปรับปรุงปัจจัยนำเข้าและกระบวนการให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น ระบบประเมินที่สามารถประเมินครอบคลุมและสอดคล้องกับการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) คือ CIPP Model ทั้งนี้ การประเมินดังกล่าวครอบคลุมการประเมินทุกปัจจัยตามที่กล่าวมาข้างต้น ดังที่ เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ (2555 : 272) ได้กล่าวถึง CIPP Model (Context-Input-Process-Product) ว่า เป็นตัวแบบของการประเมินผลรวบยอดอย่างหนึ่งที่พัฒนาโดยสตีฟเฟิลบีม (Stufflebeam) ซึ่งมีเป้าประสงค์ในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจ และทำให้เกิดความเข้าใจกลยุทธ์ของโครงการหรือสิ่งที่ถูกประเมิน ซึ่งการประเมินสถานะแวดล้อม (Context Evaluation : C) เป็นการประเมินก่อนการดำเนินการโครงการ เพื่อพิจารณาหลักการและเหตุผล ความจำเป็นที่ต้องดำเนินโครงการ ประเด็นปัญหา และความเหมาะสมของเป้าหมายโครงการ ซึ่งนำไปสู่การออกแบบโครงการ แผนงานที่มีประสิทธิภาพ การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation : I) เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาถึงความเป็นไปได้ของโครงการ ความเหมาะสม และความพอเพียงของทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ เช่น งบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เวลา ฯลฯ รวมทั้งเทคโนโลยีและแผนการดำเนินงาน การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) เป็นการประเมินเพื่อหาข้อบกพร่องของการดำเนินโครงการที่จะใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนา แก้ไขปรับปรุง การดำเนินการช่วงต่อไปให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และเป็นการตรวจสอบกิจกรรม เวลา ทรัพยากรที่ใช้ในโครงการ ภาวะผู้นำ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการ โดยมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานทุกขั้นตอน การประเมินกระบวนการนี้จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการค้นหา จุดเด่น หรือ จุดแข็งและจุดด้อยของนโยบาย/แผนงาน/โครงการ และการประเมินผลผลิต (Product

Evaluation : P) เป็นการประเมินเพื่อเปรียบเทียบผลผลิตที่เกิดขึ้นกับวัตถุประสงค์ของโครงการ หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้ รวมทั้งการพิจารณาในประเด็นของการยุบ เลิก ขยาย หรือปรับเปลี่ยน โครงการ/กิจกรรม

ด้านการยกระดับสู่สากล

การที่จะขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ในยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมในประชาคมอาเซียน และประชาคมโลกให้สำเร็จ จำเป็นต้องมีการกำหนดเกณฑ์และแนวทางในการประเมิน โดยมี KPI ที่ชัดเจน โดยอาจใช้เกณฑ์มาตรฐานสากลที่กำหนดโดยประชาคมโลกหรือประชาคมอาเซียน และต้องมีภาคีเครือข่ายกับหน่วยงาน/องค์กรอื่น ๆ ที่มีการดำเนินงานด้านคุณธรรม/หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือพันธกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่มีแนวโน้มที่จะได้รับการรับรองมาตรฐานจากนานาชาติ ทั้งนี้ ต้องมีการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร และอื่น ๆ ในการขับเคลื่อนความสำเร็จด้วย

นอกจากนี้ อาจนำระบบบริหารจัดการที่มีมาตรฐานมาใช้ในการขับเคลื่อน การดำเนินงาน เช่น มาตรฐาน ISO มีความหลากหลาย ได้แก่ มาตรฐานการบริหารคุณภาพ ISO 9002 : 1994 ISO 9001 : 2000 ISO 50001 และ ISO 14001 ซึ่งมาตรฐานเหล่านี้เป็นสิ่งที่สามารถสร้างความเชื่อมั่นด้านการบริหารจัดการต่าง ๆ แก่สาธารณชน และได้รับการยอมรับ ในระดับสากล

2. ระดับสังคม

การบริหารจัดการความร่วมมือทุกภาคส่วน

เงื่อนไขความสำเร็จอยู่ที่ความร่วมมือของภาคีเครือข่าย ทั้งระดับ กระทรวง กรม จังหวัด อำเภอ หน่วยงาน/องค์กร และชุมชน ที่ร่วมกันขับเคลื่อนบูรณาการการทำงานร่วมกัน ตามภารกิจและศักยภาพที่ตนถนัด ไม่ทับซ้อน กลไกการประสานภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อน และส่งเสริมคุณธรรมร่วมกันต้องมีลักษณะแนวตั้งจากบนลงล่าง (Top-down Approach) แนวราบ (Horizontal) และจากล่างขึ้นบน (Bottom-up Processing) จะทำให้การประสานการขับเคลื่อน แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดสรรงบประมาณต้องมีความชัดเจน คุ่มค่า และได้ผลในระยะยาว ในด้านการบริหารจัดการ ต้องใช้หลักการประเมินแบบ CIPP Model ผสมผสานกับ Utilization Model โดยดูที่ระบบการบริหาร จัดการ และประโยชน์ที่ชุมชนและสังคมจะได้รับเชิงประจักษ์ รวมทั้ง สามารถนำระบบวงจร บริหารงานคุณภาพ PDCA และ/หรือ POSDCoRB Model มาใช้ในการบริหารจัดการ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และอาจกำหนด OKR กับผู้นำ ผู้บริหารและบุคลากรในภาคส่วนต่าง ๆ ที่ปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมคุณธรรมเพื่อเพิ่มผลสำเร็จในการปฏิบัติมากขึ้น

กรณีที่มีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับภาคส่วนอื่น ๆ อาจใช้ระบบเครือข่ายการจัดการปกครองแบบประสานความร่วมมือ (The Integrative Framework for Collaborative Governance: IFCG) โดยแนวคิดนี้ เป็นกระบวนการประสานความร่วมมือ ที่มีจุดเริ่มต้นจากแรงขับเคลื่อน (Drivers) ซึ่งอยู่ภายใต้บริบทเชิงระบบ (System Contexts) ซึ่งเข้าสู่ ระบบการจัดการปกครองแบบประสานความร่วมมือ (Collaborative Governance Regime:

CGR) อันประกอบด้วยพลวัตของการประสานความร่วมมือ (Collaboration Dynamics) และกิจกรรมการประสานความร่วมมือ (Actions) ซึ่งถือเป็นผลผลิต (Output) ของกระบวนการนี้ จากนั้นจึงนำมาสู่การเกิดขึ้นของผลลัพธ์และผลกระทบ ซึ่งทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนบริบทในท้ายที่สุด เช่น โครงการแก้ไขปัญหายาเสพติด แก้ไขปัญหาความยากจน การยกระดับคุณภาพชีวิต ที่ต้องมีการบูรณาการร่วมมือกันทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานของภาครัฐที่เป็นแกนกลางในการแก้ปัญหาร่วมกับภาคีเครือข่ายต่าง ๆ (Emerson and Nabatchi, 2015)

การบูรณาการศาสตร์พระราชากับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมและยกระดับคุณภาพ

“ศาสตร์พระราชานี้” เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตพระราชทานจากในหลวงรัชกาลที่ 9 ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมทุกภาคส่วนได้ สามารถนำมาเป็นหลักการดำเนินได้ในทุกระดับตั้งแต่ปัจเจกบุคคล ครอบครัว องค์กร ชุมชน และสังคมในภาพรวม ซึ่งศาสตร์พระราชามีทั้งหมด 23 ประการ (อภิชัย พันธเสน, 2562 : 56-72) ในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ เราสามารถจากนำหลักการต่าง ๆ ในศาสตร์พระราชานี้ มาประยุกต์ใช้ในภาคีเครือข่าย ทั้งระดับ กระทรวง กรม จังหวัด อำเภอ หน่วยงาน/องค์กร และชุมชนที่ร่วมกันขับเคลื่อนบูรณาการการทำงานร่วมกันเพื่อส่งเสริมคุณธรรม และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในสังคม โดยในการทำโครงการ/กิจกรรมอะไรให้กับคนในสังคม **จะทำอะไรต้องศึกษาข้อมูลให้เป็นระบบ** เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้ประโยชน์ได้จริงอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และตรงตามเป้าหมาย **ระเบิดจากภายใน** จะทำการใด ๆ ต้องเริ่มจากคนที่เกี่ยวข้องเสียก่อน ต้องสร้างความเข้มแข็งจากภายในให้เกิดความเข้าใจและอยากในการทำโครงการ/กิจกรรมนั้น อาจจะต้องคุยหรือประชุมเพื่อให้ทราบถึงเป้าหมายและวิธีการดำเนินการร่วมกัน **ทำตามลำดับขั้น** ลงมือทำในสิ่งที่จำเป็นก่อน เมื่อสำเร็จแล้วก็เริ่มลงมือสิ่งที่เป็นลำดับต่อไป ในด้านการพัฒนาสังคมนั้น ต้องพัฒนาเรื่องความจำเป็นขั้นพื้นฐานในคนในสังคม เช่น ระบบสาธารณสุข ระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน และสิ่งจำเป็นในการประกอบอาชีพ เน้นการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังนั้น ภาคีเครือข่าย ทั้งระดับ กระทรวง กรม จังหวัด อำเภอ หน่วยงาน/องค์กร และชุมชนจะต้องให้ความสำคัญเรื่องการพัฒนาความจำเป็นขั้นพื้นฐานแก่สังคม ให้คนในสังคมได้มีความพอมี พอกิน พอใช้ และในการพัฒนานั้นจะต้องคำนึงถึง**ภูมิสังคม ภูมิศาสตร์ สังคมศาสตร์** การพัฒนาใด ๆ ต้องคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศของบริเวณนั้นว่าเป็นอย่างไร และสังคมวิทยาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอคน ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน **รู้เขารู้เรา** ทำให้เข้าถึงเข้าใจ เพื่อที่จะได้นำไปสู่การพัฒนา**ทำงานแบบองค์รวม** มองเป็นระบบครบวงจร ทุกสิ่งทุกอย่างมีมิติเชื่อมต่อกัน มองสิ่งที่เกิดขึ้นและแนวทางแก้ไขอย่างเชื่อมโยง **รู้จักประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด** ใช้หลักในการแก้ปัญหาด้วยความเรียบง่ายและประหยัด โดยไม่ต้องลงทุนสูง หรือใช้เทคโนโลยีที่ยุ่งยาก โดยเฉพาะในกรณีที่มีงบประมาณจำกัด **เน้นการมีส่วนร่วม** เปิดโอกาสให้สาธารณชน ประชาชนหรือเจ้าหน้าที่ทุกระดับได้มาร่วมแสดงความคิดเห็น ระดมสติปัญญาและประสบการณ์อันหลากหลาย มาบริหารงานให้ประสบผลสำเร็จที่สมบูรณ์นั่นเอง รวมทั้ง**ต้องยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ** ในการที่จะให้คนในสังคมร่วมมือกันนั้น จะต้อง**ปลูกป่าในใจคน** ต้องปลูกจิตสำนึกของคนเสียก่อน ต้องให้เห็นคุณค่าเห็นประโยชน์กับสิ่งที่จะทำ เน้นให้คนในสังคม**พึ่งพาตนเอง** ก็คือการพัฒนาให้ประชาชนสามารถ

อยู่ในสังคมได้ตามสภาพแวดล้อม และสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด อยู่ในหลัก**เศรษฐกิจพอเพียง** ดำเนินชีวิตบน “ทางสายกลาง” เพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น มีความ**เพียร** ต้องอาศัยความอดทน และความมุ่งมั่นในการทำงานจึงจะสำเร็จ **รู้ รัก สามัคคี** การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ไม่สามารถลงมือทำคนเดียวได้ ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจกันในการแก้ปัญหาและการพัฒนา

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ศาสตร์พระราชาและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างสังคมไทยให้มีความสุข คนในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดีพอเพียงกับตัวเอง (Self-Sufficiency) มีพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจที่มั่นคงของตนเอง เมื่อประสบปัญหาก็สามารถอยู่รอดได้ รวมทั้งมีความ**พอประมาณ** **ความมีเหตุผล** เป็นภูมิคุ้มกัน เวลาเจอผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทั้งปัจจัยภายในและภายนอกท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ และต้องใช้**ความรู้** และ**คุณธรรม** เป็นเงื่อนไขสำคัญในทางปฏิบัติก็จะทำให้สังคมไทยมีมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ได้อย่างแท้จริง

3. ระดับประชาชน

ด้านการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

การขับเคลื่อนและการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ระดับประชาชน ความสำเร็จขึ้นอยู่กับพลังขับเคลื่อนของผู้นำชุมชน พลังบวรในชุมชนสังคม และการสร้างความรู้ความเข้าใจระหว่างประชาชน กับผู้นำท้องถิ่น และผู้ปฏิบัติงานขับเคลื่อนและส่งเสริมคุณธรรมที่มาจากภาคีเครือข่ายภาคส่วนต่าง ๆ สร้างความตระหนักของการส่งเสริมคุณธรรม และผลที่จะได้รับจากโครงการ/กิจกรรม ส่งเสริมคุณธรรมด้านต่าง ๆ ที่เป็นส่วนตนและส่วนรวมในชุมชนหรือสังคมที่ตนเองอยู่ กลไกการประสานภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนและส่งเสริมคุณธรรมร่วมกันของภาคประชาชนและระดับชุมชนต้องมีลักษณะแบบแนวนราบ (Horizontal) จะทำให้การประสานการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เครือข่ายตามแนวนราบเป็นเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรต่าง ๆ ภายในเครือข่าย ที่มีความเท่าเทียมกัน ลักษณะการแลกเปลี่ยนเป็นไปโดยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การติดต่อภายในเครือข่ายเป็นการติดต่อระหว่างบุคคลหรือองค์กร หรืออาจจะมีองค์กรทำหน้าที่ประสานงานระหว่างเครือข่าย เช่น จัดประชุม กระจายข่าวสารข้อมูล หรือมีการปฏิบัติงานร่วมกัน และใช้แรงสนับสนุนทางสังคมมาเป็นตัวสนับสนุนในการส่งเสริมคุณธรรมและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ในระดับกว้าง (Macro level) โดยการเข้าร่วม หรือการมีส่วนร่วมในสังคม เข้าร่วมกับสถาบันในสังคม การเข้าร่วมกับกลุ่มต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจ เช่น กลุ่มชมรมแม่บ้าน กลุ่มต้านภัยเอดส์ กลุ่มเกษตรกรแผนใหม่ กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น (Gottlieb, 1985:12)

ด้านการเสริมพลังให้กับชุมชน

จากผลการวิจัย พบว่า การส่งเสริมคุณธรรมในชุมชน จะต้องสร้างความเข้าใจ และจูงใจให้ประชาชนในชุมชนเห็นความสำคัญของการส่งเสริมคุณธรรม ว่ามีประโยชน์อย่างไร ต่อส่วนรวมและส่วนตน ดังนั้น การเสริมพลังจะช่วยให้ประชาชนในชุมชนมีเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนา ดังที่เนาวรัตน์ พลายน้อย (2549 : 64) กล่าวว่า การเสริมพลังช่วยทำให้เกิดการพัฒนา

ยกระดับขึ้น (Improvement) คือ การพัฒนาผู้มีส่วนได้เสียในการพัฒนาโครงการขององค์กรและชุมชน และช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ/กิจกรรมสามารถบรรลุผลลัพธ์โครงการตามที่คาดหวังไว้ การเสริมพลังให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้และเป็นผู้มีส่วนได้เสียในโครงการ/กิจกรรม ก็จะทำให้ประชาชนเกิดความรับผิดชอบที่จะเข้าร่วมในการดำเนินของโครงการ/กิจกรรม และยังแสดงออกถึงประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Democratic Participation) อย่างแท้จริง และทำให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม (Social Justice) พัฒนาความเสมอภาค เนื่องจากคนในชุมชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณธรรมหรือยกระดับคุณภาพชีวิตของตนอย่างเท่าเทียม และลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ด้วยการพัฒนาสมรรถนะด้านต่าง ๆ เช่น การประกอบอาชีพ การพัฒนาพฤติกรรมและจิตใจ ให้ยกระดับขึ้น การเสริมพลังจะต้องเชื่อมโยงกับความรู้ท้องถิ่น (Community Knowledge) เช่น วัฒนธรรมความเป็นอยู่ วัฒนธรรมการเกษตร วัฒนธรรมการต่างกาย วัฒนธรรมการบริโภค และความรู้ของกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ ในท้องถิ่น ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการร่วมกันจะให้เกิดการเห็นคุณค่าและเกิดการประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ เกิดมูลค่า สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตและจิตใจได้ และในการเสริมพลังให้กับประชาชนในชุมชน จะต้องมีการกลยุทธและยุทธศาสตร์ต้องเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมท้องถิ่น และเน้นพัฒนาสมรรถนะ (Capacity-Building) ผู้มีส่วนได้เสียกับโครงการ ก็จะทำให้เกิดความร่วมมือของคนในชุมชน กลายเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Organization Learning) ช่วยให้เกิดชุมชนของการเรียนรู้ การสะท้อนกลับเรื่องการประเมินความสำเร็จของโครงการในชุมชน และสนองต่อการเปลี่ยนแปลง และการท้าทายสิ่งใหม่ ๆ ที่จะทำให้เกิดการพัฒนา

การส่งเสริมคุณธรรมและยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชนในชุมชนด้วยพลังบวร

จากผลการวิจัยทำให้ทราบว่า พลังบวรเป็นพลังสำคัญ ที่ทำให้เกิดเครือข่าย และเป็นตัวประสานความร่วมมือของประชาชนในชุมชน และยังพบว่า ผู้นำทางศาสนา ผู้บริหารโรงเรียน และผู้นำชุมชน มีบทบาทอย่างมากในการขับเคลื่อนเครือข่ายในชุมชน เพื่อส่งเสริมคุณธรรมให้กับคนในชุมชนและช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตให้คนในชุมชนอีกด้วย โดยผ่านโครงการ/กิจกรรมทางศาสนา การพัฒนาอาชีพ การทำเกษตรกรรมแผนใหม่ การทำปศุสัตว์ นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาขับเคลื่อนการเกษตร วิสาหกิจชุมชน เป็นต้น ดังนั้น จึงต้องส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของพลังบวรชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ สุทธิธรรม ตันตริจนาวงศ์ และวรรณดี แสงประทีปทอง (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการประเมินโครงการชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวร ที่พบว่า การดำเนินโครงการชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวร ประกอบด้วย 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ ปัจจัยด้านครอบครัว/บ้าน ปัจจัยด้านวัด/ศาสนสถาน ปัจจัยด้านโรงเรียน ปัจจัยหน่วยงานภาครัฐ/ภาคเอกชน ปัจจัยด้านชุมชน ปัจจัยด้านสื่อมวลชน และปัจจัยด้านความพร้อมของทรัพยากร 2) กระบวนการ (Process) ได้แก่ การประเมินการดำเนินงานโครงการชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวร และการจัดกิจกรรมขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรม และ 3) ผลผลิตของโครงการ (Output) ที่เกิดขึ้น ได้แก่ ผลการดำเนินโครงการ ได้แก่ พฤติกรรมของคนในพื้นที่ชุมชนคุณธรรม และคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ชุมชนคุณธรรม ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปัจจัยด้านสื่อมวลชน ปัจจัยด้านความพร้อมของทรัพยากร ปัจจัยด้านโรงเรียน/หน่วยงานภาครัฐ/

ภาคเอกชน ปัจจัยด้านวัด/ศาสนสถาน ปัจจัยด้านชุมชน และปัจจัยด้านบ้าน/ครอบครัว มีผลต่อการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ที่ 0.01

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และกรอบแนวทางการกระบวนการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ให้มีความเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพ และแนวทางในการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570) ต่อไป

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม และการประชุมรายงานการประเมินผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) เมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2564 เพื่อระดมความคิดเห็นสามารถนำไปขยายผลเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และกรอบแนวทางการกระบวนการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ให้มีความเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพ และแนวทางในการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570) ได้ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สร้างความเชื่อมโยงในกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ.2566-2570) กับ แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนการศึกษาแห่งชาติ 20 ปี และแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 และกำหนดให้ทุกกระทรวงเป็นหน่วยหลักในการขับเคลื่อน และกำหนดให้มียุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนหรือส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม บรรจุไว้เพื่อจัดสรรงบประมาณเฉพาะกิจด้านการส่งเสริมคุณธรรมตามยุทธศาสตร์การส่งเสริมการขับเคลื่อนหรือส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมระดับกระทรวง ในการขอตั้งงบประมาณประจำปีของแต่ละกระทรวงจากสำนักงบประมาณ
2. สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมคุณธรรมในรูปแบบเครือข่ายดิจิทัล โดยมีกระทรวงวัฒนธรรมเป็นเจ้าภาพหลัก สร้างระบบติดตามประเมินผลให้ทุกภาคส่วนอย่างเป็นรูปธรรม มีฐานข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ
3. กำหนดให้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงด้านการบริหารจัดการด้านวิชาการ องค์ความรู้ การวิจัย การพัฒนามาตรฐาน การส่งเสริมคุณธรรม และฐานข้อมูลสถิติ ระดับกระทรวง และภูมิภาค โดยร่วมมือกับสถาบันการศึกษาทั้งในส่วนกลางและภูมิภาค
4. ปรับปรุงมาตรฐานตัวชี้วัด (KPI : Key Performance Indicator) ให้เป็นรูปธรรม ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ สามารถตรวจสอบได้ มีหน่วยงานกลางในการรับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการดำเนินการ โดยมี KPI กลาง และ KPI ที่สอดคล้องกับบริบทในภูมิภาค หรือท้องถิ่น พัฒนาหลักเกณฑ์แบบอย่างด้านคุณธรรมในระดับนานาชาติร่วมกับประชาคมอาเซียน เชิงระบบ (Systematic Model) และ ผลลัพธ์ (Output) หรือใช้ KPI ที่เป็นมาตรฐานสากล ในการขับเคลื่อนและส่งเสริมให้ประสบความสำเร็จ

5. ให้ความสำคัญและส่งเสริมการวางรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันครอบครัว และสถาบันการศึกษาเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากเป็นสถาบันหลักในการเสริมสร้างคุณธรรมให้กับเยาวชนรุ่นใหม่

6. สร้างความเข้มแข็งในระบบการบริหารจัดการ โดยการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการ ศักยภาพทางวิชาการ และพัฒนาบุคลิกภาพผู้นำทุกระดับที่ทำหน้าที่ส่งเสริมคุณธรรม จัดให้มีระบบประเมินความคุ้มค่าของการใช้งบประมาณ บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ ทั้งแง่ของเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ

7. ส่งเสริมการนำหลักศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมไทย ที่ดีงาม เข้ามาในโครงการ/กิจกรรมที่ขับเคลื่อน และส่งเสริมคุณธรรม พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา อย่างต่อเนื่อง และขยายผลจากจังหวัด อำเภอ องค์กร/หน่วยงาน และชุมชนต้นแบบสู่จังหวัด อำเภอ องค์กร/หน่วยงาน และชุมชนอื่น ๆ และนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาช่วยในการฟื้นฟูหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

กรอบแนวทางการระดมการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ให้มีความเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพ และแนวทางในการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570)

แนวทางที่ 1 วางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมไทยที่เข้มแข็ง โดยพัฒนาและปรับปรุงการวางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันครอบครัว พัฒนาและปรับปรุงการวางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันการศึกษา พัฒนาและปรับปรุงการวางระบบรากฐานการเสริมสร้างคุณธรรมของสถาบันศาสนา และพัฒนาและปรับปรุงการวางระบบรากฐานการใช้สื่อมวลชนและสังคมดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมคุณธรรม เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมให้กับเยาวชนรุ่นใหม่

แนวทางที่ 2 สร้างเสริมความเข้มแข็งในระบบการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยพัฒนาระบบติดตามประเมินผลของทุกภาคส่วนทุกระดับอย่างยั่งยืน พัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการ ศักยภาพทางวิชาการ และพัฒนาบุคลิกภาพผู้นำทุกระดับที่ทำหน้าที่ในการขับเคลื่อน

แนวทางที่ 3 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง โดยสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมคุณธรรมกับสื่อมวลชนและสังคมดิจิทัล เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมคุณธรรม ขยายการมีส่วนร่วมของเครือข่ายทุกระดับทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและเอกชน โดยมีความเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายทั้งแนวดิ่งและแนวราบในรูปแบบเครือข่ายดิจิทัล

แนวทางที่ 4 การเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมระดับนานาชาติ โดยพัฒนาหลักเกณฑ์แบบอย่างด้านคุณธรรมในระดับนานาชาติร่วมกับประชาคมอาเซียน หรือใช้เกณฑ์ KPI ที่เป็นมาตรฐานสากลมาเป็นแนวทางในการพัฒนาและสนับสนุนให้ประสบความสำเร็จ ขยายเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานและองค์กรของไทยที่มีการดำเนินการด้านคุณธรรมที่เป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ ในการแก้ไขปัญหาความยากจน การยกระดับคุณภาพชีวิต ปัญหายาเสพติด เช่น มูลนิธิชัยพัฒนา และโครงการหลวงฯ

แนวทางการพัฒนา

1. มีการพัฒนา/ปรับระบบและโครงสร้างการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ.2566-2570) โดยมีกระบวนการให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนอย่างมีส่วนร่วมให้มากที่สุด มีการแต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมภายใต้คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ โดยมีการพัฒนาวิสัยทัศน์ให้มีทิศทางเดียวกัน กำหนดยุทธศาสตร์ที่สามารถปฏิบัติการได้จริงและเชื่อมโยงกัน ไม่แยกส่วน มีการติดตามประเมินผลเสริมพลังอย่างต่อเนื่อง และยกระดับการส่งเสริมคุณธรรมสู่การขับเคลื่อนคุณภาพชีวิตมิติอื่นๆ ต่อไป

2. พัฒนาระบบการเตรียมความพร้อมในการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ.2566-2570) ให้สามารถใช้ประโยชน์จากนโยบาย/ยุทธศาสตร์/แผนการดำเนินงานต่างๆ ทั้งในระดับส่วนกลางและระดับภูมิภาคได้อย่างเหมาะสมทันการณ์ โดยแต่ละองค์กรต้องมีความชัดเจนในหลักการ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และสาระของแผนการขับเคลื่อน/ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ.2566-2570) ให้เข้าใจถูกต้องทุกระดับ โดยใช้ทวิวิชาการทั้งจากระดับส่วนกลางและการประสานงานกับสถาบันการศึกษาระดับพื้นที่ เช่น มหาวิทยาลัยให้เป็นหน่วยงานพี่เลี้ยงในการเสริมศักยภาพในการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ในระยะต่อไป

3. ผลักดันให้ทุกจังหวัดมีการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ.2566-2570) ในการเชื่อมโยงกับนโยบาย/ยุทธศาสตร์/แผนพัฒนาในทุกระดับ โดยมีการทบทวน ปรับปรุงตามความเห็นของประชาคมระดับพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ ต่อเนื่อง และมีการกำหนดที่มาของงบประมาณและหน่วยงานที่รับผิดชอบในแต่ละโครงการอย่างชัดเจน ในการจัดทำการขับเคลื่อนคุณธรรมในระดับพื้นที่ โดยการดำเนินการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ.2566-2570) จะต้องสะท้อนให้เห็นถึงการรวมกลุ่มบริหารจัดการ เรียนรู้ร่วมกัน และสร้างจิตสำนึกร่วมกันอย่างบูรณาการในการส่งเสริมคุณธรรมให้กับประเทศชาติ

4. ส่งเสริมให้มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านกระบวนการส่งเสริมคุณธรรม โดยกำหนดให้เป็นตัวชี้วัดหนึ่งในการพัฒนายุทธศาสตร์ของแต่ละจังหวัด และให้มีการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ด้านส่งเสริมคุณธรรมในรูปแบบที่หลากหลายตามบริบท ทูทางสังคม ของแต่ละภูมิภาคอย่างต่อเนื่อง

5. ให้ทุกจังหวัดสนับสนุนการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านส่งเสริมคุณธรรม เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานที่เป็นปัจจุบัน ทันสมัย และช่วยเสริมให้เกิดประสิทธิภาพต่อการส่งเสริมคุณธรรมและเกิดความต่อเนื่อง

6. ให้มี “ระบบการจัดการความรู้และเสริมศักยภาพการส่งเสริมคุณธรรม” เพื่อเป็นทางเลือกและพัฒนารูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมที่หลากหลาย เอื้อต่อการบูรณาการกับทุกภาคส่วน รวมถึงการประชาสัมพันธ์เพื่อให้เกิดแรงกระตุ้นทั้งระดับจังหวัด ภูมิภาค และระดับประเทศอย่างต่อเนื่อง เป็นปัจจุบัน และทันต่อสถานการณ์

7. สนับสนุนให้มีการปรับระบบการบริหารราชการแผ่นดินทั้งในส่วนกลาง ภูมิภาค และระดับชุมชนท้องถิ่น ทั้งในเชิงโครงสร้าง ระเบียบปฏิบัติ วัฒนธรรมองค์กร ทัศนคติของ ผู้บริหาร และบุคลากรที่เกี่ยวข้องต่อการส่งเสริมคุณธรรมได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม รวมถึง การเสริมสร้างคุณธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันของสังคมอย่างสันติสุข

กลไกการดำเนินงาน

1. จังหวัดควรเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการอำนวยความสะดวก สนับสนุน และบูรณาการ โครงการต่าง ๆ ทั้งแนวดิ่งและแนวราบ เพื่อให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ลดความซ้ำซ้อน ในการดำเนินโครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่ และสนับสนุนให้มีกระบวนการจัดทำแผนส่งเสริมคุณธรรม ระดับพื้นที่ โดยเชื่อมโยงกับส่วนราชการ จังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2. สนับสนุนให้มีกลไกการทำงานแนวราบที่ใช้คุณธรรมเป็นฐานในการปฏิบัติงาน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินงานตามบทบาทภารกิจของตน ให้การสนับสนุนแผนส่งเสริมคุณธรรม อย่างบูรณาการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน และสร้างการมีส่วนร่วมให้มากที่สุด เพื่อให้เกิด การขยายผลครอบคลุมทุกระดับพื้นที่ของประเทศ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

นอกจากข้อเสนอแนะภาพรวมของการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติเบื้องต้นแล้วนั้น ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ที่คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ได้เน้นย้ำ ถึงความสำคัญของการสามารถนำแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติไปสู่การปฏิบัติได้จริง มุ่งการขับเคลื่อนงานเชิงรุก (Proactive) ให้เกิดรูปธรรมทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ มีความจริงจัง และมุ่งมั่นจากผู้บริหารระดับสูงและบุคลากรที่เกี่ยวข้องที่เป็นผู้กำหนดนโยบาย เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ต่อประเทศชาติ และมุ่งสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ตามที่แผนยุทธศาสตร์ชาติได้กำหนดไว้ โดยคณะผู้วิจัยได้ประมวลและสรุปเป็นข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

1. คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และภาคีเครือข่ายที่ขับเคลื่อนการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ควรพิจารณานำข้อเสนอแนะที่มีต่อกระบวนการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570) ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580)

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนากระบวนการดำเนินงานขับเคลื่อน แผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2566 - 2570) ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น กล่าวคือ ให้เกิดการขับเคลื่อนแผนฯ อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด ต่อประเทศชาติ ทั้งในด้านมิติของเนื้อหาสาระของแผนฯ ความเหมาะสม และความชัดเจนของตัวชี้วัด การนิยาม และข้อมูลพื้นฐานที่น่าเชื่อถือและจำเป็นต่อการนำไปใช้เป็นส่วนประกอบในการติดตาม ประเมินตัวชี้วัด การวางแผนเพื่อบริหารจัดการแผนฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การคำนึงถึงรายละเอียด เกี่ยวกับช่วงระยะเวลาที่เหมาะสม มีความยืดหยุ่นต่อสถานการณ์หรือวิกฤติการณ์ต่าง ๆ ได้ มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ มีจุดเน้นหรือการชี้นำทิศทางที่ชัดเจน ทันท่วงทีสำหรับการใช้งานจริง และถูกต้องในแต่ละยุทธศาสตร์ การจัดทำรูปแบบของเอกสาร คู่มือ การรายงานผลที่เป็นไป ในทิศทางเดียวกัน ไม่ยุ่งยาก ซับซ้อนในการทำความเข้าใจ แต่ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานวิชาการที่ดี

รวมถึงกระบวนการที่จะนำเสนอแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ออกสู่สาธารณชน อย่างเป็นลำดับขั้นตอนที่เหมาะสมและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้ เพื่อเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ และสามารถนำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ประเทศไทยที่ว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ภายใต้คตติพจน์ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” และสอดคล้องตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 6 ว่าด้วยแนวนโยบายของรัฐ มาตรา 65 ที่ได้กำหนดให้รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกัน

2. คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และภาคีเครือข่ายที่ขับเคลื่อนการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ควรพิจารณานำข้อเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติเชิงระบบให้เป็นไปอย่างรอบด้าน (Systematic Approach) เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติการให้ได้ตามความเหมาะสมกับสภาพบริบทของแต่ละภูมิภาคของพื้นที่ ภาระงาน และบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน ทั้งนี้ เพื่อให้ระบบและกลไกในการขับเคลื่อนการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ได้มีแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมจับต้องได้มากขึ้น รวมถึงการส่งเสริมให้แต่ละหน่วยงานได้มีการพัฒนาแผนและกำหนดจุดเน้นของหน่วยงานตนเองในการขับเคลื่อนการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติที่สอดคล้องกับภารกิจของตนเอง ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทุนศักยภาพ หรือบริบทของแต่ละพื้นที่/องค์กร ให้สามารถดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และเกิดความยั่งยืน

3. การศึกษาวิจัยได้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดการงบประมาณ ว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนงานให้สู่เป้าหมาย รัฐบาลควรให้ความสำคัญและพิจารณาการปรับระบบการจัดสรรงบประมาณด้านส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติให้สอดคล้องกับการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ที่แต่ละสังกัดดำเนินการอยู่ในแต่ละช่วงเวลา ทั้งนี้ การปรับระบบการจัดสรรงบประมาณ พึงให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) เพื่อให้การดำเนินการขับเคลื่อนการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติในระยะต่อไปนั้น ได้นำไปสู่ภาคการปฏิบัติการของหน่วยงานต่าง ๆ และเกิดการผูกโยงกับระบบงบประมาณแผ่นดินของยุทธศาสตร์ชาติ ซึ่งจะเป็หัวใจสำคัญให้การขับเคลื่อนการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติมีความชัดเจน และสามารถปฏิบัติการได้อย่างเป็นรูปธรรม

4. ตัวชี้วัดควรมีความชัดเจนตั้งแต่เริ่มต้น และง่ายต่อการทำความเข้าใจสู่ภาคปฏิบัติการ ดังนั้น ควรให้มีความชัดเจนตั้งแต่การเตรียมการกระบวนการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ตัวชี้วัดควรสะท้อนให้เห็นผลลัพธ์ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ และควรพิจารณาตัวบ่งชี้ให้คงไว้เฉพาะตัวชี้วัดที่สำคัญในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ในส่วนของตัวบ่งชี้เชิงคุณภาพควรพิจารณาประยุกต์ใช้ OKRs (Objectives and Key Results) เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นตามสถานการณ์และบริบทของพื้นที่/องค์กรภาคปฏิบัติการจริง และควรพิจารณาให้ภาควิชาการ (มหาวิทยาลัยทั้งส่วนกลางหรือส่วนภูมิภาค) เป็นพี่เลี้ยงสร้างความเข้าใจเพื่อให้เกิดกระบวนการเสริมพลังกระบวนการบนฐานวิชาการ และให้สามารถขับเคลื่อนงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน นอกจากนี้ ควรพิจารณาให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบประมวลผล เช่น ระบบ

ประมวลผลข้อมูล (Data Processing) สำหรับรวบรวมและสร้างสารสนเทศที่จำเป็นต่อการบริหารจัดการ กำกับติดตามและประเมินผลการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติระยะต่อไป การสร้างระบบ Dashboard สำหรับติดตามประเมินผลให้ทันต่อสถานการณ์ ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นพื้นที่รวบรวมรายงานผลภาคปฏิบัติการหรือความเคลื่อนไหวต่าง ๆ มาประมวลให้สารสนเทศที่ง่ายต่อความเข้าใจ และสามารถนำสารสนเทศเพื่อการสะท้อนกลับได้อย่างรวดเร็วหน้าเดียว มีการอัปเดตข้อมูลอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ เพื่อให้การขับเคลื่อนงานส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติมีสารสนเทศที่ทันเวลา

5. คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติหรือหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติในระยะต่อไปควรพิจารณาให้ความสำคัญกับระบบการประชาสัมพันธ์กระบวนการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมระยะต่อไปให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในหน่วยงานทุกระดับ (โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่) ให้มีความเข้าใจตรงกัน รวมถึงการพิจารณาถึงกระบวนการกำกับติดตามประเมินผล (เน้นแบบเสริมพลัง) ต่อการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมอย่างเป็นระบบ มีความต่อเนื่องในทุกกระบวนการ ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถทราบถึงความเคลื่อนไหว ความก้าวหน้า และปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นสามารถนำมาเป็นเครื่องสะท้อนเพื่อแก้ปัญหาได้อย่างทันสถานการณ์ โดยให้ความสำคัญกับการประยุกต์ใช้สื่อและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่สามารถมุ่งสู่เป้าหมายเฉพาะและเผยแพร่ต่อสาธารณะได้ เพื่อเกิดประโยชน์สูงสุดเหมาะสมยุคสมัยที่มีความเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลา

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาครั้งนี้ได้สะท้อนถึงมิติการวิจัยที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา ประเด็นการศึกษาและการออกแบบการวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนการส่งเสริมแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิจัยที่มีลักษณะเชิงลึก การวิจัยแบบฐานราก การวิจัยประเมินผล การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม และการวิจัยเชิงอนาคตที่จะนำไปสู่พัฒนาเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายนั้นยังปรากฏน้อยในบริบทของประเทศไทย ในการขับเคลื่อนการส่งเสริมแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติในระยะต่อไปนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องขับเคลื่อนบนฐานของวิชาการ มีข้อมูลที่เป็นจริง และสอดคล้องกับสถานการณ์จริง ร่วมสมัย มีการสังเคราะห์เพื่อให้เกิดเป็นสารสนเทศและองค์ความรู้ที่น่าเชื่อถือ คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมเชิงระบบ และสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ควรมีการพัฒนาการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมในระดับพื้นที่ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้หรือประเด็นศึกษาที่เป็นความต้องการ หรือสอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ องค์กร หรือชุมชนอย่างแท้จริง และจะเป็นแนวทางหนึ่งในการเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนงานส่งเสริมคุณธรรมระดับพื้นที่ได้ ทั้งนี้ ควรให้มีหน่วยงานส่วนกลางหรือภาควิชาการ โดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่เป็นพี่เลี้ยงและร่วมดำเนินการ

2. ควรมีวิจัยและพัฒนาารูปแบบการติดตามประเมินผลในระดับพื้นที่เพื่อพัฒนาแนวทางใหม่ ๆ ในการติดตามประเมินผล เพื่อสร้างความหลากหลายและแนวทางการเสริมพลังในระหว่างกระบวนการ

3. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผลลัพธ์และผลกระทบของการดำเนินงานตามภารกิจ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายของแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ให้ครอบคลุมทั้งต้นทาง กลางทาง และปลายทาง

4. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมของภาคีต่าง ๆ (Partnership Management) ในบริบทของสังคมไทยในการมีส่วนร่วมการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติว่าควรมีแนวทางการขับเคลื่อนอย่างไรให้เหมาะสม สอดคล้องกับบริบท และนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างแท้จริง

5. ควรมีการศึกษาวิจัยในการส่งเสริมคุณธรรมที่สอดคล้องกับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ (New Generation) ที่จะเป็นกำลังพัฒนาประเทศในภายหน้า รวมถึงการวางแผนเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมของคนรุ่นใหม่อย่างมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติในระยะต่อไป

6. ควรมีการวิจัยเชิงอนาคต (Future Research) เกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และรองรับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนงานในระยะยาว

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2561). **คู่มือการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ : บริษัททำไทย เพรส จำกัด.
- กรมการศาสนา. (2563, ออนไลน์). **ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู**. เข้าถึงเมื่อ 20 ธันวาคม 2563 จาก <https://e-service.dra.go.th/hinduism.php?p=word>.
- กระทรวงวัฒนธรรม. (2563, ออนไลน์). **ศาสนาซิกข์**. เข้าถึงเมื่อ 5 ธันวาคม 2563 จาก https://www.m-culture.go.th/mculture_th60/download/Sikhism.pdf
- กลุ่มยุทธศาสตร์การวิจัยและพัฒนา สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2560). **“การศึกษาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ”**. รายงานการวิจัย.
- กองยุทธศาสตร์และแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. (2561). **รายงานผลการประเมินยุทธศาสตร์ความเป็นเลิศ 4 ด้าน ของกระทรวงสาธารณสุข**. นนทบุรี : กระทรวงสาธารณสุข.
- กัญญา โพธิวัฒน์. (2548). **ทีมผู้นำการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนประถมศึกษา : การศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2548). **หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ : 21 เซ็นจูรี.
- คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ. (2559). **แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559-2564)**. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- _____. (2560). **แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559-2564)**. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- _____. (2561). **การส่งเสริมคุณธรรม “พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา” สร้างคนดีสู่สังคม**. กรุงเทพฯ : ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน).
- _____. (2561). **คู่มือการส่งเสริมคุณธรรม “พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา” สร้างคนดีสู่สังคม**. กรุงเทพฯ : ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน).
- _____. (2561). **แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2559 คู่มือการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)**. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- จารุวรรณ สุขุมาลพงษ์. (2556). **แนวโน้มของคอร์ปชั่นประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : รัฐสภา.
- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา และปรียานุช ธรรมปิยา. (2556). **ตามรอยพ่อ ชีวิตพอเพียง...สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์สิริพัฒนา จำกัด.
- จำนง ทองประเสริฐ. (2541). **“ภาษากับวัฒนธรรม” ใน วัฒนธรรมไทย**. ปีที่ 34 ฉบับที่ 4 (มกราคม, 2541) หน้า 27-31.

- ชนิดา เสี่ยงมไพศาลสุข. (2548). “บทความ L’ economie des biens symboliques (เศรษฐกิจของทรัพย์สินเชิงสัญลักษณ์) ของปีแยร์ บูร์ดีเยอ: บทแปลและบทวิเคราะห์ มโนทัศน์ทางสังคมวิทยา.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชัยอนันต์ สมุทรวณิช. (2540). **วัฒนธรรมคือทุน**. กรุงเทพฯ: บริษัท พีเพรส จำกัด.
- ชาย โพธิ์สีตา. (2552). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้งติ้ง.
- ดร.ณิ โอวรจิริยาพิทักษ์ ศิราภรณ์ ขวเลขยางกูร และพรณี วิศิษฐ์วงศ์. (2557). “การศึกษาคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษา ภาควิชา ศึกษาศาสตร์ เทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.” รายงานวิจัยคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล พระนคร.
- ดวงเดือน พันธมนาวิน. (2538). **ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล**. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- _____. (2544). **ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม: การวิจัยและการพัฒนาบุคคล**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- _____. (2550). “ปกกฎหมายกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม.” **วารสารพัฒนาสังคม** 9 (1), หน้า 1-29.
- _____. (2560). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)**. กรุงเทพฯ : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- _____. (2562). **โครงการวิเคราะห์ผลสำเร็จของการดำเนินโครงการพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงของชาติในบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. (2547). **ทุนสังคมและทุนวัฒนธรรมในระบบเศรษฐกิจและการจัดการยุคใหม่**. กรุงเทพฯ: พี.เอ.ลิฟวิ่ง.
- ติน ปรัชญพฤทธิ์. (2536). **วิชาชีพนิยมของระบบราชการในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว: วิวัฒนาการและผลกระทบต่อสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทศพล ถาวร. (2559). “การประเมินและพัฒนายุทธศาสตร์ความร่วมมือทางวิชาการกับมหาวิทยาลัยต่างประเทศ ศึกษาเปรียบเทียบ : คณะรัฐศาสตร์ และคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.” การค้นคว้าอิสระตามหลักสูตรรัฐศาสตร์มหาบัณฑิต (การเมืองการปกครอง) สาขาการเมืองการปกครอง สำหรับนักบริหาร คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทีศนา แคมมณี. (2546). **การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยม: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : เมธีทีปส์.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย ศจีมาจ ณ วิเชียร และพิศสมัย อรทัย. (2551). **การสำรวจและสังเคราะห์ตัวบ่งชี้คุณธรรม จริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์คุณธรรม(องค์การมหาชน).

- นภาพกรณ์ หะวานนท์ และคณะ. (2543). รายงานการวิจัย การศึกษาเงื่อนไขความสำเร็จในการดำเนินงานของคณะกรรมการโรงเรียน. [ม.ป.ท : ม.ป.พ].
- นิตินันท์ พันทวี. (2544). “การศึกษาพิธีกรรมท้องถิ่นในฐานะทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญอีสาน”. ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญชุม ศรีสะอาด. (2555). “วินัยในตนเองและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.” วารสารการวัดผลการศึกษา 17 (1), มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- บุญมี แทนแก้ว. (2542). ความจริงของชีวิต. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ประกาศรี สีอำไพ. (2535). พื้นฐานการศึกษาทางศาสนา จริยธรรม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประวัติ พันผาสุก. (2549). คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- พิทักษ์ ศิริวงศ์. (2547). “ทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) วิธีวิทยาการวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎีในการพัฒนาประเทศ.” บรรณสาร มศก.ท. (19) : 1 เมษายน-กันยายน, 2547. Glaser, Barney G., and Strauss, Anselm L. The Discovery Grounded Theory : Strategies for Qualitative Research. Aldine, pp 271. 1967.
- ไพรัช บวรสมพงษ์ และคณะ. (2555). การประเมินผลแผนยุทธศาสตร์ทศวรรษกำลังคนด้านสุขภาพแห่งชาติ. นนทบุรี : สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.).
- รังสรรค์ ธนพรพันธุ์. (2546). ทุนวัฒนธรรม: วัฒนธรรมในระบบทุนนิยมโลก. เล่มที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- รัตนกร วงศ์ศรี และคณะ. (2550). การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน นักศึกษาโรงเรียนลำปาง. พาณิชยการและเทคโนโลยี. โรงเรียนลำปางพาณิชยการและเทคโนโลยีจังหวัดลำปาง.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์การพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2563, ออนไลน์). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. เข้าถึงเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2563 จาก https://dictionary.orst.go.th/lookup_domain.php
- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2555). การประเมินผลนโยบายสาธารณสุข. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์.
- รวุฒิ โรมรัตนพันธ์. (2548). ทุนทางสังคม. โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- วสิน อินทสระ. (2541). พุทธจริยศาสตร์. กรุงเทพฯ : ทองกวาว.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2526). จริยศาสตร์เบื้องต้น. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- วิรัตน์ คำศรีจันทร์. (2554). การพัฒนาเครือข่ายจิตอาสาเพื่อพัฒนาสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน. นครปฐม : สถาบันพัฒนาสุขภาพอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วีรศักดิ์ เมืองไพศาล. (2560). พถณาวิทยาและเวชศาสตร์ผู้สูงอายุสำหรับการดูแลผู้ป่วยสูงอายุขั้นต้น = Geriatrics for Primary Care Practice. กรุงเทพฯ : สมาคมพถณาวิทยาและเวชศาสตร์ผู้สูงอายุไทย.

- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2547). **ทฤษฎีการประเมิน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ. (2549). **การวิจัยการตลาด**. กรุงเทพฯ : บริษัท ธรรมสาร จำกัด.
- ศุภวัตร พลายน้อย และคณะ. (2553). **โครงการวิจัยและประเมินผลเพื่อขับเคลื่อนศูนย์การเรียนรู้เชิงคุณธรรม**. กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม).
- ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ .(2560). **โครงการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ความมั่นคงในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ลงสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่โดยผ่านกระบวนการพัฒนาแผนพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัด**. กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม). (2551). **การศึกษาแนวทางการปลูกจิตสำนึกคุณธรรมผ่านระบบการศึกษา : กรณีศึกษามูลนิธิพุทธฉือจี้ ไต้หวัน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ศูนย์คุณธรรม.
- ส. เสถบุตร. (2536). **New Modal English-Thai Dictionary**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2555). **คู่มือการพัฒนาและส่งเสริมการปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมข้าราชการพลเรือน**. กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ .
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). **ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580)**. กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). **แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็น การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม (พ.ศ. 2561-2580)**. กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงานกปร.). (2559). **เศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพิเศษ.
- สำนักงานนโยบายและแผนพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม. (๒๕๖๒). **รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๖๒**. กรุงเทพฯ : ปี ที่ เอส เพรส จำกัด.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). **รายงานสรุปผลการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติ ประจำปี 2563**. กรุงเทพฯ : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม. (2562). **คู่มือส่งเสริมและพัฒนาองค์กร ชุมชน อำเภอ และจังหวัดคุณธรรมเพื่อเสริมสร้างคนไทยให้เป็นสังคมคุณธรรมเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ภายใต้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). **“การวิจัยและพัฒนาารูปแบบ กลไกการเสริมสร้างวินัยนักเรียนในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านความซื่อสัตย์สุจริต.”** รายงานวิจัย.
- สำเนียง ยอดศิริ. (2560). **“จริยศาสตร์, จริยธรรม และคุณธรรมตามแนวความคิดของนักปรัชญา.”** วารสารปรัชญาปริทรรศน์ ปีที่ 22 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2560).

- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2547). **การประเมินผลโครงการ : หลักการและการประยุกต์**. กรุงเทพฯ : หจก.สามลดา.
- สุทิวรรณ ตันตริจนาวงศ์ และคณะ. (2551). **รูปแบบการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- สุทิวรรณ ตันตริจนาวงศ์ และวรรณดี แสงประทีปทอง. (2561). **การประเมินโครงการชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร**. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- สุทิวรรณ ตันตริจนาวงศ์ และศศิภาญจน์ ทวีสุวรรณ. (2552). “**การส่งเสริมคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพ: กรณีศึกษากลุ่มเด็ก/เยาวชนและข้าราชการ**.” รายงานวิจัย.
- อภิชัย พันธเสน. (2562). **เศรษฐกิจพอเพียง : พระอัจฉริยภาพ และพระกรุณาธิคุณของในหลวงรัชกาลที่ 9**. พิมพ์ครั้งที่ 2. ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยรังสิต.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2547). **สังคมและวัฒนธรรม : เอกสารประกอบการศึกษาวิชา 313-183**. กรุงเทพฯ : ด่านสุทธา.
- Cochran, W. G. (1953). *Sampling Techniques*. New York, J. Wiley & Sons, London, Chapman & Hall, p. 330.
- Davies, J. A. (1971). *Elementary survey analysis*. New Jersey: Prentice Hall.
- Dictionary of Philosophy English-Thai. (2000). *Dictionary of Philosophy English-Thai*. Bangkok: Royal Academy Oxford Advanced Learner's Dictionary (Oxford: Oxford University Press, 1989), p.993.
- Emerson, K., & Nabatchi, T. (2015). *Collaborative Governance Regimes*. Washington, DC: Georgetown University Press.
- Gottlieb, Benjamin H. (1985). *Social Network and Social Support: An over view of Research, Practice and Policy Implication*. Health Education Quarterly 12 (Spring 1985)
- Joseph A. Kahl, *The Measurement of Modernism: A Study of Values in Brazil and Mexico*. (Austin: Univesitu of Texas Press, 1968) อ้างโดย Silcock (ed.), cit., p.13.
- Rovinelli R. J., Hambleton R. K. (1977). On the use of content specialists in the assessment of criterion-referenced test item validity. *Dutch Journal for Educational Research*, 2, 49–60.
- Talcott Parsons, "The Professions and Social Structure," in *Essays in Sociological Theory*, revised edition (Glencoe, Ill: Free Press, 1954), pp. 34-39. อ้างโดย Silcock (ed.), op.cit., p.13.
- Wilburt E. Moore, *The Profession: Roles and Rules* (New York: Russel Sage Foundatiob, 1970) อ้างโดย T.H. Silcock (ed.), *Professional Structure in South East Asia* (Canberra: The Australian National University, 1972), p.31.

ภาคผนวก ก
ประกาศนียบัตรรับรองจริยธรรมการวิจัยในคน

COA No. MU-CIRB 2020/220.3012

Mahidol University Central Institutional Review Board
Certificate of Approval

Protocol No.: MU-CIRB 2020/438.1712

Title of Project: An Evaluation of the Performance Result according to the National Moral
Promotion Master Plan (B.E. 2559 - 2564)

Approval Includes:

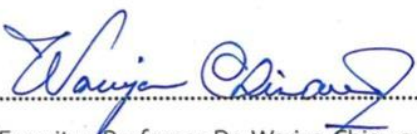
- 1) Principal Investigator: Lect. Dr. Nipawan Chareonlak
Affiliation: Faculty of Liberal Arts, Mahidol University
Research Site: Mae Hong Son, Chiang Rai, Ratchaburi, Ayutthaya, Suratthani, Nakhon Si Thammarat, Udon Thani and Loei
- 2) Submission Form Version Date 28 December 2020
- 3) Protocol Version Date 28 December 2020
- 4) Self-Administered Questionnaire Participant Information Sheet Version Date 14 December 2020
- 5) Participants Information Sheet Version Date 28 December 2020
- 6) Informed consent form Version Date 14 December 2020
- 7) Questionnaire Version Date 28 December 2020
- 8) Interview Guideline Version Date 28 December 2020

MU-CIRB is in Full Compliance with International Guidelines for Human Research Protection such as Declaration of Helsinki, The Belmont Report, CIOMS Guidelines and the International Conference on Harmonization in Good Clinical Practice (ICH-GCP)

Date of Approval: 30 / December / 2020

Date of Expiration: 29 / December / 2021

Signature of Chairperson: .....

(Emeritus Professor Dr. Wariya Chinwanno)

MU-CIRB Chair

* See list of Co-Investigators at the back page

List of Co – Investigators

1. Associate Professor Dr.Thanayus Thanathiti
2. Lect. Dr. Reongwit Nilakote
3. Associate Professor Dr. Sorot Sirisai
4. Ass. Prof. Dr. Somboon Watana
5. Assistant Prof. Dr. Thitiwas Sukpom
6. Lect. Wilaiwan Thongbaion
7. Dr. Smithirak Jantarak
8. Mr. Chatree Lundam

All MU-CIRB Approved Investigators must comply with the Following:

1. Conduct the research according to the approved protocol.
2. Conduct the informed consent process without coercion or undue influence, and provide the potential subjects sufficient time to consider whether or not to participate.
3. Use only the Consent Form bearing the MU-CIRB Approval stamp.
4. Obtain approval of any changes in research activity before commencing and informed research participants about the changes for their consideration in pursuing the research.
5. Timely report of serious adverse events to MU-CIRB and any new information that may adversely affect the safety of the subjects or the conduct of the trial.
6. Provide MU-CIRB the progress reports at least annually or as requested.
7. Provide MU-CIRB the final reports when completed the study procedures.

.....

MU-CIRB Address: Office of the President, Mahidol University, 4th Floor, Room Number 411

999 Phuttamonthon 4 Road, Salaya, Nakhonpathom 73170, Thailand

Tel: 66 (0) 2849 6224, 6225 Fax: 66 (0) 2849 6224

E-mail: mucirb@gmail.com

Website: <http://www.sp.mahidol.ac.th>

ภาคผนวก ข

แบบประเมินความสอดคล้องของแบบสอบถามโดยผู้เชี่ยวชาญ

แบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

(สำหรับกลุ่มตัวอย่างระดับจังหวัด)

โครงการวิจัย การประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ

ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559-2564)

An Evaluation of the Performance Result according to the National Moral Promotion Master Plan (B.E. 2559 - 2564)

ข้อ	ประเด็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		คนที่1	คนที่2	คนที่3	คนที่4	คนที่5		
1.บริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด (Context)								
1	จังหวัดของท่านมีสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่น ที่ดินทำมาหากิน แหล่งน้ำ อากาศ ที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในจังหวัด	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
2	จังหวัดของท่านมีงบประมาณเพียงพอที่จะขับเคลื่อนพันธกิจต่างๆ เพื่อพัฒนาประชาชนในจังหวัดให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
3	ประชาชนในจังหวัดเคารพและปฏิบัติตามหน้าที่พลเมืองไทยตามสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ที่บัญญัติไว้ตามกฎหมาย	1	1	1	0	0	0.60	นำไปใช้ได้
4	ประชาชนในจังหวัดของท่านมีความรัก เอื้ออาทร สามัคคีกัน และประชาชนเคารพและยอมรับในความแตกต่างระหว่างบุคคลเชื้อชาติ ศาสนาฯ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
5	ประชาชนในจังหวัดมีความสำนึกถึงปัญหาส่วนรวม และสามารถรวมพลังกันในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดในจังหวัดของตน	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
6	จังหวัดมีเครือข่ายและการติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่จะนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดคุณธรรมและจิตสาธารณะ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
7	จังหวัดของท่านประสบปัญหาด้านค่านิยม จริยธรรม และพฤติกรรมของประชาชนที่ไม่เหมาะสม เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาการพนัน ปัญหาอบายมุขต่างๆ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
8	จังหวัดของท่านมีประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามที่ยังเป็นอัตลักษณ์และยังรักษาสืบสานไว้ได้	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้

ข้อ	ประเด็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		คนที่1	คนที่2	คนที่3	คนที่4	คนที่5		
9	ผู้นำระดับสูงของจังหวัด มีความรู้ความสามารถ มุ่งมั่น จะผลักดันและพัฒนาจังหวัดให้มีความเจริญ ตามเป้าหมายและยุทธศาสตร์ที่วางไว้	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
11	บุคลากรฝ่ายต่างๆ ของจังหวัด มีความรู้ความสามารถ จะผลักดันและพัฒนาจังหวัดให้มีความเจริญตามเป้าหมายและยุทธศาสตร์	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
12	จังหวัดของท่านมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้แก่ สถานศึกษาที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ทางการเกษตร ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ฯ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
2. ปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บท								
คุณธรรม (Input)								
2.1 ปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากร								
12	จังหวัดของท่านมีการตั้งคณะทำงานชุดต่างๆ เพื่อขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมที่สามารถขับเคลื่อนแผนแม่บทจากจังหวัดสู่หน่วยงานต่างๆ ในจังหวัดได้อย่างครอบคลุม	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
13	คณะทำงานชุดต่างๆ เพื่อขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัดมีความรู้ความเข้าใจในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมของชาติเป็นอย่างดี และสามารถนำนโยบาย เป้าหมายไปสู่การปฏิบัติได้ตามแผนที่วางไว้ในระดับจังหวัดได้	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
14	อัตรากำลังคนที่ขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัดมีเพียงพอต่อการปฏิบัติงาน	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
15	เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติหน้าแผนแม่บทไปสู่โครงการ/กิจกรรม มีเพียงพอและสามารถดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในจังหวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้	1	1	1	1	0	0.80	นำไปใช้ได้
2.2 ปัจจัยนำเข้าด้านงบประมาณ								
16	จังหวัดของท่านมีงบประมาณในการขับเคลื่อนแผนแม่บทคุณธรรมไปสู่โครงการและกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมคุณธรรมในระดับจังหวัดได้อย่างเพียงพอ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้

ข้อ	ประเด็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		คนที่1	คนที่2	คนที่3	คนที่4	คนที่5		
17	จังหวัดของท่านมีการจัดสรรงบประมาณในการขับเคลื่อนแผนแม่บทไปสู่โครงการและกิจกรรมต่างๆ ระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมคุณธรรมในระดับตำบลได้อย่างเพียงพอ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
18	จังหวัดของท่านมีการระดมทุนจากแหล่งทุนต่างๆ ได้แก่ การขอรับการบริจาค หรือการเสนอขอทุนจากองค์กรเอกชน หรือขอทุนจากหน่วยงานอื่นๆ เพื่อดำเนินการโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัด	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
19	จังหวัดของท่านมีการดำเนินการจัดการรายได้จากโครงการและกิจกรรมต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการขับเคลื่อนแผนแม่บทคุณธรรม	1	1	1	-1	1	0.80	นำไปใช้ได้
20	จังหวัดของท่านมีระบบควบคุมค่าใช้จ่ายในการขับเคลื่อนแผนแม่บทคุณธรรมเพื่อให้การดำเนินโครงการและการดำเนินกิจกรรมมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
2.3 ปัจจัยนำเข้าด้านวัสดุและอุปกรณ์								
21	จังหวัดของท่านมีการวางแผนการจัดซื้อจัดหาวัสดุอุปกรณ์หรือครุภัณฑ์ เพื่อนำมาใช้ขับเคลื่อนแผนแม่บทคุณธรรมในโครงการและกิจกรรมต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการวางแผนปฏิบัติการ (Action Plan) ที่ชัดเจนไว้ล่วงหน้าประจำปีงบประมาณ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
22	วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมส่วนมากเป็นวัสดุสิ้นเปลืองซึ่งต้องจัดซื้อจัดหาใหม่เป็นประจำทุกปี	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
23	หน่วยการเงินและพัสดุของจังหวัดมีความสามารถในการหาวัสดุอุปกรณ์หรือครุภัณฑ์ ที่มีประสิทธิภาพ และมีอายุการใช้งานเป็นระยะเวลานานเพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายของทางราชการ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
24	จังหวัดของท่านมีการควบคุมการจัดเก็บและคลังวัสดุ ได้แก่ การจัดเก็บ การตรวจนับ การเบิกจ่าย วัสดุอุปกรณ์หรือครุภัณฑ์ สำหรับใช้ในการจัดโครงการและกิจกรรมตามแผนแม่บทคุณธรรม อย่างมีประสิทธิภาพ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้

ข้อ	ประเด็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		คนที่1	คนที่2	คนที่3	คนที่4	คนที่5		
2.4 ปัจจัยนำเข้าด้านนโยบายและยุทธศาสตร์								
25	จังหวัดของท่านมีการทบทวนด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ระดับจังหวัด เพื่อขับเคลื่อนและพัฒนาโครงการและการดำเนินงานกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมให้มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
27	จังหวัดของท่านมีการนำผลสำเร็จและความล้มเหลวการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมต่างๆ มาใช้ในการปรับปรุงยุทธศาสตร์ และเป้าหมายในการขับเคลื่อนแผนแม่บทคุณธรรมในทุกๆ ปี	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
28	จังหวัดของท่านมีการศึกษาข้อมูลของเท็จจริงต่างๆ จากบริบทพื้นที่เพื่อมาใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์ที่สามารถขับเคลื่อนโครงการและกิจกรรมที่สอดคล้องกับแผนแม่บทคุณธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรมจนสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ได้	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
29	นโยบายและยุทธศาสตร์แผนแม่บทคุณธรรมระดับจังหวัดสามารถนำไปสู่กลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติที่สามารถพัฒนาคุณธรรมของคนในจังหวัดได้อย่างแท้จริง	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
3. กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทคุณธรรม (Process)								
29	จังหวัดมีการแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานในการขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรม	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
30	จังหวัดมีการแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัดที่มีส่วนร่วมจากเครือข่ายประชารัฐและสอดคล้องกับนโยบายของจังหวัด	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
31	จังหวัดมีดำเนินการกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย “ปัญหาที่อยากแก้ไข และความดีที่อยากทำร่วมกันในจังหวัด”	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
32	จังหวัดมีการทำแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัดที่สอดคล้องกับนโยบายด้านคุณธรรมของจังหวัด	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้

ข้อ	ประเด็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		คนที่1	คนที่2	คนที่3	คนที่4	คนที่5		
33	จังหวัดมีการดำเนินการทำข้อตกลงร่วมกันกับหัวหน้าส่วนราชการ ผู้แทนหน่วยงาน องค์กรเครือข่ายประชารัฐ และมีประกาศเจตนารมณ์ที่จะพัฒนาเป็นจังหวัดส่งเสริมคุณธรรม หรือเป็นจังหวัดคุณธรรมต้นแบบ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
34	จังหวัดมีการดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมตามเป้าหมายที่กำหนดไว้แผนปฏิบัติการประจำปีครบทุกโครงการและกิจกรรม	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
35	จังหวัดดำเนินโครงการและกิจกรรมคุณธรรมเป้าหมาย “ปัญหาที่อยากแก้ไข และความดีที่อยากทำร่วมกันในจังหวัด” และสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ตามเป้าหมาย	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
36	จังหวัดสามารถนำแผนการส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัดเข้าบรรจุเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์จังหวัด และมีการบูรณาการการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
37	จังหวัดมีการประกาศเกียรติคุณยกย่องผู้ทำความดีบุคคล ชุมชน องค์กร คุณธรรมในจังหวัดมากขึ้น	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
38	จังหวัดมีการดำเนินโครงการและกิจกรรม “ปัญหาที่อยากแก้ไข และความดีที่อยากทำร่วมกันในจังหวัด” ที่ครอบคลุมคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา เพิ่มมากขึ้นทุกปี	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
39	จังหวัดมีการดำเนินโครงการและกิจกรรมที่นำหลักศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมอันดีงามมาบูรณาการการแก้ปัญหาของจังหวัดหรือสร้างความดีที่อยากทำให้คนในจังหวัดมีคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ ความพอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
40	จังหวัดมีการพัฒนาระบบกลไกการบริหารจัดการการส่งเสริมและขับเคลื่อนแผนแม่บทคุณธรรมของจังหวัดให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้

ข้อ	ประเด็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		คนที่1	คนที่2	คนที่3	คนที่4	คนที่5		
41	จังหวัดมีองค์ความรู้ที่ได้จากการถอดบทเรียนในการดำเนินโครงการและกิจกรรมเพื่อพัฒนาจังหวัดคุณธรรมและมีบุคลากรที่สามารถถ่ายทอด องค์ความรู้ชุมชน หน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชาชาติ ในจังหวัด	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
42	จังหวัดมีแผนแม่บทคุณธรรมของจังหวัดเองและมีการกำหนดเป้าหมาย กลยุทธ์ในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมตามแผนแม่บท	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
43	จังหวัดมีคณะกรรมการหรือคณะทำงานในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัดที่มีส่วนร่วมจากเครือข่ายประชาชาติที่สอดคล้องกับนโยบายของจังหวัด	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
44	จังหวัดมีการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัดและบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ตามเป้าหมายทุกโครงการและกิจกรรม	1	1	1	1	1	๑.๐๐	นำไปใช้ได้
45	จังหวัดทำข้อตกลงร่วมกันกับหัวหน้าส่วนราชการ ผู้แทนหน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชาชาติในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมทุกปี	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
46	ปัญหาที่ยากแก้ไข และความดีที่ยากทำร่วมกันในจังหวัด สามารถดำเนินการให้บรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ตามเป้าหมาย	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
47	แผนการส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัดได้รับการบรรจุเข้าเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์จังหวัดและมีการบูรณาการการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนตามกลไกประชาชาติ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
๔๘	จำนวนประกาศเกียรติคุณยกย่องผู้ทำความดี บุคคล ชุมชน องค์กร คุณธรรมในจังหวัดเพิ่มขึ้นทุกปีอย่างต่อเนื่อง	1	1	1	0	1	๐.๘๐	นำไปใช้ได้
49	โครงการและกิจกรรมที่จังหวัดดำเนินการครอบคลุมคุณธรรม ๔ ประการ ได้แก่ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา ครอบคลุมและเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปี	1	1	1	0	1	0.80	นำไปใช้ได้

ข้อ	ประเด็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		คนที่1	คนที่2	คนที่3	คนที่4	คนที่5		
50	จำนวนระบบกลไกการบริหารจัดการการส่งเสริมและขับเคลื่อนแผนแม่บทคุณธรรมของจังหวัดได้รับการพัฒนาเพิ่มมากขึ้นทุกปี และได้รับการแก้ไขความเสี่ยงในการจัดการความเสี่ยงได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
51	โครงการและกิจกรรมที่นำหลักศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมอันดีงามมาบูรณาการการแก้ปัญหาของจังหวัดหรือสร้างความดีที่ยากทำเพิ่มมากขึ้นทุกปีอย่างต่อเนื่อง	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
52	จังหวัดได้องค์ความรู้ที่ได้จากการถอดบทเรียนในการดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมของจังหวัด และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวสู่ชุมชน หน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชารัฐในวงกว้าง	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
53	มีการบูรณาการการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐในการอบรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และสร้างภูมิคุ้มกัน เพิ่มมากขึ้น	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
54	มีเครือข่ายทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐในการสนับสนุนโครงการและกิจกรรมเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เพิ่มมากขึ้น	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
55	มีชุมชน องค์กร หน่วยงาน ในจังหวัดได้รับการพัฒนาให้เป็นชุมชนและองค์กร/หน่วยงานคุณธรรมต้นแบบเพิ่มมากขึ้น	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
56	บุคลากรและประชาชนทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐให้การสนับสนุนโครงการและกิจกรรมเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เพิ่มมากขึ้น	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
57	ประชาชนมีความพึงพอใจในชีวิต มีคุณธรรมและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น	1	1	1	1	0	0.80	นำไปใช้ได้

แบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

(สำหรับกลุ่มตัวอย่างระดับอำเภอ)

โครงการวิจัย การประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ

ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559-2564)

An Evaluation of the Performance Result according to the National Moral Promotion Master Plan (B.E. 2559 - 2564)

ข้อ	ประเด็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5		
1.บริบทที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอ (Context)								
1	อำเภอของท่านมีสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่น ที่ดินทำมาหากิน แหล่งน้ำ อากาศ ที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในอำเภอ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
2	อำเภอของท่านมีงบประมาณเพียงพอที่จะขับเคลื่อนพันธกิจต่างๆ เพื่อพัฒนาประชาชนในอำเภอให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
3	ประชาชนในอำเภอเคารพและปฏิบัติตามหน้าที่พลเมืองไทยตามสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ที่บัญญัติไว้ตามกฎหมาย	1	1	1	0	1	0.80	นำไปใช้ได้
4	ประชาชนในอำเภอของท่านมีความรัก เอื้ออาทร สามัคคีกัน และประชาชนเคารพและยอมรับในความแตกต่างระหว่างบุคคล เชื้อชาติ ศาสนาฯ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
5	ประชาชนในอำเภอมีความสำนึกถึงปัญหาส่วนรวม และสามารถรวมพลังกันในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดในอำเภอของตน	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
6	อำเภอมีเครือข่ายและการติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่จะนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดคุณธรรมและจิตสาธารณะ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
7	อำเภอของท่านประสบปัญหาด้านค่านิยม จริยธรรม และพฤติกรรมของประชาชนที่ไม่เหมาะสม เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาการพนัน ปัญหาอบายมุขต่างๆ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
8	อำเภอของท่านมีประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามที่ยังเป็นอัตลักษณ์และยังรักษาสืบสานไว้ได้	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้

ข้อ	ประเด็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5		
9	ผู้นำระดับสูงของอำเภอ มีความรู้ความสามารถ เป็นคนดี และเสียสละที่จะผลักดันและพัฒนาอำเภอให้มีความเจริญในทุกๆด้าน ตามเป้าหมายและยุทธศาสตร์ที่วางไว้	1	1	1	1	0	0.80	นำไปใช้ได้
10	บุคลากรฝ่ายต่างๆ ของอำเภอ มีความรู้ความสามารถ เป็นคนดี และเสียสละที่จะผลักดันและพัฒนาอำเภอให้มีความเจริญในทุกๆด้านตามเป้าหมายและยุทธศาสตร์ที่วางไว้	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
11	อำเภอของท่านมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้แก่ สถานศึกษาที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ทางการเกษตร หอสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ฯ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
2.ปัจจัยนำเข้าในการดำเนินการตามแผนแม่บทคุณธรรม (Input)								
2.1 ปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากร								
12	อำเภอของท่านมีการตั้งคณะทำงานชุดต่างๆ เพื่อขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมที่สามารถขับเคลื่อนแผนแม่บทจากอำเภอสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอได้อย่างทั่วถึง	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
13	คณะทำงานชุดต่างๆ เพื่อขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอมีความรู้ความเข้าใจในแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมของชาติเป็นอย่างดี และสามารถนโยบายนโยบายไปสู่การปฏิบัติได้ตามแผนที่วางไว้ในระดับอำเภอได้	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
14	อัตรากำลังคนที่ขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมระดับอำเภอมีเพียงพอต่อการปฏิบัติงาน	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
15	เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติหน้าแผนแม่บทไปสู่โครงการ/กิจกรรมมีเพียงพอและสามารถดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในอำเภอได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิภาพสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้	1	1	1	1	0	0.80	นำไปใช้ได้
2.2 ปัจจัยนำเข้าด้านงบประมาณ								

ข้อ	ประเด็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5		
16	อำเภอของท่านมีงบประมาณในการขับเคลื่อนแผนแม่บท คุณธรรมไปสู่โครงการและกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมคุณธรรมในระดับอำเภอได้อย่างเพียงพอ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
17	อำเภอของท่านมีการจัดสรรงบประมาณในการขับเคลื่อนแผนแม่บทไปสู่โครงการและกิจกรรมต่างๆ ระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมคุณธรรมในระดับตำบลได้อย่างเพียงพอ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
18	อำเภอของท่านมีระดมทุนจากแหล่งทุนต่างๆ ได้แก่ การขอรับการบริจาค หรือการเสนอขอทุนจากองค์กรเอกชน หรือขอทุนจากหน่วยงานอื่นๆ เพื่อดำเนินการโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมระดับอำเภอ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
19	อำเภอของท่านมีการดำเนินการจัดการรายได้จากโครงการและกิจกรรมต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการขับเคลื่อนแผนแม่บทคุณธรรม	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
20	อำเภอของท่านมีระบบควบคุมค่าใช้จ่ายในการขับเคลื่อนแผนแม่บทคุณธรรมเพื่อให้การดำเนินโครงการและการดำเนินกิจกรรมมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
2.3 ปัจจัยนำเข้าด้านวัสดุและอุปกรณ์								
21	อำเภอของท่านมีการวางแผนการจัดซื้อจัดหาวัสดุ อุปกรณ์หรือครุภัณฑ์ เพื่อนำมาใช้ขับเคลื่อนแผนแม่บทคุณธรรมในโครงการและกิจกรรมต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการวางแผนปฏิบัติการ (Action Plan) ที่ชัดเจนไว้ล่วงหน้าประจำปีงบประมาณ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
22	วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมส่วนมากเป็นวัสดุสิ้นเปลืองซึ่งต้องจัดซื้อจัดหาใหม่เป็นประจำทุกปี	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
23	หน่วยการเงินและพัสดุของอำเภอมีความสามารถในการหาวัสดุอุปกรณ์หรือครุภัณฑ์ ที่มีประสิทธิภาพและมีอายุการใช้งานเป็นระยะเวลานานเพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายของทางราชการ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้

ข้อ	ประเด็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5		
24	อำเภอของท่านมีควบคุมการจัดเก็บและคลังวัสดุ ได้แก่ การจัดเก็บ การตรวจนับ การเบิกจ่ายวัสดุอุปกรณ์หรือครุภัณฑ์ สำหรับใช้ในการจัดโครงการและกิจกรรมตามแผนแม่บทคุณธรรม อย่างมีประสิทธิภาพ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
2.4 ปัจจัยนำเข้าด้านนโยบายและยุทธศาสตร์								
25	อำเภอของท่านมีการทบทวนด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ระดับอำเภอ เพื่อขับเคลื่อนและพัฒนาโครงการและการดำเนินงานกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมให้มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
26	อำเภอของท่านมีการนำผลสำเร็จและความล้มเหลวการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมต่างๆ มาใช้ในการปรับปรุงยุทธศาสตร์และเป้าหมายในการขับเคลื่อนแผนแม่บทคุณธรรมในทุกๆ ปี	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
27	อำเภอของท่านมีการศึกษาข้อมูลของเท็จจริงต่างๆ รวมทั้งบริบทสภาพแวดล้อมเพื่อมาใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์ที่สามารถขับเคลื่อนโครงการและกิจกรรมที่สอดคล้องกับแผนแม่บทคุณธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรมจนสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ได้เพิ่มขึ้นในทุกๆ ปี	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
28	นโยบายและยุทธศาสตร์แผนแม่บทคุณธรรมระดับอำเภอสามารถนำไปสู่กลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติที่สามารถพัฒนาคุณธรรมของคนในอำเภอได้อย่างแท้จริง	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
3. กระบวนการหรือการดำเนินงานขับเคลื่อนแผนแม่บทคุณธรรม (Process)								
29	อำเภอมีการแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานในการขับเคลื่อนแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรม	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
30	อำเภอมีการแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอที่มีส่วนร่วมจากเครือข่ายภาครัฐและสอดคล้องกับนโยบายของจังหวัด	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
31	อำเภอมีดำเนินการกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย “ปัญหาที่อยากแก้ไข และความดีที่อยากทำร่วมกันในอำเภอ”	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้

ข้อ	ประเด็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5		
32	อำเภอมีการทำแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอที่สอดคล้องกับนโยบายด้านคุณธรรมของจังหวัด	1	0	1	1	1	0.80	นำไปใช้ได้
33	อำเภอมีการดำเนินการทำข้อตกลงร่วมกันกับหัวหน้าส่วนราชการ ผู้แทนหน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชาชาติ และมีประกาศเจตนารมณ์ที่จะพัฒนาเป็นอำเภอส่งเสริมคุณธรรม หรือเป็นอำเภอคุณธรรมต้นแบบ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
34	อำเภอมีการดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมตามเป้าหมายที่กำหนดไว้แผนปฏิบัติการประจำปีครบทุกโครงการและกิจกรรม	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
35	อำเภอดำเนินโครงการและกิจกรรมคุณธรรมเป้าหมาย “ปัญหาที่อยากแก้ไข และความดีที่อยากทำร่วมกันในอำเภอ” และสามารถบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ตามเป้าหมาย	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
36	อำเภอสามารถนำแผนการส่งเสริมคุณธรรมระดับอำเภอเข้าบรรจุเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์จังหวัดและมีการบูรณาการการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนตามกลไกประชาชาติ	1	0	1	1	1	0.80	นำไปใช้ได้
37	อำเภอมีการประกาศเกียรติคุณยกย่องผู้ทำความดี บุคคล ชุมชน องค์กร คุณธรรมในอำเภอมากขึ้น	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
38	อำเภอมีการดำเนินโครงการและกิจกรรม “ปัญหาที่อยากแก้ไข และความดีที่อยากทำร่วมกันในอำเภอ” ที่ครอบคลุมคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา เพิ่มมากขึ้นทุกปี	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
39	อำเภอมีการดำเนินโครงการและกิจกรรมที่นำหลักศาสนาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมอันดีงามมาบูรณาการการแก้ปัญหาของอำเภอหรือสร้างความดีที่อยากทำให้คนในอำเภอมีคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ ความพอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา	1	1	1	1	0	0.80	นำไปใช้ได้
40	อำเภอมีการพัฒนาระบบกลไกการบริหารจัดการการส่งเสริมและขับเคลื่อนแผนแม่บทคุณธรรมของอำเภอให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้

ข้อ	ประเด็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5		
41	อำเภอมีองค์ความรู้ที่ได้จากการถอดบทเรียนในการดำเนินโครงการและกิจกรรมเพื่อพัฒนาอำเภอคุณธรรม และมีบุคลากรที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ชุมชน หน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชารัฐในอำเภอ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
42	อำเภอมีแผนแม่บทคุณธรรมของอำเภอเองและมีการกำหนดเป้าหมาย กลยุทธ์ในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมตามแผนแม่บท	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
43	อำเภอมีคณะกรรมการหรือคณะทำงานในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอที่มีส่วนร่วมจากเครือข่ายประชารัฐที่สอดคล้องกับนโยบายของจังหวัด	1	0	1	1	1	0.80	นำไปใช้ได้
44	อำเภอมีการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอและบรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ตามเป้าหมายทุกโครงการและกิจกรรม	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
45	อำเภอทำข้อตกลงร่วมกันกับหัวหน้าส่วนราชการ ผู้แทนหน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชารัฐในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมทุกปี	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
46	ปัญหาที่อยากแก้ไข และความดีที่อยากทำร่วมกันในอำเภอ สามารถดำเนินการให้บรรลุผลตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ตามเป้าหมาย	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
47	แผนการส่งเสริมคุณธรรมระดับอำเภอได้รับการบรรจุเข้าเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์จังหวัดและมีบูรณาการการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
48	จำนวนประกาศเกียรติคุณยกย่องผู้ทำความดี บุคคล ชุมชน องค์กร คุณธรรมในอำเภอเพิ่มขึ้นทุกปีอย่างต่อเนื่อง	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
49	โครงการและกิจกรรมที่อำเภอดำเนินการครอบคลุมคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา ครอบคลุมและเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปี	1	1	1	0	1	0.80	นำไปใช้ได้
50	จำนวนระบบกลไกการบริหารจัดการการส่งเสริมและขับเคลื่อนแผนแม่บทคุณธรรมของอำเภอได้รับการพัฒนาเพิ่มมากขึ้นทุกปี และได้รับการแก้ไขความเสี่ยงในการจัดการความเสี่ยงได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้

ข้อ	ประเด็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5		
51	โครงการและกิจกรรมที่นำหลักศาสนา หลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมอันดีงามมาบูรณา การการแก้ปัญหาของอำเภอหรือสร้างเสริมความดีที่ยากทำ เพิ่มมากขึ้นทุกปีอย่างต่อเนื่อง	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
52	อำเภอได้องค์ความรู้ที่ได้จากการถอดบทเรียนในการ ดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมของอำเภอ และมีกรถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวสู่ชุมชน หน่วยงาน องค์กร เครือข่ายประชารัฐในวงกว้าง	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
53	มีการบูรณาการการทำงานร่วมกันทุกภาคส่วนตามกลไก ประชารัฐในการอบรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และ สร้างภูมิคุ้มกัน เพิ่มมากขึ้น	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
54	มีเครือข่ายทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐในการ สนับสนุนโครงการและกิจกรรมเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เพิ่มมากขึ้น	1	1	1	1	0	0.80	นำไปใช้ได้
55	มีชุมชน องค์กร หน่วยงาน ในอำเภอได้รับการพัฒนาให้ เป็นชุมชนและองค์กร/หน่วยงานคุณธรรมต้นแบบเพิ่ม มากขึ้น	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
56	บุคลากรและประชาชนทุกภาคส่วนตามกลไกประชารัฐ ให้การสนับสนุนโครงการและกิจกรรมเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เพิ่มมากขึ้น	1	1	1	1	0	0.80	นำไปใช้ได้
57	ประชาชนมีความพึงพอใจในชีวิต มีคุณธรรมและมี คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้

แบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
(สำหรับกลุ่มตัวอย่างระดับองค์กร/หน่วยงาน)

โครงการวิจัย การประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ
ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559-2564)

An Evaluation of the Performance Result according to the National Moral Promotion
Master Plan (B.E. 2559-2564)

ข้อ	ประเด็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		คนที่1	คนที่2	คนที่3	คนที่4	คนที่5		
1.การมีส่วนร่วมในการรับรู้กับทุกภาคส่วนทั้งภายในและภายนอกองค์กร/หน่วยงาน								
1	ท่านและองค์กร/หน่วยงานที่ท่านสังกัดมีความสัมพันธ์ที่ดี และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรมกับภาคส่วนต่างๆ ในชุมชน ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น วัด โรงเรียน องค์กรภาครัฐและเอกชน เป็นต้น	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
2	ท่านและองค์กร/หน่วยงานที่ท่านสังกัดรับรู้และมีส่วนร่วม กับภาคส่วนต่างๆ ได้แก่ ชุมชน วัด โรงเรียน องค์กรภาครัฐและเอกชน ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของท้องถิ่นในพื้นที่ที่องค์กร/หน่วยงานตั้งอยู่	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
3	ท่านรับรู้และมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาให้กับองค์กร/หน่วยงานที่ท่านสังกัด	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
2. การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมตามข้อปฏิบัติหลักขององค์กร/หน่วยงานคุณธรรม 3 ด้าน								
2.1 ด้านศาสนา								
4	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีสถานที่ทำกิจกรรมทางศาสนาที่เหมาะสม สะดวก และเพียงพอ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
5	องค์กร/หน่วยงานของท่านส่งเสริมให้บุคลากรไปเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาในวันสำคัญ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
6	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการอบรม ให้ความรู้ด้านจริยธรรม คุณธรรมแก่บุคลากรเป็นประจำ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
7	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการจัดโครงการและ กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรม 4 ประการ ให้บุคลากร ได้แก่ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้

ข้อ	ประเด็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		คนที่1	คนที่2	คนที่3	คนที่4	คนที่5		
8	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการยกย่องคนทำดีในองค์กร และส่งเสริมให้เป็นต้นแบบในการทำความดีแก่บุคลากร	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
2.2 ด้านหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง								
9	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีสถานที่ มีห้องสมุด หรือมุมการเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในองค์กร และมีสื่อต่างๆ เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถขอยืมนำไปศึกษาได้	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
10	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการอบรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเรียนรู้ในการพึ่งพาตนเอง	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
11	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการจัดกิจกรรมเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนอกสถานที่โดยร่วมมือกับหน่วยงานและแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้ความรู้และวิถีปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
12	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการตั้งกลุ่มจิตอาสาเพื่อทำกิจกรรมคุณธรรมช่วยเหลือสังคม ได้แก่ การเก็บขยะ การปลูกป่า การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
13	ท่านร่วมกับองค์กร/หน่วยงานของท่านจัดกิจกรรมเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เสมอ โดยเฉพาะในวันสำคัญของชาติ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
14	ท่านร่วมกับองค์กร/หน่วยงานของท่านจัดกิจกรรมการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
15	ท่านร่วมกับองค์กร/หน่วยงานของท่านร่วมงานประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่นเสมอๆ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
16	โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงานทำให้ท่านมุ่งมั่นที่จะประกอบอาชีพสุจริตเพื่อเลี้ยงตัวเอง ครอบครัว	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
17	โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงานช่วยให้ท่านรู้จักใช้จ่ายเงินอย่างประหยัดสมควรแก่ฐานะและรายได้	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้

ข้อ	ประเด็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		คนที่1	คนที่2	คนที่3	คนที่4	คนที่5		
18	โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงาน ทำให้ท่านไม่เบียดเบียน ไม่เอาเปรียบคนอื่น ไม่ทุจริต ต่อคนอื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ หรือผลตอบแทน	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
19	ท่านมีความสุขและมีความพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่ ปัจจุบันไม่โลกในสิ่งที่ไม่ควรได้	1	1	1	1	0	0.80	นำไปใช้ได้
20	โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงาน ของท่านช่วยให้มีจำนวนผู้กระทำผิดในองค์กร/หน่วยงาน ลดน้อยลง เช่น การทะเลาะวิวาท การพนัน การลักขโมย การทุจริตประพฤติมิชอบ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
21	ข้อร้องเรียนที่มีมูลความจริงจากภายในและภายนอก องค์กร/หน่วยงานลดน้อยลงอันเนื่องมาจากโครงการและ กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงาน	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
22	โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงาน ช่วยให้บุคลากรมีจิตสำนึกในการรักษาและสืบทอด ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นอันดีงามไว้ และมีความรักและ ห่วงเห่นในความเป็นไทยมากขึ้น	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
23	องค์กร/หน่วยงานของท่านสนับสนุนและส่งเสริม ชุมชนและท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งโดยนำทุนทาง สังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นมาสร้างอาชีพ และ รายได้ให้คนในชุมชน	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
24	องค์กร/หน่วยงานของท่านสนับสนุนและส่งเสริม ชุมชนและท้องถิ่นสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และการบริการ ในท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้ให้คนในชุมชน	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
25	องค์กร/หน่วยงานของท่านเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชน และท้องถิ่นในการสร้างงานในท้องถิ่น ให้โอกาสคน ท้องถิ่นได้มีงานทำ มีรายได้เลี้ยงดูครอบครัว	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
5. ด้านการองค์กร/หน่วยงานคุณธรรมต้นแบบ เป็นแหล่ง เรียนรู้ให้องค์กร/หน่วยงานอื่นๆ								
26	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการจัดทำแผนพัฒนา องค์กรคุณธรรมและดำเนินการตามแผนโดยมีการ ระดมสมอง ความต้องการของบุคลากร และรวบรวม ปัญหาที่มาจากภายใน	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้

ข้อ	ประเด็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		คนที่1	คนที่2	คนที่3	คนที่4	คนที่5		
27	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการประเมินผลความสำเร็จและความล้มเหลวในการดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมเพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการจัดทำแผนพัฒนาองค์กรคุณธรรมต่อไป	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
28	โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงานช่วยให้บุคลากรเคารพสิทธิ เสรีภาพ ของกันและกัน มีความสามัคคี ยอมรับและปฏิบัติตามข้อตกลง ข้อบังคับ และธรรมเนียมขององค์กร/หน่วยงาน	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
29	โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงานช่วยสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กร และบริหารงานด้วยความโปร่งใส	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
30	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการสร้างวัฒนธรรมองค์กรด้านคุณธรรมและนำมาใช้ในการพัฒนาองค์กรให้เกิดความยั่งยืน	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
31	องค์กร/หน่วยงานของท่านให้ความสำคัญกับความพึงพอใจของลูกค้า/ผู้รับบริการและมีการประเมินผลความพึงพอใจดังกล่าวเพื่อพัฒนาการบริการให้ดียิ่งขึ้น	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
32	องค์กร/หน่วยงานของท่านจัดให้มีกิจกรรมเยี่ยมเยียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างองค์กรคุณธรรมต่างๆ เพื่อนำความรู้และประสบการณ์มาใช้ในการพัฒนาองค์กรของตนให้ดียิ่งขึ้น	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
6. ผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงาน								
33	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการประชุมเพื่อสร้างการรับรู้ปัญหาในองค์กร และบุคลากรมีการร่วมมือกันเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
34	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด/ศาสนสถาน โรงเรียน หน่วยงานราชการและเอกชนในพื้นที่ในการแก้ปัญหาของท้องถิ่นร่วมกัน	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
35	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการจัดกิจกรรมทางศาสนา อบรมจริยธรรมให้กับประชาชนในท้องถิ่น รวมทั้งมีการยกย่องผู้ที่ทำความดีในองค์กรและในท้องถิ่นเสมอๆ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
36	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ ๙ มาเผยแพร่ให้ความรู้ด้าน	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้

ข้อ	ประเด็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		คนที่1	คนที่2	คนที่3	คนที่4	คนที่5		
	การเกษตร ด้านการออม การรวมกลุ่มจิตอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้กับบุคลากรในองค์กร							
37	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เช่น มุมหนังสือ ห้องสมุด สื่อต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในองค์กร	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
38	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีกิจกรรมรักษาสืบสานวัฒนธรรม ได้แก่ กิจกรรมเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจนการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าร่วมกับท้องถิ่น	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
39	โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงานของท่าน ช่วยให้มีจำนวนผู้กระทำผิดในองค์กรและท้องถิ่นลดน้อยลง และทำให้การร้องเรียนในองค์กรน้อยลงด้วย	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
40	โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงานของท่านช่วยให้คนในองค์กรและท้องถิ่นมีความรู้ด้านความพอเพียง การออม เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจในครัวเรือนและในท้องถิ่น	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
41	โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร/หน่วยงานของท่านช่วยให้คนในองค์กรรักในความเป็นไทย และรักษาประเพณีวัฒนธรรมไทยที่ดีงามไว้	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
42	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน และทุนทางประเพณีวัฒนธรรมมาใช้ในการสร้างรายได้ให้คนในชุมชนมีรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นภารกิจหนึ่งในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
43	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการทำแผนพัฒนาองค์กร คุณธรรมและดำเนินการตามแผน ซึ่งคนในองค์กรยอมรับและปฏิบัติตามแผนและข้อตกลงที่กำหนดไว้	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
44	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการสร้างวัฒนธรรมองค์กร คุณธรรมและบริหารงานด้วยหลักธรรมาภิบาล โปร่งใส ตรวจสอบได้	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
45	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีการประเมินความพึงพอใจลูกค้าและบริการเพื่อบริหารและพัฒนาองค์กรให้มี คุณธรรมและมีธรรมาภิบาลเพิ่มขึ้น	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้

ข้อ	ประเด็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		คนที่1	คนที่2	คนที่3	คนที่4	คนที่5		
46	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีกิจกรรมเยี่ยมเยียน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างองค์กรคุณธรรมต่างๆ อยู่เสมอ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
7. ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “ความพอเพียง”								
47	องค์กร/หน่วยงานของท่านมุ่งมั่นที่จะประกอบอาชีพ สุจริตเพื่อเลี้ยงตัวเอง ครอบครัว	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
48	องค์กร/หน่วยงานของท่านใช้จ่ายเงินอย่างประหยัด สมควรแก่ฐานะและรายได้	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
49	องค์กร/หน่วยงานของท่านจะไม่เบียดเบียน ไม่เอาเปรียบคนอื่น ไม่ทุจริตต่อคนอื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ หรือผลตอบแทน	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
50	องค์กร/หน่วยงานของท่านมีความพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่ปัจจุบันไม่โลภที่สิ่งที่ไม่ควรได้	1	1	1	1	0	0.80	นำไปใช้ได้
8. ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “มีวินัย”								
51	องค์กร/หน่วยงานของท่านปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมด้วยความเข้าใจ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
52	องค์กร/หน่วยงานของท่านปฏิบัติตามหน้าที่ พลเมืองไทยตามสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ที่บัญญัติไว้ตามกฎหมาย	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
53	องค์กร/หน่วยงานของท่านปฏิบัติตามตำแหน่งหน้าที่ การงาน ด้วยความรับผิดชอบ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
54	องค์กร/หน่วยงานของท่านปฏิบัติและเคารพกฎหมายบ้านเมือง และปฏิบัติตามหลักศีลธรรมทางศาสนา	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
9. ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “สุจริต”								
55	องค์กร/หน่วยงานของท่านประกอบอาชีพการงานด้วยความซื่อสัตย์ไม่ทำการทุจริตต่อหน้าที่ การงาน และความรับผิดชอบ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
56	องค์กร/หน่วยงานของท่านต่อต้านและไม่ส่งเสริมการประพฤติทุจริตทุกรูปแบบของคนในสังคม	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
57	องค์กร/หน่วยงานของท่านเมื่อพบการทำทุจริตท่าน จะแจ้งให้ผู้มีอำนาจปราบปรามการทุจริตทราบโดยเร็ว	1	1	1	1	0	0.80	นำไปใช้ได้

ข้อ	ประเด็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		คนที่1	คนที่2	คนที่3	คนที่4	คนที่5		
58	องค์กร/หน่วยงานของท่านสอนบุคคลใกล้ชิดให้ประพฤติสุจริตและไม่ให้ทำการทุจริตต่อหน้าที่การงานและความรับผิดชอบใดๆ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
10. ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “จิตอาสา”								
59	องค์กร/หน่วยงานของท่านยินดีให้การช่วยเหลือผู้อื่นทุกครั้งที่มีโอกาสเท่าที่จะทำได้	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
60	องค์กร/หน่วยงานของท่านทำงานเพื่อสาธารณะประโยชน์หรือเพื่อการกุศลเสมอๆ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
61	เมื่อองค์กร/หน่วยงานของท่านร้องขอให้ท่านช่วยในงานต่างๆ ท่านยินดีช่วยด้วยความเต็มใจโดยไม่คำนึงถึงค่าตอบแทนใดๆ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
62	องค์กร/หน่วยงานของท่านเป็นจิตอาสาในการพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ เสมอ เช่น อาสาสมัครสาธารณสุข หน่วยบรรเทาสาธารณภัย อาสาสมัครอนามัยชุมชน เป็นต้น	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้

แบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

(สำหรับกลุ่มตัวอย่างระดับชุมชน)

โครงการวิจัย การประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ

ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559-2564)

An Evaluation of the Performance Result according to the National Moral
Promotion Master Plan (B.E. 2559 - 2564)

ข้อ	ประเด็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5		
1.การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนคุณธรรมกับทุกภาคส่วนในชุมชน								
1	ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมด้านเกษตรแผนใหม่ กิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรมด้านประเพณีและวัฒนธรรม กับภาคส่วนต่างๆ ในชุมชน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนเทศบาล วัด และโรงเรียน เป็นต้น	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
2	ท่านมีส่วนร่วมกับภาคส่วนต่างๆ ในชุมชน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนเทศบาล วัด และโรงเรียน ในกิจกรรมการแก้ไขปัญหาด้านอบายมุขต่างๆ ของตำบล ได้แก่ ปัญหายาเสพติด ปัญหาการลักขโมย ปัญหาการเล่นการพนัน	1	-1	1	1	1	0.60	นำไปใช้ได้
3	ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับภาคส่วนต่างๆ ในชุมชน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มพัฒนาอาชีพในชุมชน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มสาธิตการเกษตรและประมง กลุ่มศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน กลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชน เป็นต้น เพื่อแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจครัวเรือนและปัญหาเศรษฐกิจในชุมชน	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
2.การมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชนคุณธรรมกับทุกภาคส่วนในชุมชน								
4	ท่านมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชนคุณธรรมร่วมกับภาคส่วนต่างๆ ในชุมชน ในการนำทุนทางสังคมและวัฒนธรรมมาใช้ในการสร้างอาชีพ และเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือนของตน และ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้

ข้อ	ประเด็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5		
	คนในชุมชน เช่น สินค้าพื้นบ้าน สินค้าโอท็อป ตลาดนัดชุมชน							
5	ท่านมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชน คุณธรรมร่วมกับภาคส่วนต่างๆ ในชุมชน ในการสร้างแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญามาใช้ในการสร้างอาชีพ และเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือนของตน และคนในชุมชน เช่น ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง แหล่งเรียนรู้ทางการเกษตร โฮมสเตย์ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
6	ท่านมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อเสนอแนะในการประชาคมของชุมชน เพื่อจัดทำแผนพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
3. การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมตามข้อปฏิบัติหลักของชุมชนคุณธรรม 3 ด้าน								
3.1 ด้านศาสนา								
7	ชุมชนของท่านมีสถานที่ทำกิจกรรมทางศาสนาที่เหมาะสม สะดวก และเพียงพอ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
8	ชุมชนของท่านส่งเสริมให้บุคลากรไปเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาในวันสำคัญ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
9	ชุมชนของท่านมีการอบรมให้ความรู้ด้านจริยธรรม คุณธรรมแก่บุคลากรเป็นประจำ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
10	ชุมชนของท่านมีการจัดโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรม ๔ ประการ ให้บุคลากร ได้แก่ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
11	ชุมชนของท่านมีการยกย่องคนทำดีในองค์กร และส่งเสริมให้เป็นต้นแบบในการทำมาดีแก่บุคลากร	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
3.2 ด้านหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง								
12	ชุมชนของท่านมีสถานที่ มีห้องสมุด หรือมุมการเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในองค์กร	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้

ข้อ	ประเด็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5		
	และมีสื่อต่างๆ เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถขอยืมนำไปศึกษาได้							
13	ชุมชนของท่านมีการอบรมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเรียนรู้ในการพึ่งพาตนเอง	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
14	ชุมชนของท่านมีการจัดกิจกรรมเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนอกสถานที่โดยร่วมมือกับหน่วยงานและแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้ความรู้และวิธีปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
15	ชุมชนของท่านมีการตั้งกลุ่มจิตอาสาเพื่อทำกิจกรรมคุณธรรมช่วยเหลือสังคม ได้แก่ การเก็บขยะ การปลูกป่า การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
3.3 ด้านการรักษาสืบสานวัฒนธรรม								
16	ชุมชนของท่านจัดกิจกรรมเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เสมอ โดยเฉพาะในวันสำคัญของชาติ	1	-1	1	1	1	0.60	นำไปใช้ได้
17	ชุมชนของท่านจัดกิจกรรมการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
18	ชุมชนของท่านร่วมงานประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่นเสมอๆ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
4. ความพร้อมของชุมชนในการเป็นชุมชนคุณธรรม								
4.1 ความพร้อมด้านทุนทางสังคมและวัฒนธรรม								
19	ชุมชนของท่านมีสถานที่ทำกิจกรรมทางประเพณี กิจกรรมศิลปวัฒนธรรม และกิจกรรมทางศาสนาที่เหมาะสม สะดวก และเพียงพอ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
20	ชุมชนของท่านมีบุคลากรที่มีศักยภาพและมีคุณค่า เช่น ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำทางศาสนา ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโสและครูบาอาจารย์ที่เป็นที่เคารพนับถือ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
21	ชุมชนของท่านมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ และมีปัจจัยสนับสนุนอื่นๆ เช่น อากาศ แหล่งน้ำ สถานที่ท่องเที่ยว	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้

ข้อ	ประเด็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5		
22	ชุมชนของท่านมีวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ท้องถิ่นเป็นของตนเอง	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
23	ชุมชนของท่านมีสถานที่ที่เป็นศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ ได้แก่ เศรษฐกิจพอเพียง แหล่งเรียนรู้ทางการเกษตร พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน สถานที่สำคัญทางศาสนาและวัฒนธรรม	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
4.2 ความพร้อมด้านการดำเนินงานชุมชนคุณธรรม								
24	ชุมชนของท่านมีการจัดทำแผนการดำเนินงานและงบประมาณประจำปีเพียงพอในการดำเนินงานด้านศาสนา การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
25	ชุมชนของท่านมีการจัดทำแผนการดำเนินงานและงบประมาณประจำปีเพียงพอในการดำเนินงานด้านการพัฒนาอาชีพต่างๆ และสร้างรายได้ให้คนในชุมชน	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
26	ชุมชนของท่านมีการดำเนินการเสริมสร้างคุณธรรมให้คนในชุมชน เช่น กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมทางประเพณีวัฒนธรรม กิจกรรมเกษตรพอเพียง กิจกรรมต่างๆ ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
27	ชุมชนของท่านมีการดำเนินการเสริมสร้างอาชีพและรายได้ให้คนในชุมชนเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
28	ชุมชนของท่านมีกิจกรรมส่งเสริมการลด ละ เลิกอบายมุขในพื้นที่	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
29	ชุมชนของท่านมีการดำเนินการช่วยเหลือ ดูแล และพัฒนากลุ่มผู้ด้อยโอกาส หรือกลุ่มเปราะบาง	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
30	ชุมชนของท่านมีการดำเนินการด้านกองทุน กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อช่วยเหลือและพัฒนาคนในชุมชน	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้

ข้อ	ประเด็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5		
31	ชุมชนของท่านมีการดำเนินการด้านกลุ่มจิตอาสาในการดำเนินงานด้านต่างๆ เช่น สาธารณสุข สาธารณประโยชน์ และช่วยคนด้อยโอกาสในชุมชน	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
32	ชุมชนของท่านมีการติดตามประเมินผลแผนและการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมตามแผนที่จัดขึ้นในชุมชนหลังสิ้นสุดการจัดกิจกรรมทุกครั้ง	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
33	ชุมชนของท่านมีการประกาศยกย่องเชิดชูบุคคลผู้ทำความดีหรือบุคคลผู้มีคุณธรรมที่ทำความดีให้กับชุมชนเสมอๆ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
34	โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในชุมชนช่วยให้บุคลากรมีจิตสำนึกในการรักษาและสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นอันดีงามไว้ และมีความรักและหวงแหนในความเป็นไทยมากขึ้น	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
5. ด้านการนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างอาชีพและรายได้								
35	ชุมชนของท่านสนับสนุนและส่งเสริมการนำทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างงาน สร้างอาชีพและรายได้ให้กับคนชุมชน	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
36	ชุมชนของท่านสนับสนุนส่งเสริมและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และการบริการในท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
37	ท่านเข้าไปมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนและท้องถิ่นในการสร้างงานในท้องถิ่น ให้โอกาสคนท้องถิ่นได้มีงานทำ มีรายได้เลี้ยงดูครอบครัว	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
38	ท่านมีความสุขกับวิถีปฏิบัติตามคุณธรรมทางศาสนาในชีวิตประจำวัน	1	0	1	1	1	0.80	นำไปใช้ได้
39	กิจกรรมทางศาสนาทำให้ท่านภูมิใจในการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมและการเป็นศาสนิกชนไทยที่ดี	1	0	1	1	1	0.80	นำไปใช้ได้
40	ท่านสามารถนำหลักธรรมตามศาสนาที่นับถือมาใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน	1	0	1	1	1	0.80	นำไปใช้ได้

ข้อ	ประเด็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5		
41	หลักธรรมทางศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้ท่านเป็นคนดีในสังคม	1	0	1	1	1	0.80	นำไปใช้ได้
42	หลักธรรมทางศาสนาสามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้	1	0	1	1	1	0.80	นำไปใช้ได้
43	หลักธรรมทางศาสนาทำให้เราสามารถอยู่ร่วมกันในสังคม ได้อย่างสงบสุข	1	0	1	1	1	0.80	นำไปใช้ได้
44	สามารถนำหลักธรรมทางศาสนาใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อให้คนในสังคมไม่ประพฤติดศีลธรรมสร้างความเดือดร้อนให้แก่ตัวเองและผู้อื่น	1	0	1	1	1	0.80	นำไปใช้ได้
45	สามารถนำหลักธรรมทางศาสนาใช้ในการกำกับชีวิตด้านการประกอบอาชีพและบริหารเศรษฐกิจครัวเรือนได้ เช่น หลักการใช้จ่ายตามหลักศาสนา การประกอบอาชีพสุจริต เป็นต้น	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
46	หลักธรรมทางศาสนาสร้างความรัก ความสมดุลงระหว่างสถาบันหลักของชาติ คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในหลักปกครองได้	1	-1	1	1	1	0.60	นำไปใช้ได้
47	ท่านมุ่งมั่นที่จะประกอบอาชีพสุจริตเพื่อเลี้ยงตัวเอง ครอบครัว	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
48	ท่านใช้จ่ายเงินอย่างประหยัดสมควรแก่ฐานะและรายได้	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
49	ท่านจะไม่เบียดเบียน ไม่เอาเปรียบคนอื่น ไม่ทุจริตต่อคนอื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ หรือผลตอบแทน	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
50	ท่านมีความพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่ปัจจุบันไม่โลกที่สิ่งที่ไม่ควรได้	1	1	1	1	0	0.80	นำไปใช้ได้
8. ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “มีวินัย”								
51	ท่านปฏิบัติตามตนตามกฎระเบียบของสังคมด้วยความเข้าใจ	1	-1	1	1	1	0.60	นำไปใช้ได้
52	ท่านปฏิบัติตามหน้าที่พลเมืองไทยตามสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ที่บัญญัติไว้ตามกฎหมาย	1	-1	1	1	1	0.60	นำไปใช้ได้

ข้อ	ประเด็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5		
53	ท่านปฏิบัติตามตำแหน่ง หน้าที่ การงาน ด้วย ความรับผิดชอบ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
54	ท่านปฏิบัติและเคารพกฎหมายบ้านเมือง และ ปฏิบัติตามหลักศีลธรรมทางศาสนา	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
55	ท่านประกอบอาชีพการงานด้วยความซื่อสัตย์ไม่ ทำการทุจริตต่อหน้าที่ การงาน และความ รับผิดชอบ	1	-1	1	1	1	0.60	นำไปใช้ได้
56	ท่านต่อต้านและไม่ส่งเสริมการประพฤติทุจริตทุก รูปแบบของคนในสังคม	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
57	เมื่อพบการทำทุจริตท่านจะแจ้งให้ผู้มีอำนาจ ปราบปรามการทุจริตทราบโดยเร็ว	1	1	1	1	0	0.80	นำไปใช้ได้
58	ท่านสอนบุคคลใกล้ชิดให้ประพฤติสุจริตและไม่ให้ ทำการทุจริตต่อหน้าที่การงานและความ รับผิดชอบเสมอๆ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
10. ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “จิตอาสา”								
59	ท่านยินดีให้การช่วยเหลือผู้อื่นทุกครั้งที่มีโอกาส เท่าที่จะทำได้	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
60	ท่านทำงานเพื่อสาธารณะประโยชน์หรือเพื่อการกุศล เสมอๆ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
61	เมื่อชุมชนและทางหน่วยงานราชการร้องขอให้ท่าน ช่วยในงานต่างๆ ท่านยินดีช่วยด้วยความเต็มใจโดย ไม่คำนึงถึงค่าตอบแทนใดๆ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
62	ท่านสมัครเข้าเป็นจิตอาสาในการพัฒนาชุมชนด้าน ต่างๆ เสมอ เช่น อาสาสมัครสาธารณสุข หน่วย บรรเทาสาธารณภัย เป็นต้น	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
11. ผลสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมใน ชุมชน								
63	ชุมชนของท่านมีการประชุมเพื่อสร้างการรับรู้ปัญหา ในชุมชน และมีการร่วมมือกันเพื่อแก้ปัญหาด้าน ต่างๆ ในชุมชน	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้

ข้อ	ประเด็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5		
64	ชุมชนของท่านมีความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด/ศาสนสถาน โรงเรียน หน่วยงานราชการและเอกชนในพื้นที่ในการแก้ปัญหาของชุมชนร่วมกัน	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
65	ชุมชนของท่านมีการจัดกิจกรรมทางศาสนา อบรมจริยธรรมให้กับประชาชนในชุมชน รวมทั้งมีการยกย่องผู้ที่ทำความดีในชุมชนเสมอๆ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
66	ชุมชนของท่านมีการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาเผยแพร่ให้ความรู้ด้านการเกษตร ด้านการออม การรวมกลุ่มจิตอาสาเพื่อพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
67	ชุมชนของท่านมีแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ในชุมชนที่เพียงพอต่อการความรู้เพื่อพัฒนาการเกษตร ศิลปหัตถกรรม สินค้าพื้นเมือง	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
68	ชุมชนของท่านมีกิจกรรมรักษาสืบสานวัฒนธรรม ได้แก่ กิจกรรมเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจนการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าของชุมชน	1	-1	1	1	1	0.60	นำไปใช้ได้
69	โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในชุมชนของท่านช่วยให้มีจำนวนผู้กระทำความผิดในชุมชนลดน้อยลง	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
70	โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในชุมชนของท่านช่วยให้คนในชุมชนมีความรู้ด้านความพอเพียง การออม การร่วมกลุ่มกัน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้านเกษตร กลุ่มสวัสดิการชุมชน เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจในครัวเรือนและชุมชน	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
71	โครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในชุมชนของท่านช่วยให้คนในชุมชนรักในความเป็นไทย และรักษาประเพณีไทยที่ดั้งเดิมไว้	1	0	1	1	1	0.80	นำไปใช้ได้
72	ชุมชนของท่านมีการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน และทุนทางวัฒนธรรมประเพณีวัฒนธรรมมาใช้ในการสร้างรายได้ให้คนในชุมชนมีรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้

ข้อ	ประเด็น	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ					ค่า IOC	แปลผล
		คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5		
73	ชุมชนของท่านมีการทำแผนพัฒนาชุมชนและดำเนินการตามแผน ซึ่งคนในชุมชนยอมรับและปฏิบัติตามแผนและข้อตกลงที่กำหนดไว้ของชุมชน	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้
74	ชุมชนของท่านจัดให้มีกิจกรรมเยี่ยมเยียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนต่างๆ เพื่อนำความรู้และประสบการณ์มาใช้ในการพัฒนาชุมชน	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้ได้

ภาคผนวก ค
รายนามทีมที่ปรึกษา
โครงการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1
(พ.ศ.2559-2564)

ประเทศชาติและประชาชน
มั่นคง สงบสุขด้วยมิติทางศาสนา
มั่งคั่ง เข้มแข็งด้วยวิถีวัฒนธรรมไทย
ยั่งยืน ด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

เลขที่ 10 อาคารวัฒนธรรมวิศิษฏ์ ชั้น 2 ถนนเทียมร่วมมิตร แขวงห้วยขวาง เขตห้วยขวาง
กรุงเทพมหานคร 10310 Tel. 0-2209-3732-33 Fax. 0-2202-9628
Website : www.nmpc.go.th Email nmpc.dra@gmail.com